

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

З МАТЕРІАЛАМИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

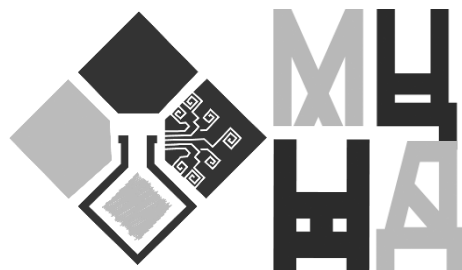
17 ТРАВНЯ 2024 РІК

М. УЖГОРОД, УКРАЇНА

**«НАУКОВІ ОРІЄНТИРИ: ТЕОРІЯ
ТА ПРАКТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ
ПРАЦЬ З МАТЕРІАЛАМИ
III МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

НАУКОВІ ОРІЄНТИРИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

| 17 травня 2024 рік
м. Ужгород, Україна

Вінниця, Україна
«UKRLOGOS Group»
2024

Організація, від імені якої випущено видання:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Номер запису організації в Єдиному реєстрі громадських об'єднань: 1499141.

Голова оргкомітету: Сотник С.Г.

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Рекомендовано до видання Вченою Радою Інституту науково-технічної інтеграції та співпраці. Протокол № 36 від 16.05.2024 року.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою у сфері управління Міністерства освіти і науки «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» в базі даних науково-технічних заходів України на поточний рік та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (**Посвідчення № 51 від 05.01.2024**).

Збірник наукових праць з матеріалами конференції видано офіційно суб'єктом видавничої справи зі **Свідцтвом ДК № 7860 від 22.06.2023**.

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

Н 34 **Наукові орієнтири: теорія та практика досліджень:** збірник наукових праць з матеріалами III Міжнародної наукової конференції, м. Ужгород, 17 травня, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. — 386 с.

ISBN 978-617-8312-29-9

DOI 10.62731/mcnd-17.05.2024

Викладено матеріали учасників III Міжнародної наукової конференції «Наукові орієнтири: теорія та практика досліджень», яка відбулася 17 травня 2024 року у місті Ужгород.

УДК 082:001

© Колектив учасників конференції, 2024

© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2024

ISBN 978-617-8312-29-9

© ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УПРАВЛІННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ Угольков А.О.	15
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НА СВІТОВОМУ РИНКУ У СФЕРІ ЕКОІННОВАЦІЙ Руснак А.В.	17
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РИНКУ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ Бойко Р.Б.	20
ПЕРЕДОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ Шуміло О.С., Ібрагімов Н.І.	22

СЕКЦІЯ ІІ. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЙОГО ІННОВАЦІЙНОСТІ Ємельянов О.Ю., Гаврась Д.Р.	25

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ЗАСТОСУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ Забаштанська Т.В., Попов С.В.	28
ОБЕРНЕНИЙ МЕТОД АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ВІД ІНШОЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Сук П.Л.	30
ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ Шарманська В., Цибульник М.	35

ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ У МИТНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ	
Микуляк О.В., Петик М.І.	37
СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ОБЛІКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ	
Куштурна Є.В., Боклаг І.С.	40
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ТОВАРНИХ ОПЕРАЦІЙ	
Герасимюк Г.С.	43
ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК ПОЗИКОВОГО КАПІТАЛУ	
Колганова М.М., Литвиненко К.Г., Бачуріна А.А.	45

СЕКЦІЯ IV.

МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ВИЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ ВІДНОВЛЕННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	
Сорока К.М., Горбатов І.А.	47
СУТНІСТЬ ЗАКОНІВ БРЕНДІНГУ	
Рожко В.І.	51

СЕКЦІЯ V.

МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА СТІЙКОСТІ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	
Магомедов А.О.	54
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИБОРУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	
Дах А.Б.	57
МЕТОДОЛОГІЯ SMART В УДОСКОНАЛЕННІ СТРАТЕГІЇ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА	
Странцевілко О.Я.	59
НАПРЯМИ МІНІМІЗАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ	
Гарбузюк О.В.	61
УПРАВЛІННЯ ДІЛОВОЮ КАР'ЄРОЮ ПРАЦІВНИКІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ	
Абрасович В.С., Кубіцький С.О.	63

СЕКЦІЯ VI. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА УМОВ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОСОЮЗОМ

Федорова О.Г., Козуб В.О. 68

СЕКЦІЯ VII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ГАРАНТІЇ ПРАВА НА ОСВІТУ

Повар П.В. 71

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ПРОВЕДЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НА ВИНАХОДИ ТА ЇЇ ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Кострубіцький Д.О., Швець Є.С. 74

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сидоренко А.А. 79

ЗАКОНОДАВЧІ НОВАЦІЇ ЩОДО РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Колесник В. 82

ЗОВНІШНЯ ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЕФЕКТИВНІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Колесник В. 84

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Лотоцький О.І. 86

МЕЖІ СВОБОДИ ВИРАЖЕННЯ ДУМКИ: БОРОТЬБА З ДЕЗІНФОРМАЦІЄЮ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ СВОБОДИ СЛОВА

Павлова А.О. 88

МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Зацарна А.В. 91

МІЖНАРОДНІ МОДЕЛІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ТА ПРИКЛАДИ ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Коновалова Д.О. 95

НАДАННЯ ЖИЛИХ ПРИМІЩЕНЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Остроухова П.Е. 98

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ ПІД ЧАС КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА Свистун М.Я., Угрін А.А.	101
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНИ Чехоєв К.О.	103
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА Федорчук М.В.	106
РОЗРОБКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ДО ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ З РІЗНИМИ ФІЗИЧНИМИ ЗДІБНОСТЯМИ ТА ОБМЕЖЕННЯМИ Журавель О.А.	108
РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРАВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ Бартюк Т.І.	110
РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ У ПРАВОВІЙ КУЛЬТУРІ Макаров І.М.	112
СИСТЕМНА ПАРАДИГМА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ПРАВА Федан С.В.	115
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ Дусяк О.С.	118

СЕКЦІЯ VIII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ГЛОК 17 Явір О.В.	121
ЗАСТОСУВАННЯ СЛУЖБОВО-РОЗШУКОВИХ СОБАК ПІД ЧАС ОРД Попова О.Г.	123
ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ Диннік Д.С.	125
ОРГАНИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ Черчил Ю.В., Арабаджи Н.Б.	128

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СУЧАСНОГО ТАКТИЧНОГО КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ	
Шевченко Д.А.	131

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗБУТУ НАРКОТИКІВ ШЛЯХОМ ЗАКЛАДОК	
Заславець К.А., Скрипнік І.С.	133

ПРОТИПРАВНЕ НАСИЛЬНИЦЬКЕ ВТОРГНЕННЯ У ЖИТЛО ЧИ ІНШЕ ПРИМІЩЕННЯ ЯК ОДНА З ПІДСТАВ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРИ ПЕРЕВИЩЕННІ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ	
Спудка М.Д.	138

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ТАКТИЧНОГО АНАЛІЗУ	
Мойсейченко Р.С., Кисельов А.О.	140

СЕКЦІЯ ІХ. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ СВРНЕ В РАМКАХ ПРОВЕДЕННЯ ГУМАНІТАРНОГО РОЗМІНУВАННЯ В УКРАЇНІ	
Науково-дослідна група:	
Берегуля Р.О., Романюк В.П., Дудар В.В., Гандзюра В.П.	142

СЕКЦІЯ Х. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ВПЛИВ ПРИРОДНИЧИХ МУЗЕЇВ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
Соколовська М.О.	149

СЕКЦІЯ ХІ. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ВПЛИВ ІНТЕНСИВНОСТІ РОСТУ ТЕЛИЦЬ НА ЇХ ПОДАЛЬШУ МОЛОЧНУ ПРОДУКТИВНІСТЬ	
Ткачук О.Д., Барановський Д.І., Антоненко С.Ф.	152
СТІЙКІСТЬ СОРТІВ ЯЧМЕНЮ ЯРОГО ДО РОЗВИТКУ ХВОРОБ В УМОВАХ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ	
Бурдуланюк А.О., Саворський В.В.	154

СЕКЦІЯ XII. ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

МЕТОДИ АНЕСТЕЗІОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРОЛІВ ПРИ ОПЕРАТИВНОМУ
ВТРУЧАННІ НА ШЛУНКУ

Коваленко Д.О. 157

СЕКЦІЯ XIII. ЗАГАЛЬНА МЕХАНІКА ТА МЕХАНІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

ОБМЕЖЕННЯ НА МІЦНІСТЬ ПРИ ПОСТАНОВЦІ ЗАДАЧ ТОПОЛОГІЧНОЇ
ОПТИМІЗАЦІЇ МЕХАНІЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ

Товт Б.М. 159

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ВІДПОВІДНОСТІ ОБ'ЄКТА ВИПРОБУВАНЬ У
МАШИНОБУДУВАННІ ТА ДОПУСКУ ЙОГО ДО ВИКОРИСТАННЯ

Науково-дослідна група:

Білоножка М.В., Рудько К.В., Мартинова В.В., Хорольський М.С. 162

СЕКЦІЯ XIV. АТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

АНАЛІЗ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ДОСЛІДЖЕНЬ В АВТОМАТИЗАЦІЇ, КОМП'ЮТЕРНО-
ІНТЕГРОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА РОБОТОТЕХНІЦІ

Дудник О.В., Каплун Б.А. 167

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ВИРОБНИЦТВА МЕТАНОЛУ

Мельник А.О. 172

СЕКЦІЯ XV. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

РОЗРОБКА ТА ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ КАСКАДНОГО УПРАВЛІННЯ
ЕЛЕКТРОПРИВОДАМИ НАСОСНИХ АГРЕГАТІВ ПОЖЕЖНО-ТЕХНІЧНОЇ НАСОСНОЇ
СТАНЦІЇ

Рибіна Т.А. 175

СЕКЦІЯ XVI. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

ВИКОРИСТАННЯ ФАЗОВИХ ПОРТРЕТІВ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС ЦИКЛІВ У
СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Місюрка П.В. 180

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЇ РЕКУРЕНТНОГО АНАЛІЗУ У ПРОЦЕСИ В ЕНЕРГЕТИЦІ Юськевич А.В.	182

МОДЕЛЬ ДИНАМІКИ ІНТЕНСИВНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ЦІЛЕСПРЯМОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ АТАК Косогов О.М.	184

СЕКЦІЯ XVII. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

АВТОНОМНА ОРІЄНТАЦІЯ ДРОНІВ: ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МЕТОДІВ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ТОЧНОСТІ І НАДІЙНОСТІ Лежньов Д.О., Рибakov К.Ф.	190

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ НА РОБОТУ АНТЕНИ ДЛЯ ПРИСТРОЇВ НАДВИСОКОЇ ЧАСТОТИ Рощенко О.М.	192

ОГЛЯД СУЧАСНИХ АДАПТИВНИХ АЛГОРИТМІВ БАЛАНСУВАННЯ НАВАНТАЖЕННЯ Воробйов А.Р.	195

СИСТЕМА ЗМЕНШЕННЯ ВПЛИВУ DOS-АТАК НА ОСНОВІ МІКРОТІК Тимошук В.Д., Долінський А.М.	198

СЕКЦІЯ XVIII. СОЦІОЛОГІЯ ТА СТАТИСТИКА

ПОЛІГІНІЯ — (НЕ)ДОРЕЧНЕ ВИРІШЕННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ Гудовський Р.	201

СЕКЦІЯ XIX. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

PR У КОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ: ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КОМУНІКАЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ЖИТОМИРЩИНИ Юрчук Ю., Башманівський В.	203

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ТЕОРІЄЮ ТА ПРАКТИКОЮ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ Олійник І.З.	205

ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТА ВЗАЄМОЗУМОВЛЕНІСТЬ РІЗНИХ ВИДІВ МОВНИХ СУБСТИТУЦІЙ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНОМОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ П'ЄСИ БЕРНАРДА ШОУ «ПІГМАЛІОН»)	
Палій В.В.	207
ВІРМЕНСЬКЕ ВИДАННЯ «НЕТQ» («СЛІД») ЯК ВТІЛЕННЯ ПРОЄКТУ НЕЗАЛЕЖНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ	
Косюк О.М.	210
ДО ПИТАННЯ СТРАТЕГІЇ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	
Степанюк Г.М.	213
ДОСЛІДНИЦЬКО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ПІДХІД: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ	
Ходаковська О.О.	215
ЗАСТОСУВАННЯ ХУДОЖНІХ ЗАСОБІВ ПРИ ВІДТВОРЕННІ СЛОГАНІВ	
Липак І.А.	217
ЛЕКСИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ	
Нискогуз З.П.	220
МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТІВ ВНУТРІШНЬОГО СВІТУ ЛЮДИНИ	
Конопельнюк А.С.	223
ОНІРИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ В РОМАНІ В. АРЄНЄВА «ДИТЯ ПЕСИГОЛОВЦІВ»	
Золотаревська А.О.	227
РОЛЬ ПРИСЛІВ'ІВ У ТЕКСТОВІЙ СТРУКТУРІ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО ТА ОСКАРА ВАЙЛДА	
Гула В.І.	230
СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ ПУБЛІКАЦІЙ ДЛЯ ГАЗЕТНО-ЖУРНАЛЬНИХ ВИДАНЬ ПРО МІСТИЧНІ ТА ПАРАНОРМАЛЬНІ ЯВИЩА	
Карпенко В.В.	233

СЕКЦІЯ XX. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING METHODS	
Kruk A.A.	235
THE IMPORTANCE OF LISTENING EFFECTIVELY	
Ratushna L.	237
ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДІВ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ТА НЕЧІТКОЇ ЛОГІКИ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЯК НАПРЯМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
Деревянчук О.В.	239

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОГО КЕРІВНИЦТВА ПРОЦЕСОМ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ Кошель В.М., Васько Н.С.	242
ЗДОРОВ'Я ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ВИКЛАДАЧІВ У НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ Слодиницька Ю.Р.	249
ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ПІДТРИМКИ KEYСУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ ЗЗСО Харітоненко Л.А.	253
МІКРОКВАЛІФІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГНУЧКОЇ ОСВІТИ ТА КРАЩОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ: ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ Семигіна Т.В.	255
НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА З ДИЗАЙНУ І ТЕХНОЛОГІЙ ТЕКСТИЛЬНОЇ ГАЛУЗІ Тименко В.П., Кисорець І.В.	258
ОБГОВОРЕННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАДГОРТАННОГО ПРОВІДНИКА ПОВІТРЯ AMBU® AURASTRAIGHT™ З ЛІКАРЯМИ ПРАКТИЧНОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я Науково-дослідна група: Курсов С.В., Скоропліт С.М., Загуровський В.М., Феськов О.Е.	262
ПРИНЦИП ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ОСВІТИ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ Змінчак Н.М.	268
ПРОБЛЕМА НЕДООЦІНКИ СУТНОСТІ ДИЗАЙНУ Афанасьєва Н.А.	270
РИТОРИКА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ Ніщук В.В.	272
РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ ВІЙНИ Ващенко О.В.	275
СПІВПРАЦЯ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ З ВЧИТЕЛЕМ. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ Онищенко К.С.	280
СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ Копил-Філатова Т.В.	282

ТЕХНОЛОГІЇ ХЕДХАНТИНГУ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
Одарченко В.І.	285

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
Глушко Я.О.	287

ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ ЧИТАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В МЕЖАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	
Дністрян М.І., Шайнога А.Ю.	289

СЕКЦІЯ XXI. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

BRIEFLY ABOUT BEAUTY STANDARDS, GENDER STEREOTYPES, AND SOCIAL MEDIA	
Danylova T.	291

ВПЛИВ АПАТІЇ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ. СОЦІАЛЬНА АПАТІЯ	
Парчевська В.В.	293

ГЕШТАЛЬТ ТЕРАПІЯ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ ПСИХОТЕРАПІЇ	
Ташматов В.А., Дедюх С.В.	295

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТРЕСУ ТА МЕТОДИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ	
Ташматов В.А., Каретна О.О., Марченко А.В.	297

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ	
Колтунов С.Д.	299

СИСТЕМА СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНКИ РУХІВ ЛАБАН-АНАЛІЗ ЯК СКЛАДОВА ВАЛІДИЗАЦІЇ НАПРЯМУ ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ	
Радько О.В.	301

СЕКЦІЯ XXII. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

ANALYSIS OF THE FREQUENCY OF CONFLICTS IN HEALTHCARE INSTITUTIONS	
Biduchak A.	303

PREVALENCE OF PSYCHOSOMATIC SYNDROMES IN THE STRUCTURE OF CHRONIC OBSTRUCTIVE PULMONARY DISEASE	
Popiuk V.S., Mandryk O.Ye	305

ЕНДОМЕТРІОЗ-АСОЦІЙОВАНЕ БЕЗПЛІДДЯ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)	
Федоряк С.О.	307

ЗБАЛАНСОВАНЕ ХАРЧУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

Науково-дослідна група:

Бондаренко Л., Могіна Н., Лантух Ю., Бондаренко В. 312

ЛІКУВАННЯ ЕНДОМЕТРІОЗУ, СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)

Тарасюк Д.О. 314

МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ МОДЕЛЕЙ ВИБУХОВОЇ ЛЕГКОЇ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ

Боцьва Т.О., Боцьва Н.П. 318

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ COVID-19 НА КОАГУЛЯЦІЙНИЙ ГЕМОСТАЗ: ГОСТРИЙ ЕФЕКТ ТА ВІДДАЛЕНІ НАСЛІДКИ

Димченко Д.Ю. 324

ОЦІНКА ТИПІВ ДОБОВОГО ПРОФІЛЮ АРТЕРІАЛЬНОГО ТИСКУ У ХВОРИХ НА ПОДАГРУ В ПОЄДНАННІ З АРТЕРІАЛЬНОЮ ГІПЕРТЕНЗІЄЮ

Поп'юк В.С., Шупер В.О. 328

РОЗПОВСЮДЖЕНІСТЬ АБУЗУСНОГО ГОЛОВНОГО БОЮ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Гонор Д.В. 330

РОЛЬ КАЛІКРЕЇН-КІНІНОВОЇ СИСТЕМИ В ПАТОЛОГІЇ

Кондратенко О.К., Маланія М.Д. 332

ХОЛОДОВА АЛЕРГІЯ ЯК РЕАКЦІЯ НА ЗМІНИ ТЕМПЕРАТУРИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇЇ ПОШИРЕНІСТЬ СЕРЕД СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

Мухачова В.Д., Дігтяр А.Є., Попович І.В. 335

СЕКЦІЯ XXIII.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИМ

Мінченко Є.В. 338

СЕКЦІЯ XXIV.

АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

МІСТОБУДІВНІ ЧИННИКИ ГЕОПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Науково-дослідна група:

Гой В.В., Халіков С.А., В'яткін Р.С., Бурвіков І.Ю. 341

НАПРУЖЕННЯ ЗАЛІЗОБЕТОННИХ ПЛИТ ПІДСИЛЕНИХ ВВЕДЕННЯМ ДОДАТКОВИХ ЗАЛІЗОБЕТОННИХ БАЛОК Витак О.П.	343

ОПТИМІЗАЦІЯ БУДІВНИЦТВА: ТЕХНОЛОГІЇ НА ОСНОВІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ПРОЕКТУВАННЯ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ 3D-ДРУКОВАНИХ АРМОВАНИХ БАЛОК Кишкан А.	352

ПОТЕНЦІАЛ АВТОМАТИЗАЦІЇ ТА ПРИСКОРЕННЯ БУДІВЕЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ Кишкан А., Кархут І.	354

СЕКЦІЯ XXV. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ENVIRONMENTAL DESIGN – APPLIED THEORY DEVELOPMENT Zavarzin O.	359

АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКИХ БРЕНДІВ В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ Цальцалко Д.С.	366

КОМПОЗИЦІЙНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ В КЕРАМІЦІ Марченко Є.М.	370

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ФІРМОВОГО СТИЛЮ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО БРЕНДУ ОДЯГУ Панасова О.Д.	374

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ У СТВОРЕННІ ДЛЯ УЧНІВ СИТУАЦІЙ УСПІХУ НА ЗАНЯТТЯХ З МИСТЕЦТВА Тименко В.П., Мох Є.	377

ПРОБЛЕМИ РЕСТАВРАЦІЇ СТАНКОВОЇ ГРАФІКИ КІНЦЯ ХVІІІ - ПОЧАТКУ ХХ СТ. ІЗ ЗОБРАЖЕННЯМ АРХІТЕКТУРНИХ ОБ'ЄКТІВ ГАЛИЧИНИ Олещук М.В.	380

РОЗВИТОК 3D ІЛЮСТРАЦІЇ У WEB-ДИЗАЙНІ Літвінов Я.Ю.	383

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УПРАВЛІННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Угольков Артем Олегович

аспірант кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Управління зовнішньоекономічною діяльністю стає все більш складною сферою, особливо в контексті глобалізації та швидкої зміни геополітичних умов. Для ефективного вирішення цих проблем як державний, так і приватний сектори повинні співпрацювати шляхом формування так званого державно-приватного партнерства (ДПП). Ця стаття розгляне інституційні аспекти такого партнерства та його значення для управління зовнішньоекономічною діяльністю.

Державно-приватне партнерство в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності та конкурентоспроможності економіки. Приватний сектор має значний досвід і ресурси, які можна використовувати для розвитку зовнішньої торгівлі, забезпечення виробничих потужностей, залучення іноземних інвестицій. З іншого боку, держава володіє політичною та регуляторною владою, яка може допомогти створити сприятливий клімат для зовнішньої торгівлі та інвестицій.

Як зазначається науковцями, основними компонентами механізму державно-приватного партнерства є: взаємодія, договірна робота, пріоритети проекту, розподіл ризиків, участь у фінансуванні, розподіл відповідальності, суб'єкт експлуатації фонду [1]. Також визначаються принципи державної участі в проектах державно-приватного партнерства. Такими принципами є участь та інтерес; дотримання інтересів сторін; прозорість проекту державно-приватного партнерства, підзвітності та відповідальності за ухвалення рішень; справедливості та дотримання правил при розподілі відповідальності між учасниками проекту; стабільності взаємодії та координація зусиль між державними установами та приватними інвесторами; ефективності та результативності [1].

Участь у зовнішньоекономічних проектах для бізнесу є базовим стратегічним рішенням у розширенні глобального впливу та досягненні конкурентних переваг. Цілі бізнесу у таких проектах визначаються не лише отриманням максимального прибутку, а й стратегічними планами на ринку, розширенням сфери діяльності та залученням нових ресурсів [2].

Державно-приватне партнерство розглядається як своєрідна система організаційно-економічних відносин. Історія розвитку такого партнерства перевірила часом стійкість його певних форм, доводячи ефективність та життєздатність одних форм державно-приватного партнерства та неспроможність

його інших форм адаптуватися до нових умов світу, змін економіки, суспільних цінностей та морально-етичних принципів [3].

Саме за наведеною логікою побудовано дослідження та систематизацію інституційних засад державно-приватного партнерства.

Щодо інституційних аспектів державно-приватного партнерства, то варто виділити такі:

1. Створення сприятливого регуляторного середовища. Держава повинна розробити ефективне законодавство та регуляторні механізми, які б сприяли розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Це і спрощення митних і податкових процедур, і захист прав інвесторів, і створення рівних умов для всіх учасників ринку.

2. Формування інституційних механізмів управління. Для координації зусиль держави та приватного сектору в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю необхідно створити спеціалізовані установи, такі як міністерства зовнішньої торгівлі, агентства приватних інвестицій тощо.

3. Публічно-приватні партнерства. Ключовим інструментом розвитку зовнішньоекономічних відносин можуть стати спільні проекти та ініціативи держави та приватного сектору. Це може включати спільну участь у виставках, ярмарках, торгових місіях та інших заходах.

4. Створення консультативних органів. Для ефективної взаємодії державних органів з приватним сектором можуть бути створені консультативні органи. Ці суб'єкти забезпечують обмін інформацією, аналізують і рекомендують стратегічні напрями розвитку зовнішньоекономічних зв'язків.

Державно-приватне партнерство в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю є комерційним чинником, що забезпечує стабільність та економічний розвиток. Інституційні аспекти такого партнерства включають створення сприятливого регуляторного середовища, розвиток інституційних механізмів управління, державно-приватне партнерство та формування дорадчих рад. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню ефективності зовнішньоторговельних відносин та залученню іноземних інвестицій, що сприяє сталому економічному зростанню.

Список використаних джерел:

1. Азаренкова, Г., Алексєєв, І., Гурковський, М., Орехова, К., Головка, О., Курило О. (2022). Механізм державно-приватного партнерства. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 5(46), 240–248. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.46.2022.3887>
2. Куліш, Д. В. (2023). Система підтримки стратегічного планування зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Економіка, управління та адміністрування*, 3(105), 3–9. [https://doi.org/10.26642/ema-2023-3\(105\)-3-9](https://doi.org/10.26642/ema-2023-3(105)-3-9)
3. Малін, О. Л. (2018). Сутнісна характеристика економічного змісту та дефініції державно-приватного партнерства як об'єкту державного регулювання. *Ефективна економіка*, 8. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8579>

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НА СВІТОВОМУ РИНКУ У СФЕРІ ЕКОІННОВАЦІЙ

Руснак Алла Валентинівна
ORCID ID: 0000-0002-3198-2866

доктор екон. наук, професор,
професор кафедри економіки

*Херсонського навчально-наукового інституту
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Україна*

Глобальний розвиток в XXI-му столітті стикається з жорсткими екологічними проблемами, що ставлять під загрозу глобальну безпеку і стабільність. Найбільшими з них є масштабне забруднення та деградація навколишнього середовища, глобальна зміна клімату, виснаження природних ресурсів. Деградація довкілля може призвести до дестабілізації у суспільстві внаслідок погіршення економічних можливостей. Деградація природного середовища може спричинити й інші соціальні проблеми, такі як порушення здоров'я людей. Для забезпечення стійких умов життя для майбутніх поколінь, люди повинні серйозно переглянути своє ставлення до умов життя, виробництва і споживання та взяти на себе зобов'язання мінімізувати загальне забруднення навколишнього середовища, підвищити ефективність використання енергії та споживання природних ресурсів, що зумовить підвищення глобальної безпеки та стійкості.

Екоінновації – це інновації для сталого розвитку системи. Екоінновації – це нові або змінені процеси, обладнання, продукція, методи й системи управління, що дають змогу уникнути або зменшити шкідливий вплив на навколишнє середовище [1; 2, с. 17].

Бізнес та інновації об'єднуються, щоб створити стійкі рішення для більш ефективного використання цінних ресурсів та зниження негативних побічних ефектів сучасної економіки для навколишнього середовища. Європейський Союз започаткував низку ініціатив для сприяння еко-інноваціям та підтримки Плану впровадження природоохоронних технологій в рамках Програми конкурентоспроможності та інновацій (PKI). PKI виконувався з 2007 р. до 2013 р. із загальним бюджетом в розмірі € 3621 млн. Метою цієї Програми було підвищення екологічних та конкурентних позицій Європи шляхом підтримки інноваційних рішень, які захищають навколишнє середовище, створюючи більш широкий ринок для «зелених» технологій, методів управління, продуктів і послуг.

Поточний оборот екоіндустрії в ЄС оцінюється в € 227 млрд. (або 2,2 % ВВП), що дозволило створити 3400000 нових робочих місць. Довгостроковою метою для Європи є повністю перейти до 2050 року на енергозберігаючі або низьковуглецеві моделі економічного розвитку [3].

Україна відома у світі своїми багатими та родючими чорноземами, багатими природними ресурсами та потужним інтелектуальним потенціалом, який оцінюється вище середнього рівня в Європі. Але Україна також відома на міжнародному рівні комплексом серйозних викликів:

- низькою енергоефективністю виробництва (енергоємність ВВП в Україні в 2-3 рази вища, ніж у середньому по ЄС);
- значним забрудненням навколишнього природного середовища (ґрунту, води, повітря) промисловими та транспортними викидами, стічними водами та твердими побутовими відходами, що призводить до деградації довкілля і втрати біологічного розмаїття;

- значним старінням та зносом основних виробничих фондів, домінуванням виробництв з низьким технологічним укладом;

- низьким рівнем розвитку екологічної та інноваційної культури в суспільстві, приватного підприємництва, державно-приватного партнерства, сприйнятливості бізнесу і виробництва до нових інноваційних технологій і співпраці з НДДКР;

- значною безповоротною втратою частини ресурсів внаслідок війни.

Енергозбереження та розвиток екологічно дружніх («зелених») технологій є важливим пріоритетом для країни. Сумарний потенціал енергозбереження в Україні оцінюється в 45 % від загального попиту на енергію. Перспективна науково-дослідна інфраструктура, багаті земельні та мінеральні ресурси, потужний людський капітал, а також міжнародна роль України в енергетичній галузі дають можливість потенційно вигідно скористатися сучасною ситуацією і міжнародними умовами.

Для забезпечення конкурентоспроможності країни на світовому ринку у сфері еко-інновацій на загальнодержавному рівні слід:

- проводити завчасну екологічну експертизу стратегій, планів та заходів в рамках уряду, економіки і суспільства;

- запровадити нормативні, фінансові, адміністративні заходи (стимули) для залучення зелених інвестицій та стимулювання інноваційного підприємництва;

- для зменшення критичної залежності від надходження викопних видів палива, рівня їх споживання і, отже, зростаючого фінансового тягаря для державного і місцевих бюджетів поширити практику енергетичного менеджменту, яка довела свою ефективність і економічну доцільність як в світі, так і в Європі;

- розробити та запровадити цільові державні програми і схеми державно-приватного партнерства для розробки та реалізації інноваційних технологій очищення і знешкодження хімічних відходів, комунальних стічних вод і твердих відходів; підтримати інноваційні ідеї, які можуть бути успішними на ринку «зелених» товарів та послуг;

- сприяти поширенню екоінновацій як нового бренду, який символізує нові можливості на ринку товарів та послуг, нові робочі місця, нові економічні та ресурсозберігаючі технології, нові можливості для економічного зростання та підвищення якості життя.

- заохочувати та підтримувати етику збалансованого економічного, екологічного та соціального розвитку;

- вжити заходів для просування (поліпшення) «зеленої» інноваційної культури, турботи про навколишнє середовище та екологічної відповідальності шляхом запровадження освітніх програм, курсів підготовки та перепідготовки для всіх груп суспільства;

- стимулювати запровадження нових вдосконалених виробничих процесів з суворим контролем якості;

- забезпечувати розвиток міжнародної цільової співпраці з окремими країнами, які мають підвищений потенціал у відповідних галузях екоінноваційного розвитку.

Результатом таких зрушень на політичному рівні в бік комплексного екологічного управління в рамках загальної програми соціально-економічного розвитку України потенційно може бути:

- поліпшення міжнародного іміджу та репутації України в глобальному масштабі;

- розвиток та зміцнення екологічно-інноваційної культури в бізнес-спільноті та суспільстві, матиме величезне значення для зміни поведінки людей по відношенню до довкілля та для підвищення гармонійності і якості життя в Україні;

- прискорення економічного розвитку та поліпшення соціального благополуччя.

Поліпшення екологічного законодавства буде наближати Україну до ЄС. Міжнародне співробітництво в розвитку екоінновацій буде одним із успішних шляхів до євроінтеграції України.

Список використаних джерел:

1. Ліпич Л.Г., Хілуха О.А., Кушнір М.А., Волинець І.Г. Еко-інновації в контексті економіки замкнутого циклу. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*, 2022. Вип. 32. С. 17-23.
2. Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України. Т. 3. К.: Фенікс, 2011. 70 с.
3. Rennings, K., Zwick, T. Employment Impacts of Cleaner Production, ZEW Economic Studies 21, Physica Verlag Heidelberg, New York. 2003.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РИНКУ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

Бойко Роман Богданович

аспірант I курсу

Львівський університет бізнесу та права, Україна

У період нестабільної як політичної, так і економічної ситуації в Україні, коли країна вже понад два роки перебуває в стані повномасштабної війни, актуальність функціонування ринку інвестицій є надзвичайно важливою та перспективною справою. Важливо зазначити, що, попри всі нестабільні явища і процеси, які відбуваються в нашій країні, Україна залишається привабливою для різноманітних інвесторів: йдеться як про залучення інвестицій у частині МСБ (малого та середнього бізнесу), так і для розвитку великого бізнесу, а також – про інвестування у реконструкцію та відновлення історично важливих державних об'єктів.

Під об'єктом регулювання інвестиційної діяльності розглядається економічна складова інвестиційного клімату. Створення стабільної економічної системи – одне з найважливіших завдань кожної держави. Головною складовою цього завдання є формування обґрунтованої інвестиційної політики та сприятливого інвестиційного клімату як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів.

Інвестиційна діяльність – це різновид господарської діяльності, тобто систематичні дії організаційно-майнового характеру, спрямовані на вкладення інвестицій на довготривалій або постійній основі з метою визначення соціально-економічного ефекту, насамперед – отримання прибутку [1].

Важливо окреслити, що інвестиційна політика – це комплекс цілеспрямованих, здійснюваних державними структурами заходів з метою створення суб'єктам господарювання сприятливих умов для пожвавлення інвестиційної діяльності, розвитку економіки, підвищення ефективності виробництва і вирішення соціальних проблем. З огляду на це важливим аспектом є формування стійкого законодавчого підґрунтя для регулювання інвестиційної політики [2].

Згідно з поглядами науковців регулювання інвестиційної діяльності охоплює такі сфери, як державне управління бюджетними та позабюджетними коштами, спрямованими на виробничий розвиток та капітальне будівництво. Таке бачення регулювання інвестиційної діяльності є однією з умов реалізації державної політики, що полягає в ухваленні законів та низки інших нормативних актів, які регулюють інвестиційну діяльність в Україні [3].

Зазначимо, що основними формами державного регулювання інвестиційної діяльності вважаються наступні:

- забезпечення захисту інвестицій;
- визначення пріоритетних сфер та об'єктів інвестування;
- експертиза інвестиційних проєктів у процесі державних інвестиційних програм;
- проведення відповідної кредитної та амортизаційної політики;
- податкове регулювання інвестиційної діяльності;
- регулювання участі інвесторів у приватизації;
- регулювання форм і умов фінансового інвестування;
- регулювання інвестиційної діяльності через надання фінансової допомоги інвесторам.

До законодавчих актів, за допомогою яких здійснюється регулювання інвестиційної діяльності, слід зарахувати такі Закони України, як «Про інвестиційну діяльність» (1991 р.), «Про режим іноземного інвестування» (1996 р.), «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» (1996 р.), «Про зовнішньоекономічну діяльність» (1991 р.), «Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» (1992 р.), «Про господарські товариства» (1991 р.) тощо [3].

Варто зазначити, що саме забезпечення сприятливого інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості окремих галузей чи регіонів в країні здійснюється через:

- податкові пільги;
- пільгові кредити;
- державні субсидії;
- заохочення до створення підприємств з іноземними інвестиціями, а також – міжнародних концернів і консорціумів вільних (офшорних) зон.

Важливо визначити основну мету державного регулювання діяльності ринку інвестицій – вирівнювати циклічні тенденції, гальмуючи надлишкову інвестиційну активність у періоди піднесення та стимулюючи перед спадами виробництва [4]. Необхідно пам'ятати, що умови і результати інвестиційної діяльності, інвестиційні процеси регулюються безперервно.

Одним з важливих і пріоритетних питань є необхідність чіткого формулювання методологічної основи систематизації засобів, які притаманні відповідним методам управлінського впливу на інвестиційну діяльність, визначення методики їх застосування з прогнозованістю ефективності розвитку соціально-економічної системи країни. Вплив держави повинен здійснюватися на основі виокремлення чотирьох блоків державного регулюючого впливу на ефективність господарської діяльності підприємств. Зокрема:

- забезпечення створення необхідного обсягу затребуваного суспільством продукту;
- відтворення коштів, витрачених на створення продукту;
- вироблення новоствореної вартості – прибутку, частина якого через систему податкових відрахувань повинна скеровуватися в бюджет держави, який використовується на життєзабезпечення країни;
- гарантування розширеного відтворення й успішної реалізації соціальних програм [4].

Отже, аналізуючи вищезазначене, можна стверджувати, що державний вплив повинен здійснюватися з дотриманням принципу державного регулювання інвестиційної діяльності, який передбачає стійку рівновагу між імперативним впливом держави на інвестиційну діяльність і свободою її здійснення.

Список використаних джерел:

1. Інвестиційна діяльність // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Інвестиційна діяльність](https://uk.wikipedia.org/wiki/Інвестиційна_діяльність).
2. Законодавство, що регулює інвестиційну політику в Україні. URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua>
3. Інвестиційна діяльність: державне регулювання. URL: <https://osvita.ua>
4. Форми, методи та інструменти державного регулювання інвестиційної діяльності. URL: <https://apir.org.ua>

ПЕРЕДОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

Шуміло Ольга Станіславівна

професор, д-р. екон. наук

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

Ібрагімов Нікіта Ігорович

студент

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

Інформаційні технології є ключовим фактором прогресу та розвитку, який сприяє відкриттю нових можливостей для бізнесу у міжнародному просторі. Розвиток інформаційних технологій охоплює всі аспекти сучасного бізнес-середовища, що стає більш конкурентним та динамічним. Для будь-якої успішної компанії, зокрема міжнародної, інтеграція інформаційних технологій стає необхідністю, яка дозволяє підтримувати конкурентоспроможність та розвиватися в сучасних трансформаційних умовах.

Інформаційна сфера стає ключовим джерелом нових ідей для організації та ведення бізнесу, управління та прийняття організаційних рішень. Передові інформаційні технології відкривають безліч можливостей для підприємств розширити свій вплив на міжнародному ринку. Однією з ключових переваг є можливість використання технологій для підвищення ефективності операцій та отримання глобальної конкурентної переваги.

Так, інформаційні технології забезпечують безмежну комунікацію, дозволяючи спілкуватися з будь-якої точки світу за допомогою онлайн-чатів, соціальних мереж та відеоконференційних інструментів. Крім того, наявність автоматичних систем перекладу значно спрощує комунікацію між різними мовами. Технології також дозволяють глобально розподіляти ресурси, зокрема шляхом залучення працівників з інших країн за допомогою хмарних обчислень та веб-конференцій. Це дозволяє компаніям знаходити найкращих талантів у світі та зменшувати витрати, оскільки віддалені працівники не потребують фізичного офісу. Крім того, інформаційні технології сприяють управлінню ланцюгом постачання, спрощуючи його глобальне керування та забезпечуючи підприємствам доступ до широкого асортименту продуктів від міжнародних постачальників.

У сучасному світі малих підприємств здійснювати торгівлю з клієнтами та іншими компаніями з усього світу стало набагато простіше завдяки цифровим платіжним системам, таким як PayPal, UPI та віртуальні валютні платформи. Ці системи спрощують обробку валютних операцій та дозволяють клієнтам та бізнесам здійснювати та отримувати платежі безпосередньо з їх платформ.

Сучасні інформаційні технології сприяють підприємствам у зборі та аналізі даних для розробки більш обґрунтованих стратегічних рішень на міжнародному рівні. Вони сприяють розвитку інновацій та конкурентоспроможності бізнесу. Використання передових інформаційних технологій у сучасних компаніях супроводжується значним соціальним та економічним розвитком, але також неодмінно включає в себе кілька ризиків, які потрібно враховувати при їх впровадженні. Важливим завданням є виявлення найважливіших ризиків, які кожна корпорація повинна розглянути, особливо у новому електронному бізнес-середовищі

та при впровадженні різних систем, таких як планування ресурсів підприємства, управління ланцюгом постачання та управління взаєминами з клієнтами.

З впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному суспільстві виникають структурні зміни, що вимагають швидких рішень щодо мінімізації ризиків. У таких умовах компаніям потрібно оцінювати переваги, пов'язані з новими технологіями, а також зменшувати властиві їм ризики.

Ризики, пов'язані з технологіями, включають доступ до інфраструктури електронної комерції, що може призвести до відхилень від очікуваних цілей продуктивності в електронному обміні. Наприклад, як онлайн-продавець, так і його партнер можуть стати жертвами хакерських атак. Напади таких типів, як «Phishing», «Sniffing» або «Denial-of-Service»², можуть призвести до втрати доходів або порушення репутації продавця.

Також важливими є ризики, пов'язані зі стосунками, які виникають через недостатню довіру між бізнес-партнерами. Наприклад, затримки в процесі виробництва, перерви в грошових потоках або втрати прибутку можуть суттєво вплинути на доходи та неперервність бізнесу.

Загалом, розвиток електронної комерції та електронного бізнесу сприяє соціальному та економічному розвитку багатьох організацій і країн, але перед використанням їхніх методів та практик необхідно провести дослідження щодо ідентифікації можливих загроз, щоб уникнути майбутніх проблем.

Для зменшення ризиків, пов'язаних з використанням передових інформаційних технологій у міжнародному бізнесі, компанії можуть вжити ряду заходів.

В першу чергу, вони можуть інвестувати в безпеку своїх інформаційних систем. Це означає впровадження надійних захисних програм та процедур, що мінімізують ризик хакерських атак і витоку конфіденційної інформації. Додатково, важливо регулярно перевіряти безпеку та навчати персонал правилам кібербезпеки.

Другим кроком є розробка процедур відновлення після аварійного відключення. Це дозволить компаніям швидко відновити роботу після будь-яких проблем з інформаційними системами.

Третій підхід полягає у розвитку довіри між бізнес-партнерами. Це може бути досягнуто шляхом укладання договорів із чіткими правилами щодо захисту конфіденційності та відповідальності за їх порушення.

Крім того, для зменшення ризиків, пов'язаних зі стосунками, компанії можуть залучати досвідчених фахівців з кібербезпеки, навчати персонал новим технологіям та процедурам безпеки, а також встановлювати механізми для виявлення та усунення вразливостей в інформаційних системах.

Необхідно також регулярно оновлювати програмне забезпечення та використовувати надійні методи аутентифікації, такі як двофакторна аутентифікація, для запобігання несанкціонованому доступу до систем.

Загалом, правильна стратегія кібербезпеки, довіра між партнерами та постійна увага до безпеки даних допоможуть компаніям мінімізувати ризики, пов'язані з використанням передових інформаційних технологій у міжнародному бізнесі.

Інформаційні технології швидко та невпинно трансформують введення міжнародного бізнесу, впливаючи на всі його аспекти, починаючи від способів виробництва та закінчуючи стратегіями маркетингу та взаємодії з клієнтами. Без сумніву, використання передових інформаційних технологій стає необхідністю для конкурентоспроможності компаній у глобальному бізнес-середовищі.

Незважаючи на всі переваги, пов'язані з використанням інформаційних технологій у міжнародному бізнесі, такі як підвищена ефективність, зростання

продуктивності та розширення ринків, існують і серйозні ризики. Серед них можна виокремити загрози кібербезпеки, можливість втрати конфіденційності даних, а також проблеми, пов'язані з технічною залежністю та нестабільністю інформаційних систем.

Таким чином, використання передових інформаційних технологій у міжнародному бізнесі - це неоднозначна тема, яка потребує уважного аналізу та розуміння. Вона відкриває нові можливості для розвитку та розширення бізнесу, але водночас вимагає уваги до ризиків і викликів, які вона породжує. В умовах швидкого технологічного розвитку важливо пам'ятати, що інформаційні технології - це інструмент, який слід використовувати з усвідомленням їхнього потенціалу та можливих обмежень.

Список використаних джерел:

1. Технологічні тренди 2024 року URL: https://speka.media/technologichni-trendi-2024-roku-py77eq?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=21107681931&gad_source=1 (дата звернення: 05.05.2024)
2. Advanced technologies and international business: A multidisciplinary analysis of the literature URL: https://www.researchgate.net/publication/357929727_Advanced_technologies_and_international_business_A_multidisciplinary_analysis_of_the_literature (дата звернення: 05.05.2024)
3. The Role of Technology in Facilitating International Business URL: <https://warrenferster.medium.com/the-role-of-technology-in-facilitating-international-business-63d211e18ff2> (дата звернення: 05.05.2024)
4. Impact of Information Technology (IT) on International Business URL: <https://www.linkedin.com/pulse/impact-information-technology-international-1c/> (дата звернення: 05.05.2024)
5. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В БІЗНЕСІ URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/Posibnyk_IT-v-biznesi_2.pdf (дата звернення: 05.05.2024)
6. ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/33_1_2020ua/11.pdf (дата звернення: 05.05.2024)

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЙОГО ІННОВАЦІЙНОСТІ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Гаврась Дмитро Русланович

аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Забезпечення належної ефективності діяльності підприємств в умовах конкурентного середовища функціонування потребує перманентного розвитку суб'єктів господарювання [1, 2], що, серед іншого, викликає необхідність формування потенціалу економічного розвитку компаній [3–6] та провадження ними інвестиційно-інноваційної діяльності [7–10], зокрема здійснення технологічного оновлення виробництва [11–16] та реалізації ресурсозберігаючих програм і проєктів [17–22]. Однак при цьому необхідною є попередня розробка підприємствами стратегій свого економічного розвитку [23–26]. При цьому важливо правильно оцінити цей розвиток та його інноваційність.

Загалом, інноваційність економічного розвитку підприємств варто тлумачити як його властивість, що характеризує виявлену суб'єктами підприємництва здатність повністю або частково забезпечувати свій економічний розвиток завдяки розробленню та (або) впровадженню нововведень.

Водночас, вимірювання інноваційності економічного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності потребує попереднього оцінювання наявної величини цього розвитку. Це, своєю чергою, вимагає вирішення двох головних завдань, а саме:

- 1) вибір тих фінансово-економічних результатів господарської діяльності, зростання яких свідчатиме про наявність у підприємств економічного розвитку;
- 2) побудова індикатора, за допомогою якого можливо здійснити оцінювання величини цього розвитку.

Стосовно першого з перелічених завдань, то економічний розвиток підприємств може, загалом, оцінюватися за будь-яким фінансово-економічним результатом господарської діяльності. Зокрема, з цією метою можуть бути застосовані показники чистого доходу, обсягів виготовлення продукції, валового або чистого прибутку тощо. Водночас, доцільним є вибір тих фінансово-економічних результатів діяльності, що характеризуються більш високим ступенем узагальненості. Зокрема, одним з таких результатів є величина чистого прибутку компаній.

Однак, потрібно зазначити, що не усякий приріст величини чистого прибутку підприємств може бути зумовленим їх економічним розвитком. Зокрема, такий приріст може бути викликаний зростанням цін на продукцію підприємств внаслідок

покращення кон'юнктури на ринках її збуту. Тому при оцінюванні економічного розвитку підприємств необхідно брати до уваги лише ту частину їх чистого прибутку, яка зумовлена покращеннями, що сталися у внутрішньому середовищі компаній.

Щодо завдання побудови індикатора, за допомогою якого можливо оцінити величину економічного розвитку підприємств, то варто враховувати ту обставину, що зазначена величина може відображатися в абсолютному та відносному вираженні. У першому випадку економічний розвиток підприємств може оцінюватися приростом чистого прибутку компаній, зумовленим покращеннями у їх внутрішньому середовищі, у звітному періоді порівняно із базовим. Щодо другого випадку, то оцінювання відносного рівня економічного розвитку підприємств може здійснюватися шляхом зіставлення його абсолютної величини із базовим значенням чистого прибутку досліджуваних компаній.

Як і величина економічного розвитку підприємств, інноваційність цього розвитку також може визначатися в абсолютному та відносному вираженні. Абсолютна величина інноваційності підприємств може бути оцінена приростом у звітному періоді порівняно із базовим тієї частини їх чистого прибутку, яка зумовлена розробленням та (або) впровадженням нововведень. Своєю чергою, відносну величину інноваційності економічного розвитку фірм можна оцінити часткою цієї частини чистого прибутку у його загальному прирості, зумовленому покращеннями у внутрішньому середовищі цих фірм.

Запропоновані підходи до оцінювання економічного розвитку підприємств та його інноваційності можуть бути використані у практиці діяльності суб'єктів підприємництва при плануванні заходів щодо забезпечення їх інноваційного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Міщенко, Н. Г. & Міщук, А. І. (2016). Розвиток підприємства на основі інформаційного та інноваційного потенціалу. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, (4(236)), 191–204.
2. Петрушка, Т. О. (2013). *Оцінювання економічної ефективності ресурсозберігаючого розвитку промислових підприємств* (дис. ... канд. екон. наук). НУ «Львівська політехніка». Львів, Україна.
3. Ємельянов, О. & Петрушка, Т. (2012). Інтенсифікація використання виробничих ресурсів промислових підприємств як чинник їх економічного розвитку. *Схід*, (6), 24–30.
4. Yemelyanov, O., Symak, A. & Zarytska, O. (2016). Modelling the process of forming the potential of economic development of an industrial enterprise. *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej, Czestochowa, Akademia Polonijna w Czestochowie*, (3), 128–137.
5. Ємельянов, О. Ю., Висоцький, А. Л., Симак, А. В. & Петрушка, Т. О. (2017). Методичні засади оцінювання попиту на продукцію машинобудівних підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, (3), 198–212.
6. Коновал, В. В. (2014). Оцінювання потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості. *Вісник ХДУ*, (6 (2)), 206–209.
7. Kryvovyazyuk, I., Britchenko, I., Smerichevskyi, S., Kovalska, L., Dorosh, V. & Kravchuk, P. (2023). Digital Transformation and Innovation in Business: the Impact of Strategic Alliances and Their Success Factors. *Economic Studies (Ikonomicheski Izsledvania)*, (32 (1)), 3–17.
8. Козик, В. В., Ємельянов, О. Ю. & Петрушка, Т. О. (2014). Інвестиційно-інноваційний механізм забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств. *Проблеми економіки*, (1), 52–58.
9. Смолій, Л. В. (2010). Формування інвестиційного механізму інноваційного розвитку буряківництва. *Інноваційна економіка*, (17), 168–171.
10. Федулова, Л. І. (2013). Інноваційний вектор розвитку промисловості України. *Економіка України*, (4), 15–23.

11. Амоша, О. І., Булєєв, І. П. & Шевцова, Г. З. (2007). Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика. *Економіка промисловості*, (1(36)), 3–9.
12. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Клімковський, М. І. (2020). Методологічні засади оцінювання потенціалу технічного розвитку підприємств. *ЛОГОС. ОНЛАЙН*.
13. Ємельянов, О. Ю. & Петрушка, Т. О. (2013). Чинники та закономірності розвитку техніко-технологічної бази підприємств. *Схід*, (6), 85–91.
14. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13–32.
15. Caliskan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.
16. Yemelyanov, O., Petrushka, I., Zahoretska, O., Petrushka, K. & Havryliak, A. (2023). Information support for managing energy-saving technological changes at enterprises. *Procedia Computer Science*, (217), 258–267.
17. Бойчук, Н. Я. & Острянюк, М. М. (2017). Проблеми енергозбереження та підвищення енергоефективності економіки України. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*, (19), 25–34.
18. Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. *Економічний часопис – XXI*, (1–2), 45–48.
19. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Крет, І. З. (2013). Методичні засади оцінювання економічної ефективності впровадження ресурсозберігаючих технологій на промислових підприємствах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*, (754), 18–25.
20. Іваненко, О. В. (2013). Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем. *Економіка. Фінанси. Право*, (8), 7–10.
21. Некрасова, Л. А. & Хрістова, А. В. (2017). Формування ресурсозберігаючої моделі розвитку підприємства. *Економіка: реалії часу*, (2 (30)), 79–84.
22. Сотник, І. М. (2010). Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України. *Економіст*, (12), 72–75.
23. Баранович, А. М. (2014). Теоретико-методичні засади формування стратегій розвитку підприємства. *Вісник ХДУ*, (2), 77–81.
24. Македон, В. В. (2013). Розробка стратегії розвитку промислового підприємства. *Теоретичні і прикладні аспекти економіки та інтелектуальної власності*, (1(1)), 369–373.
25. Шавшин, О. С. (2017). Стратегія інноваційного розвитку підприємства. *«Інтернаука». Сер.: Економічні науки*, (3(25)), 167–171.
26. Харченко, В. А. (2014). Механізм формування системи стратегічного управління розвитком промислового підприємства. *Економіка промисловості*, (4 (68)), 97–104.

СЕКЦІЯ III. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ЗАСТОСУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Забаштанська Т.В.

канд.екон.наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, PR – технологій та логістики
Національний університет «Чернігівська політехніка», Україна

Попов С.В.

здобувач вищої освіти третього (наукового) рівня
Національний університет «Чернігівська політехніка», Україна

Банківський маркетинг як самостійний термін, починає впроваджуватися з першої половини ХХ ст., коли пропозиція на банківські товари та послуги, почала суттєво переважати попит на них. Як наслідок, це призвело до загострення конкуренції на фінансовому ринку і єдине питання, яке тоді поставало перед банками – це питання якомога вигідніше продати товар або послугу, а не створення нового банківського продукту. Дані процеси заклали базис для маркетингової стратегії задоволення потреб клієнтів у банківській сфері і така стратегія стала називатися традиційною або класичною. Основу традиційного інструментарію маркетингової стратегії в банківських установах складає стратегічне управління представлене системним аналізом ресурсної бази, урахуванням властивостей ризик-моніторингу та побудовою дерева цілей для цілісної взаємодії всіх компонентів стратегії [2]. Таким чином, банківський маркетинг – це маркетингова стратегія пошуку засобів задоволення потреб споживачів, за допомогою системи ефективного управління активами банку з урахуванням особливостей маркетингового аналізу ринку фінансових послуг. Основним продуктом ефективної маркетингової діяльності банківських установ, в другій половині ХХ ст. стає споживче кредитування. Аналітичні відділи провідних банківських установ створюють умови для проведення активних маркетингових та PR-заходів у сфері споживчого кредитування [7].

Впровадження маркетингових інструментів продиктовано загальносвітовими тенденціями збільшення інтересу до банківського споживчого кредитування, у тому числі [1]:

- глобалізацією конкурентних переваг у сфері споживчого кредитування;
- доповнення споживчого кредиту різними додатковими програмами та бонусними умовами;
- обмеженням кредитних програм у сфері споживчого кредитування, пов'язаним з існуванням граничного розміру відсотка по кредиту, нижче якого банк уже не отримує прибуток.

В Україні інструменти маркетингу почали впроваджуватися у банківських установах у сфері споживчого кредитування лише на початку ХХІ ст. Банківські

установи в прискореному темпі пробували впровадити різні адаптації світових розробок в галузі маркетингових інструментів під власні банківські продукти [3]. Такі експерименти призвели до негативних наслідків для фінансового ринку України, оскільки банківські установи поспішали наздогнати світові тренди у споживчому кредитуванні та пропускали багато етапів, що стало базою для виникнення кризових процесів і закриттям багатьох банківських установ. Для стабілізації ситуації в процес кредитування активно долучаються Retail-точки, що стають рекламними PR-агентами [5]. Період з 2004 року є початком активного розвитку споживчого кредитування в Україні, розробляється багато маркетингових бізнес-моделей, основне місце серед яких, займає споживче кредитування. Головна увага банків зосереджується на складових інструментах маркетингової політики у вигляді «маркетингового міксу-4Р»: продукт (product), ціна (price), реклама (promotion), місце (place) [6]. Складові маркетингового міксу-4Р стають основою маркетингової стратегії банків в Україні у споживчому кредитуванні [4].

Принципи маркетингу у фінансовій сфері напряду впливають на стан споживчого кредитування, забезпечуючи виконання планових показників продажів та реалізують маркетингову програму формування нових типів споживчих кредитів. Завдяки сформованим принципам, банківські установи застосовують наявний маркетинговий інструментарій для визначення застосовування конкретного типу споживчого кредиту в тому чи іншому випадку, розраховують паспорт кредиту, домовляються із рітейл-точками та POS-точками і проводять рекламну та PR-компанію. В сучасних умовах, основою конкуренції між банками складає не саме споживче кредитування як готовий продукт, а рівень та якість сервісу, що додається до нього.

Список використаних джерел:

1. Семеног А. Екосистеми цифрових платформ як фактор трансформації бізнесу в умовах цифрової економіки. Вісник КНУТД. 2019. № 4(137). С. 39–50.
2. Лютий І.О. Банківський маркетинг: підручник / І. О. Лютий, О. О. Солодка, 2009. - 776 с.
3. Вовк В. Аналітичний інструментарій оцінки динамічних конкурентних переваг банку з урахуванням їх стійкості у довгостроковій перспективі / В. Вовк, А. Махота // Вісник Національного банку України. – 2010, № 12. - С. 22-27.
4. Андрійшина Н.Б. Концептуальний підхід щодо прогнозування попиту. Бізнес Інформ. 2013. № 6. С. 120-124.
5. Куденко Н. В. Стратегічний маркетинг : підручник. К.: КНЕУ, 2012. 523 с.
6. Простова О. І. Інноваційні методи маркетингових комунікацій та перспективи їх використання в політичній практиці. Сталий розвиток економіки 2015. № 4. С. 28–32.
7. Решетілова Т.Б., С.М. Довгань. Маркетингові дослідження: підручник: М-во освіти і науки України, Нац. гірн. унт. – Електрон. текст. дані. Дніпропетровськ: НГУ, 2015. 357 с.

ОБЕРНЕНИЙ МЕТОД АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ВІД ІНШОЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України "Ніжинський агротехнічний інститут", Україна

Щоб забезпечувати процес виробництва продукції (товарів, робіт, послуг) підприємство повинне використовувати необоротні активи. Вони можуть брати участь (обертатись) більш як один раз у процесі виробництва і мають очікуваний строк корисного використання (експлуатації) більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). Їх вартість включається у витрати частинами за допомогою амортизації. Для її розрахунку використовують різні методи. До прикладу, можна використовувати обернений метод амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності.

Обернений метод амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності є методом (або видом методу) амортизації необоротних активів на основі доходу (revenue-based amortisation method), що використовується у світовій практиці [1].

Іншою операційною діяльністю підприємства є операційна діяльність, крім основної діяльності, яка безпосередньо не пов'язана з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) [2; 3].

Внаслідок здійснення іншої операційної діяльності визначається прибуток або збиток від іншої операційної діяльності.

Щоб його вирахувати потрібно від інших операційних доходів відняти адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати.

За даними бухгалтерському обліку і звітності можна обчислити податок на прибуток від іншої операційної діяльності.

Хоча в бухгалтерському обліку і звітності визначається загальний податок на прибуток від операційної і неопераційної діяльності, а також податок на прибуток із сукупного доходу, виходячи з потреб підприємства можна вираховувати податок на прибуток від будь-якого виду діяльності, зокрема від іншої операційної діяльності.

Податок на прибуток від іншої операційної діяльності знаходиться у статті "Витрати (дохід) з податку на прибуток" (код рядка 2300) або у статті "Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом" (код рядка 2460) Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма № 2) [2; 3].

Розрахунок та сплата податку на прибуток підприємств здійснюється відповідно до вимог Податкового кодексу України [4], а методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати, доходи, активи і зобов'язання з податку на прибуток та її розкриття у фінансовій звітності визначає Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 "Податок на прибуток" [5].

Платники податку на прибуток зобов'язані у порядку, передбаченому Податковим кодексом України, подавати контролюючим органам податкову декларацію з податку на прибуток у [4].

Облік податку на прибуток від іншої операційної діяльності ведуть на рахунках 64 "Розрахунки за податками й платежами", 98 "Податок на прибуток", 85 "Інші затрати" [6; 7].

Амортизація необоротних активів за оберненим методом на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності розраховується із попереднього визначення методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності, а суми переставляються у протилежній черговості: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т.д.

Річна сума амортизації за методом на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності вираховується як добуток вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю), та коефіцієнта амортизації, який обраховується діленням податку на прибуток від іншої операційної діяльності за окремі періоди на плановий обсяг податку на прибуток від іншої операційної діяльності за увесь період.

Сума прибутку від іншої операційної діяльності визначається за формулою:

$$\text{ПІОД} = \text{ІОД} - \text{АВ} - \text{ВЗ} - \text{ІОВ},$$

де: ПІОД – прибуток від іншої операційної діяльності; ІОД – інший операційний дохід; АВ – адміністративні витрати; ВЗ – витрати на збут; ІОВ – інші операційні витрати.

Обчислення податку на прибуток від іншої операційної діяльності здійснюється за формулою:

$$\text{ППІОД} = (\text{ПІОД}) \times 18\%,$$

де: ППІОД – податок на прибуток від іншої операційної діяльності; 18% – ставка податку на прибуток.

Амортизація за методом на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності розраховується за формулами:

$$\text{СА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) \times \text{КА},$$

де: СА – сума амортизації; ПВ – первісна вартість об'єкта; ЛВ – ліквідаційна вартість об'єкта; КА – коефіцієнт амортизації.

$$\text{КА} = \text{СППІОД} : \text{ПСППІОД},$$

де: СППІОД – сума податку на прибуток від іншої операційної діяльності; ПСППІОД – планова сума податку на прибуток від іншої операційної діяльності.

Прорахунок амортизації за методом на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності можна виконувати також за іншим варіантом:

$$\text{СА} = \text{СППІОД} \times \text{КА};$$

$$\text{КА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) : \text{ПСППІОД}.$$

Амортизацію необоротних активів за методом на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності можна визначати за двома способами: 1) із первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Із застосуванням прикладу розрахуємо амортизацію необоротних активів за оберненим методом на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності.

Приклад. Первісна (початкова) вартість необоротних активів – 110000 грн, термін корисного використання (експлуатації) – 5 років, ліквідаційна вартість – 2000 грн. Таким чином, вартість, яка підлягає амортизації, становить 108000 грн (110000 – 2000 = 108000).

Протягом періоду розрахунку амортизації необоротних активів планується нарахувати податку на прибуток від іншої операційної діяльності на суму 467000 грн, у т.ч.: в 1-му році – 123000 грн, в 2-му році – 114000 грн, в 3-му році – 88000 грн, в 4-му році – 77000 грн, в 5-му році – 65000 грн.

Коефіцієнти амортизації становлять: за 1-й рік – 0,2634 ($123000 : 467000 = 0,2634$), за 2-й рік – 0,2441 ($114000 : 467000 = 0,2441$), за 3-й рік – 0,1884 ($88000 : 467000 = 0,1884$), за 4-й рік – 0,1649 ($77000 : 467000 = 0,1649$), за 5-й рік – 0,1392 ($65000 : 467000 = 0,1392$).

Обрахунок 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності подано в таблицях 1 і 2.

Таблиця 1

Прорахунок методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності (1-й спосіб – від первісної (початкової) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від іншої операційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	108000	123000	0,2634	28447
2	108000	114000	0,2441	26363
3	108000	88000	0,1884	20347
4	108000	77000	0,1649	17809
5	108000	65000	0,1392	15034
x	Разом	467000	1	108000

[авторська розробка]

Таблиця 2

Прорахунок оберненого методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності (1-й спосіб – від первісної (початкової) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від іншої операційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	108000	65000	0,1392	15034
2	108000	77000	0,1649	17809
3	108000	88000	0,1884	20347
4	108000	114000	0,2441	26363
5	108000	123000	0,2634	28447
x	Разом	467000	1	108000

[авторська розробка]

Вирахування 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності кожного року здійснюється із однакової (початкової, первісної) вартості, а тому протягом строку нарахування амортизації необоротних активів їх сума була розподілена повністю (табл. 1 і 2).

В таблицях 3 і 4 наведено порядок обчислення амортизації необоротних активів за 2-м способом (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності.

Таблиця 3

Прорахунок методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності (2-й спосіб – від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від іншої операційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	108000	123000	0,2634	28447
2	79553	114000	0,2441	19419
3	60134	88000	0,1884	11329
4	48805	77000	0,1649	8048
5	40757	65000	0,1392	40757
х	Разом	467000	1	108000

[авторська розробка]

Таблиця 4

Прорахунок оберненого методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності (2-й спосіб – від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від іншої операційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	40757	65000	0,1392	40757
2	48805	77000	0,1649	8048
3	60134	88000	0,1884	11329
4	79553	114000	0,2441	19419
5	108000	123000	0,2634	28447
х	Разом	467000	1	108000

[авторська розробка]

При використанні 2-го способу (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) простого і оберненого методів амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності, в останньому (табл. 3) і в першому (табл. 4) роках вартість необоротних активів не розподіляється, а списується у витрати періоду. На це вказують однакові суми вартості, що амортизується і річної суми амортизації (40757 грн).

Висновки. Розрахунок амортизації необоротних активів можна здійснювати за оберненим методом на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності.

Податок на прибуток від іншої операційної діяльності визначається за ставкою 18% із прибутку від іншої операційної діяльності, який обчислюється як різниця між іншими операційними доходами та адміністративними витратами, витратами на збут, іншими операційними витратами.

Щоб визначити амортизацію необоротних активів за оберненим методом на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності, спочатку потрібно обрахувати метод амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності і суми переставити у протилежній послідовності: перший рік – в останній, другий – у передостанній і т.д.

Обернений метод амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від іншої операційної діяльності можна розраховувати за двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел:

1. Clarification of Acceptable Methods of Depreciation and Amortisation (Amendments to IAS 16 and IAS 38). (May 2014). Вилучено з : https://library.croneri.co.uk/cch_uk/ias/ias16-amending-201405.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” (Наказ Міністерства фінансів України). № 73. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
3. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.
4. Податковий кодекс України (Закон України). № 2755-VI. (2010). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” (Наказ Міністерства фінансів України). № 353. (2000). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01#Text>.
6. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). (у редакції Наказу Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ

Валентина Шарманська

канд. екон. наук, доцент

кафедра обліку та аудиту економічного факультету

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Марія Цибульник

канд. екон. наук, асистент

кафедра обліку та аудиту економічного факультету

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Використання блокчейн-технології продовжує розвиватися, а широке впровадження, ймовірно, змінить роботу компаній. Вже багато науковців та практиків висловлюють стриманий оптимізм щодо потенційного впливу блокчейн-технології на систему внутрішнього контролю. Як і у випадку з будь-якою революційною технологією, кожній компанії в її власному конкретному контексті необхідно оцінити виклики, краще зрозуміти пов'язані ризики та працювати разом, щоб визначити найкращий курс дій і усунути ці ризики.

Будучи базовою технологією, блокчейн-технологія має потенціал радикально змінити глобальну цифрову бізнес-архітектуру, що, у свою чергу, матиме значний вплив майже на все інше. Реалізація блокчейн-технології може вирішити або навіть усунути існуючі недоліки внутрішнього контролю. Вона може бути використана для покращення існуючих засобів контролю, але при цьому, особливо за відсутності визнаних кращих практик, може створити нові ризики або виклики в практичному контексті.

Що таке блокчейн? Існує багато суперечливих визначень блокчейну, але, аналізуючи різноманітні джерела, можемо узагальнити, що блокчейн — це послідовна база даних (реєстр, який лише додається), яка підтримується децентралізованою мережею користувачів, відповідальних за узгодження доповнень до ланцюжка та захищені за допомогою криптографії.

У широкому розумінні, блокчейн — це безпечна, прозора, незворотна цифрова база даних, якою користуються учасники.

Тому, зважаючи на вищезазначене, середовище внутрішнього контролю, ймовірно, буде іншим у світі, де підтримується блокчейн-технологія. Таким чином, важливо використовувати ці відмінності, враховуючи можливості, атрибути, ризики та вигоди блокчейну. Використання можливостей блокчейн-технології для посилення внутрішнього контролю, у свою чергу, може сприяти ефективності і результативності діяльності компанії; точності, послідовності і достовірності фінансової та іншої звітності тощо.

Крім того, впровадження та експлуатації блокчейн-технології у системі внутрішнього контролю дуже схожі на нові системи планування ресурсів підприємства (ERP) або системи управління документообігом (CRM). При цьому, певні «основні» засоби фінансового контролю (наприклад, узгодження) і процеси (наприклад, створення фінансових звітів), ймовірно, можуть принципово змінитися. Крім того, можуть виникнути нові ризики, які вимагатимуть нових засобів контролю.

Однак, враховуючи основну платформу з підтримкою блокчейн-технології для впровадження внутрішнього контролю, робота як зовнішніх, так і внутрішніх аудиторів може бути полегшена завдяки підвищенню автоматизації засобів контролю та взаємодії з іншими новими технологіями (наприклад, штучний інтелект тощо). Середовище внутрішнього контролю, створене завдяки блокчейну, може створити більш надійне середовище внутрішнього аудиту, на яке зовнішні аудитори зможуть краще покладатися. Координація виконаної роботи та охоплення зовнішніми та внутрішніми аудиторами можуть бути посилені, а моніторинг стане єдиним контролем «постфактум» або постконтролем.

Якщо внутрішнє середовище впорядковано до такої міри, що як тільки транзакція потрапляє в систему, то кінцевий звіт буде визначено заздалегідь. Можна вважати, що все, крім моніторингу, можна розглядати як превентивний контроль (попередня обробка транзакцій), тоді як постконтроль – це засоби моніторингу.

Видимість транзакцій у блокчейн-технології надає нові шляхи для превентивного контролю, коли необхідна інформація доступна в ланцюжку транзакції. Крім того, оскільки буде доступна значна кількість даних, блокчейн-технологія у поєднанні з аналітичними можливостями інших нових технологій, таких як штучний інтелект та аналітика даних, можна використовувати як засіб виявлення аномалій.

Однак, проблема при застосуванні блокчейн-технології у системі внутрішнього контролю полягає в тому, що робити, коли виявлено проблему. Хоча загалом виправлення все ще можливі, враховуючи таку функцію блокчейн-технології як додавання, виправлення потрібно буде відобразити як коригування, а не безпосередньо як виправлення існуючої транзакції. Тому, визнаючи незмінний характер транзакцій, записаних у блокчейн-технології, необхідно контролювати правильний запис транзакцій з першого разу.

Враховуючи швидкість, з якою транзакції обробляються та записуються в блокчейні, у поєднанні з незмінністю та незворотністю таких транзакцій, впровадження більш превентивних засобів контролю, а не засобів постконтролю, ймовірно, стане більш поширеним, щоб допомогти компаніям зменшити ризик значних втрат або помилок. Компанії також можуть розглянути можливість збільшення частоти проведення превентивних засобів контролю, щоб сприяти більш своєчасному виявленню помилок.

Список використаних джерел:

1. Bonson, E., Bednarova, M. (2019). Blockchain and its implications for accounting and auditing. *Meditari Accountancy Research*, 27, 5. DOI: <https://doi.org/10.1108/MEDAR-11-2018-0406>
2. Cipollini, C. (2021). Blockchain and Smart Contracts: A Look at the Future of Transfer Pricing Control – Intertax. DOI: <https://doi.org/10.54648/TAXI2021030>
3. Kuznetsov, A., Sernani, P., Romeo, L., Frontoni, E., & Mancini, A. (2024). On the Integration of Artificial Intelligence and Blockchain Technology: a Perspective about Security. *IEEE Access*. DOI: <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2023.3349019>
4. Muller, R. (2020). The Blockchain Technology in Transfer Pricing – Artificial Intelligence and Further Synergies. *International Transfer Pricing Journal*. DOI: <https://doi.org/10.59403/32zp45y>.

ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ У МИТНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Микуляк Олеся Володимирівна

ORCID ID: 0000-0001-7644-5493

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Петик Марта Ігорівна

ORCID ID: 0000-0001-6022-2690

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Продовження війни на українській землі вже понад 800 днів надалі загострює питання безпеки, можливості збереження життя та перебування значної кількості українців у прихистку закордоном. Це спричиняє потребу у переміщенні речей громадян через митний кордон у міжнародних поштових відправленнях. Митна служба України згідно вимог розвитку інформаційного суспільства впроваджує у практичну діяльність нові електронні сервіси.

Міжнародні поштові відправлення чи експрес-відправлення – упаковані та оформлені відповідно до вимог актів Всесвітнього поштового союзу та Правил надання послуг поштового зв'язку листи, поштові картки, бандеролі, спеціальні мішки з позначкою “М”, дрібні пакети, відправлення з оголошеною цінністю, поштові посилки, згруповані поштові відправлення з позначкою “Консигнація”, відправлення міжнародної прискореної пошти “EMS”, які приймають для пересилання за межі України, доставляють в Україну або переміщують через територію України транзитом операторами поштового зв'язку чи прискореним способом у визначений період часу.

У міжнародних поштових та експрес-відправленнях особисті речі переміщують (пересилають) через митний кордон України у порядку та на умовах, встановлених для переміщення (пересилання) товарів (ч. 2 статті 369 Митного кодексу України).

У міжнародних поштових відправленнях та міжнародних експрес-відправленнях заборонено пересилати (ст. 235, 373 МКУ) [1]:

- товари, заборонені Митним кодексом України та іншими законодавчими актами України відповідно до ввезення на митну територію України або вивезення з цієї території;
- товари, відправлені з порушенням митних правил;
- товари, щодо яких відсутні відповідні дозвільні документи, у разі застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі;
- товари, які за результатами проведення заходів офіційного контролю не можуть бути випущені у заявлений митний режим відповідно до мети їхнього ввезення в Україну;
- товари (одяг, взуття тощо), що були у використанні та перебувають у брудному стані, які за своїми ознаками можуть становити небезпеку для працівників поштового зв'язку, без документів про проведену фумігацію;
- товари, класифіковані в 1–24 групах згідно з УКТ ЗЕД, які переміщують (пересилають) на адресу громадян або відправляють громадяни, крім харчових продуктів загальною вагою не більше 10 кг в упаковці виробника;
- алкогольні напої та/або тютюнові вироби, які переміщують (пересилають) на адресу громадян чи відправляють громадяни, незалежно від вартості;

- товари, які пересилають громадяни за межі митної території України, згідно з Переліком товарів, вивезення (пересилання) яких громадянами за межі митної території України не допускається, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28 травня 2012 року № 468.

Заборонено переміщувати (пересилати) в міжнародних поштових відправленнях товари, заборонені до пересилання відповідно до законодавства України та актів Всесвітнього поштового союзу, а також товари, відправлені з порушенням вимог нормативно-правових актів з питань надання послуг поштового зв'язку.

Нормативно-правовими актами з питань надання послуг поштового зв'язку заборонено, зокрема, пересилати у міжнародних поштових відправленнях: вкладення, які можуть становити загрозу життю чи здоров'ю людей, призводити до знищення чи псування (пошкодження) інших поштових відправлень та поштового обладнання; вогнепальну зброю усіх видів, основні частини зброї, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патрони до них, холодну зброю та інші предмети, спеціально призначені для нападу та оборони (кастет, стилет, балончик з рідиною паралітичної дії тощо), бойові припаси, засоби ініціювання вибуху, вибухові речовини або вибухові пристрої, легкозаймисті або інші небезпечні речовини, якщо інше не передбачене законодавством країни відправлення (призначення) та/або актами Всесвітнього поштового союзу; наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 травня 2000 року № 770, та їх аналоги, радіоактивні речовини; дозволи на право носіння зброї, трудові книжки, військові квитки, документи, що посвідчують особу (крім пересилання в реєстрованих міжнародних поштових відправленнях паспортів громадянина України для виїзду за кордон, а також у період воєнного стану або на період, що закінчується в останнє число місяця, у якому завершується дія карантину, встановленого на території України Кабінетом Міністрів України, паспортів громадянина України, посвідчення особи на повернення в Україну, національних посвідчень водія на право керування транспортними засобами відповідної категорії); спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації, перелік яких визначає постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 року № 669; радіообладнання та випромінювальні пристрої, заборонені до ввезення та застосування на території України загальними користувачами радіочастотного спектра відповідно до рішення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку від 25 січня 2023 року № 18; біологічні агенти (мікроорганізми, віруси, біологічні токсини, частки або інші інфекційні речовини як природного походження, так і генетично модифіковані, які можуть спровокувати інфекцію, алергію, токсичність або іншим шляхом створити небезпеку для людей, тварин чи рослин); токсичні речовини, ртуть, кислоти, отруйні, їдкі речовини; інші предмети, ввезення яких заборонено до країн відповідно до їх законодавства та актів Всесвітнього поштового союзу.

Разом з цим необхідно враховувати заборони щодо вкладень у міжнародних поштових відправленнях, визначені пунктами 2–6 статті 18 Всесвітньої поштової конвенції.

Особливості безмитного переміщення та митного оподаткування міжнародних поштових відправлень наведено у таблиці.

Таблиця

Оподаткування міжнародних поштових та експрес-відправлень

Еквівалент	Митні процедури
До 150 євро	Підлягають усному декларуванню на підставі товаросупровідних документів та не є об'єктами оподаткування митними платежами.
150-10000 євро	Підлягають письмовому декларуванню в порядку, встановленому для громадян, та оподатковують ввізним митом за ставкою 10 % і ПДВ. Базою оподаткування для таких товарів є частина їх сумарної фактурної вартості, що перевищує еквівалент 150 євро.
Більше 10000 євро	Підлягають декларуванню та митному оформленню з поданням митної декларації, передбаченої законодавством України для підприємств, а також дозволів (ліцензій), сертифікатів відповідності чи свідоцтв про визнання відповідності у випадках, установлених законодавством України для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, й оподатковують ввізним митом за повними ставками Митного тарифу України і ПДВ.

Держмитслужба та Укрпошта перейшли на митне оформлення міжнародних відправлень в електронному форматі. Громадяни можуть задекларувати міжнародні експрес-відправлення через особистий кабінет на вебпорталі “Єдине вікно для міжнародної торгівлі” шляхом подання електронного митної декларації М-16. Використовуючи попередню інформацію, яку подають оператори, можна у кілька кроків оформити відправлення вартістю до 10000 євро та сплатити митні платежі.

Для спрощення сервісу реалізовано низку функцій [2]:

- більшість граф заповнюються автоматично;
- машинний переклад назв товарів та іншої інформації на українську мову;
- можливість підбору коду товару згідно УКТ ЗЕД;
- розрахунок податків в автоматичному режимі;
- автозаповнення реквізитів у разі попереднього користування сервісом.

Подану електронну декларацію М-16 потрібно підписати за допомогою КЕП або ДІА. ПІДПИС. У разі якщо вартість товарів перевищує 150 євро, і вони підлягають оподаткування, генерується QR-код, клікнувши на який можна сплатити митні платежі з банківського застосунку. Також доступне відстеження статусу відправлення та надходження сплачених коштів на митницю через особистий кабінет.

У квітні 2024 р. Укрпошта прийняла, а Держмитслужба оформила 2 млн 850 тис. відправлень. Однак деякі відправлення мали некоректно заповнену інформацію щодо відправника, одержувача, вартості й опису вкладення, товарного коду. Це уповільнило їхню доставку отримувачу.

Нині спільно з Укрпоштою митні органи відпрацьовують додаткові методи збору необхідної інформації та впроваджують автоматичний обмін даними про всі міжнародні відправлення для прискорення процесу і мінімізації затримок. Багато користувачів уже отримали від Укрпошти листи або сповіщення з проханням уточнити дані, яких бракує. Це необхідно для успішного проходження посилкою шляху від відправника до отримувача.

Впровадження таких електронних сервісів у митну практику України сприяє активності переміщення через кордон товарів та підвищенню рівня комунікації між громадянами у різних країнах.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України. – Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
2. Сайт Державної митної служби України. – Вилучено з: <https://business.dia.gov.ua/cases/eksport/derzavna-mitna-sluzba-zapustila-onlajn-servis-dla-deklaruvanna-ekspres-vidpravlen-ta-splatu-mita>

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ОБЛІКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Куштурна Єлизавета Валеріївна

здобувач вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Боклаг Ірина Сергіївна

здобувач вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Каховська Олена Володимирівна

ORCID ID: 0000-0002-6235-968X

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри менеджменту
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Облік людських ресурсів це процес розпізнавання і оцінювання даних про людські ресурси з наданням отриманої інформації зацікавленим сторонам. Згідно з визначенням Американського інституту праці (WIA), бухгалтерський облік людських ресурсів (HRA) являє собою: розвиток теоретичних основ, які пояснюють природу і фактори вартості людей з точки зору офіційних підприємств; розробка обґрунтованих і надійних методів оцінки цінності і вартості людей для підприємства; проектування організаційного забезпечення впровадження запропонованих методів оцінки [3].

Система обліку людських ресурсів надає менеджерам інформацію про вартість та цінність персоналу для компанії, а також про типи інформації, які відповідають вимогам компанії. HRA формує у менеджерів уявлення про людей, як цінний ресурс компанії, який впливає на ефективність функцій компанії.

Людський капітал як об'єкт бухгалтерського обліку - це актив, втілений в людині у формі їхньої освіти, кваліфікації, професійних знань та досвіду, які забезпечують отримання економічних вигод у майбутньому [1]. Специфічність людського капіталу як об'єкта бухгалтерського обліку вимагає застосування методів, які б забезпечували його ідентифікацію, реєстрацію, що сприяло б ефективному управлінню ним на рівні підприємств.

Людський капітал є елементом інтелектуальної власності та належить до загальної категорії нематеріальних активів, і відповідно його можна розділити на три групи:

- до першої групи належать об'єкти інтелектуальної власності, які не можуть бути відокремлені від підприємницької діяльності. Активи цієї групи мають невизначений термін служби та оцінюються на сукупній основі;
- до другої групи належить особиста репутація працівників або власників підприємств в суспільстві, особисті професійні якості особи, а також загальна кваліфікація і особистісні якості працівників або власника підприємства щодо організаторської роботи з персоналом, управління та комунікації. Об'єкти цієї групи не мають фіксованого терміну служби;
- до третьої групи належать торгові марки, товарні знаки, торговельні марки, секретні методи й технології, авторські права, ліцензії тощо [3].

У світовій практиці існує два основних підходи до обліку людських ресурсів: так звана модель активів і модель корисності. Перші є похідними від обліку витрат на людський капітал та його знецінення. Другі моделі допомагають оцінити прямий

ефект конкретних витрат на персонал. У світовій практиці існують принципові підходи до обліку людських ресурсів - так звані моделі активів і моделі корисності. Перша модель має два різновиди:

- хронологічна модель витрат - звична система основного капіталу пристосована до особливостей людського капіталу. Облік людського капіталу за таким підходом відбувається на рахунках так, як облік основного капіталу. Витрати на навчання розглядаються як відновлення початкової вартості капіталу або як додана вартість “людського капіталу”;

- модель обліку витрат на заміщення працівника - включає в себе: втрати від зниження обсягів виробництва через утворення вакантного місця на посаду; втрати від зниження продуктивності праці працівника та його колег перед звільненням; низьку продуктивність праці нового працівника під час його адаптації на новому місці. За допомогою цієї моделі можна оцінити економічні наслідки програм розвитку персоналу [3].

Щодо другої моделі, а саме моделі корисності, то за допомогою цієї моделі ми можемо оцінити економічні наслідки зміни трудової поведінки працівників у результаті тих або інших заходів. Порівнюючи двох працівників на одній посаді, ми робимо висновки щодо їх роботи. Оцінка трудового внеску в розвиток підприємства завжди індивідуалізована і є основою відбору кадрів на підприємстві.

Важливою умовою використання людського капіталу є практична реалізація здібностей працівника в суспільно корисній діяльності, що може призвести до підвищення доходів і соціального статусу працівника, збільшення прибутку роботодавця і національного доходу країни.

Формування та реалізація людського капіталу залежить від ряду факторів, включаючи демографічні, соціальні, економічні та природні системи [1]. Особливості формування та визначення людського капіталу на підприємствах полягає у тому, що вкладення, які плануються та обліковуються різними відділами накопичуються на особистій картці працівника, тим самим збільшуючи його цінність та ринку.

Загальна теорія бухгалтерського обліку, яка визнає працівника самостійним суб'єктом обліку та об'єктом дослідження, дає нам розширену можливість для вивчення людського капіталу. Теорія мінімальної заробітної плати і теорія обліку витрат на оплату праці пов'язані з проблемами обліку капіталу працівника.

Також, важливе значення має чітке розуміння працівником персональної відповідальності за внесок у загальну справу. Якщо розглядати оцінки якості інтелектуальної праці, то тут використовується такий показник, як виконання виробничого завдання за оптимально короткий час. Крім того, у більшості сфер розумової праці, людство вже навчилося вимірювати ступінь якості. Але загалом якість розумової праці визначається скоріш за все на основі вражень від конкретних спостережень, ніж за результатами розрахунків.

Існує багато розробок і праць різних авторів у сфері обліку людського капіталу. Однак, наразі не існує єдиної універсальної концепції, яка б могла бути реалізована в Міжнародних стандартах фінансової звітності (МСФЗ) [2].

Досвід “R.G. Barry Corporation” є прикладом застосування HRA. Програма HRA була запроваджена для ведення обліку інвестицій у людські ресурси. Метод розрахунку витрат на людські ресурси, який використовує корпорація, включає сім рахунків фізичного капіталу. Щоквартально в управління надходила інформація про стан кадрового забезпечення, складали звіт про прибутки та збитки з відображенням впливу даних бухгалтерського обліку на фінансові показники.

Іншу систему HRA, призначену для обліку інвестицій у людський капітал, дослідив Р. Александер. Розраховували капіталовкладення на одного працівника та

складали звіти про людський капітал. Після зміни підходу до персоналу та розподілу ресурсів компанія виявила різницю у доходах для різних рівнів кваліфікації [2].

За результатами аналізу наукових підходів уточнено розуміння людського капіталу на державному рівні, який не слід порівнювати з фінансовими витратами на забезпечення функціонування сфери освіти та охорони здоров'я. Неможливо виміряти формування людського капіталу часом. Впровадження систем обліку людського капіталу на підприємстві приносить позитивні результати таких як:

- стан обліку людського капіталу та його вплив на традиційні показники сприяє зростанню прибутку;
- розподіл людських ресурсів є ефективним;
- розрахунку вартості людського капіталу працівників для прийняття управлінських рішень;
- визначенню впливу текучості кадрів на витрати підприємства;
- розрахунок необхідних інвестицій у розвиток підприємства для залучення людського капіталу, готового до нових викликів;
- підвищення ефективності управління при підготовці та перепідготовці працівників, оцінка витрат на наймання – деякі з практичних завдань, які можна вирішити.

HRA - це процес який включає в себе: визнання людського капіталу як цінного активу підприємства; оцінку вартості людських ресурсів для компанії; розробку методів ефективного управління людським капіталом; надання інформації про людські ресурси зацікавленим сторонам.

Також, HRA допомагає менеджерам краще розуміти цінність людського капіталу для підприємства, приймати обґрунтовані рішення щодо управління персоналом, оцінювати ефективність інвестицій у людський капітал та підвищувати продуктивність праці та ефективність роботи підприємства загалом.

Важливо продовжувати розвивати та вдосконалювати методи HRA, щоб вони могли ефективно використовуватися для управління людським капіталом в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Корольок Н.М. (2010) Сучасні концепції обліку людського капіталу *Вісник Хмельницького національного університету*, 1(2), 132-136. Вилучено з: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_1_2/pdf/132-136.pdf.
2. Красностанова Н.Е., Стоян Р.Г (2020) Цілі сталого розвитку в контексті формування та розвитку людського капіталу. *Бізнес Інформ*, (2), 422-428. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-2-422-428>.
3. Перчук О.В., (2012) Сучасні концепції обліку людського капіталу. *Економіка та Управління*, 18(1), 81-86. Вилучено з: <https://cyberleninka.ru/article/n/suchasna-sistema-obliku-lyudskogo-kapitalu/viewer>.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ТОВАРНИХ ОПЕРАЦІЙ

Герасимюк Г. С.

студент 2-го курсу ОС «Магістр»,
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

На практиці в умовах сучасного господарювання було підтверджено, що торгівля фактично діє як каталізатор змін, що відбуваються в області виробництва та споживання на ринкових умовах. Україна спостерігає постійний ріст кількості торговельних підприємств, включаючи як гуртові, так і роздрібні, кожен рік. Однією з ключових сфер діяльності підприємств, зокрема промислових, є купівля і продаж товарів, що робить актуальними питання щодо обліку і аудиторської перевірки. Особливу увагу приділяється правильності відображення у фінансовій звітності операцій, що стосуються обороту товарів.

Умови ринкового середовища впливають на економічні та організаційні умови діяльності підприємств, що призводить до появи об'єктивних факторів, що ускладнюють завдання управління. Ефективне управління підприємствами передбачає забезпечення керівництва необхідною інформацією для прийняття оптимальних економічних рішень. Цю роль може виконувати система внутрішнього аудиту, яка забезпечує незалежну оцінку ефективності діяльності організації та її керівництва. Багато підприємств створюють внутрішні аудиторські підрозділи як частину своїх внутрішніх контрольних та управлінських структур. Ці підрозділи можуть мати різні цілі, обсяги діяльності, відповідальність і організаційний статус, залежно від розміру та структури підприємства, а також вимог до управлінського персоналу. У підприємств можуть бути працівники, які виконують аналогічні процедури до тих, що здійснюються внутрішнім аудитом. Проте, якщо ці процедури не виконуються компетентним підрозділом підприємства з систематичним і дисциплінованим підходом, то вони розглядаються як частина внутрішнього контролю, а отримання доказів про ефективність цих заходів контролю стає частиною аудиторських процедур у відповідь на оцінені ризики [1].

Товар є ключовим елементом у ринкових відносинах, що привертає значний інтерес дослідників, оскільки економічна трансформація в Україні створює умови для ретельного вивчення методів обліку, аудиту та управління товарами. Варто відзначити, що в теперішній час відсутня чітка узгодженість в термінології, тому навіть саме поняття «товар» може мати різне розуміння. Одна група дослідників визнає товар як продукт праці, що має цінність і циркулює у суспільстві через обмін (купівля-продаж). Інші експерти описують товар як матеріальний об'єкт, придбаний або отриманий від фізичних чи юридичних осіб і призначений для подальшої торгівлі. Крім того, «товар» може включати будь-що, що може задовольнити конкретну потребу.

Послідовність проведення перевірки переважно визначається метою, яка стоїть перед аудитором. Однак внутрішньому аудитору рекомендується розробити план перевірки, в якому враховуються наступні елементи: перевірка виконання умов договорів та платіжної дисципліни; оцінка ефективності інвентаризаційних процедур на підприємстві; перевірка правильності оформлення первинних бухгалтерських документів для реєстрації руху товарів; перевірка коректності

складання регістрів синтетичного обліку; перевірка правильності бухгалтерського відображення надходжень та руху товарів; та перевірка точності фінансової звітності підприємства. Особлива увага приділяється актуальним аспектам методики аудиту надходження товарів на підприємство [2].

Аудит на практиці розпочинається з аналізу первинних документів. Внутрішнім аудиторам корисно використовувати такі методичні підходи:

- проведення нормативної перевірки для забезпечення відповідності правилам оформлення документів, включаючи як бухгалтерські, так і фінансові;
- здійснення зустрічної перевірки з контрагентами під час проведення операцій у випадку підозри на недостовірність, а також у разі виявлення відсутності окремих документів щодо отримання товарів;
- виконання арифметичної перевірки для точності встановлення залишків та загальних оборотів за кожним документом.

Початковий етап аудиту зазвичай включає аналіз первинних документів, а далі перевірка повноти та своєчасності оприбуткування товарів стає наступним кроком. Під час цієї перевірки, важливим є правильне визначення моменту приймання товарів, який може бути від моменту їх одержання від постачальника або від розпечатання опломбованих контейнерів. Також, важливим аспектом є відповідність умовам приймання товарів щодо їх кількості та комплектності [3].

У випадках нестачі або пошкодження товарів під час їх надходження, перевіряється наявність комерційного акту для подальшої претензії, а також своєчасність цих претензій та заходи, які були прийняті для вирішення цих питань.

Особлива увага під час аудиту приділяється визначенню первісної вартості товарних запасів відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси». При цьому, важливо перевірити відповідність між собівартістю придбаних товарів та витратами на їх транспортування з даними супровідних документів.

Також, важливим є перевірка правильності синтетичного та аналітичного обліку операцій з товарами, а джерелами інформації можуть бути дані первинного обліку та облікових регістрів. Важливо впевнитися в наявності товарів, які не належать підприємству, але знаходяться на його території.

Аудит закінчується порівнянням даних у первинних документах з даними Головної книги та балансу підприємства.

Список використаних джерел:

1. Квач Я.П. Облік руху товарів: нормативно-правові аспекти / Я.П. Квач, О.І. Дроздова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2015. – Вип. 2. – С. 135–143. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2015_2_18.
2. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту : [підручник] / Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча. – К. : Каравела, 2012. – 544 с.
3. Бухгалтерський облік у торгівлі та ресторанному господарстві : [навч. посіб. Для студ. Вищ. Навч. закл.] / [Л.В. Нападовська, А.В. Алексєєва, О.А. Бакурова, О.Г. Веренич, В.М. Горностаєва] ; ред. Л.В. Нападовська. – К. : КНТЕУ, 2012. – 394 с.

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК ПОЗИКОВОГО КАПІТАЛУ

Колганова Марія Михайлівна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Литвиненко Катерина Геннадіївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Бачуріна Анна Андріївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Фінансовий облік випуску готової продукції та її реалізації є важливим інструментом для забезпечення ефективного управління підприємством. Адже готова продукція – ключовий елемент у його діяльності, що є результатом виробничого процесу і слугує основою для отримання прибутку. Саме тому правильність організації фінансового обліку випуску готової продукції та її реалізації є одним з основних завдань для кожного підприємства. Фінансовий облік позикового капіталу відіграє важливу роль у забезпеченні функціонування та розвитку підприємств у сучасному економічному середовищі. Він є ключовим аспектом для фінансового управління підприємством, адже позиковий капітал в Україні забезпечує стабільну діяльність підприємств.

Поняття позикового капіталу досліджувалось як відомими економістами, на кшталт Рікардо та Бланка, так і досліджується до сих пір. Через це трактування поняття «позикового капіталу» на законодавчому рівні ще не затверджено, а його трактує поняття «зобов'язання». Позиковий капітал регулюється головним чином НП(С)БО №11 «Зобов'язання», відповідно до трактування, а також Податковий кодекс України, законодавство України та накази Міністерства фінансів України [2].

Для здійснення господарської діяльності підприємства застосовують не лише власний капітал, а й залучені кошти – позиковий капітал. Суб'єкти господарювання в Україні мають постійну потребу в позикових ресурсах для забезпечення своєї діяльності та розвитку підприємств, що робить підприємницький сектор залежним від кредиторів та інвесторів [3].

Аналіз позикового капіталу відіграє важливу роль у оцінці ефективності діяльності підприємств. Для окремих підприємств аналіз капіталу як власного, так і позикового відбувається на основі фінансової звітності. Для загальної картину по певному регіону застосовуються статистичні дані, котрі надані службою статистики (у випадку нашої країни – Державна служба статистики України).

Аналіз відбувається на декількох рівнях, відповідно до наданої інформації:

- 1) аналіз динаміки капіталу підприємств;
- 2) аналіз структури капіталу підприємств;
- 3) аналіз структури позикового капіталу підприємств [1].

Аналіз динаміки капіталу підприємства відбувається методом порівняння, а саме горизонтальним методом порівняльного аналізу. Він надає можливість визначити абсолютні та відносні відхилення окремих видів 10 капіталу у звітному періоді порівняно з попередніми.

За аналізом позикового капіталу ми маємо дані зі структури та динаміки. Підприємства України є залежними від позикового капіталу, адже він складає понад третину усього капіталу. Серед структури позикового капіталу більшу питому вагу мають поточні зобов'язання. Щодо динаміки – зростає як позиковий, так і власний капітал.

Позиковий капітал відображається у такій фінансовій звітності, як Баланс, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів та у Примітках до річної фінансової звітності. Документування операцій є необхідним та обов'язковим для ведення фінансового обліку на будь-якому підприємстві.

Позиковий капітал поділяється на довгострокові та поточні зобов'язання. Довгострокові зобов'язання відображаються на 5 класі рахунків, а саме на 50-55 рахунках з відповідними субрахунками. Поточні – на 6 класі рахунків, на рахунках 60-69 з відповідними субрахунками. Аналітичний облік ведеться індивідуально, залежно від кожного рахунку [1].

Список використаних джерел:

1. План рахунків бухгалтерського обліку підприємств, організацій і закладів, затверджений наказом Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.99р., зі змінами і доповненнями URL: <http://www.ligazakon.ua>
2. Позиковий капітал. URL: <https://livingfo.com/pozykovyj-kapital/>
3. Стойка Н., Бейте Д. Підходи до трактування поняття «позиковий капітал». Вплив обліку та фінансів на розвиток економічних процесів, 2022. С.241-242.

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ВИЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ ВІДНОВЛЕННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Сорока Катерина Миколаївна

здобувач фахової перед вищої освіти

ВСП «Роменський фаховий коледж Київського

національного економічного університету імені Вадима Гетьмана», Україна

Горбатов Іван Андрійович

здобувач фахової перед вищої освіти

ВСП «Роменський фаховий коледж Київського

національного економічного університету імені Вадима Гетьмана», Україна

Науковий керівник: Несветова Світлана Владиславівна

викладач економічних дисциплін

ВСП «Роменський фаховий коледж Київського

національного економічного університету імені Вадима Гетьмана», Україна

Вступ та актуальність теми: Масивні деструкції виробничого капіталу та інфраструктури внаслідок воєнних дій, призвели до значних втрат виробничого потенціалу суб'єктів господарювання. Військовий конфлікт спричинив зменшення числа робочих місць і втрати накопичених активів, так у 2022 році національна економіка зазнала втрат у розмірі 29,2% реального ВВП, що відображає різке зниження функціонування економічно-активних суб'єктів.

Експертна оцінка Зведеного банку та Європейської комісії стосовно збитків від воєнних дій в Україні за період з 24 лютого 2022 року по 24 лютого 2023 року становить 134,7 мільярда доларів США, з необхідністю відновлення у розмірі 410,6 мільярда доларів США. Ці цифри свідчать про серйозний вплив військового конфлікту на економіку та соціальну сферу країни, що вимагає комплексних заходів для відновлення та стабілізації [1].

Аналізу впливу воєнних викликів на формування та підтримку виробничого потенціалу суб'єктів господарювання в різних галузях економіки присвятили свої наукові дослідження такі провідні науковці України, як Касич А. [2], Ковальчук Н., Калугарь А. [3].

У свої наукових дослідженнях Ковальчук Н. та Калугарь, А. надають ґрунтовний огляд викликам та можливостям, з якими стикаються підприємства України в умовах війни, що спонукає їх до пошуку стратегій адаптації та розвитку для протистояння цим викликам та забезпечення стійкості бізнесу [3].

Наукові дослідження Андрія Касича, пов'язані аналізом соціально-економічних наслідків війни в Україні та прогнозуванням перспектив забезпечення потенціалу відновлення постраждалих регіонів [2].

Мета: Дослідження спрямоване на розгляд підходів до підтримки виробничого потенціалу підприємств України в умовах воєнних викликів. Проаналізовано джерела відновлення ресурсної бази суб'єктів господарювання та форми державної підтримки розширеного відтворення підприємств малого і середнього бізнесу.

Виклад основного матеріалу: Війна спричинює значні виклики для всіх сфер життя, включаючи бізнес. Суб'єкти господарювання змушені знаходити альтернативні джерела забезпечення виробничого потенціалу, що вимагає додаткових витрат ресурсів та зусиль. [3].

Внаслідок військових дій в Україні, вплив на витрати підприємств виявився значним та різноманітним, залежно від галузі та регіону (Рис. 1) [4, 5].

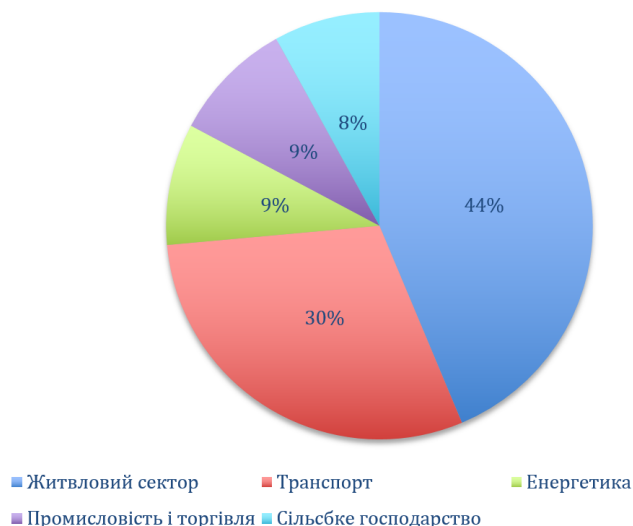

Рис. 1. Сектори економіки, що зазнали найбільше збитків

Протягом першого року російсько-української війни було зруйновано або пошкоджено 1,4 мільйона житлових приміщень, включаючи 135 тисяч приватних будинків та 39 тисяч гуртожитків і ці цифри стрімко зростають.

Значний вплив військових подій відчувається у різних галузях економіки (табл. 1.) [4, 5].

Таблиця 1

Вплив війни на українську економіку: виклики та підходи

Галузі економіки	Виклики	Підходи до управління витратами
Транспорт	Пошкоджена транспортна інфраструктура, обмеження сполучення	Переорієнтація логістичних маршрутів. Використання альтернативних видів транспорту.
Енергетика	Пошкодження енергооб'єктів, залежність від імпорту енергоносіїв	Енергозбереження та впровадження енергоефективних технологій. Розвиток альтернативних джерел енергії. Диверсифікація постачальників енергоносіїв.
Промисловість та торгівля	Зниження виробництва та попиту, порушення ланцюгів постачання	Переорієнтація на внутрішній ринок. Пошук нових постачальників сировини та комплектуючих.
Сільське господарство	Неможливість проведення польових робіт, втрата врожаїв	Використання альтернативних культур та сортів. Переорієнтація на експорт агропродукції з високою доданою вартістю.
Логістика	Обмеження сполучення, складнощі в доставці	Переорієнтація логістичних маршрутів. Використання альтернативних видів транспорту (залізничний, водний).

Війна суттєво вплинула на витрати підприємств, призводячи до різноманітних викликів та обмежень, особливо це впливає на функціонування малих та середніх підприємств. Масова евакуація людей працездатного віку, зокрема жінок, та мобілізація чоловіків — висококваліфікованих фахівців призводить до дефіциту робочої сили, що ускладнює функціонування підприємств. Недостатня кількість працівників спричинює уповільнення виробництва та невиконання планових показників, крім того, відсутність висококваліфікованих працівників впливає на продуктивність праці, якість виробництва, що знижує конкурентоспроможність підприємства. Щоб забезпечити можливість функціонування, підприємствам доводиться здійснювати релокацію бізнесу у відносно безпечні регіони. Однак цей процес вимагає великих витрат на організацію нових виробничих майданчиків, оренду або будівництво приміщень, а також на пошук нових працівників [2].

Держава стабілізує, підтримує і стимулює функціонування підприємств малого і середнього бізнесу через різноманітні механізми та інструменти. Серед управлінських задач — на часі, розробка комплексного підходу для підтримки економічно активних суб'єктів, включаючи фінансовий, грошово-кредитний, митний, податковий, соціальний та екологічний напрямки.

Податкові стимули, такі як податкові пільги та відстрочки, розглядаються як один з ефективних інструментів, що дозволяють підприємствам ефективно управляти своїми фінансами та забезпечувати конкурентоспроможність на ринку. Субсидії та державні гранти сприяють стимулюванню інвестицій у ключові сфери економіки, сприяючи виробництву новітніх технологій та інновацій. Технічна підтримка та консультації забезпечують підприємствам доступ до експертної економічної інформації та методології, сприяючи оптимізації виробничих процесів та зниженню витрат. Навчання та розвиток персоналу, фінансовані державою, сприяють підвищенню кваліфікації працівників, що є ключовим фактором для підвищення продуктивності та ефективності підприємства. Пільги на енергозбереження допомагають підприємствам знизити витрати на енергію, сприяючи створенню більш стійких та екологічно чистих виробничих процесів. Такі інструменти державної підтримки сприяють створенню сприятливого середовища для підприємництва та інноваційного розвитку, що сприяє загальному економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності країни.

Спірним залишається питання надання податкових пільг, оскільки Державний бюджет тільки у 2024 році зазнає значних втрат внаслідок їх впровадження. Сума «випадаючих» доходів, що втрачаються через податкові пільги, прогнозується на рівні 94,5 мільярда гривень, що негативно впливає на фінансові надходження до державних та місцевих бюджетів. Однак, слід врахувати, що близько третини від усіх податкових пільг мають прямий зв'язок з оборонним призначенням [6].

Існує потенційна взаємодія між витратами підприємств, які спричиняються використанням податкових пільг, і специфічними галузями, де ці пільги найбільш активно використовуються, що може впливати на їхню фінансову продуктивність та конкурентоспроможність [7].

Згідно з даними Міністерства економіки України, станом на жовтень 2023 року український приватний сектор отримав значну фінансову підтримку від міжнародних організацій та донорів у сумі понад 4 мільярдів євро. Ця фінансова підтримка включає 2,4 мільярда євро прямого фінансування. Важливо зауважити, що проекти на суму понад 2 мільярдів євро вже перебувають у процесі реалізації. Це свідчить про значний інтерес міжнародних партнерів до розвитку української економіки та їх готовність сприяти її відновленню та стабілізації. Уряд України

підтримує бізнес-середовище шляхом виділення значних фінансових ресурсів, які включають у себе програму кредитування за ставками 5-7-9% та надання мікрогрантів для розвитку малих підприємств [8].

Висновки: Воєнні виклики та значне погіршення фінансово-економічних умов функціонування приводить до необхідності додаткових витрат на забезпечення і підтримку виробничого потенціалу підприємств малого і середнього бізнесу. Ринкові, економічні, демографічні, логістичні проблеми бізнес-середовища спричиняють значне зниження виробництва та збільшення ризиків для суб'єктів господарювання, зокрема малого і середнього бізнесу.

Воєнні дії призводять до дефіциту робочої сили через масову евакуацію та мобілізацію кваліфікованих працівників, вимагають від підприємств нових підходів до управління витратами, додаткових зусиль щодо підтримки виробничого потенціалу спрямованих на гнучке реагування на зміни та оптимізацію витрат. Держава повинна впровадити жорсткі регулятивні інструменти щодо підтримки виробничого потенціалу суб'єктів малого і середнього бізнесу, створюючи стабілізаційні механізми у фінансовій, податковій, грошово-кредитній, інвестиційній та соціальній сферах.

Список використаних джерел:

1. Фінансово-економічні наслідки війни. LB.ua. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoekonomichni_naslidki.html
2. Касич А. (2023). Аналіз соціально-економічних наслідків війни та потенціалу відновлення регіонів України. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки), (5), 55–59. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.5.55>
3. Ковальчук Н., Калугарь, А. (2022). Виклики для підприємств України в умовах війни з Росією. Економіка та суспільство, (42). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-57>
4. Фінансово-економічні наслідки війни. Глобальне дослідження оптимальних шляхів розвитку Інститут GROWFORD. URL: <https://www.growford.org.ua/finansovo-ekonomichni-naslidky-vijny/>
5. Економічна правда. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
6. Проект Закону про державний бюджет на 2024 рік: ключові риси. VoxUkraine | «Вокс Україна» – більше ніж найкраща аналітика про Україну. URL: <https://voxukraine.org/proyekt-zakonu-pro-derzhavnyj-byudzheth-na-2024-rik-klyuchovi-rysy>
7. Soroka K., Variukha A. Profit as a tool for providing self-financing of small and medium-sized business entities // Perspectives of contemporary science: theory and practice. Proceedings of the 3rd International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine. 2024. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/iii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-perspectives-of-contemporary-science-theory-and-practice-28-30-04-2024-lviv-ukrayina-arhiv/>
8. Що чекає на малий та середній бізнес України у 2024 році –аналітика від KSE. URL: <https://biz.liga.net/ua/all/all/press-release/shcho-chekaiena-malyi-ta-serednii-biznes-ukrainy-u-2024-rotsi-analika-vid-kse>

СУТНІСТЬ ЗАКОНІВ БРЕНДІНГУ

Рожко Віктор Іванович

ORCID ID: 0000-0003-0153-6280

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Ел Райз виділяє 22 «непорушні закони брендінгу», що роз'яснюють як уникати помилок при виведенні нового бренду, його розкручуванні і підтримці [3].

Закон звуження. Бренд зміцнюється, коли звужується його охоплення. Лише деякі маркетологи прагнуть звужити свій бренд, тому, що фахівці дивляться на процвітаючі компанії і думають, що їхня успішність досягнута завдяки експансії на суміжних ринках.

Закон пабліситі. Становлення бренду досягається пабліситі, а не рекламою. Новий бренд повинен бути здатним породити хвилю пабліситі в медіа, інакше в нього немає шансу на ринку. А найкращий спосіб продукувати пабліситі — бути першим. Першим брендом у новій категорії продуктів або послуг. Засоби масової інформації потрібні перші, кращі, нові звістки. Якщо бренд у стані породжувати новини — це шанс одержати пабліситі. І найкращий спосіб робити новини, — це породити нову категорію, а не товар. Те, що говорять інші про бренд, значно важливіше, ніж те, що говорить про себе сам бренд. Тому технологія пабліситі в цілому сильніше, ніж рекламні технології. Більшість сьогоdnішніх лідерів ринку інформаційних технологій — Microsoft, Intel, Dell, Compaq, Gateway, Oracle, Cisco, SAP — спочатку з'являлися на сторінках The Wall Street Journal, Business Week, Forbes, Fortune з новинами і PR-матеріалами.

Закон якості. Якість — важлива, але бренд тримається не тільки на одній якості. Якість, а точніше, представлення про якість, „живе” у свідомості споживача. Не можна сподіватися тільки на неї, щоб створити якісний бренд, потрібно звужити його фокус, сполучаючи це з його іменем і високою ціною [2].

Закон компанії. Ніщо не створює так багато конфузів у брендінгу, як використання імені компанії. Ім'я бренду повинне бути самодостатнім і домінувати над ім'ям компанії. Споживач розглядає бренд як власне товар.

Закон експансії. Сила бренду обернено пропорційна його охопленню. У більшості випадків одне ім'я ми асоціюємо з одним конкретним продуктом. При цьому люди запам'ятовують ту назву, що відбиває сутність товару. Це може бути мегабренд, назва моделі або взагалі прізвище. Головне в представленні споживача, — щоб бренд був досить вузьким в охопленні й впізнавався одним словом. Чим коротше — тим краще.

Закон реклами. Народившись, бренд має потребу в рекламі для свого існування.

Закон слова. Бренд повинний закріпити своє слово-символ у свідомості споживача. Для створення бренду треба сфокусувати зусилля на тім, щоб викликати „своє” слово у свідомості клієнта. Слово, що не належить нікому іншому.

Закон довіри. Вирішальною складовою успіху будь-якого бренду є його заява про дійсність. Споживач недовірливий. Він схильний не вірити більшості заяв про товар. Утім, є одна заява, що перевершує будь-які інші, звеличує бренд над конкурентами і робить інші заяви більш переконливими. Це заява про дійсність. Споживач не завжди знає, хто лідер. Це справедливо для нових швидкозростаючих ринків. Підростаюче покоління нових споживачів ще не має достатнього кругозору і

знання категорій товарів та існуючих брендів, тому вони, природно, тяжіють до брендів-лідерів. Звичайно, не усім вистачає місця на ринку для лідерства. Але варто лише виділити свою категорію товарів і стати лідером у ній.

Закон категорії. Бренд-лідер повинен просувати не бренд, а категорію. Найбільш ефективний спосіб зміцнення бренду — створення нової категорії. Іншими словами, слід звузити фокус бренду до нуля, і покласти початок чомусь зовсім новому. Це шлях до того, щоб перший бренд у новій категорії автоматично став її лідером.

Закон імені. У довгостроковому розумінні бренд — це не більше, ніж просто ім'я. Найважливіше рішення — як назвати свій товар або сервіс. Тому, що на великому інтервалі часу бренд — це тільки ім'я. Важливо не плутати, що робить бренд успішним на короткому тимчасовому інтервалі, а що — на довгостроковому. Спочатку бренду потрібна унікальна ідея або зміст. Він повинний стати першим у новій категорії товарів або послуг, створити своє слово-символ у свідомості споживачів. У довгостроковому плані первісні переваги зникають. Усе, що залишається у свідомості споживача — це розходження в імені даного бренду і брендів конкурентів.

Закон розширення. Найпростіший спосіб знищити бренд — це таврувати ними все, що можливо. Більш 90 % усіх нових продуктів, представлених в американських бакалійних магазинах і аптеках, є розширеннями ліній торговельних марок (line extensions). Через це склади просто завалені брендами. За даними досліджень обсягів продажів в американських супермаркетах, значна частина товару відправляється з полиць магазинів прямо в сміття.

Закон братства. Для побудови категорії бренд повинен залучати інші бренди. Лідруючий бренд повинен не просто витримувати конкурентів, він повинен підтримувати їхню появу. Вибір стимулює попит. Змагання між двома брендами робить споживачів більш усвідомленими у своєму виборі. Споживач відповідає на конкуренцію, тому що вибір розглядається їм як вища цінність.

Закон узагальнення. Один з найшвидших шляхів до краху — дати бренду загальну назву. General Motors, General Electric, General Mills, General Foods, General Dynamic, Standard Oil, Standard Brands, Standard Products Company. American Airlines, American Motors, American Broadcasting Company, American Express. National Broadcasting Company, National Bisquit Company, National Car Rental. International Business Machines, International Paper, International Nockel. Деякі компанії спромоглися сполучити одночасно декілька з цих загальних голосних слів. Для гарної назви бренду потрібно звичайне слово, витягнуте зі звичного контексту і використовуване для позначення найбільш важливої характеристики бренду [1].

Закон суббренду. Те, що бренд створює, — суббренд може зруйнувати. Те, що компанія називає брендом, споживач бачить як модель. Те, що компанія називає мегабрендом, споживач бачить як бренд. Він узагалі не розуміє концепції мегабрендів.

Закон сімейства. Завжди є час і місце для запуску другого бренду. Закони брендінгу говорять: зосередьте усі свої ресурси на одному бренді і на одному ринку. Стратегія другого бренду не для кожної компанії. Є небезпека, що другий бренд знищить силу першого і тільки поглине ресурси. Але в деяких випадках сімейство брендів може дозволити компанії контролювати ринок протягом десятиліть. Не варто тільки додавати брендам зовнішні ознаки сімейства, навпаки: чим далі вони один від одного, тим краще.

Закон форми. Логотип бренду повинен відповідати погляду двома очима. Логотип — це візуальний образ бренду і його імені. Крім пропорцій не менш важливим є чіткість логотипа. Дизайнери найчастіше захоплені вибором тієї або

іншої гарнітури шрифту, що відбиває, на їхню думку, сутнісні характеристики бренду, але при цьому забувають про читаність логотипа.

Закон кольору. Бренд повинен використовувати колір, протилежний кольорам його основних конкурентів. Ще одним способом зробити бренд відмінним від навколишніх - використання кольору. Але колір — це нелегкий атрибут, з яким приходиться працювати в процесі брендінгу. В основі існують п'ять кольорів (червоний, жовтогарячий, жовтий, зелений і блакитний) і плюс до них нейтральні кольори (чорний, білий і сірий). Краще використовувати основні кольори, ніж проміжні або змішані. Загальне правило: протилежність конкурентів.

Закон межі. Не існує меж для будь-якого брендінгу. Звичайно, менеджери компаній глибоко упевнені в двох речах: частка ринку, що займає їхній бренд, не може бути серйозним образом збільшена в їхній країні, і при цьому компанії потрібно рости. Кращим рішенням для збереження „чистоти” бренду і росту компанії є перехід до глобального брендінгу. Іншими словами, збереження колишнього фокусування бренду і розширення його „географії”.

Закон сталості. Бренд не будується за одну ніч. Успіх вимірюється десятиліттями, не роками. Найбільше закон брендінгу, що часто порушується, - закон сталості. Як тільки бренд займає місце у свідомості споживача, у виробника виникають думки про зміни. Ринок може мінятися, але бренд — не повинен. Він може здобувати нові відтінки, але його сутнісні характеристики, завдяки яким він закріплений у свідомості, змінюватися не повинні.

Закон зміни. Бренд може змінюватися, але тільки не часто і дуже обережно. Ніщо в світі не вічне, у тому числі і бренди. Завжди існують виключення з правил. І закон зміни — найбільше виключення з законів брендінгу.

Закон смерті. Ніякий бренд не живе вічно. Іноді евтаназія — краще рішення. Компанії витрачають мільйони на збереження старіючого бренду, але при цьому не вкладають ні копійки на створення нового. Знаючи закони розвитку бренду, можна зрозуміти, коли варто дати йому можливість умерти природною смертю, не затягуючи її різними ін'єкціями. Краще вкласти гроші в нову генерацію товарів.

Закон одиничності. Найбільш важливий аспект бренду — його однозначне сприйняття. Адже саме на цьому і стоїть бренд - знак, що замінює у свідомості категорію товару.

Список використаних джерел:

1. Зоріна О. І. Сучасні маркетингові технології та їх специфіка. Інтернаука. 2017. № 9. С. 49–51.
2. Клічук О. Роль сучасних інформаційних технологій у пошуку оптимальних рішень в економіці / О. Клічук // Нова педагогічна думка. 2015. № 1. С. 163–165.
3. Райс Е., Траут Дж. Маркетингові війни / пер. з англ. В. Стельмах. Харків : Вид-во “Ранок” : Фабула, 2019. 240 с.

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА СТІЙКОСТІ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Магомедов Андрій Омарович

ORCID ID: 0000-0001-5919-2340

кандидат історичних наук,

здобувач кафедри історії та культури України

Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна

Зростаючі загрози та ризики, що виникають у безпековій сфері для об'єктів інфраструктури, їх захисту від військових атак, тероризму та природних катастроф, вимагають інноваційних підходів для ефективного захисту і сталого функціонування цих об'єктів. У рамках дослідження зосереджено увагу на вивченні інноваційних підходів та методів, які дозволяють підвищити рівень безпеки об'єктів критичної інфраструктури.

Основним завданням даного дослідження є аналіз і оцінка сукупності технологій, стратегій та підходів, які застосовуються для захисту об'єктів критичної інфраструктури від потенційних загроз. Зосереджуючись на інноваційних рішеннях, розглядаються новаторські технологічні розробки, методи аналізу та прогнозування загроз, а також ефективні стратегії взаємодії з владними структурами та галузевими партнерами у сфері захисту об'єктів критичної інфраструктури [1].

Аналізу можливостей застосування штучного інтелекту та машинного навчання для виявлення та прогнозування ризиків для об'єктів критичної інфраструктури з урахуванням періодичних загроз ракетних обстрілів об'єктів критичної інфраструктури України російською федерацією може бути представлений у вигляді наступного алгоритму – рис. 1

Гібридні підходи до забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури в умовах ракетних обстрілів російської федерації викликають увагу науковців до пошуку шляхів мінімізації їх наслідків. Сучасна геополітична обстановка відзначається зростаючою нестабільністю та загрозами для критичної інфраструктури, зокрема з боку російської федерації, не тільки для України, а і для інших країн світу, що зумовлює необхідність розробки інтегрованих підходів до її захисту.

Архітектура управління критичною інфраструктурою базується на ідеях саморегулювання, що відображає політику, орієнтовану на рекомендації, стандартизацію та участь стейкхолдерів у процесах управління безпековими факторами. Обов'язковість законодавства та регулятивних механізмів використовується як основний інструмент, в усіх секторах, у тому числі включаючи сферу ядерного регулювання. Додатковим підходом можна вважати залучення

Аналіз потенційних векторів атак

Вивчення історичних даних та аналіз інцидентів ракетних обстрілів об'єктів критичної інфраструктури для ідентифікації типів атак, їх характеристик та частоти.

Розробка моделей прогнозування

Використання методів машинного навчання для розробки моделей прогнозування потенційних ракетних обстрілів на об'єкти критичної інфраструктури з врахуванням географічних, політичних та військових факторів.

Аналіз сигналів перед ракетним обстрілом

Використання алгоритмів штучного інтелекту для аналізу великого обсягу даних, що надходять від різних датчиків та систем моніторингу для виявлення передвоєнних сигналів та знаків можливого ракетного обстрілу.

Розробка систем реагування

Створення інтелектуальних систем реагування на потенційні загрози, які використовують аналіз даних та штучний інтелект для прийняття автоматизованих рішень щодо захисту об'єктів критичної інфраструктури.

Оцінка вразливості і розробка заходів захисту

Використання алгоритмів машинного навчання для оцінки вразливості об'єктів критичної інфраструктури та розробки індивідуальних заходів захисту в залежності від специфіки кожного об'єкту.

Моніторинг та прогнозування наслідків

Розробка систем моніторингу та прогнозування наслідків ракетних обстрілів на об'єкти критичної інфраструктури з використанням аналізу даних та інтелектуальних алгоритмів.

Рис. 1 Аналізу можливостей застосування штучного інтелекту та машинного навчання для виявлення та прогнозування потенційних загроз безпеці критичних об'єктів інфраструктури

** Джерело: розроблено автором на основі аналізу джерел [2-3]*

стейкхолдерів та співпрацю з ними у безпекових питаннях. На практиці, країни часто поєднують елементи обох підходів і можуть визначатися як переважно «добровільні» або «обов'язкові» [4].

Одним із ключових аспектів гібридного підходу є розвиток інтегрованих систем моніторингу та реагування, які мають здатність вчасно виявляти загрози ракетних обстрілів та автоматично активувати заходи захисту, базуючись на сучасних технологіях сенсорів, включаючи радары, супутникові системи та системи виявлення ракет. Крім того, до гібридного підходу також входить розробка стратегій захисту, що

передбачає вивчення потенційних сценаріїв ракетних обстрілів, оцінку можливих наслідків та розробку відповідних заходів забезпечення безпеки [5, 6]. Базовим елементом захисту критичної інфраструктури є сучасні системи ПВО, які мають можливість захищати та забезпечувати безперебійну роботу об'єктів критичної інфраструктури.

Важливо також враховувати вплив політичних та дипломатичних чинників на гібридний підхід до безпеки. Ефективне управління кризовими ситуаціями, співпраця з міжнародними партнерами та використання дипломатичних каналів можуть вирішально вплинути на успішність заходів забезпечення безпеки критичної інфраструктури України.

Узагальнюючи, підходи до забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури в умовах ракетних обстрілів російською федерацією вимагають інтеграції різних методів та стратегій. Вони базуються на комплексному аналізі загроз, впровадженні інтегрованих систем моніторингу та реагування, застосуванні кіберзахисту та врахування політичних та дипломатичних аспектів. Тільки цілісний підхід може забезпечити ефективний захист критичної інфраструктури в умовах сучасних геополітичних викликів.

Список використаних джерел:

1. Онищенко С.В., Маслій О.А., Дрібна А.В. Оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства критичної інфраструктури. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2022, № 6. Т. 1. С. 249-258. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(1\)-38](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(1)-38)
2. Суходоля О. М. Захист критичної інфраструктури в умовах гібридної війни: проблеми та пріоритети державної політики України. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 3. С. 62-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2016_3_10
3. Верголяс О. Реформування системи захисту та підвищення стійкості критичної інфраструктури України в розрізі актуальних загроз. URL: <https://coolyanews.info/reformuvannyasistemi-zahistu-ta-piidvischennya-stiijkostii-kritichnoyi-iinfrastrukturi-ukrayinii-v-rozriiziaktual.html>
4. Boiarynova K., Melnychuk V. Formation of the human capital development mechanism of machine-building enterprises on the basis of digitalization. *Ekonomichnyy analiz*. Issue 33, 2023, №. 2. Pp. 175-184.
5. Яременко О. І., Страхніцький Я. О. Теоретико-методичні основи забезпечення системи захисту критичної інфраструктури держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 1. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/1_2022/40.pdf
6. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення: монографія/ Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. Львів: Сполом, 2020. 418 с

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИБОРУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Дах Анастасія Богданівна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Голубник Ольга Романівна

канд. екон. наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Актуальність дослідження. В сучасному світі інновації стали не лише ключовим чинником економічного зростання, але й необхідною умовою для успішності підприємств у глобальній конкурентній боротьбі. Зміни в технологіях, зростаюча конкуренція на ринку та швидкі зміни вподобань споживачів вимагають від компаній постійної адаптації та розвитку. Інноваційні проєкти дозволяють підприємствам не лише залишатися конкурентоспроможними, але й здійснювати стрімкий розвиток, залучаючи нових клієнтів та створюючи значний внесок у розвиток економіки та суспільства.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, «інновація» це загальноприйняте поняття з великою кількістю визначень. Одне з найбільш цитованих, що містить загальноприйнятну структуру інновацій, пояснює інновацію як впровадження нового або значно вдосконаленого продукту (товару чи послуги), процесу, або нового маркетингового чи організаційного методу [1].

Інновації можна вважати успішними, якщо вони створюють здатність компанії постійно сприяти зростанню шляхом безперервності та адаптації. Важливе питання полягає в тому, який підхід до інновацій має бути впроваджений у підприємстві.

Наприклад, консультанти InnovationLabs представили дуже корисну концепцію під назвою «Генеральний план інновацій», представлену в однойменній книзі. План має просту структуру, засновану на п'яти критично важливих питаннях щодо інновацій в організації [2]:

1. Навіщо впроваджувати інновацію?
2. Що саме підлягає інновації?
3. Як впроваджувати інновації?
4. Хто впроваджує інновацію?
5. Куди впроваджувати інновації?

Враховуючи класифікацію інноваційних проєктів за критерієм характеру (інтенсивності), можна говорити про інкрементальні та радикальні проєкти. Поступові інновації є найпоширенішими формами інновацій у багатьох компаніях і в середньому приблизно 80% усіх інвестицій в інновації в компаніях стосуються їх. Цю класифікацію можна продовжити, пов'язавши ці типи (поступові та радикальні) з ключовими характеристиками, такими як цілі та завдання проєкту, невизначеності та промисловий сектор.

Результати численних досліджень демонструють, що компетентність експертів у виборі та керуванні інноваційними проєктами є вирішальним фактором успіху. Експерти можуть бути класифіковані як «зірки», творчі особистості і люди, що приймають рішення. Для ефективного впровадження проєкту важливо, щоб експерти мали високий рівень інтелекту та володіли винятковими навичками вирішення проблем [3].

Однак, немає єдиної думки щодо того, якими компетенціями необхідно володіти для успішного керування проєктами. Хоча деякі дослідники стверджують, що компетенції експертів у галузі вибору інноваційних проєктів є загальними, існує думка, що різні проєкти потребують різних компетенцій. У такому контексті зростає інтерес науковців та бізнесменів до визначення критичних та ключових компетенцій експертів, які визначатимуть успіх цих проєктів.

Враховуючи постійно змінюване внутрішнє та зовнішнє середовище проєкту, експерти повинні постійно вдосконалювати свої навички та компетенції, щоб успішно керувати інноваційними проєктами і забезпечувати їх успіх.

У цілому, причини залучення експертів до відповідних оцінок можуть бути обумовлені багатьма чинниками [4], зокрема:

- неможливістю кількісного вимірювання деяких показників;
- відсутністю відповідних вимірювальних приладів;
- складністю досліджуваних явищ; великими витратами коштів або часу при вимірюванні;
- відсутністю необхідних обсягів вірогідної інформації;
- суб'єктивністю досліджуваних характеристик тощо.

У свою чергу, необхідно відмітити, що різноманітні методи, які засновані на припущенні про те, що на базі думок спеціалістів у певній галузі знань можна побудувати адекватну картину майбутнього розвитку з урахуванням всіх можливих зсувів і стрибків отримали назву методів експертиз або методів експертних оцінок [4].

Роль експертів у сучасному виборі інноваційних проєктів на підприємстві є малодослідженим на нашому вітчизняному ринку. Але, слід пам'ятати, що успішне формування організаційної структури, розробка змісту та етапів плану робіт, пошук сенсу та творчої перспективи інноваційної ідеї, що має стати ядром інноваційного проєкту, потребують виявлення, залучення та об'єднання кваліфікованих людських ресурсів, тобто фахівців своєї справи.

Висновки. У цілому, вибір інноваційних проєктів на підприємстві є складним завданням, яке вимагає системного підходу та врахування різноманітних факторів, таких як технічна складність, ринкові умови та потреби клієнтів. Ключове значення у цьому процесі мають компетентність та досвід експертів, які забезпечують аналіз альтернатив та прийняття оптимальних рішень. Важливою частиною процесу є постійне вдосконалення інноваційного процесу та адаптація до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, що дозволяє підприємствам забезпечувати свою конкурентоспроможність та стабільність у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Biiljana Stošić, Radul Milutinović. Key Issues to Improve Innovation Project Excellence. August 2017. DOI:10.5772/67504. – URL: <https://core.ac.uk/reader/322430220>
2. Morris, L. The Innovation Master Plan. Walnut Creek, CA: InnovationLabs; 2011. – URL: https://innovationmanagement.Innovation_Master_Plan_Intro.pdf
3. Marija Šiško Kuliš. Selection of Project Managers: An Overview. Business Systems Research. Vol. 11 No. 2. 2020. P. 99-116. – URL: https://www.researchgate.net/Selection_of_Project_Managers_An_Overview
4. Олексієнко Р. Ю., Донець А. О. Місце експертної оцінки у прийнятті управлінських рішень. Економіка та суспільство. Випуск 26. 2021. – URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/381/368>

МЕТОДОЛОГІЯ SMART В УДОСКОНАЛЕННІ СТРАТЕГІЇ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Олександра Странцевілко Ярославівна

студентка 2 курсу магістратури ОНП “Менеджмент організацій і адміністрування”
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

У сучасному бізнес-середовищі ефективна система мотивації персоналу є одним із ключових чинників для досягнення успіху та підвищення продуктивності в організації. Питання як мотивувати працівників набуває особливого значення в умовах де розвиток технологій, які замінюють людську працю, місця де є комунікація з людьми автоматично виходить на інший рівень. У такому випадку потрібно розуміти що, щоб людина могла працювати добре, а це означає могла сприяти розвитку компанії, організації чи будь якого за величиною бізнесу, вона має бути вмотивована.

Нематеріальна мотивація має значний вплив на задоволеність працівників, їх лояльність до компанії та збільшення рівня працездатності персоналу. Вона допомагає створити емоційну прив'язаність до роботодавця та стимулює співробітників досягати вищих результатів, не покладаючись виключно на фінансові ініціативи. Цей тип мотивації можна вважати більш сталим і довготривалим, оскільки він базується на глибших, особистісних чинниках задоволення потреб, та навіть більше на прив'язаності до компанії якщо та має достатньо сильну кількісну систему нематеріальної мотивації [4].

Для розробки стратегії формування, удосконалення та впровадження нематеріальної мотивації можна залучати достатньо багато інструментів, але методологія SMART - Конкретність (Specific), Вимірюваність (Measurable), Досяжність (Achievable), Реалістичність (Relevant), Обмеженість у часі (Time-bound) є одна з найрезультативніших [1,2]. Застосування SMART-методології у питанні планування нематеріальних мотиваційних стратегій допомагає значно підвищити ефективність в розробці цього процесу. Завдяки їй можна зробити процес більш організованим і результативним. Це не тільки допомагає в адмініструванні програми, але й дає змогу заохочувати співробітників до досягнення поставлених цілей значно легше та продуктивніше.

Розглядаючи це питання більш детально, на прикладі нематеріальної мотивації, бачимо, що у питанні “конкретних” цілей, це дає змогу менеджерам чітко розуміти, що саме вимагається від них і як їхні дії мають бути впроваджені для результату. Наприклад, замість абстрактного “покращення корпоративної культури”, SMART цілі могли б конкретизувати як саме: розробити програму з командними зустрічами для дистанційних працівників, тренінги з комунікації що включатиме в себе проведення тренінгів з першої медичної допомоги, малювання, поводження при пожежній небезпеці, перегляд фільмів, покупка настільних ігор і т.д. та їх кількість (збільшити їх до 1 разу на місяць).

“Вимірюваність” допомагає менеджерам та керівництву відстежувати прогрес та результативність впроваджених елементів системи нематеріальної мотивації. Наприклад, використання зворотного зв'язку від працівників як індикатора для оцінки ефективності нової програми менторства. Таким чином, опитування задоволеності працівників може допомогти виміряти вплив таких ініціатив.

Говорячи про “досяжність” маємо на увазі, що елементи повинні бути реалістичними та досяжними; які гарантуватимуть, що співробітники не будуть

відчувати надмірні вимоги які можуть бути пов'язані з новими заходами. Досяжність у нематеріальній мотивації може включати розробку програм професійного розвитку, отримання сертифікації, які відповідають як потребам компанії, так і можливостям співробітників.

Що стосується “релевантності” мотиваційні заходи повинні бути релевантні для бізнес-стратегії та амбіцій підприємства. Тобто, якщо компанія прагне покращити інноваційні процеси та сприяти їх імплементації (організувати квартальні хакатони для розробки нових продуктів і технологій, інноваційні змагання) то має впевнитися що це буде доречно.

І останнє “обмеженість у часі” вимагає встановлення конкретних термінів для досягнення нематеріальних мотиваційних цілей, що сприятиме підтримці фокусу та відповідальності. Це допомагає команді працювати у визначені часові рамки, наприклад, розробити і запровадити програму з тренінгів зі стресостійкості для всіх працівників, найняти штатного психолога або ж організувати онлайн зустрічі для дистанційних працівників. Запустити в дію: через місяць. Тривалість: протягом року.

Використання методології SMART для формування стратегій удосконалення нематеріальної мотивації на підприємстві уможливорює чітко визначати, вимірювати, та реалізовувати цілі.

Список використаних джерел:

1. Методичні основи розроблення SMART-комплексів для підготовки кваліфікованих робітників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти / [Пригодій М.А., Гуржій А.М., Липська Л.В., Гуменний О.Д., Зуєва А.Б., Кононенко А.Г., Прохорчук О.М., Белан В.Ю.]. - Житомир: «Полісся», 2019. - 255 с
2. Козин Максим SMART цілі (SMART goals) URL: <https://www.maxzosim.com/smart/>
3. Мотивація персоналу в ІТ сфері: системи мотивації для Junior, Middle та Senior URL: <https://itexpert.work/uk/ukrayinczyam-po-spravzhnomu-brakuye-vidpochynku-bagato-hto-mriye-pro-4-dennyj-robochij-tyzhden-yak-motyuvaty-personal-v-it-sferi/>
4. Нематеріальна мотивація співробітників - людей цікавлять не тільки гроші. URL: <https://online.novaposhta.education/blog/nematerialna-motivatsiya-perelik-diyevih-sposobiv-pidvischiti-zaluchenist-personalu>

НАПРЯМИ МІНІМІЗАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Гарбузюк Оксана Владиславівна

здобувач вищої освіти ступеня магістра ННІЗДН
Національна академія внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Фаїзов Анатолій Вікторович

ORCID ID: 0000-0002-5090-5145

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Національна академія внутрішніх справ, Україна

Сучасна система публічних закупівель є одним із важливих інструментів соціально-економічних перетворень в країні, адже не тільки забезпечує суспільні потреби в товарах і послугах на основі прозорого механізму використання бюджетних коштів, а й сприяє формуванню конкурентного ринку для сталого та інноваційного розвитку.

Суттєві зміни в правовому забезпеченні функціонування системи публічних закупівель, що відбулися протягом останнього часу, сформували якісно нові підходи до організації та проведення торгів, запровадивши міжнародні стандарти і цифрову трансформацію тендерних процесів. Проте незважаючи на проведені реформи, проблеми, пов'язані з нехтуванням замовниками та учасниками основних правил чесних торгів через дію корупційної складової, актуалізують дослідження, направлені на мінімізацію ризиків недобросовісної поведінки [1].

Корупція є однією з реальних загроз економічної безпеки публічних закупівель, тому нівелювання її впливу є головним завданням в системі протидії правопорушенням у фінансовому секторі країни [2].

Воєнний стан призупинив процес впровадження деяких реформ та обумовив зміни у тендерній сфері. Через необхідність проведення невідкладних закупівель для забезпечення потреб національної безпеки та ліквідації негативних наслідків агресії Російської Федерації держава вимушено спростила окремі процедури, в результаті чого зменшилася прозорість тендерних процесів та їх контрольованість, а отже зросли корупційні ризики у прийнятті рішень щодо розподілу та використання бюджетних коштів [3].

Національне агентство з питань запобігання корупції виокремлює такі основні види корупційних ризиків у тендерній сфері: можливість подання тендерних пропозицій за ціною, вищою за очікувану вартість; зловживання через електронний каталог; застосування «штучних перепон» для надання переваги певному учаснику; укладення прямих договорів; нецінові критерії оцінки пропозицій; необґрунтоване внесення змін до договорів через додаткові угоди; недопостачання окремих товарів, робіт або послуг, а також приймання продукції, яка не відповідає вимогам тендерної документації.

Одним із напрямів боротьби з корупцією при проведенні публічних закупівель є вдосконалення тендерних стандартів і правил. Зокрема мова йде про: унеможливлення проведення торгів лише з одним учасником, крім окремих випадків обумовлених умовами воєнного стану; створення перешкод завищенню вартості цінової пропозиції на основі зміни порядку документального підтвердження

тендерних пропозицій; модернізацію процедури внесення постачальників до електронного каталогу з встановленням додаткових вимог щодо їх відповідності, спроможності і відповідальності [4].

Мінімізація негативного впливу корупційних ризиків вимагає належного контролю за проведенням спрощених закупівель. Як показує аналітика НАЗК при цьому виді торгів досить часто зустрічається неправомірне відхилення тендерної пропозиції або визначення переможця, товари якого фактично не відповідають вимогам організатора торгів.

Надання можливості замовниками встановлювати в тендерній документації нецінові критерії є одним із потенційних джерел корупційного ризику. Організатор торгів може не допустити до аукціону «непотрібних» учасників на підставі нецінового критерію, який може відповідати лише обмеженому колу учасників. Іншими словами, при такій ситуації виникають дискримінаційні переваги та формуються передумови для порушенню базового принципу публічних закупівель – максимальної економії. З огляду на це, слід законодавчо зобов'язати організаторів торгів обґрунтовувати використання нецінових критеріїв або визначити конкретні ситуації, коли такі критерії можуть застосовуватися.

Особливим напрямом мінімізації корупційних ризиків у сфері закупівель є застосування внутрішніх контрольних механізмів та аудиту. Особливо роль у цьому процесі слід надати ДАСУ, яка повинна налагодити ефективну комунікацію з підконтрольними об'єктами на основі проведення перманентних навчань та тренінгів [5].

Отримати успішні результати у зниженні корупційних ризиків у сфері публічних закупівель можливо лише шляхом застосування комплексного підходу, тобто збалансованого використання усіх методів протидії на всіх етапах проведення торгів. Обмежуючись окремими галузями впливу або методами, можна отримати лише короткостроковий ефект, однак через деякий проміжок часу структура і механізм вивільнення незаконного доходу зміняться, перемістившись в галузі, що не покриті інструментами протидії. Як наслідок, сумарні корупційні втрати можуть повернутися до попередніх розмірів або навіть перевищити їх.

Отже, для мінімізації негативного впливу корупційної складової на сферу публічних закупівель потрібно сформувати комплексну стратегію протидії корупційним проявам, яка б враховувала кращі практики міжнародного та національного досвіду подолання недоброчесної поведінки суб'єктів на основі системної взаємодії громадськості та державних органів, що контролюють тендерну діяльність в країні.

Список використаних джерел:

1. Фаїзов А.В. Корупційні ризики у сфері публічних закупівель та шляхи їх мінімізації. *Вісник Чернівецького торгівельно-економічного інституту КНТЕУ*: Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2020. Вип. IV (80). Економічні науки. С.125-137.
2. Правове забезпечення економічної безпеки держави : навч.-метод. посіб. / за ред. Л. Герасименко, Г. Козаченко. Київ : 7БЦ, 2023. 518 с.
3. Фаїзов А. В. Організаційно-правові аспекти публічних закупівель в умовах воєнного стану. *Ефективна економіка*. 2023. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_7_23.
4. Корупційні ризики під час проведення публічних закупівель у умовах воєнного стану (станом на червень 2023 року). Стратегічний аналіз корупційних ризиків. НАЗК. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/Kor-ryzyky_zakupivli.pdf.
5. Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції: тези I Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 28 жовт. 2021 р.). Хмельницький : НАДПСУ, 2021. 370 с.

УПРАВЛІННЯ ДІЛОВОЮ КАР'ЄРОЮ ПРАЦІВНИКІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Абрасович Владислав Сергійович

здобувач вищої освіти гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Кубіцький Сергій Олегович

ORCID ID: 0000-0002-7691-8606

канд. пед. наук, професор,
завідувач кафедри управління та освітніх технологій
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Дослідження теоретичних засад та практичних аспектів управління кар'єрним просуванням працівників на підприємствах показало, що на сучасному етапі управління професійним просуванням працівників є важливим процесом у діяльності будь-якого підприємства, а від ефективності розвитку людських ресурсів залежить розвиток та успіх всієї організації.

Управління діловою кар'єрою - це поєднання заходів, що проводяться кадровою службою організацій, з планування, організації, мотивації та контролю службового зростання співробітника, виходячи з його цілей, потреб, можливостей, здібностей та схильностей, а також виходячи з цілей, потреб, можливостей та соціально-економічних умов організації [10].

Кожен співробітник займається керуванням своєю діловою кар'єрою. Управління діловою кар'єрою допомагає організації збільшити відданість її інтересам, підвищити продуктивність праці, зменшити плинність кадрів і розкрити здібності своїх співробітників. Кожна людина планує своє майбутнє життя виходячи зі своїх потреб та соціально-економічних умов. Це природно, що людина хоче знати можливість перспектив службового зростання та підвищення кваліфікації в даній організації, а також умови, які вона має для цього виконувати. Якщо цього немає, мотивація поведінки може послабшати, людина працює не на «повну міць», у неї немає ні інтересу, ні прагнення підвищити кваліфікацію, і вона починає розглядати організацію, як місце, час і отримання необхідного доходу, до появи більш перспективної роботи.

Людина ставить собі певні цілі при влаштуванні на роботу. А організація, приймаючи її працювати, встановлює собі свої певні цілі. Тому людині, яка наймається, необхідно реально оцінити свої ділові якості, і порівнювати їх з вимогами, які ставить перед нею організація. Від цього залежить успіх кар'єри людини. Влаштовуючись на роботу, людина має знати ринок праці. Якщо вона не знає ринку праці, то може влаштуватися на першу привабливу роботу, що здалася. Але це може призвести до розчарування, оскільки вона не перевершила його очікувань. І тоді розпочинаються пошуки нової роботи. Але ймовірно людина добре вивчила ринок праці, і шукає перспективніші місця застосування своєї праці, але виявляється, що з її знаннями та навичками роботу складно знайти, а причина цього, що багато бажаючих хочуть працювати в таких місцях. Виходячи з цього, результатом стає сильна конкуренція. Маючи можливість людині зробити самооцінку і знати ринок праці, вона може вибрати галузі та регіони, де б їй хотілося жити та працювати. Правильна самооцінка своїх навичок та ділових рис передбачає знання себе, своєї

сили, слабкостей та недоліків. Тільки за цієї умови можна правильно поставити цілі кар'єри.

Метою кар'єри не можна назвати сферу діяльності, певну роботу, посаду, місце на службових сходах. Вона має серйозніший зміст. Цілі кар'єри виявляються в причині, через яку людина хотіла б мати конкретну роботу, займати певну сходинку на ієрархічних сходах посад. Цілі кар'єри змінюються із віком, а також зі зростанням кваліфікації, знань, навичок. Формування цілей кар'єри – це процес регулярний.

Деякі цілі кар'єри такі:

- займатися видом діяльності або мати посаду, що відповідають самооцінці і тому завдають морального задоволення;
- отримати роботу чи посаду, що відповідають самооцінці, у місцевості, природні умови якої сприятливо діють на стан здоров'я та дозволяють організувати гарний відпочинок;
- обіймати посаду, що посилює можливості та розвиває їх;
- мати роботу чи посаду, що має творчий характер;
- працювати за професією або обіймати посаду, що дозволяє досягти певного ступеня незалежності;
- мати роботу чи посаду, які добре оплачуються чи дозволяють одночасно отримувати великі побічні доходи;
- мати роботу чи посаду, яка дає змогу продовжувати активне навчання;
- мати роботу чи посаду, яка одночасно дозволяє займатися вихованням дітей чи домашнім господарством [6-8; 11].

Управління діловою кар'єрою співробітника є організацією його просування щаблями посадового і кваліфікаційного зростання, що допомагає йому розвинути та реалізувати професійні знання та навички на користь організації. У діяльності служби управління персоналом з управління діловою кар'єрою співробітників відбувається найбільш гармонійне поєднання інтересів та цілей організації (гарантування вкладень у підготовку співробітників, забезпечення їх вірності інтересам організації, зменшення плинності, ефективне використання) з індивідуальними інтересами та цілями самих співробітників (задоволення потреб у самоповазі та визнання, у досягненні незалежності). Це дозволяє сформувати корисні та стійкі відносини між ними. Тому робота з управління кар'єрою будується на індивідуальному підході професійного просування та зростання.

За гіпотезою німецького вченого Оствальда (1853-1932) з управління кар'єрою працівників потрібно виявляти не те, які риси характеру найкращі для високих результатів, а умови, які сприяють найбільшою мірою досягненню цих результатів [13]. Гіпотеза заснована на дослідження творчих біографій великих учених, Оствальд виявив, що високих результатів досягли люди з різними та протилежними типами характеру. При цьому деякі з них за проявами свого характеру сприймалися оточуючими, як звичайні люди.

Сьогодні гіпотеза Оствальда отримала широке теоретичне та практичне підтвердження.

Для управління персоналом висновок із неї наступний. У разі зростання творчих проявів у праці керівництву слід уникати уніфікованих способів організації та мотивування праці та більше піклуватися про індивідуальний підхід до стимулювання співробітників, створюючи цим для кожного з них найбільш сприятливі умови.

Управління кар'єрою службовців певною мірою вважається простим продовженням і результатом всієї роботи служби управління персоналом. Цей процес

настає вже на етапі найму, в ході якого кандидату має бути представлена абсолютна і достатня інформація про можливості та перспективи роботи в організації. Добре продумана та організована програма підготовки та підвищення кваліфікації співробітників створюють реалізацію планів щодо побудови кар'єри: підвищення на посаді, переміщення тощо.

Організація роботи з управління кар'єри співробітників включає [1-4; 17]:

- ознайомлення співробітників з наявними в організації можливостями просування у вигляді програм навчання та консультацій щодо індивідуальних планів підвищення кваліфікації;

- регулярне інформування та консультування щодо можливостей навчання та вільних місць, що відкриваються в організації;

- розробку програм підтримки та психологічного консультування, що протидіють занепадам кар'єри.

Рух співробітників відбувається за трьома напрямками:

- просування вгору ступенями кваліфікаційного чи службового зростання;

- горизонтальне переміщення (ротація);

- зниження.

Розглянемо етапи управління діловою кар'єрою працівників.

Перший етап - розпочати процес планування ділової кар'єри з його найму. Працівнику треба пояснити його перспективи в організації, можливість кар'єрного зростання.

Другий етап – скласти план індивідуального розвитку кар'єри співробітника. Складається перелік позицій, які працівник може займати у процесі кар'єрного зростання.

Кар'єра в організації - це не завжди сходження нагору. Кар'єра ще й має на увазі рухи по горизонталі – з одного структурного підрозділу до іншого.

На цьому етапі відбувається зіставлення можливостей співробітника з вимогами до посад. Проте, не можна забувати, що кожен співробітник - це особистість. При складанні плану кар'єрного зростання необхідно враховувати індивідуальні особливості кожної людини. І тут потрібне найінтенсивніше втручання самого керівника. Саме він може найбільш об'єктивно оцінити переваги та недоліки претендента, його потенціал.

Наступним етапом управління діловою кар'єрою співробітника стає реалізація плану розвитку кар'єри. Цей план передбачає чергування за посадами, всілякі стажування та індивідуальне наставництво (коучинг) [5; 9; 12-16].

На цьому етапі передбачається стала оцінка підсумків роботи. Співробітник повинен отримувати нові знання та навички, а також успішно застосувати їх у своїй повсякденній роботі. Виходячи з цього потрібні такі інструменти, як контроль над цим процесом.

Оцінка проводиться як паралельно з атестацією, і як окремий захід. Отримані результати показують, наскільки співробітник був успішний за минулий етап часу, на чому варто загострити увагу при плануванні його подальшої кар'єри. Як правило, оцінка проводиться службою управління персоналом та керівником.

Періодична оцінка співробітника, що просувається, допомагає зрозуміти, які додаткові навички і знання йому потрібні. Внаслідок цього найбільш дієвим стає складання навчальних програм. Важливо для формування програм навчання - це чітко сформулювати його цілі. При цьому, важко уникнути невинуватених витрат часу працівників та коштів організації. Є велика кількість різних способів та форм навчання. Головним критерієм вибору тут вважається їхнє співвідношення поставленим раніше цілям.

Кожен процес в організації має оцінюватися з погляду його ефективності й управління кар'єрою – не виняток. Останній етап управління діловою кар'єрою співробітника – це оцінка ефективності даного процесу. Оцінювати ефективність управління діловою кар'єрою співробітника можна, використовуючи такі показники:

- підвищення ефективності управління організацією;
- підвищення продуктивності;
- зниження плинності працівників;
- співвідношення співробітників, прийнятих на головні посади ззовні, з тими, хто «виріс» до такої посади у стінах організації;
- робота над новими проектами, як фактор створення нової атмосфери в організації.

Ефективне управління діловою кар'єрою позитивно впливає на результати діяльності організації: підвищення якості робіт і послуг, збільшення доходів організації, підвищення стабільності кадрів, що показано на рис. 1.

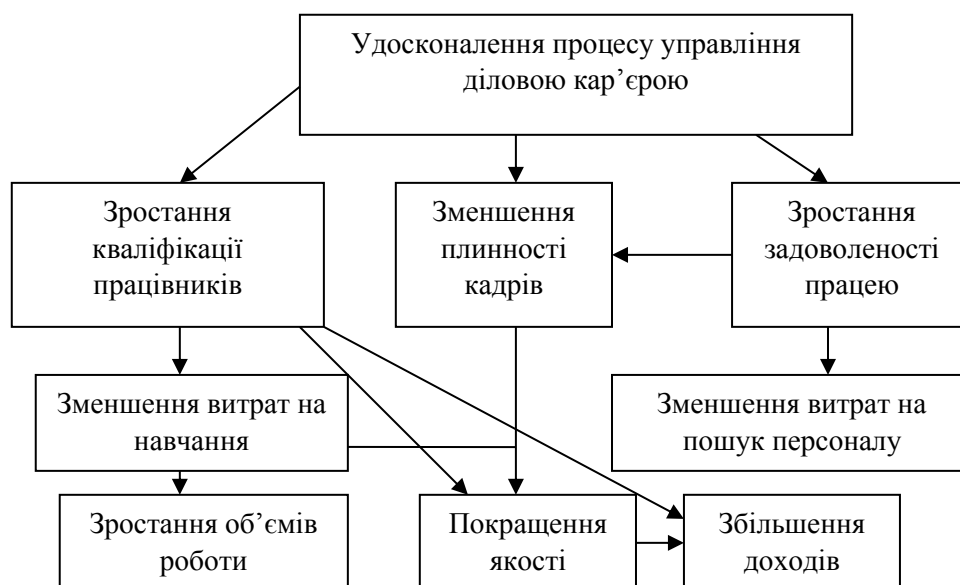

Рис. 1. Схема впливу вдосконалення управління діловою кар'єрою співробітників на результати діяльності організації

Таким чином, управління діловою кар'єрою працівників - це комплекс заходів, що проводяться кадровою службою організацій з планування, організації, мотивації та контролю службового зростання працівника, виходячи з його цілей, потреб, можливостей, здібностей та схильностей, а також виходячи з цілей, потреб, можливостей та соціально-економічних умов організації.

Список використаних джерел:

1. Базалійська Н.П. (2014). Управління розвитком працівників як функціональна підсистема системи управління персоналом. *Молодий вчений*. № 6 (1). С. 73-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_6%281%2919.
2. Базелюк В.Г., Кубіцький С.О., Михайліченко М.В., Михнюк С.В. (2022). Техніка управлінської діяльності : навчальний посібник. К.: Міленіум. 424 с.
3. Базелюк В.Г., Гречаник Н.І., Кубіцький С.О., Шумілова І.Ф. (2023). Управління освітньою діяльністю : навч. посібник. К.: Міленіум. 723 с.

4. Балановська Т.І., Гоголя О.П., Кубіцький С.О., Михайліченко М.В., Троян А.В. (2021). Управління організацією: навчальний посібник. К.: ФОП Ямчинський О.В. 464 с.
5. Белик В.Д. (2013). Формування системи управління персоналом в умовах кризи. *Наукові праці Південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Кримський агротехнологічний університет». Економічні науки*. Вип. 152. С. 258-262.
6. Гаврилюк І.В. Розвиток працівників як фактор конкурентоспроможності працівників та організації. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua>.
7. Збрицька Т.П., Савченко М.О., Татаревська М.С. (2013). Управління розвитком працівників: навчальний посібник. Одеса: Атлант. 427 с.
8. Іванова І.В. (2016). Менеджер професійний керівник: Навч. посіб. К.: Київ. нац. торм.-екон. ун-т. 107 с.
9. Іванова В.І., Кубіцький С.О. (2023). Зарубіжний досвід управління кар'єрою персоналу. *Теорія модернізації в контексті сучасної світової науки: матеріали I Міжнародної наукової конференції, м. Полтава, 23 червня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень*. Вінниця: Європейська наукова платформа. С. 64-70.
10. Крушельницька О.В. Суть професійного розвитку працівників та завдання управління ним. URL: <http://library.if.ua/book/45/3084.html>.
11. Кулакова С.Ю. (2017). Мотивація трудової діяльності в системі управління персоналом підприємства. *Економіка і регіон*. № 2 (63). С. 54-60.
12. Кубіцький Ю.С., Кубіцький С.О. (2023). Зарубіжний досвід організації корпоративного управління у банківській установі. *Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук: матеріали III Міжнародної наукової конференції, м. Рівне, 29 вересня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень*. Вінниця: Європейська наукова платформа. С. 45-49.
13. Оствальд В. Великие люди: со статьей проф. Э.Бауэра - Перевел со 2-го немецкого издания Г. Кваша. Вятка. 1910.
14. Партика І.В. (2019). Концептуальна модель управління розвитком працівників підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М. М. Палінчак*. Ужгород. Вип. 25, Ч. 2. С. 51-54.
15. Урсакий Ю.А., Кубіцький С.О. (2020). Роль лідера в мотивації персоналу. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ. Вип. I-II (77-78). Економічні науки. С. 325-338.
16. Чевганова В.Я. (2020). Формування концепції управління персоналом підприємства в сучасних умовах. *Інфраструктура ринку*. Вип. 41. URL: <http://www.markethttp://www.market-infr.od.ua/uk/41-2020infr.od.ua/uk/41-2020>.
17. Wang X.T., Simons F., Bredart S. (2001). Social cues and verbal framing in risky choice. *Journal of Behavioral Decision Making*. № 14 (1). Р. 1-15.

СЕКЦІЯ VI. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА УМОВ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОСОЮЗОМ

Федорова Олена Геннадіївна

аспірант

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

Козуб Вікторія Олександрівна

канд.екон.наук, доцент

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

Важливу роль в розвитку економіки України відіграє міжнародна торгівля, адже ефективність економіки країни залежить від ступеня інтегрованості до світогосподарських зв'язків, лібералізації міждержавних торговельних відносин, що впливає на стабільність її розвитку.

Наукові дослідження, присвячені розвитку міжнародної торгівлі між Україною та ЄС, проводять такі науковці: [1] та ін. Слід зазначити, що наявні дослідження дали відносно повний огляд проблеми, але в процесі євроінтеграції економіки України необхідні подальші дослідження.

Унаслідок російського повномасштабного вторгнення, що сталося у лютому 2022 року, економіка України стикнулася з найбільшими втратами за весь період незалежності. Обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП) та товарообігу зменшився майже на третину. Український експорт товарів за підсумками 2023 року у вартісному вимірі впав на 18,7 % – до 35,8 млрд дол. США. Водночас фізичні показники обсягу експорту були на рівні майже 100 млн тонн [2]

Згідно з інформацією Мінекономіки, у 2023 році Україна здійснила морський експорт майже на 1 млн тонн більше, ніж у 2022 році. Крім того, через морські маршрути також здійснюється експорт інших товарів, таких як метал. Запуск альтернативного морського коридору призвів до зростання експорту продукції цієї категорії. У той же час, експорт автомобільним транспортом продовжує скорочуватися, основною причиною якого є блокування кордонів Польщі. Тобто надходження від експорту у минулому році стали одними з найнижчих за останні десять років. Погіршення цих показників у Мінекономіки пов'язують з проблемами у логістиці.

У порівнянні з експортом, імпорт за 2023 рік збільшився та становив 62,2 млрд дол. США. Найбільше Україна імпортувала палива – на суму 7,8 млрд дол., лікарських засобів – на 1,7 млрд дол. США та безпілотних літальних апаратів – на 681 млн дол. США. Крім того, в країну активно ввозилися автомобілі, добрива та засоби захисту рослин [3]

Обсяг експорту в січні 2024 року становив 3,4 млрд дол. США, що на 6,9% більше, ніж у грудні 2023 року, при цьому було відзначено рекордні показники фізичних обсягів експорту, які становили 12 млн тонн продукції [3]. У січні 2024 року Україна

також збільшила обсяг експорту товарів морським шляхом на 1,9 млрд дол. США, що демонструє зростання на 11 % порівняно з груднем 2023 року, тобто 8,7 млн тон продукції було вивезено морським транспортом. У лютому 2024 року вантажний обіг портів Великої Одеси становив 8 млн тонн, з них 5,2 млн тонн припадає на продукцію українських аграріїв. Це рекордні показники експорту не лише українським коридором, а й під час повномасштабного вторгнення [4].

Одночасно експорт до країн Європейського Союзу показав зростання. Цьому сприяла лібералізація торгівлі з країнами ЄС – 4 червня 2023 року згідно рішенням Європарламенту офіційно було скасовано торговельні бар'єри на імпорту усіх українських товарів. Євросоюз скасував антидемпінгові мита та тарифні квоти для українських товарів, запровадивши тимчасовий захід на строк у один рік. Ідеться про скасування мита на ті українські промислові товари, на які вони ще діють, зокрема щодо системи вхідних цін на фрукти та овочі, а також тарифних квот на безмитний імпорту сільськогосподарської продукції. Крім того, блокується збір антидемпінгових мита, якщо вони будуть встановлені протягом дії нового регламенту [3].

Лібералізація торгівлі між Україною та ЄС сприяє розвитку економічних зв'язків, проте у зв'язку з військовою агресією РФ та зміною потоків постачання сільськогосподарської продукції, ситуація стає складнішою. Представники країн ЄС уклали компромісну угоду про продовження лібералізації торгівлі з Україною, проте встановлення квот та мита буде здійснюватися з урахуванням імпорту не лише за останні два роки, але й за друге півріччя 2021 року. Польща та Франція, за підтримки Італії, Угорщини та Австрії, запропонували врахувати середній показник імпорту з України за весь 2021 рік, до початку повномасштабного вторгнення РФ. Однак у 2022-2023 роках ситуація з імпортом змінилася через війну: морський коридор був заблокований, і з'явилися сухопутні шляхи до ЄС, якими з України постачалася аграрна продукція. Це призвело до збільшення потоку сільськогосподарської продукції до ЄС [4].

Таким чином, українські виробники отримали змогу постачати свої товари та продукцію до країн-членів ЄС без сплати мита. Це відкрило перед багатьма компаніями широкі можливості: деякі з них розширили свій експорт, інші вперше відкрили для себе європейський ринок, збільшивши тим самим свою присутність і конкурентоспроможність на європейському ринку.

В ЄС також вже підраховували, скільки може втратити Україна від торговельного компромісу з Союзом. За оцінками Єврокомісії, які були представлені на закритому засіданні послів країн-членів ЄС, Україна може втратити 86 млн євро, якщо друге півріччя 2021 року буде враховано при розрахунках. Загалом обмеження, що базуються на оцінках імпорту за половину 2021 року та 2022-2023 роки, можуть призвести до втрат у розмірі 331 млн євро для українського бюджету [5].

Міністерство аграрної політики України також розглянуло можливий обсяг щорічних безмитних поставок чутливих видів агропродукції до ЄС. Так, наразі важко визначити максимальні обсяги товарів, які можна буде постачати до ЄС без обмежень, оскільки ще не уточнено механізм визначення від ЄС. Проте прогнозують, що на основі торговельних показників за 2022-2023 роки Україна очікує безмитне постачання до ЄС приблизно 300 тис. тонн цукру, 150 тис. тонн птиці та 46 тис. тонн яєць у 2024 році [6].

В майбутньому доцільно внести зміни до угоди про вільну торгівлю України з ЄС, щоб уникнути щорічного продовження автономних торговельних заходів [5]. Також в разі заборони поставок російських продуктів до ЄС, їх можуть замінити як Україна, так і продукти польських фермерів та інших країн ЄС.

Результати проведеного аналізу створюють позитивні перспективи для відновлення української економіки через збільшення обсягів експорту. Цей розвиток може стати важливим джерелом підтримання економічного зростання країни, сприяючи залученню іноземних інвестицій, розширенню ринків збуту та підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств на міжнародній арені. Цей рух може також допомогти в збалансуванні зовнішньоекономічних відносин країни та зменшенні її залежності від внутрішніх факторів. Призупинення квот і імпортних мита Євросоюзу надає додатковий стимул для зростання експорту з України, що сприяє її економічному відновленню та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Н. Іксарова, А. Мазаракі, Т. Мельник [Мазаракі А. А., Мельник Т. М., Іксарова Н.О. Зовнішня торгівля України: XXI століття. (Монографія). Київ: Професіонал. 2016.
2. Прес-служба Міністерства економіки
3. FOCUS.UA
4. DW.com.ua
5. agropolit.com
6. «Зовнішня торгівля товарами України з країнами ЄС: вартісний вимір» (Тоцька Олеся)

СЕКЦІЯ VII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ГАРАНТІЇ ПРАВА НА ОСВІТУ

Повар Павло Володимирович

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти юридичного факультету
*Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука, Україна*

Право на освіту є фундаментальним правом людини. Право людини на освіту закріплено в низці законів, що регулюють правовідносини у сфері освіти. Доступ до якісної освіти є ключовим для індивідуального, суспільного та національного розвитку. У широкому розумінні розвиток освіти сприяє формуванню свідомості, заснованої на повазі до різних національних та етнічних груп, гуманізмі та розумінні принципу рівності перед законом. Тому гарантування та захист права на освіту є одним з основних завдань держави.

Право на освіту в Україні гарантується Конституцією України, Законами України "Про освіту", "Про вищу освіту", "Про загальну середню освіту" та "Про дошкільну освіту". Право на освіту є невід'ємним правом людини і тісно пов'язане з іншими фундаментальними правами. Реалізація цього права створює можливості для особистого та професійного зростання і самореалізації. Освіта акумулює минулий і сучасний досвід у всіх сферах життя суспільства та формує основу для соціальних інновацій. За своєю функцією та змістом освіта є системоутворюючою для суспільства в цілому.

Необхідність визначення якості гарантій у механізмах захисту права на освіту пов'язана з важливістю освіти та розвитком суспільних відносин. В умовах демократизації освіти важливу роль у цій системі відіграють академічні свободи та інші стимули гарантування права на освіту. Визнання теоретичної та практичної значущості гарантій прав і свобод людини і громадянина завжди стимулювало науковий інтерес до вивчення цих прав і свобод. При аналізі права на освіту прийнято розрізняти загальні гарантії, притаманні всім правам, і специфічні гарантії, притаманні праву на освіту [1]. Гарантії є найважливішою ознакою права на освіту і визначають матеріальне існування цього конституційного права. Воно залишається фікцією, якщо його реалізація не гарантована, як це передбачено відповідними статтями Конституції України.

Науковці наголошують на недискримінації у сфері освіти та вільному доступі до освіти на засадах рівності для всіх. Відповідно до статті 3 Закону України "Про освіту", кожен має право на доступну і якісну освіту, і право на освіту не може бути обмежене. Право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, національності, віросповідання, стану здоров'я, інвалідності. Таким чином, на законодавчому та доктринальному рівнях задекларовано, що рівний доступ до освітніх послуг забезпечується незалежно від низки характеристик та факторів [2].

Конституція України визнає і гарантує широку систему гарантій права на освіту. Їх можна систематизувати таким чином: 1) гарантії визнання конституційного права на освіту для всіх; 2) гарантії права на освіту щодо освітніх стандартів; 3) гарантії

різноманітних дозволів та умов для реалізації конституційного права на освіту; 4) гарантії законодавства України про освіту в цілому, з освітніх та інших освіти загалом, з освітніх та інших питань; 6) виняткові гарантії; 7) гарантії захисту конституційного права на освіту більш рішучого характеру [3].

Велике значення у гарантуванні права на освіту має розвиток автономії закладів освіти, суть якої полягає у самостійному та відповідальному провадженні ними адміністративної, навчально-виховної, наукової та фінансової діяльності. Батьки, наглядові ради, місцеві та державні органи влади, засоби масової інформації мають активніше залучатися до освітнього процесу, наукової, методичної та фінансової діяльності закладів освіти. Академічна автономія - це свобода, сутність якої полягає в самостійному і незалежному здійсненні освітньої та наукової діяльності учасниками освітніх правовідносин [1].

Відповідно до статті 69 Закону України "Про освіту" скарга фізичної особи може бути підставою для проведення Державною службою якості освіти перевірки дотримання законодавства [4]. Таким чином, Державна служба якості освіти є першим органом, до якого можна звертатися зі скаргами на порушення права на освіту. Фахівці Державної служби якості освіти мають право здійснювати позапланові перевірки дотримання закладом освіти законодавства та видавати приписи про усунення порушень законодавства. Результати позапланової перевірки можуть бути підставою для притягнення керівника закладу освіти до дисциплінарної відповідальності [2].

Наступною інстанцією для вирішення спорів щодо доступу до освіти є освітній омбудсмен. Основним завданням освітнього омбудсмена є сприяння реалізації державної політики, спрямованої на забезпечення права на освіту та права на вільний доступ до якісної освіти, гарантованого статтею 53 Конституції України, та вжиття заходів щодо забезпечення дотримання законодавства про освіту [5]. Крім того, відповідно до статті 8 Положення про освітнього омбудсмена, до його обов'язків належить: вжиття заходів щодо забезпечення належних умов для рівного доступу до освіти; сприяння впровадженню інклюзивної освіти; сприяння виконанню міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини; забезпечення виконання Міністерством освіти і науки та іншими установ та організацій щодо забезпечення ними рівного доступу до освіти. Це передбачає співпрацю та взаємодію з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, закладами освіти всіх рівнів незалежно від форми власності та підпорядкування, органами управління освітою, правоохоронними органами та іншими відповідними органами [6].

Рішення приймальних комісій вищих та професійно-технічних навчальних закладів можуть бути оскаржені до адміністративних судів. Відповідно до пункту 9 частини 1 статті 19 Кодексу адміністративного судочинства України юрисдикція адміністративних судів поширюється на спори щодо оскарження рішень акредитаційних, конкурсних, медичних, соціальних експертних комісій та інших подібних органів, рішення яких є обов'язковими для виконання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами [7].

Крім того, стаття 183 Кримінального кодексу України "Порушення права на освіту" встановлює кримінальну відповідальність за незаконну відмову в прийомі до державного або комунального закладу освіти та незаконну вимогу внесення плати за навчання в державних або комунальних закладах освіти [8]. Такі дії є кримінальними правопорушеннями і можуть бути підставою для кримінального переслідування з боку поліції.

Слід зазначити, що важливу роль у захисті та забезпеченні права на освіту відіграє судова система. Забезпечення функціонування правових механізмів, які

гарантують рівність влади у сфері освіти, має важливе значення для захисту цього права. На основі міжнародно-правових зобов'язань та існуючих конституційних положень щодо права на освіту, будь-яка особа повинна мати можливість звернутися до суду або адміністративного трибуналу щодо порушення права на освіту або відмови у забезпеченні рівних можливостей. Судова практика в усіх регіонах свідчить про те, що суди захищають право на освіту та рівні можливості в освіті. Судова практика в усіх країнах свідчить про те, що особи мають можливість захищати своє право на рівні можливості в освіті в суді [9].

Таким чином, освіта в Україні визнана важливим елементом соціально-економічного розвитку суспільства і держави в цілому. Адже, згідно з чинною Конституцією України, найвищою цінністю та головним капіталом у сучасному суспільстві є людина, яка здатна відкривати та здобувати нові знання, приймати виважені та нестандартні рішення. Тому Україна гарантує доступ до освіти на законодавчому рівні і цей процес реалізується шляхом визнання права на освіту за всіма людьми та громадянами. Гарантування та захист права на освіту є важливим завданням держави у сфері освіти. Засобами захисту права на освіту є Державна служба якості освіти, освітній омбудсмен, звернення до поліції та захист прав у суді.

Список використаних джерел:

1. Грезіна О. М. Сучасний стан гарантій захисту права на освіту. (2021), 175-178.
2. Васильєв С. В. Захист права на доступ до освіти. Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи, 2022. С. 43-44.
3. Кузніченко О. В. & Ільченко М. (2023) Конституційне право на освіту та його захист в умовах євроінтеграції. Правничий часопис, 28-35. Вилучено з: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2023/1/1_2023.pdf#page=28.
4. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
5. Озель В. І. (2021) Роль і місце освітнього омбудсмена у захисті конституційного права на освіту в Україні. Правові засади організації та здійснення публічної влади: тези учасників, 389-393.
6. Положення про освітнього омбудсмена: постанова Кабінету Міністрів України від 06 червня 2018 року № 491. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-%D0%BF#top>.
7. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. Вилучено з: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
9. Пахомова А.О. (2022) Щодо питання судового захисту права на освіту: цивільно-процесуальний аспект. Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психологопедагогічний аспекти, 138 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ПРОВЕДЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НА ВИНАХОДИ ТА ЇЇ ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Кострубіцький Денис Олександрович

здобувач вищої освіти

кафедри інтелектуальної власності та управління проектами
Український державний університет науки і технологій, Україна

Швець Євгенія Сергіївна

ORCID ID: 0000-0001-7396-6744

старший викладач кафедри інтелектуальної власності та управління проектами
Український державний університет науки і технологій, Україна

Науковий керівник: Корогод Наталія Петрівна

ORCID ID: 0000-0002-0242-5497

канд.пед.наук, професор, професор
кафедри інтелектуальної власності та управління проектами
Український державний університет науки і технологій, Україна

Для конкурентоспроможності та подальшого розвитку на ринку підприємств (організацій, установ тощо) потрібна наявність створених або придбаних за ліцензійними договорами об'єктів інтелектуальної власності (ІВ). За допомогою саме новітніх технологій, підвищення рівня інноваційної активності підприємства створюють додану вартість продуктам (послугам), тому інноваційний розвиток є важливим напрямком стратегії розвитку будь-якого підприємства.

Для того, щоб стимулювати інноваційну діяльність за рахунок охорони й захисту прав на об'єкти ІВ, майже у кожній країні світу розташовані патентні відомства (ІР-офіси). Незважаючи на те, що функції цих відомств схожі, проте кожна країна встановлює власні умови, обсяг та тривалість охорони. В Україні таким відомством є Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ).

Згідно із Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [1], винахід (корисна модель) – це результат інтелектуальної, творчої діяльності людини в будь-якій сфері технології. Винаходи (корисні моделі) дозволяють людству розвиватись за допомогою науково-технічного прогресу, який пов'язаний з ефективністю та швидкістю роботи патентних відомств. Ці установи відіграють ключову роль у зв'язку світу науки та техніки зі світом права, забезпечуючи охорону та захист прав винахідників, підтримку економічного зростання та сприяння добросовісній конкуренції.

Винаходи охороняються за допомогою патенту - юридично-технічного документу, який видається УКРНОІВІ і яким держава засвідчує виключне право власника на створений ним об'єкт промислової власності на території України. Патент є за своєю суттю юридичним документом, оскільки закріплює за власником визначені законом права, але водночас це є і технічним документом, оскільки технічно описує винахід.

Тобто, патент засвідчує від імені держави: що заявлена пропозиція є патентоздатною; а у винахідника є права авторства на та він має пріоритет на винахід. Патент видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки.

Отримання патенту на винахід є довгим та складним процесом, що вимагає значних зусиль, як від винахідника, для подачі заявки на винахід, так і від фахівців УКРНОІВІ, що проводять експертизу на відповідність умовам патентоздатності.

Експертизу поділяють на декілька етапів: попередню, формальну та кваліфікаційну.

На етапі попередньої експертизи проводиться аналіз заявки з метою визначення наявності в ній відомостей, що можуть бути віднесені до державної таємниці. Якщо виявлено такі відомості, то заявка підлягає спеціальній процедурі обробки, передбаченої законодавством. У разі, якщо інформація в заявці не потребує віднесення до державної таємниці, вона переходить на етап формальної експертизи.

На етапі формальної експертизи проводиться перевірка відповідності заявки встановленим вимогам, що включає перевірку наявності необхідних документів, правильність їх оформлення та відповідність іншим формальним критеріям. Деякі з цих критеріїв включають визначення можливості визнання об'єкта в заявці як винаходу, перевірку сплати встановленого збору, перевірка єдності винаходу.

Після отримання повідомлення про завершення формальної експертизи заявник має можливість подати клопотання про проведення кваліфікаційної експертизи та сплатити відповідний збір за її проведення. Після надходження клопотання заявка переходить до відповідного відділу для проходження кваліфікаційної експертизи.

Проведення кваліфікаційної експертизи здійснюється кваліфікованим експертом в певній області техніки, який оцінює відповідність заявленого об'єкта критеріям патентоздатності, де визначають новизну, винахідницький рівень та промислову придатність заявлено об'єкта винаходу. Експерт проводить аналіз заявки, порівнює її з існуючими технічними рішеннями та оцінює можливість здійснення винаходу.

Але для того щоб визначити відповідність заявки критеріям патентоздатності, перш за все, потрібно провести патентно-інформаційний пошук з метою виявлення документів рівня техніки, що можуть ставити під сумнів будь-який з критеріїв патентоздатності. Рівень техніки включає всі відомості, які стали загальнодоступними до дати подання заявки до УКРНОІВІ або, якщо заявлено пріоритет, до дати пріоритету заявки [2].

Під час патентного пошуку експерт використовує різноманітні джерела інформації, такі як патентні бази даних, наукові статті, технічні звіти та іншу непатентну літературу. Одними з найпоширеніших безоплатних патентних баз є «Espacenet», «Google Patents» та «PatentScope». А для пошуку наукових публікацій: «Google Scholar» та «ResearchGate».

Під час експертного дослідження винаходу УКРНОІВІ керується Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [1], Правилами розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель [2] та Постановою «Про затвердження Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності» [3].

Патентний пошук вимагає від експертів УКРНОІВІ повного розуміння змісту заявки, сучасного рівня техніки та можливих еквівалентів.

Кількість розглянутих заявок та кінцевих рішень експерта залежить від швидкості пошуку та швидкості написання попередніх висновків. Саме чітко

сформульоване законодавство щодо проведення кваліфікаційної експертизи, яким і є сучасне українське законодавство у сфері кваліфікаційної експертизи винаходів, застосування міжнародних практик та впровадження сучасних технологій істотно сприяє роботі експертів, позитивно впливаючи як на швидкість, так і на якість їхніх відповідей.

Як і будь-яка система, українське законодавство не є досконалим, і час від часу експерти стикаються з деякими неточностями у текстах Законів та підзаконних актів. Такі неточності можуть призвести до розбіжностей в тлумаченні нормативних актів та виникнення суперечок у процесі кваліфікаційної експертизи. Тому важливо постійно вдосконалювати законодавство, враховуючи практичний досвід та міжнародні стандарти, щоб забезпечити чіткість, прозорість та ефективність системи експертизи заявок на винаходи.

Одним із прикладів недосконалості законодавства є частина 21 статті 16 Закону [1], де зазначено наступне «Заявник у процесі кваліфікаційної експертизи заявки на винахід має право внести зміни до формули винаходу. Такі зміни не можуть виходити за межі розкритої у поданій заявці суті винаходу та збільшувати обсяг прав порівняно з формулою, яка була опублікована на дату подання клопотання про проведення кваліфікаційної експертизи».

Під час зміни формули винаходу, вона може зазнавати значних змін, коли одні ознаки прибираються, а інші додаються з опису винаходу. Подібні зміни формули винаходу ставлять під сумнів те, як змінився обсяг прав. Навіть, при ретельному аналізі внесених та вилучених ознак іноді важко точно визначити, як ці зміни вплинули на обсяг прав. Для усунення сумнівів щодо зміни обсягу прав, необхідно доопрацювати дану частину Закону [1].

Це лише один із прикладів, який може викликати складнощі під час аналізу заявки на винахід. Тому важливо регулярно звертатися до експертів із запитанням про те, як можна удосконалити законодавство, щоб поліпшити процес проведення експертизи на винаходи

Для покращення українського законодавства, доцільно ґрунтовно проаналізувати досвід більш розвинутих держав в сфері інтелектуальної власності та їх бачення у проведенні кваліфікаційної експертизи.

Одним з прикладів міжнародних практик, є підхід єдиного патентного відомства (ЄПВ) «проблема-рішення» (the problem-solution approach). Суть цього методу полягає в тому, що експерт самостійно визначає технічну проблему, яку вирішує кожна з ознак винаходу, під час аналізу його винахідницького рівня. Такий підхід дозволяє експертам більш об'єктивно та систематично оцінювати винаходи, зосереджуючись на їхніх технічних характеристиках та вирішенні конкретних технічних проблем.

Застосування методу «проблема-рішення» дозволяє експертам проводити кваліфікаційну експертизу винаходів без необхідності витратити час на пошук інформації про вплив певних на певний технічний результат. Цей підхід дозволяє експертам зосередитися на самому винаході та оцінці того, яку конкретну технічну проблему він вирішує. Таким чином підхід дозволяє зберегти час і зусилля, що в свою чергу дозволяє швидше та ефективніше проводити експертизу.

Також, потрібно звернути увагу на ставлення патентних відомств до заявок, які можуть бути віднесені до класу так званих «вічних-двигунів» (perpetua mobilia), що описані, наприклад, в класі МПК: H02K 53/00.

Видача патенту на подібні винаходи може свідчити для деяких патентних відомств про їх некомпетентність. В Україні такі заявки будуть віднесені до промислово непридатних, тобто воно не будуть відповідати п. 6.5.1.1. Правил розгляду, оскільки, реалізація вказаного заявником пристрою не буде можливою.

Зусилля та час, витрачені експертом на формування попереднього висновку для подібних заявок, набагато більші, ніж на інші заявки на винаходи. Тому, щоб спростити процес кваліфікаційної експертизи для подібних заявок, можна внести в підзаконні акти положення про те, що будь-які заявки, які порушують другий закон термодинаміки, тобто ті, що намагаються отримати енергію нізвідки, будуть відхилені.

Або можна приймати подібні заявки, позначивши їх певним класом МПК або міткою. В цьому випадку, подібні патенти будуть поповнювати казну держави, оскільки потрібно сплачувати збір за підтримання патенту.

Впровадження штучного інтелекту (ШІ) у сфері інтелектуальної власності у даний час є необхідністю, тому що може застосовуватись на усіх етапах отримання патенту: від підготовки заявки на винахід до його видачі

Під час формальної експертизи, ШІ легко виконує елементарні дії з перевірки відповідності заявки формальним вимогам. А на етапі кваліфікаційної експертизи - його вплив стає ще більш суттєвим та значущим.

Проведення патентно-інформаційного пошуку може бути прискорено в десятки разів завдяки використанню ШІ через здатність одночасного перегляду тисячі патентних документів для пошуку релевантних інформації, що дозволяє, практично миттєво, знаходити та аналізувати документи стосовно рівня техніки. Крім того, перевірку відповідності формули винаходу відповідно до законодавства та підзаконних актів може бути здійснено, також, з допомогою ШІ.

Звичайно, неминучим є те, що заявки на винаходи, а навіть самі винаходи, можуть створюватися також з допомогою ШІ, а це, у свою чергу, призведе до збільшення навантаження на патентні відомства. Очевидно, що приватні організації активніше впроваджуватимуть ШІ, що призведе до збільшення часу розгляду заявок на винаходи і відповідно сповільнить темп технічного прогресу.

Своєчасне впровадження нейронних мереж у процес проведення експертизи може сприяти не лише оперативному розгляду заявок, а й збільшенню доходів держави.

З початком пандемії «Covid-19», багатьом країнам довелося перейти на «дистанційний» формат роботи, що розкрив свій потенціал та переваги. Такий формат роботи має особливий ефект в роботі кваліфікаційної експертизи на винаходи, оскільки процес аналізу заявок та пошук релевантних документів вимагає великої уваги та концентрації. Для досягнення оптимальної продуктивності, експертам важливо перебувати в стані потоку, що іноді складно досягти, працюючи в звичайних умовах.

Сьогодні, в Україні, можливість працювати віддалено не лише підвищує продуктивність роботи, а й забезпечує захист працівників від можливого ракетного обстрілу і знижує рівень стресу.

Деякі винахідники, навіть з урахуванням можливості отримання пільг в 10%, не бажають патентувати винаходи, оскільки вважають, що цей процес є складним й довготривалим. У цьому випадку можуть допомогти патентні повірені, проте не кожен винахідник має фінансові можливості скористатися їх послугами.

Заявники іноді не знають, що вони можуть переглянути стан власної заявки через сайт УКРНОІВІ. Або в них є можливість швидко та зручно взаємодіяти із експертизою щодо заявки на винахід з допомогою системи електронної взаємодії закладу експертизи (СЕВ ЗЕС).

Обізнаність винахідників у правильності оформлення заявочних документів суттєво впливає швидкість отримання патенту, тому що практично 90% усіх заявок

на винаходи мають ті чи інші недоліки пов'язані із викладом матеріалів заявки. Таким чином, експерти під час проведення кваліфікаційної експертизи займаються приведенням формули винаходу у відповідність до законодавчих вимог, замість того щоб розглядати інші заявки та проводити патентний пошук.

Процес отримання патенту можна зробити простим наскільки це можливо, розробивши правильні методичні рекомендації з отримання патенту «від А до Я». Складання відповідних рекомендацій з питань патентування винаходу та виклад основних положень і зауважень щодо матеріалів заявки підвищать популярність патентів серед винахідників.

Вказавши в рекомендаціях основні положення Закону, Правил складання, правил Розгляду та Порядку, а також надавши приклади патентних заявок, заявники матимуть набагато більше шансів на отримання патенту. А якщо винахід не має винахідницького рівня – то отримання патенту на корисну модель.

Тому найкращим шляхом для вдосконалення проведення кваліфікаційної експертизи є доведення до потенційних заявників методичних рекомендацій щодо важливості захисту ІВ та правильних інструкцій для отримання охоронних документів.

Збільшення попиту на отримання охоронного документу на будь-який об'єкт ІВ найкращим чином впливає на розвиток захисту ІВ, в тому числі на кваліфікаційну експертизу. Велика кількість заявок на винаходи, зумовить необхідність у більшій кількості експертів, що будуть кваліфікованими експертами у вузькій галузі знань. Відповідно експерту знадобиться менше часу на розгляд заявок.

Популяризація інтелектуальної власності сприяє розвитку не лише сфери ІВ та патентного відомства, а й в цілому сприяє розвитку нації, а популяризація отримання патенту, як зазначалось вище, пришвидшить технічний прогрес.

Тому, інноваційно розвинені підприємства, у яких керівник розуміє важливість використання винаходів, які охороняються патентами, зазвичай досягають великих успіхів на ринку та підвищують економіку власної країни.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1994, № 7, ст. 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> (дата звернення 09.04.2024 р.)
2. Правила розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель, *затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 15.03.2002 № 197, зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 15 квітня 2002 р. за № 364/6652 зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту 14.06.2011 р. № 578* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0364-02#Text> (дата звернення 11.04.2024 р.)
3. Про затвердження Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності *Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 23.12.2004 № 1716 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ від 15.08.2023 р. № 859.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1716-2004-п#Text>

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сидоренко Андрій Антонович

здобувач вищої освіти, група № М-ЮД-322

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шаповалова Катерина Геннадіївна

доктор філософії в галузі «Право», адвокат,

доцент кафедри безпеки та правоохоронної діяльності

Західноукраїнського національного університету, Україна

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Україна

Сьогодні, коли в країні відбувається повномасштабне вторгнення країни-агресора, наша країна повинна використовувати ефективні засоби впливу на соціально-економічні та політичні процеси. Тому питання правової політики, і, зокрема, труднощі її реалізації в сучасних умовах є найбільш важливим на сьогодні. Нині потребує системного підходу визначення проблем правового регулювання цивільних правовідносин в умовах воєнного стану в Україні.

Під час війни або дії інших надзвичайних обставин подібного масштабу об'єктивне право й решта елементів правової системи Української держави постають перед нагальною необхідністю врахування нововиниклого або прогнозованого стану тих фактичних суспільних відносин, які становлять предмет регулятивного впливу з боку належної складової системи вітчизняного права. Зазвичай намагання виконати це завдання у розрізі практики нормотворчої діяльності призводить до внесення корективів до побудови або порядку функціонування різномірних за своїм спрямуванням правових механізмів, конструкцій, засобів [1, с. 225]. Отже, з лютого 2022 року у зв'язку із агресією Російської Федерації в Україні був уведений воєнний стан. Введення такого правового режиму тягне за собою низку особливостей, а саме – часткове тимчасове обмеження конституційних прав громадян. Такі обмеження можуть проявлятися у встановленні особливого режиму в'їзду та виїзду, перевірці документів, запровадженні комендантської години, відчуженні та вилученні майна усіх форм власності для забезпечення потреб оборони [2]. Враховуючи нестабільність національної безпеки України на сучасному етапі і ведення бойових дій на окремих ділянках нашої країни, питання, що стосуються особливостей правового регулювання цивільних правовідносин в умовах воєнного стану в Україні є надважливим.

Військова агресія Російської Федерації проти України вплинула майже на всі сфери життєдіяльності людини в Україні, в тому числі на можливість виконання цивільно-правових зобов'язань. Передбачається, що з цих причин велика кількість укладених в Україні цивільно-правових договорів не будуть виконані належним чином.

У поточній правотворчості на законодавчому рівні це прояви-лося прийняттям, серед іншого, таких відправних за значущістю і часом правових актів: Закони України від 15.03.2022 № 2120-IX "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану" (2022) та від 24.03.2022 № 2145-IX "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану" (2022). На підзаконному рівні передусім варто згадати норми постанов Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 164 "Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану" (2022) і № 169 "Деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану" (2022), а також положення постанови Кабінету Міністрів України від 05.03.2022 № 206 "Деякі питання оплати житлово-комунальних послуг в період воєнного стану" (2022).

У наведених та багатьох інших актах вітчизняного законодавства періоду дії воєнного стану простежується доволі послідовна правова політика, спрямована на приведення механізмів правового регулювання окремих сфер і видів цивільних відносин у відповідність до надзвичайних обставин, що характеризують умови війни. Це забезпечувалось завдяки різним за ієрархією джерелам правового регулювання, через коригування правового статусу окремих категорій учасників договірних відносин або правового режиму об'єктів цивільних прав і способів цивільно-правового захисту, шляхом змін у деяких процедурах право-застосовної діяльності, порядку укладення певних договорів і темпоральному вимірі цивільних правовідносин [3, с. 29].

Отже, під час дії воєнного стану в Україні економіка нашої держави поставлена на паузу. На сьогоднішній день в нашій державі немає жодної галузі, яка б не постраждала від вторгнення Росії в Україну. Договірні відносини не є виключенням. У Цивільному кодексі України даним правовідносинам присвячено досить значну увагу, однак специфіка воєнного стану вносить свої корективи та зумовлює необхідність формування додаткових правил, які б задовольняли учасників цивільних правовідносин, захищали права та інтереси сторін. Особливі труднощі виникають зараз у суб'єктів договірних правовідносин та пов'язані вони з порядком укладення, виконання, розірвання договорів, відповідальністю сторін, застосуванням поняття «форс-мажор». Серед основних договорів, які найбільш є вразливими та залежними від ситуації після ведення воєнного стану є: договори морського та авіаперевезення, договори чартеру (фрахтування), договора страхування, кредитні договори, договора оренди [4, с. 528].

Через агресію РФ, яка виникла 24 лютого 2022 року, неймовірна шкода завдається суб'єктам господарювання. Торгова-промислова палата України засвідчила форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) – військову агресію Російської Федерації проти України. Ці обставини до їх офіційного закінчення є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними обставинами для суб'єктів господарської діяльності та фізичних осіб по договору, окремим податковим чи іншим зобов'язанням/обов'язком, виконання яких настало згідно з умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів і виконання відповідно яких стало неможливим у встановлений термін внаслідок настання таких форс-мажорних обставин [5]. Застереження про форс-мажорні обставини розподіляє ризик втрати, якщо виконання утруднюється, затримується чи запобігається через подію, яку сторони не могли передбачати чи контролювати. Він забезпечує договірний захист, обсяг та дія якого залежатимуть від явних умов конкретного

договору. Ці умови могли бути узгоджені, якщо сторони знайшли час, щоб адаптувати застереження до своєї конкретної угоди, але вони часто є шаблонними [6].

Основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів в Україні регулюються Цивільним Кодексом України, Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 року № 851-IV, Законом України «Про електронну комерцію» від 03 вересня 2015 року № 675-VIII, Законом України «Про електронні довірчі послуги» від 05 жовтня 2017 року № 2155-VIII.

Таким чином, можна стверджувати, що українське законодавство відреагувало на сьогоденні виклики, спричинені війною. Як наслідок було прийнято низку змін до порядку виконання договірних зобов'язань, аби спростити цю процедуру в такі непрості часи. До того ж можемо спостерігати низку послаблень стосовно способів підписання деяких документів.

Проблеми, які виникли внаслідок повномасштабного вторгнення країни-агресора, є багатогранними. У зв'язку з цим, дослідження проблематики особливостей розвитку законодавства в умовах воєнного стану в умовах правового режиму воєнного стану, бойовій обстановці, в особливий період військовослужбовців та інших осіб має підвищену актуальність. Все це обумовлює подальше вивчення питань, пов'язаних з особливостями розвитку цивільного законодавства в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Примак В.Д. Принцип свободи договору в умовах воєнного стану й діджиталізації. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 5. С. 225-229.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року. Офіційний вісник України. 2015. № 46.
3. Примак В. Механізм правового регулювання договірних відносин в умовах воєнного стану. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2023. № 4. С.28-38.
4. Берназ_Лукавецька О.М. Проблемні питання виконання окремих видів договорів в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 7. С. 527-529.
5. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. No 436-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. No 18-22. Ст. 144.
6. Підлубна Т. М. Право на захист цивільних прав та інтересів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес; сімейне право ; міжнародне приватне право» / Т. М. Підлубна; К., 2009. 20 с.

ЗАКОНОДАВЧІ НОВАЦІЇ ЩОДО РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Володимир Колесник

Здобувач вищої освіти 3 курсу

Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів

Національної поліції

Дніпропетровський державний університету внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Олена Олександрівна Нагорна

Викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпропетровський державний університету внутрішніх справ, Україна

Контекст запровадження воєнного стану Указом Президента України № 64 від 24 лютого 2022 року "Про введення воєнного стану в Україні"[1] вимагав значних змін у законодавстві та суттєвих змін у ставленні людей. Як наслідок, з огляду на особливі обставини та загальну небезпеку, деякі адміністративні процедури були ускладнені, наприклад, у сфері захисту інформації та посилення оборони держави, тоді як інші були спрощені, наприклад, державна реєстрація шлюбів. Аналіз цих правових реформ ставить питання про їхні переваги та недоліки, а також про їхню доцільність з огляду на пов'язані з ними ризики.

Основною новелою змін до законодавства у цій сфері є можливість подачі заяви про шлюб за відсутності наречених, якщо вони належать до переліку осіб, передбачених пунктом 1.1 Постанови Ради Міністрів України № 213 від 7 березня 2022 року (далі - "КМУ"), зокрема військовослужбовці, поліцейські, працівники закладів охорони здоров'я та інші. Крім того, якщо один з наречених належить до перелічених вище осіб, факт реєстрації шлюбу може бути підтверджений, зокрема, довідкою про шлюб, виданою безпосереднім командиром (начальником) військовослужбовця, працівником поліції тощо, яка в подальшому може слугувати підставою для видачі свідоцтва про шлюб. Акт може бути здійснений без безпосередньої присутності одного або обох наречених за допомогою відеозв'язку з нареченим або нареченою, які не присутні, або з обома нареченими, які не присутні [2].

Зрозуміло, що така спрощена процедура підходить для тих, хто бажає одружитися, але не може бути присутнім під час подачі заяви та реєстрації шлюбу через роботу. У цих аспектах зміни є перевагою.

Законодавча вимога до органів державної реєстрації актів цивільного стану перевіряти інформацію в реєстрі актів цивільного стану ("реєстр") також змінилася в умовах воєнного стану і не поширюється в умовах воєнного стану на випадки, коли реєстр є недоступним [2].

Слід зазначити, що інформація в Реєстрах може свідчити про обмеження щодо укладення шлюбу (наприклад, наявні невирішені шлюби), фіксування характеру шлюбу з метою легалізації шлюбу в країні, отримання матеріальних благ, прибутку або з іншими незаконними цілями. Таким чином, проаналізовані зміни можна розглядати як ризики.

Крім того, вищезазначені ризики посилювалися тим, що Наказом Міністерства юстиції України № 2247/5 від 2016 року "Про реалізацію пілотного проекту у сфері державної реєстрації шлюбу" [3] передбачалося скорочення строків державної реєстрації шлюбу.

Тоді як в умовах воєнного стану, швидше за все, так вчинять усі, що можна пояснити загальною небезпекою у воєнний час. Таким чином, перевагою цього пілотного проекту було те, що наречені могли зареєструвати шлюб у зручний для них час і в зручному для них місці, їм не потрібно було звертатися до відділу державної реєстрації актів цивільного стану за місцем, де вони бажали зареєструвати шлюб, а також до організації реєстрації шлюбу могли залучатися інші суб'єкти. Однак такий короткий період часу в умовах воєнного стану посилює ризики, про які йшлося вище, особливо у випадку порушення функціонування органів реєстрації актів цивільного стану.

О. Погребняк зазначила, що, зокрема, якщо один (або обидва) з наречених, які бажають зареєструвати шлюб, на день подання заяви є громадянином іншої країни, у такому випадку інформація про сімейний стан має бути перевірена не лише у Державному реєстрі актів цивільного стану громадян, а й у Державній міграційній службі для перевірки законності їхнього перебування в Україні, і інформація має бути надана протягом 24 годин. Вона має бути надана в цей термін. Крім того, в законі мають бути чітко прописані випадки, коли неможливо зареєструвати шлюб заздалегідь (наприклад, коли один з подружжя заперечує проти дострокової реєстрації, а інший бажає цього, коли громадянин України одружується з іноземцем, коли одружується неповнолітня особа тощо) [4, с. 142].

Водночас, оскільки в умовах воєнного стану ризик порушення законодавства лише зростає, необхідно встановити відповідальність за порушення, в тому числі за укладення фіктивних шлюбів, а також порядок реєстрації актів цивільного стану, в тому числі шлюбу. На підтвердження вищесказаного варто також зазначити, що умови укладення шлюбу в інших країнах можуть відрізнятися, тому шлюб, укладений з дотриманням усіх вимог в одному правопорядку, може бути не визнаний в іншому.

Таким чином, можна зробити висновок, що законодавство про реєстрацію шлюбів в умовах воєнного стану є недостатньо збалансованим, головним чином з точки зору права. Аналіз переваг і недоліків внесення змін до законодавства про реєстрацію шлюбів в умовах воєнного стану дозволяє зробити висновок про доцільність таких змін. Попри застереження та ризики, окреслені деякими експертами ще в мирний час, вони видаються актуальними і сьогодні, але не виходять за межі важливості спрощення процедури створення сім'ї, що і є метою регулювання таких змін. Тому в період воєнного стану слід продовжувати спрощувати процедуру подання свідоцтв про шлюб, посилюючи при цьому відповідальність за її недотримання, в тому числі за укладення фіктивних шлюбів.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Голос України. 2022. № 37. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 16.04.2024).
2. Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 р. №213. Урядовий кур'єр. 2022. № 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 16.04.2024).
3. Про реалізацію пілотного проекту щодо державної реєстрації шлюбу: Наказ Міністерства юстиції України від 22.07.2016 р. № 2247/5. Офіційний вісник України. 2016. № 57. Ст. 188. (Із змінами) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1018-16> (дата звернення 16.04.2024).
4. Погребняк О.Г. адміністративні процедури державної реєстрації шлюбів та встановлення батьківства: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07. Одеса, 2020. 273 с.

ЗОВНІШНЯ ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЕФЕКТИВНІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Володимир Колесник

Здобувач вищої освіти 3 курсу

Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна

Викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

На тлі закономірного розвитку світової трудової міграції в епоху глобалізації та стрімкої інтенсифікації міжнародного переміщення населення України все більшого значення набуває регулювання міждержавного співробітництва у сфері захисту прав та інтересів трудових мігрантів на основі норм міжнародного права.

Говорячи про зовнішню трудову міграцію в Україні, необхідно враховувати реалії сьогодення. Так, за результатами спеціальних опитувань та експертних оцінок, наразі в Україні налічується від 1 до 7 млн зовнішніх мігрантів, але фактичні дані про трудову міграцію майже відсутні. За даними дослідження Державної служби статистики, кількість трудових мігрантів у 2008 та 2012 роках становила 1,5 млн. та 1,2 млн. осіб відповідно [1].

З огляду на таку негативну статистику, перед національними законодавцями постає завдання адекватного вирішення проблеми трудової міграції, що вимагає суттєвого вдосконалення міграційної політики країни. Для вирішення задекларованої проблеми 5 листопада 2015 року Україна прийняла Закон України "Про зовнішню трудову міграцію" № 761-VIII. Закон спрямований на встановлення правових та організаційних засад державного управління зовнішньою трудовою міграцією, а також соціального захисту громадян України за кордоном (трудовах мігрантів) та членів їхніх сімей [2].

Однак хронологія змін та зміст деяких новоприйнятих положень свідчать про те, що це не є результатом усвідомлення владою та суспільством важливості процесу трудової міграції для розвитку країни, а скоріше наслідком проголошення євроінтеграційного вектору розвитку країни та імплементації виконання вимог ЄС. Водночас Закон має декларативний характер: його положення та норми містять загальну інформацію та відсилають до міжнародних норм (законів та міжнародних конвенцій), але не конкретизують механізмів їх імплементації.

Повертаючись до аналізу Закону, слід зазначити, що термін "трудова міграція" вперше з'являється в системі законодавчих визначень.

Закон також визначає перелік трудових мігрантів, на яких поширюється дія Закону, а також перелік трудових мігрантів, на яких його дія не поширюється. До останнього належать, зокрема, особи, які здобули освіту, професійно-технічну підготовку або підвищення кваліфікації за кордоном в рамках освітньої програми. Таким чином, це положення законодавця позбавляє українських студентів, які успішно поєднують навчання з трудовою діяльністю, можливості отримати належні умови праці та соціальний захист відповідно до законодавства.

З метою протидії нелегальній трудовій міграції та лібералізації її легальних форм законодавець визначив лише установи, які можуть працевлаштовувати трудових мігрантів у країні перебування. До таких установ належать:

1) Адміністративні органи, створені відповідно до міжнародних конвенцій, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

2) суб'єкти господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном на підставі ліцензії, виданої відповідно до Закону.

Однак очевидно, що Закон не передбачає заходів, спрямованих на посилення конкуренції та антимонопольного регулювання ринку праці за кордоном, а також не лібералізує податкове регулювання діяльності суб'єктів, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном.

У зв'язку з цим О.В. Кішліцина також слушно зауважує, що в Законі відсутня стратегія створення умов для ефективного використання капіталу мігрантів (тобто його конвертації в інвестиційний капітал) [3].

Адже грошові перекази мігрантів приносять додаткові валютні надходження, здатні поступово обмежувати вплив і залежність від міжнародних фінансових інституцій, характеризуються стабільністю, відносною стійкістю до кризових явищ та антициклічним впливом на національну економіку.

У Законі йдеться лише про можливість переказу коштів відповідно до нормативно-правових актів країни перебування та України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами.

Це буде здійснюватися відповідно до закону, що визначає умови виплати пенсій, та міжнародних конвенцій у сфері пенсійних виплат, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Враховуючи специфіку української пенсійної системи, вважаємо за необхідне замінити її на нову довідку про трудовий стаж, яка має враховувати той факт, що особа виїжджає за кордон як трудовий мігрант з метою набуття трудового стажу.

Таким чином, проблема зовнішньої трудової міграції з України має вирішуватися комплексно, в тому числі шляхом імплементації нових нормативно-правових актів, розробки різноманітних національних програм та надання більших повноважень суб'єктам, які надають послуги з працевлаштування за кордоном на підставі дозволів. Водночас, проблему зовнішньої трудової міграції не слід розглядати лише з негативної точки зору, а слід використовувати її позитивні аспекти, такі як інвестиції в міграцію та зниження рівня безробіття в Україні.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 16.04.2024).
2. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05.11.2015 № 761-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text> (дата звернення 16.04.2024)
3. Кислицина О. В. Концепція регулювання міжнародної трудової міграції України в умовах глобалізації. Культура народів Причорномор'я. 2011. № 195. С. 62–66 (74–77). URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/55243/25-Kislitsina.pdf> (дата звернення 16.04.2024).

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Лотоцький Олександр Ігорович

здобувач вищої освіти кафедри соціально-економічних дисциплін
*Комунальний заклад вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського», Україна*

Конституцією України визначено головний принцип політики держави в галузі забезпечення прав людини і громадянина: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і головний напрям діяльності держави. Держава несе відповідальність перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1].

Окреслені в Конституції України державні принципи передбачають увесь спектр політичних, соціально-економічних, світоглядних прав і свобод людини, на підставі чого можна дійти висновку, що першочерговою метою розвитку нашого суспільства є утвердження і всебічний захист прав і свобод людини і громадянина.

Права людини являють собою досить складне та багатоаспектне суспільне явище, і тому їх значення для сучасного суспільства важко переоцінити, оскільки вони наявні у всіх сферах життєдіяльності людини. Саме стан справ у сфері прав людини, їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави і суспільства в цілому.

У сучасній науковій літературі існують різні методологічні концепції щодо тлумачення змісту поняття «права людини». Загалом виокремлюють три основні підходи до цього поняття:

- 1) підхід, що розглядає права людини як можливості діяти в певний спосіб (або утримуватись від певних вчинків);
- 2) підхід, який наголошує на необхідності закріплення прав людини в нормативно-правових актах та ототожнює їх з поняттям «свобода»;
- 3) підхід, що розглядає права людини лише як можливості одержувати певні блага від держави [2, с. 29–30].

Термін «права» означає, по-перше, можливість людини діяти певним чином або утримуватись від певних вчинків з тим, щоб забезпечити собі достатній життєвий рівень, свій розвиток, задоволення власних потреб; подруге, ці можливості виникають з моменту народження людини і є невід'ємним від неї, людина не може бути позбавлена їх, оскільки вона не зможе формуватись як людина, особистість; по-третє, ці можливості людини, їхній зміст і обсяг залежать насамперед від досягнутого рівня економічного, соціального, політичного та духовного розвитку, можливостей суспільства.

Необхідність конституційно-правового регулювання для розвитку суспільства не викликає жодних сумнівів, оскільки воно забезпечує захист прав і свобод людини і громадянина, а також стабільність, порядок і організованість суспільства, реалізацію перспектив економічного та соціального розвитку. При цьому, деякі науковці в конструкції поняття «правове регулювання» вказують на певну змістовну невизначеність щодо того, чи повинне регулювання здійснюватися правовими засобами або відповідати вимогам справедливості, законності й доцільності.

На результативність конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина впливають такі основні чинники: 1) відповідність конституційних норм рівню соціально-економічного розвитку суспільства; 2) рівень досконалості конституційних норм; 3) рівень правової культури та правової свідомості всіх учасників правових відносин, які повинні чітко усвідомлювати свої суб'єктивні права та юридичні обов'язки й неухильно дотримуватись останніх, а також уявляти наслідки дотримання чи недотримання правових вимог [3, с. 135].

Варто наголосити, що низка положень норм Конституції України, в яких закріплені права, свободи та обов'язки людини і громадянина, вже не відповідають політико-правовим і соціально-економічним реаліям сьогодення і тому вимагають нових підходів і поглядів на їх конституційно-правове регулювання, а усунення наявних недоліків тільки сприятиме підвищенню рівня національного конституційного законодавства, розширенню номенклатури прав людини, забезпеченню мовної доступності конституційних норм, які були б з однозначним і суворо окресленим значенням та зрозумілі кожному громадянину та ґрунтувалися на потребах, які існують у суспільстві [4, с. 182], а також зближенню їх з міжнародними та європейськими стандартами у сфері прав людини, а отже, і розвитку демократії в Україні та побудови соціальної, правової держави з утвердженням верховенства права, і нарешті сприйняття України світовою спільнотою.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Пазенок А. С. Права та свободи людини і громадянина : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 176 с.
3. Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики: матеріали наукового семінару (25 червня 2021 р.) / упор. М.Т. Гаврильців. Львів : ЛьвДУВС, 2021. С. 134-136.
4. Кириченко Ю. В. Конституція України: деякі питання вдосконалення її змісту. *Актульні питання публічного права*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 11 листоп. 2011 р.). Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2011. С. 180-182.

МЕЖІ СВОБОДИ ВИРАЖЕННЯ ДУМКИ: БОРОТЬБА З ДЕЗІНФОРМАЦІЄЮ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ СВОБОДИ СЛОВА

Павлова Анастасія Олексіївна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Капітаненко Наталія Петрівна

ORCID ID: 0000-0002-1475-5784

д-р. юрид. наук, доцент, доцент кафедри теорії держави і
права, конституційного права та державного управління
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Свобода слова у демократичному суспільстві є фундаментальним правом, вона сприяє вільному обміну інформацією, розвитку критичного мислення, виявленню корупції та інших проблем, а також формуванню громадської думки. З одного боку, свобода слова є однією з основних складових демократії та прав людини. Людям потрібно мати можливість вільно висловлювати свою думку, обмінюватися ідеями та критикувати владу. Це сприяє розвитку вільного суспільства, різноманітності поглядів, інноваціям та обґрунтованому дискурсу. З іншого боку, свобода слова пов'язана з відповідальністю. Існує ризик зловживання цією свободою, поширення дезінформації, провокацій, агресивних або образливих висловлювань.

Один з ключових аспектів цього питання – це здатність суспільства критично мислити та аналізувати інформацію. Проте важливо зауважити, що свобода слова не є необмеженою. Вона повинна бути збалансована з іншими правами та інтересами, такими як право на повагу до гідності та приватне життя. Наприклад, випадки ксенофобії, расизму чи заклики до насильства не підпадають під захист свободи слова, оскільки вони можуть завдати шкоди іншим людям та порушити їхні права [1, с.157].

У сучасному світі, коли доступ до інформації є легким і швидким завдяки Інтернету та соціальним мережам, свобода слова стикається з різними викликами, зокрема в епоху дезінформації. Енциклопедія сучасної України визнає, що дезінформація – це спотворена, свідомо неправдива, провокаційно-тенденційна інформація, поширена як правдива з метою введення в оману громадськості, політичних опонентів, конкурентів тощо [2]. Одним із основних викликів сьогодення є поширення фейк-новин, які можуть призвести до спотворення дійсності та спричинити конфлікти, маніпулювати громадською думкою та підірвати довіру до медіа [1, с.158].

Перш за все, важливо перевіряти джерело інформації. Якщо є сумнів, то необхідно перевірити інші джерела для підтвердження правдивості інформації. Стабільні й незалежні джерела можуть допомогти визначити об'єктивність та достовірність інформації. Інший виклик – цензура та обмеження свободи слова, які можуть бути використані органами влади чи керівництвом підприємств, установ для придушення альтернативних думок та критики. Це може призвести до повільного відсічення важливих голосів та обмеження можливості висловлювання незгоди. Необхідно боротися за свободу слова та захищати право громадян на вільне висловлення думок навіть у ситуаціях, коли це може бути непопулярно або провокативно. Важливо звернути увагу на анонімність авторів та анонімні мережі, де

швидко поширюється дезінформація. За таких умов варто розвивати медійну грамотність населення [3].

Соціальні мережі та алгоритми фільтрації створюють виклик для свободи слова, оскільки вони можуть формувати «інформаційні бульбашки» як наслідок персоналізованого пошуку, коли пошуковий алгоритм видає певному користувачу результати з огляду на попередні його дії у мережі. Відтак, користувач отримає результати, які алгоритм визначить як найвідповідніші для нього. Загалом, люди піддаються підтвердженню власних поглядів і відокремлюються від інших точок зору. Це може призвести до політичної та соціальної поляризації та обмеження свободи слова та різноманітності думок. Важливо працювати над альтернативними методами комунікації та сприяти відкритому діалогу серед різних груп населення [3].

Щодо процесів модернізації системи публічного управління, які були активізовані в Україні у відповідь на внутрішні та зовнішні виклики, то зміни передбачають використання інноваційних комунікаційних технологій, які сприяють гармонізації відносин між публічною адміністрацією та людиною і є запорукою реформування суспільства в контексті європейської інтеграції [4, с.118].

Приклад боротьби з дезінформацією можна побачити у сфері медіа. Часто новини можуть бути спотворені або навмисно представлені у способі, що призводить до неспокою чи гніву споживачів. Наприклад, у 2016 році під час президентських виборів у США було багато випадків дезінформації через соціальні мережі. Велика кількість фейкових новин та маніпуляція інформацією змінили перспективи виборців і вплинули на громадську думку. У цьому контексті деякі видання та інформаційні платформи вжили заходів для боротьби з дезінформацією шляхом введення фактчеків, які перевіряють достовірність інформації та висвітлюють маніпуляції, запровадження освітніх програм з метою підвищення медіа грамотності серед громадськості [5].

Боротьба з дезінформацією вимагає спільних зусиль громадськості, медіа, державних структур та технологічних компаній з метою популяризації правдивої інформації та запобігання поширенню дезінформації, яка може негативно впливати на суспільство. Прикладом боротьби з дезінформацією є робота громадянських організацій та активістів, які здійснюють моніторинг та аналіз інформації, розкривають «фейкові» новини та маніпуляції. Така діяльність допомагає зменшити вплив дезінформації на населення та сприяє формуванню критичного мислення в суспільстві [3].

У сучасному світі важливо забезпечити баланс між боротьбою з дезінформацією та збереженням свободи слова і це непросте завдання. Межі свободи вираження думки важливі, оскільки вони балансують між запобіганням поширенню дезінформації та збереженням свободи слова. Заборона дезінформації може захищати громадян від шкідливих впливів неправдивої інформації, але водночас важливо, щоб це не обернулося цензурою чи обмеженням права на вільне висловлення думок.

Деякі країни встановлюють законодавчі межі для обмеження поширення шкідливої інформації, а також покладають відповідальність на провайдерів інтернет-послуг за контроль за контентом, що публікується на їх платформах. Провайдери інтернет-послуг використовують технології штучного інтелекту для виявлення та видалення шкідливого контенту на своїх платформах. Алгоритми можуть виявляти порушення правил спільноти, фейкові новини та інший шкідливий контент, що допомагає зменшити його поширення [5].

Право на свободу вираження своєї думки – це важливий принцип, який гарантується багатьма міжнародними актами та вітчизняним законодавством. Так,

відповідно до ст. 34 Конституції України кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Однак здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [6].

Порушення законодавства України про інформацію згідно із Законом України «Про інформацію» від тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законами України (ст.27) [7].

Таким чином, у демократичному суспільстві свобода слова є однією з основних складових, яка допомагає забезпечити відкритість, прозорість та участь громадян в управлінні суспільством. Свобода вираження думки не є абсолютною, і вона повинна бути здійснена в межах закону та у відповідності до загальновизнаних моральних та етичних норм. При цьому важливо забезпечувати баланс між правом на вільне висловлювання думок та відповідальністю за їх зміст, щоб не завдати шкоди іншим особам чи суспільству в цілому.

Список використаних джерел:

1. Проценко О. Право та гарантії свободи думки і свободи масової інформації. *Підприємство, господарство і право*. 2018. №4, С.156-160.
2. Дезінформація / В. П. Капелюшний // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. Вилучено з: <https://esu.com.ua/article-21273>
3. Миронюк О. Дезінформація: як розпізнати і як боротися? Вилучено з: <https://law.chnu.edu.ua/dezinformatiia-yak-rozpiznaty-ta-borotysia/>
4. Капітаненко Н.П. Комунікаційні технології публічного управління: правовий аспект. *Право та державне управління*. 2018. №2. С. 116-119.
5. Британська доповідь: фейки в соцмережах витісняють реальні новини. Вилучено з: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-44998834>
6. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст.141.
7. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. ст.650.

МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Зацарна Анастасія Володимирівна

здобувачка вищої освіти

Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шило Ірина Вікторівна

викладач кафедри кримінально-правових дисциплін

Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Практика серед національних судів свідчить про засудження таких випадків, що стосуються скоєння воєнних злочинів, зокрема починаючи із середніх віків. Саме в цей період прийняті Кодекс Лібера (Leiber Code), що був ухвалений за часів президентства Лінкольна у 1863 році. В цьому кодифікованому акті відбулося вперше ґрунтовне зведення всіх воєнних злочинів. В подальшому були прийняті інші міжнародні договори, серед яких слід назвати IV Гаазьку конвенція 1907 року і її статuti, чотири Женевські конвенції 1949 року і їх Протоколи 1977 року. Так, перший проект міжнародного кримінального кодексу з'явився ще в 1832 р. У 1908 р. побачив світ проект кодексу Делін'єра, що містив, зокрема, проекти міжнародних кримінальних кодексів професорів Пелла, Левіта, Сальдана [1, с. 34].

В подальшому ідея створення Міжнародного кримінального суду (далі МКС) та розробки міжнародного кримінального кодексу почала обговорюватися у 30-ті роки XX ст., але Друга світова війна перервала цей процес. Коли виникло питання про організацію Міжнародного трибуналу для покарання головних воєнних злочинців після війни, жоден з вище підготовлених проектів не був використаний. Замість них були створені статuti Нюрнберзького й Токійського трибуналів. Вони містили класифікацію злочинів, які раніше не були сформульовані, а саме, злочини проти миру, воєнні злочини та злочини проти людства [2, с. 32].

Після судових процесів у Нюрнберзі та Токіо в 1948 р. Організація Об'єднаних Націй створила VI Конвенцію про запобігання та покарання за геноцид. У своєму рішенні від 9 грудня 1948 року Генеральна Асамблея ООН закликала Комісію міжнародного права ООН «розглянути питання про створення міжнародно-правового органу для розгляду справ осіб, звинувачених у вчиненні геноциду» [3, с. 60].

Після позитивного рішення комісії Генеральна Асамблея створила комітет для підготовки пропозиції про створення МКС. Незважаючи на те, що Комісія підготувала проект статуту цього суду ще в 1951 році, а в 1953 році подала переглянутий проект, Асамблея знову перенесла розгляд цього питання. І вже 1991 року було прийнято проект Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства, Асамблея передала його урядам для коментарів і зауважень [4, с. 70]. 1992 року Комісія утворила спеціальну Робочу групу з питань міжнародної кримінальної юрисдикції, яка дійшла висновку, що МКС необхідно заснувати за допомогою прийняття статуту – багатостороннього договору. Такий суд повинний мати юрисдикцію над індивідами.

МКС - це незалежна судова установа, уповноважена розслідувати та переслідувати військові злочини, злочини проти людства, геноцид та злочин агресії [5, с. 124]. Його створення в 2002 році свідчило про прихильність багатьох країн

боротися з безкарністю за найгірші міжнародні злочини. МКС надає пріоритет справам проти осіб, які, на його думку, є найбільш відповідальними за злочини, що перебувають під юрисдикцією суду, незалежно від їх службового становища.

МКС покликаний: - діяти як стримуючий фактор для тих, хто планує вчинити тяжкі злочини проти міжнародного права; - заохочувати національні судові органи, які несуть головну відповідальність за це, притягувати винних до відповідальності; - надавати можливість жертвам насильства та їхнім сім'ям шукати справедливості; - стати значним кроком на шляху подолання безкарності.

Юрисдикція цього суду включає переслідування особи за таких умов: - правопорушення було вчинено на території країни, яка ратифікувала Римський статут; - правопорушення вчинив громадянин держави, яка ратифікувала Римський статут; - держава, яка не підписала Римський статут, оголосила, що злочин підпадає під юрисдикцію МКС; - злочин було скоєно в ситуації, яка загрожує міжнародному миру та безпеці, і Рада Безпеки ООН звернулася до МКС відповідно до розділу 7 Римського статуту [6, с. 90].

Юрисдикція МКС має часові обмеження: вона охоплює лише злочини, скоєні після 1 липня 2002 року, тобто після набрання чинності Римським статутом. У випадку конфліктів, які тривали двадцять років, таких як війна в Уганді, її компетенція обмежується діями, що відбулися там після 1 липня 2002 р. [5, с. 124].

Стаття 34 Статуту визначає таку структуру суду: 1) Президія; 2) Апеляційна палата, Судова палата та Досудова палата; 3) прокуратура; 4) Секретаріат.

Відповідно до ст. 3 Римського статуту, місце знаходження Міжнародного кримінального суду знаходиться в Гаазі (Нідерланди). Міжнародний кримінальний суд складається з 18 суддів, обраних на 9 років строком таємного голосування в Генеральній Асамблеї ООН. Кандидати на посаду судді МКС повинні відповідати ряду загальних вимог, які включають високі моральні якості, незалежність та неупередженість, а також знання принаймні однієї з робочих мов Суду (російської, англійської, арабської, іспанської, французька або китайська). До особливих умов належать компетенції у галузі кримінального та процесуального права у відповідних галузях міжнародного права, а також досвід роботи суддею, прокурором, адвокатом або інша посада в галузі кримінального судочинства або досвід професійної юридичної діяльності, пов'язаної з міжнародними проблемами кримінального судочинства [7].

Існує проблема із здійсненням судових повноважень, оскільки часто неможливо притягнути до кримінальної відповідальності кількох вищих посадових осіб на посаді. З іншого боку, Міжнародний кримінальний суд не повинен бути заручником геополітичних ігор і не повинен використовуватися для примусу окремих держав. Вирішення цих питань впорядкує роботу Міжнародного кримінального суду та дасть йому змогу повністю виконувати свої обов'язки.

Відповідно до міжнародного права, держави несуть відповідальність за розслідування та належне переслідування (або видачу для переслідування) підозрюваних у геноциді, військових злочинах, злочинах проти людства та інших міжнародних злочинах. МКС не перекладає цю відповідальність. Це суд останньої інстанції. Відповідно до того, що називається "принципом взаємодоповнення", МКС може здійснювати свою юрисдикцію лише тоді, коли країна або не бажає, або справді не може розслідувати та переслідувати ці тяжкі злочини [8, с. 30].

Міжнародне кримінальне правосуддя наразі ще знаходиться в процесі становлення і в даний момент переживає свою першу серйозну кризу. Сама по собі ідея міжнародного кримінального правосуддя повільно, але вірно робить

позитивний вплив на свідомість людей, формуючи нове міжнародне праворозуміння, сприяючи утвердженню великої ідеї про верховенство прав і свобод людини. Проте її реалізація, зокрема, той факт, що за 22 роки діяльності суд я спромігся засудити до різних строків позбавлення волі або виправдати тільки близько одного десятка обвинувачених [9, с. 251].

Аналіз практики Міжнародного кримінального суду показує, що провадження в одних справах відбувається швидше, в інших – практично десятиліттями залишається на одному місці. Головна причина цього – відсутність належної співпраці з державами. Дуже гостро зараз стоїть питання щодо притягнення до відповідальності росії, яка розпочала повномасштабну війну проти України. Розпочата війна росії проти України є грубим порушенням міжнародного права. Міжнародне гуманітарне право є частиною міжнародного права, і застосовується тоді, коли відбувається збройний конфлікт. З метою припинення військових дій на території України та притягнення винних до відповідальності, наша держава звернулася за захистом до МКС.

Щоб притягнути російське керівництво до відповідальності, 4 березня 2022 року було проголошено Декларацію про створення Спеціального трибуналу для покарання злочину агресії проти України подібно до Лондонської декларації 1942 року, яка заклала основу для Нюрнберзького трибуналу [10].

Наразі МКС відкрив понад два десятки справ, у трьох справах триває досудове або судове провадження. Однак судові розгляди у справах про військові злочини та злочини проти людства завершені лише в декількох справах, багато справ були припинені через відсутність доказів. Судові чиновники зробили низку помилкових кроків та необхідні більш суворі розслідування прокурора МКС, необхідний кращий вибір у відборі справ, ефективніше провадження та ефективніша робота з жертвами та постраждалими громадами.

Суду, безумовно, потрібно продовжувати засвоювати і такий досвід, виправляти помилки та вдосконалювати свою роботу. Але ефективний МКС, підкріплений потужною підтримкою міжнародного співтовариства, необхідний як ніколи, щоб надіслати повідомлення про те, що безкарність за масові жорстокості не буде терпіти.

Отже, МКС проводить розслідування і, коли це виправдано, судить осіб, які звинувачуються у найтяжчих злочинах, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства: геноцид, військові злочини, злочини проти людства та злочин агресії. Суд бере участь у глобальній боротьбі за припинення безкарності, за допомогою міжнародного кримінального судочинства суд прагне притягнути винних до відповідальності за свої злочини та допомогти запобігти повторному виникненню цих злочинів.

Список використаних джерел:

1. Аносова Ю. В. Юрисдикція міжнародних судових органів щодо злочину геноциду : дис. канд. юр. наук : 12.00.11 – міжн / Аносова Юлія Вікторівна – Київ, 2018. – 270 с
2. Жукорська Я. М. Роль міжнародних кримінальних трибуналів у сучасному міжнародному праві / Я. М. Жукорська, К. А. Мудрик // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2016. – № 2. – С. 29-37.
3. Касинюк О.В. Еволюція ідеї створення міжнародного кримінального суду // Проблеми розвитку юридичної науки у новому столітті: Тези наук. доп. та повід. учасників наук. конф. молодих учених. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 2003. – С. 56-58.
4. Базов О. В. Поняття та генеза міжнародного кримінального правосуддя / О. В. Базов // Юридична Україна. – 2017.– № 9-10. – С. 69-77.

5. Словник юридичних термінів і понять : навч. посіб. / [В. Г. Гончаренко та ін.] ; за ред. В. Г. Гончаренка та З. В. Ромовської. – К. : Юстініан, 2013. - 597 с.
6. Солоненко О. М. Міжнародна кримінальна юстиція: етапи становлення та розвитку : монографія. – Київ: Ліра-К, 2017. – 360 с.
7. Римський статут міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс]. – 1998. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588.
8. Гутник В. Міжнародний кримінальний суд: навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 194 с
9. Гутник В. В. Міжнародний кримінальний суд: сучасні проблеми та шляхи їх вирішення. 2024. № 3. С. 251-256.
10. Воєнні злочини: особливості кваліфікації за міжнародним та національним законодавством від 4 березня 2024 : URL https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_presentation/Prezent_voen_zlochunu_NSHSU.pdf

МІЖНАРОДНІ МОДЕЛІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ТА ПРИКЛАДИ ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Коновалова Дарія Олегівна

студентка Навчально-наукового інституту права

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

В Ізраїлі антикорупційна атмосфера забезпечується системою «певного дублювання моніторингу» за можливими корупційними діями. Він здійснюється урядовими організаціями і спеціальними підрозділами поліції, відомством Державного контролера, що володіє незалежністю від міністерств і державних відомств, і громадськими організаціями. Ці організації досліджують можливі корупційні точки, а у разі їх виявлення інформують органи досудового розслідування. В Ізраїлі діє неурядова організація, яка займає чільне місце у боротьбі з корупцією – «Рух за якісний уряд в Ізраїлі» невелика, але ефективна некомерційна організація громадянського суспільства, яка є провідним заявником у Верховному суді. Керівник організації – адвокат Еліад Шрага став найбільшим критиком прем'єр міністра Біньяміна Нетаньягу після того, як йому висунули обвинувальний вирок за звинуваченнями в корупції. Зусиллями організації Шраги стало звернення до Верховного суду з проханням заборонити лідеру ШАС Ар'є Дері обіймати посаду міністра кабінету міністрів через його нещодавнє засудження за податкові злочини. «Не потрібно бути генієм, щоб знати, що той, хто був тричі засуджений, не повинен бути охоронцем біля входу в будь-яку будівлю, не кажучи вже про міністра в уряді», – стверджує Шрага. [1]

В Україні діє схожий проєкт, а саме Bihus.Info — група антикорупційних та інформаційних проєктів, заснована 2013 року командою журналістів на чолі з Денисом Бігусом. Сучасна Україна завдячує цьому проєкту не лише у створенні порталів «Декларації», «Посіпаки», а й в активній антикорупційній діяльності у вигляді журналістських розслідувань. [2] Досвід, який би Україна могла би запозичити в Ізраїлю це надання громадським організаціям більше інструментів впливу на виявлення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією. Доцільно створити зручний, а головне – дієвий механізм належного повідомлення органів досудового розслідування про виявлене або зобов'язати у разі виявлення ознак корупційного правопорушення стати заявником.

Доволі видатною є Сінгапурська антикорупційна стратегія, яка з 1960 р. В основному складалася з періодичних підвищень заробітної плати політичним лідерам і головним державним службовцям, з метою зменшення стимулу до здійснення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних із корупцією. Підвищення зарплат призвело до того, що в державний сектор перейшли кращі фахівці. Коли в країні почався швидкий економічний підйом, заробітна плата чиновників почала зростати пропорційно доходам приватного сектора. Державним службовцям та суддям, що займають відповідальні пости, були підняті зарплати до рівня топ-менеджерів приватних корпорацій.

Колишній Прем'єр-міністр Сінгапуру Лі Куан Ю порахував цю систему неефективною і запропонував нову, згідно з якою перегляд платні міністрів, суддів і вищих державних службовців став би прив'язаним до суми податків на доходи, що сплачуються приватним сектором. Сама формула розрахунку заробітної плати, яка працює до цих пір, виглядає так: рівень оплати праці чиновника визначався як 2/3

доходу працівників приватного сектора порівнянного рангу, показаного ними у податкових деклараціях. Важливим для реформи було періодичне підвищення заробітної плати політичним лідерам і головним державним службовцям з метою зменшення стимулу до здійснення корупційних правопорушень.[3]

Так, в Україні, низька заробітна плата часто спонукає державних службовців до вчинення корупційних правопорушень. Зокрема, найбільш схильними до вчинення корупційних правопорушень є працівники правоохоронних органів. У 2023 році було ініційовано проведення анкетування серед працівників органів Національної поліції, прокуратури, Служби безпеки України. За результатами анкетування з'ясовано, що основними факторами, які спонукають працівників правоохоронних органів учиняти корупційні кримінальні правопорушення, є бажання збагачення, що може бути вмотивованим різними факторами (відсутністю власного житла, скрутним матеріальним становищем, невпевненістю в майбутньому), примус керівництва, моральна деформація, що, у свою чергу, позначається на манері їх поведінки, звичках; відсутність належного контролю керівництвом; почуття безкарності й захищеності.[4] Тобто, переважаючим фактором у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень є скрутне матеріальне становище внаслідок низької заробітної плати.

Починаючи з другої половини 1980 рр., уряд Сінгапуру став працювати над «якістю» бюрократії, задумав зробити професію чиновника не тільки високооплачуваною, але й шанованою та престижною.

Складовою роботи на високий результат є традиції постійної підготовки та підвищення кваліфікації службовців. Кожен чиновник зобов'язаний проходити як мінімум 100 годин навчання на рік, у тому числі з проблематики антикорупційної політики держави. [5] До прикладу, в Україні пунктом 7 Положення про систему професійного навчання, затвердженого постановою Кабміну від 06.02.2019 № 106, встановлено, що державні службовці у межах виконання індивідуальних програм мають набирати не менше одного кредиту ЄКТС протягом календарного року, що становить 30 годин. [6]

Основним законодавчим актом, що регулює корупцію в Сінгапурі, є Закон «Про запобігання корупції», глава 241 («РСА»), який застосовується як до корупції в приватному секторі, так і до державних службовців.

Наслідком вчинення корупційного кримінального правопорушеннями за розділами 5 та 6 Закону «Про запобігання корупції» є те, що особа підлягає засудженню до штрафу, що не перевищує 100 000 сінгапурських доларів, або до позбавлення волі на строк не більше п'яти років, або і того, і іншого. Проте, цікавим є положення, яке могла би запозичити Україна - якщо особа засуджена за прийняття будь-якої винагороди всупереч Закону «Про запобігання корупції», суд також може зобов'язати її сплатити штраф, еквівалентний сумі неправомірної вигоди, отриманого нею, як штраф.

Яскравим прикладом «культури прозорості» є Південна Корея. Так з 1999 р. в Сеулі діє програма «OPEN» – система контролю за розглядом заяв громадян чиновниками міської адміністрації, яка викликала справжню сенсацію серед національних антикорупційних програм. Програма є показником реалізованої політичної волі на боротьбу з корупцією.

Вільний доступ до інформації про стан речей виключає необхідність особистих контактів з урядовцями або пропозиції їм неправомірної вигоди з метою прискорити завершення процесу ухвалення рішення. Таким чином, «OPEN» шляхом виключення особистого спілкування урядовців і громадян, як необхідної умови існування

корупції, виконує основну свою мету – попередження корупційних діянь і відновлення довіри громадян до міських адміністрацій.[7]

Важливою метою вдосконалення антикорупційного законодавства в Україні є вдосконалення у бік використання всього арсеналу правових засобів боротьби (не тільки кримінально-правових), а й з акцентом на попередження. В Україні і досі на вимогу статті 22 Закону України «Про звернення громадян», керівники та інші посадові особи органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян зобов'язані проводити особистий прийом громадян. Досвід Південної Кореї, який може запозичити Україна – створення системи контролю за зверненнями громадян до посадовців та мінімізування їхнього особистого контакту задля уникнення потенційного корупційного ризику.

Список використаних джерел:

1. NGOs front and center in the battle over reforming Israel's legal system, URL <https://www.jns.org/ngos-playing-an-oversized-role-in-the-battle-over-reforming-israels-legal-system/>
2. Bihus.Info — Вікіпедія, URL https://uk.wikipedia.org/wiki/Bihus.Info#IT-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82%D0%B8_%D1%96_%D0%B1%D0%B0%D0%B7%D0%B8_%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%85
3. Як перемогли корупцію в Сінгапурі, URL <https://www.ar25.org/article/yak-peremogly-korupciyu-v-singapuri.html>
4. Bondarenko O. Corruption in law enforcement agencies: causes and system of countermeasures. Analytical and Comparative Jurisprudence. 2023. No. 1. P. 446–449. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.773>.
5. СІНГАПУРСЬКА АНТИКОРУПЦІЙНА ІСТОРІЯ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ | В В Нонік | Державне управління: удосконалення та розвиток №10 2017, URL <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1509>
6. Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад, URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2019-%D0%BF#Text>
7. Kim S., Kim H. J., Lee H. An institutional analysis of an e-government system for anti-corruption: The case of OPEN. Government Information Quarterly. 2009. Vol. 26, no. 1. P. 42–50. URL: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2008.09.002>

НАДАННЯ ЖИЛИХ ПРИМІЩЕНЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Остроухова Поліна Едуардівна

здобувач вищої освіти 4 курсу

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Патерило Ірина Володимирівна

Професор, д-р юрид. наук,

професор кафедри цивільного, трудового та господарського права

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

Від початку повномасштабної війни кількість людей, яким потрібне житло, суттєво зросла. За статистичними даними ООН, свої домівки покинули близько 12,8 мільйонів осіб. З них близько 7,7 мільйонів людей переїхали в межах України, а понад 2 мільйони зареєструвалися як внутрішньо переміщені особи. За оцінками Міністерства розвитку громад і територій, мінімум 116 тисяч житлових будинків, у яких мешкали 3,5 мільйонів людей, були пошкоджені або зруйновані[1].

Конституцією України кожному гарантується право на житло, а саме, в ст. 47 зазначено, що кожен має право на житло.[3] Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду.

Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону[3].

Взагалі поняття «внутрішньо переміщена особа» (ВПО) — в українському законодавстві означає громадянина України, іноземця або особу без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Протягом першого місяця війни органи влади зосереджувалися на тому, щоб забезпечити прихистком людей, які втратили житло або змушені були переїхати в інші регіони. Кризове житло облаштовували як у житловому фонді, так і в нежитлових приміщеннях — наприклад, в спортзалах, школах, садочках.

Порядок надання і користування житловими приміщеннями з фондів житла для тимчасового проживання, затверджений Постановою № 422, вона встановлює можливість надання внутрішньо переміщеним особам житлових приміщень з фондів житла для тимчасового проживання[1].

Постанова КМУ «Про затвердження Порядку формування фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб і Порядку надання в тимчасове користування житлових приміщень з фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб» № 582 від 26 червня 2019 р. визначає умови формування фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб, які не мають або втратили житло[4].

За цією постановою внутрішньо переміщеній особі та членам її сім'ї безоплатно надається житлове приміщення з фонду за місцем фактичного проживання/перебування в межах території відповідної сільської, селищної, міської ради.

Фонд житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб, формується сільськими, селищними, міськими радами або уповноваженими ними органами.

До фонду можуть бути включені тільки вільні житлові приміщення. Житлові приміщення з фонду не підлягають приватизації, обміну та поділу, передачі їх у піднайм, використанню для вселення до них інших осіб. Житлові приміщення з фонду надаються з урахуванням потреби різних соціальних груп з метою забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків.

Відповідно до п.17 Порядку формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання, обліку та надання такого житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб рішення про взяття внутрішньо переміщеної особи на облік громадян, що потребують житла для тимчасового проживання, або про відмову у взятті на такий облік приймається уповноваженим органом протягом одного робочого дня після подання відповідної заяви[2].

Першочергове право на забезпечення житловим приміщенням з фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб мають сім'ї внутрішньо переміщені особи з дітьми, вагітні жінки, особи, які втратили працездатність, та особи пенсійного віку з числа внутрішньо переміщених осіб.

Потреба в житлових приміщеннях визначається у розмірі не менш як 6 кв. метрів на одну особу.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням Уряд прийняв ряд Постанов для кращого врегулювання ряду питань з надання житла внутрішньо переміщеним особам.

29 квітня Кабінет Міністрів України затвердив постанову № 495 про порядок формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб. Документ базується на викупі вже збудованого житла, а також на будівництві нового житла коштом місцевих бюджетів. Постанова створює можливість надати людям комфортне та безпечне житло, в якому вони можуть жити якнайменше один рік. Документ зазначає, що тимчасове житло не можна буде приватизувати. Це означає, що в майбутній перспективі таке будівництво може розширити фонд неприбуткового житла. Звісно даний порядок має ряд ризиків, які доведеться вирішувати по мірі їх виникнення, наприклад, пов'язані, зокрема з вартістю житла, фінансуванням, розподілом жилих приміщень та майбутнім такого житла[1].

Тому з подальшим продовженням війни, виникла потреба обговорення питань про пошук більш сталих і довгострокових рішень.

На разі серед різновидів забезпечення тимчасовим житлом, які зараз розглядають або вже втілюються, можна виокремити:

- 1) будівництво нового або купівля готового житла для переселення;
- 2) зведення модульних поселень;
- 3) переобладнання комунальних приміщень (гуртожитків, готелів тощо)[1].

Для вирішення питань з житлом у довгостроковій перспективі потрібно розвивати сектор неприбуткового житла різних форм власності. Протягом останніх тридцяти років житлова політика в Україні була спрямована на розширення інституту приватної власності. Внаслідок цього механізми соціального, тимчасового і кризового житла були розвинені слабо і не були пріоритетом державних політик. Системи забезпечення різними типами такого житла працюють окремо одна від одної і потребують постійного вдосконалення[1].

Список використаних джерел:

1. Анастасія Боброва, Валерія Лазаренко, Єлизавета Хассай, дослідження «Житло і війна в Україні» URL: <https://cedos.org.ua/researches/zhytlo-i-vijna-v-ukrayini-24-bereznya-3-cherpnua-2022/>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 р. № 495 «Про затвердження Порядку формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання, обліку та надання такого житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб»
3. Конституція України від 28.06.1996 - Розділ II: ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА: ст.47
4. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку формування фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб і Порядку надання в тимчасове користування житлових приміщень з фондів житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб» № 582 від 26 червня 2019 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/582-2019-%D0%BF#Text>

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ ПІД ЧАС КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Свистун Максим Ярославович

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Угрін Андрій Андрійович

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Олексенко Володимир Григорович

підполковник поліції
старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Практика діяльності оперативних підрозділів Національної поліції включає використання негласних можливостей під час попередження, припинення та розслідування злочинів та інших протиправних дій, а також розвідувально-підбивних актів, спрямованих проти України. Основна інформація, яка цікавить оперативних працівників, стосується виявлення осіб які причетні до готування, або вчинення тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, зокрема умисних вбивств, бандитизму, нападів з пограбування, грабежів, вимагань, шахрайства та інших суспільно-небезпечних діянь загально-кримінальної спрямованості.

Для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності оперативним підрозділам Національної поліції надається право мати як гласних, так і негласних штатних та позаштатних працівників. При цьому співробітництво є добровільним як для самого підрозділу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, так і для громадян, які беруть на себе обов'язки гласних або негласних штатних працівників [1]. Згода громадян на співробітництво з оперативними підрозділами Національної поліції України оформлюється, як правило, у письмовій формі і може бути постійною або тимчасовою.

Конкретні завдання оперативно-розшукової діяльності виконують посадові особи оперативних підрозділів, які мають право здійснювати оперативно-розшукові заходи. Ці співробітники можуть виконувати свої обов'язки як гласно, так і негласно. Крім них, до виконання оперативно-розшукової діяльності можуть залучатись конфіденти – громадяни, які співпрацюють з оперативними підрозділами на конфіденційній основі.

Конфіденційне співробітництво використовується виключно з метою вирішення завдань, визначених законодавством, та виконання обов'язків, покладених на органи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Згідно з положеннями п.14 ст. 8 Закону України Про оперативно-розшукову діяльність та статті 275 КПК України, загальні засади конфіденційного співробітництва визначаються, під час проведення негласних слідчих (розшукових)

дій, слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених КПК України.

Розуміючи положення вказаної статті КПК України та враховуючи зміни в законодавстві щодо діяльності правоохоронних органів, можна стверджувати, що конфіденційне співробітництво – це таємні, негласні відносини, що встановлюються оперативними підрозділами Національної поліції України та іншими уповноваженими органами з громадянами України, іноземцями або особами без громадянства з метою отримання на засадах добровільності та конспіративності доказової, розвідувальної, контррозвідувальної, орієнтовної та іншої інформації, що може бути використана для вирішення завдань кримінального провадження.

Проаналізувавши визначення конфіденційного співробітництва, можна дійти висновку, що існує дві форми сприяння громадян органам Національної поліції: 1) Використання інформації, одержаної від конфідента під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій; 2) Залучення конфідента до проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Сприяння осіб правоохоронним органам на конфіденційній основі є суттю негласного методу, який становить основний зміст як оперативно-розшукової діяльності, так і кримінально-процесуального.

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 26.04.2024).

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНИ

Чехосєв К.О.

Аспірант

Маріупольський державний університет, Україна

Науковий керівник: Волік В.В.

Професор кафедри права

Маріупольський державний університет, Україна

Підвищення кваліфікації та професійної компетентності державних службовців України завжди було і залишається актуальним питанням. В цьому аспекті важливого значення набуває питання правового регулювання підвищення рівня професійної підготовки та кваліфікації державних службовців, що здійснюють свою професійну діяльність у різних сферах державного управління.

У період дії обмежень, що запроваджені в Україні у зв'язку із військовою агресією російської федерації, з метою збереження територіальної цілісності та правопорядку, введено воєнний стан [1]. Зважаючи на це, питання правового регулювання підвищення кваліфікації державних службовців набуває ще більшої актуальності, оскільки саме на державних службовцях, які займає посаду державної служби в органах державної влади, лежить відповідальність за забезпечення стабільності та правопорядку на всій території країни, виконання плану заходів для встановлення миру, а найголовніше забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

Необхідно зазначити, що важливість правового забезпечення підвищення кваліфікації державних службовців набуває обертів ще й тому, що в Україні активно відбувається процес реформування сфери публічного управління з урахуванням досвіду Європейського союзу та адаптацією українського законодавства до його стандартів, які вимагають від державних службовців належного рівня професійної підготовки, наявності теоретичних та практичних знань, систематичного та обов'язкового підвищення кваліфікації з метою належного, своєчасного виконання професійних обов'язків.

Підвищення кваліфікації державних службовців – це цілеспрямований процес систематичного набуття та удосконалення професійної компетентності, необхідної для ефективного вирішення завдань та функцій, що стоять перед державними службовцями.

Вивченню питання правового регулювання підвищення кваліфікації державних службовців приділяється особлива увага науковців, але, найголовніше провести аналіз саме нормативно-правових актів, що регулюють цей процес та визначають критерії, умови для підвищення кваліфікації.

Проведемо аналіз законодавства щодо правового забезпечення підвищення кваліфікації державних службовців. Так, статтею 48 Закону України «Про державну службу» визначено, що державним службовцям створюються умови для підвищення рівня професійної компетентності шляхом професійного навчання, яке проводиться постійно [2].

Відповідно до Наказу Національного агентства України з питань державної служби «Про затвердження Порядку організації підвищення кваліфікації державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та

заступників, посадових осіб місцевого самоврядування» підвищення кваліфікації посадових осіб різних органів влади здійснюється за такими формами навчання: очною (денною, вечірньою); дистанційною; змішаною (поєднання очної та дистанційної з використанням спеціальних інтернет-платформ, веб-сайтів, електронних систем навчання тощо).

Як бачимо, законодавець пропонує досить гнучкі форми підвищення кваліфікації державних службовців, це є досить позитивною тенденцією та відповідає вимогам сьогодення, а також надає можливість для вибору форм навчання із урахуванням специфіки роботи кожного державного службовця.

При цьому, підвищення кваліфікації за очною формою навчання може передбачати такі види навчальних занять: лекція; практичне заняття; семінар; консультація; тренінг; навчальний візит; майстер-клас тощо.

Організація підвищення кваліфікації за дистанційною формою навчання передбачає дистанційні заняття, самостійну роботу учасників професійного навчання та контрольні заходи.

Дистанційні заняття можуть проходити у формі лекції, семінару (вебінару), практичного заняття, індивідуального виконання ситуаційного завдання, групової та індивідуальної дискусії (у тому числі інтернет-форум) тощо [3].

Необхідність підвищення кваліфікації державних службовців була передбачена у Стратегії реформування державного управління на період до 2021 року [4, с. 36], метою якої було покращення якості надання адміністративних послуг та підвищення конкурентоспроможності держави.

В подальшому така необхідність знайшла своє закріплення у Стратегії реформування державного управління на період 2022-2025 років. У вказаній стратегії зазначено, що система формування та розміщення державного замовлення на підготовку та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування працює неефективно, що стримує розвиток ринку освітніх послуг у сфері післядипломної освіти, створює нерівні умови для закладів освіти у сфері підготовки та підвищення кваліфікації різних форм власності. Не забезпечують оперативне задоволення поточних потреб у навчанні та випереджальний характер підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування запроваджені механізми визначення потреб у професійному навчанні та планування відповідних ресурсів для фінансування виконання державного замовлення на підвищення кваліфікації, що призводить до зниження рівня доступності навчання за державним замовленням [5].

В умовах воєнного стану, гостро стоїть питання вибору максимально ефективних форм підвищення кваліфікації державним службовцям, їх доступності та правої регламентації.

Також, у законодавстві відсутні: 1) механізм визначення потреб державних службовців у професійному навчанні, що призводить до відсутності зв'язу між системою підвищення кваліфікації державних службовців і практикою державного управління; 2) цілісна система моніторингу та оцінювання якості надання освітніх послуг із професійного навчання державних службовців відповідно до європейських стандартів забезпечення якості освіти; 3) ринок освітніх послуг із професійного навчання неконкурентний та закритий; 4) не створений дієвий механізм співпраці різних суб'єктів професійного навчання [6, с. 168].

Провівши системний аналіз правого забезпечення підвищення кваліфікації державних службовців, доходимо висновку, що воно потребує доопрацювання в частині відкритості та доступності програм для підвищення кваліфікації,

моніторингу якості таких програм, перевірки застосування здобутих знань державними службовцями у практичній діяльності, а також гарантії фінансування підвищення кваліфікації.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 №2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text>.
2. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. №889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/889-19>.
3. Про затвердження Порядку організації підвищення кваліфікації державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 26 листопада 2019 р. №211-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0005-20>.
4. Стратегія реформування державного управління України на 2016-2021 рр.: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 г. № 474-р. Офіційний вісник України. 2016 р. № 55. С. 36.
5. Стратегія реформування державного управління на період 2022-2025 років: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р №831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#n9>.
6. Перов А. Правові засади професійного навчання державних службовців України /А. Перов // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. – 2019. – Вип. 22. – С. 163-168. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2019_22_24

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Федорчук Микола Васильович

начальник командно-штабного курсу тактичного рівня (L-2)
факультету підготовки керівних кадрів Національної академії
Державна прикордонна служба України імені Богдана Хмельницького, Україна

Державна прикордонна служба України (ДПСУ) є правоохоронним органом, який здійснює діяльність з охорони державного кордону України. Діяльність ДПСУ ґрунтується на Конституції України [1], Законі України "Про Державну прикордонну службу України" [2] та інших нормативно-правових актах.

До теоретичних засад діяльності ДПСУ слід віднести:

Принцип верховенства права. ДПСУ діє в рамках чинного законодавства України; *Законність.* Вся діяльність ДПСУ ґрунтується на законі та спрямована на його виконання; *Незалежність судів.* ДПСУ поважає незалежність судів і забезпечує виконання судових рішень; *Демократія та гласність.* ДПСУ діє відкрито та прозоро, забезпечуючи доступ до інформації про свою діяльність; *Повага до прав і свобод людини.* ДПСУ поважає та захищає права і свободи людини під час здійснення своєї діяльності.

Практична діяльність ДПСУ охоплює широкий спектр напрямків, зокрема:

Охорона державного кордону. ДПСУ здійснює контроль за переміщенням осіб, товарів та транспортних засобів через державний кордон України; *Боротьба з незаконним переміщенням через державний кордон.* ДПСУ бореться з незаконним переміщенням через державний кордон України осіб, товарів, зброї, наркотиків, вибухових речовин тощо; *Забезпечення громадського порядку.* ДПСУ забезпечує громадський порядок на прикордонних територіях; *Міжнародне співробітництво* [3]. ДПСУ співпрацює з компетентними органами інших країн у сфері прикордонної безпеки.

Діяльність ДПСУ пов'язана з низкою правових проблем:

Недосконалість законодавства. Деякі нормативно-правові акти, що регулюють діяльність ДПСУ, потребують вдосконалення.

Недостатнє фінансування. ДПСУ відчуває нестачу фінансування, що негативно впливає на її діяльність.

Корупція. Корупція є однією з найсерйозніших проблем, з якими стикається ДПСУ.

Нехтування правами людини. У деяких випадках ДПСУ допускає порушення прав людини під час здійснення своєї діяльності.

Для вирішення правових проблем діяльності ДПСУ необхідно:

Вдосконалити законодавство. Необхідно внести зміни до законодавства, щоб воно відповідало сучасним викликам та потребам.

Збільшити фінансування. ДПСУ потребує додаткового фінансування для покращення матеріально-технічного забезпечення та умов праці своїх співробітників.

Боротися з корупцією. Необхідно вжити заходів для подолання корупції в ДПСУ.

Забезпечити дотримання прав людини. ДПСУ має дотримуватися прав людини під час здійснення своєї діяльності.

Отже Державна прикордонна служба України відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки України. Тільки комплексний підхід до вирішення цих проблем дозволить відомству ефективно виконувати свої функції з охорони державного кордону України та забезпечувати її національну безпеку.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil> (дата звернення: 09.05.2024).
2. Закон України "Про Державну прикордонну службу України" [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення: 09.05.2024).
3. Міжнародне співробітництво [Електронний ресурс] URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/activity/mizhnarodne-spivrobitnictvo/> (дата звернення: 09.05.2024).

РОЗРОБКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ДО ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ З РІЗНИМИ ФІЗИЧНИМИ ЗДІБНОСТЯМИ ТА ОБМЕЖЕННЯМИ

Журавель Олександр Анатолійович

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки,

доктор філософії в галузі права

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м.Дніпро, Україна

Розробка індивідуальних підходів до фізичної підготовки поліцейських з різними фізичними здібностями та обмеженнями є надзвичайно важливою та актуальною проблемою у сфері правоохоронної діяльності. Кожен поліцейський має унікальні фізичні характеристики, які впливають на його здатність до виконання професійних обов'язків. Тому необхідно розробляти індивідуальні програми фізичної підготовки, які враховують не лише загальний рівень фізичної підготовленості, а й специфічні особливості кожного поліцейського. Врахування індивідуальних особливостей дозволить досягти оптимальних результатів у підготовці поліцейських, забезпечуючи їм необхідні знання та навички для ефективного виконання службових завдань у будь-яких умовах. Такий підхід сприятиме підвищенню професійного рівня поліцейських, забезпечуючи безпеку та ефективність їхньої роботи на благо суспільства.

Анісімов Д.О. наголошує, що належний рівень фізичної підготовки є ключовою умовою для якісної професійної підготовки випускників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання перед переходом до практичної діяльності. Однак проблема підвищення якості фізичної підготовленості курсантів університетів зі специфічними умовами навчання, незважаючи на значну кількість наукових досліджень, залишається питанням, яке потребує додаткового вивчення [1, с. 15].

Наразі спостерігається позитивна динаміка удосконалення системи фізичної підготовки майбутніх працівників Національної поліції України, що сприяє більш якісному виконанню службових обов'язків. Під час практичних занять з фізичної підготовки, які проводяться для курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, відбувається підвищення індивідуального рівня фізичного розвитку. Це допоможе їм у подальшому ефективно виконувати завдання на первинних офіцерських посадах [2, с. 3].

В роботі майбутніх офіцерів Національної поліції України особливу увагу приділяють фізичному стану, зокрема м'язовій системі, яка виконує різноманітні функції: захисну, формуючу, рухову та енергетичну. Серед ергономічних показників варто звернути увагу на моторну реалізацію прийнятих рішень, стан рухової системи та основні показники, такі як м'язова сила, координація рухів, швидкість, витривалість, а також динаміка хибних рухів. Таким чином, функціональний стан організму курсантів визначає рівень життєдіяльності, системну реакцію на фізичне навантаження і дозволяє оцінити адаптацію організму до оточуючого середовища та поставлених завдань [3, с. 35].

Регулярні заняття, де основний фокус припадає на практичні комплексні вправи, спрямовані на вдосконалення професійно-прикладних та спеціальних навичок, мають значний вплив на процес підготовки. Також варто враховувати використання в оцінці фізичної підготовки виконання спортивного розряду з основних або професійно-прикладних видів спорту, які є частиною навчального процесу у формі секційних занять з різних спортивних дисциплін [3, с.35].

Тренування у різних спортивних дисциплінах та участь у спортивних змаганнях відіграють важливу роль у сприянні всебічному розвитку курсантів. Ці активності сприяють підвищенню рівня моральності, психологічної та фізичної готовності, сприяють засвоєнню навчального матеріалу, впливають на формування особистості майбутнього курсанта та допомагають розвивати їх здібності і таланти [4, с. 36].

Активна участь курсантів у секціях спортивних єдиноборств має декілька корисних цілей. По-перше, це допомагає закріпити набуті навички та вміння, отримані під час занять з фізичної підготовки та спеціальної фізичної підготовки. Крім того, такі заняття дають курсантам можливість детальніше розібратися та відпрацювати конкретні прийоми, вдосконалити техніку дій при використанні засобів примусу та фізичної сили, а також знаходити індивідуальну методику виконання прийомів. Такі заняття також сприяють підвищенню загального рівня фізичної підготовленості для дій в екстремальних умовах і готують курсантів до участі у спортивних змаганнях. Аналіз наукових досліджень підтверджує важливість впровадження інноваційних форм, методів та підходів для підвищення загального та спеціального рівня фізичної підготовки курсантів. Такий підхід сприяє не лише покращенню спортивних навичок та вмінь, а й підготовці курсантів до ефективного використання їхніх фізичних можливостей у різних ситуаціях, що є важливим у сфері правоохоронної діяльності [5, с. 18].

Отже, розробка індивідуальних підходів до фізичної підготовки поліцейських з різними фізичними здібностями та обмеженнями виявляється критичною у забезпеченні ефективної та безпечної діяльності правоохоронців. Належне урахування індивідуальних особливостей кожного поліцейського у процесі фізичної підготовки сприяє покращенню їхньої працездатності, здоров'я та загального фізичного стану. Це, в свою чергу, впливає на підвищення ефективності та результативності службової діяльності поліції. Завершуючи, важливо підкреслити, що індивідуальні підходи до фізичної підготовки поліцейських не лише допомагають досягти оптимальних результатів на службі, але й сприяють збереженню здоров'я та психоемоційного благополуччя працівників правоохоронних органів. Такий комплексний підхід до підготовки кадрів в поліції є запорукою їхнього професійного зростання та відповідального виконання поставлених завдань у сфері забезпечення громадського порядку та безпеки.

Список використаних джерел:

1. Анісімов Д.О., Фурсова А.О., Пономаренко О.Л. Техніка рукопашного бою в аспекті підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції України. Молодий вчений. 2022. № 7 (107). С. 9–12. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-7-107-3> (дата звернення: 10.05.2024).
2. Пашенко О.О. Підвищення рівня фізичної підготовки працівників національної поліції. Молодий вчений. 2022. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/12/225/461-1> (дата звернення: 10.05.2024).
3. Петрушин, Дмитро, and Євген Креніков. Актуальні напрями підвищення фізичної підготовки курсантів системи МВС України в сучасних умовах. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2023 р. 26-29. (дата звернення: 10.05.2024).
4. Пасько О.Ф. Система підготовки майбутніх працівників для національної поліції. Національний юридичний журнал: теорія і практика. 2016. № 10. С. 191-194. (дата звернення: 10.05.2024).
5. Забора, А. В., В. В. Колесніков, О. А. Ярещенко. Дидактико-функціональна модель фізичної підготовки майбутніх офіцерів Національної поліції. 2022 р. (дата звернення: 10.05.2024).

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРАВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Бартюк Тетяна Іванівна

Офіцер відділення продовольчого та речового забезпечення
військового ліцею Державної прикордонної служби України, Україна

Державна прикордонна служба України (ДПСУ) посідає одне з ключових місць у системі національної безпеки держави, адже саме на неї покладено відповідальність за охорону державного кордону. Ефективність функціонування ДПСУ напряду залежить від чіткої та ґрунтовної правової бази, яка визначає її повноваження, функції та принципи діяльності.

Правове регулювання діяльності ДПСУ ґрунтується на Конституції України [1], яка визначає основні засади державної прикордонної політики та гарантує недоторканність державного кордону. Ключовим нормативно-правовим актом, що регламентує діяльність ДПСУ, є Закон України "Про Державну прикордонну службу України" [2]. Цей Закон окреслює правовий статус ДПСУ, її завдання, функції, повноваження та принципи діяльності. Окрім цього, окремі аспекти діяльності ДПСУ регулюються іншими законами України, підзаконними нормативно-правовими актами, а також міжнародними договорами [3], до яких приєдналася Україна.

Право виконує низку ключових функцій у забезпеченні діяльності ДПСУ:

- визначає повноваження та обов'язки ДПСУ гарантуючи законність та підзвітність її діяльності;
- регулює порядок діяльності встановлюючи правила та процедури, яких повинна дотримуватися ДПСУ при виконанні своїх функцій, забезпечуючи прозорість та неупередженість;
- захищає права та свободи людини гарантуючи, що діяльність ДПСУ не порушує права і свободи людини, як громадян України, іноземців та осіб без громадянства;
- сприяє міжнародному співробітництву, правова основа забезпечує співпрацю ДПСУ з прикордонними службами інших країн у боротьбі з транснаціональною злочинністю та іншими загрозами.

Чітка правова регламентація діяльності ДПСУ має суттєвий вплив на її роботу:

- підвищує ефективність роботи;
- забезпечує законність та неупередженість;
- підвищує довіру до ДПСУ;
- сприяє міжнародному іміджу України.

Отже, право відіграє фундаментальну роль у забезпеченні діяльності Державної прикордонної служби України. Завдяки чіткій та ґрунтовній правовій базі ДПСУ може ефективно виконувати свої функції з охорони державного кордону, захищаючи національну безпеку України. Дотримання права гарантує законність та неупередженість діяльності ДПСУ, а також сприяє підвищенню довіри до неї з боку суспільства та зміцненню міжнародного іміджу України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 08.05.2024).
2. Закон України "Про Державну прикордонну службу України" [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення: 08.05.2024).
3. Міжнародні договори України про співробітництво з прикордонних питань [Електронний ресурс] URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/Mizhnarodni-dogovori-Ukraini-pro-spivrobitnictvo-z-prikordonnih-pitan-z-derzhavami-z-yakimi-nema-spilnih-dilyanok-suhoputnogo-kordonu/> (дата звернення: 08.05.2024).

РОЛЬ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ У ПРАВОВІЙ КУЛЬТУРІ

Макаров Ігор Михайлович

аспірант

НВНЗ Міжнародний гуманітарний університет, Україна

Науковий керівник: Атаманова Наталія Віталіївна

ORCID ID: 0000-0003-4940-5810

канд. юрид. наук, доцент

НВНЗ Міжнародний гуманітарний університет, Україна

У період створення правової держави, зміни політичного режиму, визнання різноманіття форм власності суттєві, якщо не корінні зміни відбуваються як в законодавстві загалом, так і в юридичній техніці зокрема. В умовах небувалої активності законодавчої діяльності в нашій країні та стрімкої еволюції законодавства, особливо гостро постає проблема якості законів.

Успішне її вирішення багато в чому залежить від розвитку та ефективного використання законодавчої техніки. Недооцінка та її спрощення, призводять до численних законодавчих та правозастосовних колізій.

У юридичній техніці будь-якої цивілізованої держави, відображається ступінь правової культури та юридичної зрілості держави. З юридичної техніки тієї чи іншої держави можна зробити висновки, наскільки розвинена правова система цієї держави та як вона працює; як держава визначає основні пріоритети у правовій політиці; яка роль населення та ступінь участі у прийнятті законів.

Як зауважує Н.В. Атаманова, під правовою культурою суспільства в науці розуміється система позитивних правових цінностей, що створюються й накопичуються суспільством під час соціально-правової діяльності; вона виражає соціальну цінність права, що втілюється у сукупності чинників, які характеризують рівень правосвідомості, досконалості законодавства, стан законності та правопорядку [1].

Оперативне реагування на зміну в соціально-економічній обстановці залежить і від стану юридичної техніки. Закони, що приймаються, повинні бути зрозумілі громадянам держави.

Зауважимо, що правова сфера державного та суспільного життя наповнена багатьма явищами та процесами. У ній діє безліч юридичних осіб та громадян. Зусилля влади спрямовані переважно на ухвалення законів та дотримання законності. У різноманітті юридичних обставин малопоміченим залишається такий елемент законотворчості, як юридична техніка. Багатьом ця діяльність видається цілком доступною та нескладною. На практиці з'ясовується що недооцінка юридичної техніки, нехтування нею, призводить до спотворення первісного задуму правотворчості.

Юридична техніка впливає як на форму права, так і на його зміст. Вона охоплює, по-перше, технічні засоби та операції – нормативну будову, юридичні конструкції, галузеву типізацію. Це свого роду типові схеми, методики переведення волі законодавця у правові норми, по-друге, засоби та операції як нематеріальні субстрати, по-третє, юридична техніка відображає класову спрямованість суспільного устрою, коли юридичні прийоми надають нормам соціально певного змісту [2, с. 12].

Недотримання вимог юридичної техніки у процесі законотворчості виявляється у незмінності раніше прийнятих актів, у внесенні змін у нормативні акти

ненормативними актами, у зміні актів без одночасного затвердження нової редакції відповідних розділів чи статей акта, що змінюється, у включенні загальних правил до оперативних або тимчасових актів. Нерідко сфера дії загальних правил поширюється на розпорядження в інших суспільних відносинах.

У загальному розумінні, юридична техніка – це система правил, які призначені і використовуються для пізнавально-логічного і нормативно-структурного формування правового матеріалу та підготовки тексту закону [3, с.286].

Розглядаючи роль юридичної техніки у правовій культурі суспільства, необхідно враховувати значущість для правового регулювання права, правосвідомості, закону, правопорядку, правової діяльності. Усі перелічені елементи взаємопов'язані і утворюють єдину систему засобів впливу на суспільні відносини, всі вони пов'язані з правовою культурою. Тому існує необхідність постійного підвищення рівня правової культури суспільства та окремо взятого громадянина, а вирішення цього завдання призводить до поліпшення якості нормативно-правових актів, що видаються, в тому числі сприяє їхньому юридично-технічному вдосконаленню.

Вже в силу названої обставини юридична техніка зазнає впливу правової культури. Однак між правовою культурою та юридичною технікою є й інший, менш очевидний зв'язок. Особливості культурного розвитку суспільства знаходять своє відображення у розвитку всіх елементів правової системи держави, а юридична техніка стає відображенням правової культури суспільства, оскільки пов'язана з названими елементами.

Процес спеціалізації юридичної техніки обумовлюється формуванням та вдосконаленням культури законодавства, у тому числі використанням все більш різноманітних та все більш ефективних засобів та технологій правотворчості [4]. Вдосконалення культури законодавства, у свою чергу, є частиною процесу удосконалення правової культури суспільства.

Головне, що визначає стиль правотворчої діяльності, полягає в тому, щоб, з одного боку, забезпечити поєднання доступності та переконливості норм, що видаються, а з іншого боку – їх точності, визначеності та високої правової культури. При формулюванні норми права, одним із засобів точного та певного словесного вираження її змісту, виступає спеціальна юридична термінологія, без якої складно висловити думку законодавця. Вона також допомагає законодавцю зробити текст нормативного правового акта більш ємним. Грамотне застосування законодавцем юридичної термінології є показником високої правової культури суспільства. Таким чином, за рівнем юридичної техніки правотворчості можна судити про правову культуру суспільства.

У той самий час, знаючи особливості правової культури суспільства, можна розуміти рівень характерної йому правової системи юридичної техніки.

Юридична техніка в першу чергу стосується питань юридичної термінології, побудови юридичних конструкцій, викладу та систематизації нормативно-правових актів, особливості правової культури суспільства впливають на характеристику кожного з наведених компонентів юридичної техніки. Отже, про їх особливості можна дізнатися, знаючи специфіку правової культури суспільства.

Проблемним моментом є те, що відображення правової культури суспільства в юридичній техніці не завжди враховується вченими та юристами-практиками, й наслідком цього є недостатня увага до культурно обумовлених чинників, які впливають на якісне застосування інструментарію юридичної техніки [5, с.76].

Оскільки юридична техніка відображає у собі правову культуру, потрібно враховувати всі елементи правової культури у процесі застосування прийомів,

засобів та правил юридичної техніки: при розробці проектів нормативно-правових актів, у процесі їх систематизації та інтерпретації, а також у правозастосовній діяльності.

Підвищення якості юридичної техніки, у свою чергу, може бути дієвим способом вплинути на правову культуру громадян. Недостатньо відповідальний підхід до підготовки нормативно-правових актів, неувага до культурно обумовлених вимог та інструментів юридичної техніки позбавляють створюваний нормативний акт як можливості ефективно регулювати суспільні відносини, так і виконувати виховну та ідеологічну функції.

Таким чином, юридична техніка та правова культура суспільства нерозривно пов'язані між собою. Незалежно від показників правової культури вона постійно знаходить своє відображення у юридичній техніці. За рівнем юридичної техніки можна формувати висновки про правову культуру суспільства, а за особливостями правової культури суспільства – рівень юридичної техніки.

Відображення правової культури суспільства в юридичній техніці визначає необхідність дотримання при підготовці законопроектів та на інших етапах правотворчої діяльності культурно обумовлених вимог юридичної техніки. Висока культура юридичної техніки є запорукою якості нормативних правових актів, що приймаються, а у подальшому – їх правильної інтерпретації і точного застосування.

Висновки. Роль юридичної техніки у формуванні правової культури суспільства є надзвичайно важливою, оскільки вона визначає якість та ефективність правового регулювання, а також впливає на рівень правосвідомості громадян та забезпечення правопорядку. Використання правової техніки дозволяє створювати норми права, які є доступними та зрозумілими для громадян, а також точними та визначеними, що забезпечує їхню правильну інтерпретацію та застосування. Крім того, відповідна розробка та застосування юридичної техніки сприяє підвищенню якості нормативно-правових актів, а це в свою чергу сприяє підвищенню рівня правової культури суспільства та впливає на загальний розвиток правової системи. Таким чином, удосконалення юридичної техніки не лише сприяє забезпеченню ефективності правового регулювання, але й відображає важливий аспект правової культури суспільства.

Список використаних джерел:

1. Атаманова Н.В., Дяченко О.В. (2022) Правова культура та її роль у формуванні правопорядку сучасної Української держави. *Нове українське право*, (1) 82–87. Вилучено з: <http://www.newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/201>
2. Риндюк В. (2022) Доктрина юридичної техніки: до питання розвитку. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми правової системи України» : 13 грудня 2022 р.; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ*, 12-15.
3. Николина К. В. (2023) Правове регулювання правоінтерпретаційної техніки: аналіз перспектив у сучасних умовах. *Альманах права*, (14) 285-290.
4. Ткаля О. В. (2022). Співвідношення та взаємозв'язок правової культури суспільства та правової культури особи. *VII Юридичні могилянські читання : Всеукр. наук. -практ. конф. : програма та тези / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили*, 47-52.
5. Акти тлумачення норм права: питання теорії та практики [монографія] / Н.Я. Лепіш. Львів: Сполом, 2018. 250 с.

СИСТЕМНА ПАРАДИГМА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ПРАВА

Федан Станіслав Володимирович

аспірант

НВНЗ Міжнародний гуманітарний університет, Україна

Науковий керівник: Атаманова Наталія Віталіївна

ORCID ID: 0000-0003-4940-5810

канд. юрид. наук, доцент

НВНЗ Міжнародний гуманітарний університет, Україна

У сучасному цифровому світі, де інформаційні технології та цифрові інновації проникають у всі сфери життя, правове регулювання набуває нових вимірів та викликів. Діджиталізація трансформує спосіб, за допомогою якого ми спілкуємося, працюємо та взаємодіємо із світом. Проте, разом з беззаперечними перевагами діджиталізації, виникають і значні ризики, особливо в контексті правової системи.

Діджиталізацію можна визначити як процес, що «включає в себе цифрову трансформацію, автоматизацію та проявляється у вигляді зміни в процедурах, врегульованих законодавством та пов'язаних з переходом від процесів у паперовій формі до прямих онлайн процедур, які потребують безпосередньої участі посередника чи компетентного органу, використовуючи мережу Інтернет» [1].

Діджиталізація в широкому розумінні – сучасний загальносвітовий тренд розвитку економіки та суспільства, заснований на перетворенні інформації на цифрову форму, при якому підвищується ефективність економіки та покращується якість життя [2, с. 10].

Початково, у багатьох країнах стрімко розвивався процес діджиталізації. З'явилися нові можливості, такі як подача заяви в електронній формі та розробка штучного інтелекту. Проте, ніхто не припускав, що ці можливості коли-небудь стануть не лише особливістю, але й першоосновою використання прав громадян у тій чи іншій країні на постійній основі.

Передові технології, діджиталізація створюють як нові технології, так і породжують ризики. У цьому повна діджиталізація застосування конкретної норми права до конкретної ситуації неможлива. Діджиталізація права не здатна повністю автоматизувати процес реалізації правових норм. Це спричинить порушення принципів реалізації правозастосовної діяльності – справедливості, гуманізму, а також призведе до величезної кількості абсурдних рішень. Спроба звести цей процес повністю у цифрову площину, а саме застосування права на основі опису об'єкта, виділення у нього ознак, буде мати негативні наслідки (комп'ютери, технології позбавлені емоцій, почуттів, переживання та інших ознак, властивих людині, тому процес застосування права повністю не може бути переведений на технічний розгляд).

Важливо також відмітити, що така конструктивна ознака права як системність має залишатися незмінною. Як частина сім'ї континентального права, правова система має галузевий розподіл, саме тому у питанні діджиталізації права слід виявляти максимальну коректність із термінологією. Деякі автори в понятійно-категоріальному апараті своїх досліджень, виділяють окремо «цифрове право» як галузь, але який зміст передбачає такий термін? Подібний підхід варто відрізняти від запровадження терміна «цифрове право» як навчальної дисципліни, що дозволяє комплексно підійти до проблеми цифрових феноменів у праві, не ігноруючи їх системного вивчення в кожній з галузевих дисциплін.

Якщо ж ми розглядаємо цифрове право як одну з нових галузей у системі вітчизняного права, необхідно розуміти: у чому специфіка предмета та методу. І як ми б не визначали предмет, все одно буде поставати необхідність акцентуації змін, викликаних цифровою реальністю в класичній конструкції суб'єкта цивільних правовідносин, або суб'єкта як конструктивного елемента складу злочину, про нові види об'єктів приватно-правових відносин, викликаних цифровізацією економіки (цифрові активи, токенизація цивільно-правових об'єктів), про застосування блокчейну та нових інструментів залучення фінансових засобів краудфандингу, про нові способи укладання угод, у тому числі, зовнішньоторговельних контрактів, про різницю кваліфікації цифрових феноменів у різних правопорядках, про появи нових складів злочинів та експансії цифрових технологій у процесуальне середовище, про розмежування категорій «електронний» та «цифровий доказ», про межі цифровізації судової діяльності, про цифрові явища в трудовому праві, міжнародному і т.д.

Таким чином, ми маємо визнати, що цифровізація або ж діджиталізація права – це не поява окремої галузі, відчуження процесу діджиталізації від інших галузей, а розширення, ускладнення предмета всіх галузей права. У штучному відриві, укладанні в рамки однієї галузі цифрових феноменів у праві, ми ігноруємо два найважливіших, методологічно значимих для кваліфікації правової природи відносин факти:

- взаємозв'язок всіх явищ у праві;

- специфіка всіх відносин, які стосуються діджиталізації, що спочатку мають галузеву приналежність.

Іншими словами, неможливо з'єднати без шкоди для можливості пізнання правової природи, наприклад, цифрові докази у кримінальному процесі з іншими правовими явищами, що зазнали діджиталізації, штучно відірвавши від системи оцінки цього явища у системі доказового права з усіма його особливостями та нюансами (складність визначення критерію суттєвості порушення допустимості, сукупність умов, що визначають допустимість, її взаємозв'язок з достовірністю, предметом доказування, доктрини, що визначають сутність докази, асиметрію правил допустимості доказів і т.д.), як і не можна трансформувати сучасну цивілістику, наприклад, штучно вилучаючи з її структури проблему правового статусу автономного інтелектуального агента.

Найбільш прийнятним методом конвергування сучасного права та цифрового екосередовища є глибоке системне внутрішньогалузеве дослідження цифрових феноменів, ступеня їхнього впливу на класичні галузеві конструкції, виявлення нових тенденцій еволюції галузей, з розумінням неминучості міжгалузевого впливу та загальної проблеми визначення вектора розвитку вітчизняного права.

Ряд вчених звертають увагу і на таке явище як «розмивання» галузевого поділу у праві. Н. М. Крестовська [3] зауважує на підході, де галузь не є внутрішньо властивим підрозділом правової тканини. Таким підрозділом служить норма права. І навіть, якщо прийняти цю тезу, проте слід констатувати: зручнішим вивчення цифрових трансформацій у праві залишається галузевий підхід, що дозволяє оцінити цифровий феномен у рамках галузі в системі усіма галузевими інститутами.

Ще один нюанс пов'язаний із проблемою колізії права у зв'язку з цифровізацією соціуму у міжнародних приватно-правових відносинах. Для розуміння цієї проблеми дослідниця В. В.Трушкевич, зауважує на проблемі дії колізійної прив'язки в міжнародному приватному праві при застосування смарт-контрактів, прив'язаних до різних правопорядків, на фоні «безпрецедентного розростання неправової матерії, яка використовується для регулювання транскордонних приватноправових

відносин» [4, с. 55]. Це явище можна спостерігати у транскордонних торгово-економічних відносинах: від Олеронських правил, правил Амальфі та згаданих *Lex mercatoria* до Принципів міжнародних комерційних договорів УНІДРУА, Модельні правила європейського приватного права.

В зв'язку з цим, взагалі неможливо штучно «відірвати» цифрові феномени в праві від проблем їхнього системного осмислення. Розглядати смарт-контракт, наприклад, вилучивши їх, як правову категорію, із системи пов'язаних проблем: кваліфікація форми договору в громадянське право, проблема колізії норм національного та універсального характеру при транскордонному характері договору у міжнародне право. Такий методологічний підхід не просто негативно вплине на правову доктрину, а й ускладнить правильний вибір застосовуваного права, посилить проблему ускладнення вибору чинного правового режиму.

Таким чином, на сьогоднішній день єдиним прийнятним способом кваліфікації цифрових трансформацій у праві надається аналіз відповідного цифрового феномена у системі всіх інститутів галузі, з розумінням усіх особливостей векторів її розвитку, специфіки предмета, але не штучне виділення цифрових феноменів у праві в окрему галузь.

Висновки. Отже, системна парадигма діджиталізації права вимагає уважного аналізу та розуміння всіх аспектів цифрових трансформацій у сфері права. Незважаючи на важливість впровадження цифрових інструментів для покращення ефективності та доступності правосуддя, необхідно зберігати системність права як конструктивну ознаку. Цифрова трансформація вимагає глибокого розуміння її впливу на класичні правові конструкції, відносини та процеси в усіх галузях права. Такий системний підхід дозволить зберегти цілісність та ефективність правової системи в умовах цифрової реальності, уникнути штучного відокремлення цифрових явищ від загального правового контексту та сприятиме адаптації права до сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. Атаманова Н. В., Смирнов М. Д. (2022) Діджиталізація державно-правової сфери в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, (1), 3-7. DOI: <https://doi.org/10.32782/392233>.
2. Bobro N. (2024) Key factors and structures of the development of the digital transformation of the economy. *Věda a perspektivy* 1(32), с. 9-14. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-1\(32\)-9-14](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-1(32)-9-14)
3. Крестовська Н. М. (2020) Актуальні грані теорії держави і права. *Проблеми публічного та приватного права*, 6-37. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-237-4-1>
4. Трушкевич В. В. (2022) Особливості транскордонних приватно-правових відносин у кіберпросторі. *Актуальні дослідження правової та історичної науки* (43), 53-56.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Дусяк Олександра Сергіївна

здобувач вищої освіти 3 курсу ННППФПНП

Дніпропетровський державного університету внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Чорна Аліна Геннадіївна

ORCID ID: 0000-0002-8523-6105

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровський державного університету внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Злочинність є постійним викликом для суспільства та вимагає ефективної реакції від правоохоронних органів. Сучасний світ швидко змінюється, включаючи технологічний розвиток та нові форми злочинності, такі як кіберзлочини. Оцінка діяльності правоохоронних органів стає дуже актуальним питанням для забезпечення безпеки громадян та правопорядку. Правоохоронні органи стикаються з різноманітними викликами, включаючи глобальні загрози, транснаціональну злочинність та внутрішню безпеку. Оцінка їхньої діяльності потребує об'єктивного аналізу для підвищення ефективності.

Сучасна концепція сьогоденної Національної поліції України передбачає партнерство, довіру, спілкування та діалог між поліцією та громадянами. Крім того, довіра громадян до Національної поліції, як до правоохоронної системи, безпосередньо залежить від успіху поліції у сфері правового захисту громадян, а також від рівня взаємодії громадськості з правоохоронними органами [1, с. 134].

Наразі триває повномасштабна агресія зі сторони росії й багато важливих та критичних питань розвитку та реформування українських державних інститутів відійшли на другий план перед загрозою зникнення української державності [2, с. 363]. Світ, який пережив лихоліття II Світової війни промовляючи «Ніколи більше», був змушений на початку 2022 року, тобто у XXI столітті, промовляти такі страшні назви міст як «Буча», «Бородянка», «Маріуполь», «Херсон» та інші. Нажаль, Міжнародні організації, які створені для забезпечення та захисту прав людини, виявилися безсилими проти так званого «руського мира» [3, с. 106].

Щодо питання оцінки діяльності правоохоронних органів, необхідно погодитися з думкою І. М. Охріменко, який зазначає, що державний стандарт надання правоохоронних послуг, а отже – оцінка ефективності службової діяльності уповноважених органів має передбачати систему кількісно-якісних параметрів, виходячи з характеристики їх властивостей, а саме:

1) показники призначення та безпосередньої первинної діяльності відповідних суб'єктів;

2) показники стану публічної безпеки і порядку;

3) показники надійності;

4) показники професійного рівня персоналу правоохоронного органу;

5) оптимізація використання ресурсів;

6) загальний відсоток населення, задоволеного якістю роботи правоохоронних органів [4, с. 141].

Оцінка діяльності правоохоронних органів виявляє та виправляє можливі недоліки і розбіжності у роботі. Важливо правильно обрати критерії для оцінювання,

оскільки це дозволяє підвищити ефективність їхньої роботи. Система оцінювання має охоплювати всі аспекти діяльності правоохоронних органів та постійно адаптуватися до змін. Необхідно враховувати різноманітні функції, завдання та повноваження різних правоохоронних органів при встановленні критеріїв оцінювання. Це забезпечить більш об'єктивну оцінку їхньої роботи.

Слід також зауважити, що система критеріїв оцінювання повинна бути гнучкою і постійно вдосконалюватися, щоб відображати зміни у суспільстві та правоохоронній сфері. Особливо важливі зміни в умовах реформування правоохоронної системи, коли створюються нові органи та змінюються структури влади.

Через російську агресію проти України стало необхідним внести певні зміни до законодавства, особливо у контексті воєнних дій. Так, згідно з рішенням Верховної Ради України від 3 березня 2022 року, було прийнято 14 законів, спрямованих на посилення відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень під час воєнного стану, забезпечення виявлення та належної фіксації злочинів, вчинених агресором на території України, а також на підвищення ефективності діяльності судових та правоохоронних органів [5].

Одним із головних аспектів кримінально-правової політики в умовах воєнного стану є вжиття заходів щодо забезпечення громадської безпеки та боротьби зі злочинністю. З огляду на підвищений ризик вчинення злочинів у період воєнного стану, держава зазвичай ухвалює невідкладні заходи з посилення контролю за суспільним порядком та запобігання вчиненню злочинів. Це може включати в себе мобілізацію правоохоронних органів, введення додаткових обмежень щодо переміщення осіб та використання спеціальних засобів контролю та нагляду. Аналіз основних аспектів кримінально-правової політики в умовах воєнного стану виявляється надзвичайно важливим для розуміння та розв'язання правових проблем, що виникають у періоди військових конфліктів. Ретельне вивчення цього питання сприятиме ефективній реалізації правосуддя та забезпеченню громадської безпеки в умовах воєнного стану [6, с. 90].

Але не дивлячись на всі виклики, ми можемо спостерігати за стрімким розвитком діяльності Національної поліції у багатьох сферах. Так, постійно вдосконалюється технічне забезпечення та модернізація методів роботи; працівники правоохоронних органів активно співпрацюють з громадськістю, що спричиняє покращенню довіри населення та взаємодії поліції з громадянами України; Національна поліція активно співпрацює з міжнародними партнерами та іншими правоохоронними органами з метою обміну досвідом та координації заходів у боротьбі з транснаціональною злочинністю. На цьому не варто зупинятись, а навпаки, покращувати свою діяльність у цих сферах та розробляти нові напрямки роботи, які будуть включати в себе нові способи протидії злочинності.

Потрібно пам'ятати про інформаційну безпеку в сучасних умовах. Вплив та зомбування російською пропагандою спідкає українців скрізь у повсякденному житті. Особливо гостро це питання стоїть на тимчасово окупованих територіях. Нав'язування думки країни-агресора та не правдива інформація дуже швидко розлітається за допомогою засобів масової інформації. ЗМІ є основними засобами, через які ворог намагається здійснити вплив на усвідомлення та оцінку ситуації населення нашої країни [7, с. 137].

В цей же час потрібно зауважити щодо важливості використання та спілкування державною мовою. Особливої уваги в цьому контексті заслуговує набуття навичок та вмінь виокремлювати ворожі елементи за допомогою нашої рідної мови. Отже, навіть в умовах володіння «суржиком» певний акцент, а також пояснення розуміння певних

слів, таких як «паляниця», «дзвіниця», «суниця» та ін., призводитиме до успіху наших захисників [8; 9].

Здавалось би, що з моменту отримання Незалежності, ця проблема мала б бути вирішена без будь-якого втручання та конфліктів, але російська мова залишалась найбільш уживана в деяких регіонах держави. На жаль, саме цим і аргументував свої дії на сході нашої держави президент сусідньої держави-агресора [10].

Приходимо до висновку, що оцінка діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності є критично важливою для забезпечення безпеки та стабільності суспільства. Шляхи покращення їхньої роботи мають бути спрямовані на адаптацію до сучасних викликів, оптимізацію стратегій та використання інноваційних підходів. Тільки таким чином можна досягти значного покращення у сфері протидії злочинності та забезпечення правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Тінін, Д. Г. Формування довіри населення як основний напрям оцінки ефективної роботи Національної поліції України. Шановні учасники міжнародної конференції!, 134. // Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (5 листопада 2021) / упор.: Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 172 с. https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4008/1/05_11_2021.pdf#page=134.
2. Чорна А. Г. Добросовісність в правоохоронних органах: поняття та суб'єкти забезпечення. Юридичний науковий електронний журнал 1 (7), 87. 2022. С. 363-365
3. Гулько, К., & Тінін, Д. Г. (2022). Коло повноважень поліцейського в умовах тимчасової окупації. *Матеріали конференцій МЦНД*, (16.12.2022; Вінниця, Україна), 106–107. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/363>
4. Охріменко І. Оцінка ефективності діяльності органів і підрозділів Національної поліції України: погляд на проблему. Підприємство, господарство і право. 2016. № 11. С. 139–144.
5. Острогляд О. В. Кримінально-правова політика в умовах війни: законодавчий аспект. Аналітично-порівняльне правознавство 2022. С. 286-290
6. Чорна А. Г., Томас Д. С. Основні аспекти кримінально-правової політики в умовах воєнного стану. *Матеріали конференцій МНЛ*, (23 лютого 2024 р., м. Полтава), 89–91. Вилучено з <https://archive.liga.science/index.php/conference-proceedings/article/view/791>
7. Тінін, Д. Г., & Мислива, О. (2023). Деякі аспекти інформаційної безпеки українського населення на тимчасово окупованих територіях. *Матеріали конференцій МЦНД*, (23.06.2023; Полтава, Україна), 137–138. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/636>
8. Тінін Д.Г., Завістовський О.Д. (2023). Важливість питання комунікації поліцейського в системі професійної підготовки. *Матеріали конференцій МЦНД*, (08.12.2023; Черкаси, Україна), 143–145. <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/876>
9. Тінін, Д., & Завістовський, О. (2024). Питання вдосконалення мовлення під час фахової підготовки поліцейських в умовах воєнного стану. *Матеріали конференцій МЦНД*, (19.01.2024; Кривий Ріг, Україна), 236–238. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/975>
10. Савенко, Г. Б., Тінін, Д. Г., & Тимофєєв, В. П. (2022, June). ПРОБЛЕМА МОВНОГО ПИТАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР. In *The 3 rd International scientific and practical conference—Modern research in world science*[(June 12-14, 2022) SPC—Sci-conf. com. ua], Lviv, Ukraine. 2022. 1867 p. (p. 1827). URL: https://www.researchgate.net/profile/M-Rumiantsev/publication/361865011_MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-12-140622/links/62c91c3d3bbe636e0c4ded01/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-12-140622.pdf#page=1827

СЕКЦІЯ VIII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ГЛОК 17

Явір Олександр Віталійович

Курсант 2-го курсу

Факультету підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Бодирєв Дмитро Анатолійович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Glock 17 — австрійський пістолет, створений компанією Glock для австрійської армії. Цей пістолет став першим у своєму роді та вразив своєю ефективністю, що призвело до його прийняття на озброєння австрійських військ під обозначенням P80. Відповідно до відмінних бойових характеристик та надійності, Glock 17 широко поширився, як цивільна зброя для самооборони. Компанія Glock випускає різні модифікації цього пістолета для таких типів набоїв, як 9×19 мм Парабелум у Glock 19, 40 S&W у Glock 22, 10mm Auto у Glock 20, .357 SIG у Glock 31, .45 ACP у Glock 36, і .45 GAP у Glock 37.

Однією з особливостей конструкції пістолета є відсутність прапорця запобіжника та курка. В основному виготовлений з високотемпературного (до 200 C) міцного пластика, Glock 17 є легким і надзвичайно міцним. Принципи «вихопив і стріляй» характеризується відсутністю запобіжника, але постріл можливий лише при повному натисканні спускового гачка «безпечної дії». Зі складових у 33 деталі, пістолет може бути розібраний лише за кілька секунд [1, с. 5].

Після завершення Другої світової війни, австрійські збройні сили користувалися двома основними моделями пістолетів: Colt M1911A1 та Walther P38. В той час австрійська поліція використовувала Walther PP і Walther PPK, які випускалися, як військові, так і довоєнні моделі або вироблялися під ліцензією у Франції. У 1980 році, для покращення зброї поліції та армії, було оголошено конкурс на новий пістолет [3, с. 5].

Конкурсні вимоги включали 9 × 19 мм Парабелум боєприпаси, мінімальну ємність магазину на 8 патронів, зручне управління обома руками, швидке введення в бойове положення, можливість збирання та розбирання без спеціального обладнання, обмеження в 58 деталях, та інші параметри безпеки та надійності. У конкурсі взяла участь компанія Glock, що на той момент була маловідомою і спеціалізувалася на виробництві саперних лопат, багнет-ножів та амуніції. Гастон Глок, засновник компанії, поставив завдання створити максимально простий, ефективний та надійний пістолет [4, с. 40].

Використовуючи досвід застосування полімерів у виробництві зброї, був створений пістолет Glock 17 у 1982 році. Основною новацією було широке

використання ударостійкого поліаміду у конструкції. Пістолет був прийнятий на озброєння австрійської армії під обозначенням Р.80. Попит на нову модель був настільки великий, що фірмі Glock довелося залучати субпідрядників для виробництва 25 000 пістолетів [2, с. 56].

На початку квітня 2022 року в області Димер на Київщині силами спецпризначенців Головного управління розвідки Міністерства оборони України була припинена діяльність колони Росгвардії. Під час операції залишені в розбитих автомобілях документи окремого батальйону оперативного призначення Росгвардії (в/ч 6912), серед яких виявився атестат із зазначенням наявної в підрозділі зброї [3, с. 57].

У вищезгаданому документі вказано різноманітну зброю, якою обладнані російські спецпідрозділи, зокрема, автоматичні пістолети Стєчкіна АПС (50 одиниць), а також пістолети Макарова, ГШ-18, Яригіна, та один екземпляр Glock 17 [2]. Ця знахідка свідчить про високий рівень збройної підготовки і використання різноманітності стрілецького арсеналу російських військових в операційних діях на території України. Припущення про наявність таких видів зброї підтверджує небезпеку та агресивні наміри противника [4, с. 26].

Glock 17 здобув популярність серед поліцейських сил завдяки своїм високим стандартам якості та швидкості використання. Його можливість пристосовуватися під різні типи набоїв робить його універсальним і дозволяє забезпечити необхідний стандарт безпеки. Пістолет володіє простою конструкцією та легкістю у поводженні, що робить його ідеальним вибором для поліцейських у різних ситуаціях.

Отже, відсутність прапорця запобіжника та курка в поєднанні із здатністю «вихопив і стріляй» робить Глок 17 швидким у реакціях та ефективним для використання в критичних ситуаціях. Загалом, використання Глок 17 в лаврах поліції свідчить про високу оцінку його характеристик та надійності, допомагаючи забезпечити безпеку та ефективність правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Боровик М., Партико Н., Хацаюк О. Спеціальна фізична підготовка майбутніх офіцерів-правоохоронців : моногр. Chisinau : Dodo Books Indian Ocean Ltd, 2022. 85 с.
2. Логачев М. Г. Правові та психологічні аспекти застосування поліцією вогнепальної зброї: навчальний посібник. Харків. Харківський національний університет внутрішніх справ, 2018. 232 с.
3. Лопаєва О.М. Психологічна підготовка курсантів для виконання вправ стрільби з бойової зброї на заняттях з вогневої підготовки в Академії митної служби України. Міжнар. наук. практ. конф. Болгарія, Софія, 17-25 травня 2009 р. Том 15. с. 45-50
4. Основи професійної підготовки поліцейських: збірник метод. Рекомендацій. Тьорло О.І., Синенький В.М., Йосипів Ю.Р., Банах С.М., Курляк М.Д. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 297 с.

ЗАСТОСУВАННЯ СЛУЖБОВО-РОЗШУКОВИХ СОБАК ПІД ЧАС ОРД

Попова Ольга Григорівна

здобувач вищої освіти 1-го курсу

Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів

Національної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Копилов Едуард Володимирович

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Оперативно-розшукова діяльність (ОРД) є важливою складовою роботи правоохоронних органів у забезпеченні громадського порядку та боротьбі зі злочинністю. У цьому контексті використання службово-розшукових собак може значно полегшити та прискорити процес виявлення та затримання злочинців, пошуку важливих доказів та матеріальних слідів.

Особливості здійснення оперативно-розшукової діяльності потребують широкого спектру інструментів, і одним з них є використання різних видів тварин для підвищення результативності таких операцій. Їх застосування в ОРД регламентується п. 7 ч. 2 ст. 21 Закону про поліцію і відомчими нормативними актами[1].

Службово-розшукові собаки грають важливу роль у роботі правоохоронних органів, допомагаючи виявляти злочинців та виконуючи інші завдання за їх потребами. Завдяки своєму високорозвиненому нюху та ефективності, вони стають незамінними помічниками у складних ситуаціях.

Використання таких собак має численні переваги, зокрема, можливість працювати в умовах, недоступних для людини, швидше виявляти сліди та допомагати виявляти приховані об'єкти. Також вони допомагають зменшувати ризик для правоохоронців, бо їх присутність може попередити можливі небезпеки.

В системі службового собаківництва в залежності від спеціальної підготовки розрізняють наступні види службових собак: 1) розшукові; 2) спеціальні; 3) собаки-детектори; 4) патрульні; 5) конвойні; 6) вартові[4, с. 213-218].

У сфері ОРД найбільш інтенсивно використовуються розшукові, спеціальні собаки та собаки-детектори. Розшукові собаки призначені для знаходження та затримання осіб, які мають слід за собою у вчиненні злочинів, а також для пошуку різних речей, документів та речових доказів. Вони використовуються під час проведення різноманітних операцій, включаючи огляд та відпрацювання місць, де можуть переховуватися підозрювані або розшукувані особи.

Використання розшукових собак ґрунтується на індивідуальному запаку, який випускається організмом людини. Цей запах піддається зменшенню концентрації після певного часу через вплив різних факторів, таких як атмосферні опади, вітер, тип покриття ґрунту та рух транспорту. В зв'язку з цим запахові сліди поділяються на три категорії: свіжі (не старше однієї години), нормальні (від однієї до трьох годин) і холодні (старше трьох годин). Ці параметри часто визначають ефективність роботи розшукових собак. У практиці вже були випадки, коли розшукові собаки працювали по слідах підозрюваних на відстані до 10 кілометрів[5, с. 99-101].

Одним з основних напрямків використання розшукових собак є їх робота по «гарячих слідах». У зв'язку з цим інспектори-кінологи включаються до складу слідчо-оперативних груп по розкриттю окремих видів злочинів.

Спеціальні собаки використовуються для виявлення зброї, боєприпасів, вибухових речовин, наркотичних і психотропних речовин, людських трупів (останків). Їх часто застосовують[2, с. 85-88]:

- при огляді житлових і виробничих приміщень, дворів, присадибних, ділянок місцевості, лісових масивів, стадіонів і т.п. ;
- огляді одягу та обшуку осіб, затриманих за збут, придбання або зберігання наркотиків;
- огляді багажу, камер зберігання вокзалів, посилок, валіз та інших речей;
- огляді автотранспортних засобів і вантажу на стаціонарних і контрольних постах ДАІ.

Спеціальні собаки використовуються для пошуку та виявлення трупів в різних ситуаціях: а) у випадках нещасних випадків або обставин, що можуть призвести до загибелі безвісті особи; б) під час перевірки відомостей та даних про можливе вбивство з подальшим схованням тіла; в) при виявленні розчленованого трупа з метою пошуку інших частин тіла[3, с. 148-153].

Результати ОРД із застосуванням службово-розшукової собаки в процесі оперативно-розшукових і слідчих заходах оформляються відповідним актом, який складається інспектором-кінологом.

Якщо за допомогою розшукової собаки було розкрито злочин або затримано злочинця, кінологом складається довідка, яка підписується слідчим, дізнавачем, керівником слідчо-оперативної групи. Даний службовий документ має орієнтуюче значення і сприяє активізації пошукової роботи щодо осіб, підозрюваних у вчиненні злочину[4, с. 213-218].

Використання службово-розшукових собак у рамках оперативно-розшукової діяльності є важливим елементом успішного проведення операцій та забезпечення громадського порядку. Їх ефективність, швидкість та надійність робить їх не замінними помічниками для правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю.

Отже, застосування службово-розшукових собак у ОРД є важливим кроком у покращенні роботи правоохоронних органів та забезпеченні безпеки суспільства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – К., 1992, № 22. – Ст. 303.
2. Євстафієва Ю.М., Бучковська В.І. Використання службових собак для забезпечення публічної безпеки і порядку та протидії злочинності. «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» : тези IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Хмельницький, 26 лютого 2021 р. Хмельницький : Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2021. С. 85–88
3. Євстафієва Ю.М., Бучковська В.І. Теоретичні аспекти організації годівлі службових собак. Таврійський науковий вісник. Серія: Сільськогосподарські науки. 2020. Вип. 116. Частина 1. С. 148–153
4. Музичко, А. М. Використання службово-розшукових собак в оперативно-розшуковій діяльності: історичний аспект / А. М. Музичко // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2007. – Вип. 36. – С. 213-218.
5. Оперативно-розшукова діяльність: навч. посіб. / С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, Т. Г. Щурат; за заг. ред. проф. С. В. Албула. – Одеса : ОДУВС, 2023. – 375 с.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Диннік Денис Сергійович

курсант 2-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Кисельов Андрій Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент
майор поліції

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Кримінальний аналіз, як один із ключових інструментів сучасної правоохоронної діяльності, має свої коріння в давні часи. Однією з його важливих функцій є визначення так званих «гарячих зон» для посиленого патрулювання, історія якого налічує десятиліття та епохи. Однак, сучасні методи та результати кримінального аналізу знайшли своє застосування вперше в Лондонській міській поліції у 1800-х роках.

Дослідники злочинів, відомі як «детективи», вперше були призначені у Лондоні в 1840-х роках, а статистичні дані щодо злочинності стали доступними у 1847 році. Саме в рамках цього підрозділу виникла концепція «modus operandi» (спосіб скоєння злочину) та класифікація правопорушників і злочинів на її основі. Ідеї та методи, розроблені в Лондонській поліції, послужили прикладом для поліцейських органів по всьому світу, які адаптували або створювали власні версії цих методів [1, с. 40].

У двадцятому столітті американські поліцейські реформатори почали формалізувати застосування методів кримінального аналізу. Один із ранніх пропонентів такого аналізу, Август Воллмер, був настільки впливовим, що його називають батьком американської поліції. Воллмер впровадив різноманітні інновації, включаючи картографування злочинів, регулярний аналіз поліцейських звітів та визначення районів патрулювання на основі криминогенної ситуації. Хоча термін «кримінальний аналіз» став популярним у другій половині двадцятого століття, перші згадки про нього можна віднайти ще у середині минулого століття. Інформація про існування відділу кримінального аналізу в різних містах США, таких як Нью-Йорк, Чикаго, Сент-Луїс, Сіетл та Вашингтон, з'явилася у 1950-х - 1960-х роках [3, с. 58].

Кримінальний аналіз, як науково обґрунтований метод аналізу злочинності та виявлення патернів злочинної діяльності, має давню історію і постійно еволюціонує, стаючи все більш важливим і ефективним інструментом у сучасній правоохоронній діяльності [4, с. 8].

У своєму впливовому виданні «Police Administration», яке стало настільною книгою для командирів поліції і використовується протягом багатьох десятиліть, Вілсон, хоч і не є автором терміна «кримінальний аналіз», заслуговує на визнання за популяризацію ідеї створення підрозділів кримінального аналізу. В своїй книзі, великих правоохоронних структурах рекомендується створювати такі підрозділи.

На початку 1970-х років, завдяки фінансуванню з боку Адміністрації зі сприяння діяльності правоохоронних органів (LEAA), розвиток кримінального аналізу отримав

потужний імпульс у багатьох середніх і невеликих правоохоронних організаціях. Програма LEAA забезпечила підтримку для розвитку підрозділів кримінального аналізу із 1973 по 1977 рік. Кримінальний аналіз став одним із чотирьох напрямів Інтегрованої Програми Запобігання Злочинності (ICAP), і після закінчення програми деякі підрозділи кримінального аналізу продовжили називати себе «підрозділами ICAP» [1, с. 58].

Проте, з припиненням фінансування з боку LEAA в 1982 році, професія кримінального аналізу в США зазнала скорочення. Було створено лише небагато нових підрозділів, окрім деяких, що отримали підтримку з місцевого рівня або шукали акредитацію через Комісію з Акредитації Правоохоронних Органів (CALEA). Багато кримінальних аналітиків, які отримували фінансування від LEAA та ICAP, втратили роботу, і література з кримінального аналізу стала рідкістю [2, с. 9].

Проте в 1990-х роках професія кримінального аналізу почала відроджуватися. З'явилася Міжнародна Асоціація Кримінальних Аналітиків у 1990 році, і з 1991 року почалася регулярна конференція асоціації. Отримуючи підтримку від уряду США через програми фінансування правоохоронної діяльності та Програму Картографування й Аналізу Злочинів, професія кримінального аналізу почала розширюватися в США [2, с. 4]. Також в 1998 році у Сполученому Королівстві був ухвалений Закон про злочини та порушення громадського порядку, що сприяв появі нових аналітиків на місцевому рівні. Усі ці чинники сприяли розвитку кримінального аналізу і відродженню цієї професії.

У 2010-х роках професія кримінального аналізу продовжувала активно розвиватися, зберігаючи високий темп прогресу. Зростання кількості навчальних програм з кримінального аналізу та аналізу оперативних даних у коледжах і університетах Сполучених Штатів і Сполученого Королівства дало можливість підготувати нове покоління аналітиків. У США поновлення уваги до кримінального аналізу з боку Бюро Сприяння Правосуддю, яке є підрозділом Міністерства юстиції, сприяло забезпеченню літературою, технічною підтримкою та навчанням для аналітиків і керівників органів, які користуються їхніми послугами [3, с. 6].

Моделі діяльності поліції, такі як здійснення правоохоронної діяльності на основі аналітики (Intelligence Led Policing/ILP) та здійснення правоохоронної діяльності на основі прогнозів, а також програми, які використовують дані, такі як Підходи до Боротьби зі Злочинністю та Безпеки Дорожнього Руху на основі даних (DDACTS), підкреслили важливість кримінального аналізу, що створило попит навіть у невеликих правоохоронних організаціях на штатні одиниці, пов'язані з аналізом даних [4, с. 59].

У той же час, багато країн, де історично кримінальним аналітикам приділялася незначна увага, приєдналися до глобальної мережі і почали нарощувати свою внутрішню спроможність. У 2010-х роках аналітики, так само як і їхні колеги попередніми десятиліттями, адаптувалися до швидко змінюючогося середовища нових технологій, включаючи стрімке зростання соціальних мереж, нові методи та ідеї.

Незважаючи на досягнутий прогрес, тисячі аналітиків стикалися з тими ж проблемами: брак доступу до якісних даних, обмежений час і ресурси, обмежені бюджети на навчання та підвищення кваліфікації, а також недостатнє розуміння ролі аналізу у своїх організаціях. Навіть у шостому десятилітті розвитку потреба в літературі та підготовці у сфері кримінального аналізу залишалася дуже актуальною.

Список використаних джерел:

1. Fosdick, R. B. The modus operandi system in the detection of criminals. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 1986. P. 560–570.
2. Buck, G. A., Austin, R., Cooper, G., Gagnon, D., Hodges, J., Martensen, K. & O’Neal, M. *Police crime analysis unit handbook*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Law Enforcement Assistance Administration.
3. Grassie, R. P., Waymire, R. V., Burrows, J. W., Anderson, C. L. R., & Wallace, W. D. *Crime analysis executive manual*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Law Enforcement Assistance Administration.
4. *Exploring Crime Analysis: Readings on Essential Skills*. International Association of Crime Analysis. 2017. 390 с.

ОРГАНИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ДО ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ

Черчил Ю. В.

магістр 2 курсу спеціальності Право
Факультет права та економіки
Міжнародний Гуманітарний Університет, Україна

Арабаджи Н.Б.

канд.юрид.наук, доцент
кафедри Державно-правових дисциплін
Міжнародний Гуманітарний Університет, Україна

Однією з функцій держави є функція забезпечення національної безпеки й правового порядку, яка може реалізовуватись через державні органи та інститути, що мають відповідні до цього повноваження. Адже реалії сьогодення свідчать про загострення таких питань, як зростання ризиків та загроза національній безпеці, поява нових викликів, практичне забезпечення національної безпеки, адекватне й своєчасне реагування на проблематичні ситуації, що виникають в державі. Саме тому нагальним виступає питання своєчасного вдосконалення системи суб'єктів забезпечення правового порядку, зокрема в умовах воєнного стану.

Так, 11 травня 2023 р. Президент України затвердив Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки [3]. Даним документом органи правового порядку видокремлено в окрему групу суб'єктів та затверджено комплекс заходів із їх реформування. У зв'язку з цим обраний напрям дослідження органів правового порядку як суб'єктів забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану є актуальним і своєчасним.

Згідно норм законів «Про оборону України» [5] та «Правовий режим воєнного стану» [6], воєнний стан виступає особливим правовим режимом, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Саме зараз, воєнний стан є тим особливим правовим режимом діяльності органів забезпечення правового порядку та безпеки в Україні у виняткових обставинах, пов'язаних з обставинами зовнішнього характеру – необхідністю відбиття агресії проти України.

Відповідно до статті 12 Закону України «Про національну безпеку України», сектор безпеки і оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних складових:

- сили безпеки – розвідувальні та правоохоронні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту тощо;

- сили оборони – Збройні сили України та інші військові формування, що утворюються згідно з чинним законодавством, розвідувальні та правоохоронні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями із забезпечення оборони;

- обороннопромисловий комплекс;

- громадські об'єднання та громадяни, які беруть участь (добровільно) в забезпеченні національної безпеки [4].

Відповідно до Указу Президента України №273/2023 «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки», до органів правопорядку відносить органи прокуратури, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Служби безпеки України та Державної митної служби України [3]. Дані органи виконують спеціальні і суміжні завдання у сфері забезпечення національної безпеки, адже їх основний напрям діяльності полягає у протидії загрозам і викликам у сфері національної безпеки та їх своєчасне усунування.

Органи правового порядку у сфері забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану забезпечують низку ключових функцій, що спрямовані на забезпечення ефективного захисту національних інтересів держави та її громадян, серед яких виділяють:

- стратегічне прогнозування і планування, яке направлене на визначення цілей і завдань у напрямі протидії викликам і загрозам національній безпеці;

- моніторингове спостереження за зовнішніми та внутрішніми загрозами безпеки;

- сприяння розвитку та забезпечення стійкості економіки держави;

- протидія корупції тощо [5].

Діяльність органів забезпечення правопорядку в умовах воєнного стану має певні особливості, які зумовлені спеціальними завданнями та функціями конкретного правоохоронного органу, повноваження яких регламентується відповідним нормативним документом. Наприклад, забезпечення безпеки на державному кордоні покладається на Державну прикордонну службу України, публічного порядку та безпеки – на органи Національної поліції [2] тощо. Проте, виконуючи завдання покладені на них завдання, органи правопорядку доповнюють одне одного, формуючи при цьому єдину організаційно-функціональну структуру.

Варто відмітити, що поточні та перспективні проблеми, які виникають із забезпеченням національної безпеки, свідчать про те, що ефективна діяльність органів правопорядку у цій сфері залежить від злагодженої діяльності всіх суб'єктів забезпечення національної безпеки у межах єдиної нормативно визначеної системи. Саме тому науковці рекомендують створити єдиний механізм координації діяльності всіх суб'єктів забезпечення національної безпеки та виконання ними взаємозалежних функцій.

Окрім того, одним із елементів розвитку органів правового порядку виступає висока професійна кваліфікація, правова культура та національна свідомість, хоча це і не профільні складові. Проте постійне навчання, стимулююча система мотивації, належні умови матеріально-технічного забезпечення, ефективна система протидії

корупції допомагають формувати професійні кадри у цій сфері, а також успішно реагувати на загрози і виклики [1].

Підводячи підсумки, варто зауважити, що тісна взаємодія та обмін інформацією між усіма суб'єктами забезпечення національної безпеки та органами правового порядку сприятиме вчасному виявленню та реагуванню на загрози та виклики. Постійне вдосконалення та реагування на сучасні виклики допомагають забезпечити захист і благополуччя нації в умовах військової агресії та інших загроз.

Список використаних джерел:

1. Безега В. В. Характеристика адміністративно-правового статусу Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 121– 127. URL : <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.20>.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 13.05.2023)
3. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки : Указ Президента України від 11.05.2023 № 273/2023. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/2732023-46733> (дата звернення: 06.05.2024)
4. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 06.05.2024)
5. Про оборону України: Закон України 06.12.1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 06.05.2024)
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СУЧАСНОГО ТАКТИЧНОГО КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Шевченко Дмитро Андрійович

курсант 2-го курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Кисельов Андрій Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент
майор поліції

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Сучасна кримінальна діяльність вимагає від правоохоронних органів ефективних методів та інструментів для розкриття злочинів та попередження злочинності. Один з таких методів - тактичний кримінальний аналіз - забезпечує важливі засади для успішного ведення розслідування та вирішення кримінальних справ.

Тактичний кримінальний аналіз - це систематичний та структурований процес збору, аналізу та використання інформації для виявлення злочинних злочинів та забезпечення ефективного вирішення кримінальних справ.

Етапи тактичного кримінального аналізу включають:

На першому етапі - зборі інформації - кожен детальний крок є важливим, подібно тому, як у пазлі кожна частина важлива для виявлення зображення. Свідчення, докази, бази даних - усе це як камені, які потрібно скласти в готову мозаїку.

Аналіз інформації - це, можна сказати, ключ до розгадування таємниці. Як детектив, що переглядає покази і розкриває зв'язки між ними, на цьому етапі використовуються різні інструменти та методи, які допомагають зрозуміти суть ситуації [1,с.43].

Оцінка ризиків - це схоже на гру в шахи, де потрібно передбачати наступні ходи супротивника. Визначення наслідків можливих дій допомагає розробити стратегію, що мінімізує ризики та максимізує шанси на успіх.

Розробка тактики - це, як планування маршруту для подорожі. Потрібно враховувати всі можливі перешкоди та вибрати найоптимальніший шлях, що приведе до досягнення мети.

Ці етапи разом створюють повну картину і дозволяють правоохоронним органам ефективно виявляти, розслідувати та запобігати злочинам.

Умови воєнного стану можуть суттєво змінити динаміку злочинності та створити нові виклики для правоохоронних органів. Загострення суспільного конфлікту може спровокувати зростання різних видів злочинності, включаючи злочини проти майна, особистої безпеки, а також злочини з національно-політичною мотивацією.

Розпад правоохоронних структур у таких умовах може призвести до зниження ефективності правоохоронних заходів та контролю над ситуацією. Це може створити сприятливі умови для зростання організованої злочинності та інших форм протиправної діяльності [2,с.44].

Зміни в економічному та соціальному середовищі також можуть вплинути на злочинність. Наприклад, економічна нестабільність може зробити деякі види злочинності, такі як крадіжки або шахрайство, більш привабливими для людей у пошуку засобів для виживання.

У таких умовах тактичний кримінальний аналіз стає ключовим інструментом для виявлення, аналізу та протидії злочинності, пов'язаної з воєнним конфліктом. Він дозволяє ідентифікувати основні тенденції у злочинності, визначати пріоритети у проведенні заходів з протидії злочинності та розробляти ефективні стратегії боротьби з нею.

В умовах воєнного конфлікту ефективна координація між правоохоронними органами та військовими структурами є надзвичайно важливою. Використання спільних штабів, обмін інформацією та кооперація у плануванні та проведенні розслідувань дозволяють забезпечити більш ефективний контроль над злочинністю.

Спільні штаби та об'єднані команди дозволяють об'єднати зусилля різних військових та правоохоронних підрозділів для досягнення спільних цілей, включаючи зменшення рівня злочинності та забезпечення безпеки і стабільності в районі воєнного конфлікту. Обмін інформацією між цими структурами дозволяє оперативно реагувати на злочинні події та вчасно приймати відповідні заходи.

Кооперація у плануванні та проведенні розслідувань дозволяє використовувати ресурси та зусилля ефективно, мінімізуючи дублювання робіт та оптимізуючи процес реагування на злочинність. Це допомагає забезпечити ефективну боротьбу з злочинністю в умовах воєнного конфлікту і забезпечити безпеку та стабільність в районі проведення операцій.

Отже, сучасний тактичний кримінальний аналіз використовує передові технології та програмне забезпечення для збору, аналізу та використання інформації. Це включає в себе використання аналітичних інструментів, штучний інтелект, а також системи баз даних.

Злочинність стає все більш транснаціональною, тому сучасний тактичний кримінальний аналіз вимагає співробітництва між правоохоронними органами та агентствами на міжнародному рівні.

Сучасні методи та підходи в тактичному кримінальному аналізі повинні бути гнучкими та здатними швидко адаптуватися до змін у злочинній ситуації та нових видів злочинності.

Загалом, сучасний тактичний кримінальний аналіз відображає сучасні реалії та виклики в сфері правоохоронної діяльності, забезпечуючи ефективну боротьбу з злочинністю та забезпечуючи безпеку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Шинкаренко І. Р. Проблеми запровадження кримінального аналізу в діяльність підрозділів кримінальної поліції: теоретико-історичне підґрунтя. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 1. С. 56.
2. Копилов Е.В. Щодо питання значення прокурорського нагляду за здійсненням оперативно-розшукової діяльності підрозділами національної поліції України в умовах воєнного стану. «Colloquium-journal» № 10 (169) 2023. С. 43-46

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗБУТУ НАРКОТИКІВ ШЛЯХОМ ЗАКЛАДОК

Заславець Кирило Андрійович

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців

для підрозділів превентивної діяльності

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Скрипнік Іван Сергійович

курсант 2-го курсу

факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Кисельов Андрій Олександрович

кандидат юридичних наук,

доцент, майор поліції

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Анотація. *Стаття присвячена аналізу методів та технік боротьби з розповсюдженням наркотиків через використання тактики закладок. Автори досліджують стратегії оперативного реагування правоохоронних органів на цей вид злочинності, враховуючи специфіку цього методу збуту наркотиків та існуючі законодавчі рамки. В статті також розглядаються особливості організації розслідування та співпраця між правоохоронними структурами та іншими відомствами у боротьбі з цим явищем. Результати дослідження можуть бути корисними для розробки ефективних стратегій протидії збуту наркотиків у межах правоохоронних органів та управління ризиками цього виду злочинності.*

Постановка проблеми. Актуальність теми надзвичайно висока в сучасному суспільстві з урахуванням поширення наркотичних речовин та їх впливу на громадське здоров'я та безпеку. Способи збуту наркотиків постійно еволюціонують, а одним зі широко вживаних методів залишається використання тактики закладок. Цей метод дозволяє наркоторговцям ефективно та непомітно пересувати наркотики через кордони та контрольні пункти. Особливо актуальним стає розуміння принципів та методів боротьби з цим явищем для забезпечення безпеки суспільства та попередження поширення наркоманії серед молоді. Дослідження особливостей оперативно-розшукової протидії в цій сфері не лише допомагає виявити та припинити діяльність наркотичних мереж, але й сприяє розробці та вдосконаленню стратегій протидії злочинності в цілому.

З урахуванням того, що наркотична торгівля залишається однією з найбільш прибуткових та небезпечних форм злочинності, розуміння особливостей та ефективних методів її запобігання та припинення є критично важливим для суспільства та правоохоронних органів. Тому дослідження теми є актуальним і важливим напрямком роботи у сфері боротьби зі злочинністю.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремі аспекти аналізованої проблеми стосовно теорії та практики виявлення, розкриття та розслідування незаконного

збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів за допомогою мережі Інтернет присвячено праці: М. М. Андрєєва, А. А. Венедіктова, О. А. Вовчанської, Р. Р. Греня, І. І. Демідова, Н. А. Запорощенко, В. А. Ізотова, О. Б. Керницького, Н. М. Косміна, Є. В. Лизогубенка, В. М. Михайлецького, В. В. Недільського, Д. Й. Никифорчука, Д. О. Ноздріна, О. В. Одерія, А. В. Окушка, С. О. Павленка, А. М. Поляха, О. А. Рівчаченко, А. П. Сакаля, О. В. Сачка, В. Г. Севрука, М. О. Сергатого, О. М. Стрільціва, Д. Ю. Стригуна, Р. В. Тарасенка, О. Л. Хитрої, Р. Ф. Черниша, С. М. Щербаковського та ін.

Мета статті – розглянути особливості оперативно-розшукової протидії збуту наркотиків шляхом закладок.

Виклад основного матеріалу. Ефективна протидія незаконному обігу наркотичних засобів є важливим завданням для правоохоронних органів, зокрема для оперативних підрозділів Національної поліції України (НПУ). Забезпечення якісної та ефективної оперативно-розшукової діяльності вимагає відповідних сил, засобів та методів. Передумовою для успішної організації такої діяльності є глибоке розуміння співробітниками оперативних підрозділів НПУ особливостей сфери обігу наркотичних засобів у сучасних умовах [1, с. 87].

Дослідження в галузі оперативно-розшукової діяльності підтверджують, що така протидія має свої особливості, які визначаються її структурно-змістовними елементами. Серед цих елементів слід виокремити аналіз та оцінку оперативної обстановки, планування оперативно-розшукових заходів та контроль за їхньою реалізацією [5, с. 89]. Оперативно-розшукова діяльність розглядається як комплекс заходів, спрямованих на протидію злочинності та попередження протиправної суспільно небезпечної діяльності. Важливо враховувати, що ця діяльність має бути націлена не лише на виявлення та припинення злочинних угруповань, але й на запобігання майбутнім злочинам. Оперативна тактика відіграє ключову роль у процесі здійснення оперативно-розшукових заходів [9, с. 20]. Знання цієї тактики є невід'ємною складовою для осіб, уповноважених на здійснення оперативно-розшукової діяльності. Важливо також підкреслити необхідність постійного моніторингу інтернет-ресурсів з метою виявлення оперативно-розшукової інформації.

Для ефективної протидії кримінальним правопорушенням необхідно знати всі аспекти злочинної діяльності, що дозволить розробити обґрунтовані та ефективні заходи протидії. Оперативно-розшукова характеристика виступає важливим зв'язком між теорією оперативно-розшукової діяльності та практичними діями оперативних підрозділів, створюючи передумови для їхньої ефективної діяльності у протидії кримінальним правопорушенням [3].

На ринку наркотичних засобів широко використовуються речовини, які є небезпечними для здоров'я, і становлять серйозну загрозу для суспільства при їх неправомірному використанні. В Україні до традиційних наркотичних засобів належать макова соломка, опій, героїн, марихуана, гашиш, кокаїн. Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів охоплює широкий спектр дій, включаючи культивування рослин, виробництво, зберігання, перевезення, придбання та інші дії, що відбуваються з порушенням законодавства [5, с. 16].

Аналіз поняття незаконного обігу наркотичних засобів дозволяє визначити основні ознаки такого обігу: створення умов для нелегального поширення наркотичних засобів, вчинення незаконних операцій з ними та здійснення інших заборонених дій. Наприклад, лише у 2019 році в Україні викрито та передано до суду понад 6 тисяч кримінальних проваджень, пов'язаних із збутом наркотичних засобів та психотропних речовин. Протидія незаконному обігу наркотиків включає в себе

роботу правоохоронних органів, спрямовану на припинення діяльності організованих злочинних груп, які займаються цією незаконною справою. Зазначені групи часто використовують Інтернет для здійснення своїх дій, що створює додаткові виклики для правоохоронців [7, с. 8].

У період з вересня 2019 до серпня 2020 року правоохоронні органи виявили та припинили діяльність 89 організованих злочинних груп, що займалися незаконним обігом наркотиків. Це свідчить про постійну боротьбу з цим видом злочинності та необхідність вдосконалення методів протидії [4].

Суть оперативного пошуку полягає у швидкому зборі інформації щодо кримінальних правопорушень шляхом виявлення джерел інформації про ці події. Дослідження практичної роботи оперативних підрозділів у сфері обігу наркотичних засобів показує, що найчастіше такий пошук здійснюється за певними ознаками:

- Типові для загальної злочинності у сфері незаконного обігу наркотиків (за методами поширення) (33,3%);
- Характерні для конкретного методу вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з незаконними операціями з наркотиками (метод контрабанди) (37,7%);
- Інформація, що вказує на участь певної фізичної або юридичної особи у злочинності у сфері незаконного обігу наркотиків (посадовий статус) (29%) [3, с. 11].

Аналіз діяльності підрозділів, які борються з наркозлочинністю, підтверджує, що під час проведення оперативного пошуку ознак кримінальних правопорушень, пов'язаних з розповсюдженням наркотичних засобів через мережу Інтернет, можна отримати інформацію про:

- Способи реалізації наркотиків та психотропних речовин через так звані закладки;
- Облікові записи та сторінки в соціальних мережах, які використовуються для контактів з особами, які здійснюють купівлю/продаж наркотиків та психотропних речовин;
- Особисті дані інших осіб, які причетні до придбання та реалізації наркотиків та психотропних речовин;
- Місця незаконного виробництва та зберігання наркотичних засобів та психотропних речовин, призначених для реалізації [1, с. 5].

Кисельов А.О. зазначає, що використання кримінального аналізу може зменшити витрати часу працівників оперативних та слідчих підрозділів на вирішення завдань і підвищити якість їхньої інформаційно-розшукової роботи [10].

Також, як зазначає Кисельов А.О., під час використання можливостей кримінального аналізу, в тому числі у протидії наркозлочинності, поліцейські мають враховувати тактичні та інші особливості [11-14].

Висновки. Сучасні технології, зокрема Інтернет, відкривають нові можливості для здійснення злочинних дій у сфері збуту наркотиків. Злочинці активно використовують різноманітні онлайн-платформи для розповсюдження наркотиків шляхом закладок, що ускладнює роботу правоохоронних органів. Ефективна протидія збуту наркотиків в Інтернеті вимагає спеціалізованих знань та навичок в галузі кібербезпеки та відслідковування онлайн-активності. Правоохоронні органи повинні постійно оновлювати свої методи та технології для виявлення та припинення діяльності злочинних груп. Оскільки злочинці в Інтернеті можуть операционувати з будь-якого куточка світу, ефективна боротьба з цим явищем потребує міжнародного співробітництва та обміну інформацією між правоохоронними органами різних країн. Попередження збуту наркотиків в

Інтернеті потребує комплексного підходу, що включає в себе розвиток програм та ініціатив для підвищення обізнаності громадськості про небезпеку таких дій, а також підтримку участі громадян у спільних зусиллях з боротьби з цим явищем.

Отже, для ефективної оперативно-розшукової протидії збуту наркотиків шляхом закладок необхідно поєднувати спеціалізовані знання з сучасними технологіями, активно співпрацювати з іншими країнами та вживати запобіжні заходи для залучення громадськості до цієї боротьби.

Список використаних джерел:

1. Волошина М. О. Оперативний пошук первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами кримінальної поліції: зміст поняття. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. 2019. С. 235-243. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/25>
2. Волошина М.О. Окремі особливості організації оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 3. С. 199-203. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/3902>
3. Пеньков С.В., Шендрик В.В. Впровадження інтернет-технологій у діяльність Національної поліції України для отримання оперативно-розшукової інформації. Право і безпека. 2017. № 2 (65). С. 80-85. <http://oaji.net/pdf.html?n=2017/2258-1507794866.pdf>
4. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Статистична інформація за 2019 рік. Офіс Генерального прокурора. Офіційний вебсайт. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>.
5. Про результати протидії наркозлочинності на території України за 2019 рік. Аналітичний огляд. Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції. 2020. 7 с.
6. Ситуація з наркозлочинністю є критичною в усіх регіонах України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3126679-situacia-z-narkozlocinnistu-kriticna-v-usihregionah-ukraini-mvs.html>
7. Татаров О. Ю., Стрільців О. М., Школьнік В. Б. та ін. Кваліфікація та розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів за допомогою мережі інтернет: метод. реком. Київ: ГСУ МВС України, Нац. акад. внутр. справ. 2012. 30 с.
8. Телійчук В. Г., Ченчик В. В., Чабаненко Ю. В. Оперативно-розшукова протидія обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів або їх аналогів. Priority directions of science and technology development. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua". Kyiv, Ukraine. 2021. Pp. 1177-1180 URL: <https://sci-conf.com.ua/ix-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-prioritydirections-of-science-and-technology-development-16-18-maya-2021-goda-kiev-ukraina-arhiv/>
9. Телійчук В.Г., Рець В.В. Оперативно-розшукова тактика: практичний аспект та значення її окремих елементів. Norwegian Journal of development of the International Science. №64/2021. С.27-30. URL: https://www.nor-ijournal.com/wp-content/uploads/2021/07/NJD_64.pdf.
10. А.О. Кисельов. Особливості здійснення кримінального аналізу на прикладі складання аналітичного звіту (за матеріалами УКА ГУНП в Дніпропетровській області). Бюлетень з обміну досвідом роботи №228/2021. РВВ ДНДІ. К., 2021, с. 63-67.
11. Кисельов А.О. Особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали. Всеукраїнської наук.-практ. конф. 19 жовт. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.

12. Кисельов А.О. Тактика спілкування поліцейського з особами. The Top Actual Researches in Modern Science : Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Ajman, July 28-29, 2016, UAE). International Scientific and Practical Conference «World Science». № 8 (12). July 2016. P. 25-28.
13. Горелік Д.С., Кисельов А.О. Міжнародне співробітництво Національної поліції у сфері оперативно розшукової діяльності. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 19 жовтня 2018 р.): У 2-х ч. - Ч. 1. Дніпро: ДДУВС, 2018. С. 139-141.
14. Кисельов А., Ковалевська О. Дослідження ефективної поліцейської комунікації. Ролі в правоохоронних органах, що вимагають знання мови. Методологічні основи вивчення процесів загальних психічних закономірностей у взаємодії людини з навколишнім середовищем. Міжнародна наукова група. – Бостон : Primedia eLaunch, 2022. 194 с. Доступно за адресою: DOI - 10.46299/ISG.2022.MONO.PSYCHOL.1/ Стор. 39-47.

ПРОТИПРАВНЕ НАСИЛЬНИЦЬКЕ ВТОРГНЕННЯ У ЖИТЛО ЧИ ІНШЕ ПРИМІЩЕННЯ ЯК ОДНА З ПІДСТАВ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРИ ПЕРЕВИЩЕННІ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Спудка Микита Дмитрович

курсант 2-го курсу факультету

підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Корогод Світлана Володимирівна

старший викладач кафедри кримінального права та криміналогії

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Статтею 27 Конституції України гарантується право на життя для кожної особи. Ця правова норма визначає, що кожен має право захищати не лише своє власне життя і здоров'я, а й життя та здоров'я інших від будь-яких протиправних дій.

Згідно зі статтею 30 Основного Закону України, ніхто не має права без дозволу власника проникати у його житло або інше майно. Ця норма встановлює безумовний захист особистого простору і власності кожної особи. У визначенні правомірності необхідної оборони важливо враховувати наступні критерії: наявність реальної загрози для життя або здоров'я, об'єктивна обстановка, в межах якої застосовується захист, а також пропорційність захисних дій до загрози [3].

Стан необхідної оборони може виникати як у момент нападу, так і у випадку створення реальної загрози посягання. Ця загроза оцінюється з урахуванням агресивності та інтенсивності дій нападника, а також об'єктивної обстановки. Згідно зі статтею 36 Кримінального кодексу України, необхідною обороною вважаються дії, спрямовані на захист прав та інтересів особи або інших осіб від суспільно небезпечних посягань. При цьому важливо дотримуватися принципу пропорційності та уникати перевищення меж необхідної оборони.

Надто, закон передбачає винятки, коли особі дозволяється захищати себе або інших, навіть з використанням сили, у випадку нападу озброєних осіб або групи, або при незаконному вторгненні у житло чи інше приміщення [1].

У відповідності зі статтею 27 Конституції України, кожна особа має неоспориме право на захист свого життя та життя інших від будь-яких протиправних посягань. Ця гарантія є однією з основних принципів правової системи України і закріплює не лише право на самозахист, а й на захист інших осіб у разі загрози для їхнього життя. У свою чергу, стаття 30 Конституції недвозначно забороняє проникнення до житла або іншого володіння особи без її згоди. Це закріплює непорушність приватної власності та особистого простору кожного громадянина [4].

У разі, коли власник будинку чи житла стикається з ситуацією незаконного проникнення або нападу з боку невідомих осіб, він має право на захист свого майна та особистої безпеки. У таких обставинах закон допускає застосування необхідної оборони з метою відвернення потенційної загрози. Право на самозахист, зокрема позбавлення життя, визнане необхідним у випадках серйозної загрози життю або здоров'ю власника житла або його родини. Підтвердженням цього є рішення Колегії

суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду України [3].

У зазначеному судовому рішенні стверджується, що при здійсненні захисних дій в умовах нападу озброєних осіб, групи або протиправного вторгнення у житло, обмеження на застосування сили не ставиться. Це означає, що особа, яка відстоює своє право на безпеку і майно, може вжити будь-яких необхідних заходів, включаючи і позбавлення життя, для відвернення серйозної загрози. Протиправне вторгнення у житло чи інше приміщення є однією з підстав, за якої особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності у разі перевищення меж необхідної оборони [1].

Ця підстава означає незаконне, непрохане проникнення особи чи групи осіб у житло або інше приміщення з метою застосування насильства або загрози насильства проти власника житла чи осіб, які перебувають в ньому. Такі дії створюють серйозну загрозу для життя, здоров'я та безпеки осіб, які перебувають у приміщенні.

У разі, коли власник або особа, яка перебуває в приміщенні, реагує на цю загрозу та застосовує заходи захисту, які перевищують межі необхідної оборони, він може бути звільнений від кримінальної відповідальності. Це означає, що вжиті ним заходи, навіть якщо вони призвели до нанесення шкоди або позбавлення життя посягаючих, вважатимуться правомірними у зв'язку з необхідністю відвернення протиправної загрози [2].

Отже, зазначене вище вказує на важливість розуміння та визнання права на захист власності та особистої безпеки в умовах протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення. Подібні ситуації створюють серйозну загрозу для життя та безпеки осіб, які перебувають у приміщенні, і, отже, можуть виправдовувати застосування заходів самозахисту.

При цьому важливо враховувати принципи необхідності та пропорційності, а також контекстуальні обставини, щоб уникнути перевищення меж необхідної оборони. Законодавство передбачає можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності у разі перевищення меж необхідної оборони в умовах протиправного насильницького вторгнення, що демонструє ретельне уваження до прав людини та їхньої безпеки у власному житті.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
2. Корогод С. В. Питання кримінально-правової охорони життя людини у системі національної безпеки України Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 13 березня 2020 р.). - Дніпро : ДДУВС, 2020. С. 358-359
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та доповн. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1360с
4. Примаченко В.Ф. Практикум з кваліфікації кримінальних правопорушень : навч. посіб. В.Ф. Примаченко, В.Д. Людвік, В.Г. Хашев, С.В. Корогод. Дніпро : ДДУВС, 2022. 192 с.

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ТАКТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Мойсейченко Ростислав Станіславович

Здобувач вищої освіти другого курсу

Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність"

Факультет підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Кисельов Андрій Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент,

майор поліції

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Тактичний кримінальний аналіз необхідний для ефективної роботи та прийняття рішень. По-перше, він допомагає розкрити сутність складних проблем, які часто включають багато компонентів, що важко аналізувати самотійно. По-друге, він дозволяє порівнювати різні елементи між собою, визначаючи критичні фактори і взаємозв'язки. По-третє, такий аналіз допомагає зосередитися і керувати увагою, що є важливим аспектом у роботі з розумом. По-четверте, він сприяє системному, послідовному підходу до аналізу, що є більш продуктивним порівняно з хаотичним підходом. Нарешті, використання раціональної системної моделі дозволяє контролювати підсвідому частину розуму та уникнути помилок в аналізі [1, с.60].

Тактичний аналіз - це метод дослідження даних, спрямований на виявлення закономірностей і особливостей у серіях злочинів. Він визначає підозрілі ознаки, осіб та групи, з'єднує факти, аналізує кримінальні зони та розробляє профілі жертв і підозрюваних. Такий аналіз надає керівникам інформацію про динаміку злочинності, її часові та просторові характеристики, способи вчинення злочинів та інші фактори.

Тактичні аналітичні продукти можуть використовувати:

- працівники органів державної безпеки з метою підвищення рівня поінформованості та своєчасного попередження кримінальних проявів;
- працівники правоохоронних органів для підвищення рівня поінформованості про оперативну ситуацію та динаміку криміногенних зон;
- слідчі та оперативні працівники для запобігання та виявлення злочинів та осіб, які проявляють кримінальну активність;
- керівники для того, щоб приймати обґрунтовані рішення щодо маневрування силами та засобами на території юрисдикції та ефективно оцінювати результати діяльності [2, с.58].

Відтак, результати такого аналізу можуть бути використані різними установами для запобігання злочинності, виявлення злочинців та прийняття обґрунтованих рішень. Клієнтами такого аналізу є керівники організацій, які замовляють аналіз, а бенефіціарами є не лише вони, але й інші учасники, які використовують його результати.

Основна мета такого аналізу - визначення тактичних моделей у серіях злочинів для прийняття ефективних рішень та оптимального використання ресурсів. Аналітична діяльність спрямована на отримання максимальної користі від доступної інформації з метою правильного розуміння ситуації та успішної дії.

Для проведення тактичного аналізу важливо дотримуватися загальних правил, які включають наявність ідентифікаторів, назву, заголовки, авторство, місце та час проведення, вихідні дані і відомості про місцезнаходження документа. Аналітик, опираючись на інформаційні моделі, виявляє об'єктивні закономірності і тенденції, а також визначає причинно-наслідкові зв'язки, що дозволяє йому створювати нові знання про предметну область [3, с.20].

На думку Кисельова А.О., під час оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням, поліцейські мають враховувати тактичні та інші особливості [4-7], в тому числі й особливості здійснення тактичного аналізу.

Послідовність для проведення тактичного аналізу є потужним інструментом, і важливо, щоб зміст аналізу базувався на документально підтвердженій інформації, точність і якість якої залежать від отриманих даних. Більшість даних, що використовуються у такому аналізі, походять з поліцейських баз даних, зокрема інцидентів, які містять інформацію про злочини, місця їх учинення та частоту повторення на території певного поліцейського підрозділу.

Отже, використання методів тактичного кримінального аналізу сприяє розвитку аналітичних здібностей. Важливо зазначити, що ефективність процесу аналізу та прийняття рішень залежить не лише від методів аналізу, але й від якості розумового процесу. Аналітичне мислення стимулює розумовий процес і робить його більш глибоким, сприяючи кращому розумінню та аналізу проблем. Правильне та креативне застосування аналітичних прийомів може значно підвищити нашу здатність аналізувати, розв'язувати проблеми та приймати обґрунтовані рішення, забезпечуючи впевненість у їх правильності.

Список використаних джерел:

1. Тактичний кримінальний аналіз: теорія та практика; навчальний посібник. О.Є. Користін, Н.П. Свиридчук, О.М. Цільмак, О.М. Заєць, К.Ю. Ісмаїлов, В.А. Некрасов; МВС України, ДНДІ, ОДУВС. Одеса: РВВ ОДУВС, 2019. 216 с.
2. Цільмак О.М. Загальні положення методу криміналістичного моніторингу. Web of Scholar. Multidisciplinary scientific edition. International academy journal, 4(22), Vol.5. April 2018. С.56-61
3. Заєць О.М. Інститут аналітичного супроводження досудового розслідування кримінального провадження в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. Вісник кримінального судочинства. 2016. № 4. С. 17-25.
4. Кисельов А.О. Особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали. Всеукраїнської наук.-практ. конф. 19 жовт. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.
5. Кисельов А.О. Тактика спілкування поліцейського з особами. The Top Actual Researches in Modern Science : Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Ajman, July 28-29, 2016, UAE). International Scientific and Practical Conference «World Science». № 8 (12). July 2016. P. 25-28.
6. Горелік Д.С., Кисельов А.О. Міжнародне співробітництво Національної поліції у сфері оперативно розшукової діяльності. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 19 жовтня 2018 р.): У 2-х ч. - Ч. 1. Дніпро: ДДУВС, 2018. С. 139-141.
7. Kyselov A., Kovalevska O. An investigation of effective police communication. law enforcement roles requiring language skills. Methodological bases of studying the processes of general mental laws in human interaction with the environment. International Science Group. – Boston : Primedia eLounge, 2022. 194 p. Available at : DOI - 10.46299/ISG.2022.MONO.PSYCHOL.1/ Pp. 39-47.

СЕКЦІЯ ІХ. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

DOI 10.62731/mcnd-17.05.2024.003

АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ CBRNE В РАМКАХ ПРОВЕДЕННЯ ГУМАНІТАРНОГО РОЗМІНУВАННЯ В УКРАЇНІ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Берегуля Руслан Олександрович

слухач курсу офіцерів вищого керівного складу стратегічного рівня
Національний університет оборони України, Україна

Романюк Валентин Петрович

ORCID ID: 0000-0001-7767-2268

канд.техн.наук, начальник кафедри ХБРЯ захисту та цивільної безпеки
Національний університет оборони України, Україна

Дудар Владислав Володимирович

ORCID ID: 0009-0006-9677-9531

аспірант очної (вечірньої) форми навчання
Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління, Україна

Гандзюра Володимир Петрович

ORCID ID: 0000-0001-9192-7423

д-р.біол.наук, професор, директор центру євроатлантичної інтеграції
Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління, Україна

У держав-членів НАТО є досвід спільного застосування підрозділів протимінної діяльності (EOD group – explosive ordnance group) та підрозділів РХБ розвідки (CBRNE group – Chemical, biological, radiological, nuclear and explosive), які не тільки ідентифікують вибухонебезпечні предмети (далі – ВНП) на забруднених/імовірно забруднених територіях, а й допомагають проводити заходи із протимінної діяльності на хімічно та радіаційно забруднених землях, наприклад місця розбомблених хімічно-небезпечних підприємств, ідентифікацію хімічних та радіоактивних боєприпасів, а також для ідентифікації вибухонебезпечних предметів у важких ділянках місцевості, наприклад у озерах.

У статті застосування груп CBRNE буде взято за основу досвід Армії США. Для виконання цих цілей у Армії США створено 20th CBRNE Командуванні Армії США, яке призначене для виявлення, ідентифікації, оцінки, вилучення та знешкодження боєприпасів, що не вибухнули, а також вирішення небезпек ХБРЯ, що можуть

виникнути під час протимінної діяльності, в тому числі через забруднення довкілля вибуховими речовинами та організовані в системі G-6 [1].

20th CBRNE Командуванні Армії США має загальну чисельність у 3800 військовослужбовців, складається з 75% всіх підрозділів знешкодження вибухонебезпечних предметів (EOD) і хімічних, біологічних, радіологічних, ядерних (CBRN) Армії США. Командування складається із таких підрозділів:

- 48-а хімічна бригада (CBRNE), Форт Кавазос (штат Техас);
- 52-а боєприпасна група (EOD), Форт Кемпбелл (штат Кентуккі);
- 71-ша боєприпасна група (EOD), Форт Карсон (штат Колорадо);
- CBRNE Analytical and Remediation Activity-East (CARA), Aberdeen Proving Ground (MD);
- CBRNE Analytical and Remediation Activity-West (CARA), Redstone Arsenal (AL);
- Підрозділ ліквідації наслідків (CMU) (Армійський резерв), Абердинський полігон (MD) [2].

В залежності від поставлених завдань, структура підрозділів EOD і CBRNE може змінюватися. Чисельність окремої групи є штатною і становить 8 військовослужбовців не в залежності від типу підрозділу. У групах EOD і спеціалісти із CBRNE діють спільно, але кожний з них окремо проходить саперну підготовку та підготовку із ХБРЯ захисту.

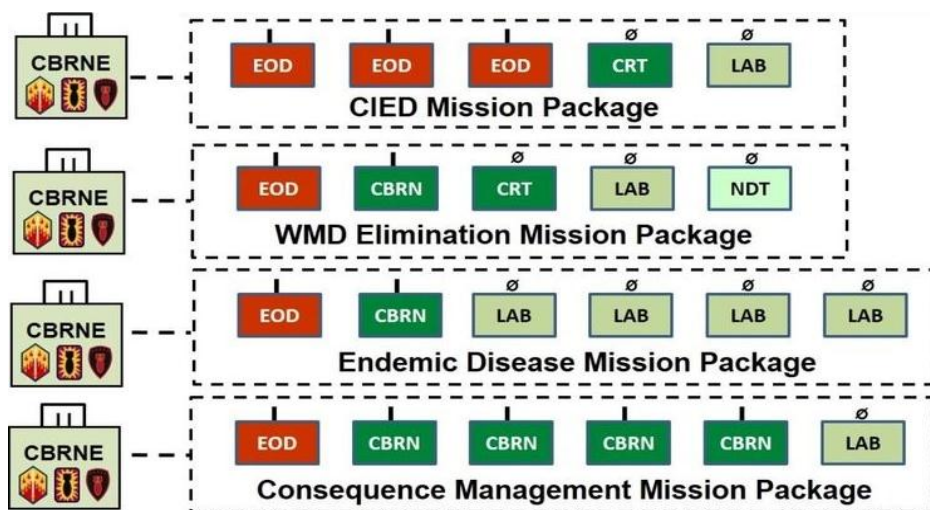

Рис. 1. Сфера застосування підрозділів 20th CBRNE Командуванні Армії США при виконанні різних оперативних завдань [3]

В залежності від поставлених цілей і задач, підрозділи CBRNE матимуть таку структуру:

1) Здійснення заходів із протимінної діяльності (CIED Mission). При виконанні такого завдання використовують 3 групи протимінної діяльності (EOD – Explosive Ordnance Disposal), які є основними для виконання поставлених завдань, та дві допоміжні групи чисельністю по 4 особи кожна, а саме 1 групу CRT (Chemical Response Team – група реагування на хімічні загрози) і 1 лабораторію з метою визначення ВР у довкіллі.

2) Здійснення заходів із ідентифікації та знешкодження хімічних ВНП, хімічних засобів для боротьби із заворушеннями та інших типів хімічної зброї, а також проведення заходів протимінної діяльності на хімічно зараженій території. При виконанні цих завдань застосовують 2 основні групи, а саме 1 групу EOD (група реагування на ВНП), 1 групу CBRN (з метою визначення ступеню небезпеки

зараження забруднення довкілля), а також 3 допоміжні групи, такі як 1 групу CRT (з метою знешкодження хімічних ВНП), 1 лабораторію (відбір проб та визначення забруднення довкілля) та 1 групу NDT (Nuclear disablement teams – група реагування на ядерні загрози).

3) Здійснення заходів із реагування на біологічні загрози, в тому числі реагування на пандемії. При виконанні цих завдань застосовують 2 основні групи, а саме 1 групу EOD (група реагування на ВНП), 1 групу CBRNE, а також 4 допоміжні групи лабораторного аналізу.

4) Здійснення заходів оцінки шкоди довкіллю від ВНП. При здійсненні цього завдання застосовуються 1 група EOD, 4 групи CBRN та 1 допоміжна група лабораторного аналізу. При здійсненні цього завдання група EOD проводить заходи контролю стосовно залишків ВНП, але основну задачу виконують саме групи CBRN, які визначають ступінь забруднення довкілля від ВНП, в особливості ідентифікують ВР [3].

За потреби може розгортатися штаб Об'єднаної оперативної групи з ліквідації зброї масового знищення (JTF-E).

Спільне застосування саперних груп та груп CBRNE у складі операторів протимінної діяльності підвищить спроможності підрозділів Міністерства оборони України та Збройних Сил України для проведення заходів протимінної діяльності, вивільнення земель від вибухонебезпечних залишків війни (далі – ВЗВ), а також оцінки збитків, які надані земельним ресурсам в наслідок збройної агресії російської федерації, а також дозволить виявляти хімічні та радіаційні боєприпаси. З цією метою ці підрозділи мають використовувати прилади дистанційного виявлення запаху вибухових речовин (ДВЗВР) в комплекті з приладами радіаційної та хімічної розвідки.

Процедура застосування приладів ДВЗВР прописані у МСПМД (IMAS) 09.43 “Дистанційне виявлення парів запаху вибухових речовин”, де ДВЗВР передбачає вибірку зразків повітря і пилу (землі), які можуть містити запах об'єкта пошуку, з поверхні землі на підозрілих небезпечних територіях з використанням установок для вибірки зразків, які переносяться вручну або монтуються на транспортні засоби [4].

Групи CBRNE можуть бути приданими підрозділами до операторів протимінної діяльності при виконанні специфічних завдань, наприклад розмінуванні хімічних боєприпасів, входити до складу групи контролю якості або діяти самостійно спільно з групами створення проходів.

До складу групи, що займається створенням проходів (здійснення протимінної діяльності для проходів групи CBRNE), має входити наступний персонал: керівник групи, маркувальник, медпрацівник, водій, механік, фахівці з розмінування (сапери) [4].

До складу групи, яка займається уловленням випаровування вибухових речовин, має входити наступний персонал: керівник груп, оператори приладів ДВЗВР, групи для відбору проб/зразків

До складу озброєння та військової техніки груп CBRNE мають входити прилади ДВЗВР, до яких можна віднести широкий спектр приладів хімічної розвідки, але доцільно використовувати портативні із можливістю визначення як Explosive (вибухових речовин), а також TIM (Toxic Industrial Materials) та CWA (Chemical Warfare Agents) та дозиметричні прилади.

Спільне застосування підрозділів EOD і CBRNE в рамках проведення протимінної діяльності в Україні дозволить виконувати 4 основні завдання.

1) Виявлення хімічних та радіаційних снарядів у районах проведення заходів із протимінної діяльності.

Виконання цього завдання дозволить виявляти та ідентифікувати факти застосування хімічної зброї та їх прекурсорів, а також повідомляти саперів про загрози хімічного зараження та радіаційного опромінення під час проведення заходів протимінної діяльності, що підвищить спроможності проведення заходів протимінної діяльності, збільшення доказової бази порушення російською федерацією міжнародного гуманітарного права, а також це зменшення ризику для саперів стосовно отримання хімічного зараження чи радіаційного опромінення.

Це актуально для України під час проведення заходів протимінної діяльності, так як російська федерація неодноразово застосовувала хімічні засоби для боротьби із заворушеннями як засіб ведення війни, а також не виключено застосування неконвенційної зброї, такої як ядерної та хімічної.

Тільки за період з 15.02.2023 по 13.04.2024 мобільними групами РХБ розвідки 704 окремого полку військ РХБз ЗС України було зафіксовано та задокументовано 1712 випадків застосування супротивником боєприпасів.

Разом з тим, для підтвердження застосування противником боєприпасів, які містять отруйні хімічні речовини здійснено відбір лише 9-ти проб ґрунту, рослинності, уламків боєприпасів в місцях їх застосування із 1712 зафіксованих випадків і ще невідомо скільки не зафіксованих і не задокументованих випадків. Це зумовлено інтенсивністю ведення бойових дій, а також небезпекою відбору даних зразків, в тому числі через мінування територій. Тому під час проведення заходів протимінної діяльності підрозділи CBRNE можуть відбирати ці зразки та надавати відповідним профільним органам з метою використання їх у міжнародному кримінальному судді та на інших міжнародних заходах [5].

Хоча основною дією хімічних засобів для боротьби із заворушеннями є саме подразнювальна дія, але Командування Медичних сил Збройних Сил України зазначила, що у військові заклади охорони здоров'я зареєстровано 1057 випадків надання медичної допомоги військовослужбовцям з отруєннями невідомою речовиною, що виникли внаслідок ведення бойових (воєнних) дій [6]. Хімічні засоби для боротьби із заворушеннями як засіб ведення війни, які застосовую російська федерація типу РГ-Во, споряджені хлорацетофеноном ($C_6H_5COCH_2Cl$ або "Черемуха") – бойова отруйна речовина з групи лакриматорів-сльозогінних речовин (ОВ дратівливої дії). Високотоксичний. Тривалість подразнюючої дії 5-30 хвилин. Перебування у хмарі хлорацетофенону більше 5 хвилин вважається небезпечним. CN при тому набагато сильніший шкірний ірритант, ніж CS. Нашкірна аплікація всього 0,5 мг CN протягом 60 хвилин викликає еритему у всіх випробуваних [7]. Тому оператори протимінної діяльності не мають нехтувати загрозами хімічного отруєння особового складу навіть від хімічних засобів для боротьби із заворушеннями.

Але не варто виключати застосування російською федерацією неконвенційної зброї, в тому числі ядерної та хімічної. Є непідтверджена інформація застосування російською федерацією артилерійський снарядів із отруйною речовиною "люїзіт" при битві за Бахмут взимку 2023 року [8]. У радянському союзі до 1991 року зберігалися у 122-мм артилерійському снаряді 53HC462Д у кількості 17748 од. та 152-мм артилерійському снаряді ХС-530Д у кількості 12923 од., які споряджені ОР люїзітом [7]. Інформація є непідтвердженою, бо через високу інтенсивність бойових дій довести або спростувати застосування хімічної зброї неможливо, але при проведенні заходів протимінної діяльності саперам варто враховувати можливе хімічне зараження через можливу наявність нерозірваних та/або пошкоджених хімічних снарядів.

Разом з тим, російська федерація неодноразово погрожувала застосування ядерної зброї проти України. 17.11.2022 року російська федерація застосувала проти

України крилату ракету типу Х-55, в якій замість бойової частини знаходився блок, який виступав імітатором ядерної бойової частини [9].

Російська федерація застосовує проти підрозділів Сил оборони України уранові снаряди. Центр досліджень трофейного та перспективного озброєння та військової техніки, що було затрофеєсно російський 125-мм танковий постріл ЗВБМ23 “Свинец-2” (індекс пострілу ЗВБМ23) з БОПС ЗБМ60 російська федерація, де пенетратор виконаний із вольфраму застосовувала, а також снаряд ЗБМ59 “Свинец-1” (індекс пострілу ЗВБМ22), де пенетратор виконаний саме зі збідненого урану. Разом з тим, у російській федерації знаходяться на озброєні 125-мм танковий постріл ЗБМ30 “Надфиль-2”, який випускався з 1982 року із сердечником із уранового сплаву, та ЗБМ32 “Вант”, який випускався з 1985 року із сердечником із монокристалічного уранового сплаву, вага збідненого урану якого в кожному снаряді становить 4,75 кг [10]. Кількість уранових снарядів, які російська федерація застосовує проти Сил оборони України, відповісти на поточний час неможливо, але достеменно відомо, за досвідом проведення протимінної діяльності на території колишньої Югославії, що такі снаряди становитимуть небезпеку для операторів протимінної діяльності без належної підготовки та взаємодії із підрозділами CBRNE.

Іншою загрозою для хімічного зараження саперів є розмінування крилатих ракет, а саме зараження через витік ракетного палива. Для прикладу, російська крилата ракета Х-101 має 1250 кг ракетного палива Т-10 “децилін”, який вважається надзвичайно токсичним. При застосуванні цих ракет ракетне паливо часто повністю не вигорає і при пошкодженні ракети паливо потрапляє у довкілля та починає випаровуватися, може становити небезпеку для особового складу при здійсненні оперативного реагування.

Тому підрозділи CBRNE повинні залучатися при протимінній діяльності для виявлення інших специфічних загроз з метою уникнення втрат особового складу груп протимінної діяльності.

2) Допомога саперам ідентифікації зон хімічного та радіаційного зараження, ідентифікації ВНП у цих зонах.

Території України, які забруднені/імовірно забруднені мінами та ВЗВ, при тому зазнали та/або можуть зазнати хімічного та радіаційного забруднення. До 95% території Чорнобильської Зони відчуження забруднені/імовірно забруднені ВНП внаслідок ведення бойових дій 2022 року. Підрозділи CBRNE виявлятимуть радіаційну обстановку території і повідомлятимуть групам EOD про стан радіаційної безпеки з метою унеможливлення радіаційного зараження саперів. Додатково, ВНП та ВЗВ можуть поглинати радіацію і самі, крім вибухової небезпеки, загрожувати саперам іонізуючим випромінюванням.

Разом з тим, російська федерація окупувала ядерні об'єкти України, такі як Запорізька АЕС, а також бомбардувала радіаційні та ядерні об'єкти України. Для прикладу, Ядерну підкритичну установку “Джерело нейтронів”, яка розміщена у м. Харків, російські війська систематично обстрілюють. 22 березня 2022 року персонал виявив нерозірваний реактивний снаряд РСЗВ 9К58 «Смерч» на території промислового майданчика ЯПУ “Джерело нейтронів”. При проведенні оперативного реагування на ВНП піротехніки ДСНС діяли спільно із дозиметристами ЯПУ [11].

Треба враховувати, що відповідно до Переліку хімічно небезпечних об'єктів I та II ступенів небезпеки, розташованих на території України Державної служби статистики України, у Луганській області, яка, на превеликий жаль, окупована на 99 %, знаходилася 7 ХНО I та II ступеню небезпеки. Наприклад, до повномасштабного вторгнення російської федерації у ПрАТ “Севєродонецьке об'єднання “Азот” 24 783,10

тонн аміаку. Під час бойових дій за Сєвєродонецьк, які тривали з 28 лютого по 24 червня 2022 року, неодноразово обстрілювалася російськими військами із викидом у довкілля азотної кислоти, найбільшим із яких відбувся 31 травня 2022 року. Проведення заходів протимінної діяльності на території підприємства, площа якого становить 48,0 га, а також на прилеглих територіях, які зазнали забруднення аміаком (сильно діюча отруйна речовина (СДОР), відноситься до 4 класу небезпеки) та іншими хімічно небезпечними підприємствами, потребуватиме спільні дії з групами CBRNE з метою уникнення додаткового зараження особового складу, а також виявлення ВНП, які становитимуть додаткову хімічну небезпеку через їх забруднення.

3) виявлення ВНП за випаровуванням ВР у складних природних ландшафтах та у водоймах.

За оперативною інформацією, забруднені/імовірно забруднені ВНП деокуповані території за типами ландшафтів розділяються на 63,6 % землі сільськогосподарського призначення та 18,3 % природні ландшафти. До природних ландшафтів відносяться ліси, луки, об'єкти природно-заповідного фонду та інші землі, які вкриті природною рослинністю. Проведення заходів протимінної діяльності ускладнюються наявністю рослинності, а також створює додаткову небезпеку для саперів. Але знищення рослинності в рамках гуманітарного розмінування може призвести до напруженості з місцевим населенням, місцевими органами виконавчої влади, а також можуть призвести до адміністративної та кримінальної відповідальності, наприклад через знищення рослинності на об'єктах природно-заповідного фонду чи землях лісового фонду.

Операторами протимінної діяльності України заходи з контрольованого випалювання рослинності не здійснюють, так як такі дії заборонені законодавством України про охорону навколишнього природного середовища. Разом з тим, при пошкодженні родючого шару ґрунту через механічні засоби розмінування, а також забруднення ґрунту хімічними речовинами в наслідок підривів ВНП при механічному розмінуванні, можливе відкриття адміністративних чи кримінальних проваджень через порушення вимог Земельного Кодексу України. Додатково через висвітлення у засобах масової інформації дій операторів протимінної діяльності, що призвели до пошкодження чи знищення природних ландшафтів, можуть заплямувати престиж Сил оборони України, в тому числі на міжнародному рівні. З цією метою групи CBRNE, які оснащені приладами ДВЗВР, можуть із застосуванням дистанційних засобів виявляти ВНП без знищення рослинності та ґрунтового покриття.

Разом з тим, ці прилади можуть по забрудненню води виявляти ВНП у водоймах без застосування водолазів-саперів, що зекономить значний час та фінансові ресурси під час проведення протимінної діяльності у водоймах. Але застосування цього методу даватиме більшу ефективність лише на малих водоймах із слабкою течією. Для прикладу, середня ціна проведення ідентифікацію ВНП під водою для водолазів-саперів коштує 200-500 доларів США, враховуючи ціну екіпіровки сапера-водолаза від 10 000 доларів США. Разом з тим, більшість приладів ДВЗВР, хоч і коштують дорожче із середньою ціною 60 000 доларів США, не вимагають розхідників та спеціального навчання особового складу щодо їх використання. Тому аналіз у водоймах буде фактично безкоштовним і швидким, як термін проведення скринінгу відбувається до 1 хвилини. Точність таких приладів, в залежності від умов, становитиме до 95%.

Тому підрозділи CBRNE допоможуть оперативно виявляти ВНП на слідових рівнях на складних ландшафтах без його пошкодження та/або знищення, що дозволить швидше та ефективніше проводити заходи із протимінної діяльності.

Висновки. Застосування груп CBRNE, які діятимуть спільно із групами EOD, дозволить розширити широкий спектр завдань за призначенням в структурі заходів

протимінної діяльності, зменшити соціальні, економічні та екологічні загрози від ВНП. Групи CBRNE мають бути озброєні системи ДВЗВР такими як раман-спектрометрами, інфрачервоні спектрометри типу Фур'є та портативними мас-спектрометрами, які проводять виявлення ВР, ТІМ та CWA в зонах ведення протимінної діяльності. Це дозволить виконувати такі завдання:

- виявлення хімічних та радіаційних снарядів у районах проведення заходів із протимінної діяльності;
- оперативне реагування на нерозірвані ядерні та хімічні боеприпаси;
- виявлення хімічного та радіаційного забруднення довкілля, виявляти розливи токсичного ракетного палива з метою уникнення хімічного зараження особового складу в зонах проведення протимінної діяльності;
- полегшення виявлення та ідентифікації ВНП на складних природних ландшафтах та водоймах.

Список використаних джерел:

1. 20th CBRNE. U.S. Army. Вилучено з: <https://www.army.mil/20thcbrne#org-about>.
2. Офіційна сторінка 20th CBRNE Командування Армії США. Вилучено з: <https://www.20cbrne.army.mil/UNITS>.
3. F. John Burpo (2015). The 20th CBRNE Command Transformation – Regionally Aligned CBRNE Task Forces. United States Military Academy West Point. Вилучено з: https://www.researchgate.net/publication/332353094_The_20th_CBRNE_Command_Transformation_-_Regionally_Aligned_CBRNE_Task_Forces.
4. Міжнародний стандарт з протимінної діяльності (2013). 09.43 Дистанційне виявлення парів запаху вибухових речовин. (МСПМД (IMAS) 09.43). Вилучено з: https://www.mil.gov.ua/content/standarts/IMAS%2009.43_ua.pdf.
5. Лист Командування Сил підтримки Збройних Сил України від 20.04.2024 № 343/3518 стосовно випадків застосування російською федерацією проти Сил безпеки та оборони України хімічної зброї та хімічних засобів боротьби із заворушеннями як засіб ведення війни.
6. Звіт щодо випадків надання медичної допомоги військовослужбовцям з отруєннями невідомою речовиною, що виникли внаслідок ведення бойових (воєнних) дій, лист Командування Медичних сил Збройних Сил України від 18.03.2024 № 510/13/4097.
7. Аналітична довідка щодо кількості хімічної зброї, місця зберігання та методи їх доставки, яка зберігалася у російській федерації, лист Командування Сил підтримки Збройних Сил України від 16.11.2023 № 14/2640/23.
8. Sarah Ashton-Cirillo (2023, 4 липня). Особистий блог. Вилучено з: <https://twitter.com/SarahAshtonLV/status/1676241883780075525>.
9. Defense Express (2022, 17 листопада). Росія запускає по Україні крилаті ракети з імітатором ядерної боеголовки. Вилучено з: https://defence-ua.com/weapon_and_tech/rosija_zapuskaje_po_ukrajini_krilati_raketi_z_imitatorom_jadernoji_bojegovolovki-9677.html.
10. Аналітична довідка про трофейне озброєння російської федерації. Довідка Центру досліджень трофейного та перспективного озброєння та військової техніки листом від 22.02.2024 № 767/598.
11. Інформаційне агентство "Інтерфакс-Україна" (2022, 23 березня). На майданчику харківського "Джерела нейтронів", за попередньою інформацією, виявлено нерозірваний снаряд "Смерч". Вилучено з: <https://interfax.com.ua/news/general/817185.html>.

СЕКЦІЯ Х. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ВПЛИВ ПРИРОДНИЧИХ МУЗЕЇВ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Соколовська Марія Олегівна

здобувачка вищої освіти природничого факультету
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Романюк Руслана Костянтинівна

доктор педагогічних наук, професор, декан природничого факультету
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Природничі музеї відіграють важливу роль в освітньо-науковому процесі та фахової підготовки майбутніх біологів, забезпечуючи унікальну освітню платформу для здобувачів та дослідників. Однією з основних функцій природничого музею є навчання та популяризація знань про різноманітні аспекти природи, що допомагає зацікавити молодь у вивченні біології та екології. Музеї відкриває перед здобувачами широкі можливості для самостійного дослідження та поглибленого вивчення природничих наук.

Важливою функцією природничих музеїв є збереження та вивчення колекцій і експонатів, які є джерелом великої кількості наукових даних та інформації. Це дозволяє здобувачам вивчати різноманітні види та взаємозв'язки в природному середовищі, розширювати свої знання та поглиблюючи розуміння природних процесів. Природничі музеї сприяють розвитку дослідницьких навичок та формування відповідального ставлення до природи.

Співробітництво музейних та освітніх інституцій стає предметом особливого зацікавлення науково-педагогічних працівників та працівників культури. Така діяльність потребує рівноправного партнерства культурних та освітніх суб'єктів, які повинні вибудовуватися на основі музеєцентричного і освітньоцентричного принципів [1, с. 115].

Взаємодія з природничими музеями сприяє поглибленню різних аспектів навчального процесу. По-перше, завдяки участі у спеціальних природничих програмах здобувачі отримують безпосереднє знайомство з різноманітними формами життя та екологічними системами. Це допомагає легше засвоювати теоретичний матеріал через прямий контакт з природними об'єктами та вступити в інтеракцію з предметами вивчення. Такий підхід стимулює активність та цікавість здобувачів до навчання, що позитивно позначитися на їх результативності.

По-друге, природничі музеї надають можливість для проведення досліджень та практичних робіт під керівництвом фахівців. Здобувачі можуть застосовувати теоретичні знання на практиці, збираючи дані, аналізуючи їх та роблячи висновки. Такий підхід сприяє розвитку навичок критичного мислення, спостережливості та здатності до роботи в колективі, що формують важливі компетенції майбутніх біологів.

По-третє, відвідування природничих музеїв може стати джерелом інспірації для студентів, підштовхуючи їх до самостійних наукових досліджень та інновацій. Відчуття єднання з природними явищами та живими організмами може відкрити нові горизонти для творчого мислення та винаходів. Такий підхід сприяє розвитку наукової креативності та індивідуальних здібностей здобувачів.

Формування професійних навиків здобувачів ґрунтується на принципах науковості, інтеграції, наочності та демонстрації, динамічності, дослідницького, практичного, творчого підходів. Принцип науковості передбачає дотримання наукового рівня подання інформації відповідно до тематики організованої діяльності. Всі представлені експонати музею мають достовірно відображати тематику природничого музею, освітньої програми чи заняття [2, с. 32].

Принцип інтеграції має на меті враховувати зміст освітніх програм, для створення університетських природничих музеїв, які дають змогу ефективно засвоїти матеріал. Принцип наочності та демонстрації полягає у використанні демонстраційних і наочних матеріалів. Останні передбачають систематизацію та логічність у їх створенні, а також відображення матеріалу відповідно до освітньої компоненти та навчального та спеціалізації здобувачів. Принцип динамічності експонатів передбачає можливість використання моделей і муляжів для імітації процесів та явищ [2, с. 32].

Дослідницький принцип функціонування музею робить можливим проведення дослідницької роботи в межах тематики університетського природничого музею під керівництвом наукового керівника. Матеріали музейної колекції мають бути розраховані на проведення наукового дослідження та використовуватися для теоретичних і експериментальних цілей. Принцип творчого підходу враховує можливість творчої реалізації кожної особистості через організаційну, навчальну або дослідницьку діяльність природничого музею [2, с. 32–33].

Однією з переваг взаємодії музею природи з навчальними закладами є можливість комплексного поглибленого вивчення екологічних систем. Здобувачі мають змогу спостерігати за живими організмами в умовах, близьких до природних, що робить навчальний процес більш ефективним. Діаграми, експонати та інші матеріали музею надають можливість уявно представити величину або масштаб досліджуваної проблеми, що полегшує засвоєння складних концепцій.

З метою реалізації освітнього потенціалу природничого музею у заклади вищої освіти, важливо забезпечити організаційно-методичні, мотиваційні, змістові та процесуальні умови. Організаційно-методичні умови передбачають узгодження освітньої мети музею і педагогічного процесу в його середовищі. Мотиваційні створюють атмосферу емоційного комфорту і позитивного сприйняття музейної експозиції, презентація музейних предметів або моделей як зразків для наукової діяльності. Змістові умови сприяють введення у змістовий компонент навчального процесу ознайомлення з музейними експонатами як знаками природничого змісту. Процесуальні дають можливість вільного висловлювання думок та створення ситуацій для професійно орієнтованої імпровізації [3, с. 93].

Для ефективного використання природничих музеїв у процесі навчання майбутніх біологів необхідно дотримуватися кількох рекомендацій. По-перше, підготувати програми та спеціальні курси, які базуються на експозиціях музею, з метою поглиблення знань здобувачів у різних природничих напрямках. Важливо враховувати актуальні тенденції у природничих науках та впроваджувати їх у навчальні плани. По-друге, організувати практичні заняття та лабораторні роботи в природничих музеях, що дозволить здобувачам отримати практичні навички та

досвід у роботі з біологічним матеріалом. Це сприятиме їхньому професійному зростанню та підготовці до майбутніх досліджень. По-третє, важливо підтримувати співпрацю між музеями та закладами вищої освіти для забезпечення доступу здобувачів до наукових ресурсів, бібліотек та лабораторій. Це дозволить розвивати наукові інтереси здобувачів та стимулювати процес навчання.

Список використаних джерел:

1. Філіпчук Н. О. Виховання особистості засобами музейної педагогіки. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали П'ятої науково-практичної конференції (28–29 вересня 2017 р.)*. Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. К., 2017. С. 115–116.
2. Пащенко Є. Ю., Постова К. Г. Принципи організації шкільного музею природничого напрямку. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2020. № 3. С. 29–37.
3. Сліпчишин Л. В. До питання досвіду реалізації освітньої функції музею у професійному навчальному закладі. *Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали П'ятої науково-практичної конференції (28–29 вересня 2017 р.)*. Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. К., 2017. С. 92–94.

СЕКЦІЯ XI. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ВПЛИВ ІНТЕНСИВНОСТІ РОСТУ ТЕЛИЦЬ НА ЇХ ПОДАЛЬШУ МОЛОЧНУ ПРОДУКТИВНІСТЬ

Ткачук Олена Дмитрівна

ORCID ID: 0000-0001-6274-6092

асистент

кафедри генетики, розведення та селекційних технологій в тваринництві

Державний біотехнологічний університет, Україна

Барановський Дмитро Іванович

ORCID ID: 0000-0002-2104-995X

кандидат с.-г. наук,

доцент кафедри генетики, розведення та селекційних технологій в тваринництві

Державний біотехнологічний університет, Україна

Антоненко Сергій Федорович

доктор с.-г. наук

Інститут тваринництва НААН України, Україна

Вступ. Швидкість росту генетично детермінована властивість. Проте реалізація генетичної потенції залежить від ряду паратипових факторів. Основними паратиповими факторами є рівень годівлі, умови утримання та ряд технологічних чинників, якими можна впливати на інтенсивність росту телиць при їх вирощуванні. Між показниками динаміки росту і розвитку телиць в постнатальний період та їх подальшою молочною продуктивністю встановлена позитивна взаємообумовленість [3,4,5].

На підставі ряду досліджень розроблені технологічні вимоги щодо оптимізації вирощування ремонтних телиць [1]. Окремі автори [2] деталізують вирощування телиць за різних рівнів годівлі. Проте питання вирощування ремонтних телиць з метою отримання в майбутньому високопродуктивних дійних корів не втрачає актуальності і в сьогоденні.

Мета досліджень. Дослідити вплив динаміки росту і розвитку телиць в постнатальний період на їх подальшу молочну продуктивність.

Матеріал і методика. Науково-господарський дослід проводився в умовах дослідного господарства «Гонтарівка» Харківської області на поголів'ї української чорно-рябої молочної породи. Було сформовано три групи: I група – 95 голів з рівнем середньодобових приростів 400...500 г, II група – 180 голів з рівнем середньодобових приростів 501...700г і III група – 300 голів відповідно 701г і вище.

Результати досліджень. Отримані матеріали обраховані методами варіаційної статистики. Встановлені наступні закономірні показники інтенсивності росту телиць та їх молочна продуктивність за першу продуктивну лактацію. (табл.1).

Таблиця 1

Показники інтенсивності постнатального росту та молочної продуктивності тварин великої рогатої худоби

Групи	Маса тіла у віці, міс, кг					Вік при першому осіменінні, міс.	Надій за першу лактацію, кг
	3	6	9	12	перше осіменіння		
I	101,1±1,09	137,1±1,74	202,2±3,15	273,3±3,35	401,4±4,81	20,4	5487±71,1
II	105,4±1,12	160,0±2,00	221,1±3,19	282,4±3,45	403,0±5,17	18,7	5594±80,9
III	105,9±1,07	184,1±1,49	244,4±4,11	294,6±3,18	416,4±4,11	17,9	5693±82,2

Результати наукового моніторингу свідчать, що при відносно низьких середньодобових приростах вік першого осіменіння телиць становив 20,4 місяців. Більш висока інтенсивність росту суттєво скоротила вік їх осіменіння, відповідно до 18,7 місяців та 17,9 місяців.

Важливим аспектом досліджень впливу інтенсивності росту і розвитку телиць в постнатальний період є показники їх молочної продуктивності.

Так, за першу лактацію корови, які вирощувалися за низькою інтенсивністю росту мали показники продуктивності за 305 діб на рівні 5487кг, а корови за середнім рівнем інтенсивності росту відповідно 5594 кг, що на 1,95% вище і, за високим рівнем росту 5693 кг, що на 3,75% вище першої контрольної групи.

В підсумку можна констатувати, що інтенсивність постнатального росту телиць достовірно впливає на скорочення віку їх осіменіння на 2,0...2,5 місяців та значного поліпшення молочної продуктивності за 305 діб першої лактації.

Висновки:

1. Між показниками інтенсивності росту телиць в постнатальний період та їх подальшою молочною продуктивністю існує пряма позитивна кореляція. Оптимальним рівнем середньодобових приростів телиць при вирощуванні є 700...750 г.

2. Висока інтенсивність вирощування ремонтних телиць скорочує вік їх першого осіменіння на 10...12 % та підвищує молочну продуктивність на 2...4 %.

Список використаних джерел:

1. Зубець М.В. Вирощування ремонтних телиць / М.В. Зубець, М.З. Сірацький, Я.Н. Данилкін.- К.: Урожай, 1993.-136с.
2. Зубрич О. Вирощування ремонтних телиць за різних рівнів годівлі / О. Зубрич // Тваринництво України.- 2006.-№2 - С. 9-10.
3. Іванов В. Технологія вирощування ремонтних телиць / В. Іванов // Fermer.- 2008.-№6-С.6-8.
4. Наймолочніші корови розвиваються помірно / Й. Сірацький, Л. Ференц, Є. Федорович, В. Кадиш // Тваринництво України.- 2006.- №11/12.- С.18-20.
5. Панасюк І.М. Можливість прогнозування молочної продуктивності корів за їх інтенсивністю росту та розвитку з раннього онтогенезу / І.М. Панасюк // Сучасні проблеми тваринництва.- Дніпропетровськ, 2002.-С.41-48.

СТІЙКІСТЬ СОРТІВ ЯЧМЕНЮ ЯРОГО ДО РОЗВИТКУ ХВОРОБ В УМОВАХ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Бурдуланюк Алла Олександрівна

кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри захисту рослин
Сумський національний аграрний університет, Україна

Саворський Владислав Валерійович

студент
Сумський національний аграрний університет, Україна

Ячмінь використовують як продовольчу, технічну і кормову культуру. Зерно ячменю широко застосовують для годівлі свиней, великої рогатої худоби, овець. У гірських і північних районах ячмінне борошно використовують для випікання хліба. За посівними площами і валовим збором зерна ячмінь займає четверте місце серед зернових культур. Загальна світова площа під цією культурою становить близько 60 млн. га. Багато ячменю вирощують у США, Канаді, Індії, КНР, Іспанії, Франції та інших країнах. В Україні ячмінь ярий займає близько 2,5-3 млн. га, вирощують його в усіх районах землеробства. У гірських районах Карпат дворядний ячмінь сіють на висоті 1000-1500 м над рівнем моря [1, 2].

Ячмінь - культура великих потенційних можливостей. Однак, значною перешкодою на шляху отримання високих врожаїв ячменю є широке розповсюдження та висока шкідливість інфекційних хвороб рослин [1]. Ярий ячмінь схильний до ураження грибними, бактеріальними і вірусними хворобами. Грибні і бактеріальні хвороби порушують нормальний ритм розвитку рослин, негативно впливають на наливання зерна, знижують його крупність, виповненість, підвищуючи плівчастість, що відбивається на технологічних властивостях, особливо солодового ячменю [2, 3].

В останні роки на посівах ярого ячменю значного розповсюдження набули плямистості листя: смугаста, сітчаста, темно-бура та облямівкова (ринхоспоріоз). Вони проявляються щорічно [3]. В умовах Північно-східного лісостепу України найбільшого розповсюдження набули темно-бура плямистість та ринхоспоріоз. Тому, вивчення динаміки їх розвитку, впливу генотипу сорту на розвиток цих хвороб та розробка системи захисту є важливим і актуальним питанням.

Темно-бура плямистість поширена повсюдно. Частіше з'являється в Вінницькій, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській областях [2, 4].

Збудник темно-бурої плямистості ячменя - гриб *Helminthogporium sativum*, відноситься до роду Гельмінтоспоріум (*Helminthoporum*), родини Демацієві - *Dematiaceae*, порядку Гіфоміцети - *Hyphomycetales*, класу Дейтероміцети - *Deuteromycetes*, відділу Вищі (Справжні гриби) - *Eumycota*, царства Гриби - *Mycota*. Характерна особливість грибів - присутність звичайно широко вираженої щільної клітинної стінки, здатність їх вегетативного тіла до необмеженого росту, нерухомість в вегетативному стані, розмноження за допомогою спор [7, 8]. Джерелом первинної інфекції може бути насіння, рослинні рештки та ґрунт. Встановлено, що збудник темно-бурої плямистості має безліч штамів, що відрізняються патогенністю. Деякі з них знижують проростання насіння до 60% і можуть інфікувати до 99% рослин. Інкубаційний період хвороби залежно від температури повітря і стійкості сортів

триває від 5 до 14 днів. Сприяють розвитку хвороби підвищена вологість повітря і температура 22-26 °С. Сильніше хвороба виявляється при підвищенні вологості повітря (95-97%) [6, 8]. Хворобі сприяє порушення сівозміни, велика глибина закладання насіння, використання нітратної форми азоту, ураженість шкідниками (стебловою блохою, шведською мухою), нематодами, нерівномірний полив, особливо вологозарядка восени без полива в період вегетації [7]. Темно-бура плямистість виявляється на рослинах різного віку. Уражує сходи і дорослі рослини ячменю, а також інші зернові культури. Хвороба викликає порушення фізіологобіохімічних функцій рослин, зниження вмісту в листі хлорофілу, зміну складу амінокислот, тривале зниження зростання рослин, ослаблення мінерального живлення. Призводить до зниження загальної продуктивності і погіршення якості зерна. Недобір зерна від хвороби може складати 30-40%, соломи 20-30%.

Збудник темно-бурої плямистості одночасно є збудником звичайної кореневої гнилі [1]. Рослини уражуються протягом всієї вегетації, починаючи з періоду сходів. У сходів утворюється один корінець замість трьох. На коріннях, колеоптилі і першому листі з'являються довгасті темні плями у вигляді штрихів і смужок, паростки викривлюються і гинуть [1, 3]. Надалі плями виникають на листових піхвах і дорослих листках ячменю. Вони майже круглі або довгасті, темно-бурі з жовтими краями. У центрі плями темна, майже чорна ділянка. Плями можуть зростатися, охоплюючи значні ділянки листка. На старих плямах може розвинути спороношення гриба, тоді плями стають оливково-чорними [2]. Ринхоспоріоз, або облямівкова плямистість також поширена досить широко. Є повідомлення про сильний розвиток і велику шкідливість хвороби в Івано-Франківській, Тернопільській, Харківській, Хмельницькій і Черкаській областях [5]. Збудник ринхоспорізу ячменя - гриб *Morssona secalis* Oudem (синонім *Rhynchosporium graminicola* Heinsen), відноситься до роду *Rhynchosporium*, родини Монілієві - *Moniliaceae*, порядку Моніліальні - *Moniliales*, класу Дейтеромицети - *Deuteromycetes*, відділу Вищі гриби - *Eumycota*, царство Гриби - *Mycota*.

Збудник хвороби зберігається на рослинних рештках (особливо на полях, де ячмінь висівали як покривну культуру багаторічних трав), але може бути і на насінні. Інфекція зберігається в насінні і на рослинних залишках у вигляді грибниці. Весною міцелій проростає разом з інфікованим насінням і розповсюджується по рослині [5]. За оптимальних для розвитку гриба умов хвороба може знижувати урожай на 60%. У роки епіфітотій недобір зерна досягає 30%, а за деякими зарубіжними даними, до 60%. Крім того, ринхоспоріоз зменшує зміст крохмалю (на 8%) і екстрактивність (на 9,8%). Все це різко погіршує пивоварні якості ячменю [7, 8]. Дослідженнями встановлено, що у уражених ринхоспорізом рослин зменшується осмотичний тиск в клітинах продихів і збільшуються щілини продихів, що, безумовно, веде до збільшення транспірації. Уражене листя за добу втрачає води на 44% більше, ніж здорове [5]. Ринхоспоріоз виявляється протягом всього періоду вегетації ячменю, особливо у великій кількості на останніх фазах його розвитку. На сходях ячменю захворювання виявляється спочатку у вигляді сіро-зелених водянистих, а пізніше засохлих плям, що охоплюють в поперечному напрямі листок. Внаслідок цього лист згинається в місцях ураження, а його зростання сповільнюється. На листках і в листових піхвах ринхоспоріоз виявляється спочатку у вигляді ледве помітних маленьких сіро-зелених плям, які швидко збільшуються і набувають неправильної овальної форми. Спочатку плями водянисті, потім підсихають, світлішають в центрі, а по краях утворюється різко виражена темно-бура облямівка. На нижній стороні листків декілька пізніше з'являються слабо помітні подушечки, що є конідіальним

спороношенням патогену. Сильно уражені листки швидко усихають. Іноді тканина між судинними пучками в місцях ураження розмочалюється. Унаслідок рясного спороношення патогену, особливо у вологу погоду, плями набувають сірувато-блакитного забарвлення [2]. У суху і жарку погоду ознаки ринхоспоріозу нагадують опіки листків. При підвищеній вологості захворювання виявляється і на зерні, при цьому в місцях ураження на зерні утворюються світло-коричневі плями з темно-бурою облямівкою [1].

Метою досліджень було вивчення впливу генотипу культури на розвиток та поширення плямистостей ячменю ярого. Основними плямистостями ячменя ярого в роки проведення досліджень (2022-2023 рр.) були темно-бура плямистість та ринхоспоріоз. Результати досліджень свідчать про різний ступінь стійкості сортів до темно-бурої плямистості. Найбільше уражувався сорт Роланд, дещо менше сорт Фенікс, а сорт Геліос забезпечив найвищу стійкість.

Облямівкова плямистість, або ринхоспоріоз в умовах господарства була менш шкодочинною. У фазах кущення та трубкування поширення та розвиток хвороби на усіх варіантах був мінімальним. Масовий розвиток ринхоспоріозу спостерігали у другій половині вегетації, у фазах молочна та молочно-воскова стиглість, але інтенсивність ураження була невеликою. Сорт Геліос забезпечив найвищу стійкість як до темно-бурої так і облямівкової плямистостей, хоча математична обробка результатів у фазу молочно-воскова стиглість показала відсутність найменшої істотної різниці між ним та сортом Фенікс. Сорт Роланд показав найменшу стійкість до плямистостей ячменю.

Список використаних джерел:

1. Лісовий М.П. Довідник з захисту рослин. Урожай. 1999. 744 с.
2. Лисенко С.В., Гетьман С.В. Захист ярого ячменю від хвороб. Захист рослин. 2006. Вип. 12. С. 8.
3. Пересипкін В.Ф., Марков І.Л., Шелестова В.С. Практикум із основ наукових досліджень у захисті рослин. Київ. НАУ. 2000. 178 с.
4. Розробка обґрунтованого комплексу заходів боротьби з плямистостями ячменю та заходи з обмеження їх розвитку в умовах західного Лісостепу України. [Електронний ресурс]. Режим доступу до сайту: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=811818>
5. Біловус Г.Я. Плямистості ячменю та заходи з обмеження їх розвитку в умовах західного Лісостепу України. Київ. 2006. 23 с.
6. Кучер Л.І., Радець П.В. Оцінка посухостійкості сортів ячменю ярого. Наукові читання до 85-річчя від дня народження В.Г Вировця. 2022. 133 с.
7. Польовий В.М., Ткач Є.Д., Лукашук Л.Я., Ровна Г.Ф., Гук Б.В., Курач О.В. Продуктивність ячменю ярого залежно від удобрення та вапнування в умовах Західного Полісся. Агроєкологічний журнал. Вип. 1. 2020. С. 83-90.
8. Wilczewski E., Szczepanek M., Knapowski T., Rosa E. The effect of dressing seed material with a humus preparation and foliar potassium fertilization on the yield and chemical composition of spring barley grain. Acta Scientiarum. Polonorum. 13(4). 2014. 153–162.

СЕКЦІЯ XII. ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

DOI 10.62731/mcnd-17.05.2024.004

МЕТОДИ АНЕСТЕЗІОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРОЛІВ ПРИ ОПЕРАТИВНОМУ ВТРУЧАННІ НА ШЛУНКУ

Коваленко Д.О.

аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Науковий керівник: Малюк Микола Олексійович

доктор ветеринарних наук, професор,

завідувач кафедри хірургії і патофізіології ім.акад. І.О.Поваженка

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Метою дослідження було порівняти два види анестезіологічного забезпечення при оперативному втручанні на шлунку кролів, та визначення особливостей при проведенні двох видів анестезії у кролів.

Дослідження проводилось з застосуванням інгаляційного та внутрішньовенного анестезіологічного забезпечення кролів, та визначення їх ефективності та особливостей. Протоколи анестезії включають комбінації різних анестетиків та премедикацію, враховуючи загальний стан пацієнта та складність оперативного втручання.

Типові протоколи анестезії включають такі етапи як: премедикація, індукцію, підтримку та виведення з анестезії які забезпечуються інгаляційними анестетиками або внутрішньовенними з різними комбінаціями препаратів для анальгезії.

Важливість використання саме інгаляційних анестетиків полягає в уникненні побічних ефектів та забезпеченні більш якісного контролю над процесом анестезіологічного забезпечення пацієнта.

Методи індукції анестезії та підтримка дихання для забезпечення безпечності та ефективності інгаляційної анестезії у кролів, як у інших видів домашніх тварин включають інтубацію, яка є важливою складовою для інгаляційної анестезії та забезпечення достатнього рівня оксигенації пацієнта.

Хоча кисень можна подавати за допомогою різних методів, таких як маска, ендотрахеальна трубка, носова канюля або надгортанний дихальний пристрій, інтубація або використання надгортанного пристрою є найбільш ефективними та контрольованими.

Премедикація за допомогою маскової індукції інгаляційним анестетиком перед інтубацією не рекомендується через можливість швидкого прокидання пацієнта в процесі інтубації та важкості контролю достатньої глибини анестезії.

Для інтубації пацієнт має бути достатньо седований, щоб розслабити жувальні м'язи, що зазвичай досягається за допомогою використання ін'єкційних анестетиків у процесі премедикації.

Ендотрахеальна інтубація вважається найкращим варіантом забезпечення якісно контрольованої інгаляційної анестезії та вентиляції легень, але вона вимагає високої кваліфікації та уваги до анатомічних особливостей кролика. Також доцільним є використання місцевих анальгетиків перед процедурою інтубації для десенсибілізації гортані та запобігання ларингоспазму.

Інтубація може проводитись різними методами:

- Сліпа інтубація виконується шляхом просування трубки через діастему над язиком у ротоглотку, а потім в гортань і трахею.
- Інтубація за допомогою ларингоскопа або ендоскопа дозволяє візуалізувати голосову щілину та зменшує ризик травми.
- Ларингеальні маски та V-gel використовуються для доставки анестетиків у легень кроликів, замість проходження через голосову щілину.

Для початку індукції інгаляційної анестезії, перед інтубацією, або введенням ларингеального пристрою можна використовувати комбінацію кетаміну, медетомідину та буторфанолу.

Після інтубації кролика його можна підключити до закритого або відкритого дихального контуру для доставки суміші кисню та інгаляційного анестетика.

Моніторинг життєво важливих параметрів кроликів під час анестезії можна здійснювати за допомогою різного обладнання такого як пульсоксиметр, капнограф, тонометр та фізичних методів перевірки рефлексів таких як моніторинг пальпебрального рефлексу, положення зіниці, реакція зіниці на світло, тонус жувальних м'язів.

Анестезія може призводити до зниження температури тіла, що особливо важливо у тварин з високим співвідношенням площі поверхні тіла до маси. Також може викликати помірну гіпотонію, тож важливим є забезпечення адекватності гідратації у зв'язку з чим рекомендується корегувати дефіцит рідини до початку анестезії, та проводити підтримуючу інфузійну терапію інтраопераційно.

Капнографія використовується як для контролю якості оксигенації та продуктивності дихання під час анестезії, так і для оцінки глибини анестезії за результатами об'ємного відсотка інгаляційного анестетика у видихуваному повітрі, оскільки він буде дорівнювати концентрації анестетика в крові пацієнта в анестезії. Дослідження на кролях підтвердили переваги інгаляційної анестезії над внутрішньовенною при операціях на шлунку, оскільки використання інгаляційного анестетика ізофлурану забезпечило кращий контроль за пацієнтом, включаючи моніторинг рівня CO₂. Цей метод також дозволяв контролювати концентрацію анестетика та об'ємний вміст анестетика в газовій суміші на видиху, що сприяло безпеці процедури у порівнянні з внутрішньовенною анестезією яка також потребувала попередньої седації для встановлення внутрішньовенного доступу, але обмежувала можливість моніторингу рівня CO₂ та O₂. Однак операційний монітор також дозволяв контролювати сатурацію крові та ЧСС, ЧДР, ШНК.

Ці результати підкреслюють важливість вибору методу анестезії в залежності від умов та потреб пацієнта, а також використання відповідного моніторингу пацієнтів під час анестезії, для забезпечення безпеки процедури.

Інгаляційна анестезія виявилась кращою при необхідності штучної вентиляції легень, та сприяла швидшому відновленню піддослідних після операції. Однак внутрішньовенна анестезія також може бути ефективною, за умови дотримання моніторингу та правильного вибору методу. Обидва підходи мають свої переваги та обмеження, але успішне застосування вимагає стабільного стану пацієнта та уважного моніторингу. Тож проведені дослідження підкреслюють важливість моніторингу та вибору способу анестезії у ветеринарній хірургії кролів.

СЕКЦІЯ XIII. ЗАГАЛЬНА МЕХАНІКА ТА МЕХАНІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

ОБМЕЖЕННЯ НА МІЦНІСТЬ ПРИ ПОСТАНОВЦІ ЗАДАЧ ТОПОЛОГІЧНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ МЕХАНІЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ

Товт Б.М.

канд.техн.наук

Дніпровський Державний Аграрно-Економічний Університет, Україна

Мета представленої дослідження полягає у розвитку наукових основ теорії топологічної оптимізації механічних конструкцій у частині розв'язання складних задач оптимізації конструкцій, а також дослідженні особливостей постановки задачі топологічної оптимізації конструкцій з урахуванням обмежень на міцність. У доповіді розглядаються ключові етапи становлення топологічної оптимізації, як окремої області наукових досліджень. Топологічна оптимізація конструкцій є концептуальним інструментом проектування й удосконалення конструкцій, який потребує пост-обробки й детального аналізу отриманих результатів. Окреслено методи математичного програмування, що застосовуються для вирішення задач чисельної скінченно-елементної топологічної оптимізації, а саме градієнтні методи (послідовного лінійного програмування, послідовного квадратичного програмування, методи випуклої лінеаризації, метод рухомих асимптот), неградієнтні методи (генетичні, еволюційні тощо), а також методи, засновані на критеріях оптимальності (евристичні методи). Градієнтні методи мають найбільше поширення серед сучасного оптимізаційного програмного забезпечення (Altair HyperWorks OptiStruct, Dassault Systems Simulia ABAQUS, ANSYS та ін.).

Основна ідея топологічної оптимізації конструкцій полягає у отриманні оптимального розподілу матеріалу у наперед визначеній області. Класична постановка задачі полягає у мінімізації піддатливості (максимізації жорсткості) конструкції при обмеженнях на її об'єм або вагу [1]. У доповіді розглядаються класична варіаційна та скінченно-елементна постановки задачі топологічної оптимізації.

Найбільш широко вживаним методом, який застосовується для вирішення задач топологічної оптимізації конструкцій на теперішній час є SIMP-метод, у основу якого закладено поняття Твердої Ізотропної Мікроструктури (або Матеріалу) зі Штрафом (Solid Isotropic Microstructure (or Material) with Penalization). Ідея SIMP-методу полягає в заміні цілих дискретно змінюваних змінних проектування неперервними змінними, для яких, після означеної заміни, задається певна форма штрафу, що приводить оптимальний проект до дискретного, так званого 0-1 розв'язку, тобто оптимальний проект конструкції має містити лише області з матеріалом – «1» і без нього – «0». Значення штучної функції густини, які лежать всередині визначеного проміжку, штрафуються [2], [3]. Зокрема, у доповіді детально розглядається

особливості реалізації SIMP-методу для скінченно-елементної постановки задачі топологічної оптимізації.

Для більшості задач оптимізації механічних конструкцій, класична постановка задачі топологічної оптимізації є неприйнятною, оскільки створення найбільш жорсткої конструкції при обмеженнях лише на її об'єм або вагу не є актуальним. Практично доцільною постановкою задачі слід вважати задачу мінімізації маси конструкції з урахуванням обмежень на напруження.

Введення обмежень на напруження породжує ряд труднощів, серед яких слід виділити велику розмірність оптимізаційних задач у такій постановці, а також проблеми зі збіжністю, обумовлені так званою сингулярністю напружень [4]. У доповіді детально описується і аналізується проблема сингулярності напружень у задачах топологічної оптимізації конструкцій. Для вирішення проблеми сингулярності обмеження на напруження піддаються релаксації задля вилучення вироджених підпросторів із простору допустимих проектів і, як результат, для того, щоб методами нелінійного програмування можна було отримати глобальний оптимум задачі. Для задач топологічної оптимізації рамних і фермових конструкцій було запропоновано релаксаційні методи, зокрема метод ε -релаксації та гладких обвідних функцій (smooth envelope functions, SEF) [5], [6]. Також розглядається ряд методів, що вирішують цю проблему.

Складність, яка виникає при введенні обмежень на напруження до задач топологічної оптимізації конструкцій, пов'язана з локальним характером обмежень на напруження. У континуальній постановці задачі обмеження на напруження мають розглядатися для кожної точки матеріалу. У дискретній постановці (наприклад, скінченно-елементній) число точок матеріалу є скінченним, проте все одно занадто великим, як для практичної реалізації. Існує декілька способів введення обмежень на напруження до задачі топологічної оптимізації конструкцій, зокрема метод локальних обмежень, метод глобального обмеження і метод блочно-об'єднаних обмежень.

Один із найпростіших способів полягає в контролюванні величини напружень у заданих вузлах кожного скінченного елемента. Цей спосіб відомий під назвою метод локальних обмежень [7]. Метод локальних обмежень потребує великої кількості обчислень, адже до задачі топологічної оптимізації вводиться кількість обмежень на напруження, порівнянна з кількістю скінчених елементів. Зменшення кількості обчислень можливе за рахунок обчислення чутливостей тільки для активних обмежень.

Інший підхід полягає у зведенні всіх локальних обмежень на напруження до одного глобального обмеження [8]. Цей підхід відомий під назвою метод глобального обмеження. Проведено аналіз, розглянуто переваги і недоліки описаних методів.

Обмеження на напруження суттєво нелінійно залежать від проекту. На рівень напружень надмірно впливає зміна відносної густини матеріалу у сусідніх областях, і це явище посилюється в критичних областях з великими градієнтами напружень (концентраціями напружень), наприклад у гострих кутах. Ця проблема отримала назву проблеми залежності розв'язку від скінченно-елементної сітки (mesh-dependency problem) [9], [10], [11]. Таким чином, постановка задачі топологічної оптимізації конструкцій та алгоритм її вирішення мають уникати проблем зі збіжністю.

Для коректної постановки задачі топологічної оптимізації існує метод фільтрування густини [12], детально викладений у доповіді.

Виконано постановку задачі топологічної оптимізації механічних конструкцій з урахуванням обмежень на міцність, зокрема за критеріями допустимих напружень та коефіцієнтів запасу утомної міцності.

Список використаних джерел:

1. Bendsoe M.P., Sigmund O. Topology Optimization: Theory, Methods and Application. Heidelberg, Springer Publ., 2003. 370 p.
2. Bendsoe M.P. Optimal shape design as a material distribution. Structure Optimization, 1989, no. 1, pp. 193-202.
3. Rozvany G.I.N. Difficulties in truss topology optimization with stress, local buckling and system stability constraints. Structural and Multidisciplinary Optimization, 1996, no. 11 (3), pp. 213-217.
4. Lee E., James K. A., Martins J. R. R. A. Stress-constrained topology optimization with design-dependent loading. Structural and Multidisciplinary Optimization, 2012, no. 46 (5), pp. 647-661.
5. Le C., Norato J., Bruns T. Stress-based topology optimization for continua. Structural and Multidisciplinary Optimization, 2010, no. 41, pp. 605-620.
6. Stolpe M., Svanberg K. On the trajectories of the epsilon-relaxation approach for stress-constrained truss topology optimization. Structural and Multidisciplinary Optimization, 2001, no. 21 (2), pp. 140-151.
7. Pereira J., Francello E., Barcellos C. Topology optimization of continuum structures with material failure constraints. Structural and Multidisciplinary Optimization, 2004, no. 26 (1), pp. 50-66.
8. Guilherme C.E.M., J.S.O. Fonseca Topology optimization of continuum structures with ϵ -relaxed stress constraints. ABCM Symposium Series in Solid Mechanics, 2007, no. 1, pp. 239-250.
9. Bendsoe M.P., Sigmund O. Topology Optimization: Theory, Methods and Application. Heidelberg, Springer Publ., 2003. 370 p.
10. Holmberg E., Torstenfelt B., Klarbring A. Stress constrained topology optimization. Structural and Multidisciplinary Optimization, 2013, no. 48 (1), pp. 33-47.
11. Le C., Norato J., Bruns T. Stress-based topology optimization for continua. Structural and Multidisciplinary Optimization, 2010, no. 41, pp. 605-620.
12. Bruns T., Tortorelli D. Topology optimization of non-linear elastic structures and compliant mechanisms. Computer Methods in Applied Mechanics and Engineering, 2001, no. 190 (26-27), pp. 3443-3459.

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ВІДПОВІДНОСТІ ОБ'ЄКТА ВИПРОБУВАНЬ У МАШИНОБУДУВАННІ ТА ДОПУСКУ ЙОГО ДО ВИКОРИСТАННЯ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Білоножко Максим Васильович

Провідний фахівець з якості

Державне підприємство "Дніпропетровський регіональний державний науково-технічний центр стандартизації, метрології та сертифікації", Україна

Рудько Катерина Вячеславівна

Заступник генерального директора з питань метрології

Державне підприємство "Дніпропетровський регіональний державний науково-технічний центр стандартизації, метрології та сертифікації", Україна

Мартінова Вікторія Валеріанівна

Начальник випробувального та науково-дослідного центру

харчової та промислової продукції

Державне підприємство "Дніпропетровський регіональний державний науково-технічний центр стандартизації, метрології та сертифікації", Україна

Хорольський Михайло Степанович

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,

доцент кафедри ракетно-космічних та інноваційних технологій

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Анотація. В статті наведені алгоритми прийняття рішення про відповідність або не відповідність виробу, які дозволяють фахівцям машинобудівних підприємств обрати бінарні або небінарні правила оцінки відповідності. Бінарні правила базуються на двох принципах: «відповідає» (pass) вимогам або «не відповідає» (fail) за відповідними методиками. Небінарні правила базуються на чотирьох принципах: «відповідає» (pass), «умовно відповідає» (conditional pass), «умовно не відповідає» (conditional fail) або «не відповідає» (fail). При прийнятті рішення про оцінку відповідності об'єктів машинобудування доцільно використовувати настанови ILAC G8:09/2019.

На поточний момент Україна є членом Світової організації торгівлі, виготовляє і поставляє свою різноманітну продукцію багатьом країнам світу на основі міжнародних договорів, яка повинна відповідати вимогам технічних регламентів та нормативним документам зі стандартизації. Процедури оцінки відповідності продукції, застосування яких передбачене технічними регламентами, розробляються, приймаються та застосовуються на основі принципів, установлених Угодою Світової організації торгівлі (СОТ) про технічні бар'єри у торгівлі та актами законодавства України і Європейського Союзу [1], а також настанов або рекомендацій міжнародних та регіональних організацій стандартизації. При цьому звертається увага на захист життя чи здоров'я людей, тварин або рослин, охорону довкілля та природних ресурсів, забезпечення енергоефективності, захист майна,

забезпечення національної безпеки, запобігання підприємницькій практиці, що вводить споживача (користувача) в оману, впливу на суттєві кліматичні чи екологічні чинники, значні технологічні або інфраструктурні проблеми тощо. Значною мірою на вказані чинники впливає промислове виробництво об'єктів машинобудування. В даній статті головна увага якраз і присвячена особливостям оцінки відповідності об'єктів машинобудування та допуску їх до використання.

Сучасною тенденцією перспективних об'єктів машинобудування стає нарощування обсягів та серійності випуску продукції, а це спонукає до переходу від технологічних процесів одиничного та дрібносерійного виробництва до технологічних процесів багатосерійного та масового. Поряд з можливою зміною конструкції виробів одного призначення повинні змінитися і правила визначення придатності їх до використання, відповідно до вимог конструкторської документації та своєму призначенню. В умовах одиничного та дрібносерійного виробництва є можливим встановлювати дуже жорсткі вимоги до точності форми та розмірів поверхонь деталей, їх фізико-механічних властивостей, точності складання тощо. В разі багатосерійного та масового виробництва для цього потрібно здійснити відпрацювання конструкції і технології виробництва кінцевого виробу за відповідними програмами, яке повинне закінчитися позитивними випробуваннями і оформленням відповідної документації. Після відпрацювання потрібно забезпечити підготовку виробництва з проєктуванням і виготовленням відповідного технологічного оснащення для підвищення продуктивності праці на високому рівні надійності, забезпечення максимальної роботоздатності і безпечних умов праці. В обох випадках розробникам об'єкта доводиться приймати рішення щодо оцінки його відповідності своєму призначенню та допуску його до використання з організацією серійного виробництва з урахуванням вищезазначених вимог.

Чим більш наукоємним і багатофункціональним є об'єкт машинобудування з доступною ціною, тим він більш привабливий, але всі задекларовані виробником його характеристики потрібно підтвердити відповідними випробуваннями, тобто, здійснити оцінку відповідності [1]. В протилежному разі споживач ризикує великими економічними втратами.

Основним з аспектів діяльності будь-якого органу з оцінки відповідності саме є процедура прийняття рішень про відповідність, яка базується на ймовірнісних та ризикових факторах, пов'язаних з вимірюваннями та випробуваннями. До органів з оцінки відповідності, у вимогах до яких встановлено прийняття рішення про відповідність на базі числових даних, відносяться, зокрема, випробувальні та калібрувальні лабораторії. За цим напрямком на випробувальні та калібрувальні лабораторії поширюються вимоги міжнародного стандарту ISO/IEC 17025:2017 [2]. Для випробувальних та калібрувальних лабораторій при прийнятті рішення порівняння результатів вимірювань здійснюється з границями поля допуску, заданих у конструкторській (нормативній) документації.

Якщо за результатами випробувань або досліджень робиться висновок про відповідність нормі, специфікації, стандарту, референтному інтервалу, тощо, лабораторія має задокументувати правило прийняття рішення з урахуванням рівня ризику, враховуючи хибно-позитивне або хибно-негативне рішення у сфері статистичних припущень, які пов'язані цим з правилом прийняття рішення [2].

При прийнятті рішення про відповідність використовують невизначеність вимірювань, розраховану за встановленою методикою досліджень, методикою виконання вимірювань або методикою калібрування відповідно до конкретного нормативного документа у певній галузі. Лабораторія попередньо має оцінити свою

невизначеність вимірювань за конкретним показником у сукупності з об'єктом дослідження відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO/IEC Guide 98-3:2008 [3], а також вимог Європейської кооперації органів з акредитації EA-4/02 M:2022 [4].

Виходячи з того, що зазначені документи використовують просте правило прийняття рішення про відповідність та правило прийняття рішення із захисною смугою, в деяких випадках виникають певні складнощі із застосуванням цих правил, зокрема з виникненням моментів, коли прийняття рішення у близькості із границею поля допуску або ускладнено, або взагалі неможливе без проведення додаткових досліджень або вимірювань.

Враховуючи певні різночитання у міжнародних документах щодо прийняття рішення про відповідність, міжнародна організація органів з акредитації видала свій документ ILAC G8:09/2019 [5], що узагальнює та уточнює вимоги до прийняття рішень лабораторіями, які є підписантами угоди про взаємне визнання ILAC-MRA. Крім того, ILAC підтримує цитування своїх публікацій організаціями і установами, які бажають використовувати вказані матеріали у сферах діяльності, пов'язаними з освітою, стандартизацією, акредитацією або іншими цілями, що відносяться до сфери компетенції або діяльності ILAC, про що зазначено в самому документі. До того ж, Національне агентство з акредитації України (далі НААУ) є підписантом угоди ILAC-MRA, тому вимоги настанови ILAC G8:09/2019 [5] майже автоматично висуваються лабораторіям, які акредитовані НААУ.

Виходячи з цього, надалі ми будемо розглядати використання вимог саме ILAC G8:09/2019 [5] у процесах прийняття лабораторіями рішення про відповідність встановленим вимогам, тому що вони позбавлені неоднозначності та крім простого (бінарного) правила прийняття рішення та простого (бінарного) правила прийняття рішення із захисними смугами встановлюють також рекомендації щодо використання небінарного правила припинення рішення про відповідність.

Відповідно до вимог ILAC-G8:09/2019 [5] правила прийняття рішень про відповідність поділяють на правила бінарні та небінарні та на правила, що базуються або не базуються на захисних смугах.

Бінарні правила прийняття рішень про відповідність (binary decision rule) базуються на двох визначеннях щодо відповідності, а саме: «відповідає» (pass) або «не відповідає» (fail). Щодо приймання рішення застосовують також визначення «проходить» або «не проходить». Стосовно машинобудування використання бінарних правил виражається у застосуванні методу повної взаємозамінності деталей, виготовлених з заданою точністю, для складання машин відповідно до вимог конструкторської документації. Це означає, що при виготовленні нових об'єктів машинобудування або їх ремонті складання здійснюється без припасовування за всіма параметрами якості. Повна взаємозамінність можлива лише тоді, коли розміри, форма, механічні, хімічні, електричні і інші кількісні та якісні характеристики деталей і складальних одиниць після виготовлення знаходяться в межах допусків, а складені об'єкти задовольняють технічним вимогам на об'єкт [6].

Небінарні правила (non-binary decision rule) прийняття рішень про відповідність базуються на чотирьох визначеннях, а саме: «відповідає» (pass), «умовно відповідає» (conditional pass), «умовно не відповідає» (conditional fail) або «не відповідає» (fail). Щодо приймання рішень про відповідність застосовують також визначення «проходить», «умовно проходить», «умовно не проходить» або «не проходить». Стосовно машинобудування використання небінарних правил виражається у застосуванні методів неповної взаємозамінності, селективного складання або припасовування і регулювання деталей при складанні машин.

Заготовки, які «умовно проходять», можуть бути використані методом приганняння. При цьому потрібно забезпечити сумісність, яка означає властивість складальних одиниць або деталей займати своє місце в складному кінцевому виробі і виконувати задані функції без зауважень при сумісній або послідовній роботі агрегатів наукоємного об'єкта в заданих експлуатаційних умовах [6]. Складальні одиниці або вироби, які «умовно не проходять» і не можуть бути припасованими або доробленими мають бути забраковані. В окремих випадках, в разі можливості, вони можуть бути використані для проведення макетування за зміненими технологічними процесами, в тому числі для підготовки майбутніх фахівців з експлуатації. Це особливо важливо в разі використання заготовок або виробів з дефіцитних матеріалів, або, коли виріб виготовляється за спеціальними високо витратними технологіями.

Для прийняття рішення про відповідність використовують приймальні границі AL (acceptance limit), якими є задані верхній і нижній граничні розміри для допустимих вимірюваних значень величини, які, у свою чергу, базуються на границях поля допуску TL , (tolerance limit, specification limit), що встановлюють задані верхнє та нижнє граничні значення об'єкта досліджень. Співвідношення результатів вимірювань з урахуванням точності використовуваних засобів вимірювальної техніки та його невизначеності із прийнятною границею визначає, який саме висновок про відповідність доцільно застосувати.

Двосторонні нормативи зазвичай використовують номінальне значення величини (nominal quantity value), яке означає базу відліку нижніх та верхніх значень відхилень. Слід також зазначити, що при випробуваннях параметрів навколишнього середовища, оцінки якості поверхонь виробів машинобудування та у безпековій сфері використовують односторонні значення відповідних параметрів, які можуть визначатися фразами «не більше» або «не менше» з указуванням значення номіналу вимірюваного параметра, наприклад, «шорсткість вала турбонасосного агрегату в місці установлення гумового ущільнювача повинна бути не більше $Ra=0,32$ мкм» або «температура в робочому приміщенні для випробування дослідних зразків повинна бути не менше 18°C » тощо.

Для прийняття рішення при небінарному правилі, яке для об'єктів машинобудування в Україні не набуло значного поширення, потрібно здійснювати розрахунки ймовірностей відповідності з використанням статистичних параметрів, які детально описані в роботі [7]. В документі ILAC-G8:09/2019 [5] при прийнятті рішення посилаються на захисні смуги шириною w , які застосовують для того, щоб знизити ймовірність прийняття неправильного рішення про відповідність. Фактично це захисний фактор, вбудований в процес прийняття рішення по результатам вимірювання, що полягає у звуженні граничних розмірів, що виходять за межі поля допуску (TL), зменшуючи його ширину до приймальної границі (AL). Таким чином, $w = TL - AL$. Це означає, що якщо результат вимірювання лежить всередині приймальних границь AL , тоді результат вимірювання вважається відповідним (pass) специфікації.

В Україні більш поширеними є використання у якості захисних смуг проведення випробувань об'єктів за відповідними програмами з відповідними коефіцієнтами запасу, наприклад, випробування міцності при більш високому навантаженні, або проведення ресурсних випробувань зі збільшенням кількості циклів або тривалості випробувань. В кожному випадку приймається відповідне задокументоване рішення з обґрунтуванням.

Документ ILAC-G8:09/2019 пропонує певний алгоритм вибору правила прийняття рішення. Коли доступний вибір правил, то лабораторія і замовники повинні обговорити рівні ризику, пов'язані з ймовірністю помилкового прийняття і

помилкових відмов, зумовленими обраними правилами прийняття рішень. Не існує єдиного правила прийняття рішень, здатного охопити всілякі галузі випробувань і калібрування, що охоплюються ISO/IEC 17025 [2]. Деякі дисципліни, галузі або регулятори самі визначають правила прийняття рішень, придатними для їх застосування, та публікують їх у специфікаціях, стандартах або регламентах.

Відповідно до вимог ISO/IEC 17025, якщо Замовник у запиті на калібрування або випробування вимагає від лабораторії надати заяву про відповідність специфікації чи стандарту щодо калібрування або випробування, лабораторія проводить оцінювання відповідності об'єкту калібрування встановленим вимогам. На базі цього оцінювання у звіті про калібрування або калібрування наводять відповідну заяву про відповідність.

Висновок:

Наведені алгоритми прийняття рішення про відповідність або не відповідність виробу дозволяють фахівцям машинобудівних підприємств обрати бінарні або небінарні правила.

В разі використання небінарних правил щодо відповідності або не відповідності заготовок з'являється можливість застосувати для виготовлення з них деталей певним чином змінені технологічні процеси.

Використання захисних смуг дозволяє звести до мінімуму ймовірність виготовлення неякісної продукції, яка не відповідає задекларованим вимогам.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» № 124-VIII від 15 січня 2015 року, (Відомості Верховної ради, 2015, № 14, ст. 96);
2. ISO/IEC 17025:2017 General requirements for the competence of testing and calibration laboratories.
3. ISO/IEC Guide 98-3:2008 Uncertainty of measurement — Part 3: Guide to the expression of uncertainty in measurement (GUM:1995).
4. EA-4/02 M:2022 Evaluation of the Uncertainty of Measurement in calibration.
5. ILAC G8:09/2019 Guidelines on Decision Rules and Statements of Conformity.
6. А.И. Якушев и др. Взаимозаменяемость, стандартизация и технические измерения: Учебник для втузов / А.И. Якушев, Л.Н. Воронцов, Н.М. Федотов. – 6-е изд., перераб. и дополн. – М.: Машиностроение, 1987. - 352 с.
7. Rimar M., Fedak M., Kulikov A., Bilonozhko M. V. et al. Calculation of the probability of test object compliance with the specified requirements and non-binary decision-making rules /Розрахунок ймовірності відповідності об'єкта тестування заданим вимогам і небінарним правилам прийняття рішень// MM Science journal, 2024, March, pp 7250-7255

СЕКЦІЯ XIV. АТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

АНАЛІЗ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ДОСЛІДЖЕНЬ В АВТОМАТИЗАЦІЇ, КОМП'ЮТЕРНО-ІНТЕГРОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА РОБОТОТЕХНІЦІ

Дудник Олександр Володимирович

здобувач вищої освіти механічного факультету
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Каплун Богдан Андрійович

здобувач вищої освіти механічного факультету
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Науковий керівник: Бінковська Анжела Борисівна

ORCID ID: 0000-0001-9788-4321

канд. техн. наук,

доцент кафедри автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Теорія і практика досліджень в автоматизації охоплюють широкий спектр тем, включаючи розробку й оптимізацію автоматизованих систем, їх моделювання, управління та тестування. Ось декілька ключових аспектів.

Методи дослідження. Включає різні методи аналізу та проектування автоматизованих систем, такі як методи математичного моделювання, симуляції, оптимізації, статистичного аналізу та ін.

Моделювання систем. Розробка моделей, які описують поведінку та характеристики автоматизованих систем, допомагає зрозуміти та передбачити їх роботу в різних умовах.

Управління системами. Дослідження в області управління автоматизованими системами спрямовані на розробку алгоритмів і стратегій, що забезпечують оптимальну роботу системи, враховуючи її цілі, обмеження та зовнішні дії.

Тестування і верифікація. Важлива частина досліджень в автоматизації - це розробка методів тестування та верифікації автоматизованих систем для забезпечення їх надійної роботи та відповідності вимогам.

Інтеграція технологій. Дослідження також фокусуються на інтеграції різних технологій в автоматизовані системи, таких як штучний інтелект, Інтернет речей (IoT), робототехніка й інші.

Застосування в різних областях. Теорія та практика досліджень в автоматизації знаходять застосування в різних областях, включаючи виробництво, транспорт, медицину, фінанси, енергетику і багато інших.

Зворотний зв'язок і управління. Це важливий аспект автоматизації, який вивчає способи забезпечення зворотного зв'язку між системою та її оточенням, а також між різними компонентами системи. Управління автоматизованими

системами спрямоване на підтримку бажаного стану системи шляхом регулювання вхідних сигналів.

Гнучкість і адаптивність. Сучасні автоматизовані системи мають бути гнучкими та здатними адаптуватися до умов, що змінюються, і вимог. Дослідження в цій області включають розробку алгоритмів і технологій, що дозволяють системам швидко перемикатися між різними режимами роботи й ефективно реагувати на нові ситуації.

Безпека та надійність. Це критично важливі аспекти автоматизації, особливо коли йдеться про застосування в критичних галузях, таких як медицина, транспорт або енергетика. Дослідження спрямовані на розробку методів виявлення та запобігання аварійним ситуаціям, а також на підвищення міри надійності та стійкості автоматизованих систем.

Ефективність і оптимізація. Дослідження в цій області займаються розробкою методів і алгоритмів для оптимізації роботи автоматизованих систем з метою підвищення їх продуктивності, зниження енергоспоживання та ресурсозатрат, а також поліпшення якості продукції, що випускається, або послуг, що надаються.

Інтеграція людини та технологій. Цей аспект досліджень фокусується на розробці методів і технологій, які враховують взаємодію між людиною й автоматизованими системами. Дослідження спрямовані на створення інтерфейсів, які легко розуміти та використати людині, а також на розробку алгоритмів, які враховують людські чинники при ухваленні рішень.

Збір і аналіз даних. Збір і аналіз даних грають ключову роль в автоматизації, оскільки вони забезпечують інформацією, необхідною для ухвалення рішень і управління системою. Дослідження в цій області включають розробку методів збору, зберігання, обробки й аналізу даних з використанням різних технологій, таких як великі дані (Big Data), машинне навчання й аналітика даних.

Стандартизація та нормативне регулювання. Стандартизація відіграє важливу роль в розвитку автоматизації, оскільки вона забезпечує єдині принципи та методи розробки й експлуатації автоматизованих систем. Дослідження в цій області спрямовані на розробку та поліпшення стандартів і нормативів, а також на дослідження їх впливу на розвиток технологій і ринку.

Етика та соціальні аспекти. Розвиток автоматизації викликає питання етики та соціальної відповідальності, такі як питання безпеки, приватності даних, впливи на зайнятість і робочі місця, а також питання довіри та прийняття технологій суспільством. Дослідження в цій області спрямовані на аналіз етичних проблем і розробку рекомендацій для їх вирішення.

Разом теорія та практика досліджень в автоматизації сприяють розвитку нових технологій і поліпшенню існуючих систем, що зрештою призводить до підвищення ефективності, надійності та безпеки автоматизованих процесів.

Ці аспекти разом утворюють основу для розвитку сучасних автоматизованих систем, які грають ключову роль у багатьох галузях промисловості і забезпечують підвищення ефективності, безпеки й якості життя.

Усі ці аспекти теорії та практики досліджень в автоматизації взаємозв'язані та важливі для створення сучасних автоматизованих систем, які можуть ефективно функціонувати в різних умовах і забезпечувати високий рівень продуктивності, безпеки та задоволення потреб користувачів.

Теорія та практика досліджень в комп'ютерно-інтегрованих технологіях (KIT) займаються розробкою, застосуванням і оптимізацією систем, в яких комп'ютери інтегровані в різні аспекти людської діяльності та виробництва. Це включає широкий

спектр технологій і додатків, таких як комп'ютерно-кероване виробництво, Інтернет речей (IoT), системи розумного будинку, віртуальна та доповнена реальність, автономні системи та багато що іншого.

Ось деякі ключові аспекти теорії і практики досліджень в КІТ.

Інтеграція технологій. КІТ досліджує методи інтеграції різних технологій, таких як інформаційні технології, електроніка, робототехніка, сенсорика й інші, для створення комплексних систем, здатних ефективно взаємодіяти з довкіллям і виконувати різні завдання.

Управління даними. Дослідження в КІТ спрямовані на розробку методів збору, зберігання, обробки й аналізу даних, що отримуються від комп'ютерно-інтегрованих систем. Це включає роботу з великими даними (Big Data), аналітику даних, методи машинного навчання та штучного інтелекту для виймання цінної інформації з даних.

Безпека та приватність. КІТ приділяє особливу увагу питанням безпеки та приватності даних в комп'ютерно-інтегрованих системах, оскільки вони часто включають збір і обробку чутливої інформації. Дослідження в цій області включають розробку методів захисту даних, криптографії, аутентифікації й авторизації, а також аналізу вразливості систем.

Інтерфейси та взаємодія з користувачем. КІТ вивчає методи створення зручних і інтуїтивно зрозумілих інтерфейсів для взаємодії з комп'ютерно-інтегрованими системами. Це включає розробку графічних інтерфейсів користувача (GUI), голосових інтерфейсів, інтерфейсів віртуальної та доповненої реальності й інших способів взаємодії.

Економічні та соціальні аспекти. Дослідження в КІТ також охоплюють економічні та соціальні аспекти впровадження комп'ютерно-інтегрованих технологій. Це включає аналіз економічної ефективності, оцінку впливу на зайнятість і робочі місця, а також оцінку дії на суспільство та довкілля.

Розвиток нових застосувань. Дослідження в КІТ спрямовані на розробку нових застосувань і технологій, які можуть поліпшити життя людей і підвищити ефективність виробництва. Це включає створення інноваційних продуктів і сервісів, а також дослідження та розробку нових бізнес-моделей.

Мережеві технології та комунікації. Дослідження в КІТ охоплюють різні аспекти мережевих технологій і комунікацій, включаючи розробку нових протоколів передачі даних, методів маршрутизації й управління мережами, а також технологій безпроводного зв'язку та мереж наступного покоління.

Комп'ютерне моделювання та симуляція. КІТ також займається розробкою та застосуванням комп'ютерних моделей і симуляцій для аналізу та проектування різних систем і процесів. Це включає моделювання фізичних об'єктів і процесів, а також моделювання поведінки та взаємодії людей і комп'ютерів.

Інтелектуальні технології й аналітика. КІТ вивчає різні аспекти інтелектуальних технологій і аналітики, такі як методи автоматичного аналізу тексту та зображень, обробка природної мови, аналіз тимчасових рядів і прогнозування, а також автоматизоване ухвалення рішень.

Енергоефективність і стійкість. Дослідження в КІТ спрямовані на розробку технологій і методів, сприяючих поліпшенню енергоефективності і стійкості комп'ютерно-інтегрованих систем. Це включає розробку методів управління енергоспоживанням, оптимізацію ресурсів і управління ризиками.

Освіта та навчання. Дослідження в КІТ також охоплюють область освіти та навчання, включаючи розробку методів і технологій для ефективного використання комп'ютерно-інтегрованих технологій в учбовому процесі, а також для навчання фахівців в цій області.

Теорія та практика досліджень в комп'ютерно-інтегрованих технологіях грають ключову роль в розвитку сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, які є основою цифрової трансформації у багатьох галузях економіки і суспільства.

Ці аспекти разом формують базу для розвитку комп'ютерно-інтегрованих технологій і їх застосування в різних сферах діяльності, від промисловості та бізнесу до медицини й освіти. Дослідження в КІТ грають ключову роль в створенні інновацій і підвищенні конкурентоспроможності різних організацій і суспільства в цілому.

Теорія та практика досліджень в робототехніці вивчають різні аспекти розробки, управління та застосування роботів в різних сферах людської діяльності. Робототехніка охоплює широкий спектр тем, включаючи механіку, електроніку, комп'ютерні науки, штучний інтелект, а також питання взаємодії між роботами та довкіллям. Ось деякі ключові аспекти теорії і практики досліджень в робототехніці.

Механіка та конструкція роботів. Дослідження в цій області спрямовані на розробку механічних конструкцій роботів, які забезпечують необхідну функціональність і продуктивність. Це включає розробку механізмів руху, маніпуляторів, датчиків, а також вивчення принципів і методів конструювання роботів різних типів і призначень.

Електроніка та сенсорика. Дослідження в цій області займаються розробкою електронних компонентів і сенсорів для роботів, таких як мікроконтролери, актуатори, гіроскопи, акселерометри, камери й інші. Це також включає розробку методів обробки сигналів і даних з сенсорів для отримання інформації про довкілля.

Управління та програмування. Дослідження в цій області спрямовані на розробку алгоритмів і програмного забезпечення для управління роботами. Це включає розробку методів автономної навігації, планування руху, маніпулювання об'єктами, розпізнавання образів, а також розробку інтуїтивно зрозумілих інтерфейсів для програмування роботів.

Штучний інтелект і машинне навчання. Дослідження в цій області займаються застосуванням методів штучного інтелекту та машинного навчання для поліпшення можливостей роботів. Це включає розробку алгоритмів для навчання роботів, адаптації до середовища, що змінюється, ухвалення рішень і взаємодії з людьми.

Застосування в різних областях. Робототехніка знаходить застосування в різних областях, включаючи промисловість, медицину, обслуговування, освіту, дослідження космосу та багато інших. Дослідження в цій області спрямовані на розробку роботів і систем, здатних ефективно вирішувати завдання в конкретних сферах діяльності.

Людино-робототехнічна взаємодія. Цей аспект досліджень в робототехніці фокусується на розробці методів і технологій, які дозволяють роботам взаємодіяти з людьми природніше й ефективніше. Важливими аспектами є розробка інтерфейсів для взаємодії з людиною, розуміння людських жестів, міміки та мови, а також забезпечення безпеки при спільній роботі з людьми.

Робототехніка в медицині. Дослідження в цій області зосереджуються на застосуванні роботів в медичних застосуваннях, таких як хірургія, реабілітація, діагностика та телемедицина. Розробка медичних роботів вимагає унікальних технічних рішень, які забезпечують високу точність, безпеку й ефективність при роботі усередині людського організму.

Робототехніка в промисловості. Дослідження в цій області спрямовані на створення роботизованих систем для автоматизації виробничих процесів, починаючи від складання й обробки матеріалів до управління складом і логістикою.

Роботи в промисловості здатні збільшити продуктивність, підвищити якість продукції та понизити витрати на виробництво.

Робототехніка в автомобільній і авіаційній промисловості. В цих областях робототехніка використовується для автоматизації процесів проектування, виробництва й обслуговування автомобілів, літаків і інших транспортних засобів. Це включає використання роботів для зварювання, складання, випробувань і ремонту транспортних засобів.

Освіта та популяризація робототехніки. Дослідження в цій області спрямовані на розробку методів і технологій, які допомагають в навчанні та залученні людей в робототехніку. Важливими аспектами є створення освітніх програм, проведення змагань і заходів, а також розробка доступних і зрозумілих ресурсів для вивчення робототехніки.

Самонавчання та навчання з підкріпленням. Дослідження в цій області спрямовані на створення методів і алгоритмів, які дозволяють роботам навчатися в процесі взаємодії з довкіллям і отримувати зворотний зв'язок від своїх дій. Це включає методи машинного навчання, навчання з підкріпленням і еволюційні алгоритми.

Інтерактивні та соціальні роботи. Цей аспект досліджень фокусується на створенні роботів, здатних взаємодіяти з людьми в соціальному середовищі. Дослідження в цій області включають розробку методів розпізнавання емоцій і інтенцій людини, а також створення роботів, здатних адаптуватися до індивідуальних потреб і переваг користувачів.

Біомехатроніка та протезування. В цій області робототехніки досліджуються методи створення біомехатронічних пристроїв і протезів, які можуть допомагати людям з фізичними обмеженнями. Дослідження включають розробку пристроїв, здатних імітувати функції природних органів і кінцівок людини.

Мультироботні системи та координація. Дослідження в цій області займаються розробкою методів і алгоритмів для управління групами роботів, здатних спільно вирішувати складні завдання в кооперації один з одним. Це включає розробку методів комунікації, координації та розподілу завдань між роботами.

Ці аспекти теорії та практики досліджень в робототехніці сприяють створенню більш інтелектуальних, функціональних і соціально значимих роботів, які можуть ефективно взаємодіяти з довкіллям і бути корисними для людей в різних сферах життя.

Теорія та практика досліджень в робототехніці грають ключову роль в розвитку сучасних роботів і їх застосуванні в різних сферах діяльності. Ці дослідження сприяють створенню ефективніших, розумніших і пристосованих роботів, які можуть допомагати людям у виконанні різних завдань і поліпшенні якості життя.

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ВИРОБНИЦТВА МЕТАНОЛУ

Мельник Артем Олександрович

здобувач вищої освіти інженерно-хімічного факультету
Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут», Україна

Науковий керівник: Дунаєва Тамара Альбінівна

ORCID ID: 0000-0001-8104-7836

Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут», Україна

Для дослідження процесу синтезу метанолу була використана модель, яка базується на основі кінетичної моделі Граафа [1]. В основі моделі лежить уявлення про те, що метанол утворюється одночасно і з CO і з CO₂.

Задано наступну схему перетворення речовин у процесі синтезу:

Брутто-реакції синтезу

1. CO+2H₂=CH₃OH;
2. CO₂+H₂=CO+H₂O;
3. CH₃OH+CH₃OH=CH₃OCH₃;
4. CO+3H₂=CH₄+H₂O;

Реакції на поверхні каталізатора

- [Me]+CO→[MeCO];
- 2[Me]'+H₂→2[Me'H];
- [Me'H]+[MeCO]→[Me']+[MeCHO];
- [MeCHO]+[Me'H]→[MeCH₂O]+[Me'];
- [MeCH₂O]+[Me'H]→[MeCH₃O]+[Me'];
- [MeCH₃O]+[Me'H]→CH₃OH+[Me]+[Me'];

де Me - активний центр каталізатора. У процесі складання кінетичної моделі процесу були отримані рівняння (1 – 4), хімічна функція яких була розширена від джерела, за допомогою яких за допомогою рівнянь швидкостей реакцій (1 – 4) визначено аспекти формування процесів:

$$r_1 = \frac{k_1 K_{CO} K_{H_2}^2 K_{CH_3CO} \left(P_{CO} P_{H_2}^2 - \frac{P_{CH_3OH}}{K_{pl}} \right)}{(1 + K_{CO} P_{CO}) \left(1 + K_{H_2}^{0.5} P_{H_2}^{0.5} + K_{H_2O} P_{H_2O} \right)} \quad (1)$$

$$r_2 = \frac{k_1 K_{CO_2} K_{H_2}^{0.5} \left(P_{CO_2} P_{H_2} - \frac{P_{CO} P_{H_2O}}{K_{p2}} \right) P_{H_2}^{0.5}}{\left(1 + K_{H_2}^{0.5} P_{H_2}^{0.5} + K_{H_2} P_{H_2} \right) (1 + K_{CO_2} P_{CO_2})} \quad (2)$$

$$r_3 = \frac{k_{ДМЕ} K_{CH_3OH}^2 \left(C_{CH_3OH}^2 - \left(\frac{C_{H_2O} C_{ДМЕ}}{K_{p,ДМЕ}} \right) \right)}{\left(1 + 2 \sqrt{K_{CH_3OH} P_{CH_3OH}} + K_{H_2O,ДМЕ} C_{H_2O} \right)^4} \quad (3)$$

$$r_4 = \frac{k_{CH_4} K_{CH_3OH}^2 \left(C_{CH_3OH}^2 - \left(\frac{C_{H_2O} C_{CH_4}}{K_{p,CH_4}} \right) \right)}{\left(1 + 2 \sqrt{K_{CH_3OH} C_{CH_3OH}} + K_{H_2O,CH_4} C_{H_2O} \right)^4} \quad (4)$$

де r_1 – швидкість цільової реакції утворення метанолу з CO, моль/с; r_2 – швидкість реакції конверсії CO, моль/с; r_3 – швидкість реакції утворення метанолу, моль/с; r_4 – швидкість реакції утворення метану, моль/с; k – константа швидкості відповідної реакції, с⁻¹; K_i – константа рівноваги по відповідній речовині; P_i – порційний тиск відповідного компонента, МПа; C – концентрація відповідного компонента, % моль.

На основі представлених кінетичних залежностей була складена математична модель процесу синтезу метанолу. У ході розробки моделі було зроблено три основні припущення:

- процес синтезу реалізується у кінетичній галузі;
- у процесі відсутні внутрішньодифузійні ускладнення;
- у реакторі реалізується режим ідеального витіснення.

Протікання синтезу метанолу в кінетичній області на Zn-Cu-Al каталізаторі при тиску 5–6 МПа підтверджується у багатьох роботах, та не потребує.

Протікання синтезу метанолу в кінетичній області на Zn-Cu-Al каталізаторі при тиску 5–6 МПа підтверджується у багатьох роботах, та не потребує додаткового дослідження. В даній роботі на основі експериментальних даних були побудовані залежності ступеня використання внутрішньої поверхні каталізатора молекулами метанолу та води від температури і тиску, приведені на рисунках (рис. 1-2).

Степінь
використання
внутрішньої
поверхні
каталізатора
метанолом від.од.

Температура, К

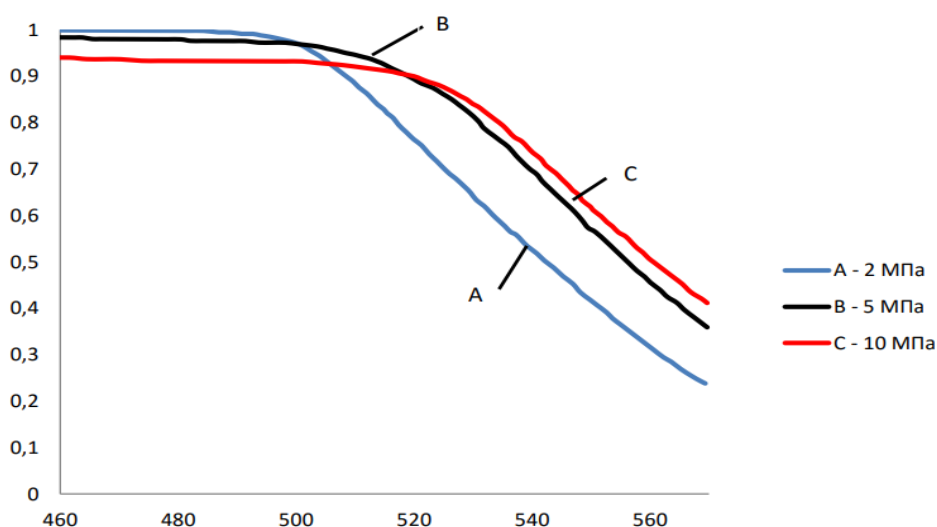

Рис. 1 Залежність ступеня використання внутрішньої поверхні каталізатора молекулами метанолу від тиску і температури. Склад газу (мольні долі): $y_{CO}=0,15$; $y_{CO_2}=0,05$; $y_{H_2}=0,80$.

Степінь
використання
внутрішньої
поверхні
каталізатора
метанолом від.од.

Температура, К

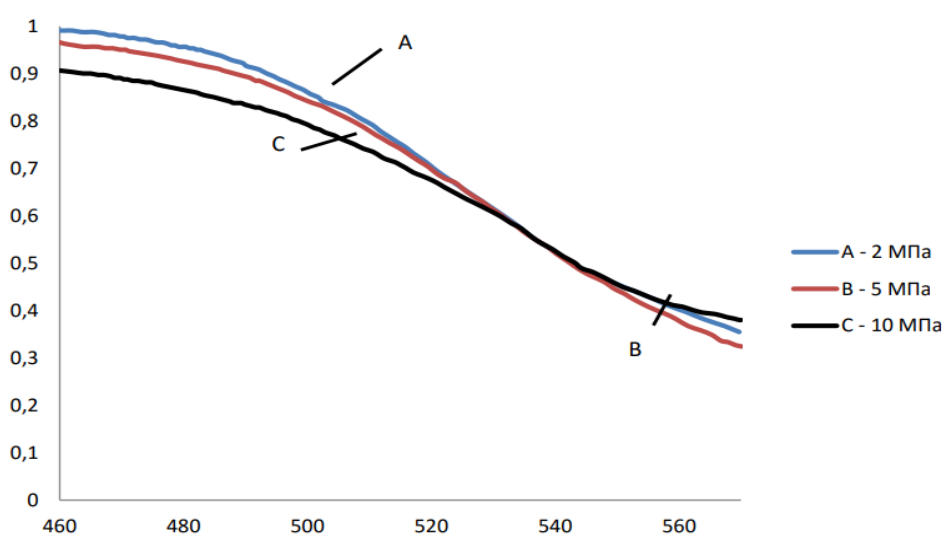

Рис. 2 Залежність ступеня використання внутрішньої поверхні каталізатора молекулами води від тиску і температури. Склад газу (мольні долі): $y_{CO}=0,15$; $y_{CO_2}=0,05$; $y_{H_2}=0,80$.

З наведених графічних залежностей можна зробити висновок, що інтрадифузійними ускладненнями в процесі синтезу метанолу можна знехтувати, так як ступінь використання внутрішньої поверхні каталізатора синтезу метанолу, води і молекул оксиду вуглецю в умовах синтезу перевищує 60%.

Список використаних джерел:

1. Graaf G.H., Stamhuis E.J., Beenackersz A.A. Kinetics of low-pressure methanol synthesis // Chemical Engineering Science. 1988. – V. 43. – № 12. – P. 3185–3195.
2. Klier K., Chatikavanij V. Herman R.G. Catalytic synthesis of methanol from CO/H₂ // J. Catal. – 1982. –Vol. 74. – P. 343–360.
3. Lim H.W., Park M.J., Kang S.H. Modeling of the kinetics for methanol synthesis using Cu/ZnO/Al₂O₃/ZrO₂ catalyst: influence of carbon dioxide during hydrogenation // Ind. Eng. Chem. Res. – 2009. – Vol. 23. – № 48. – P. 10448–10455.

СЕКЦІЯ XV. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

РОЗРОБКА ТА ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ КАСКАДНОГО УПРАВЛІННЯ ЕЛЕКТРОПРИВОДАМИ НАСОСНИХ АГРЕГАТІВ ПОЖЕЖНО-ТЕХНІЧНОЇ НАСОСНОЇ СТАНЦІЇ

Рибіна Тетяна Андріївна

Завідувачка відділення

Відокремлений структурний підрозділ

*«Політехнічний коледж Кременчуцького національного
університету імені Михайла Остроградського», Україна*

В даній статті розглядається аналіз способів управління показав що частотне регулювання електрогідравлічними комплексами забезпечує суттєвий економічний ефект. Для забезпечення цього ефекту та підвищення надійності насосних станцій використовують декілька насосів які працюють паралельно на мережу, при цьому, з тої ж точки зору, доцільно використовувати один перетворювач частоти для керування електрогідравлічним комплексом.

При груповому керуванні двигунами насосних комплексів один двигун живиться від перетворювача частоти, а інші живляться від мережі, або зупинені. Кількість підключених до мережі двигунів визначається параметрами роботи гідротранспортної системи. Запуск додаткових насосів здійснюється на відкриту засувку, що при великій інтенсивності запуску може викликати коливальні процеси у гідравлічній системі.

Для здійснення плавного запуску двигуна додаткового насосу за допомогою перетворювача частоти, працюючий двигун відключається від перетворювача частоти та підключається напряму до мережі живлення. Процес підключення двигуна, що обертається та генерує електрорушійну силу, може супроводжуватись значними кидками струму та моменту, що може негативно вплинути на гідротранспортну систему. Таким чином під час аналізу функціональних можливостей сучасних перетворювачів частоти - було виявлено не вирішення вказаної проблеми дійсним функціоналом апаратури.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішені наступні задачі: аналіз режимів роботи гідротранспортних систем; аналіз режимів роботи частотно-регульованого електроприводу при груповому керуванні насосними комплексами та обґрунтування необхідності дослідження процесів керування; розробка математичної моделі частотно-регульованого електроприводу для групового керування двома асинхронними двигунами насосів дослідження динамічних режимів при частотному регулюванні і перемиканні асинхронних двигунів на мережу живлення.

Скорочення витрат на споживання електроенергії - це один з методів підвищення рентабельності виробництва та ефективної експлуатації технологічних

ліній. Загальний аналіз підприємств які використовують насосні агрегати показує, що витрати, пов'язані із закупівлею обладнання та простоем виробництва під час обслуговування і введення нового обладнання в експлуатацію, можуть бути частково компенсовані за рахунок економії на споживанні електроенергії. Для досягнення найбільшої енергоефективності насосних комплексів доцільно використовувати каскадний режим керування – який при оптимальному виборі пускорегулюючої апаратури дає змогу економити до 60% електроенергії. Рис.1.

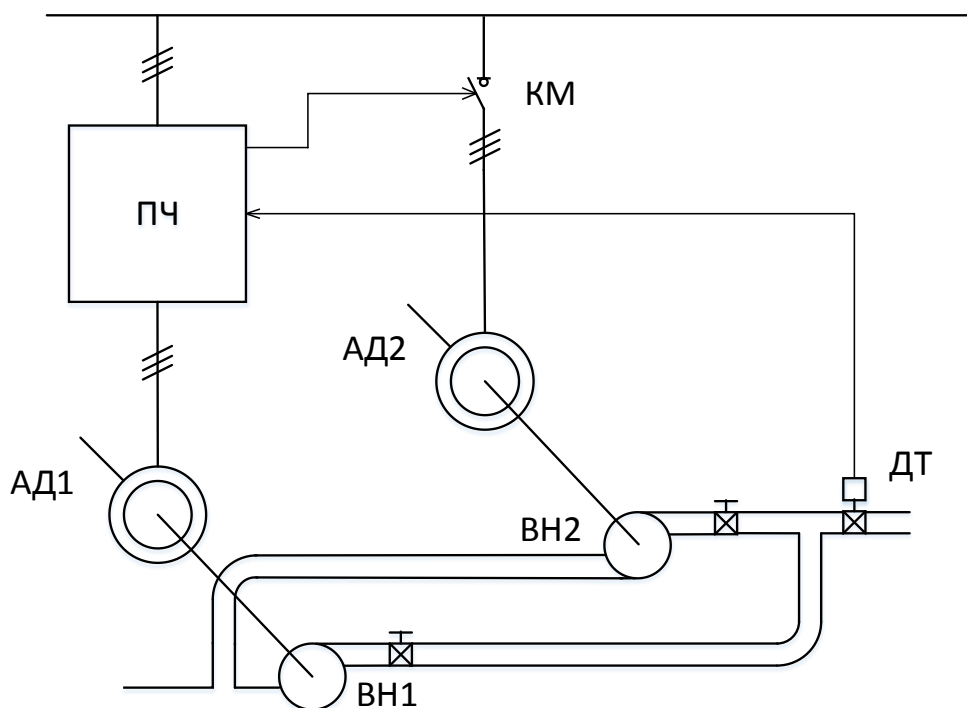

**Рис. 1. Функціональна схема насосного комплексу з перетворювачем частоти працюючим у режимі групового керування, при малих та середніх потужностях двигунів: ПЧ – перетворювач частоти; КМ – магнітний пускач
АД1, АД2 – асинхронні двигуни; ДТ – датчик тиску;
ВН1, ВН2 – відцентрові насоси**

Алгоритм керування асинхронними двигунами малої та середньої потужності, з перетворювачем частоти працюючим у груповому режимі показує що при досягненні верхньої межі регулювання головного двигуна і необхідному збільшенні напору відбувається підключення допоміжного двигуна.

Алгоритм керування асинхронним двигуном, із застосуванням перетворювача частоти який працює у групового режимі, для двигунів великої потужності, показує що при досягненні верхньої межі регулювання головного двигуна і необхідному збільшенні напору, відбувається його відключення від керування перетворювачем частоти та підключення його напряму до мережі живлення, в цей проміжок часу ПЧ переходить до керування допоміжним двигуном – плавно запускає його та розганяє до необхідної швидкості обертання.

На Рис. 3 та Рис. 4 представлені перехідні процеси у електроприводі насосного комплексу при відключенні і повторному включенні асинхронного двигуна у мережу живлення, при яких змінювався проміжок часу перемикання. З графіків видно що при включенні двигуна на мережу відбуваються значні коливання струму та моменту.

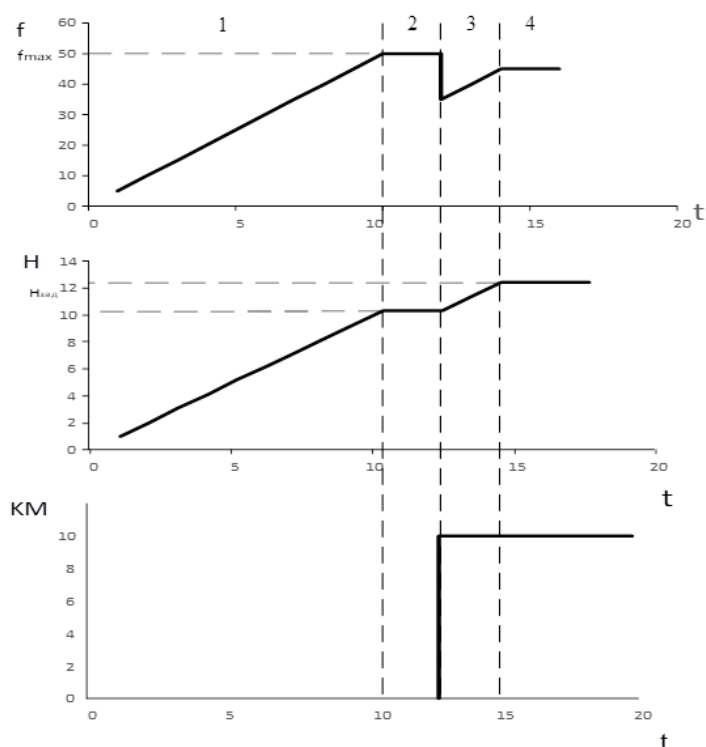

Рис. 2 Алгоритм керування насосним комплексом з перетворювачем частоти працюючим у режимі групового керування, при малих та середніх потужностях двигунів

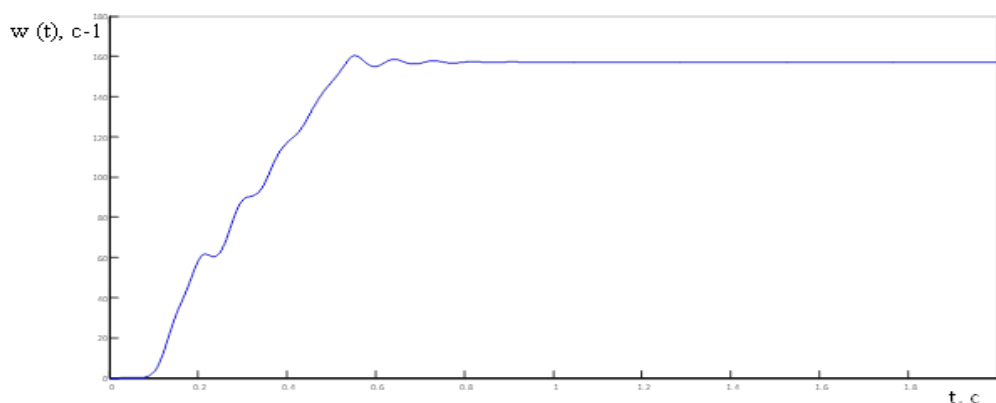

Рис. 3 Кутова швидкість обертання асинхронного двигуна при плавному пуску та роботі на холостий хід

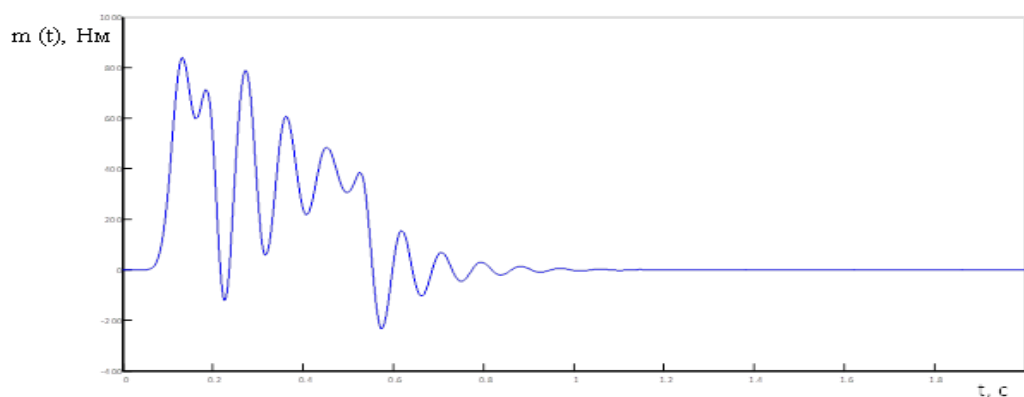

Рис. 4 Електромагнітний момент обертання асинхронного двигуна при плавному пуску та роботі на холостий хід

Проведені дослідження показали, що на проміжку часу перемикання 0.1 – 0.15с відбуваються найменші коливання струму та електромагнітного моменту, які є оптимальними для безперебійного водопостачання та не шкодять ресурсу двигуна.

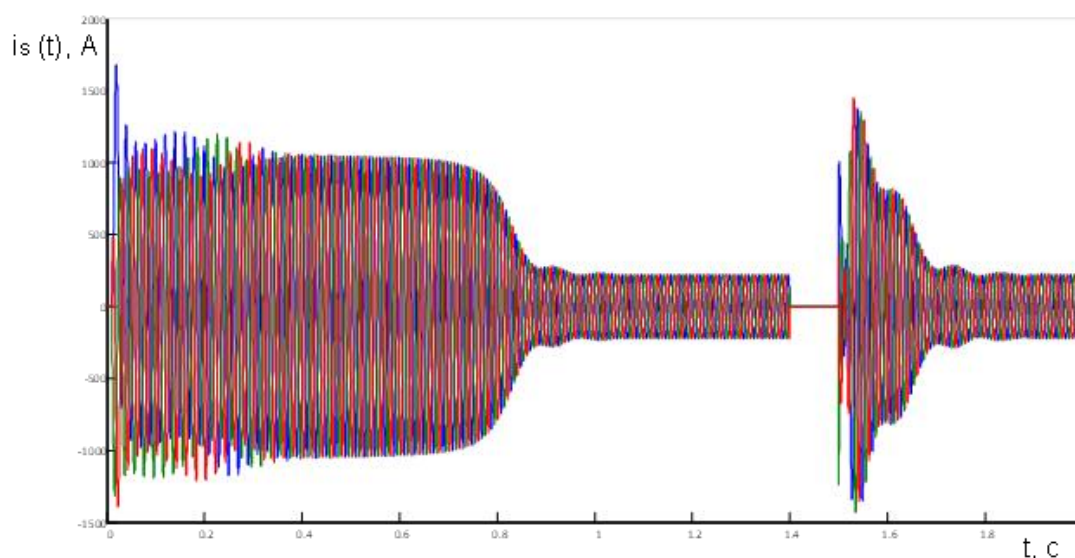

Рис. 4.13 Струми фаз статора асинхронного двигуна при пуску під навантаженням, відключенні і повторному включенні через 0,1 с.

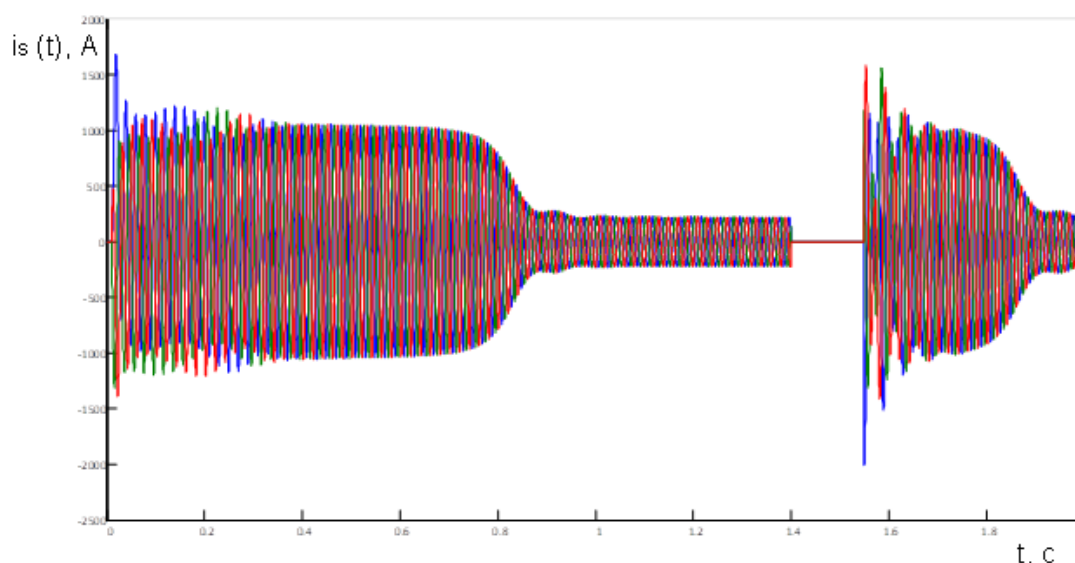

Рис. 4.14 Струми фаз статора асинхронного двигуна при пуску під навантаженням, відключенні і повторному включенні через 0,15 с.

У підсумку можна сказати, що проведений аналіз літературних джерел показав, що частотне регулювання електрогідравлічними комплексами забезпечує суттєвий економічний ефект. Для забезпечення більшої економічної ефективності та підвищення надійності насосних станцій використовують декілька насосів які працюють паралельно на мережу, при цьому доцільно використовувати один перетворювач частоти для керування всім електрогідравлічним комплексом.

Аналіз режимів роботи частотно-регульованого електроприводу при груповому керуванні двома насосами показав, що малий проміжок часу між відключенням та включенням на мережу живлення може призвести до великих кидків моменту

двигуна та гідроударам у гідротранспортній мережі, через неспівфазність електрорушійної сили двигуна та напруги мережі, а збільшення проміжку часу, призводить до затухання електрорушійної сили двигуна, що зменшує небезпеку виникнення неспівфазності, але наближає умови режиму включення в мережу до умов прямого пуску.

Розроблена та адаптована для розрахунків режимів роботи електроприводу математична модель у фазній системі координат з урахуванням процесів перемикання дозволяє досліджувати режими роботи асинхронного двигуна при відключенні від джерела живлення та повторному включенні до іншого джерела.

Дослідження показали, що при підвищенні частоти живлення асинхронного двигуна перед відключенням від перетворювача частоти та наступним підключенням до мережі живлення в цілому зменшуються коливання координат електропривода.

Аналіз більшості сучасних перетворювачів частоти показав відсутність налаштувань, які дозволяють виконувати синхронізацію напруги двигуна з мережею живлення. Синхронізацію двигуна з мережею живлення можливо виконати використовуючи систему керування перетворювачем частоти для чого необхідна розробка алгоритмів з корекцією фази напруги асинхронного двигуна відповідно до напруги мережі.

СЕКЦІЯ XVI. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

DOI 10.62731/mcnd-17.05.2024.005

ВИКОРИСТАННЯ ФАЗОВИХ ПОРТРЕТІВ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ БІЗНЕС ЦИКЛІВ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Місюрка Павло Васильович

Аспірант кафедри ІСМ

Національний університет "Львівська Політехніка", Україна

Науковий керівник: Худий Андрій Михайлович

канд.техн.наук, ст.наук.співробітник, доцент кафедри ІСМ

Національний університет "Львівська Політехніка", Україна

Фазові портрети в економіці використовуються для моделювання бізнес-циклів, що відображають коливання економічної активності від періодів зростання до спаду і знову. Ці портрети дають можливість графічно зображувати динаміку економічних систем та виявляти їх основні характеристики [4]. Вони базуються на математичних моделях, які враховують взаємодію між різними економічними змінними, такими як виробництво, споживання, інвестиції тощо.

У сучасній економіці фазові портрети є важливим інструментом для аналізу та передбачення бізнес-циклів. Вони дозволяють досліджувати, які фактори сприяють економічному зростанню чи спаду, а також виявляти можливі ризики та шляхи їх управління. Це допомагає управлінням, політикам та іншим учасникам ринку приймати обґрунтовані рішення щодо розвитку бізнесу та економічної політики.

Фазові портрети у контексті економічної науки відображають графічне представлення динаміки економічних систем, в яких координатами виступають ключові економічні змінні. Вони слугують інструментом для аналізу та моделювання бізнес-циклів, що є необхідними для розуміння та передбачення коливань у економічній активності [1].

Також фазові портрети є дослідницьким інструментом, що дозволяє глибше аналізувати та розуміти природу бізнес-циклів. Вони базуються на математичних моделях, які враховують взаємозв'язок різних економічних факторів та їх вплив на економічну динаміку. Аналіз фазових портретів дозволяє виявити ключові властивості бізнес-циклів, такі як періодичність, стійкість, або хаотична поведінка.

Такий підхід є важливим для розробки ефективних стратегій управління та політики, спрямованих на зменшення ризиків економічної нестабільності та забезпечення сталого економічного зростання. Використання фазових портретів в економічному аналізі допомагає приймати обґрунтовані рішення та ефективно реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі економіки.

Фазові портрети у економічному аналізі — це графічні зображення, які відображають динаміку економічних явищ [4]. Вони допомагають візуалізувати залежності між різними економічними показниками та розуміти їхню взаємодію. Аналіз фазових портретів дозволяє виявляти типи змін у економіці, такі як стійка стабільність, коливання чи навіть хаотична поведінка.

Вони допомагають економістам та аналітикам розуміти, як економічні процеси взаємодіють між собою та які чинники впливають на економічну активність. Аналіз фазових портретів також сприяє розробці стратегій для управління бізнес-циклами та забезпечення стійкого економічного зростання [2-3].

Отже можна сказати, що фазові портрети є важливим інструментом у сучасному економічному аналізі. Вони допомагають глибше розуміти динаміку економічних систем, встановлювати залежності між різними елементами економіки та виявляти особливості їхньої динаміки. Аналіз фазових портретів дозволяє ефективно прогнозувати та управляти бізнес-циклами, що є важливим для забезпечення стійкого економічного зростання та розвитку. Використання фазових портретів сприяє прийняттю обґрунтованих рішень у сфері економічної політики та управління економікою, що має велике значення для досягнення економічної стабільності та процвітання.

Висновки. Таким чином, фазові портрети є необхідним інструментом для аналізу та розуміння динаміки економічних систем. Вони дозволяють візуалізувати взаємозв'язки між ключовими економічними змінними та виявляти їхні основні характеристики. Аналіз фазових портретів допомагає економістам та управлінцям розуміти бізнес-цикли, передбачати їхні зміни та виявляти фактори, що впливають на економічну активність. Застосування фазових портретів сприяє розробці ефективних стратегій управління бізнесом та економічною політикою, що сприяє стабільному та сталому розвитку економіки.

Список використаних джерел:

1. Корзаченко О. В. Моделювання бізнес-процесів підприємств: методології, підходи та методи. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2015. Вип. 11. Ч. 1. С. 171–175.
2. Кравець Р. Б., Серов Ю. О., Марковець О. В. Інформаційні технології організації бізнесу : навчальний посібник. Львів : Львівська політехніка, 2013. 228 с.
3. Пономаренко В. С., Мінухін С. В., Знахур С. В. Теорія та практика моделювання бізнес-процесів : моно- графія. Харків : Вид. ХНЕУ, 2013. 244с.
4. Томашевський О. М., Цегелик Г. Г., Вітер М. Б., Дубук В. І. Інформаційні технології та моделювання бізнес-процесів. Київ : «Центр учбової літератури», 2012. 296 с.
5. Indulska, M., Recker, J., Rosemann, M., & Green, P. (2009, June). Business process modeling: Current issues and future challenges. In International Conference on Advanced Information Systems Engineering (pp. 501–514). Springer, Berlin, Heidelberg

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЇ РЕКУРЕНТНОГО АНАЛІЗУ У ПРОЦЕСИ В ЕНЕРГЕТИЦІ

Юськевич Андрій Володимирович

аспірант кафедри ІСМ

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Худий Андрій Михайлович

канд.техн.наук, ст.наук.співробітник, доцент кафедри ІСМ

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Інтеграція рекурентного аналізу у процеси в енергетиці відкриває нові можливості для оптимізації та ефективності виробництва енергії. Цей метод аналізу дозволяє систематично враховувати попередні дані та прогнозувати майбутні тенденції в енергетичній сфері. Використання рекурентного аналізу дозволяє підтримувати стабільність в енергетичних системах шляхом адаптації до змін у виробництві, споживанні та інших факторах [4-5]. Крім того, цей підхід дозволяє виявляти потенційні проблеми та ризики заздалегідь, що допомагає уникнути аварійних ситуацій та забезпечує безперебійну роботу енергетичних систем. В результаті інтеграції рекурентного аналізу, енергетичні компанії можуть оптимізувати свої процеси, зменшити витрати та підвищити загальну ефективність своєї діяльності.

Інтеграція рекурентного аналізу у процеси в енергетиці також сприяє покращенню прогнозування попиту на енергію, що є ключовим аспектом управління енергетичними ресурсами [2]. Завдяки здатності моделей рекурентного аналізу до врахування історичних даних та змін у часі, компанії можуть точніше прогнозувати витрати на енергію на різних етапах виробництва та постачання. Це дозволяє оптимізувати графіки виробництва, розподілу енергії та закупівельних стратегій, що веде до зменшення витрат та оптимізації ресурсів.

Більше того, інтеграція рекурентного аналізу може підвищити рівень автоматизації управління енергетичними процесами. Автоматичне аналізування та інтерпретація даних дозволяє швидше реагувати на зміни у системі, оптимізувати робочі процеси та уникати можливих збоїв [1]. Це робить енергетичну систему більш стійкою та ефективною в умовах зростаючої складності та непередбачуваності ринкових умов.

Інтеграція рекурентного аналізу також дозволяє підвищити рівень безпеки в енергетичній сфері. Аналізуючи історичні дані та використовуючи методи прогнозування, системи можуть вчасно виявляти потенційні загрози та ризики, такі як перевантаження мереж, відмови обладнання або несподівані зміни в попиті. Це дозволяє оперативно вживати заходів для запобігання аваріям та забезпечення надійності енергетичних систем [3-4].

Висновки. Таким чином, інтеграція рекурентного аналізу у процеси в енергетиці сприяє розвитку більш гнучких та адаптивних систем. За допомогою цього аналізу можна швидше реагувати на зміни в енергетичних ринкових умовах, враховувати екологічні аспекти та споживчі попити, а також пристосовувати стратегії виробництва та постачання відповідно до цих змін. Такий підхід допомагає

енергетичним компаніям бути більш конкурентоспроможними та готовими до майбутніх викликів у галузі енергетики.

Список використаних джерел:

1. Ажнакін С. Г. Антикризіві стратегії розвитку регіональної енергетики: монографія / С. Г. Ажнакін, Е. В. Оборіна, Д. В. Волошин, К. Е. Шурда. – Одеса : Фенікс, 2010. – С. 186 – 210.
2. Добровольський В. К. Економіко-математичне моделювання енергетичних систем / В. К. Добровольський, О. В. Стогній, В. О. Костюк та ін. – К. : Наук. думка, 2013. – 250 с.
3. Ринки реального сектора економіки України: структурно-інституціональний аналіз / В. О. Точилін, Т. О. Осташко, О. В. Пустовойт та ін. – Київ: Ін-т економіки та прогнозування, 2009. – 640 с.
4. Eckmann J. P., Kamphorst S. O., Ruelle D. Recurrence Plots of Dynamical Systems. Europhysics Letters (EPL). 1987. Vol. 4, No. 9. P. 973–977.
5. Marwan N. A historical review of recurrence plots. The European Physical Journal Special Topics. 2008. Vol. 164, No. 1. P. 3–12.

МОДЕЛЬ ДИНАМІКИ ІНТЕНСИВНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ЦІЛЕСПРЯМОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ АТАК

Косошов Олександр Миколайович

ORCID ID: 0000-0001-6691-273X

канд.військ.наук, ст.наук.спів., доцент кафедри аеродинаміки та безпеки польотів
Національний авіаційний університет, Україна

Управління різними технологічними процесами в авіації базується на використанні інформаційно-телекомунікаційних систем (ІТС), до яких відносяться джерела інформації, засоби її передавання, оброблення, відображення, зберігання, загальносистемне та спеціальне програмне забезпечення. У всіх інформаційних технологічних процесах, а також процесах управління, важливу роль відіграє людський фактор [1].

Функціонування системи цивільної авіації в Україні на сучасному етапі безпосередньо пов'язане, насамперед, із забезпеченням належності та своєчасності інформаційних потоків, впровадженням нових інформаційних технологій, глобалізацією та інтеграцією авіаційних інформаційних систем згідно міжнародних стандартів. При цьому інформаційна безпека виступає домінантною складовою процесів інформаційного забезпечення функціонування системи цивільної авіації.

Існує багато видів інформаційних загроз та атак, а з ними і безліч методів їхньої реалізації. Всі вони несуть значну небезпеку для інформаційних об'єктів авіакомпаній, корпорацій, державних авіаційних установ. Необхідно зосередити увагу на найнебезпечнішій і поширеній інформаційній атаці під назвою: "атака (таргетована атака, АРТ)". Велика небезпека такої атаки полягає в тому, що вона в собі несе і поєднує безліч різноманітних видів і методів реалізації інформаційних атак.

Цільові атаки - це атаки, спеціально націлені на одну людину, компанію або корпорацію, які проводяться тихо і непомітно [1]. Це не масові атаки, так як їх мета не вразити якомога більше комп'ютерів. Небезпека полягає саме в "замовному" характері такого роду атак, які спеціально розробляються для обману своїх потенційних жертв.

Особливість цілеспрямованих атак (АРТ) полягає в тому, що зловмисників цікавить конкретна компанія або державна організація. Це відрізняє цю загрозу від масових хакерських атак - коли одночасно атакується велика кількість цілей і найменш захищені користувачі стають жертвою. Цілеспрямовані атаки зазвичай добре сплановані і включають кілька етапів - від розвідки і впровадження до знищення слідів присутності. Зазвичай унаслідок цілеспрямованої атаки зловмисники закріплюються в інфраструктурі жертви та залишаються непоміченими протягом місяців або навіть років - протягом усього цього часу вони мають доступ до всієї корпоративної інформації.

Виявлення цілеспрямованих атак з метою своєчасної протидії їм потребує оперативного аналізу інформаційного простору з використанням спеціалізованих систем моніторингу. Такі системи мають забезпечувати не тільки апаратний аналіз інформаційних атак, а й кількісний аналіз динаміки проявів цих атак з урахуванням їх специфіки. У разі здійснення атаки інтенсивність інцидентів потоку атак, яка являє

собою часовий ряд за кількістю інформаційних інцидентів за певний проміжок часу (як правило, за добу), може містити інформацію як про сам факт АРТ, так і про фазу сценарію, за яким вона здійснюється.

Завдання з виявлення цієї інформації є доволі складним і містить три складові:

- а) вибір (побудова) математичної моделі, що відображає динаміку інцидентів;
- б) вибір (розроблення) і застосування відповідного методу оброблення часового ряду;
- в) інтерпретація отриманих результатів.

Складність зазначеного завдання обумовлена складністю процесів, які відбуваються в інформаційному просторі, великою кількістю факторів, що визначають ці процеси. Намагання врахувати всі визначальні фактори призводить до необхідності побудови складних математичних моделей інформаційного простору. Втім, ускладнення моделі не дає ніякої впевненості у відповідному зростанні рівня її адекватності. Перевірка моделі, зіставлення її з реальним процесом потребує проведення відповідних натурних експериментів. Проведення ж натурних експериментів, що спрямовані на дослідження соціальних процесів, до яких належать і процеси у інформаційному просторі, стикається, як правило, зі значними обмеженнями щодо управління експериментом та його ресурсного забезпечення.

Крім того, ускладнення математичних моделей звужує можливість знаходження на основі їх використання точних математичних рішень.

Суперечливість між простотою моделі і її адекватністю певною мірою може бути ослаблена шляхом використання стохастичних (імовірнісних) математичних моделей. Адекватність моделі при цьому може бути оцінена опосередковано, виходячи із загальної ефективності вирішення завдання щодо виявлення інформаційних акцій (операцій, кампаній) на основі коректного використання цієї моделі.

У цій роботі пропонується така модель формування тематичного інформаційного потоку, який присутній на вході системи контент-моніторингу.

Інформаційний простір асоціюється з деяким співтовариством агентів, чисельність яких $n(t)$ є функцією часу t . Агенти асоціюються з окремими інформаційними повідомленнями. При цьому припускається, що за певний проміжок часу (наприклад, за добу) кожний агент (випадково), незалежно від інших, з ймовірністю $\vartheta(t)$, $0 \leq \vartheta(t) \leq 1$, вкидає в інформаційний потік інформаційне повідомлення за даною темою. За такої моделі її параметр $n(t)$ відображає потужність співтовариства агентів, що беруть участь у формуванні тематичного інформаційного потоку, а параметр $\vartheta(t)$ – активність агентів. З огляду на таку інтерпретацію параметрів $n(t)$ і $\vartheta(t)$ природно припустити, що активність $\vartheta(t)$ більш динамічно змінюється в часі, ніж потужність $n(t)$.

Необхідно зауважити, що подібні мультиагентні моделі вже описані у науковій літературі [1].

Неважко побачити, що прийнята модель формування тематичного інформаційного потоку збігається зі схемою проведення експерименту Бернуллі щодо визначення ймовірності виникнення події рівно x разів у n незалежних випробуваннях за умови, що ймовірність події у кожному випробуванні становить ϑ [2]. Тобто інтенсивність вхідного тематичного інформаційного потоку $x(t)$ за прийнятою моделлю являє собою нестационарний випадковий процес з біноміальним розподілом імовірностей.

Таким чином, оброблення часового ряду, що відображає динаміку надходження інформаційних інцидентів, полягає в оцінюванні параметрів $n(t)$ і $\vartheta(t)$ нестационарного випадкового процесу $x(t)$.

На сьогодні методи оптимального (найкращого за певним критерієм) оцінювання параметрів випадкових процесів достатньо глибоко опрацьовані наукою і висвітлені в науковій літературі. Описана велика кількість модельних задач та відповідних їм оптимальних рішень [2, 3]. Тому в рамках вирішення завдання щодо виявлення інформаційних акцій (операцій, кампаній) за прийнятою моделлю формування тематичного інформаційного потоку достатньо визначити найбільш близьку модельну задачу та використати отримане при її розв'язанні оптимальне рішення.

Виходячи зі специфіки цього завдання, яка полягає у:

- 1) потребі оперативного виявлення факту і фази інформаційної атаки;
- 2) потребі забезпечення максимальної достовірності отриманих результатів;
- 3) неможливості безпосередньо спостерігати випадковий процес, який оцінюється (оцінюються параметри $n(t)$ і $\vartheta(t)$), спостерігається випадковий процес $x(t)$);

доцільно розглядати саме методи оптимального оцінювання параметрів випадкових процесів, що недоступні безпосередньому спостереженню, за вимірювальною інформацією зростаючого обсягу. Свій початок ці методи беруть з праць Р.Е. Калмана, присвячених дискретній та безперервній фільтрації [3]. З огляду на те, що в цьому випадку вхідні дані являють собою часовий ряд, доцільно обмежитись дискретним фільтром Калмана і замість безперервного випадкового процесу $x(t)$ розглядати випадкову послідовність x_k , де $t = k\Delta t$, Δt – деякий проміжок часу.

Необхідно зазначити, що рекурентна форма побудови дискретного фільтра Калмана забезпечує зручність практичної реалізації обчислювальної процедури за допомогою електронно-обчислювальної техніки в реальному масштабі часу. Ця обставина є важливою в плані автоматизації процесів оброблення інформації при здійсненні моніторингу інформаційного простору.

З іншого боку, дискретний фільтр Калмана забезпечує отримання оптимальних за критерієм мінімуму середньоквадратичної похибки оцінок параметрів вхідного випадкового процесу лише за умови, що в наявності повна і точна апіорна інформація про початковий стан досліджуваної системи, її поведінку та про систему спостереження за нею. Як правило, реальні умови функціонування дискретного фільтра Калмана відрізняються від зроблених припущень. Це стосується і вирішуваного завдання. Тому проблема забезпечення повними і точними апіорними даними є однією з основних труднощів при практичному використанні дискретного фільтра Калмана, а всі наступні наукові праці, пов'язані з динамічною рекурентною фільтрацією, були спрямовані на забезпечення адекватності алгоритму фільтрації реальним умовам функціонування за тими чи іншими параметрами [3].

З огляду на умови вирішуваного завдання дискретна модель еволюції системи, що формує тематичний інформаційний потік, може бути записана у вигляді рівняння

$$y_{k+1} = \Phi y_k + b w_k, \quad (1)$$

де $y_k^T = [n_k \quad \dot{n}_k \quad \vartheta_k \quad \dot{\vartheta}_k \quad \ddot{\vartheta}_k]$ – розширений вектор стану системи, який, крім поточних на момент часу $t = k\Delta t$ значень параметрів випадкової послідовності x_k – n_k і ϑ_k , містить поточні значення різниць цих параметрів за часом $\dot{n}_k = \frac{n_{k+1} - n_k}{\Delta t}$, $\dot{\vartheta} = \frac{\vartheta_{k+1} - \vartheta_k}{\Delta t}$, $\ddot{\vartheta}(t) = \frac{\dot{\vartheta}_{k+1} - \dot{\vartheta}_k}{\Delta t}$. Введення до вектора стану систему цих різниць зумовлено необхідністю забезпечення певної динаміки еволюції системи;

$$\Phi = \begin{bmatrix} 1 & \Delta t & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & \Delta t & (\Delta t)^2/2 \\ 0 & 0 & 0 & 1 & \Delta t \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 1 \end{bmatrix} - \text{матриця переходу};$$

w_k – шум системи для компенсації похибки моделювання. Передбачається, що w_k є білим гауссовим шумом, має нульове математичне очікування і дисперсію Q_k ;

$$b^T = [(\Delta t)^2/2 \quad \Delta t \quad 1] - \text{вектор}.$$

Система (3) може спостерігатися через математичне очікування і дисперсію випадкової послідовності x_k та їх різниці. Для випадку біноміального розподілу ймовірностей математичне очікування і дисперсія визначаються так [2]:

$$Mx_k = m_k = n_k \vartheta_k; \quad (2)$$

$$Dx = D_k = n_k \vartheta_k (1 - \vartheta_k) = m_k (1 - \vartheta_k). \quad (3)$$

Різниці можуть бути обчислені за такими формулами:

$$\dot{m}_k = \frac{m_{k+1} - m_k}{\Delta t} = \dot{n}_k \vartheta_k + n_k \dot{\vartheta}_k; \quad (4)$$

$$\dot{D}_k = \frac{D_{k+1} - D_k}{\Delta t} = \dot{m}_k (1 - \vartheta_k) - m_k \dot{\vartheta}_k; \quad (5)$$

$$\ddot{m}_k = \frac{\dot{m}_k - \dot{m}_{k-1}}{\Delta t} = 2\dot{n}_k \dot{\vartheta}_k + n_k \ddot{\vartheta}_k; \quad (6)$$

$$\ddot{D}_k = \frac{\dot{D}_{k+1} - \dot{D}_k}{\Delta t} = \ddot{m}_k (1 - 2\vartheta_k) - 2n_k \dot{\vartheta}_k^2. \quad (7)$$

Значення параметрів m_k , $\dot{m}_k$, $\ddot{m}_k$, D_k , $\dot{D}_k$, $\ddot{D}_k$ не можуть бути визначені точно на основі деякої вибірки з випадкової послідовності x_k . Можуть бути визначені з деякою похибкою лише їх оцінки $\hat{m}_k$, $\hat{\dot{m}}_k$, $\hat{\ddot{m}}_k$, $\hat{D}_k$, $\hat{\dot{D}}_k$, $\hat{\ddot{D}}_k$. Тому модель дискретних вимірювань може бути записана у вигляді:

$$z_k = f(y_k) + v_k, \quad (8)$$

де $z_k^T = [\hat{m}_k \quad \hat{\dot{m}}_k \quad \hat{\ddot{m}}_k \quad \hat{D}_k \quad \hat{\dot{D}}_k \quad \hat{\ddot{D}}_k]$ – вектор вимірювань;

$f(y_{k+1})$ – вектор-функція, визначена співвідношеннями (4)–(9);

v_k – шум вимірювань, який відображає похибки оцінювання параметрів m_k , $\dot{m}_k$, $\ddot{m}_k$, D_k , $\dot{D}_k$, $\ddot{D}_k$.

У рамках вирішуваного завдання для отримання складових вектора вимірювань z_k пропонується використовувати вибірку з N останніх елементів випадкової послідовності x_k . Іншими словами, складові вектора z_k є деякими функціями, аргументами яких беруться елементи x_k , x_{k-1} , ..., x_{k-N+2} , x_{k-N+1} випадкової послідовності x_k , що потрапляють у рухоме вікно розміром N . Відповідно, складові вектора z_{k+1} є тими ж функціями, аргументами яких виступають елементи x_{k+1} , x_k , ..., x_{k-N+1} , x_{k-N} , тобто для обчислення складових вектора z_k і z_{k+1} використовуються спільні аргументи. Це означає, що шум вимірювань $v_k = z_k - f(y_k)$ є автокорельованим, і модель такого шуму може бути записана у вигляді [4]:

$$v_{k+1} = A_k v_k + \eta_{k+1} \quad (9)$$

де A_k – деяка матриця;

η_k – білий гауссів шум з нульовим математичним очікуванням і коваріаційною матрицею R_k .

Використання розкладення в ряд Тейлора із залишенням перших двох членів з метою подолання нелінійності моделі вимірювань (10) і використання методу Брайсона–Хенріксона [4] з метою виключення автокорельованого шуму вимірювань v_k дає змогу отримати дискретний лінеаризований динамічний фільтр [5] для оцінювання вектора стану системи (1), модель спостереження якої задається співвідношеннями (8), (9):

однокроковий предиктор

$$\bar{y}_{k+1} = \Phi \hat{y}_k; \quad (10)$$

коваріаційна матриця похибки однокрокового предиктора

$$P_{k+1,k} = \Phi P_{k,k} \Phi^T + b b^T Q; \quad (11)$$

нові вимірювання

$$s_{k+1} = z_{k+1} - A_k z_k; \quad (12)$$

нев'язка

$$\tilde{s}_{k+1} = s_{k+1} - f(\bar{x}_{k+1}) + A_k f(\hat{x}_k); \quad (13)$$

коваріаційна матриця невязки

$$C_{k+1} = H(\bar{y}_{k+1}) P_{k+1,k} H^T(\bar{y}_{k+1}) - H(\bar{y}_{k+1}) \Phi P_{k,k} H^T(\hat{y}_k) A_k^T - \\ - A_k H(\hat{y}_k) P_{k,k} \Phi^T H^T(\bar{y}_{k+1}) + A_k H(\hat{y}_k) P_{k,k} H^T(\hat{y}_k) A_k^T + R_{k+1}, \quad (14)$$

де $H(y^0)$ – матриця часткових похідних вектор-функції $f(y_k)$ за елементами вектора y_k у точці y^0 ;

коефіцієнт підсилення

$$K_{k+1} = W_{k+1} C_{k+1}^{-1}, \quad (15)$$

де

$$W_{k+1} = P_{k+1,k} H^T(\bar{y}_{k+1}) - \Phi P_{k,k} H^T(\hat{y}_k) A_k^T; \quad (16)$$

оцінка стану системи

$$\hat{y}_{k+1} = \bar{y}_{k+1} + K_{k+1} \tilde{s}_{k+1}; \quad (17)$$

коваріаційна матриця оцінки стану системи

$$P_{k+1,k+1} = P_{k+1,k} - K_{k+1} W_{k+1}^T. \quad (18)$$

Для реалізації алгоритму (10) – (18) необхідно знати дисперсію шуму системи Q_k і параметри моделі шуму вимірювань (9) – матриці A_k та коваріаційної матриці шуму R_k . У цьому випадку таких даних немає. При розв'язанні цієї проблеми доцільно використати підхід, який викладений в [6] і забезпечує стійкість процедури оптимальної динамічної фільтрації.

Таким чином, потужність співтовариства агентів, що беруть участь у формуванні тематичного інформаційного потоку, $n(t)$ і активність агентів $\vartheta(t)$ в рамках вирішення завдання щодо виявлення факту проведення інформаційних акцій (операцій, кампаній) може оцінюватись на основі використання дискретного адаптивного динамічного фільтра.

Список використаних джерел:

1. Advanced Persistent Threat (APT) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tadviser.ru/index.php> – Заголовок з екрану.
2. Корн Г., Корн Т. Справочник по математике для научных работников и инженеров : Пер с англ. / Под. общ. ред. И. Г. Арамановича. – 5-е изд. – М. : Наука. Главная редакция физ.-мат. лит-ры, 1984. – 832 с.
3. Kalman R. E. A new approach to linear filtering and prediction problems // Journal of Basic Engineering. – 1960. – Vol. 82, № 1. – P. 35–44.
4. Огарков М. А. Методы статистического оценивания параметров случайных процессов. – М. : Энергоатомиздат, 1990. – 208 с. : ил.
5. Сейдж Э. Мелс Дж. Теория оценивания и ее применение в связи управлении : Пер. с англ. / Под. ред. Б. Р. Левина. – М. : Связь, 1976.
6. Moghaddamjoo A., Kirlin R.L. Robust Adaptive Kalman Filtering with Unknown Inputs // Transaction on Acoustics, Speech and Signal Processing. – 1989, August. – Vol. 37, № 8. – P. 1166–1175.

СЕКЦІЯ XVII. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

АВТОНОМНА ОРІЄНТАЦІЯ ДРОНІВ: ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МЕТОДІВ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ТОЧНОСТІ І НАДІЙНОСТІ

Лежньов Денис Олександрович

ORCID ID: 0009-0009-6835-2380

аспірант кафедри «Інформаційні технології електронних засобів» (ІТЕЗ)

Національний університет "Запорізька політехніка", Україна

Рибаков Костянтин Федорович

ORCID ID: 0009-0007-7979-0410

аспірант кафедри «Інформаційні технології електронних засобів» (ІТЕЗ)

Національний університет "Запорізька політехніка", Україна

Вступ

Автономні дрони в даний час відіграють важливу роль у багатьох сферах, включаючи розвідку, доставку, моніторинг та рятувальні операції. Одним із ключових аспектів їхньої роботи є здатність автономно орієнтуватися в просторі, що вимагає точних технологій та методів для досягнення надійності та ефективності. У цій доповіді розглянемо сучасні методи та технології, які використовуються для автономної орієнтації дронів.

1. Використання GPS

GPS (Global Positioning System) є одним із основних методів для автономної навігації дронів. Система GPS забезпечує доступ до супутникової навігації, що дозволяє дронам визначати своє місцезнаходження з високою точністю. Джерело: [1]

2. Використання Інерціальних Мікросхем

Інерціальні мікросхеми, такі як акселерометри та гіроскопи, використовуються для вимірювання прискорення та обертання дрона. Ці дані доповнюють інформацію від GPS і дозволяють дрону коригувати своє положення та орієнтацію в реальному часі. Джерело: [2]

3. Використання Комп'ютерного Зору

Використання камер та систем комп'ютерного зору дозволяє дронам візуально визначати своє положення та розпізнавати об'єкти в навколишньому середовищі. Це особливо корисно в умовах, коли сигнал GPS недоступний або ненадійний. Джерело: [3]

4. Використання Лідару

Лідар (лазерний радар) використовується для вимірювання відстаней до об'єктів за допомогою відбивання лазерного променя. Ця технологія дозволяє дронам створювати точну тривимірну карту свого оточення і уникати зіткнень з перешкодами. Джерело: [4]

5. Використання Радіочастотних Систем

Радіочастотні системи, такі як радіолокаційні сенсори та радіоапаратура, можуть бути використані для визначення місцезнаходження та навігації дрона. Вони

працюють на основі вимірювання часу затримки радіосигналів між дроном та базовими станціями або супутниками. Це дозволяє отримувати додаткові дані для точного визначення положення дрона у просторі. Джерело: [5]

6. Використання Геомагнітних Датчиків

Геомагнітні датчики вимірюють магнітне поле Землі, що може бути використано для орієнтації дрона у просторі. Ці дані можуть бути використані разом з іншими датчиками для визначення орієнтації та стабілізації руху дрона. Джерело: [6]

7. Використання Штучного Інтелекту

Штучний інтелект та машинне навчання використовуються для аналізу даних, отриманих від різних сенсорів та камер, що дозволяє дрону приймати рішення в реальному часі щодо маршруту політів та уникнення перешкод. Це робить автономну навігацію більш адаптивною та надійною. Джерело: [7]

Висновок

Автономна орієнтація дронів є ключовим аспектом їхньої роботи в різних сферах застосування. Використання різноманітних технологій та методів, таких як GPS, інерціальні мікросхеми, комп'ютерний зір та лідар, дозволяє дронам надійно орієнтуватися в просторі і виконувати різноманітні завдання з високою точністю.

Список використаних джерел:

1. "GPS.gov - Official U.S. Government information about the Global Positioning System (GPS) and related topics." <https://www.gps.gov/>
2. "Inertial Measurement Units (IMUs) and How They Work - Technical Articles." <https://www.mouser.com/technical-articles/inertial-measurement-units-imus-and-how-they-work/>
3. "Computer Vision: Algorithms and Applications" by Richard Szeliski, Springer, 2010.
4. "Lidar Technology and Applications" edited by Rishabh Shukla, IntechOpen, 2019.
5. "Radio Navigation Systems for Drones" by Hugo Silva, Springer, 2020.
6. "Geomagnetic Sensors and Their Applications" edited by Michael J. Leiby, IntechOpen, 2016.
7. "Artificial Intelligence for Autonomous Unmanned Vehicles" by Marcus Strand, CRC Press, 2018.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ НА РОБОТУ АНТЕНИ ДЛЯ ПРИСТРОЇВ НАДВИСОКОЇ ЧАСТОТИ

Рощенко Олексій Миколайович

ORCID ID: 0000-0002-3562-5428

старший науковий співробітник

*Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України, м. Київ, Україна*

Радіотехнічні системи з радіоканалами пред'являють підвищені вимоги до перешкодозахищеності, спрямованості та точності просторової орієнтації їх антен, особливо в діапазоні надвисоких частот (НВЧ), що називається при довжині хвилі $\lambda \leq 30$ см мікрохвильовим [1, 2], породжують проблему їх оптимального проектування. Проблема ускладнюється тим, що з підвищенням робочої частоти пред'являються дедалі жорсткіші вимоги до збереження розрахункової форми випромінюючої поверхні антени. Вид розрахункового профілю антени зазвичай відрізняється через неточність виготовлення, спотворення форми під власною вагою, а також внаслідок безпосереднього зіткнення з навколишнім середовищем, тому що піддається температурним (сезонним та добовим змінам температури, перегріву поверхні сонячним випромінюванням) і механічним, наприклад, вітровим, вібраційним чи ударним впливам. Внаслідок зазначених впливів, випромінююча поверхня антени деформується, змінюючи просторові амплітудно-фазові розподіли джерел збудження, що відповідають ДС, коефіцієнт спрямованої дії (КСД), схибленість та інші характеристики антени. Це негативно впливає на характеристики радіотехнічних систем, у яких використовуються такі антени.

Через складність аналізу природи виникнення таких деформацій їх часто вважають випадковими і результат їх впливу оцінюють для сімейства вже готових антен [3], тому дуже перспективними виявляються методи математичного моделювання, що дозволяють провести аналіз впливу виробничих похибок та зовнішніх впливів на характеристики антен ще на етапі їхнього проектування.

Найбільшого розвитку отримав математичний синтез антен: знаходження необхідних амплітудно-фазових розподілів джерел випромінювання. Однак і тут істотне опрацювання отримали лише методи розв'язання неоднорідних інтегральних рівнянь, що базуються на варіаційних підходах, методі теорії збурень, асимптотичному методі, методі апроксимацій. Хоча ці методи виявляються дуже ефективними при наближеному розв'язанні низки завдань, наприклад, задачі про відокремлену тонку антену, з їх допомогою дуже рідко можна отримати рішення з необхідною точністю для антен, що складаються з криволінійних провідників або розташованих в безпосередній близькості від інших об'єктів, а також у разі антенної решітки. Крім того, найбільшого розвитку набули методи, засновані на середньоквадратичних підходах до синтезу антен, тоді як перспективним підходам, заснованим на рівномірному наближенні, приділено недостатню увагу. Мало уваги приділено синтезу конструкцій антен зі складним профілем в умовах зовнішніх впливів та ще менше їх оптимізації.

Проектування антен із заданими характеристиками спрямованості це складне завдання, суворе аналітичне рішення якого в більшості випадків виявляється неможливим. У зв'язку з цим, при вирішенні такого завдання використовуються різні наближення, серед яких найбільш поширена заміна просторової діаграми

спрямованості (ДС) її наближеним поданням у вигляді добутку функцій, що описують одноплощинні ДС у головних перерізах. Це справедливо, якщо діаграма спрямованості антени по азимутальних кутах має однакову форму для різних фіксованих значень кута місця θ , і навпаки. Ця умова зазвичай виконується тим точніше, чим гостріше ДС. Дзеркальні симетричні антени відносяться до гостронаправлених, тому їх просторові ДС $F(\phi, \theta)$ можуть бути приблизно представлені як

$$F(\phi, \theta) = F(\phi)F(\theta)$$

де $F(\phi)$ – ДС у горизонтальній площині;

$F(\theta)$ – ДС у вертикальній площині.

Таким двовимірним ДС, що розділяються $F(\phi, \theta)$ відповідають і двовірні, які розділяються по розподілу поля $f(x, y)$ в декартовій системі координат, що подаються як

$$f(x, y) = f(x)f(y)$$

де $f(x)$ – розподіл поля в апертурі антени вздовж осі Ox горизонтальної площини;

$f(y)$ – розподіл поля в апертурі антени вздовж осі Oy вертикальної площини.

Таким чином, рішення задачі синтезу антени може бути зведено до визначення амплітудно-фазового розподілу джерел збудження по ДС, заданої у відповідній площині, з урахуванням форми перерізу випромінюючої поверхні.

Зовнішні дії деформують розрахунковий профіль перерізу антени, що впливає на її характеристики спрямованості. Проте оцінити цей вплив можна лише наближеними методами.

Для різних типів антен з недеформованими випромінюючими поверхнями ДС, що формуються ними, можуть бути розраховані за відомими формулами. Однак такий підхід не дозволяє врахувати фазові спотворення що виникають при деформації. Перспективним тут виявляється дискретне уявлення безперервної випромінюючої поверхні та, відповідно, її перерізів як системи елементарних випромінювачів.

При такому підході напруженість електричного поля E_{Σ} , створюваного системою таких випромінювачів у точці спостереження P є суперпозицією полів окремих випромінювачів з урахуванням амплітуд і фаз збудження джерел. Відповідно до цього для головних перерізів антени розрахунковий вираз набуде вигляду:

$$E_{\Sigma i} = \sum_{i=0}^n E_{\theta i}$$

де i – номер випромінювача;

$n = 2N$ – число випромінювачів;

N – максимальний порядковий номер випромінювача щодо осі z ;

$E_{\theta i}$ – складова електричного поля, що створюється випромінювачем з індексом i .

Складова електричного поля, створювана i -м випромінювачем у напрямку точки спостереження P може бути визначена як

$$E_{\theta i} = E_{0i} * F(\theta_i) * \frac{e^{-jk r_i}}{r_i}$$

де E_{0i} – амплітуда напруженості електричного поля, створюваного i -м випромінювачем у поверхні антени;

$F(\theta_i)$ – рівень діаграми спрямованості (ДС) i -го випромінювача в напрямку θ_i ;

θ_i – кут спостереження точки P щодо нормалі до i -того елементарного випромінювача в його центрі;

$j = \sqrt{-1}$ – уявна одиниця;

$k = 2\pi/\lambda$ – хвильове число;

λ – довжина хвилі;

r_i – відстань від центру i -го випромінювача до точки спостереження P .

В якості випромінювачів можуть бути обрані лінійні елементарні джерела електромагнітних хвиль, наприклад, такі як вібратор Герца, симетричний напівхвильовий вібратор та ін.

Для математичного опису взаємного просторового становища випромінювачів і точки спостереження необхідно поєднати центр антени O з центром кола, що має радіус, що дорівнює відстані R від цього центру до точки спостереження P . Таке коло опише радіус-вектор відстані R при повороті антени щодо напрямлення P на кут рівний 360° що відповідає умовам оцінки її характеристики спрямованості. Таким чином, для визначення параметрів, що входять до розрахункових формул можна використовувати співвідношення, що випливають з геометричних уявлень.

Таким чином, розглянута дискретна математична модель антени дозволяє оцінити вплив деформацій на її характеристику спрямованості, поставити допустимі межі цих деформацій та знайти умови вдосконалення конструкції антени. При більш складних типах деформацій випромінюючої поверхні необхідно враховувати зміну просторового становища всіх дискретних елементів випромінюючої поверхні, ніж уздовж її основних осей.

Таким чином, вплив зовнішніх впливів на антени багато діапазонної дії є суттєвим, а розглянута методика оцінки впливу деформацій на характеристики випромінювання таких антени, заснована на дискретному поданні її випромінюючої поверхні може бути використана для практичних розрахунків.

Список використаних джерел:

1. Walter Deborah, Klein Jon, Kaupert James, Bullmaster Clifton, Chakravarthy Vasu. Multiple UAV tomography based geolocation of RF emitters. 2010. DOI: 10.1117/12.850168.
2. Grundmann Lukas, Manteuffel Dirk. Evaluation Method and Design Guidance for Direction Finding Antenna Systems. *IEEE Transactions on Antennas and Propagation*. 2023. P. 1-1. DOI: 10.1109/TAP.2023.3291424.
3. Grundmann Lukas, Manteuffel Dirk. Evaluation Method and Design Guidance for Direction Finding Antenna Systems. 2023.

ОГЛЯД СУЧАСНИХ АДАПТИВНИХ АЛГОРИТМІВ БАЛАНСУВАННЯ НАВАНТАЖЕННЯ

Воробйов Антон Русланович

ORCID ID: 0009-0008-9234-413X

бакалавр, кафедра обчислювальних технологій,

факультет інформатики та програмної інженерії

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна

Сучасні алгоритми балансування навантаження можна поділити на два типи: статичні та динамічні (адаптивні) алгоритми [1]. Статичні алгоритми прості у реалізації, наприклад, випадкове розподілення навантаження Random, кругове балансування навантаження Round Robin, зважене розподілення навантаження Weighted Round Robin і т.д. Динамічні алгоритми використовують інформацію про поточний стан системи або вузла на основі різних метрик (наприклад, завантаження ЦП, доступна пам'ять і т.д.), щоб визначити спосіб розподілу навантаження. Адаптивний тип алгоритму працює відповідно до динамічних змін стану вузлів, тобто він збирає, зберігає та аналізує інформацію про стан системи. Через це виникають великі накладні витрати на балансування. Необхідно враховувати розташування процесора, якому передається навантаження від перевантаженого процесора, оцінку навантаження, обмеження кількості міграцій. Якщо який-небудь вузол дав збій, це не зупинить роботу всієї мережі, але вплине на продуктивність системи.

Адаптивний підхід балансування навантаження поділяється на два типи: розподілений, де кожен вузол незалежно будує свій вектор навантаження та нерозподілений (централізований) підходи в якому один вузол або група вузлів відповідають за керування та розподіл по всій системі.

Зазвичай динамічний алгоритм балансування містить чотири елементи: політику балансування (transfer policy); алгоритм вибору партнера (location policy); алгоритм вибору завдання передачі (selection policy); механізм збирання необхідної інформації про стан системи (information policy).

Завдяки алгоритмам балансування досягається більш висока пропускна здатність та покращується час відгуку у розподілених системах. В умовах сьогодення найбільш використовуваними є:

1. Round Robin Scheduling (управління завданнями у системах з розподілом часу) алгоритм визначає кільце як чергу та квант фіксованого часу. Кожне завдання може бути виконане лише у цей квант часу та у свою чергу. Якщо завдання не може бути завершено протягом одного кванта, воно повернеться до черги на очікування наступного кола.

2. Max-Min Algorithm: у цьому алгоритмі з'ясувавши спочатку мінімальний час виконання завдань, вибирається максимальне значення, яке є максимальним часом серед усіх завдань на всіх ресурсах. Далі завдання зі знайденим максимальним часом призначає виконання на конкретно обраний вузол. Потім перераховується час виконання всіх завдань у цьому вузлі шляхом додавання часу виконання поставленої завдання на час виконання інших завдань цьому вузлі. Потім поставлене завдання видаляється зі списку системи.

3. Алгоритм Compare and Balance використовується для досягнення рівноважного стану та управління незбалансованим навантаженням системи. В

цьому алгоритмі на основі ймовірності (номер віртуальної машини, запущеної на поточному хості і всієї хмарної системи), поточний хост випадковим чином вибирає хост і порівнює їх навантаження. Якщо навантаження поточного хоста більше від обраного хоста, він передає додаткове навантаження на цей конкретний вузол. Потім кожен вузол системи виконує ту саму процедуру.

4. Ant Colony Optimization: це розподілений алгоритм. У цьому алгоритмі інформація про ресурси динамічно оновлюється при кожному русі мурах. Множинні колонії мурах описуються таким чином, що вузол посилає кольорові колонії по всій мережі. Розфарбовані колонії мурах використовуються для запобігання руху мурах з одного гнізда у наступні за одним маршрутом, а також забезпечення їх розподілу по всіх вузлах у системі, де кожна мурашка діє як мобільний агент, який несе оновлену інформацію балансування навантаження наступного вузла.

5. В алгоритмі Shortest Response Time First головною ідеєю є пряма переадресація. У ньому кожному процесу призначається пріоритет його запуску. Алгоритм SJF є окремим випадком загального алгоритму пріоритетного планування. Політика SJF вибирає завдання з найкоротшим часом обробки. У цьому алгоритмі короткі завдання виконуються перед довгими завданнями. У SJF дуже важливо знати чи оцінити час обробки кожного завдання, що є головною проблемою SJF.

6. Active Clustering load balancing Algorithm. Алгоритм самоорґанізації оптимізує завдання, підключивши схожі послуги з використанням локального переприсвоєння. Працює з урахуванням групування схожих вузлів. Процес групування ґрунтується на концепції рефері вузла. Рефері вузол утворює з'єднання між сусідами, яке подібно до ініціалізуючого вузла. Потім рефері вузол розриває з'єднання між собою та початковим вузлом. Далі сукупність процесів знову і знову повторюється.

7. ACCLB: методика балансування, заснована на мурашиній колонії та теорії складної мережі (ACCLB) у відкритих хмарних обчисленнях [2]. Вона використовує низькорівневі та безмасштабні характеристики складної мережі, щоб досягти кращого розподілу навантаження. Ця методика дозволяє подолати неоднорідність, є адаптивною до динамічного середовища, чудова за стійкістю до помилок і має хорошу масштабованість, отже, допомагає у покращенні продуктивності системи.

8. Join-Idle-Queue: алгоритм балансування навантаження для веб-сервісів, що динамічно масштабуються, забезпечує масштабне балансування навантаження за розподіленими відправниками. Спочатку обчислює доступність процесорів, що простоюють, в кожному відправнику, а потім призначає завдання процесорам для зменшення середньої довжини черги в кожному процесорі. При видаленні завдань балансування навантаження з критичного шляху обробки запиту він ефективно знижує навантаження системи, не несе ніякого комунікаційного навантаження на завдання, що знову прибули, і не збільшує фактичний час відгуку.

9. Central queuing. Цей алгоритм працює за принципом динамічного розподілу. Кожне нове завдання прибуває до менеджера черг і стає в чергу. Коли запит для виконання завдання приймається менеджером черг, він видаляє перше завдання з черги і передає її стороні, що запитує. Якщо в черзі немає готових завдань, то запит буферизується, доки нове завдання не буде доступним. Але у разі запису нового завдання у чергу, поки є невідповідні запити у черзі, перший такий запит видаляється з черги, а нове завдання ставиться перед ним. Коли завантаження процесора падає нижче за порогове значення, то локальний менеджер завантаження посилає запит на нове завдання центральному менеджеру завантаження. Потім центральний менеджер відповідає на запит, якщо знайдено готове завдання, інакше дотримується черговість запитів до надходження нового завдання.

10. Connection mechanism: алгоритм балансування навантаження ґрунтується на механізмі найменшої кількості сполук, який є частиною динамічного алгоритму планування. Він необхідний для розрахунку кількості з'єднань для кожного сервера та динамічної оцінки навантаження. Балансувальник навантаження записує кількість з'єднань кожного сервера. Кількість з'єднань збільшується, коли нове з'єднання відправляється до сервера, і зменшується, коли з'єднання завершується або відбувається переривання з'єднання.

11. Least connections. Алгоритм мінімуму з'єднань посилає запити на сервер, який нині обслуговує найменшу кількість підключень. Балансувальник навантаження відстежуватиме кількість з'єднань серверів і надішле наступний запит до сервера з мінімумом з'єднань.

Враховуючи масштабність видів сучасних адаптивних алгоритмів балансування навантаження, є можливість обрати конкретний алгоритм балансування навантаження, виходячи зі специфіки завдання або проекту, що виконується, і з цілей, яких планується досягти.

Список використаних джерел:

1. Nandwal, Dr. (2023). Dynamic Load Balancing for Improved Resource Allocation in Cloud Environments. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology. 44. 969-976. 10.52783/tjjpt.v44.i3.408.
2. Agarwal, Mohit & Gupta, Shikha. (2022). An Adaptive Genetic Algorithm-Based Load Balancing-Aware Task Scheduling Technique for Cloud Computing. Computers, Materials & Continua. 73. 6103-6119. 10.32604/cmc.2022.030778.

СИСТЕМА ЗМЕНШЕННЯ ВПЛИВУ DOS-АТАК НА ОСНОВІ МІКРОТІК

Тимощук Віталій Дмитрович

ORCID ID: 0009-0007-2858-9434

здобувач першого рівня вищої освіти

факультету прикладних інформаційних технологій та електроінженерії
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

Долінський Андрій Михайлович

ORCID ID: 0009-0003-4230-0183

здобувач третього рівня вищої освіти

факультету комп'ютерно-інформаційних систем і програмної інженерії
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

Науковий керівник: Тимощук Дмитро Іванович

ORCID ID: 0000-0003-0246-2236

старший викладач кафедри кібербезпеки

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

Зростання кількості та складності кіберзагроз ставить перед організаціями важливе завдання захисту мережевої інфраструктури від різноманітних атак. Однією з таких загроз є DoS-атаки, які спрямовані на перевантаження ресурсів мережі та призводять до відмови в обслуговуванні реальних користувачів. У цьому контексті важливо розробити ефективні засоби виявлення та зменшення впливу DoS-атак на рівні мережевого обладнання.

В роботі проведено аналіз різноманітних типів DoS-атак, їхніх характеристик та впливу на мережеву інфраструктуру [1]. Серед яких особливо виділяються атаки на доступність, такі як TCP SYN Flood, ICMP Flood, та UDP Flood. Ці атаки можуть викликати перевантаження каналів зв'язку та ресурсів пристроїв, що веде до відмови в обслуговуванні для законних користувачів [2]. Дослідницький процес включав аналіз впливу цих атак на окремі рівні моделі OSI, що дозволило краще зрозуміти їхні наслідки та визначити ефективні методи протидії.

Було розроблено та налаштовано тестове середовище для моделювання DoS атак. Це середовище включало в себе гіпервізор VMware ESXi, на якому були створені наступні віртуальні машини: маршрутизатор MikroTik CHR, Ubuntu Linux з вебсервером, DNS-сервером та SSH, а також Windows 10 для тестування якості зв'язку під час атаки. [3]. Базовою платформою для розробки системи зменшення впливу DoS-атак було обрано маршрутизатор MikroTik CHR [4]. Це обґрунтовано широким функціоналом даного маршрутизатора та можливістю програмування на скриптовій мові.

Під час моделювання атак за допомогою Parrot Security без системи зменшення впливу DoS-атак спостерігалось значне використання ресурсів маршрутизатора MikroTik (рис. 1).

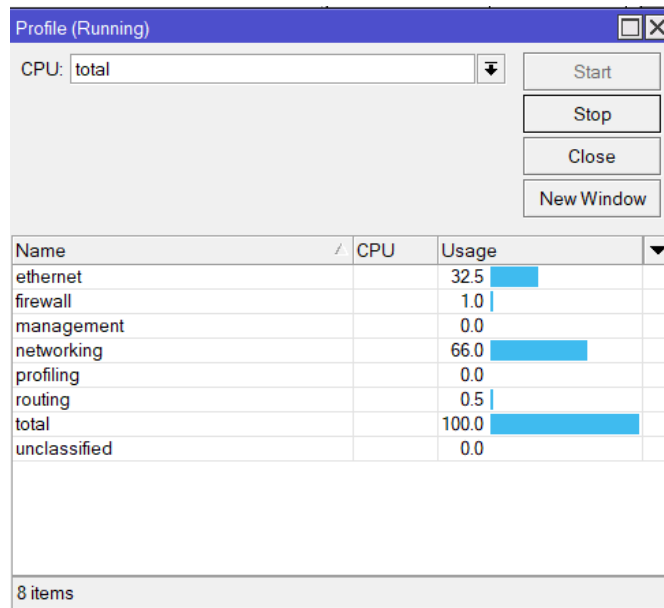

Рис 1. Використання ресурсів маршрутизатора MikroTik без налаштованого механізму зменшення впливу DoS-атак

Розроблена методика виявлення та зменшення впливу DoS-атак на основі маршрутизаторів MikroTik включає в себе аналіз трафіку, виявлення аномалій та застосування механізмів обмеження та блокування шкідливого трафіку. Основною метою дослідження було визначення ефективних заходів захисту від DoS-атак на рівні маршрутизатора MikroTik.

Результати досліджень свідчать про ефективність розроблених механізмів захисту. Маршрутизатор MikroTik зумів ефективно фільтрувати трафік та виявляти аномальну активність, що дозволило зменшити вплив DoS-атак як на мережеву інфраструктуру загалом, так і на маршрутизатор MikroTik (рис. 2)

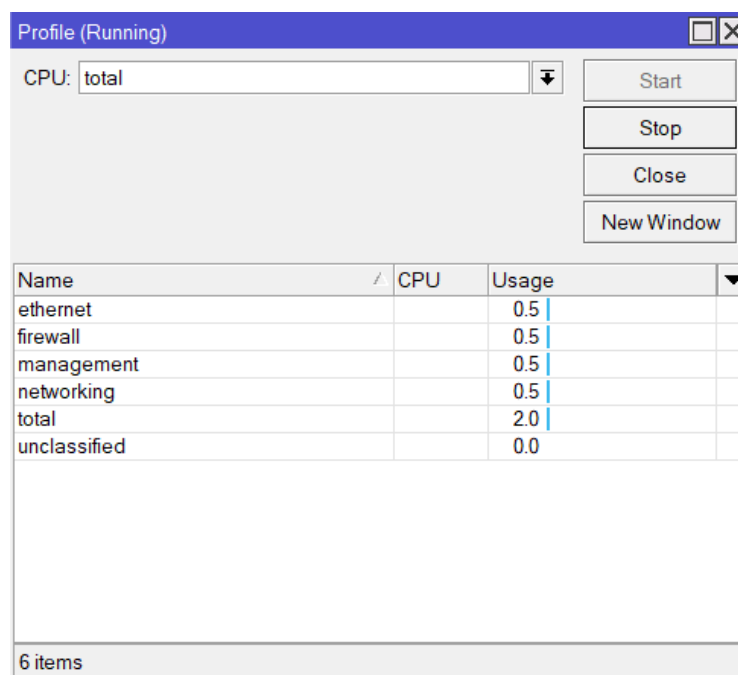

Рис 2. Використання ресурсів маршрутизатора MikroTik з налаштованим механізмом зменшення впливу DoS-атак

Маршрутизатори з функцією брандмауера зазвичай є першими лініями оборони мережі, тому їх захист від атак є важливим для забезпечення нормальної роботи всієї мережевої інфраструктури.

Висновки. Запропонована методика є ефективним інструментом для захисту мережевої інфраструктури від шкідливого впливу атак на відмову в обслуговуванні. Отримані результати мають практичне значення для адміністраторів мереж та спеціалістів з інформаційної безпеки, які займаються захистом від DoS-атак. Подальші дослідження будуть включати розширення аналізу інших типів атак та вдосконалення методів їх виявлення та протидії на рівні мережевої інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Демчук, В., Тимошук, В., & Тимошук, Д. (2023). ЗАСОБИ МІНІМІЗАЦІЇ ВПЛИВУ SYN FLOOD АТАК. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, (November 24, 2023; Kraków, Poland), 130-130.
2. Іваночко, Н., Тимошук, В., Букатка, С., & Тимошук, Д. (2023). РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАХОДІВ ЗАХИСТУ ВІД UDP FLOOD АТАК НА DNS СЕРВЕР. *Матеріали конференцій МНЛ*, (3 листопада 2023 р., м. Вінниця), 177-178.
3. Тимошук, В., & Тимошук, Д. (2022). Віртуалізація в центрах обробки даних-аспекти відмовостійкості. *Матеріали X науково-технічної конференції „Інформаційні моделі, системи та технології” Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя*, 95-95.
4. Cloud hosted router, CHR - routers - mikrotik documentation. (б.д.). Взято з <https://help.mikrotik.com/docs/display/ROS/Cloud+Hosted+Router,+CHR>

СЕКЦІЯ XVIII. СОЦІОЛОГІЯ ТА СТАТИСТИКА

ПОЛІГІНІЯ — (НЕ)ДОРЕЧНЕ ВИРІШЕННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Гудовський Ростислав

студент першого курсу факультету публічного управління
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Ювсечко Ярослав Володимирович

к.ф.н., доцент, доцент кафедри міжнародної комунікації та політології
Хмельницький національний університет, Україна

Індустріальна революція, голодомор, політична нестабільність та війна — усі ці фактори вплинули на демографічну ситуацію України [1]. Спроби влади стимулювати народжуваність грошовими допомагами зіграло злий жарт, адже це спричинило народження дітей переважно серед верств населення, які не беруть активної участі у соціально-політичному житті країни. Ці верстви залишаються на периферії суспільства, неадаптованими, але користуються всіма перевагами держави. На тлі цього ідея збільшення населення шляхом прийому мігрантів виглядає геть недоречною.

Мета дослідження - розглянути один з видів полігамії — полігінію та з'ясувати, чи є полігінія доречним вирішенням демографічної кризи в Україні.

Термін "*полігамія*" використовується для визначення форми шлюбу, що включає більше ніж двох осіб. Якщо в такому шлюбі бере участь одна жінка та кілька чоловіків, це призводить до явища, що відоме як *поліандрія*. У випадку, коли один чоловік утримує стосунки з кількома жінками, цей стан відомий як *полігінія* [2].

У нашому випадку нас цікавить саме *полігінія*. Як правило, під час військових дій, гинуть в основному чоловіки, причому, гинуть вони завжди великими групами. З цього випливає, що у воєнний час утворюється певний дефіцит чоловічої статі, що в свою чергу обумовлює необхідність *полігінії* [2]. Та перш, ніж оголошувати пропозицію вирішення проблеми потрібно знати: «*Чому в наш час полігінія непопулярна?*».

Історія полігамних стосунків сягає в далеке-далеке минуле, практично до самих витоків людської раси. Приклади подібних союзів можна зустріти практично на всіх етапах розвитку людського суспільства. Багатоженство, як культурне явище, було поширене практично усюди. Дана практика вважалася абсолютно природною у єврейського народу, в Китаї, Полінезії, Індії та Стародавній Греції [2].

Проте, до певного моменту, поки Римська імперія та Римо-католицька церква не встановили правила наявності тільки однієї дружини. Це що стосується людей, що відносяться до християнського віросповідання. В ісламі до даного питання відносяться по-різному. У більш світських ісламських державах практику багатоженства практично виключили, але консервативні представники даної релігії використовують її до сих пір [2].

Те, що саме *полігінія* була (а подекуди досі є) поширенішою, ніж *поліандрія* свідчать природні фактори. *Жінки*, з точки зору біології, є ціннішими, ніж *чоловіки*. Наприклад, візьмемо гіпотетичну ситуацію, в якій 11 осіб є єдиними, хто залишився в живих після великого потопу. Якщо у вас є тільки одна *жінка* з групою з десяти *чоловіків*, подумайте про те, як повільно буде відбуватися процес розмноження [2].

Релігійний аспект не є обов'язковим бар'єром для поширення полігінії, оскільки деякі релігії допускають або навіть підтримують полігамні стосунки. Крім того, вплив релігії на сучасне суспільство не такий сильний, як це було два століття тому, і люди все частіше відступають від традиційних релігійних норм.

У сучасному світі діє ряд факторів, які сприяють зростанню популярності неформальних відносин, включаючи неформальний шлюб. Суспільство стає більш толерантним до різноманітних

форм співіснування, а також більше усвідомлює і підтримує індивідуальний вибір у питаннях особистого життя. Такі тенденції відкривають простір для неформальних відносин, у тому числі й полігамних, і сприяють їхньому зростанню популярності в сучасному світі.

Проте існує ще один чинник, який зараз не працює. Велика частина історії людства тісно пов'язана з землеробством та фермерським господарством в цілому. Цей вид діяльності допускав наявність великої кількості людей, які власне і обслуговували б дане господарство. Таким чином, для чоловіка було природним кроком обзавестися кількома жінками, які регулярно народжували йому дітей-працівників. У свою чергу чоловік забезпечував своїх дружин дахом, їжею та захистом [2].

Унаслідок промислової революції відпала потреба у використанні важкої фізичної праці за участю кількох осіб [3]. На заміну цьому почали цінувати знання та досвід працівника, від цього й залежала його заробітна плата. Як наслідок, умовна жінка з достатньою освітою, яка може самостійно забезпечити себе високооплачуваною роботою, може не відчувати потреби у шлюбі з чоловіком, який практикує полігінію. Ця тенденція спостерігається у багатьох країнах, де індустріальна революція мала значний вплив. У таких країнах економіка базується на знаннях та технологіях, а високий рівень освіти дозволяє жінкам мати власну незалежність. Навпаки, у країнах з недостатньою розвиненою промисловістю та низьким рівнем освіти, де фізична праця може залишатися основним джерелом доходу, тенденція до полігінії може залишатися більш поширеною [4].

Вплив економічного розвитку на демографічні процеси є однією з багатьох складових. У випадку України, крім соціально-економічних чинників, таких як масова еміграція за кордон та низький рівень життя, необхідно також враховувати війну як важливий фактор, що впливає на демографічну ситуацію [5]. Війна має глибокий і негативний вплив на демографічні процеси. Вона призводить до втрат населення через загибель у бойових діях, евакуацію та масову еміграцію, а також через знищення інфраструктури, обмеження доступу до медичної допомоги та інших соціальних послуг. Крім того, війна може спричинити демографічні зрушення через зміну соціальних та економічних умов, зміну структури сімей та формування нових соціальних груп [6].

Українські жінки, які залишили країну через війну або економічні труднощі, мають інші пріоритети та переживання, ніж думки про полігінію. Для багатьох з них основною метою є забезпечення безпеки для себе та своїх родин, отримання можливостей для самореалізації та покращення якості життя. Тому варто зосередитися на створенні умов, які б сприяли їхньому поверненню та інтеграції в українське суспільство, забезпечуючи їм доступ до робочих місць, освіти, медичних послуг та інших соціальних підтримок [6]. У цьому контексті навіть повернення само по собі буде великою перемогою, а думки про полігінію можуть бути відсутні.

Також варто врахувати, що полігамія ніколи не була поширена в Україні. Абсолютна більшість українців — християни, а ті, хто представляють альтернативні течії релігії чи культури, частіше за все тяжіють до незалежності, аніж до складних кооперативних стосунків (тобто полігамії). Усе це робить полігамію неможливою як явище в Україні [6].

Враховуючи все вищесказане, *полігамія - недоречне вирішення демографічної кризи в Україні*. Нам варто зосередитись на тому, аби створити такі умови, щоб українські емігранти повернулися додому. Забезпечення стабільного економічного розвитку, збільшення заробітних плат, покращення умов праці та життя — це ключові аспекти, які можуть спонукати наших співвітчизників повертатись до України. Крім того, інвестування в освіту, охорону здоров'я та розвиток соціальної інфраструктури сприятиме збільшенню населення та підвищенню його якості життя без необґрунтованих дослідів [7].

Список використаних джерел:

1. Демографічна криза в Україні; URL посилання: <http://surl.li/tmyjc>;
2. Полігамія (Polygamy) — *що це таке, поняття та визначення простими словами*; URL посилання: <https://termin.in.ua/polihamiiia-polygamy/>;
3. Промислова революція; URL посилання: <http://surl.li/avpyu>;
4. Населення Землі: *Сімейна структура*; URL посилання: <http://surl.li/tkrcz>;
5. Трудова міграція в Україні; URL посилання: <http://surl.li/tkrdk>;
6. Дослідження Forbes українських біженців; URL посилання: <https://forbes.ua/money/bizhentsi-doslidzhennya-04092023-15788>;
7. Велике переселення народу. Як Україні подолати міграційну кризу; URL посилання: https://youtu.be/v7DG-xA_mQk?si=iQSGJAeKa-jhol3N.

СЕКЦІЯ ХІХ. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

PR У КОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ: ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КОМУНІКАЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ЖИТОМИРЩИНИ

Юрчук Юлія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Башманівський Валерій

кандидат філологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

У новітньому комунікаційному світі Інтернет, радіо та телебачення сприяють інтенсивному обігу інформаційних матеріалів, що підвищують рівень та роль управління інформаційної діяльності та комунікації з громадськістю у процесі вдосконалення та підвищення взаєморозуміння між державними установами та суспільством. Місце, роль, особливості діяльності, етапи становлення прес-служб вивчали науковці: О. Григоренко, Н. Голота, М. Коваль, М. Коваленко, В. Ковальчук, Н. Кравченко, Л. Мельник, Ю. Петрик, В. Шевченко, та ін. Активний інтерес до вивчення зазначеної проблеми свідчить, що особливості налагодження комунікації між владою та суспільством не втрачають ваги і в інформаційному просторі сучасності. Відповідно, вважаємо за доцільне, зосередити увагу на вивченні особливостей роботи управління інформаційної діяльності та комунікації з громадськістю у період російсько-української війни адже у зазначений період фахівці відповідних служб знаходяться перед складними завданнями щодо забезпечення ефективної комунікації з громадськістю. Воєнний стан створює надзвичайні умови, які вимагають особливої уваги до інформаційної політики та PR-стратегій органів влади. Проблема полягає в тому, як налагодити ефективну комунікацію з громадськістю, залучити її до процесу прийняття рішень та забезпечити суспільство достовірною інформацією про ситуацію в регіоні.

У період воєнного стану, діяльність управління інформаційної діяльності та комунікації з громадськістю зіштовхується з рядом проблем, особливо в контексті поширення текстової інформації, відео, радіо та фото, а саме – відповідальності за достовірність інформаційних матеріалів та захисту від поширення фейкових новин і маніпуляцій. Адже у час, коли суспільство перебуває у стані підвищеного напруження, важливо мати надійні джерела інформації та ефективні механізми контролю за її достовірністю. Відповідно, фахівці управління інформаційної діяльності та комунікації з громадськістю працюють над виконанням основних завдань, а саме забезпечують реципієнтів достовірною інформацією щодо ситуації на території області та держави. Це включає інформування громадян про заходи безпеки,

розповсюдження офіційних заяв та повідомлень від органів влади, а також надання оперативної інформації про події та рішення, що стосуються ситуації на території регіону. Так, на сайті Житомирської обласної військової адміністрації домінують інформаційні матеріали про сучасне життя населення області та дії сил оборони. Фахівці Управління інформаційної діяльності та комунікації з громадськістю Житомирської обласної державної адміністрації у своїй діяльності зосереджують особливу увагу над вирішенням ряду завдань, а саме: «... забезпечення реалізації державної політики у сфері інформаційної діяльності та комунікації з громадськістю; створення умов для реалізації конституційних прав громадян на інформацію з метою забезпечення участі громадського суспільства в різних сферах діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зокрема щодо впровадження реформ...» [2]. Дотримання вимог якісного рівня комунікації із суспільством, вимагає системних підходів працівників управління до виконання своїх функціональних обов'язків щодо ретельного аналізу та прогнозування розвитку інформаційно-комунікативної сфери області, забезпечення «... інформування населення про діяльність обласної державної адміністрації та керівництва держави шляхом висвітлення на офіційному інтернет-представництві та на договірних засадах у засобах масової інформації; організація проведення та забезпечення висвітлення пресконференцій, брифінгів, тематичних зустрічей керівництва облдержадміністрації з представниками медіа...»[2].

Отже, роль фахівців управління інформаційної діяльності та комунікації з громадськістю Житомирщини у процесі вдосконалення та підвищення взаєморозуміння між державними установами та суспільством, займає вагоме місце на сучасному етапі надання громадянам правдивої інформації та посилення рівня довіри до державної політики.

Список використаних джерел:

1. Інституційний репозитарій ЗНУ. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/handle/12345/12615>
2. Житомирська обласна державна адміністрація. URL: <https://oda.zht.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/314-vid-17.07.2023-1.pdf>
3. Національне агентство України з питань державної служби. URL: <https://nads.gov.ua/derzhavna-sluzhba-v-umovakh-viiny>
4. Інформаційне висвітлення діяльності органів влади як предмет наукових досліджень| О. С. Децик | Державне управління: удосконалення та розвиток №8 2013. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=609>
5. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zabezpechennya-funkcionuvannya-informacijno-komunikacijnih-sistem-elektronnih-komunikacijnih-sistem-publichnih-elektronnih-reyestriv-v-umovah-voyennogo-stanu-263>
6. Незалежна аналітична платформа «Вокс Україна». URL: <https://voxukraine.org/about-us>

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ТЕОРІЄЮ ТА ПРАКТИКОЮ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Олійник Ірина Зеновіївна

*Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського,
м. Львів, Україна*

В сучасному світі взаємозв'язок між теорією та практикою в наукових дослідженнях стає все більш важливим і актуальним. Ця взаємодія визначає не лише напрямок розвитку науки, але й впливає на практичні аспекти реалізації наукових відкриттів у суспільстві. Відправною точкою будь-якого наукового дослідження є теоретичні концепції та моделі, які спрямовані на розуміння явищ, закономірностей та проблем. Однак, цей взаємозв'язок також відкриває перед дослідниками ряд викликів та можливостей, які варто ретельно розглянути.

1. Підвищення ефективності досліджень через взаємодію з практикою: Ретельне врахування потреб практики у формулюванні теоретичних моделей може сприяти зростанню практичного застосування наукових результатів. Розробка та використання методів дослідження, які безпосередньо відповідають потребам практики, дозволяє отримувати більш корисні результати. Наприклад, уникнення занадто теоретичних або абстрактних досліджень на користь практично орієнтованих підходів. Інтеграція практиків, експертів та зацікавлених сторін у процес дослідження дозволяє забезпечити широкий обсяг думок та перспектив, що відображають різноманітні потреби та вимоги.

2. Трансфер знань між теорією та практикою: Виклик полягає в тому, щоб успішно переносити ідеї та концепції з теоретичного рівня на практичний, а також забезпечити зворотній зв'язок, щоб практика могла надати повернення в теоретичну базу. Ефективна комунікація між науковими дослідниками та практиками є важливим елементом трансферу знань. Це може включати організацію семінарів, конференцій, робочих груп та інших форм взаємодії, що сприяють обміну ідеями та досвідом. Успішний трансфер знань вимагає адаптації теоретичних концепцій та результатів досліджень до конкретних потреб і умов практики. Це може включати модифікацію та вдосконалення наукових методів для вирішення реальних проблем.

3. Адаптація теоретичних моделей до реальних умов: Розробка теорій та концепцій, які були б придатні для застосування в реальних ситуаціях, становить виклик для дослідників. Однак це також відкриває можливості для створення нових методів аналізу та інтерпретації даних. Перш ніж адаптувати теоретичну модель до реальних умов, важливо ретельно проаналізувати контекст, в якому буде застосовуватися ця модель. Це може включати вивчення соціокультурних, економічних, технологічних та інших аспектів, які впливають на ситуацію. Іноді необхідно уточнити параметри теоретичної моделі відповідно до конкретних умов або особливостей конкретної ситуації. Це може включати зміну значень, які використовуються у моделі, або врахування додаткових факторів. Деякі теоретичні моделі можуть вимагати адаптації методології для їх застосування в реальних умовах. Це може включати розробку нових підходів до збору даних, аналізу чи інтерпретації результатів.

4. Співпраця між науковими установами та практикуючими фахівцями. Забезпечення ефективної взаємодії між науковими установами та практикуючими

фахівцями може значно поліпшити результативність наукових досліджень та їх практичне застосування. Наукові установи та практикуючі фахівці можуть обмінюватися інформацією, результатами досліджень та практичним досвідом через різні канали, такі як наукові конференції, семінари, публікації та мережі співробітництва. Співпраця може включати спільні дослідницькі проекти або програми, які спрямовані на розв'язання конкретних проблем або реалізацію інноваційних ідей.

5. Адаптація до швидкозмінюваних умов: З впровадженням нових технологій та соціальних тенденцій зростає необхідність в постійній адаптації теоретичних концепцій до швидкозмінюваних умов практики. Постійне навчання та перепідготовка є ключовими для успішної адаптації. Практикуючі фахівці повинні постійно оновлювати свої знання та навички, щоб відповідати новим вимогам та технологіям. Наукові установи повинні активно займатися інноваційною діяльністю та дослідженнями, щоб розробляти нові підходи, технології та рішення, які відповідають швидкозмінюваним умовам.

Список використаних джерел:

1. Brown, J. S., Collins, A., & Duguid, P. (1989). Situated cognition and the culture of learning. *Educational researcher*, 18(1), 32-42.
2. Gibbons, M., Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott, P., & Trow, M. (1994). *The new production of knowledge: The dynamics of science and research in contemporary societies*. SAGE Publications.
3. Stirling, A. (2007). A general framework for analysing diversity in science, technology and society. *Journal of the Royal Society Interface*, 4(15), 707-719.

ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТА ВЗАЄМОЗУМОВЛЕНІСТЬ РІЗНИХ ВИДІВ МОВНИХ СУБСТИТУЦІЙ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНОМОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ П'ЄСИ БЕРНАРДА ШОУ «ПІГМАЛІОН»)

Палій Вікторія Вікторівна

студентка групи ПАН - 2024

факультету української та іноземної філології

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Шагала Леся Богданівна

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри англійської мови та перекладу

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Важливу роль у забезпеченні адекватності перекладу відіграє правильне відображення соціолінгвістичних чинників, що забезпечують відмінності мовлення окремих груп носіїв мови. Наявність у мові відхилень від національної мови першоджерела, тобто соціально-діалектних форм, створює значні труднощі при перекладі. Можливість замін і компенсацій у системі цілого відкриває різноманітні шляхи вирішення проблеми перекладу мовних одиниць, які майже не піддаються перекладу. У п'єсі Джорджа Бернарда Шоу «Пігмаліон» мова головної героїні, квіткарки Лізи Дулітл, накладає відповідний відбиток на мову твору, яка призводить до великих труднощів у процесі перекладу. Різноманітність соціально обумовлених порушень граматичних, лексичних і фонетичних норм мови створює чудову можливість для реалізації компенсації, а також для порівняння частоти використання локальної та загальної компенсації під час перекладу. Перекладача цікавить характерний розмовний стиль або жаргонна лексика.

Діалектизми часто тісно пов'язані із соціальними характеристиками їх носіїв, тобто їх використання свідчить про приналежність цього персонажа до певної соціальної групи. Вони виконують функцію соціального діалекту, що характеризує мовлення членів певної соціальної чи професійної групи. У перекладі значно легше відтворити просторіччя та жаргонізми, ніж діалектизми, оскільки перекладач зазвичай використовує специфічні слова та вирази мови перекладу, характерні для певного прошарку суспільства. Наявність хоча б невеликої компенсації в тексті перекладу забезпечує адекватне відтворення цієї інформації в перекладі. Тепер розглянемо можливі способи тотальної компенсації порушеної і неправильної мови непристойної Лізи Дулітл: *THE FLOWER GIRL [taking advantage of the military gentleman's proximity to establish friendly relations with him]. If it's worse it's a sign it's nearly over. So cheer up, Captain; and buy a flower off a poor girl* [2, p. 10]. Квіткарка (користуючись близькістю джентльмена, аби заприятелювати з ним). Полило ще гірше – так це признака, що скоро перестане. То ж веселіше, копитане, та купіть квіточку в бідної дівчини! [1, с. 3]

Також тут віднаходимо приклади стилістичної локальної компенсації просторіч. *LIZA [looking fiercely round at him] I wouldn't marry you if you asked me; and you are nearer my age than what he is. HIGGINS [gently] Than he is: not «than what he is»* [2, p. 117]. Лайза

(люто повернувшись до нього). Я б навіть за вас не пішла заміж, коли б ви попросили моєї руки, а ви ж мені віком більш підходяща за нього пара. Гігінс (лагідно). Не «за нього», а «ніж він» [1, с. 76].

З наведених вище прикладів видно, що соціальна приналежність відправника (його культурний і професійний статус, національність тощо) неминуче відбивається на мові, про що свідчить стилістично забарвлена лексика, порушення граматичних і фонетичних норм у мові. Усе це, звичайно, надає мові конкретної людини особливої індивідуальності. Зважаючи на те, що читач може зробити висновки про соціальний статус, емоційний стан, психологічний тип персонажа, його індивідуальну манеру вимови, перекладач не може їх ігнорувати. Тому ці особливості мають бути адекватно відтворені в перекладі.

Після вивчення перекладу Й.Б. У п'єсі «Пігмаліон» українською мовою можна дійти висновку, що в англійській мові скоромовки набагато частіше з'являються на граматичному рівні, але через різницю в структурі англійської та української мови відображення скоромовок є неможливим у другій і може порушити граматичні норми. Подібним чином, українська версія використовує найпоширеніші фонетичні зміни слова, що може викликати труднощі для певного класу носіїв цільової мови. Наприклад, найпоширенішими помилками в оригіналі є використання форми однини *to, was* із займенниками множини *you, we, they* та відсутність закінчення *-s* у третій особі однини теперішнього часу.

У перекладі через неможливість відтворити граматичні помилки перекладач вдається до компенсації, а саме фонетичної зміни слів, хоча в оригіналі вони мали загальноновживану правильну форму. Бувають випадки, коли елемент, який потребує компенсації і не відтворюється в перекладі, відіграє провідну роль і тісно пов'язаний з такими висловлюваннями, тому його потрібно відтворювати саме локально, інакше маємо незрозумілий, а часом і смішний, безглуздий переклад.

Можна зробити висновок, що при компенсації соціально зумовлених порушень перекладач керується умовами конкретної ситуації, вимогами поставленого перед ним завдання, тоді як універсальних принципів відтворення втраченого сенсу немає і бути не може. Перекладач свідомо відходить від узаконеного в рідній мові, оскільки всілякі спроби відтворити той чи інший текст буквально призводять якщо не до повної незрозумілості, то до незграбності й нечіткості перекладу.

У ході аналізу перекладу «Пігмаліона» О. Мокровольського найчастіше використовуваною лексико-семантичною трансформацією є контекстна заміна, суть якої полягає в перекладі слова чи сполучення слів з мови оригіналу словом, яке не є його словниковим значенням і вибрано з урахуванням контексту та мовних норм мови перекладу. Так, фразу *attractive person* автор перекладу переклав як романтична постать. Враховуючи контекст і ситуативну прив'язаність, перекладач обрав слово *романтичний*, яке не є його словниковим значенням. У наступній фразі *took money off the gentleman* – вимагала грошей у джентльмена фразове дієслово *take off* було перекладено як *вимагала*, щоб надати більшої експресивності, якої вимагає контекст. У наступному прикладі *Don't dare speak to me* – Не смійте чіпати мене слово, яке підібрав перекладач чіпати, не є словниковим значенням *speak* (говорити, розмовляти), але виправдано надає точності та емоційності ситуації.

Аналогічними є наступні приклади з тексту оригіналу і перекладу: *except* – і тільки; *wholly preoccupied* – зосереджено; *in the space* – стоячи; *all this time* – так довго; *crowd in* – тиснеться наперед; *character* – дозвіл торгувати; *demonstrators* – заступників; *brooding melancholy* – невеселі роздуми; *to interfere with* – ображає; *retires* – відходить; *advancing* – виходячи наперед; *wounded feelings* – ображеними

почуттями. У всіх наведених прикладах можна спостерігати використання трансформацій контекстуальної заміни з метою більш адекватного і точнішого відображення не лише значення семантичного слова чи словосполучення, а й стилістичного відтворення кольорів та ситуативної прив'язаності до контексту. Поряд із контекстною заміною перекладач досить часто використовував трансформацію синонімічної заміни, суть якої полягає у виборі одного із значень символічного слова залежно від контексту [4]. Наприклад, у фразі *What else would you call it?* – Як і ще це назвати? Як бачимо, автор перекладу використав одне із значень, яке найбільш підходить за контекстом.

При перекладі фразових дієслів, у яких постпозитив змінює зміст усієї фрази, завжди використовується синонімічна замінна трансформація. Наприклад, *take away* – заберуть; *drive me on* – виженуть; *to go into* – позмагатися та інші.

На основі аналізу оригінального тексту та перекладу п'єси Б. Шоу «Пігмаліон» можна зробити висновок, що перекладач досить часто використовував антонімічний переклад у всіх його варіантах. Так, фразу *to be bad for love or money* [2, p.26] було перекладено як «ні за гроші, ні заочі хороші» [1, с.25]. Для відтворення наступних власних назв було вжито транслітерацію – трансформацію, за допомогою якої слово МО передається по літерах у МП: *Hammersmith* – Гаммерсміт; *Freddy* – Фредді; *penny* – пенні. В наступних прикладах було застосовано транскрибування – передачу звукової форми слова МО відповідними літерами МП: *Southampton Street* – Саутгемптон-стріт; *Charing Cross* – Чарінг-Крос; *Gentleman* – джентльмен; *a detective* – детектив; *music hall* – мюзик-хол. [3, с.68] Для перекладу більшості інтернаціональної лексики перекладач вдався до адаптованого транскодування – адаптації форми слова до фонетичних або граматичних норм.

Здебільшого для досягнення адекватності перекладу та відтворення прагматики твору трансформації носили комплексний характер. Перекладач використовував усі види лексико-семантичних трансформацій. В більшості випадків перетворення виправдані.

Список використаних джерел:

1. Шоу Д.Б. Пігмаліон; переклад з англійської: О. Мокровольський. Київ: Журнал «Тема», 1999. № 4. 1-84 с.
2. George Bernard Shaw. *Pygmalion: A Romance in Five Acts*. Folio, 2023. 128 p.
3. Некряч Т. Є. Через терни до зірок : труднощі перекладу художніх творів. Вінниця : Нова книга, 2008. 200 с.
4. Максимов С. Є. Перекладацький аналіз тексту (англійська та українська мови): Навч. Посібник. К.: Видав. Центр КНЛУ, 2001. 105 с.

ВІРМЕНСЬКЕ ВИДАННЯ «НЕТQ» («СЛІД») ЯК ВТІЛЕННЯ ПРОЄКТУ НЕЗАЛЕЖНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Косюк Оксана Михайлівна

ORCID ID: 0000-0001-8093-1961

канд. філол. наук, доцент,

доцент кафедри соціальних комунікацій

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Крайні події, пов'язані із завершенням карабаського конфлікту та демаркацією кордонів на користь Азербайджану, спричинили низку дискусій у світових ЗМІ. Вірменія без бою здала спірні території – й відразу пішла на контакт із Заходом (вочевидь, з перспективою вступу до ЄС, основна вимога якого, як ми знаємо, – становлення демократії та відсутність цензури). Аби проаналізувати інформаційну ситуацію та перспективи розвитку медіаландшафту Вірменії, ми вирішили (за допомогою контент-аналізу, порівняння та синтезу даних) проаналізувати найрейтинговіший взірєць розслідувальної журналістики – видання «Hetq» («Слід») [1].

Інтернет-газету, яка, до речі, висвітлює події на вірменській, російській та англійській мовах, контролюють міжнародні організації: мережа журналістських розслідувань Global Investigative Journalism Network, асоціація журналістів Association of European Journalists, проєкт із розслідування корупції та організованої злочинності OCCRP). Дві треті бюджету «Hetq» фінансує ОБСЄ. Головний редактор (Едік Багдасарян), паралельно виконує обов'язки голови ГО «Журналісти-розслідувачі Вірменії».

Видання відкрите для спілкування з аудиторією: дає можливість коментувати під матеріалами (з проханням залишити свої дані: ім'я, електронну пошту і, власне, текст) та у соціальних мережах Facebook, Twitter, YouTube, Google+, функціонує RSS-розсилка, пропонуються координати всіх працівників і керівництва.

Проблеми, які розглядає «Hetq», також доступні для обговорень, а це: офшори, приватизація земель, незаконне будівництво, збагачення родичів впливових людей тощо. Розслідуються та обговорюються й більш практичні аспекти господарської діяльності: придатність води, морозива, сметани, сиру, хліба, курячого м'яса, ковбаси і. т. п.; а також експлуатація та виробництво дорогоцінних металів, експорт тварин, вирубка лісу тощо.

Логотипне зображення «Hetq» демонструє приціл. Вочевидь, з натяком: усе, що потрапить «під приціл» журналіста – викриватиметься. Окрім матеріалів розслідувань, видання пропонує актуальні новини, відеосюжети, інтерв'ю. Особливо активно газета критикує оточення попереднього президента Сержа Саргсяна й активно розслідує незаконні діяння його прибічників.

Про нову владу, приміром, прем'єра Нікола Пашиняна, інформацію подають дозовано: висвітлюють протести адвокатів, котрі вимагають притягти Пашиняна до кримінальної відповідальності [9], однак подають і піар, який попередньо друкується на сайті уряду (Поздравительное послание... 2020).

Нагірному Карабаху на сайті присвячена велика підбірка матеріалів. Станом на 04.05. 2021 їх 76 [4]. Можливо, у пікові моменти публікації складають окрему рубрику. До речі, більше тисячі матеріалів пропонує сайт за пошуком «Арцах» [2], що є

національним еквівалентом лексеми «Нагірний Карабах». Не випадково, видання одне із десяти вірменських ЗМІ, які зазнали кібератак 27 вересня.

Новини про військові події подаються тут більш-менш об'єктивно. Заголовки без маніпуляцій (на відміну від азербайджанського «Trend»). Немає посилань на соціальні мережі чи ненадійні джерела. Пишучи про населені пункти після чергових обстрілів, журналісти подають виключно сухі факти: «В результаті артобстрілу в столиці Арцаха Степанакерті пошкоджені приватні та інші будівлі й автомобілі», «від обстрілу постраждали громадяни», «поранена дитина» [7]. Однак видання теж переважно висвітлює азербайджанські військові втрати («внаслідок бойових дій, що відновилися в результаті азербайджанської провокації, поранення отримали шість вірменських військовослужбовців. З боку противника є загиблі та поранені [6].), хоч, як правило, інформація зводиться до цитування офіційних джерел («Міністерство оборони Республіки Вірменія рішуче засуджує провокацію, здійснену азербайджанськими збройними силами. Ситуація, що склалася, не має нічого спільного з ключовою вимогою заяви про припинення бойових дій, підписаної президентами Вірменії, Росії та Азербайджану, і ставить під загрозу крихкий мир, досягнутий завдяки безпосередніми зусиллями президента Росії», – йдеться у повідомленні Міноборони. [6]).

Нагірний Карабах – не єдина гаряча точка Вірменії. Схожа «суперечка» за регіон існує і з Грузією (Джавахк – територія Грузії, яка на 97% заселена вірменами). Цьому конфлікту на сайті теж присвячено дуже велику підбірку [3]. Після поновлення нагірно-карабаського протистояння підбірка ожила й наповнилася матеріалами про перешкоджання грузинського уряду громадянам Джавахка, які брали участь в Другій Карабаській війні [11].

Територіальні конфлікти тривають і на кордонах з Туреччиною. На сайті часто з'являються розслідування про незаконну діяльність турецького уряду, приміром, транспортування терористів та зброї до Карабаху через турецькі аеропорти [12].

У «Hetq» пропаганда подекуди присутня там, де її «годилося б» і не помітити. Зокрема у публікаціях присвячених українському Євромайдану. Редакція однозначно й безкомпромісно засудила російське втручання, називаючи це «прагненням відновити імперію в межах радянського «східного блоку»» й опублікувала відкритий лист «Хай живе Україна!» [5], під яким підписалися впливові представники міжнародних спільнот. Таким чином редакційна колегія висловила підтримку протестувальникам, хоч, вочевидь, паралельно порушила журналістські стандарти.

Але є на сайті й вияв певної безкомпромісності. Приміром, у фоторепортажів Маріне Мадатян «Між Майданом та європейською розкішшю» [8]: журналістка одночасно показує скрутну ситуацію із провіантом для Майдану та – як контраст – розкішну конференцію для журналістів у п'ятизірковому готелі. Однак за пошуковим словом «Україна» у травні 2024 р. (у розпал повномасштабної війни з Росією) матеріалів немає.

Ізраїльсько-ліванський конфлікт «Hetq» висвітлює об'єктивно – з оперативними покликаннями на офіційні джерела опозиційних держав. Наприклад. Вибух у Бейруті 4 серпня 2020 року газета теж репрезентує всебічно: повідомляє різні версії, оперуючи офіційними джерелами [10]. Інформації, що стосується Ізраїлю та Палестини теж чимало, але вся вона зосереджена на торгівлі зброєю для контролю ситуації у Нагірному Карабасі.

Отже, «Hetq» дотримується міжнародних стандартів і належно репрезентує вірменську журналістику на міжнародному рівні, однак є теми й проблеми, які

претендують на першочергові фіксації й обговорення, і саме у їх висвітленні присутні незначні маніпуляції.

Список використаних джерел:

1. Hetq. (2020–2024). Investigative journalists. <https://hetq.am/hy> (as of December–February 2020–2024).
2. Результати пошуку за: «Арцах». Hetq. Арцах. <https://hetq.am/ru/article/125347> (по состоянию на 4 мая 2021).
3. Результати пошуку за: «Джавахк». Hetq. <https://hetq.am/ru/article/125347> (станом на 4 травня 2021).
4. Результати пошуку за: «Нагірний Карабах». Hetq. (2021). Нагірний Карабах. <https://hetq.am/ru> (станом на 4 травня 2021 року).
5. Хай живе Україна! (2013). Hetq. <https://hetq.am/ru/article/31157> (станом на 4 грудня 2013).
6. Հակառակորդին հաջողվել է մտնել Հին Թախլար գյուղ և մոտենալ Խցաբերդ գյուղին. (2020). Hetq. <https://hetq.am/ru/article/125347> (2021 թվականի դեկտեմբերի 13-ի դրությամբ).
7. Ղազարյան, Դիանա և Ղազարյան, Հայկ. (2020): Վնասված տներ և վիրավորներ. իրավիճակը Ստեփանակերտում. Hetq. <https://hetq.am/ru/article/121984> (2020 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ).
8. Մադարյան, Մարինա. (2013). Մայդանի և եվրոպական շքեղության միջև. Hetq. <https://hetq.am/ru/article/54986> (մուտք՝ 2013 թվականի դեկտեմբերի 4-ին).
9. Մամուլյան, Արաքս. (2020): Փաստաբանները դավաճանության մասին հաղորդում են ներկայացրել. Hetq. <https://hetq.am/ru/article/125682> (2020 թվականի դեկտեմբերի 22-ի դրությամբ).
10. Մարտիրոսյան, Մարինա. (2020): Լիբանանի հայերին օգնություն ցուցաբերելու միջոցառումների փաթեթը պատրաստ կլինի մինչև սեպտեմբերի 1-ը. Hetq. <https://hetq.am/ru/article/120716> (մուտք՝ 20 օգոստոսի 2021).
11. Սարգսյան, Մերի և Աղալարյան, Քրիստինե. (2020): Արցախյան պատերազմին մասնակցած ջավախքի կամավորին թույլ չեն տալիս տուն վերադառնալ. նրա մուտքը Վրաստան արգելված է. Hetq. <https://hetq.am/ru/article/124944> (2020 թվականի դեկտեմբերի 3-ի դրությամբ).
12. Սարուխանյան, Վահե. (2021). Թուրք-ադրբեջանական տանդեմն Արցախում ֆրանսիական տեխնոլոգիաներ է կիրառել. Պաշտոնական Փարիզը խուսափում է մեկնաբանություններից. Hetq. <https://hetq.am/ru/article/130372> (2021 թվականի մայիսի 4-ի դրությամբ).

ДО ПИТАННЯ СТРАТЕГІЇ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Степанюк Г.М.

ORCID ID: 0000-0002-3911-641X

приват-доцент, завідувач кафедри мовної підготовки

Центру підготовки спеціалістів для зарубіжних країн

Одеська державна академія будівництва та архітектури, Україна

Виходячи з положень статті 10 Конституції України щодо застосування мов у навчальному процесі, визнаємо, що мовою навчання в закладах освіти усіх рівнів (від дошкільних до вищих державних та комунальних закладів освіти) має бути українська мова, що має в країні статус державної [1].

І це положення стосується не лише українських громадян, а й іноземних, які виявили бажання здобути освіту в нашій країні. Як наголосив у своєму листі «Про застосування державної мови у сфері освіти» Міністр освіти України О. Лісовий: «Державна мова має використовуватися в рамках освітнього процесу під час проведення навчальних занять (крім занять, які згідно з освітньою програмою закладу освіти викладаються іноземними мовами)» [2].

Зауваження щодо можливості застосування іноземних мов під час навчання в першу чергу стосується іноземних громадян, які добре володіють англійською мовою і виявили бажання здобути освіту саме нею (хоча слід зазначити, що також є охочі навчатися в таких групах і серед українських громадян). Поодинокі випадки навчання іноземних студентів з викладанням фахових дисциплін англійською мовою траплялися в закладах вищої освіти України ще в 90-і роки ХХ століття. Згодом це стало повсякденною практикою, яку почали застосовувати виші, пропонуючи іноземцям вже на підготовчому відділенні здійснити мовну підготовку або українською, або англійською мовами. Другий варіант підготовки був розрахований на тих іноземних громадян, хто не володів англійською мовою в достатній мірі для здобуття освіти в англомовних групах і мав бажання її вдосконалити.

Підготовче відділення для іноземних громадян Одеської державної академії будівництва та архітектури не обмежується вивченням однієї мови на початковому етапі: до Програми підготовки слухачів, які обрали англійську мову як основну мову навчання, за рахунок деякого скорочення годин з англійської, було введено невеликий за обсягом курс соціокомунікативної підготовки з української мови з метою соціалізації іноземного студента в українському суспільстві. І саме цей курс, на нашу думку, ми маємо розширювати і вдосконалювати, працюючи з цією категорією студентів протягом їхнього навчання на першому (бакалаврському) рівні.

Ознайомившись з деякими програмами з української мови, за якими працюють у вишах з англомовними студентами, хочемо дещо зауважити. Наприклад, звернемо увагу на кінцеву мету навчання української мови англомовними студентами в Івано-Франківському національному медичному університеті: це оволодіння інокомунікантами українською мовою щоденного спілкування та мовою спеціальності в такому обсязі, щоб у подальшому успішно комунікувати в соціально-побутовій та навчально-професійній сферах на середньому рівні, а також подолання психологічного дискомфорту у звиканні до життя в україномовному соціумі [3]. Саме так і мають бути сформульовані цілі навчання в медичних закладах освіти, де студенти на старших курсах повинні проходити доклінічну практику і спілкуватися

під час неї з пацієнтами, що вимагає навіть від іноземного студента англomовної групи певного знання термінологічної лексики за фахом і вміння будувати діалоги українською.

Але для більшості вишів інших профілів навчання мовою спеціальності для цієї категорії учнів є лише англійська, і спілкування в навчально-професійній сфері студенти здійснюють, послуговуючись саме нею. На підтвердження цієї думки скористаємося дослідженням Проскуркіної Я. І.: «Аналіз цілей вивчення української мови на англomовних програмах для іноземних студентів доводить, що для цього контингенту студентів втрачає актуальність завдання формування комунікативних умінь для обслуговування навчально-професійної діяльності» [4]. Тому вважаємо, що кількість годин, відведена у виші на вивчення української мови як іноземної в англomовних групах, краще використати, сконцентрувавшись на мовному матеріалі, який забезпечує спілкування саме у соціально-побутовій сфері.

До цього ще слід додати, що в умовах війни та навчання студентів у форматі онлайн, навіть спілкування у соціально-побутовій сфері дещо втрачає свою актуальність, оскільки студенти не перебувають зараз в україномовному середовищі, отже, їхнє спілкування українською може обмежуватися лише розв'язанням організаційних питань із закладом навчання.

Отже, з метою не втратити мотивацію до вивчення української мови в англomовних групах маємо наситити навчальний матеріал з мови цікавою краєзнавчою та країнознавчою інформацією щодо культури, традицій та звичаїв українського народу, використовуючи усі можливості цифрових технологій, які дозволяють відрізнювати методи та способи подання цього матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: [офіційний текст станом на 1 травня 2021 р. разом із витягами рішень Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення її статей]. Видавництво: ВАІТЕ (Київ), 2021. С.14 Вилучено з: <https://ccu.gov.ua/library/konstytuciya-ukrayiny-ofitsiynnyy-tekst-standom-na-1-travnya-2021-r-razom-iz-vytyagamy-z-rishen>
2. Про застосування державної мови у сфері освіти. Лист МОН № 1/16742-23 від 27.10.23 року. Вилучено з: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/90362/
3. Боднарюк Л. Специфіка навчання української мови студентів-іноземців медичних ВНЗ у групах з англійською мовою викладання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. №5 (69) С. 217-230.
4. Проскуркіна Я.І., Особливості навчання української мови іноземних студентів на англomовних програмах. *Теорія та методика навчання (з галузей знань)*. Випуск 22. Т. 2. 2020. С. 55-58.

ДОСЛІДНИЦЬКО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ПІДХІД: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ

Ходаковська О.О.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов

Харківський національний університет мистецтв імені І.П.Котляревського, Україна

Дослідницько-пізнавальна активність – це модель, яка виникла під час руху «навчання на практиці» 1960-х років і базується на ідеї, що люди навчаються через соціальний досвід, досліджуючи певні проблеми. Замість того, щоб запам'ятовувати інформацію з друкованих матеріалів, викладачі заохочували студентів проводити дослідження, які допомогли б їм задовольнити їхню цікавість, розширити базу знань і розвинути свої навички мислення.

Важливо пам'ятати, що навчання, засноване на дослідженні, - це не навичка чи практика сама по собі, а процес, який, якщо його спрямовувати та послідовно впроваджувати, може підвищити інтелектуальну активність здобувачів освіти і покращити:

- дослідницькі навички,
- навички співпраці і комунікації,
- вміння розв'язувати проблеми і знаходити шляхи вирішення питань,
- брати участь у створенні, вдосконаленні, впровадженні ідей.

Навчання, засноване на дослідницько-пізнавальному підході, передбачає дотримання таких етапів освітнього процесу:

- 1) формулювання запитання (проблеми),
- 2) дослідження проблемної ситуації,
- 3) аналіз та пояснення розв'язання проблеми,
- 4) підсумковий етап – висновки та результати виконаної роботи,
- 5) рефлексія.

У навчальному середовищі навчання, засноване на дослідженні, може надати вчителям можливість дозволити учням повністю дослідити проблему або сценарій і вчитися як з самого процесу, так і з результату. Учні заохочують ставити запитання, досліджувати середовище, збирати докази на підтримку тверджень і висновків, а також розробляти переконливі аргументи щодо того, як було досягнуто кінцевого результату.

Принципи дослідницько-пізнавального навчання можна сформулювати таким чином. Саме здобувач освіти є центром навчального процесу. Навчальна діяльність спрямована на формування та вдосконалення навичок обробки інформації. Викладач не лише спрямовує навчальний процес, але й сприяє виробленню комунікативних навичок. Важливим є саме розвиток навичок обробки інформації та концептуального розуміння, а не на фактичного змісту дисципліни.

Використання зазначеного методу у вищій освіті надає здобувачам можливість відчувати власне процес створення знань. Його ключові особливості передбачають впровадження навчання, заснованого на дослідженні, і, поступово підхід до самостійного навчання. Слід брати до уваги те, що викладачі можуть мати труднощі з адаптацією такого підходу. Потрібно враховувати взаємозв'язок та інтеграцію викладання і дослідження, яке проводять здобувачі.

Список використаних джерел:

1. Формувальне оцінювання, змішане та навчання через дослідження. Розповідає вчителька початкових класів. (2022, July 15). Retrieved from <https://nus.org.ua/articles/formuvalne-otsinyuvannya-zmishane-ta-navchannya-cherez-doslidzhennya-rozpovidaye-vchytelka-pochatkovyh-klasiv/>
2. Worgan, M. (2023, January 3). Inquiry-based learning: Make your classroom more inclusive. Retrieved from <https://www.cambridge.org/elt/blog/2023/01/08/inquiry-based-learning-make-your-classroom-more-inclusive/>

ЗАСТОСУВАННЯ ХУДОЖНІХ ЗАСОБІВ ПРИ ВІДТВОРЕННІ СЛОГАНІВ

Липак Ірина Андріївна

Студентка

Дрогобицький Державний Педагогічний Університет імені Івана Франка, Україна

Вступ. Для того, щоб привернути увагу до продукції рекламодавці нерідко вдаються до використання різноманітних художніх засобів. Без них рекламний текст є сухим та невиразним.

Оскільки найбільш популярним та вживаним засобом реклами являється слоган, рекламодавці застосовують всі можливі методи підвищення його експресивності через використання засобів художнього та поетичного мовлення, оскільки вони сприяють на сприйняття та запам'ятовуваність слогана споживачем.

Якщо англomовний слоган є вдалим та відмінно виконує свою функцію в англomовних країнах, це не завжди означає, що його вдасться перекласти дослівно та точно українською мовою, без втрати форми. Стилiстичні фігури – незвичні синтаксичні звороти, що порушують мовні норми, вживаються задля оздобу мовлення [6, с. 10].

Виклад основного матеріалу. У рекламі стилістичні фігури потрібні для того, щоб виділити основну думку, рекламний мотив чи образ рекламного оголошення. Найбільш розповсюдженими стилістичними фігурами є анафора, антитеза, градація, інверсія, риторичні оклики та запитання, паралелізм, епіфора, лексичні повтори.

1. **Метафора** – «художній засіб, що полягає в переносному вживанні слова або виразу на основі аналогії, схожості або порівняння, а також слово або вираз, ужиті в такий спосіб. [7] Даний троп добре запам'ятовується та відкладається у довгостроковій пам'яті.

– Драже Skittles «*Drain the Rainbow. Taste the Rainbow*» – «Заміксуй веселку. Спробуй веселку»/ «Відчуй веселку. Смакуй веселку»

– Шоколад Milka «*Tenderness is inside*» – «Ніжність всередині»/ «Ніжність смакує краще»

– Розчинна кава Nescafe 3in1 «Смакуй усніх з Nescafe 3в1»

2. **Епітет** – це «художнє означення, що підкреслює характерну рису, визначальну якість явища, предмета, поняття, дії». [7] Епітет як експресивний елемент використовується для психологічного впливу у рекламі. Наприклад:

– Засоби особистої гігієни «Fa» – «Фантастична насолода».

– M&M's «Відпадні Шоколадні»

– Чай Lipton «*Taste of relaxation*» – «Задає затишний тон»

3. **Порівняння** використовується для більш наочного зображення. Часто порівняння бувають прихованими, оскільки порівнюються товари конкуруючих продуктів.

– Підгузники Huggies «*Feels like a mom's hug*» – «Як мамині обійми»

– Palmolive: «*Irresistibly soft skin, like a touch from a rose*» – «Неповторно м'яка шкіра, немов дотик троянди»;

4. **Анафора** – це стилістична фігура, яка базується на повторенні початкових частин (звуків, слів, синтаксичних побудов) суміжних відрізків мовлення (слів, рядків, строф, фраз) [5, с. 2]. Головна ціль використання анафори – утримати, закріпити в пам'яті споживача елемент, який підкреслюється повторами.

- Nestle – «Якість продуктів. Якість життя»
- «Milka» *Ще ніжніше! Ще смачніше!*
- «Eclipse» *Упевнений у подиху – упевнений в собі.*

Багаторазове повторення певних елементів гасла посилюють навіювання. Отже, повтор слів у слогані є одним із головних принципів зображення мовного матеріалу і одним з основних засобів вираження сугестії. За допомогою анафори, епіфори, паралелізму досягається багатшаровість побудови рекламного тексту, який розрахований на цілеспрямоване використання глибинних рівнів мови та свідомості [1, с. 267].

5. Епіфора – повтор кінцевого елемента (слів або словосполучень) в декількох висловлюваннях. В драматичних творах епіфора використовується як для підсилення змістовності, так і для звукового забарвлення фрази [5, с. 3]

- «Ariel» *He просто чисто, а бездоганно чисто!*

– «Durasell» *«Lasts longer. Much longer» «Потужніша енергія на довше»* (В даному прикладі епіфора зустрічається в оригінальному варіанті слогану, але при перекладі ця особливість втрачається).

Епіфора сприяє ритмічній організації тексту ще більше, ніж анафора, завдяки інтонаційному підсиленню кінцівки та підкреслює логічний зв'язок та емоційну тотожність суміжних відрізків мовлення.

6. Антитеза – стилістична фігура, суть якої полягає у зіставленні контрастних чи протилежних образів. У широкому значенні під антитезою розуміють будь-яке зіставлення протилежних понять, ситуацій чи інших елементів у творі. [6]

Для створення антитези часто використовують антоніми та антонімічні звороти:

- Крекер «TUC» *«Бувай голод. Привіт можливості»*

– Шоколадний батончик «Snickers» *«You're not you when you're hungry» – «Ти не ти, коли голодний»*

Рима – композиційно-звуковий прийом суголосся закінчень, що має фонетичне і метричне значення, об'єднує суміжні та розташовані близько слова віршових рядків (починаючи з останнього наголошеного складу) для організації їх у строфи, впорядкування поетичного мовлення, його евфонічного римотворення [3, с. 423].

– *Salad and beets are some healthy treats* (рекламний слоган торгової марки Healthy Eating Slogans), у буквальному перекладі Салат і буряк підтримують здоров'я. Пропонуємо перекласти *«Морква, зелень, та буряк говорять здоров'ю «так»!»* [2, с. 108]. В перекладі рима зберігається, проте текст зазнає лексичних та граматичних перевтілень.

Однак, не у всіх гаслах вдається зберегти римовану структуру:

– *Winston tastes good like a cigarette should.* – *Вінстон смакує, як і належить справжній сигареті.* (Рекламний слоган сигарет).

– Shell Oil Company *«Keep going well – keep going Shell» – «Підтримує добре – Підтримує Shell».*

– Можна зробити висновок, що збереження рими в слоганах не являється першочерговим завданням перекладача. Але як виняток слід приймати ті випадки, коли у римі закладений основний посил інформації, або коли гасло супроводжується музикою, що вимагає його ритмічності [4, с. 89].

Антонімічний переклад

Буває так, що при перекладі з англійської на українську мову потрібна заміна форми слова протилежну за значенням в мові перекладу (позитивне значення – на негативне і навпаки). Наприклад:

- Adidas: *«Impossible is nothing» «Неможливе можливо»,*
- Lexus: *«Two models. One indelible impression» «Дві моделі. Одне незабутнє враження»*

Проте трапляються й випадки, коли антитетичні прийоми не піддаються відтворенню в перекладі. Такий переклад зумовлено особливостями лексичної структури української мови. [3, с. 110].

Однокомпонентні гасла:

- *«Sprite» Створений освіжати!*
- *«Twix» Спробуй обидві*

Часто зустрічаються слогани, де в українському перекладі застосовується **використання вищого ступеня прислівників:**

- *«Kinder Joy» Весело та смачно!*
- *«Milka» Ще ніжніше Ще смачніше!*

Висновок. Рекламні текстів, включаючи слогани, зазвичай використовують прості синтаксичні структури для полегшення сприйняття. Слоган - центральний елемент рекламного тексту, який має бути коротким, легко запам'ятовуваним і ефективно відображати суть продукту. Переклад слоганів англійською мовою на українську вимагає уважності до культурних та мовних особливостей, а також врахування прагматичних завдань гасла. Перекладачі повинні вміло застосовувати техніки перекладу, щоб забезпечити ефективність комунікації та зберегти сутність оригінального тексту.

Список використаних джерел:

1. Демецька В. В. Теорія адаптації : крос-культурний та перекладацький аспекти / В. В. Демецька. – Херсон : ТИТАН, 2006. – 343 с.
2. Добровольська Д. М. Мовні Особливості Англомовних Рекламних Слоганів та їх Відтворення Українською і Російською Мовами// Одеса – 2017. – 226 с.
3. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 1 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — К: ВЦ «Академія», 2007. — 608 с.
4. Малишенко А. О. Переклад Слоганів в Англомовному Рекламному Дискурсі// Вісник ХНУ– 2011. –№ 973 – С. 188-192
5. Сидоренко І.А. Переклад рекламних текстів / Д. І. Панченко, А.О. Івахненко // Київ, Україна – 4 с.[Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/sydorenko_vydy.pdf
6. Словник тропів і стилістичних фігур / автор-укладач В.Ф. Святовець. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 176с.
7. Одинадцятитомний «Словник української мови» [Електронний ресурс]. Режим доступу – <http://sum.in.ua/s/metafora>

ЛЕКСИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Нискогуз Зоряна Павлівна

студентка групи ПАН-2024

факультету української та іноземної філології

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий курівник: Шагала Леся Богданівна

кандидат педагогічних наук, доцент

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Переклад тексту з однієї мови на іншу завжди є складним завданням, яке вимагає не тільки володіння мовою, але й глибокого розуміння культурних та контекстуальних аспектів обох мов. Лексичні перетворення становлять особливо важливий аспект у перекладацькій діяльності, адже слова та вирази відіграють ключову роль у формуванні змісту та стилю тексту. Це особливо актуально при перекладі з англійської на українську мову, де кожна лексична одиниця має бути ретельно вибрана та адаптована відповідно до лінгвістичних та культурних особливостей обох мов.

Лексичні перетворення можуть включати адаптацію, заміну, або трансформацію слів та фраз, щоб відтворити відповідний зміст, стилістичні особливості та емоційне навантаження оригінального тексту. Часто перекладачам доводиться шукати компроміс між дослівним перекладом та адаптацією, щоб досягти прийнятної для цільової аудиторії форми, що забезпечує збереження інтенцій автора та водночас відповідає культурним очікуванням та мовним стандартам.

Лексичні перетворення у перекладі з англійської на українську мову відіграють критично важливу роль, оскільки дозволяють адаптувати текст, зберігаючи його зміст, стиль та емоційний відтінок відповідно до культурних та мовних контекстів. Литвин І. М. виокремлює такі основні види лексичних перетворень:

Заміна слів - цей процес вимагає вибору адекватних лексичних одиниць у цільовій мові, які точно передаватимуть зміст оригінальних висловлювань. Заміна може бути прямою, коли слова мають чіткі еквіваленти, або складнішою, коли відповідники відсутні.

Використання синонімів - це допомагає уникнути повторень у перекладеному тексті та збагачує його, дозволяючи перекладачеві адаптувати текст до особливостей сприйняття та вподобань цільової аудиторії.

Адаптація культурно-специфічних елементів - важлива для передачі культурних референцій, які не мають прямих аналогів у цільовій мові. Перекладач може вибрати культурно еквівалентні концепти або надати пояснення для збереження змісту.

Переклад ідіом і фразеологізмів - це один з найскладніших аспектів, оскільки ідіоматичні вирази часто базуються на культурних особливостях і не мають логічних еквівалентів в іншій мові. Це може потребувати заміни на аналогічні ідіоми у цільовій мові або їх переформулювання.

Транслітерація - застосовується для передачі іншомовних імен, назв, або термінів, дозволяючи зберегти їхню автентичність і розпізнаваність у перекладеному тексті [1].

Кожен з цих методів вимагає від перекладача глибокого розуміння обох мов і культур, а також здатності адаптувати текст так, щоб він був зрозумілим і прийнятним реципієнтів, зберігаючи при цьому естетичну та емоційну цінність оригіналу.

Перед перекладачами постають різні виклики для здійснення лексичних перетворень, оскільки їхнє завдання - передати не лише лінгвістичний зміст, але й культурні, стилістичні та емоційні відтінки тексту. Основні перекладацькі прийоми можна проілюструвати на основі конкретних трансформаційних рішень здійснених Надією Хаєцькою у перекладі англomовного твору Дж. Мойєса «До зустрічі з тобою».

Розглянемо окремі випадки передачі смислу, закладеного автором першоджерела. В оригінальному тексті є фраза "Jesus Christ she'll look like Max Wall in a beehive"[4], де "Jesus Christ" є афективним виразом. У тексті перекладу цю лексичну одиницю замінено на "Боже праведний", що є культурно адаптованим варіантом; при цьому збережено емоційний заряд первинного висловлювання. Аналогічний прийом можна використовувати у цільовій мові для передачі сильних емоцій.

Фраза "Your mother's over the moon. And you know she's had a tough few months"[4] перекладена як "Твоя мати на сьомому небі. І як ти знаєш, в останні місяці їй довелося нелегко"[3]. Тут використано еквівалент "на сьомому небі" для ідіоми "over the moon", що є прикладом збереження емоційної та стилістичної відповідності між мовами.

Вислів "It is not exactly a night out is it?"[4] перекладено як "Не надто схоже на романтичний вечір"[3]. У цьому реченні проілюстровано, як перекладач вміло адаптує ситуацію до контексту, який більш зрозумілий українському читачеві, замінюючи загальний вислів на більш специфічний.

Адекватний вибір еквівалентів є одним із головних викликів, який постає перед перекладачем. Це особливо складно при перекладі ідіом, культурно-зумовлених виразів та сленгу. Стратегія полягає у використанні спеціалізованих словників, консультаціях із носіями мови та перегляді літературних і культурних джерел обох мов.

Збереження культурних контекстів у перекладі вимагає уважного врахування системних відмінностей між мовами. Текст потрібно адаптувати так, щоб він був зрозумілий для цільової аудиторії без втрати культурно значущих елементів. Перекладач може вирішувати, чи адаптувати культурно-специфічні елементи, чи надати додаткові пояснення.

Роль перекладача як міжкультурного посередника є важливою. Інтуїція та професійні навички перекладача відіграють чималу роль у передачі не тільки словесного змісту, але й субтексту, емоцій і культурного контексту оригіналу. Глибоке розуміння обох культур дозволяє перекладачу ефективно виступати в ролі культурного моста, що сприяє кращому розумінню тексту аудиторією [2].

Вибір правильних стратегій та застосування трансформацій допомагає досягти належну якість перекладу. В такий спосіб, перекладачі забезпечують не просто мовний, а й культурний посил тексту першоджерела, збагачуючи при цьому міжкультурне спілкування.

Отже, переклад тексту з однієї мови на іншу є надзвичайно складним завданням, яке вимагає не лише знання мов, але й глибокого розуміння культурного компоненту. Лексичні перетворення, такі як вибір адекватних еквівалентів або адаптація фраз є неминучими, з метою створення цільового тексту, який є зрозумілим і природним для сприйняття цільовою аудиторією. Особливо важливим є збереження культурних контекстів, адже часто саме вони відчуті особливості світосприйняття тими, хто

розмовляє іншою мовою. Перекладач, виступаючи в ролі міжкультурного посередника, повинен вміло балансувати між власне перекладом та необхідністю адаптації, щоб передати всі нюанси оригіналу. Така робота вимагає не тільки мовної компетенції, але й креативності та інтуїтивного розуміння мови.

Список використаних джерел:

1. Литвин І. М. Перекладознавство. Науковий посібник. Черкаси : Видавництво Ю. А. Чабаненко, 2013. 288 с.
2. Львова Н. Л. Основи стилістики: теорія і практика: навчальний посібник. Чернівці. 2011. 112 с.
3. Мойєс Дж. До зустрічі з тобою: роман; пер. з англ. Н. Хаєцької. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 375 с.
4. Moyes J. (2012) *Me Before You: A Novel*. Penguin Books. 402 p.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТІВ ВНУТРІШНЬОГО СВІТУ ЛЮДИНИ

Конопельнюк Анастасія Сергіївна

магістр факультету української та іноземної філології
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Мацьків Петро Васильович

ORCID ID: 0000-0002-1853-5375

доктор філол. наук, професор, професор кафедри української мови
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Головними особливостями антропоцентричної парадигми у мовознавстві є експланаторність, експансіонізм, функціоналізм. Інтегративний характер окреслених напрямів зумовлює вивчення мови уже не тільки в межах діади «мова-людина». Так, базовою для когнітивної лінгвістики є триада «мова-людина-пізнання», для лінгвокультурології - «мова-людина-культура» [6].

Обидва напрямки апелюють до поняття людської свідомості, тому будь-яке лінгвокультурологічне дослідження є одночасно когнітивним/ Методологічною базою таких досліджень є синтез досягнень когнітивістики у сфері ментальних, структур, категоризації, концептуалізації та лінгвокультурології, особливо з урахуванням ролі культурного чинника у концептуалізації [7]. Основною одиницею цих мовознавчих дисциплін є концепт. Сучасна лінгвістика вивчає не тільки власне лінгвістичні форми, не тільки мовленнєву діяльність загалом, а й втілене у мовних одиницях та категоріях світосприйняття та світогляд носія мови взагалі. Тому лінгвіст повинен будувати дослідження, яке базується не тільки на власне лінгвістичних одиницях, що стоять за мовною діяльністю, а й у тому, які мовні висловлювання, категорії, одиниці пов'язані зі сприйняттям світу і як вони відображають його пізнання [4]. У лінгвокультурології мова сприймається як універсальна, колективна свідомість, у системі якої певна культура намагається себе реалізувати, пізнати у власних мовних формах. Природа мовної одиниці визначається сукупністю наступних факторів: 1) екстралінгвістичних – зумовлених об'єктивною природою, що відображається у думці та мовній реальності; 2) концептуальних – зумовлених закономірностями відображення об'єктивного світу свідомістю людини; 3) власне мовних – зумовлених закономірностями мови як замкненої структури у розумінні Ф.Соссюра. Причому взаємодія цих факторів у кожному конкретному випадку відбувається по-різному [3]. Концептуальна категорія проявляється особливим чином у різному мовному матеріалі. З одного боку, найнижчий базовий рівень мовних одиниць відбиває основну природу категорії та навпаки: основна природа категорії проявляється на нижньому рівні, тобто мовби закладена в елементарному (таким базовим рівнем є слово – ім'я концепту). Концептуальні категорії визначають значення похідних одиниць, об'єктивуючи закономірності цього процесу. Вираз концептуальних значень реалізується на надслівному рівні: словосполучення, речення, текст.

У сучасних дослідженнях спостерігається тенденція до розрізнення когнітивного та лінгвокультурологічного концептів. При когнітивному підході концепт розглядається в рамках понять знання та свідомості та розуміється як ментальне утворення, своєрідний фокус знань про світ, певна когнітивна структура.

В таких інтерпретаціях на перший план виходить проблема співвідношення мови та свідомості. При лінгвокультурологічному підході концепт також локалізується у свідомості, але в центрі уваги при цьому виявляється його національно-культурна своєрідність [7].

Тобто концепт визначається як одиниця культури, під яким розуміють багатовимірну ментальну одиницю, детерміновану культурними факторами, що формується за допомогою різних способів категоризації і має здатність бути вербалізованою різними формами. Таким чином, концепт, як і багато складних наукових феноменів, не має однозначного тлумачення в науці про мову на сучасному етапі її розвитку. Дискусійними залишаються багато питань, пов'язаних з теорією концептів. Зроблений аналіз різних дефініцій та підходів до терміну концепт у сучасній науковій літературі дозволяє сформулювати його такі ознаки: 1) концепт є ідеальним об'єктом; 2) сферою локалізації концепту є свідомість людини; 3) концепт не існує ізольовано, він знаходиться в тісному взаємозв'язку з іншими концептами; 4) концепт має національно-культурну специфіку; 5) концепт об'єктивується мовними засобами; 6) концепт має досить складну структуру; 7) тип концепту та методика його опису багато в чому залежить від картини світу, якою оперує дослідник [9].

Мінімальні змістовні компоненти, що виділяються на когнітивному рівні в рамках окремого концепту, осмислюються як концептуальні ознаки: визначальні, без яких об'єкт, що позначається словом, не може бути віднесений до тієї чи іншої категорії, і характерні ознаки, що відображають специфічні якості об'єкта, що мають певне значення для носіїв відповідної мови та культури [10]. Під концептом ми маємо на увазі багатовимірну ментальну одиницю, детерміновану культурними факторами, що формується за допомогою різних способів категоризації і має здатність бути вербалізованою різними формами. Як правило, концепт називається гіперонімами, іменами абстрактних уявлень, абсолютних цінностей або найменуваннями унікальних культурних цінностей, за допомогою яких передаються відповідні концептуальні сенси, репрезентовані у згорнутому вигляді або розгорнутому вигляді. Ці вербальної одиниці об'єктивують частину концептуального змісту і є ретрансляторами окремих сфер концептуальних смислів. Інваріант концепту (інваріантний ментальний сценарій) визначається як комплекс концептуальних смислів, що залишається незмінним при всіх взаємодіях концепту та онтологічної реальності. Варіативні сенси, які інтерпретують інваріант, ми розглядаємо в складі концепту.

Концепт імені, за нашими уявленнями, є сукупністю однієї вербальної репрезентації та окремої галузі ментального уявлення, що представляє систему концептуальних смислів. Сукупність концептуальних ознак, виражених словом, будучи складним, дифузним і багаторівневим комплексом, реалізується концептуальним змістом, що становить одиницю концептуального змісту, і є своєрідним сегментом концепту.

Концепт розглядається як польова структура, куди входять різні аспекти знання та досвіду, зокрема: світоглядний, раціональний, емотивний, культурологічний [8], «...його структуру формують образний, поняттєвий, аксіологічний та адоративний компоненти, які співвідносяться з відповідними рівнями комунікативної особистості: мотиваційним, когнітивним, вербально-семантичним та трансцендентним» [9].

Ми вважаємо, що універсальна ядерно-польова структура концепту не виключає можливості вияву інших структур, зокрема інваріантно-варіативної. Мовознавці вважають, що інваріант залишається незмінним за всіх взаємодій вихідної системи та

середовища. Під час розгляду концептів роль середовища виконує онтологічна реальність.

Сукупність концептуальних ознак, виражених словом, будучи складним, дифузним і багаторівневим комплексом, реалізується концептуальним змістом, що становить одиницю концептуального змісту, і є своєрідним сегментом концепту. Привнесення нового змістовного принципу в процеси аналізу мовних одиниць вимагало переосмислення семантичних концепцій, що склалися, розробку теоретичних основ концептуального аналізу і принципів систематизації концептуальних смислів. Концептуальна структура мовної одиниці є системою концептуальних смислів окремого сегменту концепту, репрезентованого певною мовною одиницею і виявляється при декодуванні цієї мовної одиниці.

Релевантним для нашого дослідження є опис концептуальної структури у вигляді семантичної мережі, в яку введений інваріант і породжувані ним концептуальні смисли, що об'єднуються в блоки, що дозволяє: 1) виявити екстралінгвістичні закономірності, зумовлені когнітивними процесами, якими є породжувальні та асоціативні зв'язки між інваріантом та окремими значеннями; 2) простежити лінгвістичні закономірності: гіпо-гіперонімії, метонімії та метафоричні зв'язки між окремими сенсами; 3) систематизувати значення у семантичні блоки; 4) визначити стосунки між семантичними блоками.

Концептуальна структура є універсальною, що дозволяє описати концепт, виходячи з будь-якого дослідницького завдання під час введення концептуальних смислів різних концептуальних просторів. Її можна трактувати як особливий вид семантичного опису за умови, що до семантичної мережі входять лише системні значення.

Когнітивна складова когнітивно-семантичної структури фразеологізмів визначається системою уявлень про трудову діяльність, що історично склалися в культурі окремого етносу, що відображені в різних онтологічних ситуаціях. Семантична складова включає відображені в пропозиційній структурі висловлювання типізовані відношення, реалізовані в онтологічних ситуаціях, а також парадигматичні зв'язки між фразеологізмами.

Когнітивно-семантична структура концепту враховує: 1) історико-культурну інформацію; 2) лінгвістичну інформацію, подану а) словниковими значеннями різних часових періодів, актуалізованими мовними смислами, що входять до числа концептуальних смислів; б) семантичною структурою фразеологізмів, що відображають ціннісні онтологічні ситуації. При побудові когнітивно-семантичної структури можуть враховуватися особливості семантичної структури стійких виразів.

Концептуальний аналіз у сучасній лінгвістиці характеризується різноманітністю методик, що пояснюється тим, що в сучасній науковій літературі відсутнє чітке визначення методу концептуального аналізу. Вибір методики дослідження багато в чому залишається суб'єктивним та визначається змістом, який вкладає дослідник у термін концепт, матеріалом дослідження, типом досліджуваного концепту.

У магістерській роботі проводиться зіставлення методу концептуального аналізу з близькими до нього методами дослідження семантики слова, детально розглядається дослідження концептів шляхом вивчення особливостей сполучуваності складників фразеологізму, що формують ядро та периферію зазначених концептів.

Концептуальний аналіз ми розглядаємо як один з поширених способів реконструкції мовної картини світу, що є аналізом метафоричної сполучуваності слів,

стійких виразів абстрактної та конкретної семантики, що зіставляється з наївною картини світу досліджуваного абстрактного поняття.

Аналіз концептів внутрішнього світу людини проводився у два етапи – попередній та власне дослідницький. Попередній етап передбачає: 1) виявлення мовних репрезентантів досліджуваних концептів. У нас це лексеми душа, серце, та їх похідні; 2) розгляд етимології ключового слова; 3) аналіз лексичного значення відповідних лексем у словниках української мови різних часових періодів. Власне дослідницький етап, відображений у роботі, передбачає: 1) аналіз сполучуваності, який є базовий для нашого дослідження; 2) виявлення концептуальних метафор (способів метафоричної концептуалізації) досліджуваних об'єктів. Виявлені концептуальні метафори ототожнюються з ознаками концепту, що формують його структуру; 3) кількісний підрахунок виявлення основних та факультативних концептуальних ознак, а також для зіставлення особливостей досліджуваних концептів; при цьому вказується відсоткове відношення відповідних ознак від загальної кількості мовної матеріалу; 5) встановлення ознакової структури досліджуваних концептів. Використання зазначених прийомів дає можливість максимально повно експлікувати ознакову структуру досліджуваних концептів, у нашому випадку це концепти *душа, серце*.

Список використаних джерел:

1. Белова А.Д. (2001) Вербальне відображення концептосфери етносу: сучасний стан вивчення проблеми. *Мовні і концептуальні картини світу*. № 5. С.15–22.
2. Гайдеггер М. (2007) Дорогою до мови / Пер. з нім. В. Кам'янця. Львів, С. 113.
3. Жайворонок В.В. (2002) Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. *Культура народів Причорномор'я*. №32. С.51–53.
4. Кононенко Віталій (2006) Смислова структура концепту. *Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції «Семантика мови і тексту»*. Івано-Франківськ. С. 248–250.
5. Потебня А. А. (1993) Мысль и язык. Київ. С. 102.
6. Радзівська Т.В. (1998). Концептуалізація ментального простору в українській мові // *Мовознавство*. №2-3. С. 107–117.
7. Селіванова О.О (1999). Актуальні напрями сучасної лінгвістики. Черкаси: Ви-тво Укр. фітосоціол. Центру. 148 с.
8. Щебликіна Таміла (2006). Концепція взаємозв'язку національної концептосфери та мовної картини світу. *Семантика мови і тексту. Матеріали IX міжнародної науково-практичної конференції*. Івано-Франківськ. С. 293–295.
9. Яремко Я. (2009) Стратифікація концепту. *Мовознавство*. № 1. С.60-69.
10. Bartmiński J. O (1993) profilowaniu pojęć w słowniku etnolingwistycznym. *O profilowaniu pojęć. Wybór prac*. Lublin. S. 7–17.
11. Wierzbicka Anna (2006). *Semantyka jednostki elementarne i uniwersalne*. – Lublin: Wydawnictwo UMCS. 505 s.

ОНІРИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ В РОМАНІ В. АРЕНЄВА «ДИТЯ ПЕСИГОЛОВЦІВ»

Золотаревська Анна Олегівна

здобувач вищої освіти факультету української та іноземної філології
та мистецтвознавства

Дніпровський національний університет ім. О. Гончара, Україна

Науковий керівник: Кропивко Ірина Валентинівна

канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри української літератури
Дніпровський національний університет ім. О. Гончара, Україна

Володимир Арєнєв відомий українському читачеві як сучасний письменник-фантаст, котрий пише як підліткову, дитячу літературу, так і наукову прозу для дорослих. Він є автором низки романів, прозових збірок, оповідань та повістей, зокрема книг «Бісова душа, або Заклятий скарб» (2003), «Місто Тисячі Дверей» (2004), «Книгоїд» (2005), «Відчайдушний боягуз» (2018), «Сапієнси» (2019), «Заклятий меч, або Голос крові» (2020), «Скарбничка історій» (2022), а також трилогії «Сезон Кіноварі», що на даний момент складається з двох романів – «Порох із драконових кісток» (2015) і «Дитя песиголовців» (2018). Доробок письменника досліджували такі літературознавці й критики, як М. Андрушко, Р. Зарічний, А. Пітик, К. Пітик, А. Славкіч, А. Штефан. Для вивчення оніричних елементів було обрано роман «Дитя песиголовців», який був оцінений експертами та літераторами в рамках премії «Топ БараБуки» (номінація «Підліткове фентезі року», 2018) та Всеукраїнської літературної премії імені Михайла Коцюбинського (номінація «Дитяча література», 2020).

Мета статті – визначити специфіку оніричних елементів у романі «Дитя песиголовців» та їх роль у сюжеті твору.

Онірична література – художні тексти, що включають сновидіння та / або марення героїв. Часто оніричні елементи вживаються для мотивації колізій, фабульних структур, які не були продемонстровані у зав'язці художнього твору, тим самим порушуючи розвиток дії своєю нелогічністю, наприклад надмірне фантазування в реалістичних текстах [3, 153]. Найповніше практика використання елементів сну реалізована сюрреалістами, хоча також наявна в українському реалізмі і не є забутою в літературі ХХІ століття.

На думку Г. Віват, художній сон вважається вагомим методом розкриття авторського бачення світу. Прийомом сну, у загальному його розумінні, поети користувалися з метою увиразнення думки і світовідчуття героя, розкриття особистісного, що часто знаходиться за порогом дійсного і конкретного в часі й просторі [2, 18]. Сни відображають ретроспективу, або ж дійсність головного героя, і перспективу, яка може сприйматися і як очевидне бажання героя, і як невідома мрія.

Детальніше теорію сновидінь у літературі розробив Ю. Лотман на основі концепції «текст заради тексту». Літературознавець вважає оніричний стан героя чимось ірреальним у реальному тексті, своєрідним семіотичним дзеркалом, яке дає можливість сприймати авторську позицію через символіку, що демонструється в момент сну героя [4, 15].

В. Чайковська вбачає роль сновидінь у художньому тексті у глибшому розкритті психології персонажів. Розвиток психології характерів у тих чи тих художніх творах будується на спостереженнях, які відповідають науковим поясненням таких явищ, як фази сну [5, 182]. Також дослідниця говорить про доцільність використання оніричних елементів для передавання прогнозованості героєм своєї долі, як це було

в повісті І.Нечуя-Левицького «Бурлачка» та романі «Хіба ревуть воли, як ясла повні» Панаса Мирного та Івана Білика [5, 184].

У романі «Дитя песиголовців» В. Аренєва тема сну й марень персонажів використовується як засіб оприявлення їх взаємодії з потойбіччям, для посилення фантастичного зображення, спосіб поєднання дій різних персонажів в один логічний ланцюг, прийом, що натякає на майбутній розвиток подій твору, виступає додатковим елементом сюжету, який впливає на вирішення центральної проблеми.

Упродовж усієї дії роману головна героїня Марта Баумгертнер намагається знайти спосіб повернути до фізичного життя свого батька, колишнього військового, який загинув у країні песиголовців і продовжує існувати завдяки чарівним яблукам. Напруженість експозиції підсилюється збігом різних таємничих обставин, таких як зникнення сім'ї однокласника, безпідставне на перший погляд закриття спортзалу, а згодом і зникнення класного керівника. На початку твору головна героїня живе в межах фізичної реальності, але протягом декількох днів її переслідують сни, котрі, як виявиться згодом, пов'язані з її батьком і які є своєрідним порталом у минуле. Поступово Марта дізнається про свої надприродні здібності відьми, за допомогою яких вона здатна впливати на події у різних часових напрямках. Марта – допитливий і рішучий підліток, що готовий стати опорою для всіх, хто потребує допомоги. Вона виступає в образі рятівниці та месії, змінює хід історії через подорожі у періодах та місцях, які у творі визначаються як структурування часу та простору [1, 192].

Окрім рішучих дій головної героїні та фантастичного полотна історії, роман «Дитя песиголовців» побудований на алегоріях і символізмі: флейта – символ негативних спогадів і батьківської любові, війна за рікою – воєнний конфлікт на Донбасі, жолудь – символ пам'яті предків, яблука – символ продовження життя та спасіння. Це додає своєрідного ефекту маскуванню багатьох ситуацій і образів твору, які пов'язані з соціально-політичною ситуацією у світі та будуть зрозумілі читачам, які розуміють алегорію як літературне явище.

В окремих фрагментах роману, які, як виявляється згодом, є сновидінням, В. Аренєв застосовує прийом заперечення, що замінює одну реальність – зі сновидіння, в іншу – сьогодення. При цьому автор робить так, що Марта, яка бачить сни, відмовляється сприймати зображуване уві сні потойбіччя і бажає повернутися до реального світу, де вона постає не відьмою, яка рятує свого батька та його побратимів, а випускницею, що має допомагати вчителю з роботою шкільного журналістського гуртка. Детальніше це продемонстровано у цитаті: «...усе це сон, всього лиш сон, і я взагалі не Раймонд Баумгертнер, я його донька, Марта, [...] зараз продзвенить будильник і я прокинуся, і піду до Інкубатора, а потім зустрінуся з Віктором, а це сон, просто сон, один із тих, які я бачу, коли батько у себе на кладовищі грає на флейті, [...] це все сталося із ним, не зі мною, не зі мною!» [1, 7]. Також прийом заперечення використовується як захисна реакція свідомості Марти на події, котрі вона пережила у фізичній дійсності, щоб уникнути їх впливу на її життя: «Їй захотілося, щоб усе це виявилось сном, маренням, потьмаренням пам'яті. Жодної розмови зі Штоцем, жодної площі, нічого не було».

Також у романі мотив сну сприймається і як звичайне марення, використане з метою опису та пояснення художнього світу, чим автор увиразнює його відмінність порівняно зі звичним нам світосприйняттям. Це видно в епізоді бесіди Марти з батьком на цвинтарі, де батько казав про те, як заважають справжні сни на службі, яка у творі описується завуальовано – «за річкою». Такі сни приховано й неоднозначно демонструють соціальне полотно роману, що так чи так резонує з нашою дійсністю. Розповіді батька про повоєнні сни [1, 62], що переважно подані в монологічному викладі, допомагають читачу сформувати психологічний портрет військовослужбовця, провести паралелі із сьогоденням, коли в межах

повномасштабного вторгнення військовим доводиться працювати над соціальною адаптацією та психологічною реабілітацією.

Крім того, оніричні елементи в романі «Дитя песиголовців», будучи активною частиною сюжету, беруть участь у вирішенні проблеми, яку персонажі намагаються розв'язати протягом роману. Сновидіння Марти, Чепуруна та інших героїв твору однакові, з подібними символами (яблука, флейта, жолудь) і підводять до єдиного розвитку подій. Саме після тлумачення таких снів головна героїня починає проводити паралелі між двома реальностями – фізичною та тією, з якою вона стикається уночі, коли спить. Марта, яка на початку твору часто виступає лише спостерігачем, а не активним персонажем сну, аналізує ситуацію, що виникає, і усвідомлює її зв'язок із розвитком подій у фізичній реальності, де приховані чи завуальовані поняття, суть яких вона поступово розуміє і які мають привести її до вирішення ситуації, щоб порятувати батька та його побратимів. Зокрема образ флейти вживається як провідник у часі, який допомагає зв'язати усі сновидіння роману та його художній світ у реальному часі.

Сон у тексті є також елементом нагадування про травматичні події минулого, від яких герої, зокрема військові, намагаються психологічно відсторонитися попри життєву необхідність для них таких спогадів. Це продемонстровано епізодом на День пам'яті, коли військові сходяться на думці, що вони мають не забувати пережиті події та уникати їх, а пропрацьовувати і проводити зв'язок між минулим, про яке ніхто не має знати, і теперішнім, на яке вони мають вплив: «Щоб воно не повернулося до нас у сні, ми мусимо випускати його. Випускати в себе. Все те, про що ми забули завдяки чаклунству. Все те, що робить нас нормальними людьми і дозволяє жити з рідними».

В епілозі В. Аренєв зображує не реальний стан подій, а черговий сон Марти, у якому події отримують певний логічний фінал, своєрідну розв'язку. Йому передував епізод зі спробою теракту в школі для знищення спортзалу, в якому зберігалися драконові кістки. Врешті учні та працівники школи врятовані, а винний, ймовірно, буде покараний. У цьому сновидінні автор розкриває образ «слідчого» Рудольфа Хаустхоффера як «добродія» з прихованою корисливою метою. Марта звільняється від обов'язку з вирішення проблеми, але стає заручницею домовленості з паном Хаустхоффером про співпрацю з пошуку кісток. Цим сном автор натякає на незавершеність історії, можливу інакшу її версію та підводить читача до її продовження в рамках циклу «Сезон Кіноварі».

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, ми підтверджуємо, що оніричні мотиви в романі «Дитя песиголовців» Володимира Аренєва використані як засіб спілкування персонажів із потойбічним світом, для посилення фантастичного зображення художньої картини, спосіб поєднання дій різних персонажів в один логічний ланцюг, а також сні є елементами сюжету, які впливають на вирішення основної проблеми роману. За допомогою прийомів заперечення, алегорії та художнього символізму автор подав історію не лише як фантастичну розповідь, а і як твір з глибоким соціальним підґрунтям.

Список використаних джерел:

1. Аренєв В. Дитя песиголовців. Київ: Києво-Могилянська академія, 2018. 294 с.
2. Віват Г. Концепція множинності інтертекстуального дискурсу у творчості поетів дисидентів (І. Калинець, М. Руденко, І. Світличний, В. Стус): автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.01. Київ, 2011. 38 с.
3. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т.1-Т.2 / авт. упоряд. Ю.І. Ковалів. Київ: Академія, 2007. 624 с.
4. Лотман Ю. Семиосфера. Санкт-Петербург : Искусство-СПб, 2000. 704 с.
5. Чайковська В. Сон і сновидіння як художні прийоми психологічного розкриття персонажів в українській літературі. *Волинь – Житомирщина*. 2002. № 9. С. 182–185.

РОЛЬ ПРИСЛІВ'ІВ У ТЕКСТОВІЙ СТРУКТУРІ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО ТА ОСКАРА ВАЙЛДА

Гула Вікторія Іванівна
студентка групи ПАН - 2024

факультету української та іноземної філології
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Сливка Любов Зеновіївна

кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри англійської мови та перекладу

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Фольклор – є одним з елементів, який допомагає усвідомити національну культуру. Блискучим прикладом усної народної творчості є зокрема і прислів'я. Вони містять у собі досвід та мудрість наших пращурів, зберігаються та передаються з покоління в покоління. Прислів'я різноманітні за змістом та відображають різні аспекти життя кожного народу.

Література слугує своєрідним мостом між людьми різних культур, адже її автори часто використовують численні фразеологізми, притаманні їхньому народові. Саме тому важливо читати та аналізувати ці зразки народної творчості, аби краще розуміти інші народи та їхнє світобачення.

Українська мова дуже багата на прислів'я. Вони збагачують нашу мову, роблять її милозвучною. Тому українські письменники широко використовують їх у своїй творчості. Візьмемо для прикладу Т. Шевченка: «Брехнею увесь світ пройдеш – та назад не вернешся.» («Кобзар»); Лесю Українку: «Хліб добрий, дівонько, а не людина» («Лісова пісня»). [1, с. 22]

В англomовній літературі також можна знайти використання народних прислів'їв як елементів художнього твору або як частину персонажів та їх мови. В більшості випадків ці прислів'я і фрази використовуються для вираження характеру, мудрості або місцевого колориту. Ось кілька прикладів у представників англійської літератури: Шекспір ("Гамлет"): «Give every man thy ear, but few thy voice.» – Дай своє вухо кожному, але свій голос лише кільком. Марк Твен («Pudd'nhead Wilson»): "When angry, count four; when very angry, swear." – Коли сердитий, рахуй до чотирьох; коли дуже сердитий, лайся. [2, с. 177]

Мета нашої розвідки полягає у тому щоб розглянути, проаналізувати та порівняти роль прислів'їв у творчості таких представників англійської та української літератури як О. Вайлда, та М. Коцюбинського. Нами було застосовано контекстуально-інтерпретативний аналіз, лінгво-прагматичний аналіз та комплексний перекладознавчий аналіз прислів'їв та приказок в англійській та українській мовах.

Оскар Вайлд – англійський письменник ірландського походження, майстер неперевершених парадоксів, автор декількох збірок казок ("Щасливий принц", "Гранатова хатинка"), віршів, повістей, оповідань ("Злочин лорда Артура Севіля" (1891). Також варто виділити написану Вайлдом казку «Хлопчик-Зірка» (1888), адже в ній можна знайти безліч прикладів вживання прислів'їв, які показують, що потрібно бути добрими, милосердними, допомагати один одному, що головне не зовнішність

людини, а її внутрішній світ. І ось приклади на підтвердження цього: Не шукай краси, а шукай доброти. Не краса красить, а розум. [3, с. 46, 48]

У 1890 році він написав один із найвідоміших своїх творів – роман «Портрет Доріана Грея», у якому знайшла своє відображення його філософія про те, що мистецтво вище за життя. І це зовсім не дивно, адже письменник був одним із найбільш характерних представників течії естетизму в англійській літературі. У своєму романі автор торкається такого важливого питання, як співвідношення зовнішньої і внутрішньої краси та моралі.

Усім нам відомий вислів, що краса врятує світ. Чому ж краса, якою був так щедро наділений герой роману Доріан Грей, привела його до загибелі?

Життя цього молодого красивого аристократа було легким і безхмарним, не зважаючи на ранню втрату батьків. Доріан виховувався у багатого опікуна, який залишив йому велику спадщину. Здоровий, красивий, багатий, він жив, ні в чому не маючи нестатку, задовольняючи будь-які свої примхи. Одну з них задовольняє його друг-художник, даруючи Доріану його портрет, який справді був витвором мистецтва, адже ніби дзеркало відображав образ власника. Юнак забажав, щоб обличчя його – молоде і прекрасне – назавжди залишилося таким, а старів лише його портрет і так і стається. Роки наче обминали його, обличчя залишалося таким же молодим і красивим, а старів портрет, на якому відбивалися всі вади, негідні вчинки Доріана. А таких було більш ніж достатньо. Черствий егоїст за натурою, він обрав своїм життєвим девізом красу й насолоду, зовсім не піклуючись про те, як його вчинки впливають на інших. «Час – втрата грошей». «Брехня – це правда інших людей». [4, с. 121, 204]

У світських колах про нього пішла неслава. Своїм прекрасним, молодим обличчям він уже не може ввести в оману людей, які його добре знають. І лише колишній друг Безіл Холлуорд намагається наставити його на добрий розум. Але розбещений Доріан у гніві вбиває художника, добре подбавши про те, щоб знищити усі сліди злочину.

І ось тепер німим докором Доріану став його портрет, на якому відбилися і його зморшки, і кров на руці вбивці, і той лицемірний вираз обличчя, коли Доріан хотів окремим порядним вчинком відкупитися від долі. Портрет став його еством, ним самим, його совістю. А від себе нікуди не втечеш. Що може дати людині тихе, спокійне, розмірене життя? Чисте сумління. Совість. Саме вона – найсправедливіший суддя і найсуворіший кат. Від неї неможливо відкупитися, її не можна ввести в оману. Але Доріан Грей цього ще не розуміє, тому і прагне забезпечити собі надалі спокійне життя, знищивши портрет, бо вважає його винуватцем свого падіння. Але встроївши ніж у портрет, він убиває себе, бо справжнє обличчя з портрета – гідке й потворне – переходить на Доріана. «Потворність – це єдина ... реальність». [4, с. 159]

Отже, бачимо, що твори Вайлда, зокрема «Портрет Доріана Грея», і його п'єси, наповнені такими глибокими спостереженнями та розумними зауваженнями, що їх з легкістю можна розглядати як сучасний та вишуканий еквівалент традиційних прислів'їв. Вони допомагають краще розкрити характер головного героя.

Михайло Михайлович Коцюбинський – блискучий письменник-реаліст й талановитий фундатор модерністського мистецтва. Читачів завжди приваблювали образи його героїв: закоханої і сміливої Соломії, доброзичливого й відповідального Василька, безстрашних Івана й Марічки.

Народившись в сім'ї дрібного урядовця багато займався самоосвітою: читав українську, і зарубіжну класичну літературу, вивчав історію, психологію та

філософію. Велике враження справили на нього твори Марка Вовчка, Тараса Шевченка, Панаса Мирного.

У творчому доробку Коцюбинського повість «Дорогою ціною», написана 1901 року, посідає особливе місце. Заклик до звільнення людини від соціального, національного, духовного гніту, прагнення до розкріпачення людини прозвучали сильно і пристрасно, не полишаючи байдужими читачів.

Час і вічність, символічні образи у повісті Михайла Коцюбинського «Дорогою ціною». Влучно використав письменник і народні прислів'я. Доцільність вживання прислів'їв у творі підтверджується тим, що вони відповідають ситуаціям, в яких опиняються герої, висловлюють їхні думки, почуття, мотиви, цінності.

Появу Соломії – вірної подруги і надійного товариша – Остап привітав прислів'ям: «При своїй небозі добре і в дорозі». Наприклад, коли Остап і Соломія тікають від пана, вони кажуть: «Воля – маленьке слово, а всі йому раді.» Це прислів'я висловлює прагнення Остапа та Соломії до вільного життя, яке вони шукають за Дунаєм. «Любиш козу, люби й роги» – це прислів'я відображає вірність та самовідданість Соломії, яка не залишає Остапа, навіть коли він поранений. «Що посієш, те й пожнеш» – це прислів'я відкриває трагічну долю героїв, які платять дорогою ціною за свою волю та кохання. [5, с. 14, 17, 35, 44]

Таким чином, прислів'я у творі «Дорогою ціною» є не тільки художніми засобами, а й знаками національної культури та громадянської позиції. Вони несуть у собі глибокий зміст, який розкриває ідею твору, характери героїв та настрої автора. Тут прислів'я не лише створюють атмосферу реалізму, емоційності та динамізму, а й відбивають народну мудрість, життєвий досвід, історичну пам'ять та волелюбність українського народу.

Список використаних джерел:

1. Кудіна О., Пророченко О. Перлини народної мудрості: посіб. для студ. Та виклад. вищ. навч. закл. Вінниця: Нова Кн., 2005. 320с.
2. Деркач Н. Систематизація жанрових ознак англійського прислів'я. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. сер. філологічні науки. 2009. № 81. С. 175–181.
3. Вайлд О. Казки з усього світу. Зоряний хлопчик. Харків: Ранок, 2020. 48с.
4. Вайлд О. Портрет ДоріанаГрея. Харків: Фоліо, 2019. 224с.
5. Коцюбинський М. Дорогою ціною. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2019. 96с.

СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ ПУБЛІКАЦІЙ ДЛЯ ГАЗЕТНО-ЖУРНАЛЬНИХ ВИДАНЬ ПРО МІСТИЧНІ ТА ПАРАНОРМАЛЬНІ ЯВИЩА

Карпенко Вероніка Валеріївна

Здобувач вищої освіти ННІ філології та журналістики
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Дослідник Ю. Ковалів на сторінках «Літературознавчої енциклопедії» (2007) у своїй статті дає визначення про містику, що це на погляд, дещо широко й розмито: «загадкове, таємниче, надприродне, непояснюване. Також він характеризує проблеми надчуттєвого способу онтологічного пізнання та його наслідків».

Більшість людей вірять, що це вміння говорити з людьми, які давно померли, або з іншими істотами потойбіччя.

Міфологію українців справедливо вважають однією з найбагатших у слов'янському світі. Незважаючи на серйозний спротив «язичницьким забобонам» з боку церкви, давні уявлення та повір'я не тільки не відійшли в минуле, але й нерідко, увібравши нові християнські елементи, лише збагатилися. Сьогодні, наприклад, важко уявити розповіді про «нечисту силу», де б не згадувалося про освячене зілля, паску, воду тощо як обереги від неї.

Безперечно, християнство зруйнувало давню систему вищої міфології, богів та їхніх культ. Сьогодні про неї залишилися тільки нечисленні згадки, окремі з яких до того ж викликають сумніви.

Дослідники слушно зауважують, що як узагальнене поняття «нечистої сили» чорт може замінювати майже всіх інших демонічних істот.

В Україні тема про паранормальні явища та містику, є популярною й серед друкованих медіа Професор Д.Угринович назвав п'ять —головних соціальних факторів, що визначають людську віру в містику. Це інтенсифікація трудової діяльності, нервові перенавантаження, різке загострення екологічної ситуації, постійна невпевненість у завтрашньому дні і, як наслідок, безробіття й розорення дрібних власників, насамкінець, - загроза термоядерної катастрофи, але це також може бути і війна. Містика та паранормальні явища під час війни можуть відображатись у формі різних повір'їв, легенд, та спроб пояснення цих явищ, що виникають в умовах стресу, страху та неспокою. Такі явища можуть бути спрямовані на зменшення тривоги, збільшення віри в перемогу або відповідно до вірувань, як захист від небезпеки. Сюди належать:

1. Військові спекуляції. У період війни, коли суспільство перебуває в напруженому стані, можуть з'являться різні спекуляції та міфи, що стосуються паранормальних явищ. Наприклад, вірування в силу або захисні якості певних амулетів, талісманів або обрядів.

2. Вірування у надприродне. Військові конфлікти можуть підсилювати віру в природні сили та істот, такі як боги, ангеди, демони, які, за легендами та міфами, впливають на воєнні події та долі людей.

3. Міфи про дивовижні події. Це можуть бути легенди про героїчні подвиги, надзвичайні спасіння, чи несподівані повороти військових подій, які приписують втручання надприродних сил.

Для споживача такого світогляду достатньо емоційно-почуттєвого сприйняття дійсності. Під час аналізу було виявлено, що підготовка матеріалів про містичні та

паранормальні явища вимагає від журналістів певного рівня об'єктивності та критичного мислення. Це особливо важливо у зв'язку з ризиком впливу на читачів, що може призвести до поширення міфів та спекуляцій. Крім того, підготовка матеріалів про містичні явища вимагає від журналістів глибокого розуміння психології та культурології, щоб правильно подати цю інформацію та інтерпретувати їх для аудиторії.

Можна зазначити також, що зростання інтересу до містичних та паранормальних явищ у сучасному суспільстві ставить перед журналістами нові виклики. Відкриваються шляхи для створення цікавого матеріалу, але водночас постає велика відповідальність перед аудиторією та необхідність уникнення маніпуляцій та спекуляцій. Таким чином, підготовка матеріалів про містичні та паранормальні явища є складним, але важливим завданням для сучасної газетно-журнальної практики, яке вимагає від журналістів не лише професійності, але й етичності та вміння донести об'єктивну інформацію до своєї аудиторії.

Список використаних джерел:

1. Svystunov S. V. Occultism and the latest mysticism in Ukraine. *Factors of Occultism. Ukrainian Religious Studies*. 2008. No. 46. P. 382–402. URL: <https://doi.org/10.32420/2008.46.1936>
2. Ю. І. Ковалів. Літературознавча енциклопедія. 2007. 624 с.

СЕКЦІЯ XX. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING METHODS

Kruk Alina Anatoliivna

ORCID ID: 0000-0002-0867-1410

Candidate of Philological Sciences,

Senior Lecturer of the Department of Foreign Languages

Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University, Ukraine

Communicative learning methods are important for the development of students' mental abilities, especially when it comes to foreign language communication. Many Ukrainian (O. Guliaieva [2], R. Hryshkova [1], Yu. Ivashchenko [2], L. Petrechuk [2], G. Shvachych [2], O. Sobolenko [2], V. Tolstoy [2]) and foreign scientists (G. Bassham [3], Hooks Bell [4], W. Irwin [3], H. Nardone [3], J.M. Wallace [3]) studied various issues and components related to the communicative methodology of teaching English, as well as system of various assignments for the formation of speaking competence in English for specific purposes.

Communicative competence includes the ability to communicate effectively, listen to various professionally oriented information, express one's opinions and argue them. Raiisa Hryshkova, considering the issue of complex tasks for the formation of speaking competence in ESP, claims that nowadays education is interpreted as means of integrating the individual into the surrounding world, which requires the ability to communicate and cooperate [1, p. 83]. Communicative competence involves understanding language norms, context and cultural characteristics.

The development of students' communication skills is necessary for personal and professional growth. The development of virtual communication using various social networks is quite relevant and effective today. Gennadiy Shvachych with a number of authors in their scientific work "Modern information and communication technologies" note that thanks to the computer, a person learns the latest electronic means of information and has learned to act in conditions of open communication. The penetration of information technologies into the everyday life of people is gaining global scope [2, p. 84]. The authors add that interactive communication can be carried out by using ICQ, Window Messenger, Skype, IRC and www-chat services, Internet pagers, IP telephony and much more [2, p. 84].

When forming various communicative exercises for learning ESP, it is necessary to take into account the task of developing students' critical thinking. Gregory Bassham, William Irwin, Henry Nardone and James M. Wallace state that "Critical thinking teaches a wide range of strategies and skills that can greatly improve your ability to engage in [...] critical evaluations" [3, p. 9]. The preparation of tasks should also include the development of imagination, which is no less important in classes. "We need imagination to illuminate those spaces not covered by data, facts, and proven information" [4, p. 59] points out Bell Hooks.

In general, taking into account all the above, the use of foreign language communication contributes to the expansion of the worldview, increases the

competitiveness of students in the labor market, and helps to prepare students to be confident communicators in various contexts of real life.

References:

1. Гришкова Р.О. Методика навчання англійської мови за професійним спрямуванням студентів нефілологічних спеціальностей. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. 220 с.
2. Швачич Г.Г. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології : навчальний посібник / Г.Г. Швачич, В.В. Толстой, Л.М. Петречук, Ю.С. Іващенко, О.А. Гуляєва, О.В. Соболенко. Дніпро : НМетАУ, 2017. 230 с.
3. Bassham G. Critical thinking. A student's introduction / Gregory Bassham, William Irwin, Henry Nardone, James M. Wallace. N.Y. : McGraw-Hill, 2011. 490 p.
4. Hooks Bell. Teaching critical thinking. Practical Wisdom. N.Y., London : Routledge, Taylor and Francis Group, 2010. 191 p.

THE IMPORTANCE OF LISTENING EFFECTIVELY

Ratushna Lidiia

senior lecturer

National University of Kyiv-Mohyla Academy, Ukraine

Introduction. Speaking and listening are interconnected activities in the process of communication among people. When the interlocutor is attentive while listening to the speaker, he is able to respond to the speaker's words properly. In addition to this, he can remember some useful information, which can be of benefit to him. As he listens, he can actively take part in communication through facial expression, eye contact and occasional quick replies to show his interest in what the speaker says.

The aim is to show the importance of having good listening skills not only for active participation in conversational and other activities at lessons of General English, ESP courses or some other complex presentations. Moreover, people who are good at listening usually enhance their chances of getting a job, as it is considered to be the most important skill for the employee. Once you get a job, being a good listener, you are likely to win promotions and raises, as the executives do not want other companies to hire them away.

Materials and methods. Listening is not a passive activity, but it is really hard work, especially while learning a foreign language. A bad listener is characterized by indifference to the subject and poor understanding of the main ideas. He can easily get distracted by the speaker's delivery or the way he/she looks and become too emotional when certain topics are mentioned. He can allow his own points drown the speaker's ideas and can get very keen to talk himself.

Though listening is a difficult task, there are some abilities that students have to develop to better understand and fix the material they hear. The first step is to prepare yourself physically. Get plenty of sleep the night before the lesson. To avoid lethargy in a warm classroom in mid-afternoon you may take a walk outdoors in the fresh air to feel energetic and keen-minded at your lesson.

The next step is to prepare yourself intellectually. If the subject matter of the speech is complex, read the material relevant to the topic, which will make it easier to understand the lecturer.

Try to resist distractions. There may be different kinds of auditory and visual distractions in the classroom. You may also feel physical distractions, such as, headaches or stuffy noses, uncomfortable chairs, too hot or too cold temperature in the room. Another problem may be mental distractions, such as, personal worries, different problems and daydreams. How can students keep their minds from wandering? Only by using strict self-discipline. Prepare yourself for listening by arriving in the room some time earlier. Find a less distraction-free seat to avoid, for example, blinding sunlight or some friends who might bother you while whispering. Make yourself comfortable when the speech begins, concentrate on a speaker's message.

Listen analytically and take notes to better concentrate on the topic. Focus on main ideas as you listen to the speech. Try to recognize difference between main ideas and secondary or supporting material, such as, different data and stories used to prove the main points.

A good listener should take notes for obvious reasons:

1. It will help you to write down the most important speaker's ideas, which are impossible to keep in mind unless you have very special memory skills.
2. It improves your ability to listen analytically differentiating between main points and supporting material.

3. Note taking is a good way to concentrate on the speaker's words and not let your mind wander. And try not to put down the speaker's exact words, but write them in your own words to check that you understand what is said.

One of the effective ways for taking notes is to put main ideas in one column, supporting material in a second column and listener's reactions in a third column. This reaction column is intended for interaction with the speaker and helps you make up questions when the question-and-answer period begins.

Results and discussion.

As a listener you have three important responsibilities to a speaker:

1. Be polite and listen attentively to the speaker. Try to avoid all kinds of rudeness, such as, whispering with you friends, or reading a newspaper, or even falling asleep in the audience, which might cause some embarrassment to the speaker.

2. Provide encouragement by taking notes, looking directly at the speaker, letting your face show interest and animation to help the speaker do a good job. The more support you give a speaker, the better the speech will be, the more valuable information you may obtain.

3. Take positive approach to the speaker and avoid prejudgement. While listening to the speech, try to concentrate on the message rather than on a speaker's looks, dress or delivery. Give every speaker a fair chance.

Conclusion. In summary, good listening skills affect favourably every aspect of human lives, leading to mutual understanding in the process of communication between people at home with your family, at work with your colleagues, at any educational establishment between students and teachers, being vitally important for getting high quality education.

References:

1. Julia M. Dobson, Effective Techniques For English Conversation Groups, English Language Programs Division Bureau and Cultural Affairs, United States Information Agency, Washington, D.C., 1992.
2. Hamilton Gregory, Public Speaking for College and Career, Asheville-Buncombe Technical College, Random House, New York, 1987.

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДІВ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ТА НЕЧІТКОЇ ЛОГІКИ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЯК НАПРЯМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Деревянчук Олександр Володимирович

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри професійної та технологічної освіти і загальної фізики
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Сучасне суспільство перебуває в епісі значних трансформацій, що вимагає перегляду підходів у всіх сферах нашого життя, включаючи освіту. Успішність розвитку інноваційної освіти залежить від готовності педагогічних працівників до роботи в умовах постійно змінюваного освітнього середовища, їх здатності гнучко реагувати на потреби суспільства та особистості [1].

В умовах цифровізації, коли цифрові навички стають необхідною складовою на ринку праці, нагальною постає потреба удосконалення освітнього процесу у вищій школі [2; 3]. На тлі цифрової революції спостерігається фундаментальна зміна технологічних ландшафтів, що зумовлює необхідність використання сучасних технологій для забезпечення ефективного навчання [4; 5]. Впровадження цифрових технологій дозволяє індивідуалізувати навчання та підвищує його ефективність шляхом забезпечення гнучкості та адаптивності [19].

Педагоги мають бути гнучкими та адаптивними, розвивати міжпредметні зв'язки та культуру співпраці та комунікації [7]. Такий підхід до удосконалення освітнього процесу вищої школи відповідає вимогам сучасного цифрового світу і є необхідним для забезпечення якісної освіти. Таким чином, актуалізується проблема підготовки майбутніх фахівців інженерно-педагогічних спеціальностей, які будуть володіти не тільки педагогічними навичками, а й технологічними. Своєю чергою освітні програми підготовки таких фахівців мають удосконалюватися відповідно до запитів ринку праці.

Для формування і розвитку навичок затребуваних на ринку праці, в закладах освіти запроваджується STEM-освіта, реалізуються проекти, що базуються на комп'ютерному моделюванні, яке відрізняється від традиційного навчання. Цей тип діяльності сприяє розвитку аналітичних та творчих здібностей студентів, а також сприяє формуванню їх самостійності та навичок роботи в команді [8].

На даний час в освіті обробляються великі об'єми даних, які отримуються на різних етапах освітнього процесу [9; 10; 11]. Наприклад, обробляються параметри студентів та результати їх навчання з різних предметів. При аналізі таких даних вирішуються задачі Data Maning, оскільки з великої вибірки даних потрібно отримати тільки деякі корисні характеристики [12; 13]. Аналіз освітніх даних у ручному режимі є досить трудомістким і вимагає високої кваліфікації виконавця. Тому з метою зменшення трудомісткості аналізу та підвищення його точності можна проводити комп'ютерний аналіз освітніх даних методами кластеризації [14] з використанням засобів нечіткої логіки [15; 16; 17].

В освітньому процесі використовуються також технології аналізу даних, які радикально трансформують традиційні підходи до навчання та управління освітніми ресурсами. Кластеризація та нечітка логіка є ключовими інструментами в цій трансформації, забезпечуючи створення адаптивних навчальних систем, які враховують унікальні потреби та особливості кожного здобувача освіти [14; 18].

Кластеризація використовується як метод інтелектуального аналізу даних для групування здобувачів освіти за подібними характеристиками або навчальними потребами. Це дозволяє закладам освіти більш точно налаштовувати навчальні матеріали та методи навчання, а здобувачам освіти – кращому засвоєнню матеріалу. Кластеризація може також використовуватися для аналізу ефективності навчальних матеріалів та прогнозування успішності здобувачів освіти, що сприяє своєчасному виявленню та вирішенню освітніх проблем.

В освітній галузі застосування кластеризації сприяє ідентифікації поведінкових моделей студентів та реалізації належних заходів для покращення освітнього процесу. Також кластерний аналіз може бути застосований для оцінювання рівня складності тестових завдань, зокрема для визначення групи завдань з високою складністю.

Нечітка логіка в освітньому процесі дозволяє моделювати складні освітні задачі, інтегруючи невизначеність та непевність, які часто супроводжують процес оцінювання знань та навичок здобувачів освіти. Цей підхід може ефективно використовуватися для розробки персоналізованих навчальних планів, забезпечуючи при цьому високий рівень взаємодії та залучення здобувачів освіти.

Методи нечіткої логіки можуть бути ефективно інтегровані з кластеризацією [19].

«Для кластеризації даних застосовуються нечіткі алгоритми кластеризації (Fuzzy clustering, soft clustering), наприклад, алгоритми Fuzzy K-Means та Fuzzy C-Means (FCM). У нечітких алгоритмах кластеризації допускається належність одного елемента множини до декількох кластерів. Алгоритм Fuzzy K-Means є нечітким аналогом алгоритму K-Means. Особливістю алгоритму Fuzzy C-Means є автоматичне визначення кількості кластерів. Проте функції належності, обчислені нечіткими алгоритмами кластеризації, не в усіх випадках коректно описують належність певного об'єкту до різних кластерів з урахуванням вимог конкретної задачі» [20].

Інтеграція цих методів у освітній процес відкриває нові можливості для створення більш адаптивних, ефективних і персоналізованих освітніх систем. Водночас, така інтеграція потребує обережного підходу до збору, аналізу та використання освітніх даних, з особливою увагою до збереження конфіденційності та етики. Заклади освіти, що впроваджують такі технології, мають можливість не лише покращити якість навчання, але й оптимізувати освітній процес.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук В. І. Професійний розвиток педагогічних працівників в умовах інформаційного суспільства. *Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент : кол. монографія / за наук. ред. М. О. Кириченка, Л. М. Сергєєвої. Київ: Інтерсервіс. 2018. С.133-157.*
2. Kovalchuk, V.I., Maslich, S.V., Movchan, L.G., Lytvynova, S.H., Kuzminska, O.H. Digital transformation of vocational schools: Problem analysis. *CEUR Workshop Proceedings*. 2022. Vol. 3085. P. 107–123.
3. Kovalchuk V. High education system challenges in the context of requirements of labour market and society. *Scientific letters of academic society of Michal Baludansky*. 2016. P. 88–90.
4. Kovalchuk V., Tkachenko N., Soroka V., Tomash V., Kovalchuk A. Forming and Developing Future Masters' of Industrial Training of Motor Transport Profile Readiness for Applying Digital Technologies in the Conditions of Education Digitalization. *International journal of computer science and network security*. 2022. Vol. 22, № 5. P. 559-564. DOI: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.5.77>
5. Kovalchuk V. I., Sheludko I. V. Implementation of digital technologies in training the vocational education pedagogues as a modern strategy for modernization of professional education. *Annales Universitatis L*. 2019. №9. P. 122–138. DOI: 10.24917/20837276.9.13

6. Ковальчук В.І., Бирка М.Ф. Методичні рекомендації до курсу «Інформаційні технології» у ПТНЗ. Професія – «Кравець», (форма навчання – ТУ). К.: ТОВ «Майстерня книги». 2010. 136 с.
7. Kovalchuk V., Androsenko A., Boiko A., Tomash V., Derevyanchuk O. Development of Pedagogical Skills of Future Teachers of Labor Education and Technology by means of Digital Technologies. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. V. 22, № 9. P. 551–560.
8. Kovalchuk V., Shevchenko L., Iermak T., Chekaniuk K. Computer modeling as a means of implementing project-based activities in STEM-education. *Open Journal of Social Sciences*. 2021. Vol. 9, № 10. P. 173–183. DOI: 10.4236/jss.2021.910013
9. Aldowah H., Al-Samarraie H., Fauzy W.M. Educational data mining and learning analytics for 21st century higher education: A review and synthesis. *Telemat. Inform.* 2019. Vol. 37. P. 13-49. DOI: 10.1016/j.tele.2019.01.007
10. Ahuja R., Jha A., Maurya R., Srivastava R. Analysis of Educational Data Mining. In *Harmony Search and Nature Inspired Optimization Algorithms*. Springer: Singapore. 2019. P. 897–907. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-13-0761-4_85
11. Ніколаєнко С. М., Шинкарук В. Д., Ковальчук В. І., А. Б. Кочарян. Використання Big Data в освітньому процесі сучасного університету. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Вип. 60. №4. С. 240–253. DOI: 10.33407/itlt.v60i4.1681
12. Enitan Olabisi Adebayo, Ibiyinka Temilola Ayorinde. Efficacy of Assistive Technology for Improved Teaching and Learning in Computer Science. *International Journal of Education and Management Engineering (IJEME)*. 2022. Vol.12, № 5, P. 9-17. DOI:10.5815/ijeme.2022.05.02
13. Tereikovskiy I., Hu Z., Chernyshev D., Tereikovska L., Korystin O., Tereikovskiy O. The Method of Semantic Image Segmentation Using Neural Networks. *International Journal of Image, Graphics and Signal Processing (IJIGSP)*. 2022. Vol.14, № 6. P. 1-14. DOI:10.5815/ijigsp.2022.06.01
14. Balovskyak S., Derevyanchuk O., Kravchenko H., Ushenko Y., Hu Z. Clustering Students According to their Academic Achievement Using Fuzzy Logic. *International Journal of Modern Education and Computer Science (IJMECS)*. 2023. Vol.15, № 6. P. 31-43. DOI:10.5815/ijmecs.2023.06.03
15. Balovskyak S., Derevyanchuk O., Kovalchuk V., Kravchenko H., Ushenko Y., Hu Z. (2024). STEM project for vehicle image segmentation using fuzzy logic. *International Journal of Modern Education and Computer Science (IJMECS)*, 2(16), 45–57. <https://10.5815/ijmecs.2024.02.04>
16. Balovskyak S. V., Derevyanchuk O. V., Tomash V. V., Yarema S. V. Segmentation of railway transport images using fuzzy logic. *Trans Motauto World*. 2022. V. 7 № 3. P. 122-125
17. Fayek A. R. Fuzzy Logic and Fuzzy Hybrid Techniques for Construction Engineering and Management. *Journal of Construction Engineering and Management*. 2020. Vol. 146, № 7. P. 1–12. DOI: 10.1061/(ASCE)CO.1943-7862.0001854
18. Дерев'янчук О.В., Баловсяк С.В. Комп'ютерна програма "Кластеризація даних із використанням нечіткої логіки" ("ClusterFuzzy23"). *Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ)*. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір, № 123369, 31.01.2024. Ідентифікатор CR3206310124.
19. Дерев'янчук Олександр. Кластеризація освітніх даних із використанням нечіткої логіки: побудова прототипу інформаційної системи. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2024. Вип. 67. Том 1. С. 150 – 155. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/67.132>
20. Дерев'янчук Олександр. Застосування методів кластеризації та нечіткої логіки для інтелектуального аналізу даних в освітньому процесі. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2024. Вип. 68. Том 1. С. 130 – 137. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/68.125>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОГО КЕРІВНИЦТВА ПРОЦЕСОМ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Кошель Віталій Миколайович

ORCID ID: 0000-0001-7547-2879

канд. пед. наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

Васько Наталія Станіславівна

здобувач вищої освіти факультету дошкільної початкової освіти і мистецтв
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

Анотація: У статті висвітлено процес педагогічного керівництва процесом індивідуального оздоровлення дітей дошкільного віку засобами фізичного виховання з урахуванням потреб сучасного суспільства.

Проблема збереження здоров'я в усі часи привертала увагу вчених, але в епоху динамічних змін в способі життя людини, викликаних науково-технічною революцією та ситуацією пов'язаної з воєнним станом у зв'язку з військовою агресією росії, пандемією COVID-19, що спричинена коронавірусною хворобою SARS-COV-2 стала особливо актуальною [9].

В контексті сучасних досліджень проблем здоров'я зростає значення індивідуального збереження здоров'я людини в процесі її розвитку [10].

До вирішення проблеми збереження здоров'я в процесі фізичного виховання дітей прикута увага як вітчизняних так і зарубіжних провідних дослідників, а саме: Т. Андрющенко, Л. Артемової, В. Бальсевич, Г. Беленької, О. Богініч, Е. Вільчковського, Н. Денисенко, О. Іванашко, Л. Загородньої, М. Єфіменка, М. Комісарик, О. Козак, А. Кошель, В. Кошеля, О. Курка, Н. Лісневської, Л. Лохвицької, М. Машовець, С. Тітаренко, Ю. Шевченко, В. Усаков, М. Рунова Л. Сущенко, С. Юрочкіної та ін. [2-12].

Особливого значення у вирішенні як існуючих проблем здоров'я дітей, у зв'язку зі змінами в соціально-економічному житті суспільства належить науковим дослідженням, які розкривають ефективні механізми оздоровлення людей і дітей зокрема.

Протягом останніх десятиліть в результаті відповіді на суспільний запит, система дошкільної освіти знаходиться в досить складному етапі реформування. З одного боку, перехідний період, який переживає країна, військова агресія росії, пов'язаний з негативними об'єктивним впливом на їх діяльність. Це виражається, перш за все, в скороченні кількості закладів дошкільної освіти (далі ЗДО), що пов'язано як з негативною демографічною ситуацією, особливо в сільській місцевості, так і зі значним зниженням обсягу фінансування місцевим самоврядуванням територіальних громад в умовах децентралізації в Україні що призводить до виникнення базових ЗДО [7].

З іншого боку, соціально-економічні та політичні перетворення в Україні позитивно впливають на розвиток системи дошкільної освіти. Подолання минулих ідеологічних заборон і обмежень, інтеграція в європейську систему освіти, відкривають простір для втілення інноваційних ідей і підходів в систему дошкільної освіти [4].

Саме в таких умовах, сьогодні сформувались три організаційні системи фізкультурної освіти дітей дошкільного віку. Перша система – в закладах дошкільної освіти, яка складалася протягом десятиліть і є найбільш розробленою. Друга – в спеціалізованих центрах і школах, де на перший план висувуються специфічні цілі і завдання. Третя – в сім'ях, де фізичне виховання дітей, які не відвідують ЗДО, є або має бути частиною загального сімейного виховання [7].

Слід зазначити, що за останнє десятиліття число дітей, які залишаються в родині, збільшилося. Це зумовлює підвищення значимості ефективного виховання дитини в сім'ї. Однак система фізкультурної освіти дітей дошкільного віку вимагає спеціальних знань і умінь і в нашій країні розвинена не достатньо [2].

На наш погляд, це пов'язано з тим, що сім'ї, в яких проживають і виховуються діти, не охоплені дошкільною освітою, досить неоднорідні, що проявляється в соціально-економічних умовах їх життя, в освітньому рівні батьків, в їх інформованості з проблем виховання взагалі і фізичного зокрема.

Відзначимо також факт появи за останній час в Україні приватних «центрів розвитку» та «приватних закладів дошкільної освіти». Із загальної кількості дітей, які здобувають дошкільну освіту в закладах освіти: (99 %) – перебувають у ЗДО комунальної та державної форм власності а дитини (1 %) – у закладах приватної форми власності. Діяльність закладів приватної форми власності переважно орієнтована на вирішення досить вузького кола освітніх завдань і відповідно забезпечити фізичну готовність дитини до навчання в школі досить складно [7].

Внаслідок цього весь процес фізичного виховання дитини в умовах сім'ї залежність від знань і умінь батьків, які, як показує практика, мають володіти педагогічними технологіями контролю за фізичним станом дитини на наступних після народження етапах життя [3].

Однак не всі батьки володіють необхідним обсягом знань, недооцінюють значення фізичного виховання як основного фактора зміцнення здоров'я своєї дитини і недостатньо усвідомлено підходять до процесу фізичного розвитку, при цьому занижуючи і своє значення в цьому процесі.

Усвідомлення державою важливості даного аспекту відобразилось у новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти України яким передбачається активне залучення батьків до процесу розвитку рухової компетентності дитини, оскільки рухова діяльність є генетично обумовленою природньою потребою дитини, в процесі якої відбувається передача накопиченого досвіду суспільства новим поколінням [1].

При цьому важливим є створення і використання соціокультурного середовища, в якій буде організована різноманітна рухова діяльність. Взаємодія соціокультурних інституцій дає можливість створити умови для розвитку особистості дитини дошкільного віку, в тому числі і дошкільники з особливими освітніми потребами. Накопичений в історії суспільства досвід в оволодінні руховою діяльністю, облік її універсальності у вирішенні завдань виховання і навчання дітей дозволяє розглядати цей вид діяльності в контексті загальної культури як соціального процесу, в якому особливими засобами створюється можливість розвитку індивідуальних особливостей кожної дитини [8].

З огляду на ситуацію пов'язану з військовою агресією росії, пандемією COVID-19 спричинену коронавірусною хворобою SARS-COV-2, інші запроваджені карантинні та без пекові обмеження, перед системою дошкільної освіти внесла корективи, пов'язані з забезпеченням неперервності освітнього процесу, спроможністю ЗДО забезпечити якість і сталість здобуття освіти дітей дошкільного віку, необхідністю розвитку

дистанційної форми здобуття освіти, порушення гарантії прав громадян на забезпечення доступності освітніх послуг посилюють значення сім'ї [6].

Проте, незважаючи на значний інтерес держави до проблеми особистісного розвитку дитини в руховій діяльності, багато її напрямів в педагогічній теорії та практиці залишаються недостатньо розробленими, зокрема індивідуальне оздоровлення дітей дошкільного віку в умовах сім'ї.

Дошкільний вік – період основного етапу формування майбутньої особистості. Основна мета розвитку особистості – реалізація дитиною власного «Я», а також усвідомлення себе як соціального індивіда – успішно може реалізовуватись у процесі занять фізичними вправами. Рух, навіть найпростіший, є основою для розвитку дитячої фантазії, що є вищим компонентом у структурі формування особистості і являє собою найбільш змістовну форму психічної активності дитини, яку вчені розглядають як універсальну здатність, що забезпечує успішне виконання різноманітних видів діяльності [4].

Згідно з оновленою редакцією БКДО України – освітній напрямок «Особистість дитини» включає розвиток наступних компетенцій:

Рухова компетентність – це наявність стійкої мотивації дитини до щоденного прояву різних видів рухової активності, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розвиток фізичних якостей. Рівень рухової підготовленості є основою для формування навичок здоров'язбережувальної поведінки дітей дошкільного віку [1].

Здоров'язбережувальна компетентність – це сукупність елементарних знань про людину та її здоров'я, здоровий спосіб життя; стійка мотивація еколого-валеологічної спрямованості щодо пізнання себе та довкілля, яка спонукає до використання навичок здоров'язбережувальної поведінки; потреба в опануванні способами збереження та зміцнення власного здоров'я, орієнтованих на самопізнання та самореалізацію [1].

Крім цього, важливим аспектом, згідно нової редакції БКДО України передбачено участь батьків у розвитку рухової компетентності дитини, оскільки рухова діяльність є генетично обумовленою природньою потребою дитини, в процесі якої відбувається передача досвіду суспільства. При цьому важливим є створення і використання соціокультурного середовища, в якій буде організована різноманітна рухова діяльність. Взаємодія соціокультурних установ в освітньому процесі закладів дошкільної освіти дає можливість створити умови для розвитку особистості дитини дошкільного віку. Накопичений в історії суспільства досвід в оволодінні руховою діяльністю, облік її універсальності у вирішенні завдань виховання і навчання дітей дозволяє розглядати цей вид діяльності в контексті загальної культури як соціального процесу, в якому особливими засобами створюється можливість розвитку індивідуальних особливостей кожної дитини [5].

Достатній рівень рухової активності дитини, задоволення її потреби в русі можна забезпечити правильною організацією рухового режиму в ЗДО і сім'ї.

В умовах сім'ї такий руховий режим забезпечується правильним розпорядком дня, в якому повинен передбачатися час для різних видів активностей для розвитку рухової сфери дітей. Надаючи особливого значення ролі рухової активності в зміцненні здоров'я дітей дошкільного віку, можна визначити пріоритети в режимі дня.

З метою оптимізації рухової активності та загартовування дітей в сім'ї необхідно впроваджувати додаткові види рухової діяльності, пов'язані з комплексом заходів загартовування:

- прогулянки на повітрі;
- прогулянки по масажних доріжках, при наявності їх вдома;
- гімнастика після денного сну;
- рухові розминки;
- прогулянки ввечері;
- загартовування під час літнього часу;
- обтирання вологим рушником;
- заняття з фізичної культури [7].

Перед батьками стоїть завдання створити умови для максимального ефекту у формуванні навичок здорового способу життя, розвитку фізичних якостей але дуже важливе спілкування та комунікація з педагогами ЗДО.

Сучасна сім'я здатна і зобов'язана разом з закладом дошкільної освіти створити умови, сприятливі для здорового розвитку кожної дитини. Батьки мають прагнути до того, щоб створені ЗДО передумови всебічного розвитку підростаючого покоління реалізовувалися найбільш ефективно. Необхідно постійно піклуватися про дитину і організувати життя в сім'ї так, щоб вона мала можливість займатися руховою активністю.

Фізична культура має стати важливою складовою виховної та соціальної функції сім'ї.

Основними умовами повноцінного фізичного розвитку дитини є:

- раціональне, калорійне харчування;
- дотримання режиму дня;
- повноцінний сон;
- достатня тривалість перебування на свіжому повітрі;
- здорове та гігієнічне середовище;
- сприятлива психологічна атмосфера;
- матеріальне забезпечення тощо.

Працівники ЗДО, мають будувати свою професійну діяльність на принципі єдності з родиною з урахуванням індивідуальних особливих потреб [7].

Детальний аналіз наукових праць дозволяє стверджувати, що розвиток і здоров'я дітей дошкільного віку залежить від оптимального рівня рухової активності.

Гігієнічна норма – це показники рухової активності, що повністю задовольняють біологічну потребу в русі, відповідають функціональним можливостям організму, сприяють зміцненню здоров'я дітей та їх гармонійному розвитку [9].

При складанні режиму дня дитини в сім'ї дорослі можуть спиратися на науково обґрунтовану організацію життєдіяльності дошкільника в дитячому садку. Жодна діяльність, якою дитина займається в дитячому садку, не повинна бути відсутня в її житті вдома. Деяким заняттям вдома можна приділяти більше часу (наприклад, іграм, прогулянкам на свіжому повітрі). Заняття дорослого з однією-двома дітьми мають бути жвавими, різноманітними, цікавими, радісними.

Дорослі мають приділяти особливу увагу щоденному перебуванню дитини на повітрі, дбати про сприятливе природне середовище, наявність спортивних та ігрових майданчиків. Ці фактори зміцнюють здоров'я, стимулюють ріст, загартовують організм і забезпечують необхідне відновлення сил [3].

Під час перебування на свіжому повітрі дитині надається можливість проявити спонтанну рухову активність, яка в цьому віці є природною і домінує. Це може тривати щонайменше до шести годин. Рух дитині не зашкодить – він сам несвідомо регулює м'язове навантаження. Перевантаження виникає лише тоді, коли ми змушуємо малюка довго зберігати статичне положення, або коли ми не

збалансовуємо рухову активність з руховою. Відсутність руху може призвести до небажаного ожиріння. Дозволяти дитині вільно пересуватися, – не означає дозволяти їй робити все, що вона хоче, і не турбуватися про її безпеку. Навпаки, це вимагає розвивального середовища та більше уваги, ніж організована діяльність.

Крім надання можливості самовільно пересуватися під час перебування в повітрі, слід спеціально вдосконалювати навички прямоходіння, вправляти в бігу, стрибках, вчити кидати і ловити м'яч, грати в різні рухливі ігри, організовувати невеликі спортивні змагання (хто краще буде ходити по лавці, хто довше її не скине) [9].

У дошкільному віці також є не дуже спритні, невмілі, незграбні діти, у яких порушена дрібна або велика моторика. Це діти з легкими порушеннями мозкової діяльності, або так звані моторно-необдаровані діти. Вони вимагають особливої уваги та своєчасного індивідуального обстеження у невролога або психолога. Починати лікування необхідно в дошкільному віці, а не тоді, коли дитина стикається з труднощами в школі. Для ліквідації відставання в руховій сфері вирішальне значення мають ігри та спорт. Неправильно поступають ті батьки, які забороняють такій дитині самостійно і активно рухатися, побоюючись, щоб з нею нічого не трапилося, або намагаючись «дресируванням» зламати її незграбність [10].

Щоденні фізичні вправи попереджають порушення постави і деформації скелета (викривлення хребта, сплюснення грудної клітки, зміни форми ніг), добре зміцнюють весь організм і підвищують його стійкість до різних захворювань. Адже фізично міцні діти порівняно рідше хворіють і набагато легше проходить перебіг хвороби. Маленькі діти дуже рухливі. У незліченній кількості різноманітних рухів проявляється їх природне бажання розвиватися і вдосконалювати своє тіло. Медичні спостереження свідчать про те, що рухливість властива здоровим дітям, а малорухливість, як правило, млявим, які страждають якимись захворюваннями. На жаль, багато батьків так і роблять, не знаючи цього, часто змушують своїх дітей поводитися спокійно, довго сидіти на одному місці, що затримує їх фізичний і психічний розвиток [4].

Різноманітні фізичні вправи і особливо ігри, які так люблять діти, в першу чергу позитивно впливають на їх розумовий розвиток, на діяльність мозку і нервової системи, у дітей створюється бадьорий, бадьорий настрій, всі життєві процеси в організмі активніші, сприяти розвитку таких важливих якостей, як уважність, акуратність, дисциплінованість, посидючість. Під впливом різноманітних ігор у дітей формуються позитивні риси характеру, виховується сила волі [7].

При систематичному виконанні рухів правильно розвивається скелет дітей і їх м'язова система, посилюється обмін речовин в організмі, поліпшується апетит і травлення. Все це визначає нормальний ріст і розвиток дитини: кістки добре ростуть в довжину, ширину і стають більш точними; м'язи збільшуються в об'ємі і стають сильнішими [4].

Формування основ здорового способу життя у дітей дошкільного віку передбачає широке використання у процесі організації дитячої життєдіяльності в ЗДО комплексу різних технологій, традиційних та нетрадиційних форм та засобів фізкультурно-оздоровчої роботи [11].

Серед традиційних засобів варто виокремити гігієнічні фактори (режим харчування, сну, діяльності й відпочинку, гігієна одягу, взуття, приміщень, обладнання тощо), фізичні вправи (гімнастика, ігри, елементи спорту і туризму, праця), чинники природного середовища (повітря, сонце, вода) [10].

Поряд з традиційними засобами фізкультурно-оздоровчої роботи у сучасних ЗДО знаходять місце і нетрадиційні. Схарактеризуємо найпоширеніші з них:

- фітбол-гімнастика – вправи з використанням м'яча, що має певні властивості (розмір, колір, запах, пружність), застосування яких є доцільним для вирішення оздоровлювальних, корекційних та дидактичних цілей;

- стретчинг – система вправ, заснована на статичних розтягненнях м'язів тіла і хребта, яка дає змогу запобігати порушенню постави, має оздоровчий вплив на весь організм, допомагає активізувати його захисні сили;

- горизонтальний пластичний балет (пластик-шоу) – система партерних рухів, спортивного тренування, корекції, оздоровлення і творчого вираження дітей. Всі вправи виконуються у горизонтальних вихідних положеннях від положення лежачи у позі ембріона до положення стоячи на колінах, повільно і плавно, у супроводі класичної і сучасної музики у формі цілісних композицій;

- дихальна гімнастика К. Бутейка – система дихальних вправ, направлена на профілактику та лікування більше як 150 захворювань дихальних шляхів, які виникають через невміння дитини контролювати своє дихання, внаслідок чого виникає гіпервентиляція легенів;

- хатха-йога – система фізичних вправ, які направлені на покращення кровообігу, формування правильної постави, нормалізації роботи внутрішніх органів, профілактики сколіозу, простудних захворювань, психіки дітей дошкільного віку;

- «оздоровчий хортинг» – комплексна система фізичних вправ, заснована на культурних, оздоровчих і бойових традиціях українського народу. Він сприяє залученню молодого покоління до загальнолюдських цінностей, а також формуванню внутрішньої культури особистості, її високих волевих якостей, навичок здорового способу життя, гармонійному фізичному розвитку дітей [12];

- Су-Джок терапія – це комплекс особливих прийомів, основною метою застосування яких є вплив на певні точки (БАТ – біологічно активні точки або акупунктурні точки), розміщені на поверхні тіла. У Су-Джок терапії зосереджується увага на існуванні життєвої енергії як однієї з головних енергетичних систем, що визначає загальний стан організму;

- Са-Фі-Дансе» – комплекс нетрадиційних видів вправ: ігро-пластики, пальчикової гімнастики, ігрового самомасажу, музично-рухливих ігор та ігор-подорожей, які створюють необхідний руховий режим, позитивний психологічний настрій та високий рівень проведення занять [5; 12].

Висновки. Умовою всебічного гармонійного розвитку організму дитини дошкільного віку, що впливає на формування психічного, фізичного розвитку та психофізіологічного стану, є правильно організоване педагогічного керівництво процесом індивідуального оздоровлення дошкільників засобами фізичного виховання з урахуванням потреб сучасного суспільства в тісній взаємодії ЗДО і сім'ї. Система фізичного виховання у ЗДО має враховувати анатомо-фізіологічні та психологічні особливості дітей дошкільного віку. Тільки при їх урахуванні можна створити необхідні умови для збереження здоров'я дітей та організації освітньої діяльності, спрямованої на засвоєння знань, формування рухових умінь і навичок та фізичний розвиток дошкільників в цілому.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. (2021). Вилучено з: <https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-d-osvti>.
2. Горман, О. М., Овсієнко, О. С., & Кошель, В. М. (2019). ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. MODERN SCIENTIFIC CHALLENGES AND TRENDS, 65.

3. Кошель, А., & Герман, Т. (2020). РОЗВИТОК ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ. InterConf, (21). вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/3775>.
4. Кошель, А., & Селезньова, Т. (2020). ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК НЕОБХІДНОЇ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЇХНЬОГО ЗДОРОВ'Я. Матеріали конференцій МЦНД, 11-13. <https://doi.org/10.36074/02.10.2020.v2.01>.
5. Кошель, А., & Дмитренко, О. (2020). ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. InterConf, (28). вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/4502>.
6. Кошель, А., Кошель, В., & Єфіменко, В. (2023). ДО ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. Collection of Scientific Papers «SCIENTIA», (March 24, 2023; Zagreb, Croatia), 177–181. Retrieved from <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/831>.
7. Кошель, А., Кошель, В., & Журавель, Т. (2023). ДО ПРОБЛЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ. Матеріали конференцій МЦНД, (17.03.2023; Дніпро, Україна), 183–188. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/471>.
8. Кошель, В. М. (2016). Підготовка майбутніх вихователів до навчання рухових дій дітей дошкільного віку. вилучено із erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/3135.
9. Кошель, В. М. (2013). Організація охорони життя і здоров'я дітей у дошкільних навчальних закладах. вилучено із erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/3853.
10. Кошель, В. М., Колянова, В. А., Овчиннікова, Н. В., & Тополь, Є. В. (2017). Формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку.
11. Кошель, В., & Юрченко Н. (2019). Використання інноваційних технологій для самовдосконалення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в професійній діяльності. вилучено із erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/3150.
12. Малимоненко О. (2019). Організація фізкультурно-оздоровчої роботи в сучасних закладах дошкільної освіти. вилучено із <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15517/1/27.pdf>.

ЗДОРОВ'Я ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ВИКЛАДАЧІВ У НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Слодиницька Юлія Русланівна

Викладач кафедри української та іноземних мов
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського,
Україна

Питання здоров'я та психологічного благополуччя викладачів у навчальному середовищі є важливим та актуальним аспектом сучасної освітньої системи. Викладацька професія вимагає не лише професійної компетентності, але й відповідальності за здоров'я та емоційний стан педагогічного персоналу. В освітній сфері викладачі знаходяться під великим психологічним та емоційним навантаженням, пов'язаним з виконанням своїх професійних обов'язків. Постійний контакт зі студентами, вимогливість навчальних програм, а також зміни в освітній політиці можуть впливати на психічне здоров'я викладачів. Безперервна робота, велике навантаження та нестача часу для власних потреб можуть викликати стрес та викликати негативні наслідки для здоров'я. [1] Помітні зміни в освітньому процесі, зокрема під час пандемії COVID-19, ще більше підкреслили важливість дбайливого ставлення до психологічного стану викладачів. Віддалена форма навчання, зміни в робочому графіку та додаткові виклики вимагають адаптації та підтримки з боку освітніх установ.

Тому дослідження питань здоров'я та психологічного благополуччя викладачів стає важливим завданням для забезпечення якісної освіти та збереження здорового професійного середовища. [2] Це допоможе зрозуміти фактори, які впливають на добробут викладачів, розробити ефективні стратегії підтримки та запровадити необхідні заходи для покращення умов праці в освітньому середовищі.

Здоров'я та психологічне благополуччя викладачів у навчальному середовищі є складними питаннями, які залежать від різноманітних факторів. В цьому розділі ми розглянемо основні чинники, які впливають на здоров'я викладачів у контексті освітньої діяльності.

1.1 Робоче навантаження

Робоче навантаження викладачів часто є великим через поєднання викладацької роботи, науково-дослідної діяльності та адміністративних обов'язків. Підготовка до занять, оцінювання робіт студентів, підготовка доповідей або наукових публікацій — усе це потребує великої кількості часу та напруження. [3] Постійне перенавантаження може викликати стрес та викликати погіршення психічного та фізичного здоров'я.

1.2 Емоційне навантаження

Викладачі стикаються з емоційним навантаженням через сталість вимог до студентів, взаємодію з батьками, колегами та адміністрацією. Вирішення конфліктів, важливі рішення щодо навчального процесу та відповідальність за успішність студентів можуть стати джерелом психологічного напруження. [4, с.45-50]

1.3 Нестабільність умов роботи

Зміни в освітній політиці, реформи в освітній системі або технологічний прогрес можуть призводити до нестабільності умов роботи для викладачів. Вони часто повинні адаптуватися до нових вимог та технологій, що також може бути викликом для їхнього здоров'я та емоційного стану.

1.4 Віддалена форма навчання

Пандемія COVID-19 спричинила різке зростання використання віддалених технологій в освіті. Викладачі, які змушені були переходити до віддаленого формату навчання, зіткнулися з новими викликами, такими як відсутність прямого контакту зі студентами, труднощі в організації процесу та почуття ізоляції.

1.5 Недостатність підтримки та ресурсів

Брак підтримки зі сторони адміністрації, недостатність ресурсів для професійного розвитку чи недостатність доступу до психологічної підтримки можуть погіршувати здоров'я та благополуччя викладачів. [5]

Ці чинники представляють лише частину складної проблеми, яку ставлять перед собою викладачі в освітньому середовищі. Розуміння та аналіз цих факторів є важливим для розробки ефективних стратегій збереження та підтримки здоров'я педагогічного персоналу.

Здоров'я та психологічне благополуччя викладачів відіграють критичну роль у формуванні якості освіти та створенні сприятливого навчального середовища. Психофізичний стан викладачів має безпосередній вплив на їхню здатність виконувати професійні обов'язки та сприймати виклики, що виникають у процесі навчання. [5, с. 78]

Ефективність та продуктивність викладання: Здорові викладачі зазвичай мають більшу енергію, витривалість та концентрацію, що сприяє підвищенню ефективності викладання. Вони здатні краще управляти робочим навантаженням, включаючи підготовку до занять, проведення лекцій, організацію практичних занять та оцінювання студентів.

Якість стосунків зі студентами та колегами: Психологічне благополуччя викладачів впливає на їхню здатність емоційно взаємодіяти зі студентами та співробітниками. Викладачі, які відчують себе задоволеними та емоційно стабільними, зазвичай мають позитивні стосунки зі своїми підопічними та колегами.

Стимулювання активного навчання: Здорові викладачі зазвичай створюють більш сприятливу атмосферу для активного навчання. Вони здатні інспірувати студентів, підтримувати їхні інтереси та мотивувати до досягнення успіхів.

Стресостійкість та адаптивність: Психологічно стабільні викладачі зазвичай краще впораються зі стресом, який супроводжує навчальний процес, такий як вимоги адміністрації, невдачі у навчанні студентів або несподівані зміни у програмах.

Інновації та розвиток: Здорові викладачі мають більшу відкритість до інновацій та змін у методиках навчання. Вони можуть бути лідерами у впровадженні нових підходів та технологій, що сприяє постійному покращенню освітнього процесу. [6]

У цілому, забезпечення підтримки та уваги до здоров'я та психологічного благополуччя викладачів є критичним для створення успішного та продуктивного навчального середовища. Інституції освіти повинні розглядати ці аспекти як пріоритети для забезпечення високої якості освіти та покращення загального добробуту учасників освітнього процесу.

Забезпечення здоров'я та психологічного благополуччя викладачів у навчальному середовищі є важливим завданням для забезпечення якісної освіти та створення позитивної робочої атмосфери. Для досягнення цієї мети необхідні спеціальні стратегії та підходи, які спрямовані на підтримку та збереження здоров'я викладачів. Нижче розглянуті деякі ефективні стратегії:

1. Професійна підтримка та навчання:

- Організація регулярних тренінгів та семінарів з психологічного самопізнання, стресменеджменту та особистісного розвитку.

- Проведення курсів з ефективного викладання, які допоможуть викладачам оптимізувати свою роботу та знизити навантаження.

2. Створення сприятливого робочого середовища:

- Забезпечення ергономічних умов роботи: комфортні офіси, зони відпочинку, доступ до необхідних ресурсів.

- Підтримка роботи викладачів з використанням сучасних технологій та програмного забезпечення для полегшення професійних обов'язків.

3. Психологічна підтримка:

- Надання доступу до консультування психолога або психотерапевта для викладачів, які потребують допомоги в управлінні стресом та емоційними навантаженнями.

- Організація групових занять з психологічної підтримки для спільного обговорення та розв'язання проблем.

4. Підтримка розвитку кар'єри:

- Пропозиція можливостей для професійного зростання через участь у проектах та дослідженнях.

- Збільшення кількості відпусток та додаткових вихідних днів для відновлення сил та зниження ризику вигорання.

5. Залучення до управління та прийняття рішень:

- Врахування думки викладачів при плануванні навчальних програм та роботи навчального закладу.

- Створення можливостей для участі в обговореннях та прийнятті рішень з питань, що стосуються їхньої професійної діяльності.

Ці стратегії не лише сприяють здоров'ю та психологічному благополуччю викладачів, але й підвищують загальний рівень задоволеності від роботи та ефективність освітнього процесу. Важливо постійно вдосконалювати та адаптувати такі підходи з урахуванням потреб та особливостей конкретного навчального закладу та його педагогічного персоналу.

Забезпечення здоров'я та психологічного благополуччя викладачів є важливим завданням для створення позитивного та продуктивного освітнього середовища. Нижче подано практичні рекомендації, які можуть допомогти покращити умови праці та підвищити добробут викладачів:

1. Стимулювання фізичного здоров'я:

- Організація фітнес-занять або йоги для викладачів.
- Сприяння здоровому харчуванню шляхом організації здорових перекусів у навчальних закладах. [6]

2. Підтримка психологічного здоров'я:

- Надання доступу до консультування та психотерапії для викладачів.
- Організація регулярних занять з медитації та релаксації.

3. Оптимізація робочого навантаження:

- Визначення реалістичних термінів виконання завдань та обов'язків.
- Розробка ефективних стратегій управління часом та пріоритетів.

4. Забезпечення підтримки та розвитку:

- Створення програм підтримки нових викладачів з менторством та підготовкою.

- Організація регулярних професійних розвитку та навчання з педагогічних та особистісних аспектів.

5. Створення сприятливого робочого середовища:

- Забезпечення достатньої кількості відпочинкових зон та зон для відпочинку.

- Підтримка викладачів у використанні сучасних технологій та інструментів для полегшення навчального процесу. [5, с. 79-80]

6. Підвищення участі в прийнятті рішень:

- Залучення викладачів до обговорення та прийняття рішень з питань, що стосуються навчального процесу та управління навчальним закладом.

7. Підтримка роботи з використанням інновацій:

- Заохочення використання новітніх методик та технологій в навчальному процесі.
- Створення платформ для обміну досвідом та ідеями між викладачами.

Ці практичні рекомендації можуть бути впроваджені на рівні навчального закладу для підтримки здоров'я та психологічного благополуччя викладачів. Важливо забезпечити системний підхід до цих питань і створити умови, що сприяють самореалізації та професійному зростанню педагогічного колективу.

Висновки. Здоров'я та психологічне благополуччя викладачів у навчальному середовищі є критично важливими для забезпечення якісної освіти та ефективної роботи навчальних закладів. Забезпечення сприятливих умов для фізичного та психічного здоров'я викладачів сприяє покращенню їхньої продуктивності, підвищенню мотивації та збереженню кваліфікованого кадрового потенціалу. Психологічна підтримка та навчання допомагають викладачам ефективно керувати стресом, уникати вигорання та покращувати свої навички взаємодії зі студентами. Організація регулярних тренінгів зі стрес-менеджменту та психологічного самопізнання може значно покращити якість роботи педагогічного персоналу.

Створення сприятливого робочого середовища, забезпечення доступу до необхідних ресурсів та застосування сучасних технологій у роботі сприяють полегшенню професійних обов'язків викладачів. Це допомагає знижувати навантаження та підвищує загальний рівень комфорту та задоволеності від роботи. Важливо також враховувати індивідуальні особливості кожного викладача при розробці програм підтримки та розвитку. Розуміння унікальних потреб та обставин допомагає створювати ефективні і персоналізовані стратегії для забезпечення їхнього благополуччя та успіху в професійній діяльності. Узагальнюючи, існує великий потенціал у покращенні здоров'я та психологічного стану викладачів через ретельну організацію системи підтримки та навчання. Це сприятиме створенню більш продуктивного, мотивованого та задоволеного педагогічного колективу, що відобразиться на якості освітнього процесу та досягненнях студентів.

Список використаних джерел:

1. Сінельникова, В. І. (2018). Психологія особистості. Київ: Видавництво "Маклер".
2. Харків, Т. М. (2019). Психологія в освіті. Київ: Видавництво "Освіта".
3. Горбенко, Л. В., & Петрова, О. М. (Ред.) (2017). Психологія та педагогіка: сучасні підходи до викладання. Київ: Видавництво "Видавець".
4. Мартиненко, О. П. (2019). Психологічна допомога викладачам у стресових ситуаціях. Психологія та освіта, 2(10), 45-56.
5. Литвиненко, І. В. (2018). Особливості формування психологічного комфорту в учительському колективі. Вісник психології та педагогіки, 3(25), 78-89.
6. "Психологічна допомога в освіті". (Журнал). Випуск 5, 2020.

ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ПІДТРИМКИ КЕЙСУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ ЗЗСО

Харітоненко Леся Анатоліївна

здобувачка кафедри освіти дорослих

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Науковий керівник: Рідей Наталія Михайлівна

доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри менеджменту та
інноваційних технологій соціокультурної діяльності

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Дослідження професійної підготовки учителів української мови і літератури закладів загальної середньої освіти в умовах воєнної агресії РФ проти України набуває актуального сенсу концептуального представлення згідно технічного та правового регулювання. Законодавча база професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури ЗЗСО врегульовано законами України – «Про освіту» [1], «Про вищу освіту» [2], «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [3], а також Державною цільовою національно-культурною програмою зі забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року [4].

За підтримки МОН України реалізуються проекти, орієнтовані на популяризацію вивчення української мови, зокрема: безкоштовний онлайн-курс з української мови (за ініціативи громадської спільноти «Освіторія» в партнерстві з освітнім онлайн-проектом EdEra); освітні платформи з безкоштовним контентом – платформа онлайн-освіти Прометеус (<https://prometheus.org.ua/>), Юнісеф Learning passport (<https://cutt.ly/7eqZYgaL>); «Є-мова» (<https://emova.org.ua/>) під егідою громадської організації «Український Світ», які є ініціаторами всеукраїнського волонтерського руху «Безкоштовні курси української мови»; онлайн-платформа для англomовних для вивчення української мови Duolingo (<https://uk.duolingo.com/>); соціальний інноваційний проект «Освітній хаб міста Києва» зі веб-контентом «Сучасна українська мова»; тренажер з правопису української мови (<https://webpen.com.ua/>).

Виокремлено та рекомендовано веб-ресурси для формування кейсу професійної майстерності майбутніх учителів української мови і літератури ЗЗСО та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти у процесі неперервної професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, а саме: офіційний сайт української мови (<http://ukrainskamova.com/>), який пропонує до опанування чинний і класичний правопис, доступ до шкільних підручників, словників, довідників; освітній проект «Мова – ДНК нації» (<https://ukr-mova.in.ua/>), який містить комплекс інтерактивних вправ з ігровими інтерактивними технологіями, блог, синхронізовану перевірку тексту тощо; лінгвістичний портал «MOVA.info» (<http://www.mova.info/>) за сприяння фахівців Інституту філології Київського університету імені Тараса Шевченка, які інформаційно-довідкову систему «Корпус української мови»; безкоштовний мобільний застосунок, волонтерський проект «Р.І.Д.» (аббревіатура слів – рід, історія та духовність), розробка програмістів з Черкащини з метою досконалого оволодіння українською мовою усіх бажаючих.

Встановлено, що до процесу формування розмовних клубів з вивчення української мови залучено провідні культурно-освітні заклади (бібліотеки) [5], які нині набувають нового сенсу і є осередками (центрами) збереження академічної, історичної та культурної спадщини, а покликання майбутніх учителів української мови та літератури ЗЗСО виходить за межі організації освітнього процесу в закладах освіти, оскільки нині вони виступають агентами-впливу на формування демократичного, патріотично-свідомого громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс]. *Законодавство України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення : 28.03.2024).
2. Закон України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004). [Електронний ресурс]. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення : 28.03.2024).
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 21, ст.81). [Електронний ресурс]. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення : 28.03.2024).
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 березня 2024 р. № 243-р. «Про затвердження державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року». [Електронний ресурс]. *Урядовий портал*. URL: <https://cutt.ly/uewPNnPa> (дата звернення: 28.03.2024).
5. Мовні програми. [Електронний ресурс]. *Уповноважений із захисту державної мови*. [Електронний ресурс]. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/> (дата звернення: 28.03.2024).

МІКРОКВАЛІФІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГНУЧКОЇ ОСВІТИ ТА КРАЩОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ: ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ

Семигіна Тетяна Валеріївна

ORCID ID: 0000-0001-5677-1785

докторка політичних наук, професорка
Україна

Вступ. Освіта входить в нову еру: зростає популярність коротких гнучких курсів. Цей тренд виразно простежується як у сфері доповнення до традиційної ступеневої освіти [5; 14; 16], так і в форматі неформальної освіти, де навчання може завершуватися отриманням професійної кваліфікації.

Виявом такої трансформації вважаємо інституціоналізацію в європейській та глобальній освітній політиці мікрокваліфікацій (англ. мовою *micro-credentials*, від «micro» – те, що має відношення до дуже маленького розміру, та «credentials» – диплом, підтвердження чогось, документ, кваліфікація тощо). Це формальний підсумок (документ) невеликого за обсягом навчання, який засвідчує здобуття особою визначеної сукупності результатів навчання, які мають бути оцінені на основі зрозумілих критеріїв.

Мета цієї роботи – схарактеризувати мікрокваліфікації як засіб досягнення більшої гнучкості в освіті та поліпшення можливостей працевлаштування, розглянувши політику впровадження короткострокового навчання в загальноєвропейському та українському контекстах.

Результати. Наукова література містить опис переваг мікрокваліфікацій: (1) швидкість навчання: мікрокваліфікації можна отримати значно швидше, ніж традиційні дипломи; (2) практична орієнтація: навчання фокусується на практичних уміннях та навичках, необхідних для певної роботи; (3) гнучкість: можливість навчатися онлайн та в індивідуальному темпі; (4) доступність: мікрокваліфікації, як правило, дешевші, ніж традиційні освітні програми [6; 9].

Мікрокваліфікації легко інтегруються в цифровий навчальний ландшафт, цифрову екосистему навчання [15], надаючи можливість навчатися і здобувати сертифікати онлайн, накопичувати мікрокваліфікації для отримання більших кваліфікацій, що відкриває доступ до різних можливостей навчання для широкого кола осіб.

За оцінками організацій ЄС, пандемія COVID-19 спричинила значне зростання інтересу до мікрокваліфікацій [9: 13]. Цьому є кілька причин.

По-перше, пандемія і зумовлений нею тривалий локдаун призвела до втрати роботи багатьма людьми, що змусило їх шукати способи покращити свої навички та конкурентоспроможність на ринку праці. Мікрокваліфікації, завдяки своїй короткочасності та практичній орієнтації, стали привабливим варіантом для тих, хто шукає швидкі та ефективні шляхи розвитку.

По-друге, пандемія спричинила значні зміни в багатьох галузях, що потребувало від працівників нових умінь, навичок та знань. Подальші зміни ринку праці, зумовлені, зокрема, поширенням штучного інтелекту, зробили очевидними ці зміни в професіях [17]. Мікрокваліфікації стали зручним інструментом для швидкого адаптування до цих змін.

На додаток до цього, пандемія пришвидшила перехід до онлайн-навчання, що зробило мікрокваліфікації ще більш доступними та зручними.

У червні 2022 року Рада Європейського Союзу схвалила Рекомендацію щодо європейського підходу до мікрокваліфікацій для навчання впродовж життя та підвищення здатності до працевлаштування [10]. Наголошення на європейському підході було важливим з огляду на те, що мікрокваліфікації набули поширення в усьому світі й різні країни інкорпоровали їх у свої системи кваліфікацій у відмінний спосіб, а Європейський Союз зацікавлений у гармонізації підходів на загальноєвропейському рівні. Тому Рекомендація висувала країнам-членам ЄС виразні вимоги щодо впровадження мікрокваліфікацій та уніфікації документів, ухвалення відповідної освітньої політики та політики ринку праці, яка дає змогу визнавати та накопичувати мікрокваліфікації як ті, що були здобуті в конкретній країні, так і отримані в інших країнах [6].

Одночасно із документом про мікрокваліфікації Європейська Комісія розробила та схвалила Рекомендацію про індивідуальні навчальні записи (англ. – *individual learning accounts*). Державам-членам ЄС пропонується створити кожній людині індивідуальні облікові записи навчання. Це, зокрема, дасть змогу запровадити дієву структуру для підтвердження результатів різного роду короткострокового навчання та отримання сертифікатів про здобуття мікрокваліфікацій, їхнього взаємовизнання в різних європейських країнах [11].

Обидві Рекомендації стали продовженням європейської політики щодо розвитку навчання впродовж життя та формування загальноєвропейського простору професійних кваліфікацій [4; 12]. Вона знайшла відображення в документах, як: «Європейські пріоритети щодо умінь та навичок» (2020), «Європейські основи соціальних прав» (2017) та план щодо їх втілення, «Зелені компетентності. Європейська рамка компетентностей для стійкого розвитку» (2022), «Європейська рамка цифрової компетентності для громадян 2.0» (2022), «Нові пріоритети щодо освіти дорослих на 2021-2030 роки» (2021) тощо.

Поширення мікрокваліфікацій допомагає задовольняти освітні потреби сучасного суспільства, підвищує рівень освіти та сприяє розвитку кваліфікованих фахівців. Водночас слід взяти до уваги, що рух до короткострокового навчання не є безпечним, він, за твердженням дослідників [8], загрожує розмиттям традиційних освітніх кваліфікацій.

В Україні наявна висока потреба у робочій силі: в найближчі роки наша країна відчуватиме брак мільйонів працівників, а з початком повоєнної відбудови ця потреба лише стане гострішою [3]. За оцінками фахівців, зростатиме значення навичок роботи з сучасним обладнанням, використання новітніх технологій і цифрових навичок. Особливо важливими стають навички роботи з даними та інтеграції в робочі процеси систем штучного інтелекту. Перспективи євроінтеграції зумовлюють зростання попиту на знання європейських норм і стандартів [7]. Подолання дефіциту робочої сили та кваліфікаційних розривів можливе, зокрема, завдяки короткостроковому гнучкому навчанню, результати якого будуть визнаватися на рівні держави та ринком праці. Саме це спонукає до впровадження в Україні мікрокваліфікацій.

Наразі для України явище короткострокового навчання не є новим, але концептуалізація «мікрокваліфікацій» ще не відбулась і законодавчо цей термін не визначено, як і місце мікрокваліфікацій у Національній системі кваліфікацій.

Одночасно вітчизняним законодавством та нормативно-правовими документами передбачено визнання результатів неформальної освіти у закладах освіти [2], розвиваються кваліфікаційні центри, які дають змогу підтвердити результати неформальної та інформальної освіти і на цій підставі здобути професійну кваліфікацію [1]. І саме це формує той інституційний ґрунт, який може дати змогу

швидко впровадити європейську політику щодо мікрокваліфікацій, визнавши їх частиною Національної системи кваліфікацій.

Висновки. З урахуванням тенденцій розвитку неформальної освіти, європейської політики щодо навчання впродовж життя та потреб вітчизняного ринку праці впровадження мікрокваліфікацій є не тільки ефективним інструментом для розвитку кар'єри, який стає дедалі популярнішим у часи змін на ринку праці, а й важливим ресурсом для забезпечення потреб економіки у кваліфікованих працівниках. Україні доцільно формалізувати свою політику щодо визнання результатів короткострокового навчання та інтеграції мікрокваліфікацій у Національну систему кваліфікацій на основі аналізу їх використання в Європейському Союзі.

Список використаних джерел:

1. Кабінет Міністрів України (2021). *Про затвердження Порядку присвоєння та підтвердження професійних кваліфікацій кваліфікаційними центрами*: Постанова № 956. <https://bit.ly/4afRJze>
2. Міністерство освіти і науки України (2022). *Про затвердження порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти*: Наказ № 130. <https://bit.ly/4bxg04B>
3. НІСД (2024). *Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти*. <https://niss.gov.ua/en/node/5217>
4. Семигіна, Т., Баланюк, Ю. & Семенець-Орлова, І. (2022). Політика Європейського Союзу щодо взаємного визнання професійних кваліфікацій. *Наукові праці МАУП. Політичні науки та публічне управління*, 3, 96-105.
5. Семигіна, Т. & Рашкевич, Ю. (2023). Мікрокваліфікації як освітній тренд та виклик для вищої освіти. *Університети і лідерство*, 16, 77-89.
6. Семигіна, Т. & Рашкевич, Ю. (2022). Мікрокваліфікації як тренд розвитку сучасної безперервної освіти. *Theory and practice of modern science: III International Scientific and Theoretical Conference* (v.2, pp. 46-50). Krasow.
7. Судаков, М. & Лісогор, Л. (2023). *Ринок праці України 2022–2023: стан, тенденції та перспективи*. <https://bit.ly/4bru6Vu>
8. Brown, M., McGreal, R. & Peters, M. (2023). A Strategic Institutional Response to Micro-Credentials: Key Questions for Educational Leaders. *Journal of Interactive Media in Education*, 1. <https://doi.org/10.5334/jime.801>
9. CEDEFOP (2023). *Microcredentials for labour market education and training: microcredentials and evolving qualifications systems*. Luxembourg: Publications Office. <http://data.europa.eu/doi/10.2801/566352>
10. Council of the EU (2022a). *Council Recommendation on a European approach to micro-credentials for lifelong learning and employability*. <https://bit.ly/3SaYFrJ>
11. Council of the EU (2022b). *Council Recommendation on individual learning accounts*. <https://bit.ly/3ULpXF8>
12. European Commission (2020). *European skills agenda for sustainable competitiveness, social fairness and resilience*. <https://bit.ly/3ukN0tZ>
13. European Commission (2023). *Employment and Social Developments in Europe 2023*. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8553>
14. MICROBOL Project (2021). *Micro-credentials and Bologna Key Commitments State of play in the European Higher Education Area*. <https://bit.ly/3feSz91>
15. Moore, S. & Piety, P. (2022). Online learning ecosystems: Comprehensive planning and support for distance learners. *Distance Education*, 42(2), 179–203.
16. OECD (2019). *OECD Skills Strategy 2019: skills to shape a better future*. <https://doi.org/10.1787/9789264313835-en>
17. WEF (2023). *The Future of Jobs Report 2023*. <https://bit.ly/3QbINTk>

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА З ДИЗАЙНУ І ТЕХНОЛОГІЙ ТЕКСТИЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Тищенко Володимир Петрович

ORCID ID: 0000-0002-5039-2511

доктор педагогічних наук,

професор, професор кафедри професійної освіти в сфері технологій та дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Кисорець Ірина Володимирівна

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Анотація. У статті розглянуто важливість неперервної освіти для працівників текстильної галузі. Обговорено переваги неперервної освіти, такі як підвищення кваліфікації, кар'єрний ріст, адаптованість до змін та збільшення особистої задоволеності. Описано різні види неперервної освіти, доступні для працівників текстильної галузі, такі як курси, семінари, онлайн-навчання та самостійне навчання. Надано рекомендації щодо вибору методів неперервної освіти.

Текстильна галузь – це багатогранний сектор, який охоплює виробництво тканин, одягу, домашнього текстилю та інших виробів з текстильних матеріалів. Вона відіграє важливу роль в економіці багатьох країн, створюючи робочі місця та забезпечуючи людей товарами першої необхідності. Текстильна галузь включає в себе виробництво текстильних матеріалів, одягу, домашнього текстилю та інших виробів, що виготовляються з тканин. Це широке поле, яке охоплює багато аспектів, включаючи виробництво тканин зі сировини, їх обробку, друкування, фарбування, пошиття одягу та текстильних виробів, а також дизайн та маркетинг.

Текстильна галузь має велике значення в економіці багатьох країн, оскільки забезпечує робочі місця для мільйонів людей і виробляє широкий спектр товарів для споживачів. Вона також є динамічною галуззю, яка постійно розвивається, впроваджуючи нові технології та тренди виробництва.

У сучасному світі текстильна галузь стикається з різними викликами, такими як екологічна стійкість, соціальна відповідальність та конкуренція на ринку. Однак завдяки інноваціям та постійному пошуку нових можливостей, вона залишається однією з найважливіших галузей світової економіки.

Текстильна галузь – це динамічна індустрія, яка постійно розвивається. Для того, щоб залишатися конкурентоспроможними, працівникам текстильної галузі необхідно постійно оновлювати свої знання та навички. Неперервна освіта – це ключовий фактор, який допомагає працівникам адаптуватися до нових технологій, трендів та вимог ринку.

Неперервна освіта в галузі дизайну та технологій має вирішальне значення для текстильної промисловості. Наведемо приклад зарубіжного досвіду. У текстильній промисловості та індустрії моди існує високий попит на екологічні продукти та процеси. Це вимагає постійного впровадження керівного принципу «Освіта для сталого розвитку» (ESD) у текстильній освіті та промисловості [1]. Проект «Сталий дизайн та процес у текстилі для вищої освіти» має на меті заповнити прогалину в знаннях у цій сфері [2].

Вибір матеріалів на етапі концепції моди та текстильних виробів є важливим. Необхідно розробити стратегії для підвищення обізнаності про сталий розвиток та циркулярну економіку. Майбутнє текстилю – це співпраця. Установи можуть слідувати шаблону, який руйнує стіни між дизайном та інженерією та дає поштовх співпраці для вирішення реальних проблем. Текстильні компанії впроваджують цифрові технології різними способами, такими як використання передових матеріалів, зосередження на нанотехнологіях для покращення текстильних атрибутів та інтеграція Інтернету речей для автоматизації процесів або отримання більшої продуктивності.

Існує багато переваг неперервної освіти для працівників текстильної галузі, зокрема, підвищення кваліфікації, кар'єрний ріст, адаптованість до змін, збільшення особистої задоволеності. Неперервна освіта є важливим інструментом для розвитку працівників текстильної галузі. Шляхом постійного навчання новим навичкам та оволодінням актуальними знаннями вони можуть покращити свою продуктивність, підвищити якість виробів і зробити підприємство більш конкурентоспроможним на ринку текстилю. Це особливо важливо в умовах швидкозмінюваної технологічної та модової сфери, де прагнення до постійного вдосконалення є ключем до успіху. Неперервна освіта допомагає працівникам текстильної галузі розвивати нові навички та знання, необхідні для виконання своїх завдань. Це може призвести до покращення продуктивності, якості продукції та конкурентоспроможності.

Неперервна освіта може допомогти працівникам текстильної галузі просунутися по кар'єрній драбині. Це може призвести до більш високих посад, більшої відповідальності та кращої заробітної плати. Працівники, які інвестують у свій розвиток через навчання новим навичкам і отримання актуальних знань, можуть вийти на вищі посади з більшою відповідальністю. Це може також призвести до підвищення рівня заробітної плати, оскільки працівники з новими навичками та знаннями можуть бути більш цінними для підприємства. Таким чином, неперервна освіта відіграє важливу роль у кар'єрному зростанні працівників текстильної галузі.

Текстильна галузь є динамічною і піддається постійним змінам. Нові технології, тренди та вимоги ринку постійно змінюються, і працівники в цій галузі повинні бути готові адаптуватися до цих змін. Неперервна освіта надає їм можливість вивчати нові технології, оволодівати новими навичками та слідувати за останніми трендами. Це допомагає їм залишатися конкурентоспроможними на ринку праці та знаходити роботу в цій динамічній індустрії. Активне залучення до навчання дозволяє працівникам текстильної галузі бути впевненими в своїй експертизі та готовими до викликів, що ставляться перед ними в сучасному ринковому середовищі. Неперервна освіта може допомогти працівникам текстильної галузі відчувати себе більш задоволеними своєю роботою. Це може призвести до більшого ентузіазму, мотивації та продуктивності.

Існує багато різних видів неперервної освіти, доступних працівникам текстильної галузі. Важливо мати можливість вибирати найбільш зручний та ефективний спосіб навчання. Наведемо приклад основних форм неперервної освіти для працівників текстильної галузі, такі як курси, які можуть охоплювати широкий спектр тем, пов'язаних з дизайном і технологіями текстильної галузі. Існує ряд курсів, які пропонуються навчальними закладами, професійними організаціями та приватними компаніями. Семінари та конференції – це чудовий спосіб дізнатися про нові технології, тренди та вимоги ринку. Вони також дають можливість поспілкуватися з іншими фахівцями текстильної галузі. Існує багато онлайн-курсів та

програм, які пропонуються навчальними закладами та приватними компаніями. Ці програми можуть бути гнучкими та доступними, що робить їх чудовим вибором для працівників з щільним графіком. Працівники текстильної галузі можуть також навчатися самостійно, читаючи книги, статті та інші матеріали. Вони також можуть відвідувати веб-сайти та онлайн-форуми, де можна знайти інформацію з дизайну і технологій текстильної галузі.

Мода та дизайн тканин – це надзвичайно різноманітна дисципліна, яка включає природничі та соціальні науки, гуманітарні науки та мистецтво. Освоєння необхідних навичок відкриває шлях до надзвичайно захоплюючої галузі, що постійно розвивається, яка включає одяг та інтер'єри.

Індустрія моди – це динамічна та конкурентна сфера, яка постійно розвивається. Щоб досягти успіху в ній, важливо бути в курсі нових трендів, технологій та методів роботи:

1. Постійне дослідження: бути в курсі нових трендів та технологій у текстильній галузі, проводити дослідження щодо нових матеріалів, сертифікатів безпеки та тенденцій споживчого ринку, відвідувати модні покази, виставки та інші галузеві заходи, читати модні журнали, блоги та веб-сайти, слідкувати за інфлюенсерами моди в соціальних мережах.

2. Підвищення кваліфікації: проходити курси та тренінги з дизайну, пошиття, маркетингу та інших аспектів індустрії моди, отримувати профільну освіту, наприклад, ступінь бакалавра або магістра в галузі дизайну моди, стати членом професійної організації, пов'язаної з модою, бери участь у майстер-класах та семінарах, навчитися використовувати нові технології та програмне забезпечення для дизайну та виробництва одягу.

3. Розширення портфоліо: створити веб-сайт або портфоліо, продемонструвати свої найкращі роботи, брати участь у модних показах та конкурсах, співпрацювати з іншими дизайнерами, фотографами та стилістами, створювати колекції одягу та аксесуарів, продавати свої роботи онлайн або в магазинах.

4. Навчання дизайну та технік: вивчати різноманітні аспекти дизайну моди, такі як історія моди, теорія кольору, конструкція одягу та шиття, опануйте різні техніки пошиття, такі як джерсі, драпірування, плісування та вишивка, експериментувати з різними матеріалами та стилями, розвивати свій власний унікальний стиль дизайну.

5. Натхнення та творчість: бути відкритими для нових ідей та експериментів, відвідувати музеї, галереї та інші культурні заходи, подорожувати по світу, щоб дослідити різні культури та модні тенденції, читати книги, статті та інші матеріали, які можуть вас надихнути, спілкувати з іншими творчими людьми.

Успіх в індустрії моди вимагає наполегливої праці, таланту та самовіддачі. Варто ризикувати, експериментувати та йти своїм шляхом.

Висновок. Неперервна освіта – це важливий фактор для успіху в текстильній галузі. Це допомагає працівникам залишатися конкурентоспроможними, адаптуватися до змін та просуватися по кар'єрній драбині. Існує багато різних видів неперервної освіти, доступних працівникам текстильної галузі, тому кожен може знайти програму, яка відповідає його потребам та інтересам.

Текстильна галузь динамічною і швидкозмінною, адже технології, матеріали та дизайн постійно еволюціонують. Отже, щоб тримати крок з цими змінами і залишатися конкурентоспроможними на ринку, працівникам текстильної галузі необхідно постійно вдосконалювати свої знання та навички. Неперервна освіта стає ключовим інструментом, який допомагає їм адаптуватися до нових технологій, вивчати останні тренди та задовольняти зростаючі вимоги ринку.

Таким чином, безперервна освіта в галузі дизайну та технологій для текстильної промисловості є ключовим фактором для збереження конкурентоспроможності та інновацій у цій галузі, що швидко розвивається.

Список використаних джерел:

1. Hofer, G., Kastner, M., & Hofer, H. (2022). Implementing Education for Sustainable Development in Textile Education and Training [PDF] URL: https://gfc-conference.eu/wp-content/uploads/2023/10/HOEFER-ET-AL_Implementing-Education-for-Sustainable-Development-in-Textile-Education-and-Training.pdf
2. Екологічний дизайн і процес у текстилі для вищої освіти (GreenTEX)" – Каунаський технологічний університет. URL: <https://www.ktu.edu/>

ОБГОВОРЕННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НАДГОРТАННОГО ПРОВІДНИКА ПОВІТРЯ AMBU® AURASTRAIGHT™ З ЛІКАРЯМИ ПРАКТИЧНОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Курсов Сергій Володимирович

д-р мед. наук,

професор кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Скоропліт Сергій Миколайович

асистент кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Загуровський Володимир Михайлович

д-р мед. наук,

професор кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Феськов Олександр Ернстович

канд. мед. наук,

доцент кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Надгортанні провідники повітря все ширше застосовуються в клінічній практиці, як на ранньому дошпитальному етапі, так і на ранньому шпитальному етапі, а також в умовах операційної при анестезіологічному забезпеченні планових хірургічних втручань. Коло цих девайсів поступово розширюється, і молоді лікарі мають бути ознайомлені з їх можливостями, показаннями та протипоказаннями для застосування, та вірно обирати необхідний оптимальний девайс для кожного хворого в певній клінічній ситуації [1-3]. Серед симуляційного обладнання для навчання лікарів та для широкого повсякденного клінічного застосування надзвичайно широке розповсюдження отримала продукція фірми Ambu. Всі анестезіологи та фахівці з екстреної медичної допомоги (ЕМД) добре знайомі, в першу чергу, з будовою мішка Амбу, який щоденно використовується для надання допомоги хворим, які знаходяться в критичних станах. Проте лікарям значно менше знайомі численні девайси фірми Амбу для забезпечення прохідності дихальних шляхів. Одними з перших, які були виготовлені за концепцією конструкції ларингеальних масок є провідники повітря Ambu® AuraStraight™. Вони відносяться до надгортанних провідників повітря 1-ої генерації, проте ще й досі надзвичайно широко застосовуються у клінічній практиці всіма спеціалістами з анестезіології та ЕМД.

Мета роботи. Метою нашої роботи було докладне представлення для вітчизняних лікарів будови провідника повітря Ambu® AuraStraight™ з наступною розробкою представлення девайсів і особливостей їх використання на практичних заняттях у центрі симуляційного навчання.

Матеріали і методи. Для навчання використані фантоми Ambu різних розмірів (імітація голови і шиї дорослого пацієнта та дитини), надгортанні провідники повітря, включаючи класичну ларингеальну маску, девайси Ambu® AuraStraight™, презентація слайдів на екрані за допомогою комп'ютера та мультимедійного проектора, мішок для імітації роздування легень, ручний дихальний апарат Амбу, шприц для роздування манжеток, ендотрахеальні інтубаційні трубки типу Мерфі з роздувними манжетами розмірів 5,0, 6,0, 7,0 та без них.

Результати та обговорення. Девайс Ambu® AuraStraight™ ідентифікують, як ларингеальну маску. Цей надгортанний провідник повітря рекомендований тільки для використання працівниками, які пройшли спеціальне навчання з забезпечення прохідності дихальних шляхів. Пристрій Ambu AuraStraight призначений для використання в якості альтернативи лицьовій масці для проведення примусової та допоміжної легеневої вентиляції тим особам, які її потребують, а також для забезпечення та підтримки прохідності дихальних шляхів при планових та екстрених процедурах анестезії, які проводяться у пацієнтів натще. Перед плановим хірургічним втручанням необхідно забезпечити наявність готового до використання запасного пристрою Ambu AuraStraight для негайної заміни у разі потреби [4, 5]. Конструкція та зовнішній вигляд девайса продемонстровано на рисунку 1. Для порівняння поряд приведено рисунок класичної ларингеальної маски.

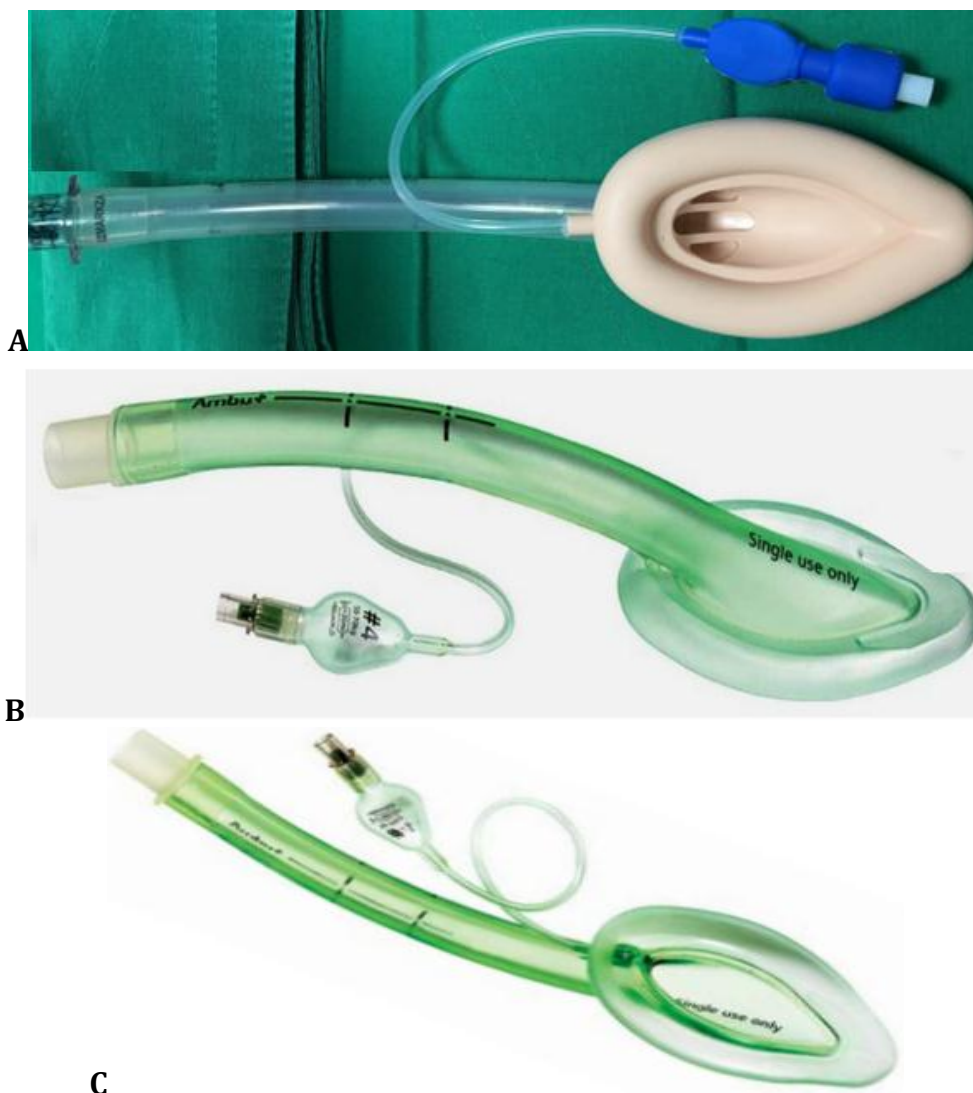

Рис. 1. Зовнішній вигляд: А) класичної ларингеальної маски; В,С – девайса Ambu AuraStraight у двох проекціях [4, 5, 6].

Перед використанням Ambu AuraStraight користувач повинен ознайомитися з наведеними нижче попередженнями. Забороняється використовувати Ambu AuraStraight без попередньої перевірки: візуального огляду та випробування пристрою на витік повітря. Виявлення будь-якої несправності під час перевірки свідчить про те, що пристрій не придатний для використання. Усі пристрої Ambu AuraStraight необхідно оглянути перед використанням, щоб переконатися у відсутності в дихальній трубці та масці будь-яких сторонніх об'єктів. Захисна пакувальна манжета служить тільки для захисту Ambu AuraStraight під час зберігання та транспортування, і перед використанням її потрібно видалити. Забороняється використовувати пристрій Ambu AuraStraight за наявності на манжеті здуття (манжеткової киля) або будь-яких ознак витікання повітря або порушень цілісності девайса [4, 5].

Девайс Ambu AuraStraight складається із звичайних компонентів класичної ларингеальної маски, а саме: містить дихальну трубку з конектором стандартного розміру (15 мм) для під'єднання до ручних дихальних апаратів або автоматичних дихальних апаратів з електроприводом, чи тих, які працюють під виток стислого в балонах кисню, а також з надгортанної маски, яка щільно прикріплена до дихальної трубки. Об'єм манжети та тиск всередині неї можуть змінюватись у присутності закису азоту, кисню та інших медичних газів, через те, що можлива дифузія цих газів, як в середину манжети, так і з неї назовні. Ambu AuraStraight не захищає трахею або легені від ризику потрапляння до них сторонніх тіл [4, 5].

Техніка встановлення Ambu AuraStraight не відрізняється від техніки встановлення класичної ларингеальної маски. Пацієнт має лежати на спині. Голову пацієнта слід розмістити рівно по повздовжній осі тіла. Під потилицю доцільно помістити м'який валик, товщиною не більше за 5 см. Голову пацієнта трохи закидають назад. Із порожнини рота видаляють знімні зубні протези у разі їх наявності. Порожнину рота оглядають та за потреби висушують марлевими серветками, використовують вакуумний відсмоктувач. Висушуванню порожнини рота сприяє дихання та допоміжна вентиляція 100% киснем, премедикація з атропіном, яку краще провести заздалегідь внутрішньом'язово. Застосовують аналгоседацію. Контролюють сатурацію периферичної артеріальної крові киснем та гемодинамічні показники на моніторі. Маску ззовні та її манжету обробляють лубрикантом. При введенні ларингеальної маски руками відкривають рот пацієнта. Це, зазвичай, роблять одною рукою, а іншою – утримують ларингеляьну маску. Ларингеальну маску тримають у місці з'єднання маски з дихальною трубкою, і вводять підтримуючи її контакт з твердим піднебінням, а потім спрямовують донизу – до глотки. В цей час рух маски спрямовується вказівним пальцем. Маску проводять вглиб глотки, доки не відчується опір. Правильно введений девайс має повністю знаходитись за язиком. Після заведення девайса до відчуття опору за допомогою шприца роздувають манжету маски [7, 8].

Щоб уникнути травм, при встановленні провідника повітря Ambu AuraStraight не слід докладати надмірних зусиль. Ambu AuraStraight може спалахувати у присутності лазерного або електрокаутерного обладнання. Девайс призначений тільки для одноразового застосування. Використання його у інших пацієнтів може призвести до перехресного зараження. Не можна замочувати, мити та стерилізувати цей пристрій, оскільки в результаті цих процедур на ньому можуть залишитися шкідливі залишкові речовини або це може призвести до порушення роботи пристрою. Конструкція пристрою та матеріал, що використовується в ньому,

несумісні з традиційними процедурами очищення та стерилізації [4, 5]. Девайс Ambu AuraStraight доступний у 8 розмірах. Характеристики приведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристики девайсів Ambu AuraStraight відповідно до розміру [5]

Розмір девайса	Маса тіла хворого	Колір конектора
1,0	< 5 кг	помаранчевий
1,5	5 – 10 кг	сірий
2,0	10 – 20 кг	рожевий
2,5	20 – 30 кг	бузковий
3,0	30 – 50 кг	зелений
4,0	50 – 70 кг	жовтий
5,0	70 – 100 кг	блакитний
6,0	> 100 кг	червоний

Більш детальну характеристику девайсів представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Характеристики девайсів Ambu AuraStraight відповідно до розміру [9]

Розмір	1,0	1,5	2,0	2,5	3,0	4,0	5,0	6,0
Вага хворого, кг	< 5 кг	5 – 10	10 – 20	20 – 30	30 – 50	50 – 70	70 – 100	> 100
Мах об'єм манжети	4 мл	7 мл	10 мл	14 мл	20 мл	30 мл	40 мл	50 мл
Мах. тиск в манжеті	60 мбар	60 мбар	60 мбар	60 мбар	60 мбар	60 мбар	60 мбар	60 мбар
Просвіт дихальної трубки	4,5 мм	5,0 мм	6,0 мм	7,5 мм	9,0 мм	9,5 мм	10,5 мм	11,0 мм
Умови зберігання	10 °C (50 °F) - 25 °C (77 °F)							
Маса девайса, г	10 г	14 г	18 г	27 г	37 г	45 г	63 г	71 г
Об'єм дихальної трубки, мл	3,8-4,8	5,2-6,2	6,6-7,6	9,6-10,8	13,0-13,8	14,9-15,7	20,2-21,0	21,7-22,7
Можливе падіння тиску в манжеті	0,4 мбар	0,3 мбар	0,4 мбар	0,3 мбар	0,4 мбар	0,4 мбар	0,3 мбар	0,3 мбар
Мінім. міждентальний проміжок, мм	13 мм	15 мм	17 мм	19 мм	22 мм	24 мм	26 мм	28 мм
Внутрішній вентиляційний шлях, см	9,6-10,8	11,1-12,5	12,6-14,2	14,4-16,2	16,1-18,1	16,5-18,7	18,4-20,8	19,6-22,0

На рисунку 2 продемонстровано повний набір Ambu AuraStraight.

Рис. 2. Повний набір девайсів Ambu AuraStraight 8 розмірів [4, 5, 9].

Етапи встановлення провідника повітря Ambu® AuraStraight™ продемонстровано на рисунку 3.

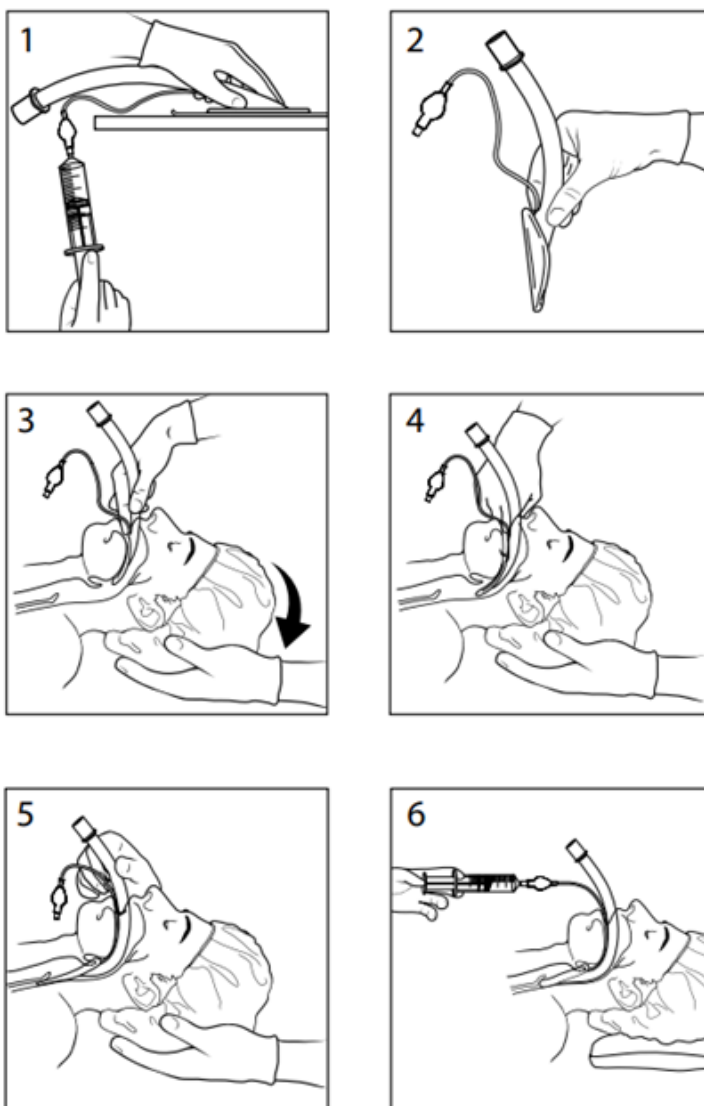

Рис.3. Послідовність встановлення девайса Ambu AuraStraight [4, 5, 9].

Відсутні рекомендації щодо можливості проведення через дихальну трубку провідника повітря Ambu AuraStraight інтубаційних трубок для виконання інтубації трахеї всліпу. Такої інформації не містить жодна з інструкцій до цього девайса. Проте в спеціалізованих джерелах наукової інформації можна знайти повідомлення про проведення інтубації трахеї всліпу через Ambu AuraStraight. У дослідженні Kleine-Brueggene M. et al (2018) вивчали можливість проведення інтубації трахеї всліпу через різноманітні надгортанні провідники повітря, у тому числі, і через девайс Ambu AuraStraight. Як і очікувалося, інтубації трахеї всліпу через Ambu AuraStraight відбувалася із найбільшими труднощами [10]. Адже форма дихальної трубки зазначеного провідника повітря зовсім не наближається до фізіологічних вигинів дихальних шляхів. Таким чином, не варто намагатися виконати інтубацію трахеї всліпу через Ambu AuraStraight у клінічних умовах. Це буде дуже небезпечно для пацієнта. Проте труднощі, які виникають при зазначеній маніпуляції, обов'язково потрібно продемонструвати тим, хто навчається у симуляційній залі.

При виконанні маніпуляції встановлення провідника повітря Ambu AuraStraight всі учасники навчання успішно впоралися з запропонованим завданням після детальної демонстрації техніки маніпуляції викладачем.

Заключення. Ambu AuraStraight є одним з доступних для широкого використання сучасних девайсів для забезпечення прохідності дихальних шляхів. Лікарі анестезіологи та фахівці з ЕМД мають добре орієнтуватися в особливостях його застосування.

Список використаних джерел:

1. OpenAirway (2023) Supraglottics. Supraglottic Airways: Classification, Generations & Concepts. *OpenAirway*. <https://openairway.org/airway-devices/supraglottics/>
2. Cook T. & Howes B. (2011) Supraglottic Airway Devices: Recent Advances. *Continuing Education in Anaesthesia, Critical Care & Pain*. 1(2), 57 – 61. <https://doi.org/10.1093/bjaceaccp/mkq058>
3. Sharma B., Sahai C. & Sood J. (2017) Extraglottic Airway Devices: Technology Update. *Medical Devices: Evidence and Research*. 10, 189 – 205. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5566319/>
4. Ambu (2024) Ambu® AuraStraight™. *C2MEDICAL+24 Jahre Erfahrung in der Anästhesiologie*. Cited 05 May, 2024. <https://www.c2med.de/de/anaesthesie-praxisbedarf/larynxmasken/disposable/ambu-aurastraight-larynxmaske>
5. Ambu (2024) Instruction for use Ambu® AuraStraight™ Single Use Laryngeal Mask – Sterile. *AMBU*. Cited 05 May, 2024. https://www.praxisdienst.com/out/media/AuraStraight_Manual.pdf
6. Ha S.H., Kim M-S., Suh J. & Lee J.S. (2018) Self-Pressurized Air-Q® Intubating Laryngeal Airway versus the LMA® Classic™: a Randomized Clinical Trial. *Can J Anesth*. 65, 543 – 550. <https://doi.org/10.1007/s12630-018-1082-6>
7. Ramaiah R., Das D., Bhanarar S.M. & Joffe A.M. (2024) Extraglottic Airway Devices: A Review. *National Library of Medicine. Lister Hill National Center for Biomedical Communications*. Cited: 25 April 2024; https://openi.nlm.nih.gov/detailedresult?img=PMC3982375_IJCIIS-4-77-g015&query=ALL&fields=all&favor=none&it=nonexgxxgxxg&sp
8. Zhang K., Zhou M., Zou Z., Zhu C. & Jiang R. (2024) Supraglottic Airway Devices: a Powerful Strategy in Airway Management. *American Journal of Cancer Research*. 14(1), 16 – 32. DOI: 10.62347/KJRU4855
9. Ambu (2024) Ambu® AuraStraight™. *Ambu.com*. Cited 05 May, 2024.
10. LBL-005483-Datasheet-AuraStraight_IE_V3_202208_TCC11348.pdf
11. Kleine-Brueggene M., Kotarlic M., Theiler L. & Greif R. (2018) Limitations of Pediatric Supraglottic Airway Devices as Conduits for Intubation - an in Vitro Study. *Canadian Journal of Anesthesia*. 65(1), 14 – 22. <https://link.springer.com/article/10.1007/s12630-017-0992-z>

ПРИНЦИП ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ОСВІТИ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Змінчак Наталія Михайлівна

ORCID ID: 0000-0003-2871-1157

ст. викладач кафедри мовної підготовки ЦПС

Одеська державна академія будівництва та архітектури, Україна

Освіта на сучасному етапі свого розвитку засвідчує низку проблем гуманістичного спектру, як-от: перетворення процесу навчання на засіб утилітарного засвоєння вузького кола професійних знань. Разом з компетентнісно орієнтованим навчанням, що має на меті забезпечення набуття знань, умінь, навичок та їх креативне застосування у нових умовах, гуманітаризаційні процеси в освіті спрямовані на комплексне формування цінностей особистості. За визначенням Г. Тарасенко, значущою характеристикою гуманітаризації освіти "...є її інтегративність як формування цілісного уявлення про навколишній світ та місце людини у ньому. Не менш важливими проявами гуманітаризації є її екзистенціальність та аксіологічний характер, що зумовлює спрямування освіти на пріоритетність творчого життєствердження особистості на базі загальнолюдських цінностей" [1].

Важливою умовою вдосконалення стратегії викладання української мови професійного спрямування є ефективне впровадження принципу гнучкості. Він реалізується у здатності обирати різноманітні форми навчання, беручи до уваги особливості як самого студента, так і його соціально-культурного середовища. Серед таких форм: організація дистанційного навчання, створення віртуальних університетів, підготовка протягом неповного навчального дня у зручний для студентів час тощо.

Неабияке значення має й безперервна освіта викладача вишу, що включає невинне підвищення кваліфікації, покращення якості власних наукових досліджень і удосконалення методики викладання. Завданням викладача є постійне внесення новаторських елементів до навчальних програм, використання різних методів, стилів та технологій навчання. У широкому розумінні робота таких спеціалістів акумулює творчий інноваційний потенціал науково-педагогічної інтелігенції ЗВО.

Варто наголосити й на тому, що процес гуманітаризації вищої освіти передбачає перегляд змістового наповнення навчальних предметів. Деполітизація, деідеологізація змістового компонента, введення його у контекст світової науки та культури сприятимуть розвитку критичного, аналітичного мислення студента.

Використовуючи проблемне навчання, викладач створює низку навчальних проблем, вислуховує різні точки зору, спрямовує творче мислення студента за допомогою системи запитань, надає диференційовану допомогу, допомагає опанувати навички роботи з різними джерелами інформації. У такий спосіб викладач має змогу розкрити творчий потенціал студента, дати всебічну оцінку його відповіді, застосовуючи принцип індивідуального підходу, та сформулювати у нього здатність до самоосвіти. Таким чином студент перебуватиме у процесі навчальної діяльності, широкого поняття, що охоплює як професійне становлення, так і всебічний розвиток особистості, сприяє формуванню позитивної "Я – концепції" студента, якій притаманні самоповага і самоствердження.

Згідно з принципами гуманітаризації освіти студенти матимуть можливість всебічно розвивати власні здібності й почуття соціальної відповідальності, виховувати у собі такі якості, які б допомогли їм стати гідними членами демократичного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Тарасенко Г. (2017) Гуманітаризація вищої педагогічної освіти в контексті оновлення освітніх пріоритетів в Україні. *Педагогічний процес: теорія і практика*, (4), 105-110.

ПРОБЛЕМА НЕДООЦІНКИ СУТНОСТІ ДИЗАЙНУ

Афанасьєва Наталія Анатоліївна

Аспірант

«Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова», Україна

Науковий керівник: Титова Наталія Михайлівна

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри професійної підготовки,
документознавства та публічного управління

«Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова», Україна

Динамічний розвиток сучасного суспільства впливає на багато сфер життя, включаючи дизайн. Споживачі та користувачі сьогодні мають вищі вимоги до продуктів і послуг, які вони використовують. Це вимагає від сфери дизайну не лише звернення уваги на естетичні аспекти, але й на аспекти, пов'язані з анатомією та ергономікою. Перш за все, динаміка сучасного суспільства створює постійний попит на інновації в дизайні. Швидкий технологічний розвиток, зміни у способах споживання і зміна поглядів на комфорт та функціональність, усе це стимулює дизайнерів до творчості та пошуку нових рішень. У світлі цього, дизайн повинен стати більш адаптивним і інклюзивним. Він повинен враховувати потреби різних груп користувачів, включаючи людей з обмеженими можливостями. Наприклад, дизайн продуктів повинен бути таким, щоб люди з різними фізичними можливостями могли легко користуватися ними без перешкод. Більш глибокий розвиток сфери дизайну також вимагає уваги до анатомії та фізіології користувачів. Дизайнерам потрібно зрозуміти, які рухи або положення тіла найбільш зручні для людей, щоб створити продукти, які не тільки естетично привабливі, але й комфортні для використання. Таким чином, динаміка сучасного суспільства змушує сфери діяльності адаптуватися до постійних змін, а це, у свою чергу, стимулює розвиток дизайну в напрямку більшої функціональності, ергономіки та адаптивності до потреб користувачів. Це робить дизайн не лише естетично привабливим, але й більш зручним та придатним для використання в різних ситуаціях.

Мета завдання полягає в обґрунтуванні важливості вивчення основ академічного рисунку та пластичної анатомії для студентів та майбутніх дизайнерів. Через аналіз проблеми недостатнього увімкнення цих аспектів у сучасних програмах навчання існує ряд потенційних недоліків та наслідки такого підходу, що направлено на підкресленні важливості розуміння психологічних та фізичних аспектів в дизайні, що може покращити якість та ефективність роботи майбутніх фахівців у цій області.

Часто відбувається недооцінка того, що дизайн - це не лише технічна майстерність у створенні візуально привабливих об'єктів, графічних робіт чи креативному підході до створення чогось незвичного для людського погляду. Дизайн також вимагає глибокого розуміння та врахування психологічних та фізичних аспектів користувачів [1]. Однією з причин такої проблеми може бути недостатнє освічення або недостатня увага до цих аспектів у програмах навчання. Багато курсів та навчальних програм з дизайну фокусуються переважно на технічних навичках та інструментах, залишаючи без уваги вивчення психологічних та фізичних аспектів взаємодії з користувачем, спостереження за фізіологією та ретельне її вивчення [2]. Тож існує певне розуміння дизайну як мистецтва, що може привести до перекинутого уявлення про його суть. Деякі люди можуть підходити до сфери

дизайну, маючи вигадливий стиль або творчий підхід, віртуозну роботу у графічних редакторах, але недостатньо розуміти, що це також вимагає глибокого аналізу та розуміння потреб та вивчення психології користувачів. Недосконалість у розумінні сутності дизайну може призвести до створення продуктів, які, хоча і виглядають естетично, але не враховують реальних потреб та можливостей користувачів [3]. Це може спричинити непорозуміння та протиріччя між уявленням дизайнера про ідеальний продукт та реальними очікуваннями користувачів. Більш того надзвичайно великий відсоток бажаючих піти у сферу дизайну, навіть не розуміючи що саме там необхідно робити та з чим працювати. Більш того, ще й сама сфера дизайну підлаштовуючись під сучасний темп життя починає менше приділяти уваги базовим знанням таким як пластична анатомія та психологія, тому дизайнер сам не до кінця розуміє з чим йому насправді необхідно працювати. Використання швидкого підходу креативного мислення без поглиблення знань, може призвести до спрощення та стилізації дизайну до такої міри, що він втрачає свою естетичну цінність. Це може призвести до формування неестетичного та неграмотного сприйняття краси, оскільки дизайн перестає бути збалансованим та глибоким.

Перш за все, динаміка сучасного суспільства створює постійний попит на інновації в дизайні. Швидке технологічне розвиток, зміни у способах споживання і зміна поглядів на комфорт та функціональність, усе це стимулює дизайнерів до творчості та пошуку нових рішень. У світлі цього, дизайн повинен стати більш адаптивним і інклюзивним. Він повинен враховувати потреби різних груп користувачів, включаючи людей з обмеженими можливостями. Наприклад, дизайн продуктів повинен бути таким, щоб люди з різними фізичними можливостями могли легко користуватися ними без перешкод. Більш глибокий розвиток сфери дизайну також вимагає уваги до анатомії та фізіології користувачів. Дизайнерам потрібно зрозуміти, які рухи або положення тіла найбільш зручні для людей, щоб створити продукти, які не тільки естетично привабливі, але й дійсно комфортні для використання. Таким чином, динаміка сучасного суспільства змушує сфери діяльності адаптуватися до постійних змін, а це, у свою чергу, стимулює розвиток дизайну в напрямку більшої функціональності, ергономіки та адаптивності до потреб користувачів. Це робить дизайн не лише естетично привабливим, але й більш зручним та придатним для використання в різних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Оружна Л.В. Професійна підготовка майбутніх фахівців з дизайну у вищому навчальному закладі. Дис... к-та педагогічних наук. 2011. С 70-80.
2. Гула Є.П. Пластика в мистецтві України. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2017 №4. С.136-139,
3. Даниленко В.Я. Дизайн України у світовому контексті художньо-проектної культури ХХ ст. Автореф. дис... д-ра мистецтвознав. 2006. С 17-18.

РИТОРИКА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Ніщук Віктор Вікторович

ORCID ID: 0000-0001-9142-5402

слухач Навчально-наукового інституту воєнної історії

Національний університет оборони України, Україна

Науковий керівник: Красницька Ольга Володимирівна

ORCID ID: 0000-0002-0417-3318

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри суспільних наук

Національний університет оборони України, Україна

Сучасний розвиток освіти та науки вимагає від викладача вищого військового навчального закладу (ВВНЗ) постійного професійного й особистісного розвитку, самовдосконалення, озброєння новітніми засобами, методами, технологіями навчання та виховання, розробки й упровадження інноваційних підходів в освітньому процесі. Швидкоплинність і насиченість інформації, доступність освітнього контенту, багатство шляхів саморозвитку слухача (курсанта, студента) вимагає оптимізації педагогічної взаємодії викладача з аудиторією, пошуку ефективних засобів впливу на неї, завоювання довіри, побудови ефективної комунікації [2].

Вивчення риторики як науки про ораторське мистецтво й красномовство дасть змогу майбутньому викладачу ВВНЗ отримати необхідні риторичні знання, розвинути ораторські вміння та якості, підготуватися до ораторської діяльності та професійно-педагогічного спілкування зі слухачами (курсантами, студентами). Адже, як зазначає О. Красницька, «через ораторську діяльність викладач змінює думки, ставлення, бачення, формує переконання, ідеали, прагнення, мотивує до змін, викликає трансформації в особистісному та професійному розвитку, спонукає слухачів до дій і вчинків, поповнює скарбничку їх знань, допомагає створювати бажане для себе майбутнє [1, с. 67].

Оволодіти мовленнєвою, риторичною, комунікативною культурою може кожний, зазначають Н. Середя та О. Квасник, головне – бажання. Це не є перевагою вчених-лінгвістів, письменників або вчителів-мовників, це не тільки ознака, але й обов'язок кожної культурної, освіченої людини, викладача за покликанням. Риторика навчає впливати на співрозмовника й аудиторію за допомогою слова, яке стає основною зброєю викладача. Вона розвиває вміння не тільки красиво та переконливо говорити, а й захищатися від маніпулятивного впливу [5]. Вона сприяє оволодінню красою невербального мовлення, навчає володіти голосом, через жести, позу, міміку передавати емоції та почуття, правильно використовувати у спілкуванні та взаємодії з аудиторією проксемічні відстані [9].

За свідченням О. Красницької, риторика постає наукою, що вивчає закони й особливості ефективного публічного мовлення, підготовки та виголошення публічних промов із метою досягнення бажаного інформаційного, когнітивного, емоційного та поведінкового впливу викладача на аудиторію; наукою, що

встановлює закономірності ораторської діяльності й публічної комунікації викладача [4, с. 33]. Розглядаючи риторику як науку про закони управління мисленнєво-мовленнєвою діяльністю особистості, Г. Сагач деталізує її структуру в риторичній формулі, виділяє в ній два аспекти: організаційний і власне управлінський [8, с. 49], що, зі свого боку, окреслює цілісну систему, у якій один компонент зумовлює й доповнює інший. Закони риторики відображають системність мисленнєво-мовленнєвої діяльності, що здебільшого визначає її результативність [8].

Таким чином, риторика як наука та мистецтво ефективного висловлення думок та переконливого спілкування, впливу на цільову аудиторію стає ключовою складовою підготовки майбутніх викладачів ВВНЗ, адже вони повинні навчитися ефективно передавати знання, публічно виступати перед різними аудиторіями й будувати з ними продуктивну взаємодію, вести наукові дискусії чи полеміку.

Згідно з О. Кучерук, через вивчення риторики майбутній викладач опановує механізми створення, виголошення й самоаналізу публічного виступу, техніки ведення ефективного міжособистісного діалогу, оволодіває мистецтвом педагогічного впливу словом, переконанням, вивчає особливості доцільного й переконливого мовлення, побудованого на засадах логосу, етосу та пафосу [6, с. 16]. Як доповнює Л. Шевцова, риторика постає ефективним засобом у створенні гармонійного навчально-комунікативного середовища [6, с. 171].

Знання теоретичних основ риторики, уміння використовувати на практиці основні її закони та положення, розвиток ораторських умінь і загалом володіння ораторським мистецтвом та красномовством дасть змогу викладачу побудувати ефективну взаємодію з аудиторією, завоювати її увагу й симпатію, впливати на неї, мотивувати, надихати, переконувати, вести за собою, викликати активний інтерес до навчальної дисципліни, проводити кращі навчальні заняття, що залишать помітний слід у пам'яті слухачів (курсантів, студентів), отримати ґрунтовні результати своєї роботи, завоювати авторитет [2, с. 236–237]. Крім цього розвиток риторичних знань сприяє формуванню вміння аргументувати свої погляди та переконливо обґрунтовувати свої рішення. Це особливо важливо у військовому середовищі, де викладачі повинні бути здатні ефективно впливати на слухачів, мотивувати їх до досягнення найкращих результатів.

Насамкінець вкажемо переваги вивчення риторики у процесі професійної підготовки майбутнього викладача ВВНЗ, згідно з О. Красницькою. Тож він навчається наступному: публічно виступати; віддзеркалювати оригінальність у проведенні навчальних занять; говорити зрозуміло, доступно, чітко, лаконічно, але змістовно, цікаво, красиво й, найголовніше, переконливо; аргументовано відстоювати власну думку, доносити ідею, вести наукову дискусію, впроваджувати власні підходи; вести ефективну міжособистісну комунікацію; будувати продуктивне педагогічне спілкування зі всіма суб'єктами освітнього процесу; досягати цілей в освітній та науковій діяльності; формувати позитивний імідж як викладача й військового керівника; бути лідером у сучасному освітньо-науковому середовищі [3, с. 15].

Отже, риторична наука, сучасне відродження якої викликане потребами демократизації суспільства та зростанням ролі особистості як найбільшої його цінності, володіє значним арсеналом духовного, інтелектуального й професійного її розвитку [7]. Вивчення риторики у процесі професійної підготовки дає змогу сформувати майбутнього викладача ВВНЗ як риторичну особистість, риторично освіченого оратора, здатного ефективно здійснювати ораторську діяльність.

Список використаних джерел:

1. Красницька Ольга (2023) Автентичність викладача-лідера. *Вища освіта України*, 4, 64–72. [https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2023.4\(91\).09](https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2023.4(91).09).
2. Красницька О. В. (2020) Педагогічна майстерність викладача вищої військової школи : підручник. Київ : Кондор. 528 с.
3. Красницька Ольга (2021) Риторика в підготовці сучасного викладача вищого військового навчального закладу. *Інноваційні технології у військовій освіті* : тези доповідей міжнар. наук.-метод. конф. (Одеса, 25 червня 2021 р.). Одеса : Військова академія (м. Одеса), 13–15.
4. Красницька О. В. (2022) Риторична підготовка викладача. *Людинознавчі студії. Педагогіка*, 15 (47), 30–36. <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/47.4>.
5. Основи ораторської майстерності : навч. посіб. за ред. Н. В. Середи, О. В. Квасник. Харків : НТУ «ХПІ», 2019. 304 с.
6. Педагогічна риторика : історія, теорія, практика : монографія / за ред. О. А. Кучерук. Київ: КНТ, 2016. 258 с.
7. Риторичні вміння правників: теорія і практика. 2009. 222 с.
8. Сагач Г. М. (1998) Золотослів : у 2 т. Київ, 378 с.
9. Хміляр О. Ф. (2016) Психологія символічної регуляції дій і вчинків особистості : монографія. Київ : ТОВ «Контекст Україна», 380 с.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ващенко Олександра Вадимівна

здобувач вищої освіти факультету психології та спеціальної освіти
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Зимівець Наталія Володимирівна

ORCID ID: 0000-0003-1853-7159

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Анотація. В даній статті ми розглянули вплив воєнних конфліктів на розвиток комунікативних навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями. Військові конфлікти створюють складні умови для навчання та спілкування, що може негативно впливати на комунікативні здібності цієї групи дітей. Проте, збереження зв'язку та підтримка навчання в умовах війни має вирішальне значення для збереження набутих умінь та навичок соціалізації. В таких складних умовах, як війна, де стрес та тривога є постійними супутниками, важливо забезпечити дітей з інтелектуальними порушеннями підтримкою, позитивним стимулюванням та можливістю вивчення навичок спілкування, які допоможуть їм успішно адаптуватися до нових умов та взаємодіяти з оточуючими.

Актуальність. Ця тема має декілька важливих аспектів, що роблять її актуальною. Наприклад діти з інтелектуальними порушеннями часто потребують спеціалізованої підтримки у розвитку комунікативних навичок. У воєнний час ця вразливість може зростати через стресові ситуації, переїзди, втрату близьких тощо. Також умови війни можуть призвести до зниження доступу до якісної освіти, зменшення фінансування для навчальних закладів, зруйнування інфраструктури. Це може ускладнити розвиток комунікативних навичок у всіх дітей, а особливо у тих, хто потребує додаткової підтримки.

Звісно комунікативні навички є ключовим елементом соціальної інтеграції дітей з інтелектуальними порушеннями. Воєнний конфлікт може призвести до травматичних досвідів для дітей і їхніх сімей. Розвиток комунікативних навичок у таких умовах може допомогти дітям виражати свої емоції та сприймати підтримку.

Отже, тема є актуальною через поєднання педагогічних, психологічних та соціальних аспектів, які впливають на розвиток дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах війни.

Постановка проблеми. Дана тема стикається з рядом серйозних проблем:

- Обмежений доступ до ресурсів. У військових конфліктах часто виникає нестабільність у функціонуванні інфраструктури та доступі до освітніх ресурсів. Це може ускладнити забезпечення необхідної підтримки та ресурсів для розвитку комунікативних навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями.

- Воєнні конфлікти можуть створювати стресові умови для дітей та їхніх сімей, що може негативно вплинути на їхній психологічний стан і здатність до навчання та спілкування.

- Війна породжує нестабільність та небезпеку для дітей і їхніх сімей. Це може призвести до відсутності нормального режиму дня та навчання, що ускладнює процес розвитку комунікативних навичок.

- Військовий конфлікт може призвести до соціальної ізоляції дітей, що може ускладнити можливості для розвитку комунікативних навичок через обмежений доступ до соціальних контактів та спілкування.

Отже, ці проблеми ускладнюють процес розвитку комунікативних навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах війни та потребують комплексного підходу для їх вирішення.

Мета даної роботи – розгляд впливу військових дій на процес навчання та розвиток комунікативних вмінь у цієї вразливої категорії дітей, вивчення можливих перешкод у їхньому комунікативному розвитку, а також висвітлення рекомендацій, які можуть бути використані для покращення цього процесу в умовах кризи.

Викладення основного матеріалу. Спілкування - широкий поняттєвий круг, що включає в себе різноманітні аспекти, але його початок лежить у жестах, простих вчинках і відповідях. Для того, щоб стати активним учасником суспільства, необхідне вміння спілкуватися. Відсутність спілкування призводить до того, що діти з інтелектуальними порушеннями звикають до навченої безпорадності. Люди з такими порушеннями, які не мають комунікативних навичок, можуть стати замкнутими, відчувати втрату контролю над своїм життям і обмежувати свої можливості. [1]

Соціальні навички включають уміння практично застосовувати різні аспекти, що стосуються різних тем. Основні з них включають:

- ефективне спілкування;
- навички вести перемовини;
- висловлення власних почуттів;
- здатність знаходити рішення у складних ситуаціях;
- вміння шукати допомогу при виникненні проблем. [7]

Багато дітей з серйозними порушеннями мають складнощі у взаємодії. Ці труднощі ускладнюють їх соціальну активність та спілкування з однолітками та іншими людьми, а особливо це дуже помітно при сучасному воєнному конфлікті. Важливо запобігати розвитку неправильної комунікаційної поведінки у цих дітей та вчити їх ефективним та прийнятним способам спілкування.

Труднощі у спілкуванні ставлять обмеження для дітей у взаємодії з іншими та перешкоджають розвитку ефективної комунікації. Це означає, що у дітей з важкими порушеннями можуть виникати різні способи спілкування, які можуть бути неприйнятними, якщо їх не навчать належним способам взаємодії. Наприклад, 4-річна дитина з інтелектуальною недостатністю може кидати предмети, щоб привернути увагу, але це може бути шкідливим для інших. Цю неприйнятну форму спілкування слід замінити на більш функціональну. Для запобігання розвитку таких неприйнятних форм спілкування та в навчанні дітей різним функціональним способам взаємодії, втручання має починатися як найшвидше і включати різноманітні види діяльності. [2]

Дослідження показали, що люди з порушеннями інтелекту та розвитку стикаються як з проблемами розуміння, так і з вираженням своїх думок. Особливо люди з глибокою інтелектуальною недостатністю мають серйозні труднощі у сприйнятті комунікації в порівнянні зі слабким інтелектом. Особливо ситуація загострюється стресами та переживаннями через війну.

Важко узагальнити результати комунікативного розвитку дітей вдома. Спосіб, яким дитина розвиває свої комунікаційні навички, сильно залежить від контексту її оточення, як з кількісного, так і з якісного боку. Батьки часто не мають достатньої підготовки або знань, щоб ефективно навчати дітей розмовляти вдома і користуватися доступними комунікаційними засобами. [1]

Що слід враховувати під час навчання навичкам спілкування?

Є багато факторів, які вчителі та вихователі повинні враховувати, навчаючи комунікативним навичкам дітей. Оскільки спілкування відбувається принаймні між двома людьми, то партнери по спілкуванню повинні бути включені в процес навчання комунікативним навичкам. Вчителі або вихователі повинні створити можливості спілкування між цільовими вихованцями. І діти з обмеженими можливостями, і їхні однолітки, що розвиваються нормотипово, можуть не хотіти взаємодіяти один з одним. Тому вчителі повинні обирати види діяльності, які є насиченими змістом і привабливими як для цільових дітей, так і для їхніх партнерів по спілкуванню. Створюючи комунікативні можливості, вчителі повинні враховувати, що партнери по спілкуванню мотивовані спілкуватися з цільовими дітьми і мають базові комунікативні навички вербального, символічного чи несимволічного характеру.

Партнера по спілкуванню слід навчити поради щодо ефективного спілкування, як-от розташування на рівні очей, надавання менше вказівок і надання достатньо часу для осмислення діяльності або відповіді. Крім того, учитель може спонукати учня до використання певної бажаної соціальної поведінки шляхом моделювання. Або вчитель може спрямувати увагу цільового учня на тих, хто бере участь у бажаній поведінці [3].

Головним показником дизонтогенезу у дітей з порушеннями інтелекту є порушення комунікативної сфери. Комунікативна потреба визначається як бажання дитини спілкуватися, виявляється у бажанні пізнавати себе, інших, оцінювати та оцінювати себе. Зазвичай діти використовують ті засоби спілкування, якими вони вже володіють, активно використовуючи ті, які, на їхню думку, найбільше сприяють вирішенню поставленої перед ними задачі [6].

Вивчення комунікативного розвитку дітей із Інтелектуальними Порушеннями є відносно новим напрямком для соціальної психології та корекційної педагогіки як у теоретичному, так і в практичному плані [4]. Як відомо, більшість підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку мають аномалії у центральній або периферичній частині нервової системи, будь то функціональні або органічні. Ці ураження нервової системи впливають на їхню комунікативну поведінку, що може проявлятися у різних формах: від замкненості до розгальмованості. Такі школярі можуть виявляти необґрунтовану пасивність або гіперактивність у спілкуванні, супроводжуючи це рухами рук, голови та тулуба. Спеціалісти, такі як Метсон Дж. Л. та Коз Д. А., в процесі соціалізації цих дітей звертають увагу на їхню неспроможність самостійно встановлювати та утримувати контакт з різними людьми [5].

Під час військових конфліктів діти та підлітки стають однією з найбільш вразливих та незахищених груп цивільного населення. Вони переживають страшні події, які супроводжуються стресом. Адаптація до нової реальності, в яку вони потрапляють, стає для них важкою. Особливо вразливими до цих подій є діти з порушеннями інтелектуального розвитку. Вони реагують на вибухи зітханням, не розуміють необхідність переходу до безпечного місця, знаходячись у ступорі або проявляючи істерику під час сигналів повітряної тривоги. Постійний страх, розгубленість, тривога та інші негативні емоційні реакції є характерними для них. [4]

Щоб ефективно організувати процес навчання вдома та уникнути негативних наслідків, батькам рекомендується дотримуватися таких порад:

1. Збереження режиму дня: чергування інтелектуального навантаження з фізичним або домашніми справами, такими як гра, годування рибок тощо.

2. Створення розкладу уроків: разом із дитиною створіть план дня у формі плакату з фотографіями або піктограмами, що допоможе зрозуміти послідовність дій та вивчення різних предметів.

3. Організація робочого простору: виберіть окремий куточок для навчання, усуньте відволікання та забезпечте достатнє освітлення.

4. Подолання навчальних труднощів: якщо дитина має психологічні або технічні труднощі, допоможіть їй з ними справитися та надайте підтримку.

5. Стимулювання позитивної діяльності: підкріплюйте успіхи словами підтримки та похвали, що сприяє підвищенню самооцінки та мотивації до навчання. [4]

Висновок. Розвиток комунікативних навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах війни є надзвичайно важливим аспектом їхнього психосоціального розвитку. Військові конфлікти створюють складні умови для навчання та спілкування, що може негативно впливати на комунікативні здібності цієї групи дітей. Однак, збереження зв'язку та підтримка навчання в умовах війни є важливими для того, щоб діти не втратили набутих умінь та навичок соціалізації та академічних знань.

Основним завданням залишається формування та розвиток навичок спілкування з однолітками та дорослими, оскільки спілкування є важливим джерелом самопізнання та пізнання світу для дитини. В умовах війни, де стрес та тривога є постійними супутниками, важливо забезпечити дітей з інтелектуальними порушеннями підтримкою, позитивним стимулюванням та можливістю вивчення навичок спілкування, які допоможуть їм успішно адаптуватися до нових умов та взаємодіяти з оточуючими.

Отже, незважаючи на обставини війни, важливо продовжувати підтримувати зв'язок та навчання не лише з типовими дітьми, а особливо з тими, хто має інтелектуальні порушення. Основною метою залишається формування та розвиток навичок спілкування з однолітками та дорослими, бо для дитини спілкування - важливий засіб пізнання самопізнання та світу, а також засвоєння норм і правил соціальної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Gulfam Nawaz, Faiza Jaleel. A Comparative Study on Communication Skills of Out of School and School Going Children with Intellectual and Developmental Disabilities. *Journal of Business and Social Review in Emerging Economies*. Volume 8: Issue 2 June 2022. С. 597-600. Вилучено з: https://www.researchgate.net/publication/367013407_A_Comparative_Study_on_Communication_Skills_of_Out_of_School_and_School_Going_Children_with_Intellectual_and_Developmental_Disabilities;
2. Karnas, M. (2020). Teaching communication skills to children with severe disabilities: Using evidence based practices. *International Journal of Scholars in Education*, 3(2), С. 213-221. Вилучено з: https://www.researchgate.net/publication/348621002_Teaching_Communication_Skills_to_Children_with_Severe_Disabilities_Using_Evidence-Based_Practices;
3. Verena Hofmann, Christoph M. Müller. Language skills and social contact among students with intellectual disabilities in special needs schools. *Learning, Culture and Social Interaction* 30 (2021). Вилучено з: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2210656121000453>;

4. Кобченко С. Р. Труднощі комунікації дітей з інтелектуальними порушеннями в період воєнного часу. Збірник наукових праць інституту охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України, Харківської гуманітарно-педагогічної академії, КВНЗ Харківської академії неперервної освіти, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти», (20 жовтня 2022 р.) / за загальною редакцією проф. Бойчука Ю. Д. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022. С. 64-70 Вилучено з: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/10ae00c5-81b1-4da1-b1ec-2c9b52c8dd4a/content>;
5. Трикоз С.В., Блеч Г.О. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку. Харків: ТОВ «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. С. 4-8. Вилучено з: <https://lib.iitta.gov.ua/711320/1/%D0%94%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BC%D0%B8%20%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83.pdf>;
6. Гаврилов, О. (2019). Особливості комунікації дітей з тяжкими порушеннями інтелектуального розвитку. Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології", (18). С.168-149. Вилучено з: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2012-18.%p>;
7. Н.В. Никоненко. (2020 р.) Колективна монографія «Педагогіка здоров'я як основа розвитку потенціалу особистості». Соціалізація дітей з порушеннями інтелектуального розвитку засобами статевої освіти як складова безпеки їхнього життя і здоров'я. С. 221-225. Вилучено з: <https://lib.iitta.gov.ua/723081/1/%D0%93%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%83%D1%88%20%D0%92.%D0%90.%20%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0%20%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%8F....pdf>.

СПІВПРАЦЯ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ З ВЧИТЕЛЕМ. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Онищенко Катерина Сергіївна

студентка

Український державний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ, Україна

Вчитель та асистент вчителя – це найважливіша ланка в організації ефективного інтегрованого та інклюзивного навчання. Тому саме від їхньої співпраці залежить організація та забезпечення оптимальних умов навчання, сприятлива атмосфера в учнівському колективі, виклад навчального матеріалу, який би залучав до діяльності, був захоплюючим та не обтяжуючим чи виснажливим для «особливої» дитини, стимулював засвоєння інформації, сприяв застосуванню знань, умінню пов'язувати їх з життям, оцінюванню учнівських досягнень в різний спосіб. Водночас, посада асистента вчителя є відносно новою у нашій країні, тому є ряд проблем, з якими стикаються фахівці у своїй співпраці, тим паче зараз, під час повномасштабної російсько-української війни.

Тема проблеми співпраці асистента вчителя з учителем досліджується українськими науковцями, серед яких Кравчук О., Шелепко Г., Литвяк Д. М., Зленко Л. О., Порошенко М. А., Семко О., Яковлева С. Д., Слободянюк Г.В. та іншими.

Серед багатьох проблем, з якими стикаються вчителі та асистенти вчителів у своїй спільній роботі ми виокремили наступні:

1. Проблема безпеки та посилення ролі асистента вчителя в умовах військового стану. Адже очне навчання треба поєднувати із дистанційним, що значно розширює обов'язки асистента вчителя – робота в ZOOM-конференціях разом з учителем чи в окремих «кімнатах» з «особливими» учнями тощо. Водночас величезна відповідальність покладається за безпеку всіх учасників освітнього процесу, тому при сигналі повітряної тривоги слід перейти в укриття при очному навчанні або спонукати учнів пройти в безпечне місце при онлайн-навчанні.

2. Відсутність можливості провести комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дітей, які перебувають на тимчасово окупованих територіях або закордоном та не мають змоги виїхати в Україну. Це важливе питання, адже від такої оцінки залежить побудова ефективного процесу навчання. Тому така оцінка має проводитися командою психолого-педагогічного супроводу або психолого-педагогічним консилиумом – залежно від місця здобування освіти дитиною.

3. Відсутність роздаткових матеріалів та брак кадрів для їх підготовки. Проте в школі має бути вчитель спеціальної освіти, який готує роздатковий матеріал, посібники, домашні завдання. Крім того, можна залучати дітей, які не мають особливих потреб, до створення спеціальних роздаткових матеріалів для своїх однокласників.

4. Нерозуміння, як побудувати злагоджену роботу між вчителем та асистентом вчителя, зокрема – процес розподілу своїх обов'язків. Нерідко зустрічаються випадки, коли хтось бере на себе більше обов'язків. Тому вирішенню цієї проблеми сприятиме тісна комунікація між вчителем та його асистентом, зворотній зв'язок, а також розробка чітких посадових інструкцій для всього персоналу від директора, адже саме він є лідером освітнього процесу.

Отже, у статті ми висвітлюємо актуальні проблеми співпраці асистента вчителя та вчителя і наводимо можливі шляхи їх вирішення, оскільки це має величезне

значення для побудови ефективного інтегрованого та інклюзивного навчання. Цьому сприятиме тісна та чесна комунікація вчителя і його асистента стосовно розподілу обов'язків і всіх робочих процесів, зворотній зв'язок, проходження спеціальних тренінгів, а також пошук компромісів заради досягнення спільної мети.

Список використаних джерел:

1. Кравчук О., Шелепко Г. Організація інклюзивного навчання у системі управління діяльністю в закладі освіти. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. Збірник наукових праць. Умань. 2022. (1)7. С. 165-171.
2. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. – Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 300 с.
3. Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 06.09.2022 №1/10258-22. URL: https://oplatforma.com.ua/files/articles/15645/Robota_z_OOP_2022_Pedrada.pdf
4. Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2023-2024 навчальному році. Лист міністерства освіти і науки України. Київ, від 31 серпня 2023 року, №1/13094-23. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciju-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20232024-navchalnomu-roci>
5. Яковлева С. Д., Слободянюк Г.В. Взаємодія вчителя та асистента вчителя початкових класів інклюзивної освіти у світлі концепції «Нова українська школа». Науковий вісник Херсонського державного університету. 2019. №4. С. 275-282.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Копил-Філатова Тетяна Василівна

PhD-здобувачка освіти

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Науковий керівник: Андрущенко Віктор Петрович

доктор філософських наук, академік НАПН України,

член-кореспондент НАН України, професор, ректор

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Структурно-функціональний аналіз надбання наукових джерел управлінської, педагогічної, правової і довідкової літератури свідчить про достатню обґрунтованість педагогічної проблеми професійної підготовки майбутніх державних службовців для забезпечення академічної етики та доброчесності управління закладами освіти, а саме у аспектах: *професійного навчання державних службовців* – О. Хрущ (стан та перспективи їх професійного навчання); авторським колективом під керівництвом Н. Алюшина (розвиток системи професійного навчання у період з 2018 по 2021 рр.); О. Мельник (перспективи вирішення проблем професійної підготовки державних службовців); М. Іншин (перспективні напрями професійної підготовки держслужбовців в Україні); Л. Корнута, А. Неугоднікова (зарубіжний досвід Сполученого Королівства та США) та Л. Примаченко (система держуправління в США); І. Сікорська (підготовка державних службовців у країнах Європи); І. Сурай (досвід Федеративної Республіки Німеччини щодо формування й розвитку еліти в державному управлінні); М. Білинська (особливості підготовки держслужбовців в НАДУ при Президентові України); І. Гасюк (професійне моделювання держслужбовця для сфери фізичної культури і спорту); І. Чумак (стратегія модернізації системи підготовки держслужбовців); А. Грищук (застосування дистанційних освітніх технологій) та спільно з В. Чабак (реформування системи держслужби); О. Александров (модернізація системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації держслужбовців та посадових осіб місцевого самоврядування України) [3].

Виокремлено наукові доробки, які розкривають проблематику *професійного розвитку* державних службовців, представлено ученими: Г. Єрмолаєва та Г. Ласна (підвищення кваліфікації держслужбовців в умовах євроінтеграції України); Д. Неліпа (компетентнісний підхід); В. Соколова (службова кар'єра держслужбовця); Т. Кагановська (неперервна професійна освіта кадрів); Б. Язлюк та А. Бутов (використання інноваційних технологій безперервного підвищення професійної компетентності персоналу); авторським колективом під керівництвом Н. Алюшиної (розвиток системи професійного навчання держслужбовців, голів місцевих держадміністрацій та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад); О. Мельников (кар'єра в системах держслужби у країнах ЄС і в США); Н. Дригуля (професіоналізація державних службовців в умовах євроінтеграції); М. Орлів (механізми формування сучасної моделі підвищення

кваліфікації керівних кадрів органів влади); Л. Антонова та Л. Козлова (професіоналізація держслужбовців та службовців органів місцевого самоврядування як напрям реалізації теорії лідерства в публічному управлінні); авторський доробок за редакцією В. Лугового, І. Розпутенка та В. Понеділко (щодо організації освітнього процесу у закладах системи перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів); Ж. Лазоренко (удосконалення профпідготовки держслужбовців з метою запобігання і протидії корупційних дій); В. Олуйко (професіоналізація кадрів як чинник державотворення); А. Грищук (самоосвіта як спосіб підвищення професійного рівня держслужбовців в Україні).

Особливості професійної підготовки на основі *компетентнісного підходу* розкрито у дослідженнях: М. Головань (досвід теорії, теорія досвіду формування компетенції та компетентності); О. Долгий та О. Хрущ (професійна компетентність і компетенції держслужбовця у контексті реформування публічної служби); Л. Наливайко (професіоналізм та компетентність держслужбовця як умова ефективності державного управління); С. Кушнір (сутнісно-понятійна характеристика та правове регулювання професійної компетентності держслужбовця); І. Клименко, О. Акімов та Е. Афонін (сучасні моделі компетенцій державних службовців).

Систематизовано *вимоги* до організаційно-правових засад професійного навчання держслужбовців та відомостей про державну службу у документах: *законах України* [1] – «Про державну службу»; Кодекс адміністративного судочинства України; *веб-контент* – Національного агентства України з питань державної служби, зокрема нові правила призначення на держслужбу [2]; Державної міграційної служби України; Постанови КМУ (Положення про систему професійного навчання державних службовців; деякі питання здобуття освіти та професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад); *монографії* – А. Грищука (державна служба в Україні у адміністративно-правовому вимірі); *дисертації* – Ю. Битяк (проблеми становлення, розвитку та функціонування державної служби в Україні); О. Смолка (особливості проходження державної служби в окремих державних органах в Україні); *довіді авторських колективів* – під керівництвом К. Ващенка (стан системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад); під керівництвом Ю. Ковбасюка (інституційне забезпечення кадрової політики у публічному управлінні: місія, роль та місце Національної академії державного управління при Президентові України); *публікації* – О. Продаєвич (організаційно-правові засади підготовки та підвищення кваліфікації держслужбовців); Л. Прудіус (європейські стандарти доброчесної державної служби); А. Надежденко, Д. Оробченко, В. Надежденко (сутність адміністративної відповідальності держслужбовців); А. Грищук (загальнотеоретичні аспекти відповідальності державних службовців); *методичні рекомендації* – норми та стандарти поведінки державних службовців.

Аналіз психолого-педагогічних джерел свідчить, що дослідження проблематики *етики та доброчесності* держслужбовців є актуальним і представлено у наукових працях: В. Козаков та І. Чаплай (моделювання етичної поведінки держслужбовців в умовах демократизації і професіоналізації державного управління); М. Рудакевич (теорія і практика формування професійної етики держслужбовців в умовах демократизації державного управління); Т. Василевська (особистісні зрізи служіння

як місії державної служби; управлінський потенціал етичної інфраструктури державної служби; інституціональна підтримка етики держслужбовців та формування етичних компетентностей публічних службовців), а у співавторстві з Р. Пятківський (етичне лідерство у публічній сфері); Н. Корчак та О. Пархоменко-Куцевіл (етичний та юридичний виміри доброчесності держслужбовця); В. Малімон та Н. Шевченко (етичні кодекси в контексті модернізації системи державного управління); А. Калева (етичний кодекс держслужбовця через призму відповідальності за порушення етичних норм і правил); О. Серих (особливості професійної етики держслужбовців); Ю. Даниленко (стан правового регулювання етики поведінки держслужбовців в Україні); С. Хак (етика та лідерські якості фахівців на державній службі); В. Бігун (доброчесність як юридичний термін і сенс); О. Дурман та Є.Цилюрник (нормативно-правове поле загальних правил етичної поведінки держслужбовців та посадових осіб місцевого самоврядування); А. Бичков (роль керівника у формуванні культури праці державних службовців); А. Войтенко, В. Якобчук, Н. Пугачова (професійна етика держслужбовця з метою ефективності публічного управління); О. Сердюк, О. Мирна та І. Шупта (місце доброчесності в моделі компетенцій держслужбовців та системі цінностей особистості при запобіганні корупції); Є. Романенко (нові стандарти етики держслужбовців); Д. Абрамова, О. Дика та І. Сергієнко (специфіка та проблематика формування професійної етики в системі державного управління); Т. Фініков (академічна доброчесність як національна потреба у глобальному контексті); І. Дегтярьов (вплив академічної доброчесності на інституційну практику ЗВО в Україні); Л. Губерський та Я. Бачинський (актуалізація академічної чесності як основа сталого розвитку університету); М. Дойчик (роздуми щодо академічної чесності: данина моді чи життєва необхідність); Ю. Гаруст та Б. Павленко (академічна доброчесність як захист інтелектуальної власності українських науковців); М. Хавронюк (складові доброчесності при визначенні Конкурсною комісією і конкурсантам); М. Вавринчук, О. Пунда та О. Когут (доброчесність як критерій добору на посаду судді); Л. Зуєва (система духовно-рефлексивного виміру доброчесності судді); Т. Добко та В. Турчиновський (академічна культура і доброчесність як соціальний капітал сучасного університету).

У ході структурно-функціонального аналізу понятійно-категоріального апарату дослідження професійної підготовки держслужбовців структуровано та систематизовано надбання вітчизняної академічної спадщини у питаннях професійного навчання держслужбовців, їх професійного розвитку, особливостей професійного навчання на основі компетентнісного підходу. Систематизовано вимоги організаційно-правових аспектів професійного навчання держслужбовців. Розкрито актуалізацію у наукових працях вітчизняних учених аспектів для забезпечення академічної етики та доброчесності управління закладами освіти на основі контент-аналізу науково-інформаційного базису.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 3.02.2024).
2. Національне агентства України з питань державної служби. Офіційний сайт. URL: <https://nads.gov.ua/diyalnist/profesijne-navchannya> (дата звернення: 4.05.2023).
3. Енциклопедичний словник з державного управління. уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.

ТЕХНОЛОГІЇ ХЕДХАНТИНГУ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Одарченко Вероніка Ігорівна

ORCID ID: 0000-0003-1268-0309

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кадри педагогіки,
психології, початкової освіти та освітнього менеджменту
*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, Україна*

В умовах демографічної кризи та загостреної конкуренції за майбутніх здобувачів вищої освіти та з метою підвищення престижу комунального закладу вищої освіти як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях виникає необхідність активного пошуку та залучення висококваліфікованих фахівців світового рівня певної галузі шляхом хедхантингу.

Хетхандинг (від англ. headhunting – полювання за головам) – це «один з напрямків пошуку та підбору персоналу ключових і рідкісних, як за фахом, так і за рівнем професіоналізму фахівців» [3].

Помилковою є концепція хедхантингу як простого «переманювання» певного кандидата. Хедхантинг слід розглядати як складний процес, що включає послідовні взаємопов'язані операції та процедури: дослідження ринку та відбір необхідних спеціалістів; підготовка інтерв'ю та безпосередній контакт з кандидатом; укладання контракту і гарантійний супровід; аналіз потреб організації в персоналі [1, С.218].

Реалізація технології хедхантингу дозволяє закладам вищої освіти здійснювати цільовий пошук талановитих та досвідчених науково-педагогічних працівників з урахуванням специфіки їх професійних потреб та амбіцій.

Однією з ключових переваг використання технології хедхантингу є можливість точно підібрати кандидатів, які відповідають конкретним запитам регіону і потребам комунального закладу вищої освіти, що дозволяє ефективно використовувати ресурси установи та забезпечити якісний професійний розвиток персоналу. Окрім того, за допомогою технології хедхантингу можна залучити до команди нових талановитих спеціалістів з інших міст або країн, що сприятиме міжнародному обміну досвідом та підвищенню рівня компетентності.

Слушною для дослідження є думка колективу науковців (Н.Подлужна, І. Єрмоленко), які вважають, що метод хедхантингу «являє собою різновид процесу бенчмаркінгу у сфері підбору персоналу...Спорідненість процесів бенчмаркінгу та хедхантингу обумовлено тим, що в обох відбувається переманювання досвіду досягнення кращих результатів та використовуваних методів на практиці інших успішних підприємств. Так у процесі хедхантингу відбувається пошук фахівця з певними знаннями, що буде використано у діяльності підприємства, яке його залучає» [2, С.6.]. Ця аналогія розширює розуміння ефективного управління науково-педагогічним працівниками, показуючи, що комунальні заклади вищої освіти можуть успішно використовувати методи, які дозволяють не лише залучати талановитих фахівців, але й використовувати найкращі практики та знання для досягнення власних цілей.

Висновок. Впровадження технологій хедхантингу в процес управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунальних закладів вищої освіти може стати ефективним інструментом для забезпечення конкурентоспроможності та успішності у динамічному освітньому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Борщук Є., Шевченко С., Гураш А. Можливості та перспективи використання сучасних методів підбору персоналу в органах влади. *Ефективність державного управління*. 2017. ВИП. 2 (51). Ч. 2. С. 215-221.
2. Подлужна Н.О., Єрмоленко І.Ю. Використання хедхантингу в процесі управління знаннями на підприємстві. 13с. URL : <http://surl.li/tqbgy> (дата звернення: 10.05.2024)
3. Хетхандинг. *Вікіпедія*. *Вільна енциклопедія* : веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B5%D0%B4%D1%85%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3> (дата звернення: 10.05.2024).

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Глушко Яна Олександрівна

здобувач вищої освіти гуманітарно-педагогічного факультету
Комунальний заклад вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського», Україна

Науковий керівник: Волохата Катерина Миколаївна

ORCID ID: 0000-0001-7900-209X

канд. пед. наук, викладач кафедри педагогіки, психології та фахових методик
Комунальний заклад вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського», Україна

Вищою формою самоосвіти учня є дослідницька діяльність. Формування дослідницьких умінь молодших школярів – довготривалий та складний процес. За своєю сутністю дитина молодшого шкільного віку є допитливою та прагне до постійного пізнання нового через творчу активну перетворювальну діяльність. В окресленому аспекті, дослідницька діяльність є базовою складовою дослідницької компетентності, яка передбачає готовність та здатність учнем самостійно освоювати систему нових знань у результаті переносу смислового контексту діяльності від функціонального до перетворювального.

Проблемі формування компетентностей в учнів різного віку присвячені дослідження І. Бежа, А. Богуш, В. Болотова, М. Пентилюка, Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Савченко, А. Хуторського, Л. Савлущинської, В. Вербицького. Науковці встановили, що сформовані та закріплені у молодшому шкільному віці компетентності дозволяють особистості успішно адаптуватися у соціумі.

Дослідницька діяльність у закладах початкової освіти – це спосіб навчання чомусь новому. Формування дослідницьких умінь в учнів відбувається шляхом експериментування та проведенням спостережень. Організуючи дослідницьку діяльність, педагог має сформувати необхідні дослідницькі риси у своїх вихованців – зацікавленість, допитливість, спостережливість, відповідальність, комунікативні вміння. Сьогодення вимагає навчити дітей працювати в команді, прогнозувати, пояснювати, аналізувати та узагальнювати результати дослідження [1].

Природне прагнення дитини до самопізнання навколишнього світу знаходиться в основі дослідницького підходу до навчання. Формування готовності та здатності учня самостійно, творчо оволодіти новими способами діяльності – є метою дослідницького навчання.

Державним стандартом окреслено в природничій освітній галузі загальні результати навчання учнів, досягнення учнем яких можливе лише на основі активного впровадження дослідницьких методів навчання [2, с. 8–9]:

- 1) виявлення і формулювання дослідницької проблеми;
- 2) визначення мети дослідження і висунування гіпотези;
- 3) планування дослідження;
- 4) спостереження, дослідження, моделювання;
- 5) аналіз та обґрунтування результатів дослідження, формулювання висновку;
- 6) проведення самоаналізу дослідницької діяльності.

Основними методами організації навчальної діяльності в умовах дослідницького методу є: ігровий, проблемний, евристичний, дослідницький.

Стимулюванню навчально-дослідницької роботи сприяють: проектна діяльність на уроках і в позакласній роботі, використання пошукових, проблемних методів, організація самостійної роботи учнів з використанням інтерактивних технологій.

У молодшому шкільному віці розвиваються психічні новоутворення, які забезпечують подальше засвоєння системи наукових понять і розвиток теоретичного мислення. Функція дослідницького навчання для учнів початкової школи полягає у збереженні дослідницької поведінки школярів як засобу розвитку пізнавального інтересу та становлення позитивної мотивації до навчальної діяльності.

Мотивація дослідницької діяльності учнів початкових класів забезпечується створенням ситуацій практичного та інтелектуального ускладнення під час уроків природничої освітньої галузі та в позаурочній діяльності, актуалізацією потреби у нових знаннях, у розширенні кола інтересів учнів, повідомленні їм знань про дослідницьку діяльність та її значення для людини. Учителю має допомогти учням бачити результат їх творчої дослідницької діяльності, її можливості в реалізації власних здібностей, у саморозвитку та самовдосконаленні, розуміти цінність дослідницької діяльності.

Важливо, щоб учитель забезпечував цілеспрямованість і систематичність процесу розвитку дослідницьких умінь молодших школярів. Істотну роль у цьому відіграє технологія організації дослідницької діяльності, згідно з якою проводяться дослідні заняття із застосуванням ігрових, дослідних, проблемних та евристичних методів навчання.

Отже, дослідницька компетентність передбачає сформованість дослідницьких умінь. Дослідницькі уміння дітей молодшого шкільного віку – це інтелектуальні і практичні уміння, пов'язані із самостійним вибором і застосуванням прийомів та методів дослідження на доступному дітям матеріалі та відповідні етапам навчального дослідження. Технологія організації дослідницької діяльності молодших школярів на уроках природознавства передбачає заняття із застосуванням ігрових, дослідних, проблемних та евристичних методів навчання.

Список використаних джерел:

1. Голуб Н. П., Голуб В. М. Формування дослідницьких умінь у фахівців дошкільної та початкової освіти. *Молодий вчений*. 2019. № 5 (69.2). С. 174–177.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL : <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%>

ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ ЧИТАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В МЕЖАХ МОВНО- ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Дністрян Марія Ігорівна

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Шайнога Анна Юріївна

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Хланта Євгенія Михайлівна

асис.

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Актуальність теми. Навчити учнів добре читати – одне з найважливіших завдань школи. Воно впливає на подальші успіхи в розвитку дитини. Зараз, у період російського повномасштабного вторгнення в Україну, інтенсивно формується мислення особистості, як ніколи раніше, тому проблема формування навички читання учнів початкової школи в межах мовно-літературної галузі є доволі актуальним. Необхідно відводити особливу роль правильному читанню, щоб у кожного школяра сформувалися якості гідності та людяності, читаючи твори українських письменників. Якщо ми прагнемо розвитку культурного та критичного мислення, то насамперед вчителям потрібно дбати про читацькі якості дитини з першого року навчання в школі і до останнього.

Питання формування навички читання учнів початкової школи в межах мовно-літературної освітньої галузі розглянуто в наукових працях Компанець Н., Савченко О.Я., Шияна Р. Б.

Мета доповіді - дослідити особливості формування навички читання учнів початкової школи в межах мовно-літературної освітньої галузі.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні сучасні діти сприймають велику кількість різноманітної інформації, яка має значний вплив на формування їхнього мислення і культури. Для того, щоб впоратися з такими інформаційними потоками, необхідні певні базові знання, здатність критичного мислення, творчість та уява. Важливий інструмент, щоб вміти аналізувати інформацію в сучасному світі – це, звичайно, читання [1].

Усім відомо, що читання – це базова навичка. Досліджуючи мету мовно-літературної освітньої галузі у типових освітніх програмах, розроблених під керівництвом Савченко Олександрі Яківни та Шияна Романа Богдановича, можна сказати, що насамперед це є не лише формування комунікативної, але й читацької компетентності. Щоб досягнути зазначеної мети слід виконати наступні завдання, а саме: сформувати емоційно-ціннісне ставлення до дитячої книжки та читання; сформувати повноцінні навички читання; ознайомити учнів з дитячою літературою; сформувати вміння працювати з різними видами та джерелами інформації. З урахуванням вищезазначеної мети та завдань виділяють змістовну лінію «Читаємо» [2].

У дитини, яка не вмітиме швидко, виразно та правильно читати, не буде усвідомлювати зміст прочитаного, будуть труднощі у письмі під час виконання домашніх і класних робіт. Такій дитині навчання у школі не приноситиме задоволення.

У кожному класі особлива увага звертається на темп читання, швидкість, правильність, усвідомлення, виразність, які є взаємопов'язані.

Читання можна вважати правильним, якщо учень не допускає помилок, вимовляє всі звуки рідної мови, правильно наголошує слова, чітко вимовляє закінчення слів, працює над дикцією. Якщо учень читатиме текст з помилками, він не зрозуміє змісту прочитаного.

Для вдосконалення навичок читання вчитель повинен вести облік учнівських помилок і намагатися застосовувати методи та прийоми для їх виправлення. Велику роль у правильності читання відіграють артикуляційні вправи, дихальна гімнастика, вправи на вироблення уваги до слова та фонематичного сприймання. У той час підвищенню швидкості читання сприятиме система вправ, що включатимуть вправи для розширення кута зору, артикуляції, активізації мислення, розвитку уваги та пам'яті; а також систематичне читання на уроках і в позаурочний час. Щоб навчити дітей виразного читання, вчителю необхідно не лише демонструвати власний приклад, але й детально аналізувати художній твір, обговорювати в класі варіанти прочитання аналізованого твору, робити опору на відтворювальну уяву учнів, відпрацьовувати техніку мовлення (логічний наголос, паузи, силу голосу, методику мовлення) [3].

Вчителі початкових класів, які вводять ігрові завдання для вдосконалення техніки читання, швидше досягають поставленої мети, адже зростає інтерес до читання тексту. Можна дати учням вибір цікавих вправ для вдосконалення навичок читання. Саме тоді, учні будуть вчитися читанню з інтересом, осмисленністю тексту.

Підводячи підсумок, можемо сказати, що вміння читати є запорукою успішності в школі і сприяє розвитку дитини, критичному мисленню, творчій уяві. Слід пам'ятати, що рівень сформованості читацької компетентності впливає на успішність чи неуспішність учнів з усіх предметів та розумовий розвиток. Також варто пам'ятати важливість застосування ігрових завдань у формуванні навички читання учнів початкової школи в межах мовно-літературної освітньої галузі, які сприяють кращому засвоєнню учнями нових знань, умінь та навичок.

Список використаних джерел:

1. Компанець Н. Технологія навчання читання: поєднання аналітичного і синтетичного способів. *Дефектологія*. 2010. № 4. С. 27–36.
2. Савченко О. Я. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко 1-2 клас. 2019. С. 6–10. URL: Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf (mon.gov.ua). (від 14.11.2023)
3. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах / О. Я. Савченко. – Київ: Освіта, 2007. 297 с.
4. Шиян Р. Б. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна 1-2 клас. 2019. С 6-13. URL: Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyyan.pdf (mon.gov.ua). (від 14.11.2023)

СЕКЦІЯ XXI. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

BRIEFLY ABOUT BEAUTY STANDARDS, GENDER STEREOTYPES, AND SOCIAL MEDIA

Tetiana Danylova

ORCID ID: 0000-0002-0297-9473

PhD in Philosophy, Associate Professor,
Senior Researcher at the Institute for Social and Political Psychology
National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Visiting Scholar at the Graduate School for Social Research
*Institute of Philosophy and Sociology
of the Polish Academy of Sciences, Warsaw, Poland*

Established gender stereotypes have a great influence on the beauty standards imposed by advertising industry. Beauty models are actually presented as decorative images that promote unrealistic beauty standards for the face and body; and women are four times more likely to act as passive decorations [8]. Although consumers understand that these beauties are professional models who are paid to maintain their physical shape, and modern technologies provide opportunities to “conceal” any flaws, they still try to get closer to their ideal when buying goods.

Advertising beauty ideals send a message that appearance is the only aspect that matters to women. All achievements outside this area are insignificant, which leads to the fact that women who do not meet the requirements of these standards suffer from social anxiety, stress, an inferiority complex, envy, and a feeling of inequality with conventional beauties [2; 3; 9]. Although beauty standards do not necessarily have negative connotations, however, they may generate overly simplistic concepts and expectations that devalue and limit women’s potential [5] thereby objectifying them. Quite often, women in advertisements are presented in a sexually attractive way. Such images broadcast clear non-verbal signals of their lack of authority and power in comparison with men that can lead to their perception as beings who are not capable of making their own decisions.

As N. Wolf points out, beauty takes women out of the power structures [10] returning them to where men want to see them, that is, to a private space, where their role should be limited to the classic “Kinder Küche Kirche” (an expression which described the role of the women in German Empire and Nazi Germany). But unlike any patriarchal society that glorified exactly these roles of women, the modern world hides them under the mask of another requirement – to be young and beautiful. Thus, beauty was put on the market, where capitalism and patriarchy reign – to make money and preserve the status quo [10]. Such trends cause serious concerns.

The growing popularity of social platforms has led to the shift towards digital channels. For instance, the U.S. citizens spend an average of 23,6 hours online every week, mostly on social media accounts: 73 percent of adults spend their screen time on YouTube, 68 percent – on Facebook, 35 percent – on Instagram, 29 percent – on Pinterest, 25 percent – on LinkedIn, 24 percent – on X (Twitter) [6]. The growth and expansion of social media has

given rise to a new profession known as influencer. They are the ones who promote fashion, beauty and health products and shape the lifestyle of social network consumers, especially women. Quite often, their profiles represent a certain version (often idealized) of their lives, and consumers respond to the influencers' online identities as to their offline reality [4]. Social media often acts as a lens through which users compare themselves to what they see on the screen. Given that the online identities may not reflect the real aspects of the influencers' and models' lives and be only an idealized version, people compare themselves with others not in their favor that can cause feelings of worthlessness and dissatisfaction, frustration and depression [1]. It is a mistake to use the same scale to measure two completely different "realities" – online and offline. And the cost of making this mistake can be high – a mental health decline and poor wellbeing.

Acknowledgments

Tetiana Danylova acknowledges the support provided by the Institute of International Education's Scholar Rescue Fund (IIE-SRF) and the Graduate School for Social Research, Institute of Philosophy and Sociology of the Polish Academy of Sciences.

References:

1. Barthel, D.L. (1988). *Putting on Appearances: Gender and Advertising*. Temple University Press.
2. Danylova, T. & Kats, L. (2019). "All Animals Are Equal, But Some Animals Are More Equal Than Others": The Negative Impact of Gender Inequality on the Global Economy and Public Health. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 15, 101-110. doi: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i15.168842>
3. Danylova, T. (2020). The Modern-Day Feminine Beauty Ideal, Mental Health, and Jungian Archetypes. *Mental Health: Global Challenges Journal*, 3(1), 38-44. doi: <http://doi.org/10.32437/mhgcj.v3i1.99>.
4. Danylova, T., Storozhuk, S., Vus, V., Shmarhun, V., Kryvda, N., Pavlova, O., Kholodynska, S. (2022). On Social Networks, Digital Media, and Mental Health. *Wiadomości Lekarskie*, 75(11/2), 2850-2854. DOI: 10.36740/WLek202211222
5. Eisend, M. (2010). A Meta-Analysis of Gender Roles in Advertising. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 38(4), 418-440.
6. How Social Media Has Changed the Ad Game [Infographic]. (2018). MDG. URL: <https://www.mdgsolutions.com/learn-about-multi-location-marketing/how-social-media-changed-the-ad-game-infographic/>
7. Kim, S., & Lee, Y. (2018). Why do women want to be beautiful? A qualitative study proposing a new "human beauty values" concept. *PLOS One*, 13(8), e0201347.
8. Paek, H.J., Nelson, M.R., & Viella A.M. (2011). Examination of Gender-role Portrayals in Television Advertising across Seven Countries. *Sex Roles*, 64(3), 192-207.
9. Strahan, E.J., Wilson, A.E., Cressman, K.E. & Buote, V.M. (2006). Comparing to perfection: How cultural norms for appearance affect social comparisons and self-image. *Body Image*, 3(3), 211-227.
10. Wolf, N. (2002). *The Beauty Myth. How Images of Beauty Are Used Against Women*. HarperCollins e-books.

ВПЛИВ АПАТІЇ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ. СОЦІАЛЬНА АПАТІЯ

Парчевська Валерія Віталіївна

здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

У сучасному світі поняття апатії набуває все більшого значення, особливо в контексті соціальної та психологічної динаміки особистості. Апатія, як відчуття відсутності інтересу, емоційне притуплення і втрата мотивації, має серйозний вплив на процес соціалізації індивідів і впливає на їхню взаємодію з навколишнім світом. Розуміння цього впливу є ключовим для розкриття природи людини в суспільстві та його норм.

Апатія, яка може бути наслідком цілого ряду факторів - від стресу і перевантаження до безпорадності і хвилювання, - може стати перешкодою для нормального функціонування людини в суспільстві. Вона також може впливати на мотивацію до соціальної активності, побудову стосунків і самоідентифікацію.

Вивчення впливу апатії на соціалізацію може допомогти краще зрозуміти, як цей стан впливає на формування світогляду і цінностей людини та її участь у суспільному житті.

Апатія огортає душу, як похмурий туман, затуляючи радощі життя і затьмарюючи барви світу. Вона позбавляє людину сил, мотивації та інтересу, і вона стає байдужим спостерігачем власного життя. Заняття, які колись були улюбленими, здаються безглуздими, хобі згасають і зникають у небутті. Емоції тьмяніють, як тьмяніють фарби вицвілої картини. Апатія створює невидиму стіну між людиною і світом. Друзі та рідні, колись такі близькі, здаються далекими та чужими. Навіть прості дії вимагають зусиль, а тіло відчуває себе важким і млявим. Всі наведені фактори значно впливають на соціалізацію особистості, на її розвиток та взаємодію зі світом.

По-перше, апатія може призвести до відчуття соціальної відчуженості та втрати соціальних зв'язків. Апатичні люди можуть відчувати брак мотивації до спілкування та взаємодії з іншими, що призводить до відчуття ізоляції та самотності.

По-друге, апатія впливає на розвиток соціальних і комунікативних навичок. Люди, які демонструють відсутність інтересу до соціальної взаємодії, можуть мати поганий досвід спілкування та взаємодії з різними людьми, що може вплинути на їхню здатність адаптуватися до різних соціальних ситуацій.

Крім того, апатія призводить до втрати інтересу до саморозвитку та самореалізації. Люди, які не відчувають мотивації до досягнення своїх цілей і зростання, можуть залишатися в стані стагнації, не маючи можливості розвиватися як особистість.

Соціальна апатія темною тінню нависає над суспільством, загрожуючи його основам та динамічному розвитку. Це не просто байдужість до поточних справ, а системне явище, що зачіпає цілі групи людей, породжуючи відчуття безнадійності, відчаю і втрати віри в можливість змін.

Соціальна апатія як стан особи і соціальної групи характеризується цілковитою байдужістю, соціальною і психологічною пасивністю, втратою інтересу до соціальної дійсності. Водночас соціальна апатія окрім ознак деструктивності може мати й конструктивний характер, оскільки вона є своєрідним способом адаптації особи та соціальної групи до природних і соціальних викликів [1].

У цьому висловленні відзначається, що соціальна апатія може мати як деструктивний, так і конструктивний характер.

З деструктивного боку, соціальна апатія характеризується повною байдужістю та пасивністю до соціальної дійсності. Особа або соціальна група можуть втратити інтерес до того, що відбувається навколо них, і не бажати брати участь у соціальних процесах або зміні.

З іншого боку, соціальна апатія може бути конструктивною, оскільки це може бути спосіб адаптації особи або соціальної групи до природних і соціальних викликів. Наприклад, у випадку стресових ситуацій або надмірного навантаження апатія може допомогти зберегти енергію та ресурси для подальшої адаптації або переживання складних обставин.

Аналіз розуміння соціальної апатії в інтерпретації В. Липинського завбачує необхідність визначення поняття "соціальна апатія". У дослідженні ми виходимо з розуміння соціальної апатії як "стану особистості або соціальної групи, який характеризується цілковитою байдужістю, соціальною і психологічною пасивністю, повною або частковою втратою інтересу до соціальної дійсності, байдужістю до процесів і явищ, які відбуваються, послабленням інтересів і спонукань до діяльності". За тривалістю вона може бути довготривалою або короткочасною. Довготривала апатія здатна переходити у стан апатичності як стійку властивість суб'єкта. Стан тривалої соціальної апатії індивіда або соціальної групи притаманний авторитарним і тоталітарним спільнотам, де відбувається нівеляція й профанація основних прав і свобод громадян [2].

У контексті розуміння соціальної апатії в інтерпретації В. Липинського, визначення цього поняття є ключовим для аналізу та розуміння його впливу на суспільство та особистість. Як зазначено в цитаті, стан соціальної апатії характеризується повною або частковою втратою інтересу до соціальної дійсності, пасивністю або байдужістю до подій і явищ, що відбуваються в суспільстві.

Довготривала байдужість може бути стійким станом індивідів і соціальних груп, особливо в авторитарних і тоталітарних суспільствах, де нівелюються і порушуються базові права і свободи громадян. Такий стан речей може мати серйозні наслідки для функціонування суспільства, оскільки призводить до втрати активної участі в політичному та соціальному житті, а також до втрати бажання сприяти змінам і покращенням.

Отже, розуміючи вплив апатії на соціалізацію людини, важливо враховувати, що цей стан може виникати з різних причин, включаючи стрес, перевантаження, втрату цілей і безпорадність перед складністю навколишнього світу. Кожна з цих причин може мати свої механізми впливу на психіку та мотивацію людини.

Наприклад, стрес і перевантаження можуть призвести до виснаження емоційних ресурсів, що робить людину менш схильною до соціальної активності. Втрата цілей і відчуття безсилля можуть позбавити людину бажання досягати чогось значущого в соціальному контексті та знизити її готовність взаємодіяти з іншими людьми і громадою.

Для подолання апатії та відновлення соціальної активності важливо розробити стратегії, спрямовані на зміцнення психологічного здоров'я та відновлення мотивації. Це включає професійну психологічну підтримку, розвиток соціальних мереж і спілкування з позитивними людьми, а також пошук нових цілей та інтересів, які стимулюють особистісний розвиток.

Список використаних джерел:

1. Ковтун, Наталія. Взаємозалежність соціальної апатії та вольової активності індивіда і суспільства. *Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія*, 2014, 706-707: 163-166.
2. Ковтун, Н. М. Соціальна апатія в сучасному суспільстві у контексті філософії В. Липинського. *Українська полоністика*, 2015, 12: 54-60.

ГЕШТАЛЬТ ТЕРАПІЯ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ ПСИХОТЕРАПІЇ

Ташматов Вячеслав Абдуллайович

ORCID ID: 0000-0002-3786-9004

канд. психолог. наук, доцент, доцент кафедри психології
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Дедюх Софія Володимирівна

здобувачка вищої освіти факультету прокуратури та слідства
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Гештальт-терапія - це форма психотерапії, яка зосереджена на теперішньому житті людини, а не на заглибленні в її минулий досвід. Ця форма терапії наголошує на важливості розуміння контексту життя людини при розгляді проблем, з якими вона стикається. Це також передбачає прийняття відповідальності, а не звинувачення.

Гештальт, за визначенням, відноситься до форми або форми чогось і передбачає, що ціле більше, ніж сума його частин. У цій конкретній теорії консультування акцент робиться на сприйнятті. Гештальт-терапія звертає увагу на те, як ми вкладаємо сенс і розуміємо наш світ і свій досвід.

Слово «гештальт» є німецьким терміном без прямого перекладу англійською мовою. Зазвичай це означає «ціле» або «форма». Це ідея, яка розглядає кожну людину як суміш розуму, емоцій, тіла та душі з унікальним досвідом і реальністю.

На розвиток гештальт-терапії вплинула гештальт-психологія, заснована Максом Вертгеймером, Вольфгангом Келером та Куртом Коффкою [1,с.73]. В основі цього напрямку лежить закон співвідношення фону та фігури. Науковці виявили, що психіка прагне до спрощення, цілісності, завершеності образів, які сприймаються. Тож, все навколишнє середовище являє собою фон для людини, серед якого з'являється та виділяється потреба, яка стає фігурою; виникає енергія для задоволення цієї потреби.

На практиці психологи застосовують цю концепцію, допомагаючи людям зосередитися на тому, що відбувається в їхньому житті в даний момент, а не на минулому досвіді. Гештальт-терапія фокусується на «тут і зараз».

Важливим принципом у гештальт підході є принцип саморегуляції організму. Він передбачає неперервний процес гомеостазу, де організм підтримує рівновагу та знаходить баланс. Це потрібно, щоб зберігати своє здоров'я в умовах, що постійно змінюються [2,с.101].

З моменту свого появи гештальт-терапія стала перевіреним і ефективним терапевтичним підходом до вирішення та лікування різних психічних захворювань. Деякі з цих умов включають:

- Тривога. Гештальт-терапія допомагає людям зосередитися на сьогоденні. Це дозволяє людям виявити, які миттєві думки, почуття чи поведінка можуть викликати у них почуття тривоги.
- Поведінкові проблеми зі здоров'ям. Гештальт-терапія може допомогти людям із такими поведінковими розладами, як біполярний розлад. Це також ефективний терапевтичний метод для лікування зловживання психоактивними речовинами, пристрасного захоплення азартними іграми та посттравматичного стресового розладу. Люди, які борються з цими захворюваннями, можуть розвинути новий погляд на життя за допомогою гештальт-терапії та побачити позитивні зміни у своєму способі життя.

- депресія. Оскільки гештальт-терапія зосереджена на самосвідомості, вона може допомогти людям з депресією усвідомити можливі стресові ситуації, які викликають у них депресію.

- Труднощі у відносинах. Гештальт-терапія може допомогти парам розпізнати деструктивну поведінку, яка може негативно вплинути на їхні стосунки. Це може допомогти їм працювати над внесенням позитивних змін у стосунки та індивідуальний спосіб життя.

- Проблеми із самооцінкою. Гештальт-терапія допомагає людям із низькою самооцінкою визначити та подолати основні фактори, які сприяють їх заниженій самооцінці.

Гештальт-терапія - це комплексний терапевтичний метод, який дає довгострокову користь для розуму, емоцій, тіла та духу людини. Загальні переваги гештальт-терапії включають, але не обмежуються ними:

- Підвищення самосвідомості
- Покращена впевненість у собі
- Здатність помиритися з минулим і покращене відчуття прийняття
- Підвищена здатність справлятися зі стресовими ситуаціями та долати їх
- Стати більш відповідальним, покращити здатність визнавати помилки та поведінку, не звинувачуючи

- Єдиним обмеженням гештальт-терапії є те, що вона може не допомогти з психологічними наслідками спадкової поведінки. Це також не допомагає з психологічними факторами, на які не впливають думки людини. Однак це ефективний варіант терапевтичного лікування кількох проблем залежності та психічного здоров'я.

Гештальт-терапія відзначається використанням широкого спектру технік, таких як рольова гра, творчість, уявні вправи та фізичні експерименти. Ці методи дозволяють клієнтам зосередитися на своїх внутрішніх процесах, розкрити себе та вирішити внутрішні конфлікти.

В цілому, гештальт-терапія є ефективним інструментом для розвитку особистості, вирішення проблем та досягнення психічного благополуччя. Вона допомагає клієнтам отримати більше усвідомленості, збільшити саморозкриття та прийняття себе, що сприяє змінам у їхньому житті та створює основу для особистісного розвитку.

Гештальт-терапія спрямована на те, щоб клієнт отримав більше усвідомлення свого досвіду перебування у світі. У гештальт-терапевтів немає мети змінити своїх клієнтів. Насправді, клієнтів заохочують зосередитися на тому, щоб краще усвідомити себе, залишатися присутнім і сприймати речі тут і зараз.

Співпраця між терапевтом і клієнтом є фундаментальною для процесу зцілення в гештальт-терапії.

Вважається, що спосіб, яким ми навчимося переживати досвід, особливо хворобливий, полягає в створенні блоків або витісненні речей з усвідомлення, щоб ми могли рухатися вперед. Яким би ефективним це не здавалося, воно може створити для нас проблеми, оскільки ми стаємо більш відокремленими та фрагментованими у самопочутті та нашому досвіді.

Ті самі техніки, які ми колись використовували, щоб допомогти собі, стають блоками для самоусвідомлення та зростання. Підвищення обізнаності клієнтів дозволяє виявити ці блоки, належним чином подолати їх і усунути їх, щоб ми могли знайти зцілення та особистісне зростання.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук З., Васянович Г. Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи. Матеріали VIII регіонального наукового семінару. Львів. 2022. С. 192.
2. Masquelier, G. (2015), "Gestalt therapy: Living creatively today", 1st ed. Gestalt Press p. 176 p.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТРЕСУ ТА МЕТОДИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Ташматов Вячеслав Абдуллайович

ORCID ID: 0000-0002-3786-9004

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Каретна Ольга Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-7408-7546

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри соціології
Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Марченко Аліса Вікторівна

здобувачка вищої освіти

факультету прокуратури та слідства

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

Стрес є природною реакцією організму на негативні життєві події, такі як війна, але якщо він стає надмірним і тривалим, це може мати серйозні наслідки для психічного і фізичного здоров'я. Один з методів підтримки психічного здоров'я в умовах стресу є отримання соціальної підтримки.

Всі мабуть помічали що під час змагань, бажання досягнення надзвичайно зростає. Показники бігунів, які працюють як індивідуали і в команді, різко відрізняються. Тому трошки стресу може бути корисним для забезпечення ефективності та успішності. Стрес - це реакція організму на виклики та загрози. Коли людина відчуває загрозу, стресова система вивільняє гормони стресу, які підвищують здатність діяти в екстремальних ситуаціях. Це призводить до фізичних змін, що мобілізують стресову систему для захисту організму. Проте стрес може мати і негативний вплив, викликаючи проблеми з пам'яттю, тривожність, та різні фізичні й психологічні прояви, такі як дратівливість, депресія, втрата апетиту тощо [1,с.17-18].

Адаптація до стресу.

Адаптація - звикання до стресу. Час адаптації залежить від багатьох факторів: вродженої стресостійкості, готовності до стресу, рівня небезпеки (реальної та фантомної) та ін. При відсутності адаптації до стресу може розвинути апатія та депресія, стрес може перейти у хронічну форму.

Стрес може виникати не лише через зовнішні фактори та обставини, але й через внутрішні, пов'язані з особистістю. Під його впливом наша поведінка може значно відрізнятися від звичної. Існує комплекс поведінкових змін, які є показниками інтенсивного стресу. Важливо чітко усвідомлювати ознаки стресу, щоб своєчасно вжити заходів для його мінімізації та нейтралізації його негативного впливу на життя[2,с.214].

Методи подолання стресу.

Роберт Чалдіні в книзі «Психологія впливу» наочно демонструє, що вказування на негативні наслідки робить ситуацію тільки гіршою (викликає лише страх), якщо не показувати людині вихід з неї. Тому є декілька ефективних методів подолання стресу, розглянемо деякі з них.

Існує три можливі підходи до управління стресом. Перший полягає в своєчасному виявленні дратівливості та запобіганні стресу. Другий включає в себе виконання вправ для подолання стресу, якщо його ознаки були пропущені. Третій варіант - це нервовий зрив, який настає, якщо вправи не були виконані. Очевидно, що краще зупинитися на першому варіанті, але якщо це не вдасться, наступні поради допоможуть зменшити збиток при другому і навіть третьому сценаріях.

1.Медитація і релаксація. Неможливо одночасно відчувати стрес і спокій. Під час медитації хвилі стресу та роздратування відступають, дозволяючи вам почати знову з чистого аркуша.

2.Фізична активність. Може бути ефективним способом позбутися негативних думок. У такий момент стрес стає менш відчутним, оскільки ситуація стає смішною, а це не залишає шансу для напруги.

3.Ауторегуляція дихання. Простий спосіб зняти стрес, яким мало хто користується. У момент стресу людина часто забуває про свій дихальний ритм та відчуття, концентруючись лише на своїх емоціях. Проведіть глибокий вдих через ніс, а потім віддихніть через рот. Можна регулювати тривалість видиху, щоб він був або такий же, як вдих, або вдвічі коротший. Під час виконання цієї вправи зосередьтеся лише на своєму диханні, не думайте про інше.

Список використаних джерел:

1. Психологія стресу: підручник / Л. Б. Наугольник. — Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. - 324 с.
https://pedagogy.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2016/10/Наугольник_психологія_стресу.pdf
2. Медична психологія: в 2-х т./ Пилягіна Г.Я., Хаустова О.О., Марута Н.О. та ін.
<http://lib.inmeds.com.ua:8080/jspui/handle/lib/3008>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ

Колтунов Сергій Дмитрович

073 аспірант факультету педагогіки, психології та мистецтв
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка,
Україна

Науковий керівник: Клочек Лілія Валентинівна

ORCID ID: 0000-0002-6450-3374

д-р. психол. наук, професор,
професор кафедри психології та соціальної роботи
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка,
Україна

Однією з важливих проблем сучасної психологічної науки є вивчення просоціальної спрямованості особистості як базової характеристики, що визначає схильність суб'єкта діяти в інтересах інших людей. Спрямованість особистості завжди соціально зумовлена і формується від народження, у процесі навчання і виховання, виявляється в альтруїстичних потребах і мотивах, моральних цінностях, гуманістичних цілях, відповідному їм рівневі домагань..

Особливості просоціальної спрямованості особистості вивчалися багатьма українськими та зарубіжними дослідниками [1; 2; 3]. Зокрема, Е. Аронсон, Т. Вілсон та Р. Ейкерт визначали просоціальну поведінку як будь-яку дію, спрямовану на користь іншої людини. Крайнім її проявом вважали альтруїзм – прагнення допомогти іншим за будь-яку ціну. Під просоціальною поведінкою розуміють також усталену в певній культурі систему суспільно корисних, закріплених у соціальних нормах форм поведінки [3].

Часто у психології альтруїзм вважають складовою або синонімом просоціальної поведінки. Здійснивши аналіз наукових джерел, ми виділили три теорії альтруїстичної поведінки.

1. *Теорія соціального обміну* пояснює, що альтруїстична поведінка спрямована на досягнення певних позитивних результатів для інших, які мають приховані вигідні наслідки для самого суб'єкта просоціальної поведінки, наприклад, визнання, статус, інформація тощо. Ці корисні результати можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми винагородами. До них можуть належати: прагнення до знань, кар'єрна мотивація, мотивація соціальної адаптації, самозахист, підвищення самооцінки і т. ін. Згідно цієї теорії, діючи на благо інших, людина отримує вигоду від результатів такої діяльності, і в процесі надання допомоги відбувається обмін соціальними надбаннями. Теорія пояснює, що будь-які альтруїстичні вчинки можуть мати приховані позитивні наслідки.

2. *Теорія соціальних норм* пояснює, що альтруїстична поведінка регулюється набором упорядкованих норм, що визначають, яким чином має здійснюватися допомога іншим. Ці норми представляють собою певну схему, яка дає людям орієнтири, за яких ситуацій вони мають стати в нагоді іншим. Допомога іншим зумовлена сталими соціальними цінностями, яким варто слідувати та їх дотримуватися.

3. Основна ідея *еволюційної теорії альтруїзму* полягає в тому, що доцільними видами діяльності для людини є ті з них, що забезпечують виживання виду. Індивіди,

які б діяли безкорисливо заради блага інших, не вижили б в еволюційній конкуренції. Доречним є тільки продуманий альтруїзм, що забезпечує захист роду і прагнення до взаємної вигоди. Однією з форм такого альтруїзму є батьківська і материнська відданість і любов до своїх дітей [3].

Згідно з положеннями вказаних теорій, допомога іншим визначається сформованими соціальними нормами й особистими мотивами, а також генетично успадкованою особливістю – чутливістю до проблем іншої людини.

Українські дослідниці Гірченко О. А., Буковська О. О. прояв альтруїзму особистості пов'язували з мотивами - моральним обов'язком і моральним співчуттям. Люди, які мають моральний обов'язок, вдаються до альтруїстичних дій для підвищення рівня морального задоволення та самооцінки, переживають гордість за себе, моральну самоповагу. Але, з іншої сторони, по-різному ставляться до об'єкта своєї допомоги, навіть подекуди негативно. Допомога має альтруїстичний характер. Вона виявляється як у відокремленні від своєї особистості, так і в сильно розвиненому почутті особистої відповідальності [1].

Люди, яким властива співчутливість, виявляють здатність до ідентифікації такого рівня, що спостерігається емпатійне злиття, ототожнення з переживаннями і проблемами іншого. Разом з тим, проведені дослідження виявили, що 15%-кам людей не властиві такі мотиви, а решта майже порівну розподіляється на тих, у кого обидва ці мотиви мають однакову силу, і тих, у кого один з них домінує [1].

До зовнішніх факторів, які сприяють тому, що люди надають допомогу іншим, належать: зростання щастя та рівня життя, поінформованість, формулювання вимог, наявність рольових моделей, відсутність часового тиску, оцінка того, що відбувається, присутність інших. Також люди схильні допомагати тим, хто їм симпатизує і шукає їхнього схвалення.

До внутрішніх чинників просоціальної поведінки належать наступні: інтеріоризовані норми соціальної відповідальності, вік, гендерний фактор, індивідуальні психологічні особливості особистості, почуття провини, емоційне ставлення, емпатія, співчутливість.

Таким чином, можна зробити висновок, що просоціальна спрямованість особистості включає в себе прагнення до морального та особистісного розвитку, визначає бажання людини бути корисною, допомагати іншим та інтегрує в собі емоційні, когнітивні та мотиваційні компоненти.

Список використаних джерел:

1. Гірченко О. І., Буковська О. О. Просоціальна спрямованість та поведінка особистості. Актуальні проблеми психології, том 7, випуск 47, 2019. Режим доступу: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v7/i47/12.pdf>.
2. Калашникова, Л. В. Телебачення як абстрактний агент підкріплення формування просоціальної поведінки молодших школярів. *Проблеми загальної та педагогічної психології: збірка наук. праць*. Режим доступу: <http://dspace.cuspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3097/1/Телебачення%20як%20агент.pdf>.
3. Корчакова Н.В. Вікова генеза просоціальної особистості : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ, 2018. 565 с.

СИСТЕМА СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНКИ РУХІВ ЛАБАН-АНАЛІЗ ЯК СКЛADOVA ВАЛІДИЗАЦІЇ НАПРЯМУ ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ

Радько Ольга Василівна

ORCID ID: 0000-0003-0762-1531

канд. психол. наук, доцент,

доцент кафедри психології, педагогіки та філології

Харківська державна академія культури, Україна

На сучасному етапі розвитку психологічних підходів та методів допомоги людям, бурно розвивається терапія мистецькими засобами. Мистецтво – це форма прояву сублімації емоційних переживань особистості за допомогою творчості через різні витвори: художні образи, музичні звуки, танцювальні рухи, силу слів тощо. Період, коли зародилося мистецтво, є предметом дебатів різних вчених. Одні вважають, що мистецтво існувало 40 тисяч років тому в епоху пізнього палеоліту, інші ж наполягають що воно виникло ще раніше. Але факт в тому що мистецтво це витвір людини, і його найважливішою функцією є те, що воно дає особистості змогу розкритися, показати свій талант, цінності, почуття та емоції.

Одним з таких, відносно сучасних, напрямів психологічної допомоги людям є напрям танцювально-рухової терапії (ТРТ), який на сьогодні дуже потужно розвивається на просторі нашої держави та за її межами. Класичне визначення ТРТ звертає увагу на те, що це один з варіантів групової рухової терапії, в процесі якої учасники групи навчаються усвідомлювати особливості власного тіла через рухи, можливості його ефективного використання в процесі діяльності, розвивають навички соціального спілкування і групового досвіду, який стимулюється досвідом взаємодії в танці. Але, кожен метод стає доказовим тільки тоді, коли має свої валідизовані методи дослідження. Довгий час ТРТ не була признаною поважними психологами саме за те, що вона не мала такої валідної методики діагностики. Проте, у 1928 р. чехословацьким танцівником, хореографом, викладачем та наставником великих світових зірок сучасного танцю Рудольфом Лабаном була створена унікальна система аналізу та запису рухів. Він досліджував процеси рухів не тільки у сучасних і народних танцях, а й рухи які люди використовують у повсякденному житті.

Рудольф Лабан вважав, що диференціація аспектів руху сприяє глибшому спостереженню та формуванню людського сприйняття. Вона здатна дати людині силу та безстрашність. Рух безпосередньо впливає на внутрішній стан людини, і те як людина рухається відображає її поточний внутрішній стан. Однак існує і зворотній зв'язок - внутрішній стан людини можна змінити, змінивши її рухи.

В продовж розвитку, у людини формується своя система власних рухових патернів, яка, як і індивідуально-психологічні властивості особистості, розвивається під впливом взаємодії спадковості з зовнішнім середовищем на основі активності самої особистості. Іноді, багато рухів людина робить не усвідомлюючи. Рудольф Лабан їх назвав «тіньовими рухами», які виконуються без участі волі, але при цьому виражають внутрішнє ставлення людини до предмету.

Досліджуючи рухи людей, хореограф помітив своєрідну архітектуру людського тіла у вертикальній та горизонтальній частинах скелету, а також тривимірність опор при правильному виконанні людиною рухів. Так Рудольфом Лабаном було виділено дві категорії рухів: форми та зусилля. До першої категорії їм було віднесено різні

моделі зв'язності у тілі, на кшталт: зв'язок частин тіла з диханням; зв'язок дихання та периферії; зв'язок голови та куприку; горизонтальний, вертикальний та контрлатеральні зв'язки у тілі людини. Друга група за Лабаном, категорія зусиль, яка приймає участь у вираженні емоцій та почуттів, має наступні складові: потік, вагу, час та простір. Саме ці дві категорії рухів і дозволяють проводити діагностику рухової активності клієнта.

Але, з нашої точки зору, система оцінки та спостереження рухів за Рудольфом Лабаном має ще цінність не тільки як діагностичний метод, він також цікавий тим, що дозволяє терапевту одразу вистроїти програму розвитку рухових патернів клієнта завдяки тому, що кожна категорія Лабан-аналізу має свою полярність. Наприклад, потік поділяється на стриманий та вільний, а вага на легку та важку.

Для терапевтичних цілей дуже важливо при проведенні аналізу рухів звертати увагу на:

1. Співвідношення різних параметрів і наявність якостей що повторюються (стереотипність);
2. Зони що використовуються, співвідношення і якість;
3. Особливі рухи середньостатистичного контексту (співвідношення параметрів).

І якщо терапевт бачить стереотипність рухів, одноманітність і використання клієнтом тільки однієї з полярностей, то за допомогою «творчого процесу» він може розширити руховий репертуар людини зробивши доступним іншу полярність. З'ясувавши рухові патерни клієнта, терапевт може працювати з ними за допомогою розвитку історії руху, та за допомогою асоціацій, продовжуючи роботу над диференціацією та усвідомленням рухів.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене можна зробити висновок, що саме система спостереження і оцінки рухів, що була розроблена чехословацьким танцівником та хореографом Рудольфом Лабаном у 1928 році, дала змогу валідизувати такий напрям психологічної допомоги як танцювально-рухова терапія, яка як метод з'явилася у 40-х роках ХХ століття у США де і отримала активний розвиток, поступово розширюючи свої кордони. На сьогодні ТРТ розвивається і на просторах України Українською асоціацією танцювально-рухових терапевтів, що була заснована Світланою Ліпінською у 2007 р.

СЕКЦІЯ XXII. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

ANALYSIS OF THE FREQUENCY OF CONFLICTS IN HEALTHCARE INSTITUTIONS

Biduchak Anzhela

ORCID ID: 0000-0003-3475-1497

MD, PhD, Associate Professor,

Department of Social Medicine and Public Health

Bukovinian State Medical University, Chernivtsi, Ukraine

Resume. Taking into account the extreme importance of medical care for public health, the resolution of conflict situations in medical institutions becomes an urgent need. An important component of the conflict management strategy in the medical field is not only the settlement of conflicts that have already arisen, but also their prediction and prevention [1-2]. To achieve this goal, it is necessary to implement a system for early detection of conflicts, increase the level of communication skills in medical personnel, as well as improve the system of personnel management and distribution of resources in medical institutions [3-4].

The purpose of the research is to study the opinion of the heads of health care institutions of the Chernivtsi region regarding the frequency of conflicts in medical teams and the participation of the head in a conflict situation.

Material and methods. With the use of statistical and medical-epidemiological methods, an analysis of anonymous questionnaires of 48 medical managers and 1146 patients was carried out in order to study the correlation relationship (Kramer coefficient) of conflict situations with the efficiency of the work of health care institutions.

Results and discussion. It was established that conflicts periodically arise among medical workers, according to 47,2%-60,6% of respondents of all age categories, and very often - according to 15,2% of people aged 36-55 – 17,7% of responses of people 18- 35 years old and 22,85 people aged 56 years and older. Persons aged 36-55 years and 56 years and older take the most active part in the conflict (52,8-58,3% of responses), while persons aged 18-35 years are quite often passive observers (37,5%) and do not participate in conflicts (25,0%).

The group of questions for managing doctors (Tab. 1) «How often do conflicts arise in your team?» and «Have you participated in a conflict situation?» established an average relationship when calculating the Cramer's correlation coefficient $C=0,457$ (at $p= 0,002$), which indicates that respondents believe that conflicts in the team occur often and actively participate in them.

Table 1

Evaluation of correlation between the groups of questions: «How often do conflicts arise in your team?» and «Have you participated in a conflict situation?»

Answers		How often do conflicts arise in your team?		
Have you participated in a conflict situation?	Variants of answers	actively	did not accept or observe	Total
	often or constantly	17	3	20
	sometimes or rarely	11	17	28
	Total	28	20	48

The obtained results confirmed the need to develop and implement scientifically based preventive methods in order to improve the organization of the process of prevention and management of medical conflicts at the regional level, and their further implementation in the work of medical institutions.

Conclusions. Therefore, in today's world, where attitudes towards medical care and demands for it are constantly growing, conflict resolution in medical institutions is an urgent need. The urgency of the problem of conflicts in the medical field must be understood and appropriate attention and resources must be given to it to ensure the effective functioning of medical institutions and ensure high quality of medical care.

References:

1. Kalaar S. The training of future specialists of social sphere to conflict resolution as a scientific problem. *Modern Science*. 2016;3:42-9.
2. Al-Hamdan Z, Nussera H, Masa'deh R. Conflict management style of Jordanian nurse managers and its relationship to staff nurses' intent to stay. *Journal of Nursing Management*. 2016;24(2):E137-145. doi: 10.1111/jonm.12314
3. Dickens GL, Tabvuma T, Frost SA. Safewards: Changes in conflict, containment, and violence prevention climate during implementation. *Int J Ment Health Nurs*. 2020; 29(6):1230-40. doi: 10.1111/inm.12762
4. Zamlynskyi VA, Shardakova AD, Adil Mohamed Abdalla Sultan Al Ali. Conflict management in modern conditions of economic activity. *Economics: Time Realities*. 2022;1:30-9. doi: 10.15276/ETR.01.2022.4

PREVALENCE OF PSYCHOSOMATIC SYNDROMES IN THE STRUCTURE OF CHRONIC OBSTRUCTIVE PULMONARY DISEASE

Popiuk Volodymyr Sergiyovych

5th year student

Bukovinian State Medical University, Ukraine

Mandryk Olga Yevhenivna

Candidate of Medicine, Associate Professor

Department of Internal Medicine, Clinical

Pharmacology and occupational diseases

Bukovinian State Medical University, Ukraine

Background.

COPD (chronic obstructive pulmonary disease) is a chronic inflammatory disease with predominantly airway involvement and development of emphysema, which is manifested by irreversible (or not fully reversible) bronchial obstruction and progresses with the development of pulmonary insufficiency and chronic pulmonary heart disease.

Relevance. Chronic obstructive pulmonary disease (COPD) is an important medical and social problem of our time, which is caused not only by the respiratory system, but also by the central nervous system, which significantly affects the emotional and mental state and the course of the disease.

Key words: COPD, psychosomatic syndromes, diagnosis [5, 6].

Objective. To determine the prevalence and structure of psychosomatic syndromes (PSS) in patients with COPD.

Materials and methods of the study. We examined 43 patients with COPD (men - 30 (69.7%), women - 13 (30.3%)), whose average age was (65.1 ± 1.9) years, the average duration of COPD - (10.6 ± 1.2) years), who were treated in the pulmonology department of the City Clinical Hospital No. 1 in Chernivtsi. Chernivtsi. As a control, a group of 21 practically healthy individuals, comparable in age and gender, was examined.

Psychological testing was performed by a set of standard methods by Wasserman (with the establishment of the level of neuroticism (PN)), Spielberg-Khanin (level of reactive (RT) and personality anxiety (PA), Zung (depression (DS) [1, 2, 3, 4].

Statistical analysis was performed on a personal computer using the SRSS package (trial-version).

Results. In patients with COPD, high PH was diagnosed in 23 (53.5%) patients, as opposed to 3 (14.3%) in the group of healthy individuals ($p < 0.001$). Among patients with COPD, people with a high level of RT prevailed - 15 (34.8%) people, while in the control group it was not detected, high level of OT was diagnosed in 18 (41.8%) patients as opposed to 2 (9.5%) in practically healthy individuals ($p < 0.001$). DS was diagnosed in 5 (11.6%) patients in the form of mild depression in contrast to no cases in the control group ($p < 0.001$). The mean score of neuroticism in patients with COPD was (43.4 ± 0.2) versus (26.1 ± 0.1) in the healthy group, the mean score of RT (41.1 ± 1.1) versus (26.5 ± 0.6), the mean score of OT (59.2 ± 0.9) versus (17.8 ± 0.6), DS (39.7 ± 0.8) versus (15 ± 0.7).

Conclusions. Patients with COPD have a significantly higher prevalence and severity of PSS compared to healthy individuals, which indicates their secondary and somatogenic nature. The leading ones are neurotic syndrome (79%), anxiety syndrome (76.7%), and

depressive syndrome (11.6%). Identification of the detected changes is the basis for an in-depth comprehensive understanding of the general condition of a patient with COPD, which makes it possible to individualize and optimize approaches to therapy.

References:

1. Semenova NV, Oparin AA (2023). Influence of psychosomatic disorders on exacerbation of gastroesophageal reflux disease with concomitant chronic obstructive pulmonary disease in young patients. *Achievements of Clinical and Experimental Medicine*, (3), 156-159. <https://doi.org/10.11603/1811-2471.2023.v.i3.13884>.
2. Hopko OF (2014) Features of psychosomatic disorders in patients with chronic obstructive pulmonary disease in combination with cardiovascular pathology. *Bulletin of Problems of Biology and Medicine*. (4), 116-128.
3. Dovgan A.O. et al. (2017). Assessment of the clinical and functional course of chronic obstructive pulmonary disease (COPD) depending on the psychological phenotype. *Materials of the XIV International Student Conference: The first step into science*. C. 357.
4. Yohannes A.M., Alexopoulos G.S. (2014). Depression and anxiety in patients with COPD. *European Respiratory Review* (23), 345-349; DOI: 10.1183/09059180.0000781.
5. Singh D., Agusti A., Anzueto A., et. Al/ (2019). Global Strategy for the Diagnosis, Management, and Prevention of Chronic Obstructive Pulmonary Disease: the GOLD science committee report. *European Respiratory Journal*. (53), 1900164; DOI: 10.1183/13993003.00164-2019.
6. Agustí A, Celli BR, Criner GJ, et. Al (2013). Global Initiative for Chronic Obstructive Pulmonary Disease 2023 Report: GOLD Executive Summary. *Am J Respir Crit Care Med*. 2023 Apr 1;207(7):819-837. doi: 10.1164/rccm.202301-0106PP.

ЕНДОМЕТРІОЗ-АСОЦІЙОВАНЕ БЕЗПЛІДДЯ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)

Федоряк Софія Олександрівна

здобувачка вищої освіти медичного факультету
Буковинський державний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Дубик Людмила Василівна

ORCID ID: 0000-0001-8307-1733

доктор філософії, асистент кафедри акушерства та гінекології
Буковинський державний медичний університет, Україна

Ендометріоз — поширене гінекологічне захворювання репродуктивного віку, при якому клітини ендометрію розростаються поза межі внутрішніх стінок матки, спричинюючи хронічний запальний процес. [8] Ендометріоз є багатофакторним і системним захворюванням, яке має прямий і непрямий вплив на репродуктивну функцію. Хоч і зв'язок між ендометріозом і безпліддям доведений, проте, самі механізми виникнення ендометріоз-асоційованого безпліддя, до кінця не вивчені. Пропонуємо розглянути етіологію та патогенез безпліддя, пов'язаного з ендометріозом.

Сьогодні майже 10% жінок репродуктивного віку мають ендометріоз і близько третини з них мають безпліддя, що майже вдвічі перевищує показник, який спостерігається серед жінок без цього захворювання. До 50% безплідних жінок страждають на ендометріоз. [1] Тому рання діагностика ендометріозу в неплідних жінок має вирішальне значення з точки зору фертильності, оскільки його ускладнення можуть бути ще більш згубним.

Патогенез ендометріозу

Розуміння патогенезу ендометріозу має ключове значення. На сьогодні жодна із запропонованих теорій не змогла всебічно пояснити природу захворювання та пов'язані з ним різноманітні клінічні прояви. Спільною ниткою для всіх теорій є складний порушений гормональний сигнал, посилене прозапальне мікросередовище, яке має потенціал для ініціювання, підтримання та прогресування захворювання. [2]

Теорія ретроградної менструації

Найбільш поширеною патогенетичною гіпотезою є ретроградна менструація. Життєздатна тканина ендометрія переміщується в порожнину малого таза через маткові труби під час менструації, прикріплюється до мезотеліальних тканин очеревини, проліферує і, нарешті, вбудовується в структури малого таза. Ретроградна менструація є фізіологічним процесом, який відбувається приблизно у 90% жінок. [3]

Ранній вік менархе, велика тривалість і рясні менструації є загальновизнаними факторами ризику розвитку ендометріозу. Анатомічне переважання ендометріозу в правій частині як малого таза, так і діафрагми додатково підтверджує цю теорію. Однак гіпотеза ретроградної менструації не є закриває всі питання щодо розвитку інших форм ендометріозу.

Гематогенна та лімфосудинна дисемінація

Ретроградна менструація не пояснює виникнення рідкісних позаочеревинних локалізацій та різноманітні клінічні прояви з симптомами, віддаленими від таза. Тому було запропоновано гематогенну або лімфатичну дисемінацію подібної до ендометрію тканини як альтернативну теорію. Ця гіпотеза передбачає, що клітини

ендометрія потрапляють у судинну або лімфатичну систему матки під час менструації і поширюються до ектопічних ділянок. У мишачих моделях хірургічно індукованого ендометріозу клітини ендометрія здатні до міграції та мікрометастазування в різні позатазові органи, включаючи легені, селезінку, печінку та мозок. Клінічно ця теорія підтверджується наявністю ендометріальної тканини в судинній системі матки і наявністю емболій у регіонарних лімфатичних вузлах.

Генетична етіологія

Широко поширеною є думка, що ендометріоз спричиняється кількома генами. Дослідження на монозиготних близнюках показують, що загальна спадковість ендометріозу становить приблизно 51%. Дочки матерів з хірургічно підтвердженим ендометріозом мають більш, ніж подвійний ризик розвитку захворювання. [2] Крім того, сімейне успадкування ендометріозу має тенденцію до більш тяжкого перебігу з більш ранньою появою симптомів порівняно зі спорадичними випадками. Мета-аналіз досліджень геномів різних популяцій виявив стійку асоціацію ендометріозу з певними локусами ризику, залученими до метаболізму статевих стероїдних гормонів, що вказує на їхню можливу роль у розвитку пізніх стадій ендометріозу. Однак жоден з них не є поширеним, і в сукупності ці генетичні варіанти становлять лише невелику частку ризику захворювання. Загалом, за підвищений спадковий ризик розвитку ендометріозу, ймовірно, відповідає безліч генетичних варіантів з незначними індивідуальними ефектами.

Патофізіологія безпліддя, пов'язаного з ендометріозом

Резерв яєчників, фолікулярна рідина

Яєчники - найпоширеніша локалізація ендометріозу. Резерв яєчників є одним з основних прогностичних факторів щодо фертильності і значною мірою пов'язаний з віком жінки. Оваріальний резерв - це загальна кількість фолікулів, здатних відповідати на дію тропного гормону гонадотропіну.[8] Найбільш широко використовуваними показниками функції яєчників є кількість антральних фолікулів (АФК) і рівень антимюллерового гормону в сироватці крові (АМГ). АМГ найкраще використовується для виявлення жінок, які можуть погано реагувати на стимуляцію гонадотропінами в умовах допоміжних репродуктивних технологій. [4] На концентрацію АМГ несуттєво впливає менструальний цикл або прийом оральних контрацептивів, що робить вимірювання можливим у будь-який час.

Наразі патофізіологічний механізм зниження оваріального резерву при ендометріозі залишається нез'ясованим. Проте з'являється все більше молекулярних, гістологічних і морфологічних доказів того, що ендометріоми негативно впливають на функцію яєчників.

Ендометріома - це своєрідна доброякісна кіста, яка виникає при розростанні ендометріоїдної тканини під впливом гормонів. Ця кіста утворюється без справжньої капсули, тому відбувається обмін вмістом кісти з прилеглою здоровою корою яєчника. На відміну від інших доброякісних кіст, рідина ендометріоїдної кісти здатна індукувати оксидативний стрес у життєздатних клітинах і потенційно викликати пошкодження здорових тканин. [4] Молекулярний порівняльний аналіз кістозної рідини виявив високі концентрації вільного заліза, яке здатне опосередковувати утворення активних форм кисню (АФК), що добре дифундують через клітинні компартменти. Виявлено підвищення концентрації заліза у фолікулярній рідині з фолікулів, що контактують з ендометріомою, порівняно з контралатеральним здоровим яєчником. У мікросередовищі рідини ендометріоїдної кісти також були виявлені оксиданти, протеолітичні ферменти, молекули запалення та адгезії. Таким чином, вивільнення токсичного вмісту кіст у прилеглу паренхіму яєчників може

призвести до оксидативного стресу, фіброзу, втрати кортикальної строми, метаплазії гладком'язових клітин, порушення васкуляризації, а на пізній стадії - до зниження дозрівання фолікулів та їх ранньої атрезії. Зокрема, демонстрація підвищеного оксидативного стресу, що впливає на нормальну кору яєчників, яка оточує ендометрію, переконливо свідчить про індуковану АФК фіброгенну реакцію, що призводить до пригнічення ангіогенезу та пошкодження фолікулів.[4]

Якість ооцитів, транспортування ембріонів, функція і рухливість сперматозоїдів та їх взаємодія з яйцеклітинами також є важливими факторами для вагітності. Можливий вплив ендометріозу яєчників на якість ооцитів все ще залишається предметом дискусій. У ході нещодавнього ретроспективного аналізу з використанням технології сповільненої зйомки спостерігали змінену відносну кінетику в ембріонах пацієнок з ендометріозом, що свідчить про гіршу якість ембріонів. Нарешті, з точки зору донорства ооцитів, знижена частота настання вагітності та імплантації спостерігається, коли ооцити походять від донорів з ендометріозом, що підтверджує вплив ендометріозу на якість ембріонів.

Фолікулярна рідина також відіграє важливу роль у репродуктивній здатності ооцитів. У фолікулярній рідині пацієнок з ендометріозом виявлено симетрично нижчі рівні естрогену та вищі рівні прогестерону порівняно з контрольною групою. [5] Крім того, було показано, що фолікулярна рідина піддається значному оксидативному стресу.

В іншому дослідженні кріоконсервовані людські ооцити, які зазнали впливу ендометріальної рідини пацієнок з пізніми стадіями захворювання, мали надмірну клітинну фрагментацію отриманих ембріонів, що призвело до порушення розвитку ембріонів через індукцію апоптозу в навколишніх бластомерах або через зміну поділу бластомерів. [5]

Змінений системний та перитонеальний імунний і запальний профіль, який характеризує жінок з ендометріозом, також припускають, що він безпосередньо впливає на склад фолікулярної рідини. Повідомлялося про змінені рівні прозапальних цитокінів і факторів росту (IL1B, IL2, IL8, IL12, IL6) у фолікулярній рідині жінок з ендометріозом порівняно з контрольною групою. Не забуваємо, що фолікулярна рідина виділяється в очеревинну порожнину при кожній овуляції.

На транспорт гамет впливає запальне мікросередовище, анатомічні викривлення та дисперистальтика маткових труб, пов'язані з ендометріозом. Ендометріотичне прозапальне мікросередовище перитонеальної рідини може також впливати на функцію сперматозоїдів, індукуючи фрагментацію ДНК сперматозоїдів, порушуючи проникність або цілісність мембрани сперматозоїдів, знижуючи рухливість сперматозоїдів, порушуючи їх взаємодію з яйцеклітинами і аномальну реакцію акросом сперматозоїдів.

Порушення овуляції

Клінічні дані щодо частоти спонтанної овуляції у цих жінок є недостатніми та суперечливими. Рівень пролактину значно вищий у жінок з ендометріозом, ніж у жінок без цього захворювання. Гіперпролактинемія перешкоджає пульсації лютеїнізуючого гормону і втручається в роботу гіпоталамуса, блокуючи рецептори естрогенів, що призводить до ановуляції.[5] Іншою потенційною причиною відсутності овуляції у жінок з ендометріозом є синдром лютеїнізованого фолікула. Це стан, який важко оцінити в клінічних умовах, при якому домінуючий фолікул піддається лютеїнізації, але не розривається і яйцеклітина не виходить. [5] Змінений характер секреції естрогенів і прогестерону, що призводить до аномальної лютеїнової фази, також може порушувати овуляцію у цих жінок.

Рецептивність ендометрію

Частота імплантації досить знижується у жінок з ендометріозом як під час природних циклів, так і під час лікування, навіть у пацієнок з мінімальним ступенем захворювання.[7] Дані клінічних досліджень, свідчать, що дефектна імплантація може бути пов'язана зі зниженою сприйнятливістю ендометрія або здатністю до децидуалізації у цих жінок. [7]

Рецептивність ендометрія та децидуалізація залежать від гормонально регульованих молекулярних процесів. Естрадіол і прогестерон, що реагують на сигнальні шляхи, регулюються епітеліальним і стромальним компартментами ендометрія специфічним чином. Прогестерон є основним гормоном, відповідальним за перехідний рецептивний фенотип ендометрія, необхідний для імплантації ембріона. Відповідь ендометрія на прогестерон характеризується пригніченням естрогензалежної проліферації епітеліальних клітин, секреторним дозріванням залоз і трансформацією стромальних клітин у спеціалізовані децидуальні клітини. Функціональна дисрегуляція сигналізації стероїдних гормонів при ендометріозі, така як посилення регуляції естрадіол-індукованої проліферації клітин, запалення і прогестеронової резистентності, схоже, відіграє важливу роль у порушенні рецептивності ендометрія у цих пацієнок.[5] Зсув у бік домінування естрогенів сприяє запаленню, ангіогенезу, проліферації клітин та імуносупресії.

Клінічне лікування безпліддя, пов'язаного з ендометріозом, є складним завданням через брак високоякісних наукових доказів і суперечливість наявних рекомендацій. [6] Лікування повинно бути індивідуалізованим відповідно до клінічної ситуації та передбачуваного рівня порушення. Такі фактори, як вік жінки, оваріальний резерв, тривалість безпліддя, попереднє хірургічне лікування ендометріозу, супутній біль і показання до ЕКЗ повинні бути враховані, оскільки вони впливатимуть на вибір лікування, а також можуть мати соціально-економічні наслідки.

Висновки

Механізми, задіяні в ендометріоз-асоційованому безплідді, все ще не до кінця зрозумілі, і цей стан є мультифакторним. Біль і запалення, пов'язані з ендометріозом, змінена анатомія тазу і спайковий процес, порушення функції яєчників і знижена сприйнятливість ендометрію - все це відіграє важливу роль у виникненні безпліддя у жінок з ендометріозом. Визначення інноваційних, неінвазивних методів діагностики ендометріозу, які також прогнозують високий ризик безпліддя, залишається одним з основних дослідницьких і клінічних пріоритетів при цьому захворюванні; пізня діагностика створює умови для прогресування захворювання, що є згубним з точки зору фертильності.

Ендометріоз-асоційоване безпліддя вимагає мультидисциплінарного, персоналізованого, спільного і цілісного підходу, заснованого на унікальних особливостях пацієнтки, підтипі ендометріозу і рівні порушень.

Список використаних джерел:

1. Endometriosis is a chronic systemic disease: clinical challenges and novel innovations [Електронний ресурс] // Lancet. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33640070/>.
2. Endometriosis: Ancient disease, ancient treatments. [Електронний ресурс] // Fertil Steril. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23084567/>.
3. Retrograde menstruation in healthy women and in patients with endometriosis [Електронний ресурс] // Obstet Gynecol. – 1984. – Режим доступу до ресурсу: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/6234483/>.

4. The impact of endometriosis on embryo quality in in-vitro Fertilization/Intracytoplasmic sperm injection: A systematic review and meta-analysis. [Електронний ресурс] // Front Med (Lausanne). – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34150804/>.
5. Levels of oestrogen receptor, progesterone receptor and α B-crystallin in eutopic endometrium in relation to pregnancy in women with endometriosis [Електронний ресурс] // Hum Fertil (Camb). – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24945100/>.
6. Diagnosis and management of endometriosis: A systematic review of international and national guidelines. [Електронний ресурс] // BJOG. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28755422/>.
7. Biomarkers of ovarian response: current and future applications. [Електронний ресурс] // Fertil Steril. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23312225/>.
8. Гінекологія: підручник / Ліхачов В.К. – 2-ге видання, оновлене. - Вінниця: Нова Книга, 2021. – 680 с.

ЗБАЛАНСОВАНЕ ХАРЧУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Людмила Бондаренко

Викладач

КЗ «Кам'янський фаховий медичний коледж» ДОР, м. Кам'янське, Україна

Наталія Могіна

Викладач

КЗ «Кам'янський фаховий медичний коледж» ДОР, м. Кам'янське, Україна

Юлія Лантух

здобувач освіти

КЗ «Кам'янський фаховий медичний коледж» ДОР, м. Кам'янське, Україна

Владислава Бондаренко

здобувач освіти

Дніпровський державний медичний університет, м. Дніпро, Україна

Актуальність теми: Збалансоване харчування є невід'ємною частиною здорового способу життя, особливо для сучасних студентів, які ведуть активний та іноді ненормований спосіб життя. Правильне харчування дає організму необхідні поживні речовини для підтримки фізичного та розумового здоров'я, покращує працездатність та стійкість до стресів.

На жаль, багато студентів нехтують здоровим харчуванням, віддаючи перевагу фаст-фуду, перекусам та газованим напоям. Це може призвести до низки проблем зі здоров'ям, таких як ожиріння, цукровий діабет, захворювання серця та інші.

Мета: Проаналізувати обізнаність студентів щодо принципів збалансованого харчування та його зв'язку зі здоровим способом життя.

Методи дослідження:

Аналіз наукової літератури: вивчення наукових статей, книг та інших джерел інформації про збалансоване харчування та його вплив на здоров'я студентів.

Опитування студентів: проведення опитування серед студентів коледжу для вивчення їхніх харчових звичок, знань про збалансоване харчування та проблем, з якими вони стикаються.

Інтерв'ю з експертами: проведення інтерв'ю з дієтологами, лікарями та іншими експертами з питань здорового харчування для отримання їхніх порад та рекомендацій.

Матеріали дослідження:

Наукова література: було проаналізовано понад 50 наукових статей, книг та інших джерел інформації про збалансоване харчування та його вплив на здоров'я студентів.

Результати опитування: було опитано 200 студентів коледжу I-IV курсів. Опитування показало, що більшість студентів знають про важливість збалансованого харчування, але не всі дотримуються його принципів. Найпоширенішими проблемами, з якими стикаються студенти, є нестача часу на приготування їжі, відсутність доступу до здорових продуктів та висока вартість здорової їжі.

Інтерв'ю з експертами: було проведено інтерв'ю з 2 дієтологами та 2 лікарями. Експерти дали цінні поради та рекомендації щодо збалансованого харчування для студентів.

Результати дослідження:

Дослідження показало, що збалансоване харчування є важливою складовою здорового способу життя сучасних студентів. Правильне харчування може покращити працездатність, стійкість до стресів, концентрацію уваги та пам'ять, а також знизити ризик хронічних захворювань.

Висновки:

Збалансоване харчування - це інвестиція у здоров'я та майбутнє студентів. Студентам необхідно знати про важливість збалансованого харчування та вміти робити правильний вибір їжі. Закладам освіти слід сприяти здоровому харчуванню студентів, пропонуючи інформаційні програми, доступ до здорової їжі та інші ресурси.

Рекомендації:

На основі результатів дослідження було розроблено рекомендації щодо збалансованого харчування для студентів.

Ці рекомендації включають:

- Вживання різноманітних продуктів з усіх груп: овочі, фрукти, цільнозернові продукти, нежирні білки та здорові жири.
- Регулярне харчування: 3 основних прийоми їжі та 2-3 перекуси протягом дня.
- Контроль розміру порцій: не переїдати, але й не голодувати.
- Обмеження вживання шкідливої їжі: фастфуду, солодких напоїв, продуктів з високим вмістом жиру та цукру.
- Приготування їжі вдома: так ви будете знати, що їсте, і зможете контролювати інгредієнти.
- Їсти повільно та ретельно пережовувати їжу.

Важливо, щоб студенти були обізнані про ці рекомендації та знали, як їх втілити у своє життя.

Список використаних джерел:

1. Гриньова М. Вплив збалансованого харчування на розумову діяльність студентської молоді / М. Гриньова, Н. Коновал // Витоки педагогічної майстерності. Сер.: Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 13. – С. 17. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2014_13_6.
2. Козік Н.М. Дослідження особливостей харчування студентів вищої школи як складової способу життя /М. Козік, Н.А. Стратійчук, Г.М. Пилип, Л.Г. Логуш // Молодий вчений. 2017. – № 3.1 (43.1). – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3.1/44.pdf>.
3. Банковська Н.В. Гігієнічна оцінка стану фактичного харчування дорослого населення України та наукове обґрунтування шляхів його оптимізації. автореф. дис... канд. мед. наук: 14.02.01, К.: Нац. мед. ун-т ім. О.О. Богомольця, 2008. – 24 с.
4. Малигіна В.Ф. Основи фізіології харчування. Гігієна і санітарія / В.Ф. Малигіна, А.К. Меньшова, К.М. Поминова. – М.: Економіка; ПНЦ, РАН, 2005. – 56 с.

ЛІКУВАННЯ ЕНДОМЕТРІОЗУ, СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)

Тарасюк Дар'я Олександрівна

Здобувачка вищої освіти медичного факультету
Буковинський державний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Дубик Людмила Василівна

канд. мед. наук, асистент кафедри акушерства та гінекології
Буковинський державний медичний університет, Україна

Ендометріоз вражає близько 10% жінок у віці від 15 до 44 років. Захворювання має здатність до прогресування, що призводить до тривалих болючих симптомів, порушень менструального циклу та навіть – безпліддя.

Що таке ендометріоз?

Ендометріоз — захворювання, коли тканина, подібна до ендометрію, розростається в інших місцях жіночого організму. Вона може з'являтися на яєчниках, фаллопієвих трубах, кишківнику, сечовому міхурі, навколо матки, на шийці матки тощо [1].

Основним симптомом ендометріозу є біль в області тазу, який з часом стає інтенсивнішим. Він може проявитися ледь помітним дискомфортом або постійним больовим синдромом і ми можемо говорити про хронічний тазовий біль. Найчастіше біль унизу живота асоційований із початком менструацій (альгодисменорея), фізичними навантаженнями або статевим актом. За екстрагенітальної локалізації ендометріюїдного вогнища болючість виникає під час сечовипускання або дефекації, може віддавати в промежину, пах, верхні відділи живота, поперек, і навіть з'являтися за грудиною.[1]

Особливості лікування

Лікування ендометріозу в цілому поділяють на дві основні категорії: фармакологічне та хірургічне. В даний час не існує специфічного препарату, який міг би гальмувати прогресування захворювання, крім гормональних і негормональних засобів, які використовуються для полегшення симптомів і підвищення фертильності.[2]

Слід підкреслити, що оскільки ендометріоз є хронічним захворюванням, лікування в основному використовується для полегшення симптомів, а не для остаточного лікування.

Фармакологічна терапія першої лінії, запропонована для лікування ендометріозу, складається з нестероїдних протизапальних засобів, прогестинів або комбінованих гормональних контрацептивів. [4] Комбіновані гормональні контрацептиви можна застосовувати як циклічно, так і безперервно, і вони проявляють свій ефект, пригнічуючи розвиток фолікулів, знижуючи рівні ЛГ і ФСГ і призводячи до децидуалізації та атрофії ендометрію матки.

Оральні контрацептиви, як правило, добре переносяться, є доступними препаратами, але в разі припинення прийому мають високу ймовірність рецидиву болю, пов'язаного з ендометріозом. [3] Прогестини є ще одним варіантом медикаментозного лікування ендометріозу. Прогестини демонструють свою терапевтичну дію, пригнічуючи овуляцію та створюючи гіпоестрогенне середовище, і, зв'язуючись безпосередньо з рецепторами прогестерону в ендометрії, вони

викликають децидуалізацію та атрофію ендометріотичних імплантатів. Вони також можуть полегшити симптоми шляхом зменшення запалення очеревини. Збільшення ваги та акне є потенційними побічними ефектами, пов'язаними із застосуванням прогестинів. Нарешті, нестероїдні протизапальні препарати були оцінені як дуже ефективні проти болю, пов'язаного з ендометріозом, і підтримуються як терапія першої лінії через те, що вони легкодоступні як безрецептурні препарати та мають низький побічний ефект. [4]

Лікування другої лінії — це тримісячне використання аналогів гонадотропін-рилізінг-гормону (GnRH) для пригнічення симптомів, пов'язаних з ендометріозом. Безперервне введення GnRH діє шляхом зв'язування з рецепторами гіпофіза та зниження регуляції гіпофізарно-яєчникової системи. Це призводить до десенсибілізації гіпофіза, зниження рівня ЛГ і ФСГ, ановуляції, гіпоестрогенії та атрофії ендометрія. Єдине занепокоєння щодо цієї терапії пов'язане з побічними ефектами гіпогонадізму, включаючи втрату кісткової маси, припливи, сухість піхви та головний біль. Даназол, андроген, який використовується для полегшення симптомів ендометріозу, перешкоджає викиду ЛГ і знижує рівень естрогену. З іншого боку, рівень тестостерону підвищується, і можуть з'явитися такі побічні ефекти, як гірсутизм, незворотне поглиблення голосу або акне. [5]

Хірургічне втручання слід розглянути у випадках, коли поверхневий ендометріоз не реагує або коли лікування суперечить медикаментозному лікуванню. Під час лапароскопічної операції рекомендується вирізати всі ендометріозні ураження та спайки. Завдяки видаленню ендометріозної тканини зменшується місцеве запальне середовище в порожнині малого таза, що підвищує шанси на зачаття. З іншого боку, лікування ендометріом яєчників все ще є складним і ставить перед клініцистами дилему. Причиною цього є дані досліджень, які показують, що видалення капсули кісти може призвести до зменшення резерву яєчників і втрати фолікулів. [6]

Можливий також варіант поєднаної терапії, тобто застосування хірургічних та консервативних методів одночасно.

Остаточне рішення про те, який підхід до лікування слід дотримуватися, має прийматися спільно з пацієнтом після детального пояснення всіх можливих ризиків і переваг, пов'язаних з кожним варіантом лікування.

Лапароскопія в діагностиці та лікуванні ендометріозу

Лапароскопію використовують при таких показках:

- неефективність консервативного лікування;
- безпліддя, як результат захворювання;
- множинні ендометріюїдні вогнища;
- дисфункція органів, які уражені.

Серед вагомих переваг використання лапароскопії при ендометріозі є точність в діагностуванні. Тобто, при підтвердженні діагнозу, одразу можна провести й лікування. Якщо під час лапароскопії можна побачити ендометріоз, зразок зазвичай вилучають для дослідження під мікроскопом. Це підтвердить діагноз.

Хірургічне лікування може використовувати або **ексцизію** (видалення тканини ендометрію за допомогою розрізання), або **абляцію** (яка передбачає знищення клітин ендометріозу за допомогою діатермії) або комбінацію обох методів. Вибір методики виконується хірургом залежно від розміру та локалізації ураження, яке підлягає лікуванню. Якщо будь-яка з цих методик підходить, зазвичай виконується висічення, щоб тканину можна було відправити на дослідження під мікроскопом для підтвердження діагнозу. [7]

У невеликій групі жінок, які мають важку симптоматику, що не усувається медичними чи іншими засобами, хірургічне лікування, може допомогти повністю усунути ендометріодні вогнища, наприклад, можлива гістеректомія та видалення яєчників.

Іноді ендометріоз вражає сусідні органи, наприклад, стінку кишки. Коли це викликає важкі симптоми чи ускладнення, можлива резекція ураженої ділянки кишківника. [6]

Гістеректомія, як один із варіантів лікування

Гістеректомія — хірургічне видалення матки — є поширеним методом лікування ендометріозу, що дозволяє полегшити симптоматику.

Існують різні види гістеректомії, а саме:

- Часткова (видаляється матка, але не шийка або яєчники);
- Тотальна (видаляються матка та шийка матки, але не яєчники);
- Гістеректомія поєднана з овариєктомією (видалення матки та одного або двох яєчників).

Дослідження показують, що третій варіант найбільше усуває проблему.

61% жінок, які мали гістеректомію без овариєктомії, все ще відчували біль, і більше 90% тих, хто переніс дану операцію підтвердили згасання симптоматики ендометріозу.[8]

Важливо усвідомлювати всі наслідки гістеректомії. Видалення матки є незворотнім процесом, після якого вагітність буде неможлива. Видалення яєчників викликає менопаузу, і часто вимагає замісної гормональної терапії.

Жінки, які піддаються хірургічному лікуванню, повинні дотримуватися післяопераційних інструкцій лікаря, щоб уникнути та мінімізувати післяопераційні ускладнення, такі як інфекції. У разі рецидиву пацієнтів слід заохочувати відвідати спеціаліста з охорони здоров'я для подальшого обстеження.

Вибір не лікувати ендометріоз

Ендометріоз не завжди потребує лікування. Лікування ендометріозу показано для усунення симптомів (включаючи біль) або безпліддя, коли якість вашого життя погіршилася. Якщо не лікувати, іноді симптоми ендометріозу зменшуються, але більшість залишаються такими ж. У деяких людей симптоми погіршуються без лікування. У більшості жінок з ендометріозом симптоми зникають після менопаузи. Рішення про те, лікувати ендометріоз чи ні, часто залежить від балансу між ризиками лікування та впливом ендометріозу на ваше життя.

Висновок

Отже, ендометріоз, як і будь-яке захворювання, потрібно вчасно лікувати. Потрібно інформувати суспільство про важливість ранньої діагностики ендометріозу. Вибір лікування буде залежати не лише від локалізації патологічного вогнища, а й від таких факторів як: поширеність процесу, вираженість симптоматики, репродуктивні плани пацієнтки. Також не слід забувати про те, що повністювилікувати ендометріоз неможливо, можна лише призупинити поширювання його або полегшити перебіг симптомів.

Список використаних джерел:

1. Jenkins S, Olive DL, Haney AF. Endometriosis: pathogenetic implications of the anatomic distribution. Obstet Gynecol. 1986 Mar;67(3):335 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK567777/>
2. Platteuw L, D'Hooghe T. Нові засоби для лікування ендометріозу. Curr Opin Obstet Gynecol. 2014 серпень; 26 (4): 243-52. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24978852/>
3. Wellberg C. Діагностика та лікування ендометріозу. Am Fam Physician. 1999 15 жовтня; 60 (6):1753-62, 1767-8.

4. Kim JH, Han E. Ендометріоз і жіночий тазовий біль. *Semin Reprod Med.* Березень 2018 р.; 36 (2): 143-151.
5. Магон Н. Агоністи гонадотропін-рилізінг-гормону: розширення перспектив. *Індійський J Endocrinol Metab.* жовтень 2011 р.; 15 (4): 261-7. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3193774/>
6. Vercellini P, Viganò P, Somigliana E, Fedele L. Ендометріоз: патогенез і лікування. *Nat Rev Endocrinol.* травень 2014 р.; 10 (5): 261-75.
7. Kho RM, Andres MP, Borrelli GM, Neto JS, Zanluchi A, Abrão MS. Surgical treatment of different types of endometriosis: Comparison of major society guidelines and preferred clinical algorithms. *Best Pract Res Clin Obstet Gynaecol.* 2018 Aug;51:102-110.
8. Rizk B, Fischer AS, Lotfy HA та ін. Рецидив ендометріозу після гістеректомії . *Факти Перегляди Vis Obgyn .* 2014;6(4):219–227.

МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ МОДЕЛЕЙ ВИБУХОВОЇ ЛЕГКОЇ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ

Боцьва Тетяна Олександрівна

ORCID ID: 0000-0003-0702-8893

Медичний парк «Стійкість», Дніпро, Україна

Боцьва Наталія Павлівна

ORCID ID: 0000-0002-4126-5510

канд. біол. наук

Медичний парк «Стійкість», Дніпро, Україна

Вступ.

Значна поширеність легкої черепно-мозкової травми (лЧМТ), спричиненої вибухом, під час конфліктів в Іраку та Афганістані спонукала до більш ретельного вивчення біомедичних ефектів вибухової хвилі в надії покращити захист військових, розробити якісніші критерії діагностики та можливі напрямки фармакотерапії вибухової нейротравми, але незважаючи на значну кількість експериментальних досліджень протягом останніх десятиліть, біофізичні та біохімічні механізми вибухової лЧМТ все ще залишаються неясними [1-4]. Прогрес у їх вивченні ускладнюється низкою методологічних обмежень, серед яких очевидна неможливість експериментів з контрольованою вибуховою речовиною на людях, відсутність надійних сенсорів динамічних параметрів вибуху [4], складність виявлення незначних змін у мозку людини після лЧМТ сучасними методами клінічної візуалізації [5]. З огляду на це, все частіше зв'язок між фізичними факторами вибуху та біологічними реакціями клітин мозку досліджують за допомогою тваринних і обчислювальних моделей [2,4,6,7]. Моделювання ЧМТ є справді багатовимірною проблемою через складність та мінливість сценаріїв вибуху, неоднорідність та анізотропію біологічних середовищ поширення вибухової хвилі, а також значну кількість різнорівневих клітинних механізмів, залучених до первинних та вторинних реакцій мозку на травму. У роботі за даними літератури розглянуті основні можливості та обмеження застосування тваринних та обчислювальних моделей при вивченні механізмів вибухової лЧМТ.

Дослідження механізмів впливу вибуху на тваринних моделях.

Тваринні моделі (миші, щури, свині або примати) є безцінним інструментом досліджень лЧМТ, оскільки надають можливість вивчати конкретні стани вибухової травми з контролем, якого важко досягти у дослідженнях на людях [4].

Щури та миші широко використовуються через економічну ефективність, можливість їх лікування та кількість стандартизованих нейроповедінкових показників, миші мають додаткову перевагу генетично модифікованих особин, які можна використовувати для вивчення ролі конкретних генів у патології, пов'язаній з вибухом [4]. Використовуючи різні моделі вибухової лЧМТ на гризунах, дослідники отримали значну кількість даних про поведінкові, морфологічні, клітинні та молекулярні патологічні зміни при лЧМТ, зокрема експериментальні докази запалення, метаболічної дисфункції, аксональних та судинних змін, а також пошкодження та/або втрати нейронів і гліальних клітин у гострій та підгострій фазі

нейротравми, що вплинуло на розробку діагностичних і прогностичних біомаркерів та перспективних фармакологічних втручань [8]. Проте, чи є знахідки на тваринах репрезентативними для реальних наслідків впливу вибуху на людей, наразі залишається дискусійним [9].

Найпоширенішим лабораторним обладнанням для імітації вибуху є ударні трубки, які дозволяють змінювати та контролювати піковий надлишковий тиск вибухової хвилі та відтворювати профілі вибуху [1,4]. Ударні трубки та дрібних тварин обирають для вивчення лЧМТ з міркувань вартості, логістики та безпеки [8]. На жаль, суттєва неоднорідність експериментів з ударною трубкою ускладнює сукупну оцінку досліджень вибухових лЧМТ: варіабельність профілів тиску, положення тварини (всередині або зовні трубки, анфас або у профіль до вибуху тощо), обмеження для мінімізації третинної травми мозку та відстань від діафрагми можуть значно змінити тип та/або тяжкість травми [4]. Наприклад, розміщення тварин всередині ударної трубки піддає їх впливу первинної вибухової хвилі, тоді як розміщення тварин назовні або в кінці трубки піддає їх впливу лише кінетичних сил (тобто вторинних факторів вибуху), проте багато дослідників вивчали вплив кінетичних сил, але помилково інтерпретували дані як первинний ефект вибуху [8]. Обмеженням вибухових трубок є також неможливість з їх допомогою імітувати реальні сценарії вибухів у приміщеннях чи за наявності транспортних засобів або інших перешкод, які спотворюють середовище вибуху.

Серйозну проблему для моделювання індукованої вибухом лЧМТ становить специфічне для цього виду нейротравми розташування підтвердженої за гістопатологічними дослідженнями на людях астрогліальної патології в глибині кортикальних борозен, оскільки вивчення механізму цієї патології вимагає використання гіренцефалічних видів тварин (наприклад, приматів або свиней, які мають звивини в корі) на відміну від лісенцефалічних видів (гризунів, які мають гладку поверхню мозку) через різні наслідки вибуху [8]. Використання свиней як модельних тварин було успішним для спостереження впливу вибуху на реактивність судин та внутрішньочерепний тиск, але мало також певні застереження, оскільки через розмір і форму голови, а також товщину та еластичність черепа біомеханічна реакція людини на вибух значно відрізняється від тваринних моделей, окрім того мозок людини більш вразливий до вибуху, ніж у будь-яких інших ссавців, включаючи гризунів і свиней, через різницю маси захисних тканин (волосся та черепа) відносно маси мозку, та відмінності в акустичному опорі тканин [8]. Використання свиней у дослідженні вибухової лЧМТ створює також деякі унікальні проблеми, такі як утримання та підготовка тварин до експозиції вибухом, проведення експозиції справжніми вибуховими речовинами та догляд за тваринами після травм, особливо довготривалий. При цьому для свиней (навіть мініатюрних) більшість з існуючих вибухових установок є невідповідними, оскільки вони занадто малі, щоб дозволити розміщення тварини всередині трубки, але у більшості реальних випадків вибух вражає все тіло, а не лише голову, і енергія від вибухових хвиль може доходити до мозку від інших частин тіла [8].

Найскладнішим питанням при використанні тваринних моделей залишається відсутність відповідних законів масштабування для застосування результатів досліджень на тваринах до порогових значень та наслідків вибухової лЧМТ людини (закон масштабування в цьому контексті – це математична трансформація даних, яка має зробити результати експерименту застосовними до людей) [1]. Очевидно, що людське тіло, голова та мозок не схожі за розміром або формою на анатомію досліджуваних тварин, тому необхідно застосовувати різні методи масштабування

первинних ефектів вибуху, причому для різних механізмів вибухової лЧМТ можуть бути запропоновані різні підходи. Наприклад, при аналізі ушкоджень тканин мозку після вибуху через дуже значні прискорення може бути застосовано правило масштабування на основі маси мозку або маси мозку та товщини черепа, тоді як при аналізі торакальних механізмів лЧМТ – правило масштабування на основі маси тіла, хоча геометричні та фізіологічні параметри при цьому додатково ускладнюють інтерпретацію даних [1,4]. Проте на жаль, ще немає єдиної думки дослідників щодо найбільш адекватного механізму масштабування і, як наслідок, немає емпіричних доказів, за допомогою яких можна було б визначити мінімальні пороги інтенсивності вибуху, достатні для пошкодження людського мозку [8,9].

Обчислювальні моделі вибухової травми голови.

Сучасні математичні та обчислювальні методи дозволяють дослідникам усунути етичні, матеріально-технічні та фінансові перепони, пов'язані з отриманням реальної вибухової хвилі та вивченням її впливу на тваринних моделях.

Комп'ютерні моделі вибухової хвилі та мозку/тіла є перспективними для аналізу біологічних наслідків впливу різних параметрів вибуху. Проте це нетривіальне завдання, оскільки створення реалістичних обчислювальних моделей ґрунтується на глибокому розумінні обставин вибуху, фізики вибухової хвилі, анатомії, методів обчислювального моделювання, а також результатів гострої та віддаленої нейротравми. Більшість параметрів моделей є неперервними та взаємозалежними, тому значущий прогрес у цій сфері відносно повільний [4]. Частина даних для обчислювальних експериментів може бути отримана на «біофідельних» (біодостовірних, з точним моделюванням біологічної системи) моделях – небіологічних сурогатних моделях людини з розміщеними на грудях і голові датчиками для вимірювання у відповідь на вибух таких біомеханічних параметрів, як переміщення, швидкість і тиск [4]. Розвиток сенсорних технологій дозволяє використовувати у комп'ютерних моделях дані з датчиків ударної хвилі та акселерометрів, вбудованих у засоби індивідуального захисту військових саперів, що забезпечує об'єктивність вимірювань та розширює можливості досліджень механізмів вибухових впливів [3]. Разом з цим відзначається, що обчислювальні моделі з реконструкції фактичного впливу вибуху на людину можуть стати більш корисними при застосуванні сукупності даних з датчиків, які були встановлені на шоломах військовослужбовців США і застосовувалися принаймні з 2009 року, тому має бути доступним певний набір даних для порівняння параметрів вибуху з отриманими травмами [1].

Наступний важливий, але наразі недостатньо вивчений вимір у моделюванні полягає в тому, щоб врахувати спрямованість фізичних сил відносно анатомії мозку. Використання датчиків нового покоління у поєднанні з функціональними та молекулярними вимірюваннями результатів може надати дані не лише про сили перевантаження, але й про їх спрямованість відносно нейроанатомічних структур, що важливо для вивчення зокрема ушкодження аксонів, на ступінь та наслідки якого впливає напрям обертальних сил [2].

Вагомою проблемою для розуміння впливу вибуху на мозок є те, що напруги та деформації в живій тканині мозку неможливо безпосередньо виміряти, проте комп'ютерне моделювання може дати певне уявлення про передачу енергії вибуху через череп та її розсіювання в тканинах мозку. Поширеним методом обчислювального моделювання є моделювання кінцевими елементами, яке припускає властивості матеріалу менших частин більших органів і оцінює їх реакцію на зовнішнє навантаження, і як тільки міцність тканини або органу перевищена,

відбувається пошкодження. Проте у такому складному середовищі, як мозок, де міцність тканин та їх властивості все ще встановлюються дослідженнями на тваринах, наслідки руйнування будь-якого даного елемента не повністю зрозумілі, а різні властивості вибухової хвилі мають непередбачуваний вплив на те, як кожен елемент взаємодіє з іншими [4].

На основі чисельного моделювання пікових напруг та деформацій у мозку встановили, зокрема, що хвилі тиску можуть викликати зсув, відкол та інерційні ефекти в тканинах мозку, а відбиття та ефект посилення ударних хвиль на межі розділу різних за властивостями середовищ можуть викликати пошкодження нейронів і руйнування тканин, що корелює з клінічними результатами щодо ушкоджень у традиційних областях удару та контрудару [6]. Обчислювальні моделі голови можуть дати цінну інформацію про складність масштабу багатьох біологічних змін, пов'язану з первинною природою дифузного аксонального ушкодження, коли вибухова травма голови (у сантиметровій шкалі довжини) перетворюється на пошкодження білої речовини (у міліметровій шкалі довжини) і навіть далі до шкали довжини аксонів [7].

Для якісного представлення розвитку лЧМТ надзвичайно важливою є біологічна точність обчислювальних моделей. З удосконаленням методів медичної візуалізації та доступністю вимірювань кінематичних даних вибуху у реальному часі з'явилося більше ресурсів для цілеспрямованих зусиль з підвищення точності та покращення прогностичних можливостей цих обчислювальних інструментів через включення більш складних визначень матеріалів, зокрема структурної анізотропії матеріалу білої речовини [7]. Недавні дослідження показали, що ця структурна анізотропія може мати значний вплив на деформацію мозку, а використання структурного критерію травми може призвести до прогнозів травми, які більш узгоджуються з відомими моделями пошкодження аксонів [7].

Разом з цим прогресу обчислювальних моделей у визначенні механізмів і порогових значень вибухових лЧМТ перешкоджають складність їх порівняння та валідації. Наявна суттєва різноманітність поточних досліджень та їхніх стандартів звітності щодо кількісно визначеного опису вибухової хвилі та завданої травми, які імітують відповідні реальні обставини, встановлення показників наслідків травми та аналізу того, як механічні властивості вибухової хвилі впливають на тяжкість наслідків [4]. Надто оптимістичними можна вважати твердження про валідацію моделей вибуху у випадках, коли результати отримані при набагато нижчих за можливі швидкостях деформації або коли прогнозований тиск узгоджується з виміряним тиском лише для невеликого інтервалу тривалості вибухової хвилі [1].

Відсутність інформації про фізичні властивості тканин голови при швидкості вибухової деформації перешкоджає розробці та підтвердженню дійсно прогностичних моделей. Наприклад, чисельні моделі прямої краніальної передачі вибухових хвиль часто використовують співвідношення між модулем пружності та щільністю для кісткових елементів без урахування в'язкопружних ефектів. Однак кістка є в'язкопружним матеріалом, мозкова тканина є високов'язкопружною, а також анізотропною, відповідно їхні механічні властивості суттєво залежать від швидкості навантаження (хоча спроби кількісно визначити в'язкопружність мозкової тканини, навіть при малих швидкостях деформації, виявилися складними), тому використання в обчислювальній моделі спрощених співвідношень для механіки кісток черепа та тканин мозку призводить до невизначеності прогнозних результати моделювання [1].

Перспективи подальших досліджень.

Автори оглядів літератури про пов'язані з вибухом нейротравми відзначають, що, на жаль, дослідження у цій сфері все ще розрізнені, з набагато меншою міждисциплінарною співпрацею, ніж це було б бажано для такої гетерогенної та клінічно складної травми, якою виявилась вибухова лЧМТ, тому у майбутньому необхідна значна робота, щоб стандартизувати експериментальні параметри вибухової хвилі, сенсори й інше лабораторне обладнання та зв'язати характеристики вибуху з клінічними результатами [1,2,4,6]. Значні обсяги експериментальних даних про біологічну реакцію на вибуховий вплив з усіх джерел, включно з пілотними дослідженнями, слід оцінити та забезпечити порівнянність, що є необхідною умовою для їхнього включення у прогностичні алгоритми з використанням сучасних підходів на основі великих даних і машинного навчання [2,4].

Вважається, що ліквідації існуючого розриву між експериментальними та клінічними дослідженнями вибухової лЧМТ сприятиме підхід «назад до витоків» – здатність пов'язати фізику з біологічними наслідками, і першим кроком до високоточного моделювання має стати розуміння фізики та фізичних сил, використання лише тих моделей, які віддзеркалюють фізичні сили, що викликають травму [2]. Нездатність розробити специфічну та ефективну фармакотерапію при вибуховій лЧМТ, незважаючи на численні багатообіцяючі доклінічні дослідження, може частково пояснюватися відсутністю розуміння та моделювання саме первинних фізичних факторів вибуху, які запускають специфічні біологічні вторинні процеси [2].

Для розширення можливостей масштабування результатів досліджень вибухових травм на тваринних моделях пропонується покращити стандартизацію експериментальних умов, обирати тваринну модель на основі мети дослідження та фізіологічної подібності до людини, чітко описувати та обґрунтовувати використані стратегії збору та аналізу даних, вивчати високовідтворювані компоненти травми та використовувати результати, пов'язані з компонентом травми [4].

Кроком уперед має бути прогностична перевірка обчислювальних моделей шляхом кількісного підтвердження експериментами з вибухом на моделях тварин, людських трупах і біодоступних людських сурогатах у діапазоні відповідних величин сили і тривалості вибуху в поєднанні з експериментальними планами, які виділяють єдиний механізм травми. [1]. Проблема для учасників цього процесу полягає в плануванні хороших експериментів, адекватній оцінці валідності моделі, виявленні можливостей для порівняння прогнозів моделі з реальним впливом вибуху та поєднанні бази знань, створеної з результатів контрольованих експериментів, підтверджених моделей та реального вибухового впливу [1]. Там, де це можливо, результативним підходом у подальшому буде використання фізичних властивостей як регульованих параметрів у експериментах з вибухом із дуже простою геометрією лише з кількома матеріалами, щоб точно визначити значення властивостей матеріалу незалежно від більш складних біофідельних геометрій з багатьма різними матеріалами. Після отримання точних властивостей матеріалу в результаті узгодження з експериментами та моделями в простих геометріях можна зробити прогнози, запустивши повну біофідельну модель з точними властивостями матеріалу при швидкості вибухової деформації [1].

Додатковими проблемами у високоточному моделюванні довгострокових ефектів вибухових лЧМТ є визначення критеріїв масштабування не тільки для просторових характеристик моделей, а і для часових, а також урахування при експериментальному моделюванні умов, які зазвичай супроводжують ЧМТ, таких як стрес, депривація сну, прийом ліків, супутні захворювання тощо [8].

Найважливіше, чого прагнуть всі дослідники незважаючи на існуючі величезні прогалини в знаннях, – сприяти прогресу у вивченні механізмів нейротравми з метою надання кращої допомоги постраждалим від вибухової травми.

Список використаних джерел:

1. Courtney, A., & Courtney, M. (2015). The Complexity of Biomechanics Causing Primary Blast-Induced Traumatic Brain Injury: A Review of Potential Mechanisms. *Frontiers in Neurology*, 6. <https://doi.org/10.3389/fneur.2015.00221>
2. Agoston, D. V., & Sköld, M. K. (2016). Editorial: When Physics Meets Biology; Biomechanics and Biology of Traumatic Brain Injury. *Frontiers in Neurology*, 7. <https://doi.org/10.3389/fneur.2016.00091>
3. Brix, K. A., Brody, D. L., Grimes, J. B., Yitzhak, A., & Members, W. G. (2017). Military Blast Exposure and Chronic Neurodegeneration: Summary of Working Groups and Expert Panel Findings and Recommendations. *Journal of Neurotrauma*, 34(S1), S-18-S-25. <https://doi.org/10.1089/neu.2017.5222>
4. Bryden, D. W., Tilghman, J. I., & Hinds, S. R. (2019). Blast-Related Traumatic Brain Injury: Current Concepts and Research Considerations. *Journal of Experimental Neuroscience*, 13, 1-11. <http://doi.org/10.1177/1179069519872213>
5. Dixon, K. J. (2017). Pathophysiology of Traumatic Brain Injury. *Physical Medicine and Rehabilitation Clinics of North America*, 28(2), 215-225. <https://doi.org/10.1016/j.pmr.2016.12.001>
6. Young, L., Rule, G. T., Bocchieri, R. T., Walilko, T. J., Burns, J. M., & Ling, G. (2015). When Physics Meets Biology: Low and High-Velocity Penetration, Blunt Impact, and Blast Injuries to the Brain. *Frontiers in Neurology*, 6. <https://doi.org/10.3389/fneur.2015.00089>
7. Carlsen, R. W., & Daphalapurkar, N. P. (2015). The Importance of Structural Anisotropy in Computational Models of Traumatic Brain Injury. *Frontiers in Neurology*, 6. <https://doi.org/10.3389/fneur.2015.00028>
8. Agoston, D. V. (2017). Modeling the Long-Term Consequences of Repeated Blast-Induced Mild Traumatic Brain Injuries. *Journal of Neurotrauma*, 34(S1), S-44-S-52. <https://doi.org/10.1089/neu.2017.5317>
9. Reid, M. W., & Velez, C. S. (2015). Discriminating military and civilian traumatic brain injuries. *Molecular and Cellular Neuroscience*, 66, 123-128. <http://doi.org/10.1016/j.mcn.2015.03.014>

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ COVID-19 НА КОАГУЛЯЦІЙНИЙ ГЕМОСТАЗ: ГОСТРИЙ ЕФЕКТ ТА ВІДДАЛЕНІ НАСЛІДКИ

Димченко Діана Юріївна

Студентка 5 року навчання

Буковинський державний медичний університет, м.Чернівці, Україна

Науковий керівник: Шупер Віра Олександрівна

кандидат медичних наук,

доцент кафедри

внутрішньої медицини, клінічної фармакології та професійних хвороб

Буковинський державний медичний університет, м.Чернівці, Україна

Анотація. SARS-CoV-2 та викликана ним гостра респіраторна інфекція є причиною ряду позалегенових змін і ускладнень, особливо у пацієнтів із коморбідною патологією та порушеними компенсаторними ресурсами організму. Наше дослідження присвячене сучасним уявленням про негативний вплив Covid-19 на згортальну систему крові, виклики, які цей вплив приносить під час активної фази захворювання, наслідки, подібні до «long Covid» для гематологічних змін та потенціал показників змін крові в якості предикторів та прогностичних маркерів стану пацієнта.

Вступ. COVID-19 став найбільшою інфекційною медичною загрозою за останні кілька десятиліть. Перші випадки були зареєстровані в Китаї, у грудні 2019 року, а 11 березня 2020 року Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила пандемію COVID-19.

Однією з систем організму, яка виявилась найбільш вразливою, стала система згортання крові. Численні пацієнти, окрім безпосередньо основного вірусного захворювання, звертались із дебютом нових патологічних процесів або загостренням хронічних станів, і порушення згортання крові стало однією з поширених причин звернення.

Поєднання важкого перебігу Covid-19 із коморбідною патологією та порушенням коагуляційного гемостазу призводить до значних загроз для життя і благополуччя пацієнтів, а також збільшує ризик віддалених ускладнень, що робить його важливим для вивчення та обговорення питанням.

Цілі дослідження. Метою дослідження стала оцінка особливостей змін коагуляційного гемостазу, що відбувались у пацієнтів хворих у гостру фазі COVID-19, а також аналіз віддалених наслідків цієї патології з боку коагуляційного гомеостазу.

Матеріали і методи. Задля оцінки потенційних ефектів було проаналізовано публікації в наукових виданнях, із використанням систем пошуку та індексації матеріалів, зокрема Google Scholar та PubMed. Перевага надавалась публікаціям, що спирались у своїх дослідженнях на більші вибірки пацієнтів.

Результати дослідження та їх обговорення. Інфекція SARS-CoV-2 викликає імунно-гемостатичну відповідь. Через особливості патологічних реакцій, що викликає збудник, розвивається дисбаланс у системі коагуляції-антикоагуляції із переважанням активації про-коагуляційних процесів, що може призводити до суттєвих системних тромбоемболічних ускладнень [1].

В численних дослідженнях було виявлено що рівень D-димеру був вищим у більше ніж половини пацієнтів із тяжким перебігом COVID-19, тоді як у неважких випадках спостерігалась зворотна тенденція - менше ніж в 30% пацієнтів показники D-димеру були підвищеними.

В дослідженнях, які зосереджували свою увагу на негативній динаміці, в пацієнтів, інфікованих SARS-CoV-2, які померли внаслідок ускладнень, виявляли значно вищі рівні D-димеру при госпіталізації з подовженими значеннями протромбінового та активованого часткового тромбoplastинового часу. Крім того, рівні фібриногену та антифібріногену були значно нижчими у тих, хто не вижив [5].

Виявлено, що граничне значення D-димеру 2,0 мкг/мл мало чутливість 92,3% і специфічність 83,3% для прогнозування смертності в госпіталізованих пацієнтів [6]. В іншому дослідженні, у відносно меншій когорті з 191 пацієнта концентрація D-димеру 1 мкг/мл було визначено як граничне значення для прогнозування поганого прогнозу. Протромбіновий час у пацієнтів із важким перебігом COVID-19 також був помірно, але не постійно, подовженим у тих, хто загинув від гострого інфекційного процесу, порівняно з тими, хто вижив [7].

У хворих на COVID-19 також часто розвивається тромбоцитопенія, особливо при розвитку більш важкого перебігу захворювання, але зазвичай вона легкого ступеню. Дуже низька кількість тромбоцитів спостерігається рідко і може бути проявом гепарин-асоційованої тромбоцитопенії.

Поєднання цих лабораторних результатів складало враження розвитку дисемінованого внутрішньосудинного згортання (ДВЗ), але патомеханізм виявився набагато складнішим. Коли ці результати були проаналізовані комплексно, ознаки набутої коагулопатії, поєднаної з певним рівнем схильності до тромботичних подій, пов'язані з COVID-19, були визнані окремою ланкою патофізіології цього захворювання [3].

Пусковим механізмом розвитку важкого перебігу захворювання з коагулопатією, тромбозом і поліорганною недостатністю є виражена запальна реакція, яка також може супроводжуватися цитокіновим штормом. Стандартна вірусна інфекція зазвичай викликає скоординовану відповідь проти інфекції, але в деяких випадках може розвинути надмірна імунна відповідь, що пошкоджує різні тканини організму хворого.

Запальна реакція може призвести до тромбозу за допомогою різних механізмів, включаючи пошкодження ендотелію, ініціацію коагуляції через шлях тканинного фактора, активацію тромбоцитів і лейкоцитів, порушення регуляції природних антикоагулянтних шляхів і фібриноліз.

Пошкодження ендотелію є ключовим фактором тромботичних ускладнень при інфекції SARS-CoV-2 [5].

Пошкодження ендотелію викликає рекрутинг тромбоцитів і лейкоцитів, активацію нейтрофілів і утворення нейтрофільних позаклітинних пасток (НПП), що і відіграє ключову роль у тромботичних ускладненнях, пов'язаних із COVID-19. НПП можуть активувати контактний шлях коагуляції через взаємодію між НПП-гістонами та фосфоліпідами тромбоцитів. Тромбозапальна реакція, що виникає в результаті, викликає подальше пошкодження ендотелію, що призводить до збільшення утворення тромбіну. НПП служать ідеальною структурою для зв'язування активованих тромбоцитів [7]. Під час цих процесів також змінюються природні антикоагулянтні шляхи. Масивне вивільнення компонентів ендотеліальних клітин включає вивільнення активаторів плазміногену тканинного типу та активаторів плазміногену урокіназного типу, що призводить до посиленого утворення плазміну і може пояснити підвищений рівень D-димеру [3].

В ході дослідження властивостей D-димеру та відношення його кількісного показника та клінічного стану пацієнтів було виявлено, що D-димер та особливості змін показників системи згортання крові загалом є незалежним та ефективним предиктором важкості стану пацієнта та потенціалу позитивної динаміки. Підвищення D-димеру, подовжений протромбіновий час (ПЧ) і зниження антитромбіну передбачають вищу стратифікацію ризику та гірший прогноз при COVID-19, вищі ризики формування «довготривалої Covid-інфекції» та віддалених ускладнень з боку серцево-судинної системи [2].

Виявлено, що Long-Covid може проявлятися, серед іншого, довготривалими змінами стану коагуляційної системи, які зберігаються впродовж одного, трьох, або навіть шести місяців після гострого патологічного стану. Але ці стани минулі, і за сприятливих умов зазвичай поступово нормалізуються самостійно. Клінічно варто враховувати статистично вищий рівень ускладнень, асоційованих із порушенням згортання крові, не тільки в групі хворих із активною інфекцією, але і з Covid-19 в анамнезі. У зв'язку з цим варто розглянути призначення відповідної терапії, з урахуванням індивідуальних ризиків хворого, супутніх захворювань та ймовірності виникнення ускладнень з огляду на показники коагулограми [2].

Крім того, антикоагулянти та тромболітична терапія приносять додаткову користь завдяки протизапальній дії в умовах COVID-19. Комбінація імуномодуючої та антикоагулянтної терапії для пацієнтів з COVID-19 виглядає ефективною стратегією [1].

Одним з виявлених ускладнень порушення гомеостазу, асоційованих із протромботичними змінами коагуляційного гомеостазу, є церебральний інсульт. За результатами досліджень виявлено, що гострий ішемічний інсульт є найчастішим типом інсульту, що виникає в інфікованих COVID-19 пацієнтів та людей, що перенесли SARS-CoV-2. У більшості випадків інсульт був важким (медіана оцінки за шкалою NIHSS: 16), і більшість пацієнтів мали один або більше судинних факторів ризику.

Показники лабораторних досліджень у пацієнтів відповідали коагулопатії, пов'язаній з COVID-19, із значно підвищеним рівнем D-димеру. Наслідки цих порушень коагуляційного гомеостазу у більшості випадків були несприятливими, оскільки значна частина таких пацієнтів померла або залишилася прикутою до ліжка [5].

Водночас, варто врахувати, що статистична оцінка ефективності гострих судинних втручань та реперфузії у пацієнтів з COVID-19 була співставною з результатами таких втручань в інших групах пацієнтів з ішемічним інсультом.

Таким чином, за умови вчасної предикції високого ризику про-тромботичних змін коагуляційного гомеостазу у пацієнтів з COVID-19 існує висока ймовірність ефективної та повноцінної терапії можливих ускладнень.

Висновки.

1. Основні ризики ускладнень, на які можна очікувати в гострій фазі COVID-19, - це тромботична схильність, надмірне запалення та пошкодження тканин, що призводить до гострого ураження легень, респіраторної дисфункції, ГРДС, ДВЗ-синдрому, поліорганної недостатності і можливо навіть до летального кінця.

2. Ранні коагуляційні тести та динамічний моніторинг показників коагуляції під час госпіталізації є корисними для раннього виявлення порушень згортання крові, а раціональне використання цих параметрів і систем оцінки допомагає скерувати лікування та покращити прогноз COVID-19.

3. Коагулопатія, асоційована з COVID-19, характеризується підвищеним рівнем D-димеру й фібриногену, та подовженим ПЧ з переважаючим фенотипом тромботичної/поліорганної недостатності з системними тромботичними ускладненнями як у венозних, так і в артеріальних судинах.

4. Антикоагулянти та/або тромболітична терапія дають можливість запобігти або зменшити надмірне утворення тромбіну, зберігаючи при цьому «адаптивний» гемостаз, що зменшує ризик раптової серцево-судинної смерті та ішемічного інсульту.

5. Затримка нормалізації згортальної системи крові ймовірно асоційована із long-Covid феноменом, що обумовлює доцільність продовження профілактичних заходів щодо тромботичних подій та ускладнень.

Список використаних джерел:

1. Fei, Y., Tang, N., Liu, H., & Cao, W. (2020). Coagulation Dysfunction. *Archives of pathology & laboratory medicine*, 144(10), 1223–1229. <https://doi.org/10.5858/arpa.2020-0324-SA>
2. Jin, S., Jin, Y., Xu, B., Hong, J., & Yang, X. (2020). Prevalence and Impact of Coagulation Dysfunction in COVID-19 in China: A Meta-Analysis. *Thrombosis and haemostasis*, 120(11), 1524–1535. <https://doi.org/10.1055/s-0040-1714369>
3. Lippi, G., Plebani, M., & Henry, B. M. (2020). Thrombocytopenia is associated with severe coronavirus disease 2019 (COVID-19) infections: a meta-analysis. *Clinica chimica acta*, 506, 145–148.
4. Luo, L., Xu, M., Du, M., Kou, H., Liao, D., Cheng, Z., Mei, H., & Hu, Y. (2020). Early coagulation tests predict risk stratification and prognosis of COVID-19. *Aging*, 12(16), 15918–15937. <https://doi.org/10.18632/aging.103581>
5. Szegedi, I., Orbán-Kálmándi, R., Csiba, L., & Bagoly, Z. (2020). Stroke as a Potential Complication of COVID-19-Associated Coagulopathy: A Narrative and Systematic Review of the Literature. *Journal of clinical medicine*, 9(10), 3137. <https://doi.org/10.3390/jcm9103137>
6. Zhang, L., Yan, X., Fan, Q., Liu, H., Liu, X., Liu, Z., & Zhang, Z. (2020). D-dimer levels on admission to predict in-hospital mortality in patients with Covid-19. *Journal of thrombosis and haemostasis*, 18(6), 1324–1329.
7. Zhou, F., Yu, T., Du, R., Fan, G., Liu, Y., Liu, Z., ... & Cao, B. (2020). Clinical course and risk factors for mortality of adult inpatients with COVID-19 in Wuhan, China: a retrospective cohort study. *The lancet*, 395(10229), 1054–1062.

ОЦІНКА ТИПІВ ДОБОВОГО ПРОФІЛЮ АРТЕРІАЛЬНОГО ТИСКУ У ХВОРИХ НА ПОДАГРУ В ПОЄДНАННІ З АРТЕРІАЛЬНОЮ ГІПЕРТЕНЗІЄЮ

Поп'юк Володимир Сергійович

Студент 5 курсу

Буковинський державний медичний університет, Україна

Шупер Віра Олександрівна

канд. мед. наук, доцент

Кафедра внутрішньої медицини клінічної фармакології та професійних хвороб

Буковинський державний медичний університет, Україна

Анотація. На сьогодні, подагра становить велику економічну і соціальну проблему в медицині, стає причиною зниження або втрати працездатності, порушення професійної діяльності та погіршує якість життя пацієнтів. Коморбідна артеріальна гіпертензія розвивається у хворих на подагру до 50% випадків, а при наявності метаболічного синдрому – майже до 80%. Прогресування артеріальної гіпертензії у хворих із подагрою ускладнюється погіршенням функціонального стану нирок, що обумовлюється поєднанням двох захворювань, для яких нирки є органом-мішенню.

Дослідження типів добового профілю артеріального тиску (АТ) у хворих з поєднанням подагри та артеріальної гіпертензії має сприяти оптимізації антигіпертензивної терапії таких хворих для досягнення контролю артеріальної гіпертензії та відтворення нефропротекторного ефекту призначеної терапії.

Актуальність

Недооцінка супутньої патології – одна із причин, які визначають неможливість досягнення тривалої ремісії подагричного артрити (ПА). Тому вивчення особливостей виникнення артеріальної гіпертензії (АГ) при подагричному артриті, методів своєчасної діагностики та лікування поєднаних захворювань є актуальною проблемою внутрішньої медицини.

Мета

Метою даної роботи було вивчити особливості добового профілю АТ у хворих на подагру (ПА).

Матеріали та методи обстеження

Комплексне клініко-лабораторне дослідження проводилося на базі ревматологічного відділення Чернівецької обласної клінічної лікарні. Було обстежено 30 хворих на ПА в поєднанні з АГ. Всі хворі перебували на стаціонарному лікуванні. Середній вік пацієнтів склав $52 \pm 1,8$ роки. Серед хворих було 26 (86,7%) чоловіків і 4 (13,3%) жінки.

Пацієнти були розподілені на 2 групи. До I групи увійшли 15 хворих, яким до базової терапії (БТ) з антигіпертензивною метою було додано блокатор рецепторів до ангіотензину II валсартан у дозі 80 мг/д. II групу склали 15 хворих, які в якості лікування отримували препарати стандартної терапії подагри згідно Протоколу надання допомоги хворим, та інгібітор ангіотензинперетворюючого ферменту еналаприл у дозі 10 мг двічі на добу.

Відповідно до мети і завдань роботи хворим обох груп проводився добовий моніторинг артеріального тиску (ДМАТ) проводився за допомогою приладу АВРМ 4 "Meditech" (США).

Результати дослідження

Отримані та проаналізовані результати ДМАТ з визначення типів добового профілю АТ за показниками добового індексу (ДІ). Згідно отриманих нами даних, 66,7% пацієнтів I групи та 26,7% II групи ($p < 0,05$) мали нормальний ДІ. Таким чином, у 33,3% пацієнтів I і 73,3% II групи спостерігалось порушення добового профілю АТ. При цьому більш ніж у половини пацієнтів II групи (60%) виявлено відсутність достатнього зниження систолічного АТ протягом доби. У пацієнтів I групи також у ряді випадків (26,7%) відмічено недостатнє зниження САТ і ДАТ в нічний час.

Висновок

Проведення ДМАТ у хворих з поєднаною патологією необхідно для ранньої діагностики характерної для цієї групи пацієнтів нічної гіпертензії і оцінки ефективності гіпотензивної терапії.

Список використаних джерел:

1. Кузьміна А.П., Лазаренко О.М. Артеріальна гіпертензія та подагра: сучасний стан проблеми (огляд літератури). Медичні перспективи, 2017. XXII (4), 19-24.
2. Khimion L., Danyliuk S., Yaschchenko O., & Sytiuk T., Kicha N.. Сучасна стратегія ведення хворих на подагру. Family Medicine, 2021. 1. 6-12.
3. Маховська О. Ю. Мультифакторність подагри: імунологічні та метаболічні взаємодії з коморбідністю та їх роль у прогресуванні захворювання : дис. ... д-ра філософії : 222 "Медицина". Тернопіль, 2023. 232 с.
4. Фуштей І. М. Комбінований підхід до нефропротекції у хворих на подагру з синдромом артеріальної гіпертензії. Семейная медицина, 2015. 5. 104-106.
5. Zhdan, V., Lebid, V., KhaimenovaH., Isheikina, G. ПОДАГРА І АРТЕРІАЛЬНА ГІПЕРТЕНЗІЯ: ОСОБЛИВОСТІ ТЕРАПІЇ. Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії, 2020. 20(1), 100-105. <https://doi.org/10.31718/2077-1096.20.1.100>

РОЗПОВСЮДЖЕНІСТЬ АБУЗУСНОГО ГОЛОВНОГО БОЮ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Гонор Діана Валеріївна

Здобувач вищої освіти І медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Тихонова Людмила Володимирівна

канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри неврології
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ: Абузусний головний біль – одна з вторинних форм хронічного головного болю, яка є ускладненням первинного головного болю, що виник внаслідок зловживання знеболюючими лікарськими засобами.

Актуальність: Проблема абузусного головного болю є досить нагальною в нашій країні, через широке розповсюдження та доступність медичних засобів у зв'язку з військовими станом, що дає змогу населенню придбати медикаменти без рецептів, виписаних лікарями.

Мета роботи: Провести веб-опитування серед українського населення та визначити поширення абузусного головного болю серед респондентів; розглянути вплив абузусного головного болю на якість життя сучасної молоді.

Матеріали і методи. Для вирішення поставлених завдань були використані такі методи: анкетування, статистичний і аналітичний (аналіз літератури).

Провівши опитування молоді ми опитали 70 громадян (41 жінку (58,6%) і 29 чоловіків (41,4%)) від 18 до 40 років. На питання , чи відомо опитуваним , що таке абузусний головний біль, 37 осіб відповіли ні (52,8%), а 33 (47,2%) - так. Основними проявами абузусного головного болю, на їх думку є: біль здавлюючого характеру та зниження концентрації уваги (52 (75%)), двосторонній головний біль (41 (58,6%)), загальна слабкість (35 (50%)), , нудота та блювання і стан неспокою (26(37,1%)) , односторонній головний біль та стріляючий характер (15(21,4%)), фотофобія (13(18,6%)). Такий варіант, як задишка відмітило 4 особи (5,7%). На запитання які лікарські засоби ініціюють розвиток медикаментозного головного болю респонденти виділили такі варіанти відповідей: комбіновані анальгетичні препарати (44 (62,8%)), НПЗЗ (35 (50%)), опіоїди (24 (34,3%)), агоністи серотонінових реєпторів (22 (31,4%)), похідні ерготаміну та інгібітори АПФ (20 (28,5%)). В свою чергу 6 людей (8,6%) відмітили варіант противірусні, і 4 (5,7%) антибіотики. [1]

Згідно з цим, 26 опитуваних, що складає 37,1%, відзначили у себе наявність вищезазначених симптомів, а саме: зниження концентрації уваги (19 (73,1%)), здавлюючий характер болю (18 (69,2%)), загальна слабкість (16 (61,5%)), двосторонній головний біль (13 (50%)), односторонній головний біль і стан неспокою (8 (30,7%)), стріляючий характер болю (5 (19,2%)), задишка (3 (11,5%)), нудота, блювання і фотофобія (2 (7,7%)).

Варто наголосити на тому, що всього одна людина (3,8%) зверталась до лікаря з цією проблемою.

Говорячи про лікування абузусного головного болю, то 50 осіб (71,4%) віддали перевагу підбору альтернативного препарату для купірування головного болю, ще 48 (68,6%) обрали відміну абузусного препарату та 2 людини (2,9%) оперативне

втручання. Безсумнівно, позитивним є те, що жоден не обрав варіант того, що лікуванню дана форма головного болю не піддається. [2]

Наступна проблема, яка досліджувалась це – вплив абuzусного головного болю на якість життя молоді. На перше питання, якою мірою дана патологія заважає їм виконувати повсякденні справи, вони дали такі відповіді: не заважає - 6 осіб (23,1%), заважає незначно - 9 осіб (34,6%), помірно заважає - 7 осіб (26,9%), заважає в значній мірі - 4 особи (15,4%). Оцінюючи погіршення якості життя респондентів по 10-бальній шкалі 4 людини (15,4%) обрали 0, 5 і 10 балів, 2 бали обрало 6 людей (23%), що є найбільшим результатом, і по 2 людини (7,7%) обрали 3, 6, 7, 8 бали. [3]

Висновок: Проаналізувавши інформацію, отриману в ході опитування, можна сказати, що кожна четверта людина відмічала у себе прояви абuzусного головного болю. Але, треба підкреслити той факт, що всього 1 опитуваний, з числа людей, що мали симптоми даного захворювання, звертався до лікаря. При цьому більшість респондентів відзначили зниження якості життя з розвитком даної патології. Та треба наголосити, що число хворих ставатиме тільки більше. Раклама медичних засобів, безрецептурний статус знеболюючих, відсутність культури серед населення щодо звернення за кваліфікованою допомогою та самолікування – все це сприяє поширенню цієї форми головного болю. Тому, на нашу думку, щоб запобігти розповсюдженню і без цього складної ситуації, потрібно проводити санітарно-просвітні роботи з питань шкоди самостійного лікування та обмежити вільний доступ певних груп лікарських засобів.

Список використаних джерел:

1. ГОЛОВНИЙ БІЛЬ. М.І. Боженко, Т.І. Негрич, Н.Л. Боженко, Н.О. Негрич. Навчальний посібник. Київ. «Професійні видання. Україна». 2021.
2. Сучасні наукові дослідження в нейронауках (за спеціалізацією) : конспект лекцій для здобувачів вченого ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 «Медицина» спеціалізації 14.01.15 «Нервові хвороби» / упоряд. О. Л. ТОВАЖНЯНЬСЬКА, Н. О. НЕКРАСОВА, О. І. КАУК та ін. – Харків : ХНМУ, 2021.
3. Опитувальник ВОЗ-26 для оцінки якості життя.

РОЛЬ КАЛІКРЕЇН-КІНІНОВОЇ СИСТЕМИ В ПАТОЛОГІЇ

Кондратенко Олена Костянтинівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Маланія Мілена Давідівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Шевченко Олександр Миколайович

доктор медичних наук,
професор кафедри загальної та клінічної патологічної фізіології ім. Д.О. Альперна
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність дослідження. Калікреїн-кінінова система відіграє важливу роль у забезпеченні регуляторних функцій в організмі людини і регулює різні етапи імунної відповіді, розвиток запалення, шоку різної етіології, тромбозів, кровотеч і формування больових синдромів.

Мета роботи. З'ясувати роль калікреїн-кінінової системи в патології.

Матеріали та методи дослідження. Нами проведено аналіз наукової літератури стосовно ролі калікреїн-кінінової системи в патології.

Результати. Калікреїн-кінінова система є складною і містить численні біоактивні пептиди, що виробляються в багатьох різних компартментах.

Кінінові пептиди беруть участь у багатьох фізіологічних і патологічних процесах, включаючи регуляцію артеріального тиску, гомеостазу натрію, запалення та кардіопротекторну дію через прекондиціонування.

Для дослідження функції калікреїн-кінінової системи було розроблено вимірювання окремих кінінових пептидів. Вміст кінінового пептиду в тканинах був вищим, ніж у крові, що підтверджує первинну тканинну локалізацію калікреїн-кінінової системи. Крім того, окремі вимірювання пептидів брадикініну та калідину у людей показали диференціальну регуляцію систем калікреїн-кініні в плазмі та тканинах відповідно[1].

Калікреїн-кінінова система складається з кініногену та прокалікреїну, які при активації перетворюються на брадикінін та калікреїн відповідно. Брадикінін здійснює свої фізіологічні ефекти, взаємодіючи з відповідними рецепторами (брадикініновими рецепторами)[1].

Роль калікреїн-кінінової системи у розвитку та прогресуванні бронхоспазму. Взаємодія алергенів і антитіл на поверхні слизової оболонки бронхів руйнує епітелій бронхів, вивільняє внутрішньоклітинні протеази і запускає механізм тканинної активації калікреїн-кінінової системи. Це призводить до вироблення брадикініну, який посилює бронхоконстрикцію, а також стимулює синтез простагландинів E2 і E2a.

Утворені простагландини посилюють бронхоконстрикцію, сприяють надходженню лейкоцитів у слизову оболонку бронхів, сприяють підтриманню запального процесу бронхів[2].

У хворих на бронхіальну астму порушується фермент, що гідролізує калікреїн і брадикінін, що посилює дію брадикініну.

Роль калікреїн-кінінової системи у виникненні болю при хронічному запаленні. Хронічні запальні процеси в різних тканинах організму призводять до активації

тканинних механізмів: виділення внутрішньоклітинних протеїназ і активації калікреїн-кінінової системи.

У результаті утворюється брадикінін, який викликає біль, активуючи свої специфічні рецептори B1 і B2, запускаючи при цьому низку механізмів (стимулюючи синтез прозапальних речовин). Простагландини E2 і E2a збільшують проникність судин і, відповідно, розвивають набряк, стимулюючи дію енкефалінази, тим самим зменшуючи кількість ендogenous енкефалінів і ендорфінів, пригнічуючи наявні больові відчуття [2].

Аналіз функції калікреїн-кінінової системи показує, що активований фактор згортання крові XII та внутрішньоклітинні протеїнази є механізмами, які запускають активацію цієї системи. Надмірне утворення тригерних факторів призводить до патологічної активації калікреїн-кінінової системи та виникнення небезпечних для життя патологій, таких як ДВЗ-синдром та виражена артеріальна гіпотензія. Поява життєво небезпечних патологій, таких як ДВЗ-синдром і тяжка артеріальна гіпотензія, є додатковим несприятливим фактором перебігу захворювання [3].

Роль калікреїн-кінінової системи у відповідь на шкідливі подразники (хімічні, фізичні або бактеріальні), які можуть викликати надмірне вивільнення кінінів у синовіальних суглобах і призвести до запальних захворювань суглобів. Запальні зміни в синовіальній тканині можуть бути наслідком активації B2-рецепторів. Кініни також стимулюють синтез інших прозапальних речовин (PG, LT, гістамін, EDRF, PGI₂, PAF) у запалених суглобах. Антагоністи рецептора B2 можуть бути корисними новими анальгетиками. Природа надмірного вивільнення кініну в запалених синовіальних суглобах стимулює прозапальні ефекти кінінових рецепторів B2. Ці властивості можуть бути антагоністами нових антагоністів рецепторів B2. Крім того, вважається, що речовини, які знижують активацію ККС, можуть слугувати фармакологічною основою для синтезу нових протиревматичних або протизапальних засобів [3].

Роль калікреїн-кінінової системи у розвитку діабетичної ретинопатії та діабетичної нефропатії. Ці стани є поширеними мікросудинними ускладненнями діабету. Калікреїн-кінінова система (ККС) залучена до патогенезу обох захворювань, зокрема брадикінін та його рецептори мають проангіогенні та прозапальні ефекти. Кілька важливих процесів, що лежать в основі розвитку діабетичної ретинопатії, таких як підвищена проникність судин, набряк, неоваскуляризація і запальні зміни, пов'язані з калікреїн-кініновою системою, і недавні дослідження показали, що компоненти калікреїн-кінінової системи, такі як калікреїн плазми, фактор XIIa і високомолекулярний кініноген, присутні в склоподібному тілі пацієнтів з діабетичною ретинопатією. Роль калікреїн-кінінової системи у розвитку діабетичної нефропатії є суперечливою, і відомо як про шкідливий, так і про захисний вплив брадикініну та його рецепторів [4].

Роль калікреїн-кінінової системи при запальних захворюваннях кишечника. Тканинний калікреїн розщеплює кініноген з вивільненням кініну. Кініни стимулюють запалення шляхом активації конститутивного рецептора брадикініну-2 (BR2), який швидко десенсибілізується, і запального цитокін-індукованого рецептора брадикініну-1 (BR1), який є стійким до десенсибілізації. Калікреїн кишкової тканини (ITK) може гідролізувати фактори росту та пептиди, а кініни беруть участь у проникності капілярів, болю, синтезі цитокінів та каскаді молекул адгезії нейтрофілів [5].

Було виявлено, що рецептор брадикініну-1 посилюється в запаленому кишечнику, частково залежно від фактора некрозу пухлини альфа (TNF- α). Селективний антагоніст рецепторів брадикініну-1 послаблював морфологічні та

біохімічні ознаки експериментального кишкового запалення. І рецептор брадикініну-1, і рецептор брадикініну-2 опосередковують транспорт епітеліальних іонів і викликають секреторну діарею. Посилення рецепторів брадикініну-1 у запаленому кишечнику забезпечує структурну основу для функції кініну, і селективні антагоністи рецепторів брадикініну-1 мають потенціал для терапевтичних випробувань у пацієнтів із запальними захворюваннями кишечника[6].

Висновки. Аналіз функції калікреїн-кінінової системи дозволяє припустити, що активований фактор коагуляції XII та внутрішньоклітинні протеїнази є механізмами, які запускають активацію цієї системи. За умов надмірного утворення тригерних факторів відбувається патологічна активація калікреїн-кінінової системи, що в подальшому є несприятливим у перебігу захворювання через розвиток загрозливих для життя станів, таких як ДВЗ-синдром та неконтрольована артеріальна гіпотензія.

Список використаних джерел:

1. Liu J, Feener EP. Plasma kallikrein-kinin system and diabetic retinopathy. *Biol Chem.* 2013 Mar;394(3):319-28. doi: 10.1515/hsz-2012-0316. PMID: 23362193; PMCID: PMC4844060. Вилучено з: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/hsz-2012-0316/html>
2. Campbell DJ. Towards understanding the kallikrein-kinin system: insights from measurement of kinin peptides. *Braz J Med Biol Res.* 2000 Jun;33(6):665-77. doi: 10.1590/s0100-879x2000000600008. PMID: 10829095. Вилучено з: <https://www.scielo.br/j/bjmr/a/NXgtPzJTzZDQFQxQWRrMfxG/?lang=en>
3. Stadnicki A. Intestinal tissue kallikrein-kinin system in inflammatory bowel disease. *Inflamm Bowel Dis.* 2011 Feb;17(2):645-54. doi: 10.1002/ibd.21337. PMID: 20848521. Вилучено з: <https://academic.oup.com/ibdjournal/article/17/2/645/4636164>
4. Палій Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова Вилучено з: <https://dspace.vnmu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1321/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%20Microsoft%20Word.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
5. Д. Реголі, Д. Юкіч, Ф. Гобейл і Н.-Е. Ралеб. 1993. Рецептори до брадикініну та споріднених кінінів: критичний аналіз. *Канадський журнал фізіології та фармакології.* 71(8): 556-567. Вилучено з: <https://cdnsicencepub.com/doi/10.1139/y93-079>

ХОЛОДОВА АЛЕРГІЯ ЯК РЕАКЦІЯ НА ЗМІНИ ТЕМПЕРАТУРИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇЇ ПОШИРЕНІСТЬ СЕРЕД СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ

Мухачова Вероніка Денисівна

здобувач вищої освіти III медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Дігтяр Аліна Євгенівна

здобувач вищої освіти III медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Попович Ірина Вікторівна

здобувач вищої освіти III медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Павлова Олена Олексіївна

д-р.мед.наук,
професор кафедри загальної та клінічної патофізіології ім. Д.О. Альперна
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. Не дивлячись на високий рівень розвитку сучасної медицини, які саме фактори викликають появу холодової алергії, впевнено сказати не можна. Сьогодні існує дві теорії, що описують механізми виникнення алергії на холод. Обидві теорії мають докази реальності свого існування, тому вважаються еквівалентними. З цього випливає, що реакція на холод може розвиватися як класична алергія – типовий патологічний процес який має відповідну послідовність та як псевдоалергія, яка ґрунтується на тому, що холод через кріоглобуліни – білки, що утворюються у деяких людей під впливом низьких температур, минаючи імунну стадію, можуть спричинити спонтанну активацію тучних клітин і запускати процес, подібний до алергічного. Однак через однакові локальні прояви відрізнити алергію від псевдоалергії практично неможливо. Подібна ситуація відзначається при механічному подразненні (кропив'янка дермографізм), фізичної активності (холінергічна кропив'янка), дії ультрафіолетових променів (фотосенсибілізація) та ін. Незважаючи на механізми виникнення, холодова алергія (холодова уртикарія) є проблемою сучасного суспільства, оскільки все більше людей стикаються в повсякденному житті з її проявами (почервоніння, свербіж, висипи), і відчувають зниження працездатності, і навіть якості життя. Проблеми пов'язані з реакцією організму на температуру навколишнього середовища збільшуються з кожним роком і серед студентів медичних університетів, що негативно впливає на різні аспекти життя здобувачів вищої освіти (фізичне зоров'я, психічну стійкість та загальний емоційний стан, здатність концентруватися та успішно засвоювати матеріал). Подолання цієї проблеми вимагає розробки не лише ефективних методів лікування, але й низки профілактичних заходів, які б дозволили знизити ризик виникнення холодової алергії серед студентів

Мета. З'ясування шляхом опитування поширеності холодової алергії серед студентів-медиків і визначення основних факторів, що підвищують ризик розвитку, визначають характер перебігу і клінічні прояви процесу, уявлення про

вищезазначене є важливим для розробки рекомендацій спрямованих на збільшення усвідомленості студентів щодо можливостей профілактики.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження проведене серед 100 студентів віком від 15 до 30 років. Для збору даних, на базі сервісу «Google Forms» створено анкету і поширено серед студентів медичних університетів. Анкета містить відповідні питання про наявність: холодової алергії (підтвердженої, непідтвердженої); реакції шкіри; сезонності; ускладнень; лікування; спадковості. Найбільш активною була вікова категорія - 19-21 рік - 46%, 15-18 рік - 37%. За статтю склад респондентів становив - 54% жінок та 46% чоловіків. Результати анкетування проаналізовано з використанням пакету завдань у комп'ютерній програмі Microsoft Excel.

Результати та їх обговорювання. В процесі аналізу 48% опитаних респондентів (більша кількість), не зустрічались особисто з клінічними проявами холодової алергії; 27% - зустрічались та 25% не були впевнені, що це була холодова алергія. На питання: «Якщо ви відчуваєте алергічну реакцію на холод, які саме симптоми ви помічаєте?» респонденти відповіли з множинним вибором (вибором кількох варіантів) наступним чином: 24% респондента обрали «Свербіж», 45% - «Почервоніння», 13% - «Висип», 15% - «Поява пухирців і «ранок», 12% - «Набряк», 54% - зовсім не відзначали згаданих симптомів. Наступне запитання стосувалось зв'язку симптомів холодової алергії з порою року: 41% респондентів пов'язують появу симптомів з зимнім періодом; 3% - з осіннім; 58% не зазначили зв'язку симптомів алергії на холод з певною порою року. 97% респондентів, з тих, хто в анкеті відзначив наявність незручностей у повсякденному житті, ніколи не відвідували лікаря алерголога, проти 3% які перевірили стан свого алергологічного статусу (з них у 2-х людей є підтверджений діагноз «холодова алергія», у останніх - немає). Більша кількість респондентів - 61% відзначили, що їм не відомі чинники, які сприяють появі проявів холодової алергії; 17% були впевнені, що їм всі основні чинники відомі та 22% утрималися від відповіді. Для 53% опитаних респондентів було не відомо, що існують превентивні профілактичні заходи для запобігання появі холодової алергії; 19% - вказали, що їм відомі превентивні заходи, 28% зазначили, що в них є часткове розуміння. На питання «Чи маєте ви достатню інформацію щодо лікування алергії на холод?» 13% опитаних відповіли: «Так, я маю достатню інформацію»; 62% - «Ні, мені потрібна додаткова інформація» та 25% - «Частково, мені відома лише частина інформації», 34% учасників на питання «Чи вважаєте ви, що алергія на холод - це серйозна проблема для здоров'я?» відповіли позитивно; 22% - негативно та 44% не змогли остаточно вирішити, який варіант їм обрати. У 13% проанкетованих респондентів є розуміння про можливість появи ускладнень холодової алергії в подальшому житті; у 71% - ні; 16% утрималися від точної відповіді. На питання «Чи спостерігалась подібна проблема у ваших батьків та інших членів вашої родини?» думки розділились наступним способом: 18% опитаних обрали варіант «Так»; 56% - «Ні»; та 26% не змогли відповісти точно. З тих респондентів, які мають холодову алергію: 12% завжди лікують дану проблему; 31% не кожного разу та 57% зовсім не лікують клінічні прояви. Питання, щодо вибору лікарських засобів для застосування при появі симптомів реакції на холод, розподілились так: 37% - тільки засоби місцевого спрямування (гель, мазь); 3% - пероральні (таблетки); 11% використовують комбінації (місцеві + пероральні) та 49% не застосовують. Інші типи алергічних реакцій, не пов'язаних з холодом спостерігались у 47% опитаних; 35% - не мали таких, а 18% не визначили.

Висновки. Серед опитаних студентів-медиків поширеність випадків холодової алергії є невеликою. Кількість проанкетованих респондентів, що відвідали алерголога при наявності симптомів - незначною, в той час як більшість з тих, хто мав прояви холодової алергії, не консультувалися з лікарем і не лікували її прояви. Ті, хто застосовував медикаментозні засоби для впливу на прояви холодової алергії (почервоніння, за ним слідує свербіж і поява пухирців) найбільш ефективними для використання вважали засоби місцевого спрямування (гель, мазь). Для переважної кількості опитаних респондентів не були відомі чинники, які сприяють розвитку холодової алергії та її ускладнень. а також була відсутня інформація щодо заходів профілактики.

Для профілактики розвитку холодової алергії існує необхідність розробки рекомендацій спрямованих на збільшення усвідомленості студентів і інших категорій населення, щодо методів попередження розвитку холодової реакції, та засобів для ефективної боротьби з її проявами.

Список використаних джерел:

1. Acquired cold urticaria: clinical picture and update on diagnosis and treatment / F. Siebenhaar et al. Clinical and Experimental Dermatology. 2007. Vol. 32, no. 3. P. 241–245. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2230.2007.02376.x> (date of access: 05.05.2024).
2. Cold urticaria-Cold urticaria - Symptoms & causes - Mayo Clinic. Mayo Clinic. URL: <https://www.mayoclinic.org/diseases-conditions/cold-urticaria/symptoms-causes/syc-20371046> (date of access: 05.05.2024).
3. Prevention of cold-associated acute inflammation in familial cold autoinflammatory syndrome by interleukin-1 receptor antagonist. PubMed Central (PMC). URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4321997/> (date of access: 05.05.2024).

СЕКЦІЯ XXIII. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИМ

Мінченко Єгор Вікторович

курсант 1 курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Журавель Олександр Анатолійович

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки,
доктор філософії в галузі права

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Регуляція функцій організму поліцейського під час занять бойовим хортингом здійснюється через гуморальний та нервово-рефлекторний механізми. Гуморальна регуляція відбувається шляхом зміни хімічного складу рідин, які циркулюють у тілі та забезпечують живлення органів і тканин. В цьому процесі активно бере участь ендокринна система, яка складається з жлез внутрішньої секреції та відіграє ключову роль у регулюванні життєдіяльності людини [1].

Система фізичного виховання для спортсменів бойового хортингу має глибокий і різноманітний характер. Термін "система фізичного виховання" відображає загалом історично обумовлену практику соціального фізичного виховання, яка включає у себе вихідні принципи та форми організації, що визначаються умовами конкретної суспільної формації [2].

Користь для здоров'я та профілактичний ефект від участі в масовому бойовому хортингу нерозривно пов'язані зі збільшеною фізичною активністю, зміцненням опорно-рухового апарату та підвищенням обміну речовин. Навіть при високорозвинутій медицині неможливо уникнути всіх хвороб. З дитинства важливо вести активний спосіб життя, займатися бойовим хортингом, фізичною культурою і спортом, дотримуватися правил особистої гігієни, коротше кажучи, працювати розумними методами над збереженням справжньої гармонії здоров'я [3].

Наразі планування підвищення майстерності співробітників поліції враховує повну реалізацію можливостей та особливостей кожного з них в конкретних умовах навчання. Навантаження, які призначаються співробітникам, мають відповідати спадковим особливостям організму у відношенні до службової діяльності та рівню тренування в бойовому хортингу, а також поточному стану та умовам підготовки, з визначенням напрямів, принципів, критеріїв і факторів індивідуалізації. Установлення відповідності індивідуальних можливостей організму співробітників поліції заданим навантаженням і умовам їх виконання є одним із перспективних

напрямів оптимізації процесу спортивної підготовки. Це дозволяє виявити схильність та потенціал співробітників Національної поліції України до конкретних видів діяльності, розробляти моделі різного рівня, вирішувати питання відбору та професійної орієнтації, структури та змісту етапів багаторічної функціональної підготовки, макроциклів та періодів щорічної підготовки, мезоциклів, мікроциклів, тренувальних занять і їх складових [4].

Фізична активність є основною функцією живого організму. Багато сучасних людей підкреслюють успіх у суспільстві, бізнесі, вміння спілкуватися та духовні цінності як головні аспекти людського життя, і при цьому часто забувають про звичайну фізичну активність. Однак основа людського життя складається з біологічних факторів, таких як анатомія та фізіологія. Хоча діяльність розуму не обмежується лише нейрофізіологією, але все ж абсурдно заперечувати, що здоровий розвиток організму є необхідною основою для психологічної та духовної діяльності людини. Важливою істиною, визначеною біологами і медиками, є те, що органи, які не використовуються, поступово втрачають свою функціональність, деградують, а їх тканини атрофіюються. Наприклад, якщо м'язи не піддаються навантаженню, вони не розвиваються, а навпаки, зменшуються і слабшають. Однак це лише один аспект. Справжня проблема полягає в тому, що разом з цим у м'язовій тканині погіршується кровообіг, збільшується кількість жирової тканини, погіршується нервово-м'язова координація. Атрофія м'язів супроводжується деградацією нервової системи, серцево-судинного та опорно-рухового апаратів. Більш того, мозок, який отримує менше кисню та недостатньо стимулюється нервовими імпульсами від м'язів, починає працювати гірше, що знижує його здатність протистояти процесам старіння і різним захворюванням, таким як хвороба Альцгеймера тощо [5].

Отже, участь у спортивних іграх, заняттях та тренуваннях сприяють збереженню нормальної функціональності організму та сприяють його гармонійному розвитку. Вони забезпечують повноцінне функціонування всіх систем та органів, запобігаючи застою крові, надлишку жиру, а також перевантаженню суглобів, зв'язок і серцево-судинної системи. Такі заняття покращують нервово-м'язову координацію і дозволяють всім системам працювати в повний обсяг, стимулюючи не лише їх прямі функції, але й регенерацію та зростання нових тканин замість пошкоджених. Систематичні заняття спортом також забезпечують більш насичене емоційне життя. Вони дають можливість висловлювати негативні емоції та відчувати широкий спектр переживань, від гіркоти поразки до радості спілкування та умиротворення після важкого тренування, а також передчуття сутички бойового хортингу й екстазу перемоги. У багатьох випадках спорт дозволяє людям відчувати такі емоції, які можуть бути недоступні в звичайному житті через соціальні та психологічні обмеження.

Список використаних джерел:

1. Антоненко С.А. Підготовка професійних захисників України у системі бойового хортингу. Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь. Мін-во фінансів України, Університет ДФС України та ін. – Ірпінь, 2020. Ч. 2. С. 52–62. (дата звернення: 20.02.2024).
2. Бобік С.П. Формування професійно-психологічних здібностей співробітників правоохоронних органів у процесі занять бойовим хортингом. Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь. Мін-во фінансів України, Університет ДФС України та ін. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 23–38. (дата звернення: 20.02.2024).

3. Суліма І., Ерьоменко Е., Кукушкін К. Бойовий хортинг – національний вид спорту і школа підготовки українського воїна. Теорія і методика хортингу. 2019. Вип. 11. С. 71–82. (дата звернення: 20.02.2024).
4. Біла В.Р., Ерьоменко Е.А., Чмелюк В.В. Бойовий хортинг у загальній системі фізичної та спеціальної підготовки співробітників правоохоронних органів. Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України та ін. – Ірпінь, 2020. – С. 368–377. (дата звернення: 20.02.2024).
5. Боднарчук О.Г. Бойовий хортинг для підготовки співробітників правоохоронних органів. Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь. Мін-во фінансів України, Університет ДФС України та ін. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 226–242. (дата звернення: 20.02.2024).

СЕКЦІЯ XXIV. АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

МІСТОБУДІВНІ ЧИННИКИ ГЕОПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Гой Василь Васильович

кандидат економічних наук, докторант кафедри економіки та маркетингу
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

Халіков Сергій Анатолійович

аспірант кафедри земельного адміністрування та геоінформаційних систем
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

В'яткін Роман Сергійович

доктор філософії, асистент кафедри земельного адміністрування
та геоінформаційних систем
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

Бурвіков Ігор Юрійович

магістрант кафедри земельного адміністрування та геоінформаційних систем
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

Створення сучасної системи забезпечення розвитку територіальних громад (ТГ) як важливого утворення на місцевому рівні, залежить від чинників та напрямів і рівня застосування геоінформаційних технологій. У цьому контексті заслуговують на увагу шляхи формування й забезпечення геопросторового розвитку територіальних громад. Крім того, виникає необхідність виокремлення чинників, що впливають на цей процес. Поряд з цим, за останні роки спостерігається зниження ефективності функціонування ТГ, рівня використання земельно-майнового комплексу. Для вирішення представлених складних питань виникає необхідність забезпечення геопросторового розвитку, враховуючи, зокрема, вплив містобудівних чинників.

Теоретичні положення щодо забезпечення напрямів та елементів геопросторового розвитку територіальних громад представлені у розробках [1–7]. Поряд з цим, на недостатньому рівні сформована теоретико-методична платформа щодо визначення геопросторового розвитку територіальних громад, не виокремлені містобудівні чинники, які впливають на цей процес.

У результаті систематизації нормативно-правового забезпечення виокремлені містобудівні чинники, а саме рівні розробки та реалізації: програм комплексного

відновлення території територіальної громади; комплексних планів просторового розвитку території територіальної громади; планів зонування території; детальних планів території; генерального плану населеного пункту.

Крім того, визначені містобудівні чинники щодо рівнів формування та застосування нормативно-правового забезпечення, напрямів та особливостей взаємодії стейкхолдерів у містобудівній діяльності територіальних громад, застосування сучасного технологічного й технічного інструментарію для проектування та забезпечення функціонування містобудівної діяльності, показників функціонування будівельної сфери на регіональному рівні, напрями та особливості формування містобудівного кадастру, рівень застосування геоінформаційних систем у містобудуванні.

На основі дослідження впливу містобудівних чинників на інтегральний показник геопросторового розвитку встановлено зниження їх впливу. Це потребує розробки заходів підвищення ефективності формування та впливу містобудівних чинників на процеси геопросторового розвитку територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Васильєва О.І., Васильєва Н.В. Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 8. С. 74–78.
2. Боголюбов В.М. Стратегія сталого розвитку. Херсон: Олді-плюс, 2012. 446 с.
3. Morgan K., Nauwelaers, C. Regional innovation strategies: the challenge for less favoured regions. London. Stationery Office, 1999.
4. Пика Я., Янішевські А. «Smart specialisations» у регіональних інноваційних екосистемах. Журнал європейської економіки. 2014. 13 (1). <http://dSPACE.tneu.edu.ua/bitstream/316497/13133/1/%D0%9F%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%AF..pdf>.
5. Healy A. Innovation in circumpolar regions: new challenges for smart specialization. The Northern Review. 2017. № 45. pp. 11–32. <http://orca.cf.ac.uk/102137/3/Healy%20A%202017%20Northern%20Review%20postprint%20%282%29.pdf>.
6. Амоша О., Лях О., Солдак М., Череватський Д. Інституційні детермінанти впровадження концепції смарт-спеціалізації: приклад старопромислових регіонів України. Журнал європейської економіки. 2018. Т. 17. № 3 (66). С. 310–344.
7. Todtling F., Trippl M. One size fits all? Towards a differentiated regional innovation policy. Research Policy. 2005. № 34. issue 8. pp. 1203–1219. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2005.01.018>.

НАПРУЖЕННЯ ЗАЛІЗОБЕТОННИХ ПЛИТ ПІДСИЛЕНИХ ВВЕДЕННЯМ ДОДАТКОВИХ ЗАЛІЗОБЕТОННИХ БАЛОК

Витак Олег Петрович

Аспірант

Кафедра Будівельних конструкцій та мостів

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Бобало Тарас Володимирович

канд.техн.наук, доцент кафедри Будівельних конструкцій та мостів

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Анотація. Ця стаття досліджує ефективність підсилення напружених залізобетонних плит за допомогою введення додаткових залізобетонних балок. Досліджено вплив такого підсилення на міцність, деформації та інші важливі характеристики структури. Зокрема, увага приділяється аналізу розподілу навантаження, змінам у стрес-стрейн діаграмі, а також загальному збільшенню стійкості плити під впливом введення додаткових балок. Результати досліджень вказують на потенційну ефективність цього методу підсилення та можливі переваги для підвищення надійності та тривалості експлуатації залізобетонних конструкцій.

Вступ

Залізобетонні конструкції відіграють неабияку функцію в цивільному та промисловому будівництві. Особливу увагу слід звернути на етапі реконструкції даних споруд. Неабияку цінність у реконструкції споруд загалом займають монолітні чи збірні плити перекриття.

Через експлуатацію споруд, а також можливе розширення виробництва чи навіть просте збільшення ваги яка буде діяти на плити перекриття можуть виникнути проблеми, такі як понаднормований прогин, виникнення тріщин, інших деформацій та навіть руйнування. Саме реконструкція/посилення конструкцій (в даному випадку плит перекриття) потрібно передбачити з метою приведення певних елементів споруди у відповідність з більшими вимогами для експлуатації. На практиці один з найефективніших способів посилення плит є саме за допомогою введення додаткових залізобетонних балок через попередньо влаштовані отвори.

Мета дослідження

Теоретичне та експериментальне визначення прогину залізобетонних плит, що підсилюються монолітними залізобетонними балками шляхом підмонолічування через додатково влаштовані отвори в плиті; розробка/рекомендація оптимальних методів влаштування даного підсилення.

Об'єкт дослідження

Залізобетонні (збірні, монолітні) плити перекриття, несуча здатність яких є недостатньою для нормального подальшого використання, котрі потребують введення додаткового підсилення.

Предмет дослідження

Дослідження поведінки залізобетонних плит, які підсилюються за допомогою додаткових залізобетонних балок. Вплив підсилення на загальний прогин конструкції, її напруження та інші характеристики.

Гіпотеза

Ця гіпотеза вказує на припущення, що введення додаткових залізобетонних балок в залізобетонні (монолітні/збірні) плити перекриття можуть позитивно вплинути на міцність та деформативність конструкції, забезпечуючи їй більшу стійкість і здатність сприймати збільшення навантажень, що дуже часто є необхідним в процесі реконструкції чи капітального ремонту. Оцінивши вартість введення додаткових балок підсилення, можна визначити ефективність даного експерименту. Щоб підтвердити чи спростувати цю гіпотезу, необхідно провести відповідні інженерні та структурні аналізи, експерименти та тестування.

Наукова новизна

Наукова новизна в дослідженні "Напруження залізобетонних плит підсилених введенням додаткових залізобетонних балок" може виявитися в ряді аспектів, які вносять нові знання або покращення в існуючі концепції та методи:

- Отримати нові результати експериментальних досліджень несучої здатності залізобетонних плит, підсилених введенням додаткових залізобетонних монолітних балок;
- Розробити/покращити методику розрахунку підсилення залізобетонних плит введенням додаткових балок, використовуючи деформаційну модель.

Попередній розрахунок кроку та розміру шпонок

Стратегія підсилення плит є такою, щоб забезпечити надійність комбінованого перекриття (балково-плитного). Для підсилення плити влаштовуються залізобетонні монолітні балки через попередньо пробиті отвори. Завдяки ним їм забезпечується спільна робота плити та балки.

В даному випадку передбачається плита товщиною 40мм, шириною 750мм, довжиною (прольотом) 2100мм. Розмір балки: висота – 120мм, ширина – 150мм. Загальна висота підсиленої плити – 160мм. Армування балок буде виконуватися арматурним каркасом з робочою арматурою Ø12A500C, 4шт у нижній та 2 шт у верхній зоні. Поперечне армування – хомути Ø8 A500C з кроком 100мм.

Перед влаштуванням випробувань конструкцій передбачається виконання теоретичного розрахунку ручним методом, та/або за допомогою використання програмного комплексу (ЛІРА-САПР).

Схема підсилення – див. рис.1:

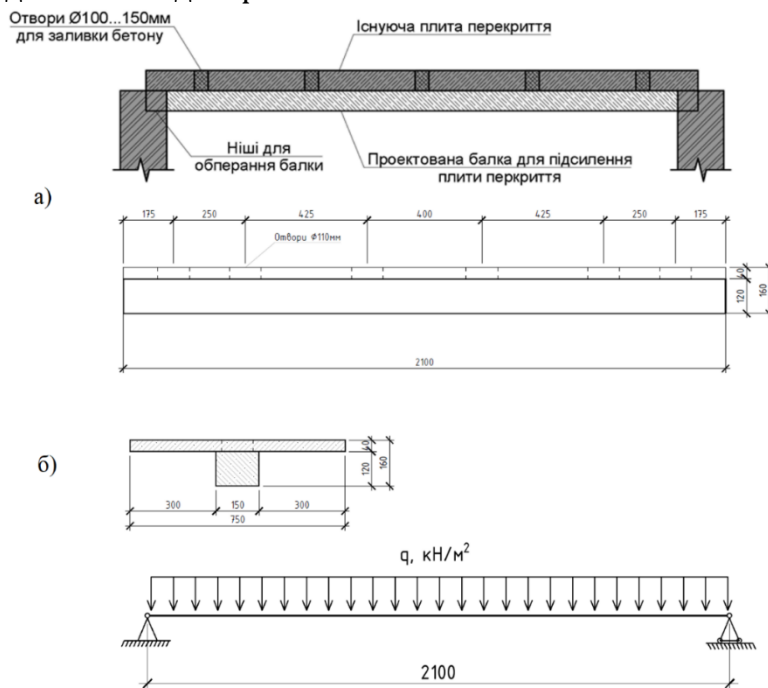

Рис.1. Схема підсилення (а) та розрахункова схема (б) плити

$$A_1 = 4 \times 75 = 300 \text{ см}^2;$$

$$A_2 = 15 \times 12 = 180 \text{ см}^2;$$

$$y_c = \frac{\frac{4}{2} \times A_1 + (4 + \frac{12}{2}) \times A_2}{A_1 + A_2} = \frac{2 \times 300 + 10 \times 180}{300 + 180} = 5 \text{ (см)};$$

$$S = A_1 \times (y_c - \frac{4}{2}) = 300 \times (5 - 2) = 900 \text{ (см}^3\text{)};$$

$$I_{red} = \frac{75 \times 4^3}{12} + \frac{15 \times 12^3}{12} + 300 \times 3^2 + 180 \times 5^2 = 400 + 2160 + 2700 + 4500 = 9760 \text{ (см}^4\text{)};$$

$$\tau = \frac{Q \times S \times a}{b \times I_{red}} = \frac{Q \times 900 \times a}{1 \times 9760} = 0.092 \times Q \times a, \quad \text{де } a - \text{ крок шпонок, см};$$

$$\tau_1 = 0.092 \times 36 \times Q_{max} = 0.092 \times 0.36 \times 100 \text{ кН} \times 36 \text{ см} = 119 \text{ кН}$$

$$\sigma_B = R_{b,loc} \times 4 \times 11 = 44 \times R_{b,loc} \approx 132 \text{ кН}$$

– задовільняє, але конструктивно оберемо менший крок шпонок

$$M_B = \sigma_B \times 8 \text{ см} = 10.56 \text{ кНм}, \quad W_{nec} = \frac{M_B}{R_y} = \frac{10.56}{0.21} = 50.23 \text{ (см}^3\text{)} \text{ (двотавр №12)}$$

Для кроку шпонок 25 см:

$$\tau_1 = 0.092 \times 25 \times Q_{max} = 0.092 \times 0.25 \times 100 \text{ кН} \times 25 \text{ см} = 57.5 \text{ кН}$$

$$\sigma_B = R_{b,loc} \times 4 \times 11 = 44 \times R_{b,loc} \approx 132 \text{ кН}$$

$$M_B = \sigma_B \times 8 \text{ см} = 4.6 \text{ кНм}, \quad W_{nec} = \frac{M_B}{R_y} = \frac{4.6}{0.21} = 21.9 \text{ (см}^3\text{)} - \text{зварний двотавр.}$$

Схему напружень у перерізі конструкції – див. рис.2:

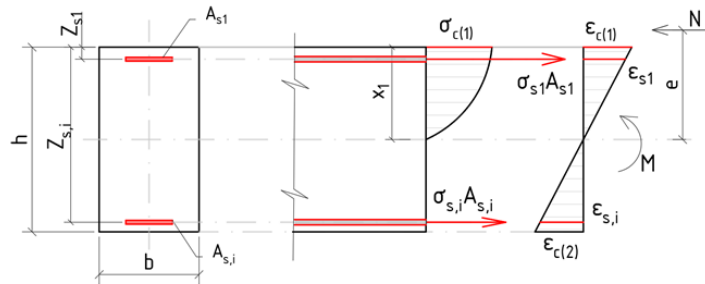

Рис.2. Схема напружень у перерізі

Отже, рекомендований крок шпонок – мінімум 250 мм на приопорних зонах (зони з найбільшою зрізаючою силою). Розмір отвору для шпонок – 110 мм (для зручності). Основний елемент шпонок (рекомендовано) – зварний двотавр.

Після проведення розрахунку в ПК ЛІРА-САПР виведено результати:

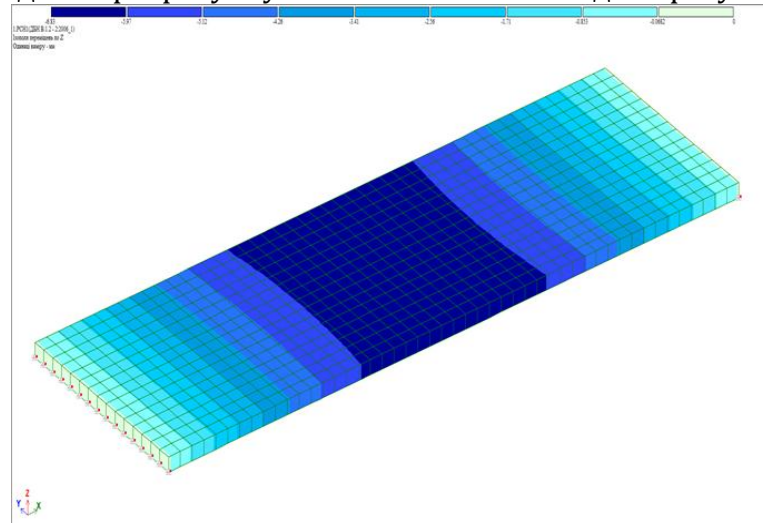

Рис.3. Ізополя переміщень у плиті без підсилення

Максимальний прогин плити – 6,83мм при постійному навантаженні – 1,5кН/м².

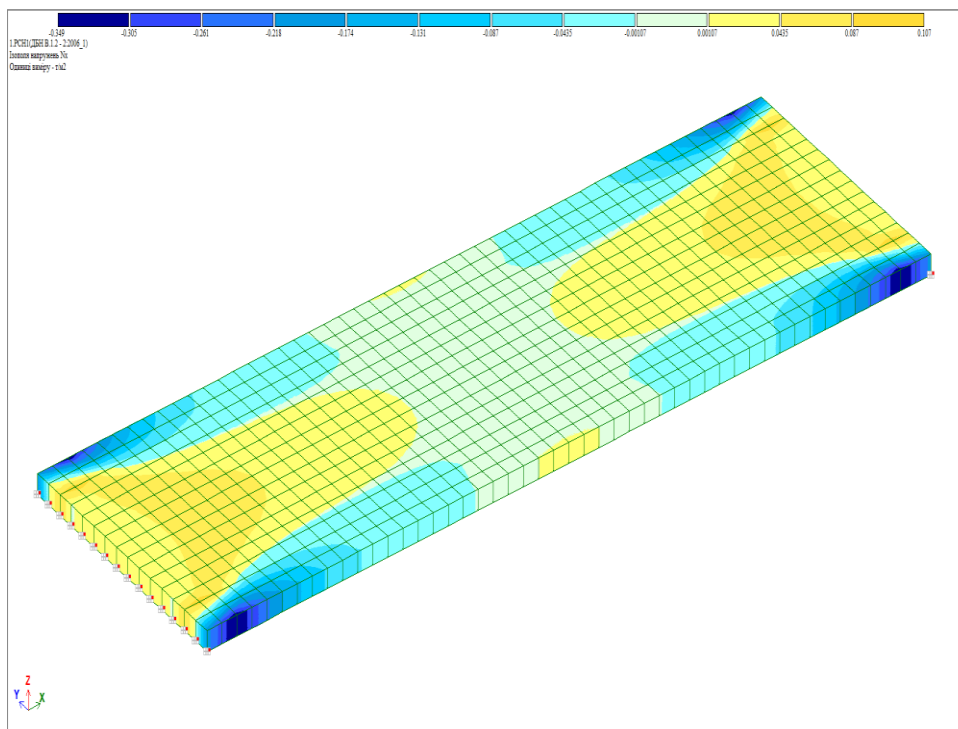

Рис.4. Ізополя N_x у плиті без підсилення

Максимальне значення N_x -0.349т/м² та +0.107т/м².

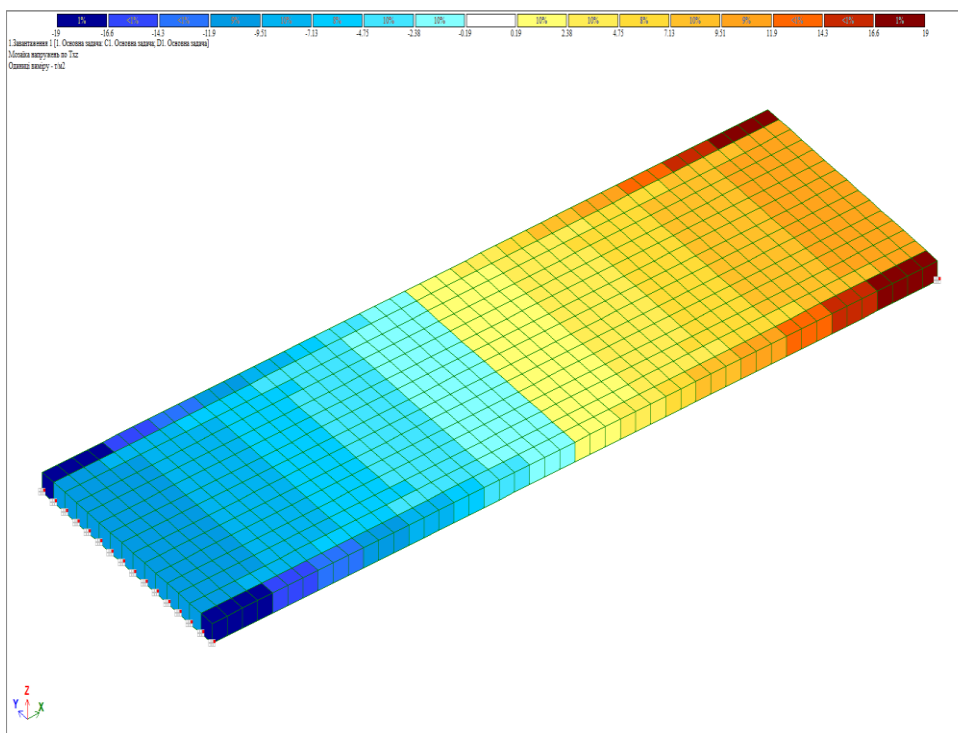

Рис.5. Ізополя t_{xz} у плиті без підсилення

Максимальне значення t_{xz} +-19т/м².

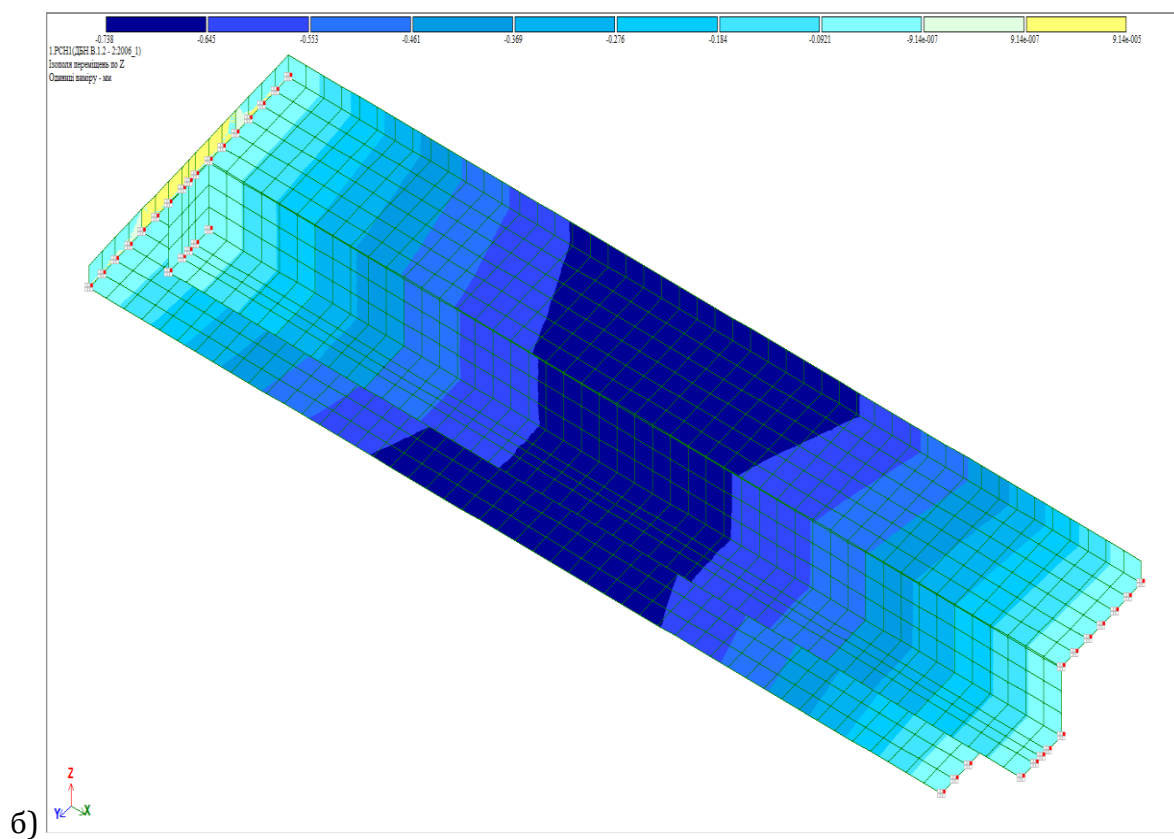
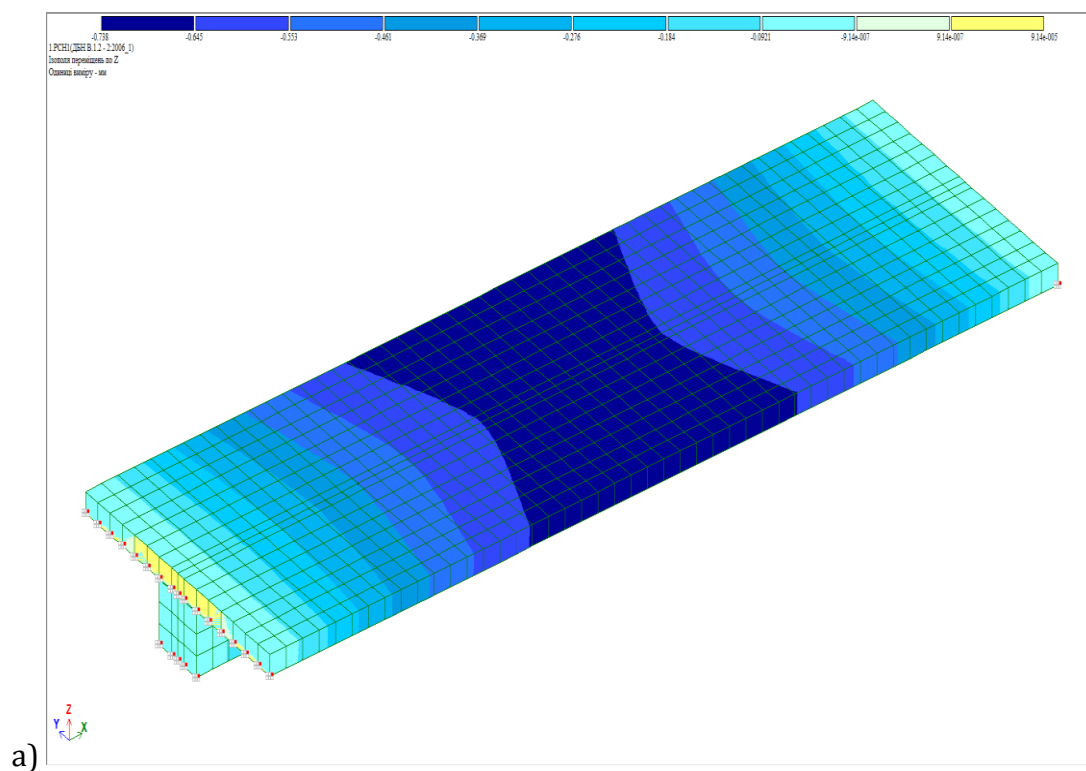

Рис.6. Ізополі переміщень у плиті з підсиленням. Вид зверху (а) та вид знизу (б)

Максимальний прогин плити – 0,74мм при постійному навантаженні – 1,5кН/м².

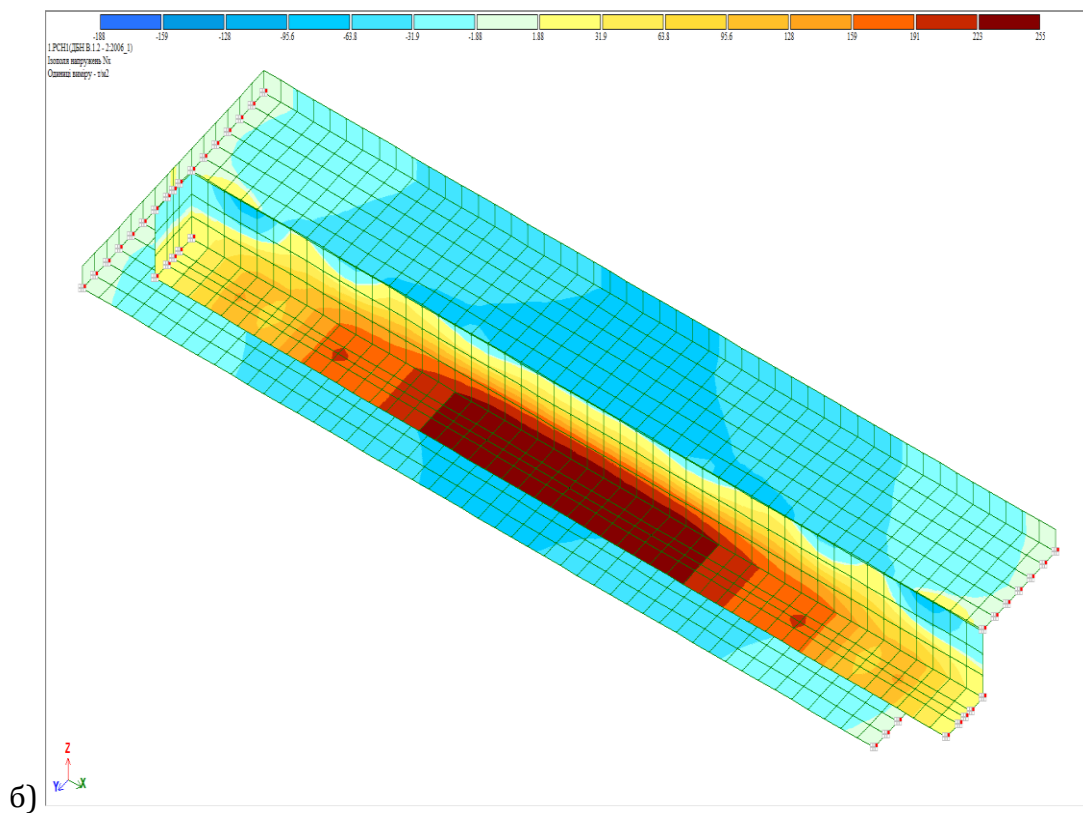
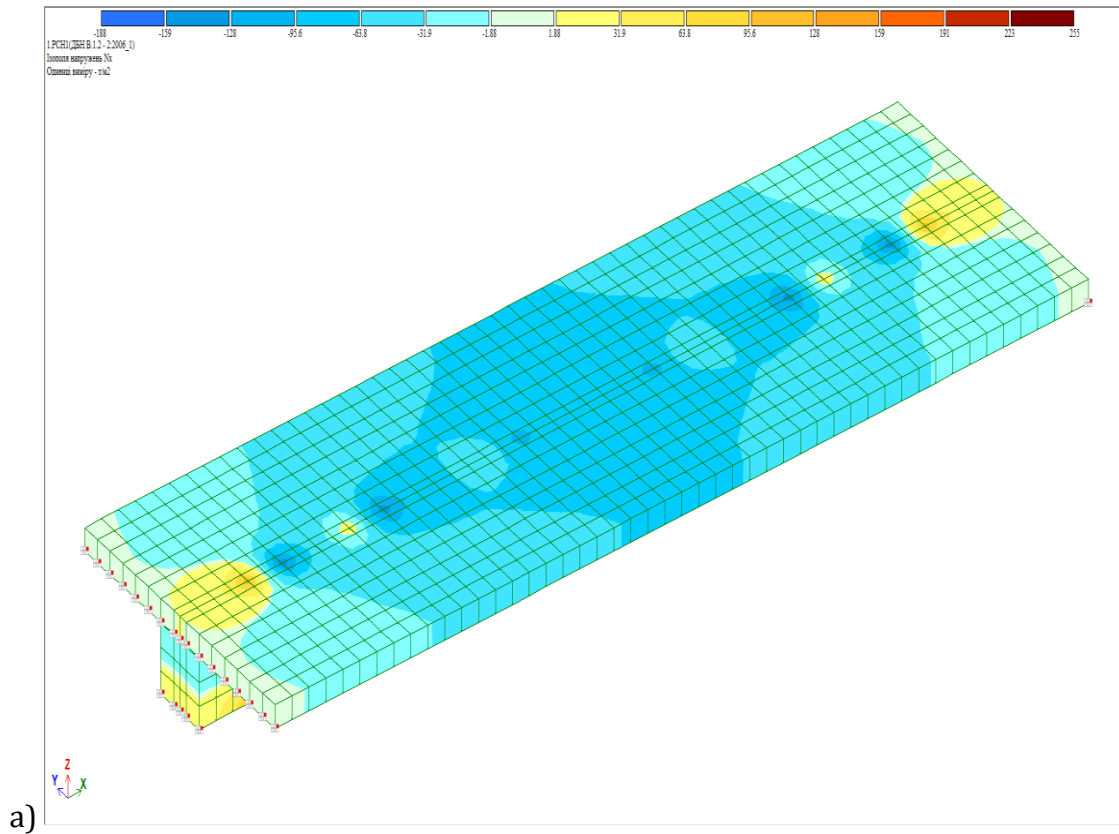

Рис.7. Ізополя N_x у плиті з підсиленням. Вид зверху (а) та вид знизу (б)

Максимальне значення N_x - 188 т/м^2 та $+255 \text{ т/м}^2$.

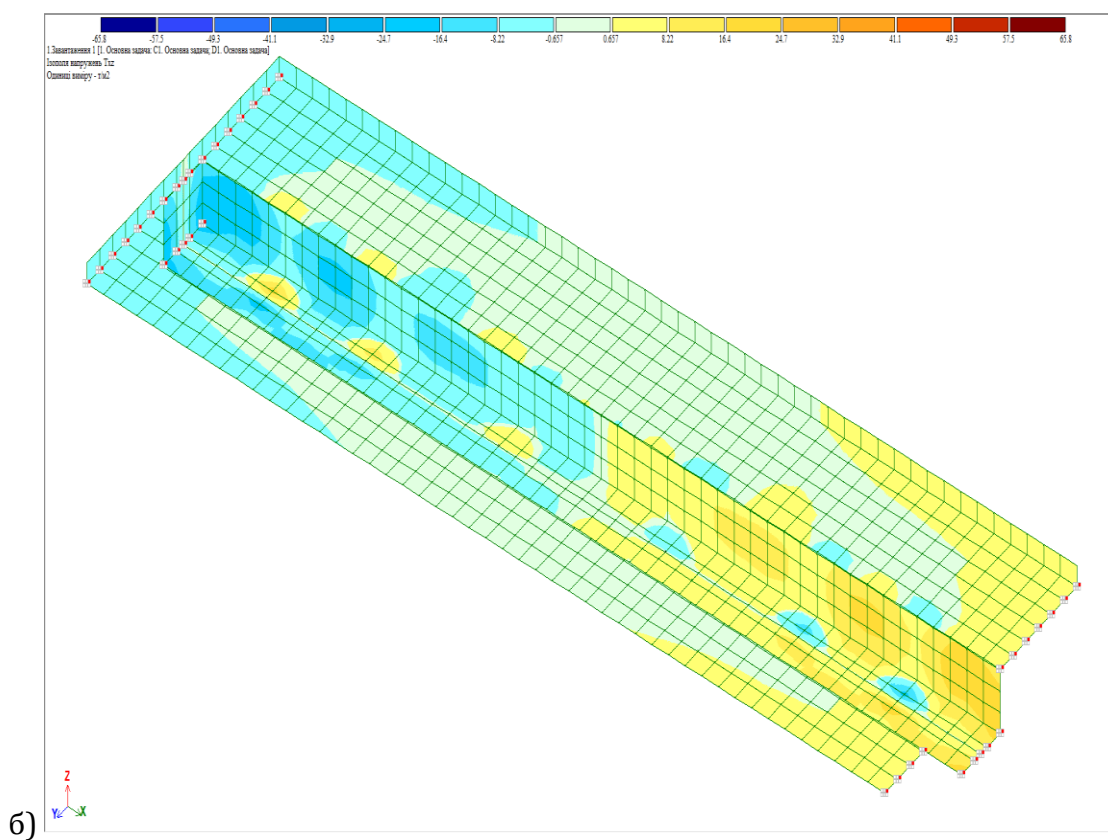
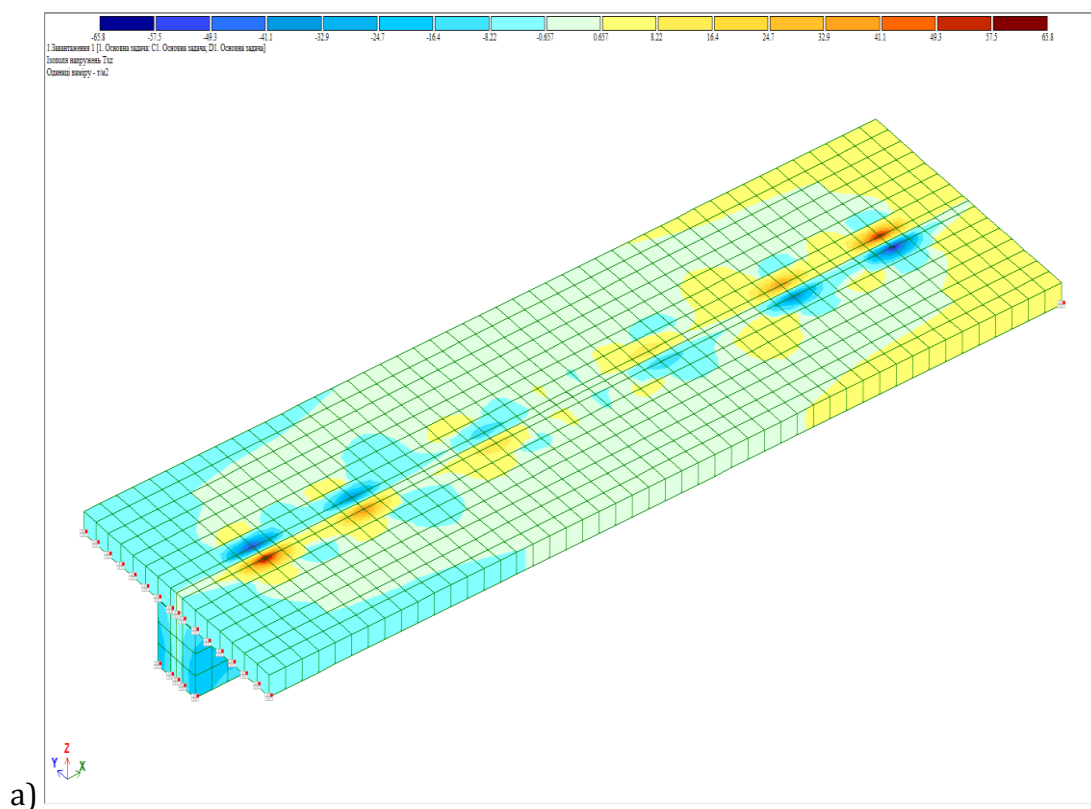

Рис.8. Ізополя t_{xz} у плиті з підсиленням. Вид зверху (а) та вид знизу (б)

Максимальне значення t_{xz} $+65.8 \text{ т/м}^2$.

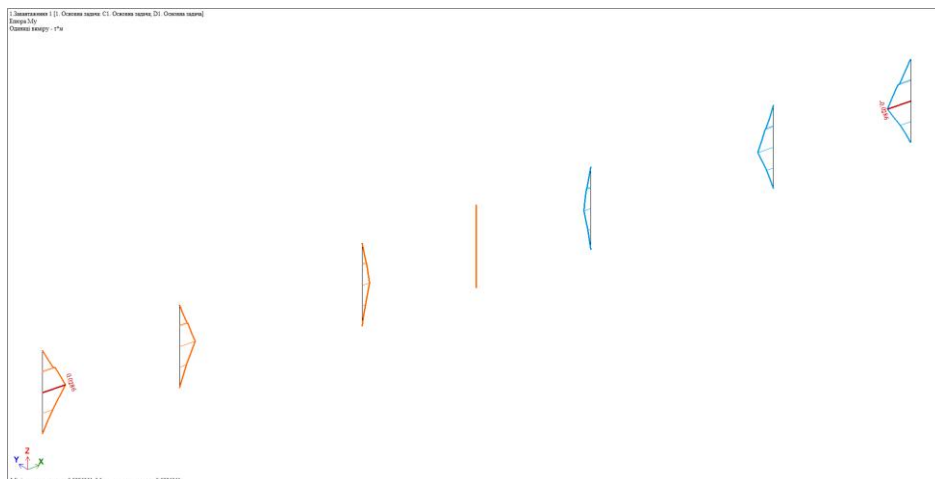

Рис.9. Епюра M_y у шпонках підсиленої плити

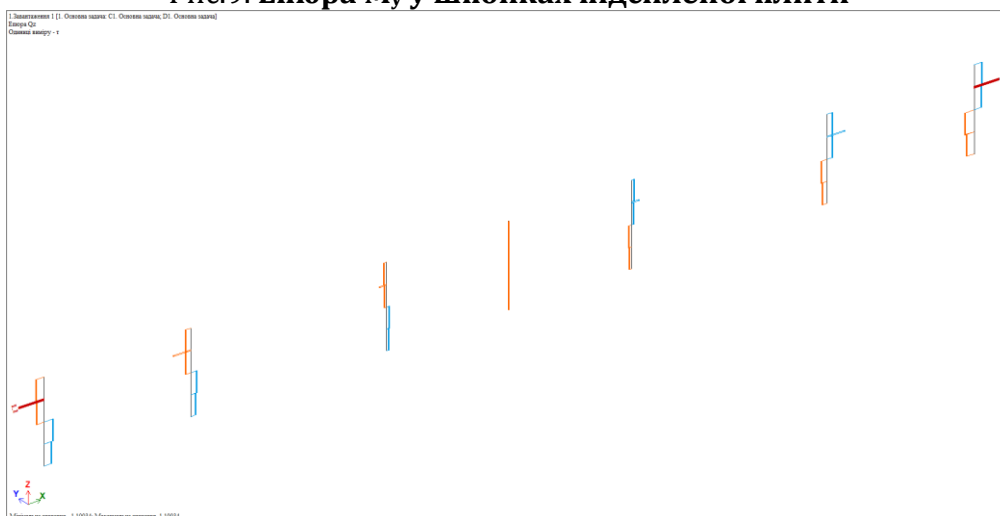

Рис.10. Епюра Q_z у шпонках підсиленої плити

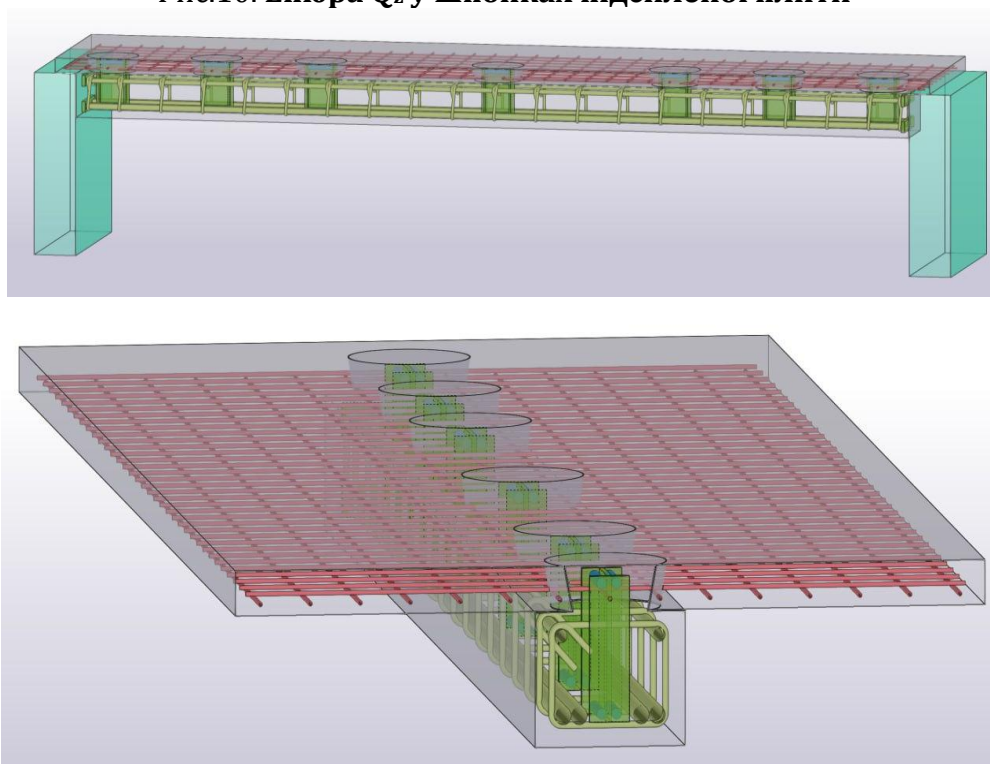

Рис.11. Рекомендований тип підсилення плити

Висновок

У підсумку дослідження «Напруження залізобетонних плит підсиленних введенням додаткових залізобетонних балок» за допомогою ПК ЛІРА-САПР та ручного розрахунку доведено, що введення додаткових балок позитивно вплине на деформативність плити перекриття. Однак слід врахувати, що після посилення у конструкції виникне складний НДС, що видно на рис.8. Тому перед влаштуванням даного типу підсилення слід виконати певні розрахунки.

Список використаних джерел:

1. Барашиков А.Я. Експериментальні дослідження згинаних залізобетонних елементів підсиленних різними способами / А.Я.Барашиков, О.П.Сумак, Б.А.Боярчук // Ресурсоекономні матеріали, конструкції будівель і споруд: Зб. наук. праць. –Рівне, РДТУ, 2000.–с. 294-297.
2. Боднарчук Т. Оцінка впливу поздовжньої арматури на несучу здатність похилих перерізів залізобетонних елементівщо працюють на згин та сприймають поперечну силу. / Т. Боднарчук, М. Воробець, С. Нікіфоряк //Архітектура і сільськогосподарське будівництво. –2012. -№ 13. –С.1-4.
3. Вегера П.І. Аналіз ефективних способів підсилення похилих перерізів в згинаних залізобетонних елементах. /П.І. Вегера, Р.Є. Хміль, З.Я.Бліхарський // Містобудування та територіальне планування. –2014. -№54. –С.88-93.
4. Гнідець Б. Г. Збірно-монолітні залізобетонні конструкції. Проектування, дослідження і провадження в будівництво. / Б. Г. Гнідець. – Львів: Львівська політехніка, 2008.с
5. Гончар В.І. Методичні вказівки до виконання курсового проекту №1 «Залізобетонні та кам'яні конструкції багатоповерхової виробничої будови» по курсу «Залізобетонні та кам'яні конструкції» для студентів спеціальності «Промислове та цивільне будівництво» - Кривий Ріг: КТУ, 2004.- 17 с.
6. ДБН В.1.2-14:2009. Загальні принципи забезпечення надійності і конструктивної безпеки будинків, споруд, будівельних конструкцій і основ. [чинний від 2009-12-1]. - К.: Мінрегіонбуд України, 2009. –43 с. -(Національний стандарт України).
7. ДБН В.2.6-98:2009 Конструкції будинків і споруд. Бетонні та залізобетонні конструкції. Основні положення. – Київ: Мінрегіонбуд України, 2011. – 71 с.
8. Дорофєєв В.С. Деформаційний метод розрахунку міцності приопорних ділянок залізобетонних конструкцій / В.С. Дорофєєв, В.М. Карпюк, Ф.Р. Карп'юк, Н.М. Ярошевич// Вісник Одеської державної академії будівництва та архітектури. – 2008. -№ 31. –С. 141–150.
9. ДСТУ 3760:2019. Прокат арматурний для залізобетонних конструкцій. Загальні технічні умови.
10. ДСТУ Б В.1.2-3:2006. Прогини і переміщення. Вимоги проектування.
11. ДСТУ Б В.2.6-156:2010. Конструкції будинків і споруд. Бетонні та залізобетонні конструкції з важкого бетону. Правила проектування. – Київ: Міністерство регіонального розвитку та будівництва України, 2010.– 166 с.
12. Залізобетонні конструкції: Підручник / За ред. П.Ф. Вахненка. – К.: Вища школа, 1999. – 508с.
13. Кріпак В.Д., Шинкарюк Ю.М. Патент № 48726 А. Спосіб Кріпака-Шинкарюка досліджень залізобетонних плит, що працюють на згин в двох напрямках, та пристрій для його здійснення. Україна, 15.08.2002, Бюл. №8.
14. Павліков А.М. Залізобетонні конструкції: будівлі, споруди та їх частини : підручник / А.М. Павліков. – Полтава : ПолтНТУ, 2017. – 284 с.

ОПТИМІЗАЦІЯ БУДІВНИЦТВА: ТЕХНОЛОГІЇ НА ОСНОВІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ПРОЕКТУВАННЯ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ 3D-ДРУКОВАНИХ АРМОВАНИХ БАЛОК

Кишкан Андрій

ORCID ID: 0009-0007-3498-764X

магістр

Національний Університет "Львівська Політехніка", Україна

Анотація. Інтеграція 3D-друку та штучного інтелекту (ШІ) революціонізує традиційні будівельні практики, покращуючи проектування та виготовлення залізобетонних балок. У цій роботі досліджується застосування нейронних мереж для оптимізації властивостей матеріалів і поведінки конструкцій з метою досягнення ефективності, стійкості та економічності в будівництві.

Оптимізація проектування за допомогою штучного інтелекту для 3D-друкованих залізобетонних балок

Вступ

Зіткнувшись з неефективністю та високим впливом на навколишнє середовище традиційних методів будівництва, галузь все частіше звертається до технологічних інновацій. 3D-друк і штучний інтелект, зокрема нейронні мережі, пропонують значний потенціал для вирішення цих проблем завдяки підвищенню точності проектування та оптимізації матеріалів.

Роль нейронних мереж у будівельній інженерії

У будівельній інженерії точне прогнозування граничних станів - таких як граничний стан і граничний стан придатності - має вирішальне значення для забезпечення безпеки і функціональності конструкцій. Нейронні мережі добре справляються зі складними взаємозв'язками між властивостями матеріалу, параметрами конструкції та зовнішніми умовами навантаження, які впливають на ці стани. [1] У цьому дослідженні нейронні мережі використовуються для розробки прогнозних моделей, які оптимізують конструктивні параметри залізобетонних балок для забезпечення необхідного запасу міцності з більшою точністю. [1]

Розробка нейромережевої моделі

У будівельній інженерії точне прогнозування граничних станів - таких як граничний стан і граничний стан придатності - має вирішальне значення для забезпечення безпеки і функціональності конструкцій. Нейронні мережі добре справляються зі складними взаємозв'язками між властивостями матеріалу, параметрами конструкції та зовнішніми умовами навантаження, які впливають на ці стани. У цьому дослідженні нейронні мережі використовуються для розробки прогнозних моделей, які оптимізують конструктивні параметри залізобетонних балок для забезпечення необхідного запасу міцності з більшою точністю.

Методологія та практичне застосування

Методологія

Методологія ґрунтується на комплексному підході, починаючи від систематичного збору даних до інтеграції цих даних з операційними механізмами 3D-принтерів. Нейронна мережа проходить ретельні етапи навчання, де вона вчиться на

різноманітних сценаріях, що охоплюють як історичні дані, так і експериментальні результати, що дозволяє їй передбачати результати з високою точністю. [1,2]

Експериментальна перевірка

Валідація цього методу на основі штучного інтелекту проводиться шляхом виготовлення прототипів балок за допомогою 3D-друку, які потім піддаються серії стрес-тестів. Ці випробування оцінюють несучу здатність і довговічність прототипів порівняно зі стандартними еталонами та балками, виготовленими за традиційними методиками. Цей експериментальний етап має вирішальне значення для демонстрації практичної життєздатності та переваг балок, спроектованих за допомогою штучного інтелекту.

Тематичні дослідження

Детальні тематичні дослідження документують застосування цієї технології в реальних будівельних проектах. Одне з ключових досліджень стосується використання балок, спроектованих за допомогою ШІ, у комерційній будівлі, де основна увага приділяється тому, як ці балки поведуться з плином часу відносно їхніх прогнозованих граничних станів. Тематичні дослідження висвітлюють не лише технологічну доцільність, а й практичні переваги, такі як економічна ефективність і зменшення впливу на навколишнє середовище, що підкреслює трансформаційний потенціал поєднання AI з 3D-друком у будівництві. [1, 2]

Висновки та подальша робота

Поєднання технологій штучного інтелекту та 3D-друку може значно покращити процес будівництва армованих балок. Конструкції, побудовані за допомогою цих методів, не тільки відповідають традиційним стандартам безпеки та експлуатаційних характеристик, але й часто перевищують їх, пропонуючи суттєві переваги з точки зору ресурсоефективності та впливу на навколишнє середовище. Майбутні дослідження повинні розширити сферу застосування цих технологій і продовжити вдосконалення AI-моделей для підвищення їхньої точності та надійності в більш складних будівельних сценаріях.

Список використаних джерел:

1. Y. Zhang, "Safety management of civil engineering construction based on artificial intelligence and machine vision technology," *Advances in Civil Engineering*, vol. 2021, Article ID 3769634, 2021. <https://www.hindawi.com/journals/ace/2021/3769634/>
2. S. Geng, Q. Luo, K. Liu, Y. Li, Y. Hou, W. Long, "Research status and prospect of machine learning in construction 3D printing," *Case Studies in Construction Materials*, Elsevier, 2023. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214509523001316>

ПОТЕНЦІАЛ АВТОМАТИЗАЦІЇ ТА ПРИСКОРЕННЯ БУДІВЕЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Кишкан Андрій

ORCID ID: 0009-0007-3498-764X

магістр

Національний Університет "Львівська Політехніка", Україна

Ігор Кархут

ORCID ID: 0000-0002-9205-5118

канд.техн.наук, доцент

Національний Університет "Львівська Політехніка", Україна

Вступ

У динамічній сфері технологічного прогресу штучний інтелект (ШІ) перетворився на рушійну силу інновацій, яка готова переосмислити операційні ландшафти в широкому спектрі галузей, включно з будівництвом. Ця важлива галузь, яка відіграє важливу роль у формуванні інфраструктури як міських, так і сільських громад, стоїть на порозі глибокої трансформації під впливом технологій штучного інтелекту. Ця стаття присвячена ролі штучного інтелекту в удосконаленні традиційних практик цивільного будівництва та сприянні впровадженню нових методологій і підвищенню ефективності. [1, 2]

Впровадження штучного інтелекту в цивільне будівництво виходить за рамки спекулятивного футуризму і стає реальністю, що розгортається. З появою методологій автоматизованого проектування та інтелектуальних систем управління інфраструктурою застосування ШІ в цивільному будівництві поступово стає повсюдним, провіщаючи майбутнє, в якому такі технології стануть невід'ємною частиною архітектурної тканини нашого суспільства. Мета цієї статті подвійна: по-перше, дослідити нинішнє проникнення ШІ в цей сектор, а по-друге, спрогнозувати його потенціал, який може спровокувати революційні зміни в цій галузі. Ця дискусія підкреслює ключову роль інноваційних технологій у вирішенні глобальних проблем, зокрема урбанізації, сталого розвитку та безпеки. В статтях [3, 4] наведені популярні тенденції які утворилися на стику будівельних та ШІ технологій. Вони в загальному описують дослідження які проводилися, або активно проводяться. Я ж в свою чергу наведу конкретні приклади фактичного і потенційного застосування нейронних мереж в сфері будівництва.

Завдяки цьому дослідженню ми бачимо майбутнє, в якому принципи цивільного будівництва нерозривно пов'язані з ідеалами ефективності, сталості та стійкості, що досягається завдяки безперешкодній інтеграції технологій штучного інтелекту. Цей перехід не тільки обіцяє переосмислити сферу цивільного будівництва, а й встановити парадигму розвитку, що відповідає принципам розумного, безпечного та сталого зростання. [4]

Ключові слова: ШІ, ML, будівництво, цивільне будівництво, автоматизація, автоматизація будівництва

Історичний контекст

Розвиток штучного інтелекту (ШІ) від зародкової ідеї до стрижня сучасної інженерії є визначною сторінкою в історії людських інновацій та розвитку

технологій. У цьому розділі ми розглянемо історичну траєкторію розвитку штучного інтелекту, акцентуючи увагу на його інженерних застосуваннях і важливих моментах, що підкреслюють його інтеграцію в сферу цивільного будівництва. [7]

Еволюція цивільного будівництва з технологічним прогресом

Технологічні інновації суттєво вплинули на розвиток цивільного будівництва, особливо з появою автоматизованого проектування (САПР) у 1960-70-х роках, що ознаменувало зміну парадигми від традиційного креслення до оцифрованих процесів [7]. Цей перехід значно підвищив точність та ефективність інженерних проектів. Впровадження систем інформаційного моделювання будівель (BIM) ще більше трансформувало цю сферу, сприяючи більш згуртованим і спільним методологіям у проектуванні та будівництві.

ШІ прискорив цей розвиток, інтегрувавши такі можливості, як прогностична аналітика та автоматизована модифікація дизайну, тим самим не лише спростивши процес проектування, а й підвищивши стійкість і стабільність інженерних рішень.

Важливі віхи інтеграції ШІ в інженерному секторі

Знаковою подією в інтеграції ШІ в цивільне будівництво стала поява інтелектуальних алгоритмів оптимізації наприкінці 1980-х - на початку 90-х років [6]. Ці алгоритми допомогли поліпшити розподіл ресурсів і планування проектів, проклавши шлях для передових застосувань ШІ в управлінні проектами та логістиці.

Поява методів машинного навчання і глибокого навчання на початку 21-го століття є ще однією важливою віхою. Ці технології полегшили аналіз об'ємних масивів даних для прогнозування технічного обслуговування, моніторингу стану конструкцій та управління ризиками, значно підвищивши безпеку та надійність.

Останнім часом синергія ШІ з пристроями Інтернету речей (IoT) і безпілотниками для збору і аналізу даних в режимі реального часу ще більше підкреслила здатність ШІ посилювати методи моніторингу і технічного обслуговування, провіщаючи нову епоху інтелектуальної інфраструктури. [9, 5]

Сучасний стан штучного інтелекту в цивільному будівництві

Сфера цивільного будівництва поступово змінюється завдяки впровадженню штучного інтелекту (ШІ), що докорінно змінює усталені практики. У цьому розділі описано можливі впровадження ШІ на різних етапах будівельних проектів - від концепції до будівництва і подальшого моніторингу. Крім того, в ньому висвітлюються історії успіху, які демонструють трансформаційний вплив штучного інтелекту, а також чесна оцінка викликів і обмежень, з якими наразі стикається галузь при впровадженні цих технологій.

Сучасні застосування штучного інтелекту

- **Проектування та планування:** Інструменти та платформи зі штучним інтелектом революціонізують підхід до проектування та планування в цивільному будівництві. Використовуючи алгоритми, здатні аналізувати складні набори даних, ШІ допомагає вдосконалювати проекти для досягнення оптимальної ефективності та стійкості. Моделі машинного навчання все частіше застосовуються для передбачення потенційних розбіжностей у проекті та моделювання різноманітних сценаріїв, що дає змогу інженерам приймати обґрунтовані рішення на початкових етапах планування. [3, 7]. Стаття [7] детально описує технічну реалізацію таких технологій, але на даному етапі, дуже складно правильно зібрати і систематизувати дані, для навчання штучного інтелекту.

- **Будівництво:** Впровадження штучного інтелекту в будівельний сектор означає колосальний стрибок в автоматизації традиційно ручних і трудомістких завдань. Від механізованих машин для заливки бетону до дронів для зйомки будівельних

майданчиків - застосування ШІ підвищує операційну ефективність і безпеку. Крім того, ШІ відіграє ключову роль в управлінні ресурсами, забезпечуючи розумний розподіл матеріалів і робочої сили на всіх етапах будівництва. [7]. Одним з стримуючих факторів впровадження ШІ на будівельних майданчиках є наявність технічного забезпечення працівників. Для прикладу, Для впровадження безпекового моніторингу на буд майданчиках потрібно на ставити камери, які будуть спостерігати за діями працівників і перевіряти і попереджувати їх чи менеджмент об'єкту про потенційну небезпеку тощо.

● **Моніторинг та обслуговування:** Крім будівництва, технології штучного інтелекту сприяють реалізації проектів у сфері цивільного будівництва завдяки вдосконаленим системам моніторингу. Використовуючи датчики та пристрої Інтернету речей, ці системи збирають дані про цілісність конструкції в режимі реального часу, попередньо виявляючи проблеми, щоб запобігти значним ускладненням. Прогнозоване технічне обслуговування на основі штучного інтелекту значно скорочує час простоїв і подовжує термін служби інфраструктури. [7, 10]. Для реалізації такого моніторингу ми можемо використати підхід “slaves-master”, де один пристрій керує іншими та надсилає інформацію на сервер, де вона буде опрацьовувати і надсилатися операторові, який слідкує за станом конструкції. Але для реалізації даної технології обов'язковою вимогою є доступ до інтернету, а також кожен пристрій повинен мати доступ до електроенергії, що значно здорожчує вартість такого моніторингу.

Історії успіху та тематичні дослідження

Ілюстрацією ефективності штучного інтелекту є проектування та будівництво мосту Queensferry Crossing у Шотландії, [11] де штучний інтелект використовувався для моделювання впливу на навколишнє середовище та оптимізації проекту мосту, що призвело до створення споруди, яка перевершує встановлені стандарти безпеки та довговічності.

Іншим прикладом є застосування ШІ в обслуговуванні міських водопровідних мереж [12]. Алгоритми машинного навчання ретельно вивчають закономірності, щоб спрогнозувати пошкодження труб, сприяючи своєчасному втручання, яке зменшує втрати води та пошкодження інфраструктури.

Покращення управління та розвитку за допомогою ШІ

Впровадження штучного інтелекту (ШІ) в сферу управління та розвитку цивільного будівництва знаменує собою зміну парадигми в концептуалізації, виконанні та підтримці проектів. Використання можливостей штучного інтелекту дозволяє інженерам і менеджерам проектів досягти недосяжних раніше рівнів ефективності, точності та безпеки. У цих статтях [7, 9, 10] описані важливі ролі, які відіграє штучний інтелект у вдосконаленні ланцюжка поставок і логістики, автоматизації проектної документації, підтримці робітників на місцях та інноваціях у процесі проектування і розробки [7, 9, 10]. Як і в попередніх дослідженнях які були наведені вище, реалізація нових методів та технологій в будівельній сфері впирається в їх вартість. Для забезпечення належного функціонування систем управління та моніторингу необхідна велика кількість пристроїв починаючи від простих планшетів та телефонів, закінчуючи спеціалізованими девайсами, датчиками, які будуть пов'язані між собою, для детальнішого аналізу даних.

Автоматизація створення детальної проектної документації

Створення комплексної проектної документації - важливе, але трудомістке завдання в проектах цивільного будівництва - спрощується за допомогою штучного інтелекту. Ця технологія полегшує автоматичне створення детальних документів, що

включають проектні специфікації, заявки на матеріали та звіти про відповідність. Використовуючи обробку природної мови (NLP), системи ШІ інтерпретують анотації проектів, перетворюючи їх на структуровані документи, а розроблені ШІ шаблони гарантують включення і точне форматування важливої інформації [10]. Така автоматизація не лише економить час, але й зменшує кількість людських помилок, що призводить до створення більш надійної та узгодженої проектної документації. [9, 10]

Підтримка ШІ для працівників на виробництві

Вторгнення штучного інтелекту в сферу підтримки робітників на будівельному майданчику означає значний прогрес [10]. Завдяки механізмам моніторингу безпеки, підтримки прийняття рішень і управління завданнями, ШІ сприяє підвищенню добробуту та ефективності роботи будівельної робочої сили. Носимі пристрої зі штучним інтелектом стежать за здоров'ям і пильністю працівників, знижуючи ризики нещасних випадків. Водночас системи штучного інтелекту надають підтримку у прийнятті рішень у режимі реального часу, оцінюючи дані аналогічних інцидентів, що сталися в минулому, і знаходячи рішення для непередбачуваних викликів. Крім того, додатки для управління завданнями на основі ШІ полегшують планування робіт, забезпечуючи визначення пріоритетів і оптимальний розподіл ресурсів.

Проектування та розробка на основі штучного інтелекту

У сфері проектування та розробки штучний інтелект переосмислює межі здійсненності. Інструменти зі штучним інтелектом, від створення концептуальних ескізів до виконання детальних розрахунків і схематизації проекту, забезпечують рівень точності та ефективності, який перевершує традиційні методології [3]. Програмне забезпечення для генеративного проектування на основі штучного інтелекту досліджує безліч альтернативних варіантів дизайну в межах заданих параметрів, пропонуючи інженерам рішення, які збалансовують використання матеріалів, вплив на навколишнє середовище та економічні міркування. Крім того, алгоритми ШІ виконують складні структурні, гідродинамічні та екологічні розрахунки за частку часу, необхідного для традиційних методів, сприяючи реалізації більш інноваційних та стійких інженерних проектів. [3, 6, 9]

Штучний інтелект розширює межі можливого в проектуванні та розробці, трансформуючи способи концептуалізації та реалізації проектів. Інструменти штучного інтелекту підвищують точність і ефективність, перевершуючи традиційні методи на різних етапах розробки проектів. Програмне забезпечення для генеративного проектування на основі штучного інтелекту не лише генерує численні альтернативні варіанти дизайну в межах певних параметрів, а й пропонує рішення, які оптимізують використання матеріалів, мінімізують вплив на навколишнє середовище та враховують економічні фактори. Крім того, алгоритми ШІ швидко виконують складні структурні, гідродинамічні та екологічні розрахунки, тим самим значно скорочуючи час, традиційно необхідний для виконання цих завдань, і сприяючи створенню більш інноваційних та стійких інженерних проектів.

У перспективі використання ШІ для прогнозування терміну служби і потреб в обслуговуванні конструкцій і будівель, спроектованих за допомогою ШІ, має багатообіцяючий потенціал. Ці можливості прогнозування можуть передбачити частоту необхідних ремонтів, найбільш ймовірні граничні стани і потенційні моделі відмов. Таке передбачення уможливить більш проактивні стратегії технічного обслуговування, що потенційно подовжить життєвий цикл споруд і забезпечить їхню безпеку та функціональність. Ця сфера, що дозріла для подальших досліджень, є

ключем до революційних змін в обслуговуванні будівель та сталості в цивільному будівництві. Ця тема потребує глибшого вивчення і може стати важливою частиною майбутніх дослідницьких програм у цій галузі.

Висновок

Дослідження штучного інтелекту в цивільному будівництві демонструє його потенціал для трансформації галузі, від історичного розвитку до сучасних застосувань. ШІ підвищує ефективність складних операцій, таких як управління ланцюгами поставок, проектна документація та протоколи безпеки. Вплив ШІ на цивільне будівництво включає використання для вирішення критичних проблем урбанізації та стійкості до змін клімату. Однак, існують виклики у вирішенні складних технологічних та етичних питань. Програмне забезпечення на основі ШІ значно підвищує точність та ефективність на різних етапах розробки проектів, водночас забезпечуючи екологічну доцільність і оптимізацію використання матеріалів. Алгоритми швидко виконують складні розрахунки, сприяючи створенню інноваційних проектів. ШІ також має потенціал революціонізувати обслуговування будівель, передбачаючи потреби в ремонтах і підвищуючи їхню стійкість і безпеку, що вимагає подальших досліджень у сфері цивільного будівництва.

Список використаних джерел:

1. Y. Zhang, "Safety management of civil engineering construction based on artificial intelligence and machine vision technology," *Advances in Civil Engineering*, vol. 2021, Article ID 3769634, 2021. <https://www.hindawi.com/journals/ace/2021/3769634/>
2. B. Manzoor, I. Othman, S. Durdyev, S. Ismail, "Influence of artificial intelligence in civil engineering toward sustainable development—a systematic literature review," *Applied System Innovation*, vol. 4, no. 3, 2021. <https://www.mdpi.com/2571-5577/4/3/52>
3. T. Dede, M. Kankal, A.R. Vosoughi, "Artificial intelligence applications in civil engineering," *Advances in Civil Engineering*, vol. 2019, Article ID 8384523, 2019. <https://www.hindawi.com/journals/ace/2019/8384523/abs/>
4. P. Lu, S. Chen, Y. Zheng, "Artificial intelligence in civil engineering," *Mathematical Problems in Engineering*, vol. 2012, Article ID 145974, 2012. <https://www.hindawi.com/journals/mpe/2012/145974/abs/>
5. Channell, D.F. (2009), "The emergence of the engineering sciences: An historical analysis" - Found in the book "Philosophy of technology and engineering sciences,". <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780444516671500094>
6. S.O. Abioye, L.O. Oyedele, L. Akanbi, A. Ajayi, et al., *Artificial intelligence in the construction industry: A review of present status, opportunities and future challenges*. Elsevier, 2021. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352710221011578>
7. S.K. Baduge, S. Thilakarathna, J.S. Perera, et al., *Artificial intelligence and smart vision for building and construction 4.0: Machine and deep learning methods and applications*. Elsevier, 2022. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0926580522003132>
8. D.M. Dimiduk, E.A. Holm, S.R. Niezgoda, *Perspectives on the impact of machine learning, deep learning, and artificial intelligence on materials, processes, and structures engineering*. Springer, 2018. <https://link.springer.com/article/10.1007/s40192-018-0117-8>
9. Y. Pan, L. Zhang, *Roles of artificial intelligence in construction engineering and management: A critical review and future trends*. Elsevier, 2021. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0926580520310979>
10. H. Salehi, R. Burgueño, *Emerging artificial intelligence methods in structural engineering*. Elsevier, 2018. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0141029617335526>
11. L. Zhu, D. McCrum, C. Sweeney, J. Keenahan, *Full-scale computational fluid dynamics study on wind condition of the long-span Queensferry Crossing Bridge*, 2023 <https://link.springer.com/article/10.1007/s13349-022-00657-2>
12. K. Joseph, A.K. Sharma, R. Van Staden, *Development of an intelligent urban water network system*, 2022, <https://www.mdpi.com/2073-4441/14/9/1320>

СЕКЦІЯ XXV. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

DOI 10.62731/mcnd-17.05.2024.011

ENVIRONMENTAL DESIGN – APPLIED THEORY DEVELOPMENT

Zavarzin Oleg

ORCID ID: 0000-0002-7830-5221

Cand. of Technical Sciences,

Assoc. professor of Design, Engineering & Landplaning cathedra

State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine

Abstract. *This scientific proposal aims to combine efforts to develop a basis for applied theory of environmental design, where the principles of building and optimizing the human habitat will establish. The research methodology consists in the simulation of axioms, postulates and statements that can form an analytical apparatus for applied science. The scientific novelty of the work consists in statement the first edition of principles and axioms, that may take place in the theory of environmental design. Bringing a scientific base on a certain type of art, which is design, with the possibility of objective understandings and predictions for obtaining the necessary results for being quality of human habitat development.*

Background. The lack of a single treatise or applied theory of designing the optimal human environment is an actual scientific problem. Applied theory of Environmental Design (ED) is possible as system of knowledge. As known, all material objects, processes & occurrences can be classified as developing system. Manmade habitat is developing with nature and human consciousness developing. It is two main factors of «second nature» formation, as accepted to call the manmade environment for human being. Therefore, it is relevant to study the possibilities of defining the basic principles of ED theory.

Analysis of recent research and publications. Among the main areas of solving this problem, identified in the resources of the world scientific periodicals can be allocated [1, 2], but they are not considered principal complex of design theory. There are small important bricks for ED theory. The study found that the design of an architectural environment formed based on the module possesses high aesthetic value, dynamism, interactivity and actively interacts with the human consciousness. The purpose of these research is to determine the size of a living space and how different people perceive it. The results showed that living space has cultural roots and is a continuum of five levels: content and concepts, spatial elements, formal and spatial structures, life ability (the presence of people in the form of family and social groups), as well as functional level.

The author of [3] create greener, sustainable buildings that rejoice in bringing together science and art. Its good practical experience as base for ED theory developing.

And the work [4] is dedicated to ecology aspects of environmental design, but there is an unresolved issue systematization obtained knowledge and proposals. Showing how

traditionally independent disciplines can be integrated simultaneously into the engineering practice, this work seeks to demonstrate the principles of the environmental design.

The language of patterns for the design needs was developed and adopted by a significant number of theorists, architects, and urban environment designers, noted in the work [5]. However, this work does not fully reveal steps that need to be done to develop simple source codes for the needs of urban design using pattern theory.

The author of the work [6] concludes with a discussion on the use of VR virtual reality space as an instrumental representation of architectural space in design practice and research contexts. But the question remains as to whether it can be done using control systems, perhaps, based on artificial intelligence.

An alternative solution to the problem, presented in [7], does not provide integrated control systems for the design process. In this article, contemporary approaches to design are discussed through examples to assess the role of spatial components that create optimum interior.

Interesting approach to ED theory at the sensory format demonstrated in work of B. Piga and E. Morello according to studies of urban space [8]. Mention should be made of scientific research that directly affected the theory and concepts of ED. Moreover, when it comes to the development of the theory, it is worth starting its review with the origin and appearance of the first mentions, a brief description or analysis of what has been done by such scientists as. All their achievements must be correctly incorporated into the body of our theory.

Researcher Stuart Rose effectively targets ED theory through spatial relationships studying. In his research [9] the interaction between man and his physical environment was examined from a stimulus-response point of view. Also importantly determines the effect that variations in the qualitative characteristics of a space have upon the behavior of its occupants, who are performing a specified task.

According to the authors of the work [10], the scale provides creative possibilities of rational relations of human body and space. The proposed scale line can contribute to effective possibilities of creating an environment of architecture. Unfortunately, this is not fully confirmed by the principles of mathematics and geometry.

In research [11] deeply presented geometry basis important for ED theory. Also need develop Applied Geometry analytics methods and algorithms, which necessary for architectural design practice development. In next work of this author the relationship of observers and the environment has been shown [12]. Discussion is supported by analysis of developed environments, where understanding human perception plays a role in shaping aesthetic solutions. However, the described settings do not have actual confirmations.

It was considered in [13] that the architectural historian Kenneth Frampton argued that the ontological state of architecture is in poetic terms of the constructural logic of the structure. This position involves a certain structural congestion that resists or reacts to dynamic conditions where all constructed structures ultimately must stand, emphasizing the inaccuracy of the appearance of a form as a continuous intercommunication between the streams of consciousness and materials.

Mention should be made of scientific research that directly affected the theory and concepts of ED. Moreover, when it comes to the development of the theory, it is worth starting its review with the origin and appearance of the first mentions, a brief description or analysis of what has been done by such scientists as R. Wener and N. Elgeneady. In their works, they made a brief overview of the history of our issue [14].

The authors of the work [15] maintain that today's design as a practice and research faces a dramatic change, focusing on "Ways of Thinking and Doing" instead of "Object". In

this context, the mission and vision of the Environmental Design discipline will opt for change accordingly. Furthermore, new constructive ideas, and methods for Environmental Design are also proposed.

The author of the work [16] underlines the importance of the conditions in which people deliberately seek to accept their environment. Then the environmental design means the course of action to stimulate or realize this condition. While this assertion may be considered in some aspect, this article contributes to the formation of a new environment culture, that focuses on the use of a holistic, human centered and interdisciplinary approach to the creation and maintenance of sustainable existence for space as Ecosystem, including experience, communication, and place, where the interactions of people with surroundings will be optimized.

Thus, the results of the analysis allow to conclude that it is necessary to unite efforts to create the general scientific base of the applied environment design theory.

The aim and tasks of research. The study is to combine efforts for universal scientific treatise of ED applied theory creating.

The objectives of the research to achieve the need aim is next.

1. To make analysis of objective environmental space essence.
2. To study of technofact phenomena.
3. To define main principles of theory.

Materials and methods. The research methodology is aimed at determining the axioms, postulates and statements that can form the analytical apparatus for such an applied science. The methods of analysis, modeling, systematization and logic are used in the work.

Results. Constant being development, which defines subject consciousness, requires development necessity of creative relation of last to form of his being. Have a dialectical chain: being – consciousness – being. Design is constructive art. As issue from it let's consider the subject being of constructive creative activity.

The first task of theory of Environmental Design consists in spending of scientific investigations of regularities, and, probably, laws and rules of human being objects arrangement.

Well known, that any theory starts from classification of objects of studying. In our second task need to study sites invariants, first urban agglomerations schemes, well known cities form compositions. Any science first requires exact definitions and terms system classification based on analysis and synthesis methods. Environmental Design as technology is objects, processes and occurrences of human being designing. ED purpose consists in means and conditions human being optimization. ED product is consisting in environmental artifact creating. This purpose today is most wide task. The solution of this problem needs in consolidation efforts of different representatives of science and practice. The approach to such level of task requests to consider many issued factors of real life. Briefly, the structure of Theory of ED, as, probably as any other theories, may to be introducing by such scheme:

- objects classification.
- methods.
- technology.
- means.
- tools.

The third task of Theory of ED creating consists in principles consideration objects placement forming.

Ethics is capital principle of designed environment. It foresees and requires from designer to provide correct approach to design tasks. Ethics forms not only by human

pragmatic requests to environment, but and by spiritual. ED ethics sense consists in human life improvement.

Human being conditions *optimality* is second principle of ED. It defines golden correlation all requests to designed object, thanks to it assists to environment new qualities beginning, before did not discuss with investor.

Third principle – *complexity* of environment defines full valued of his content, gives base to value object as formed organism.

System approach is forth principle, which defines relationship quality of being system elements, her flexibility and opportunity for integration with other systems in different combinations.

Environmental new quality been defined by principle of ED *progressiveness*. Designer's effort to achieve contemporary quality parameters for designed object. Creativity is special form of designer activity. Good creating designer must have excellent seeing and forecasting. Creativity is not only the sum of knowledge – it is special intellect's tendency, special relationship between person's intellectual life and activity force's ability to reveal. Creativity is life's essence in world of knowledges and beauty. Creativity process in own moving gains new qualities, stands more complicated and riches. Creativity continuity relates to time and space continuity.

To create any being means to create form. Although nature «artifacts» more ideal as manmade artifacts, constant human striving to know secrets of this perfection and to surpass them by his activity results, to form being to himself needs is fact. It is stimulation for creative investigation. Human must to study under nature tutor, to apply her experience. As outcome created additional principle – *naturalness* of projects decisions.

What is Theory of Environmental Design? Theory in wide sense is logic-based construction, which yet did not find his total realization. Environmental Design Theory also can have own analytic system because she based on applied geometry – shapes qualities science.

In current time design objects gain form which logically outcome from their content. Connection of practical experience (technique) and scientific knowledge (aesthetics) in designer activity integrates base for receiving need results.

Environmental artifact is creating to satisfy different requirements some customer and must matching to principles of designer activity. The list of customer requirements, as a rule, consists of ethics, ergonomics, serviceability, economic efficiency, energy efficiency, ecology, and aesthetics. To meet these needs, the expert should act on some principles. These principles have been defined above, namely *ethics, optimality, complexity, system approach, progressiveness, and naturalness*.

To start discussing that theory ED is possible to develop as branch of knowledge need as first step accent attention on those fundamentals, which can be acceptable without proofs. Some of them can have next edition based on system logics approach:

Axiom 1: Environment's quality is human being quality:

$$\text{Environment's Quality} = \text{Human Being Quality.} \quad (1)$$

Acceptable without proofs. Because improving the quality of human habitat is the main purpose of the professional activity of an architect or designer in working to improve the material environment of human existence.

Another axiom or postulate is next:

Axiom 2: Two objects relationship is function:

$$(\text{Object } A \leftrightarrow \text{Object } B) \rightarrow \text{Function } AB. \quad (2)$$

Well known that any environment is multifunctional system. From this reason need to find and establish possible minimum of objects relationships as spaced or contented, by

which environmental effect is possible. Can maintain the next, which need substantiation:
Theorem: For environment's effect enough three functions:

$$\left\{ \begin{array}{l} (Object A \leftrightarrow Object B) \rightarrow Function AB \\ (Object B \leftrightarrow Object C) \rightarrow Function BC \\ (Object C \leftrightarrow Object A) \rightarrow Function CA \end{array} \right\} \rightarrow Content ABC. \quad (3)$$

Assume, if it not true. Assume for environment effect enough only one function. As result, we have too objects relationship:

$$((Object A \leftrightarrow Object B) \rightarrow Function AB) \rightarrow Content AB. \quad (4)$$

Existence of two objects A and B and connection AB is mono-functional system AB. It is possible to introduce situation, for example, man or ball in open field (Fig. 1).

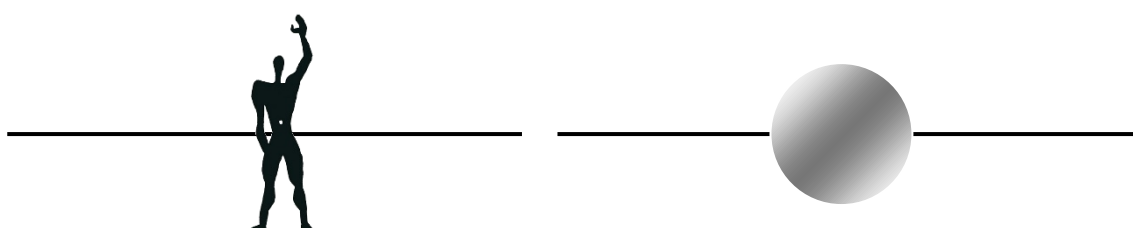

Fig. 1. Single object in space

As we can see at Fig. 1, the environment absented in introduced cases, because it is as if a person finds himself in a boundless desert or in an endless sea.

Well, assume second option that for environments effect enough two functions (Fig. 2):

$$\begin{array}{l} ((Object A \leftrightarrow Object B) \rightarrow Function AB) \rightarrow Content AB, \\ ((Object B \leftrightarrow Object C) \rightarrow Function BC) \rightarrow Content BC. \end{array} \quad (5)$$

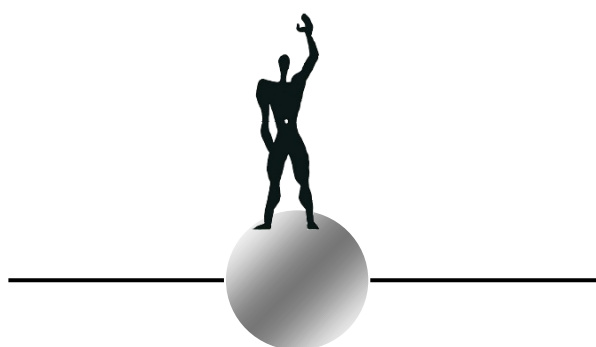

Fig. 2. Three objects by vertical axis

Received result of three objects: field, ball and person placed each on other according to vertical line also not enough to feel environment effect. Next option with three functions (Fig. 3):

$$\left\{ \begin{array}{l} (Object A \leftrightarrow Object B) \rightarrow Function AB \\ (Object B \leftrightarrow Object C) \rightarrow Function BC \\ (Object C \leftrightarrow Object A) \rightarrow Function CA \end{array} \right\} \rightarrow Content ABC. \quad (3)$$

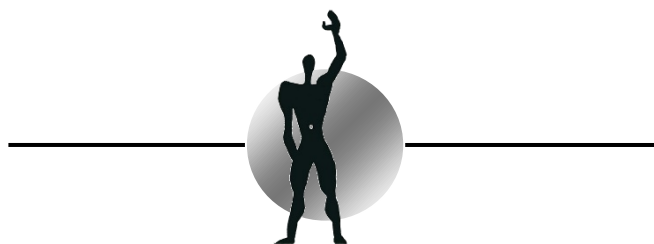

Fig. 3. Three objects triangle

As we can see, environment's effect is present. Theorem proofed. From three functions is possible to set triangle of space relationship. Achieved triangle will introduce content ABC. If will added more functions to it, the environment's effect will stronger. Well known, that by using triangle is possible geometric modeling and describing most complicated shapes, objects, and systems. Possible next axiom:

Axiom 3: Form and Content define Format:

$$(Form \leftrightarrow Content) \rightarrow Format. \quad (6)$$

Yes, really any formats as some foundations consists of form and content. In this connection are possible some definitions, such as: *Format is Contented Form* or *Format is Formed Content*. Possibly, independently maintain next, that format has form and format has content. Term *Unformatted* constants form absence and, therefore, content absence. Object without form, without content has not format and therefore is not artifact – art object or imagined object. Artifact possible as format of form and content together.

Possible next maintain:

Axiom 4: Format defines technofact:

$$((Form \leftrightarrow Content) \rightarrow Format) \rightarrow Technofact. \quad (7)$$

Axiom 5: Technofact defines Habitat:

$$(((Form \leftrightarrow Content) \rightarrow Format) \rightarrow Technofact) \rightarrow Habitat. \quad (8)$$

Axiom 6: Habitat defines Consciousness:

$$((((Form \leftrightarrow Content) \rightarrow Format) \rightarrow Technofact) \rightarrow Habitat) \rightarrow Consciousness \quad (9)$$

First defined and presented in axioms term “Technofact” means any manmade material object as pragmatic functional element for habitat spaced system and as part of environmental useful content.

Probably, that are not all possible maintains and states ED theory. However, it is important, that this theory can be logically exacted, to has own special analytics.

The most significant outcome of this section is to identify six basic principles of environment design. Other, equally important, results are building six axioms and bringing one theorem. Collectively, the conditions for defining an analytical apparat ED theory are created.

It is not possible to compare these results with the results of other researchers as it makes up the content of the *scientific novelty* of this study. In the works of other researchers [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16] similar scientific conclusions are absent. To imagined possible to develop these logic results in the direction where they will have applied importance in the design of the urban habitat. The results will play an important role in the increase in efficiency of practical records meaningful for architecture, urban development, and landscape art.

5. Conclusions

Analysis of objective environmental space essence confirmed opportunities for scientific studies of law measurements for habitat organization.

Understanding of technofact essence created base for decisions all tasks of formats creating in design and architecture.

Six main principles of Environmental Design theory defining create opportunities of their further superstructures and development in dependence from branch of design. Their role and meaning in the practical activities of the designer will be very productive.

And as resume to all research need to constant that Environmental Design theory is possible as strong systematization of collected experience, as knowledge not only theoreticians, but and practices of architecture and design.

References:

1. Абрамюк, Ігор. Модуль як засіб формоутворення дизайну архітектурного середовища *Теорія і практика дизайну. Технічна естетика*. 2018. Вип. 15. С.5-16.
2. Amirian Fatemeh, Azami Zahra Identifying Different Levels in Lived Space Formation *The International Journal of Architectonic, Spatial, and Environmental Design*. 2018. 12 (3). P. 29-44.
3. Bellew, Patrick Environmental Design from the Intuitive to the Parametric *Architectural Design*. Volume 91, Issue 2. 2021. P. 104-111.
4. Holloway Leigh, Tranter David Clegglan, Cockerham Graham Incorporating environmental principles into the design process *Materials & Design*. 1994. Vol. 15. Issue 5. P. 259-267.
5. Karmouse, Moshira Generative Patterns as an Open Source Model for Urban Design *The International Journal of Architectonic, Spatial, and Environmental Design*. 2013. 6 (3). P. 49-59.
6. Liddicoat, Stephanie Deliberations on the Imagined: Exploring the [Virtual] Body in Architecture *The International Journal of Architectonic, Spatial, and Environmental Design*. 2019. 13 (2). P. 17-34.
7. Nilufer, Saglar Onay Interiors Seeking a New Design Language *The International Journal of Architectonic, Spatial, and Environmental Design*. 2015. 8 (2). P. 21-30.
8. Piga, Barbara and Morello, Eugenio Environmental design studies on perception and simulation: an urban design approach *Ambiances: International Journal of Sensory Environment, Architecture and Urban Space* 2015. 1. P. 1-25.
9. Rose, Stuart Toward a Stimulus-Response Theory of Environmental Design *Book EDRA 1*. Routledge, 2021. P. 215-223.
10. Smitheram, Jan, Twose Simon The Affective Power of Scale *The International Journal of Architectonic, Spatial, and Environmental Design*. 2019. 13 (1). P. 1-16.
11. Temple, Stephen Geometry in Architecture as a Ground of Human Perceptual Experience *The International Journal of Architectonic, Spatial, and Environmental Design*. 2021. 14 (2). P. 1-13.
12. Temple, Stephen How Differing Models of Perception Affect Design Decisions *The International Journal of Architectonic, Spatial, and Environmental Design*. 2014. 7 (3). P. 1-10.
13. Trottier, Jean The Dilemma of Landscape Tectonics *The International Journal of Architectonic, Spatial, and Environmental Design*. 2018. 12 (3). P. 45-51.
14. Wener, R. History and Trends in Environmental Design Research *Journal of Architectural and Planning Research*. 2008. 25(4), 282-297.
15. Yang Yeqiu, Zhu Dan. Environmental Design vs. Environmental Art Design: A Chinese Perspective. *Journal of History Culture and Art Research*. 2020. 9 (4). P. 122-133.
16. Yongqi, Lou The Idea of Environmental Design Revisited *Design Issues*. 2019. Vol. 35 Issue 1. P.23-35.

АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКИХ БРЕНДІВ В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ

Цальцалко Дар'я Сергіївна

здобувач вищої освіти факультету дизайну
Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Науковий керівник: Король Анатолій Миколайович

ORCID ID: 0000-0003-0429-4002

канд. пед. наук, доцент кафедри образотворчого мистецтва
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

З часу повномасштабного російського вторгнення багато українських бізнесів та їх власників були змушені змінити звичайний темп роботи, місце знаходження бізнесів, підприємств, а деяких взагалі перекваліфікувати своє виробництво. Багато підприємств з огляду на ситуацію були змушені тимчасово або назавжди припинити свою діяльність. Деякі змінивши своє місцезнаходження були вимушені підлаштовувати свій бізнес під нові виклики та реалії життя. Значна частина представників українського бізнесу вбачає мету діяльності підприємства не лише в тому, щоб забезпечувати прибуток, зростати і сплачувати податки, а й наголошує на вирішальній ролі бізнесу у розв'язанні соціальних і екологічних проблем суспільства, розвитку, налагодженні партнерських зв'язків між бізнесом та громадськістю.

Дослідженню аналізу розвитку українського бізнесу в період воєнного часу розглянуто в цілій низці праць та публікацій українських та зарубіжних авторів, таких як: Ю.Ю. Боднар, Н. О. Бук, І. А. Саприкін, А. І. Томашівська, О. С. Швидкий, В. Р. Гуменюк. Високо оцінюючи вклад вище зазначених авторів і отримані ними результати досліджень потребує додаткової аналізації.

На сьогодні діяльність більшості підприємств та бізнесів є соціально орієнтованою, відповідальною та усвідомленою, а також спрямованою на зростання суспільного добробуту в цілому.

Метою дослідження є аналіз роботи, питань реєстрації, та аналіз правил ведення українських брендів під час воєнного стану, Для розуміння як в цілому український бренд відчуває себе на ринку праці в даний період часу.

Розвиток українського бізнесу в час воєнного стану – це процес, який передбачає велику кількість великих ризиків та невизначеностей, проте війна, не перший виклик для українських бізнесів. Власники бізнесу в Україні змушені ухвалювати важкі, та найголовніше швидкі рішення щодо подальшої роботи їхніх підприємств. Для того щоб мати змогу зберегти бізнес, потрібно діяти швидко та рішуче. Дивлячись на демографічну ситуацію, що склалася внаслідок великої міграції українців закордон, бізнеси почали все більше орієнтуватись на європейський ринок країн-партнерів тим самим надавати свої послуги за межами України.

Що стосується новостворених брендів та реєстрації бізнесу, то в продовж воєнного часу за рік в Україні було зареєстровано 18 000 нових компаній та 179 000 ФОПів.

Найпоширенішими секторами новостворених ФОПів за воєнний час стали: комп'ютерне програмування (12% від загальної кількості), роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах (6,2%) та вантажний автомобільний транспорт (5%). Підприємства, що відкривалися протягом воєнного періоду, найчастіше обирали для

роботи напрям неспеціалізованої гуртової торгівлі (7,7% підприємств з усіх новостворених), вирощування зернових, бобових і олійних культур (5,4%) та надання в оренду нерухомого майна (4,1%).

Найбільша кількість нововідкритих бізнесів від початку запровадження воєнного стану була зареєстрована у Києві (36% новостворених компаній і 15% ФОПів), на другому місці – Львів, на третьому – Дніпро. [2].

Карта реєстрацій бізнесів та відкриття ФОПів під час війни 2023 року (рис.1).

Рис. 1.

Джерело: Інфографіка: YouControl Market

На сьогоднішній день український бізнес, не дивлячись на складні умови для своєї діяльності, активно запроваджував соціальні проекти а саме для підтримки населення під час війни. Також одним із головних етапів для бізнесу стало те, що майже більшість українців підтримують та обирають бренди, які допомагають ЗСУ. Ситуація в країні, надто сильно вплинула на це рішення українські споживачів. Виходячи з цього, багато компаній займаються допомогою країні, більшість бізнесів переобладнало своє підприємство для того щоб надавати нашим хлопцям, речі, предмети першої необхідності, та інше. Також великий процент новостворених брендів це ті бренди які займаються пошивом одягу, предметами індивідуального захисту військовослужбовців. Для допомоги армії бізнес робить один з найбільших вкладів у контексті підтримки обороноздатності країни та соціального сектору. Розвиток бізнесу під час воєнного стану – це процес, який несе у собі велику кількість невизначеності та ризиків. Отже, українське підприємництво в даний час зазнає великої шкоди та багатьох проблем. Але навіть під час війни бізнес має працювати

там, де це можливо, платити податки та забезпечувати країну ресурсами для подальшої оборони. Для цього потрібно відновити можливості, використовуючи підтримку держави та власні ресурси.

Особливості воєнного стану, що впливають на діяльність бізнесу :

З дня введення воєнного стану військове командування наділяється додатковими повноваженнями в місцевостях, де введено військовий стан, управління від держадміністрацій переходить до військово-цивільних адміністрацій.

- Під охорону армії та правоохоронних органів переходять об'єкти державного значення, об'єкти транспортної системи України та об'єкти, що забезпечують життєдіяльність населення, запроваджується особливий режим їх роботи.

- Запроваджується трудова повинність для працездатних осіб, які не мобілізовані і не заброньовані за підприємствами на період дії воєнного стану, для виконання робіт оборонного характеру або ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, або до суспільно корисних робіт.

- Порядок залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану визначений Постановою КМУ № 753 від 13 липня 2011 р.

- Військове командування має право використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їхньої роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю.

- Військове командування має право примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану та видавати про це відповідні документи встановленого зразка.

Примусове відчуження майна передбачає попереднє або наступне повне відшкодування його вартості. Вилучення майна проводиться безоплатно. В Україні на сьогодні є чинним Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану».

Для того щоб підготувати свій бізнес в період воєнного стану потрібно розуміти що:

Що під час воєнного стану буде встановлено державне управління майже в усіх галузях економіки, що, в свою чергу, суттєво обмежить права власників на управління своїм бізнесом та на розпорядження його активами.

Також можна виділити, що найбільш вразливими для бізнесу від введення військового стану є корпоративні права власників бізнесу, майно, фінанси та трудові ресурси бізнес-структур.

Мінімізувати ризики від введення воєнного стану можна, однак уникнути їх цілком – майже неможливо.

Дивлячись на нові можливості для розвитку українського бізнесу, можна визначити, що підприємці отримали багато варіантів для того, щоб розпочати нову діяльність або ж покращити вже існуючу. Новостворені бренди для держави це добрий показник оскільки ми всіма силами намагаємось покращити економічний показник країни, який знаходиться далеко від норми. Держава має запровадити спеціальні програми, які підтримають бізнес під час війни, а бізнес, окрім виробництва соціально значущих товарів і послуг, у свою чергу, поповнюватиме державний бюджет за рахунок податкових відрахувань. Варто підкреслити, що в українського бізнесу, безумовно, є потенціал та шляхи розвитку, адже з'являються новітні покращені умови виходу на міжнародні ринки збуту. Бізнес не може працювати окремо від суспільства, тому що він сам є частиною суспільства.

Список використаних джерел:

1. Рихліцький В. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. Економічна правда. 2022. 23 березня. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
2. Рік війни в Україні антирекорд реєстрації бізнесу. URL: <https://forbes.ua/news/rik-viyni-v-ukraini-antirekord-reestratsiy-biznesu-za-ostanni-13-rokiv-27022023-11994>.
3. Що бізнесу потрібно знати про воєнний стан. URL: https://biz.ligazakon.net/aktualno/11623_shcho-bznesu-potrбно-znati-pro-vonniy-stand.
4. Стойко І., Шерстюк Р., Долубовська О. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні у воєнний і післявоєнний період. Соціально-економічні проблеми і держава. 2022. Вип. 2 (27). С. 93–106.
5. Стан потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування в листопаді 2022 року. URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/novini/stand-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezultatiopituvannya-v-listopadi-2022-roku> (дата звернення: 11.02.2023).
6. Холява І. П., Олійник А. М., Цьвок Д. Р. Стратегічне планування в управлінні діяльністю підприємства. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проєктами. 2015. № 2. С. 107–112.
7. Міністерство економіки України. В рамках програми релокації вже 477 підприємств відновили роботу на безпечних територіях. URL: <http://surl.li/dbeem>.
8. Бізнес в умовах війни. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>

КОМПОЗИЦІЙНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ В КЕРАМІЦІ

Марченко Єлизавета Михайлівна

Здобувач вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв
Центральноукраїнський державний університет імені В. Вінніченка, Україна

Науковий керівник: Кулініч Лариса Олександрівна

ORCID ID: 0009-0007-7439-2202

старший викладач кафедри мистецької освіти
Центральноукраїнський державний університет імені В. Вінніченка, Україна

Вступ Кераміка посідає значне місце в контексті світового мистецького процесу, динамічно розвиваючись та поєднуючи в собі традиційні техніки й інноваційні підходи. Композиція відіграє ключову роль у створенні виразних та гармонійних керамічних творів, виступаючи основою для втілення творчого задуму та естетичних концепцій. Розуміння та досконале володіння композиційними закономірностями є невід'ємною складовою професійної майстерності художників-керамістів, що прагнуть досягти успіху в цій галузі й зумовлює актуальність обраної теми.

Мета роботи: Дослідити та узагальнити композиційні закономірності в кераміці, розкривши їх значення для створення виразних та гармонійних творів. В ході проведення дослідження, нами було використано наступні методи: аналіз наукової літератури з питань композиції в образотворчому мистецтві та сучасної художньої кераміки; порівняльно-аналітичний метод дослідження керамічних творів сучасних художників; узагальнення та систематизація отриманих результатів.

Результати дослідження:

Виразальні засоби в художній діяльності - сукупність прийомів, способів діяльності художника, за допомогою яких він досягає мети — творить художньо-естетичну вартість. Тобто синтез виразальних засобів в художній кераміці – це певний перелік методів, прийомів творення художнього виробу, який застосовується художником в процесі створення композиції з кераміки. Композиція в керамічному мистецтві - це спосіб організації елементів у творі, що полягає в їх розташуванні, взаємодії та відношенні один до одного. В кераміці, ручна робота є важливим аспектом, оскільки сам процес створення виробу вимагає уваги до композиції [1]. У композиціях різних видів і жанрів архітектури, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва передача простору значно відрізняється одна від одної, внаслідок чого виділяють три види композиції: фронтальну, об'ємну і глибинно-просторову.

Композиція складається з таких компонентів як форма, лінія, пляма, колір, світлотінь, фактура, колаж, мудборт.

Під формою розуміємо два аспекти. Насамперед, це форма подачі образотворчого матеріалу, яка може бути реалістичною, стилізованою та модерністською (анти реалістичною, авангардною). Друга іпостась – це формат твору, котрий має важливе значення для виявлення задуму автора. Одне з головних рішень, які приймає художник, приступаючи до нової роботи, – це вибір формату полотна. Лінії розрізняють основні і допоміжні. Плями вони розрізняються за формою і можуть бути як чітко визначені, геометричні, так і розпливчасті, невизначені, що тануть у просторі картини. Так як і лінії, вони бувають основними і другорядними. Колір якщо картина добре побудована у колориті, в ній є провідний, превалюючий колір. Розрізняються головні кольори та другорядні. Перші визначають загальний

колористичний настрій композиції. Другорядними досягається ефект кольорового багатства та підкреслюється роль головних кольорів. Шкала світлових тонів допомагає підкреслити основне і приховати другорядне у будь-якому творі мистецтва. Тонку світлову градацію від білого до чорного можна розподілити на три групи: світлі (світло), середні (напівтінь), темні (тінь). Колаж – це композиція, складена не тільки з матеріалів і предметів, а й із різних зображень, протилежних за характером або гармонійних, що розміщують поруч чи накладають одне на одне. Залежно від техніки поєднання окремих елементів в одне ціле виокремлюють техніки мозаїки або пазла. Мудборт – колаж із графічних елементів, які передають настрої проекту. Це зазвичай фото, малюнки, описи, взірці, що слугують для відображення тематики майбутнього дизайну. Фактура – це одна з властивостей предметного світу, поряд з формою і кольором допомагає орієнтуватися в навколишній дійсності, а також один із засобів вираження художнього образу твору. Види фактури: гладка, дзеркальна, люстрова, шорстка, оксамитова, матова та ін.

Композиції у творах з кераміки можна класифікувати за декількома параметрами. Один з них - це класифікація за типом композиційних рішень. Однина, серійна або групова композиція - кожен тип має свої особливості та естетичне значення. У випадку керамічних виробів, це може означати створення окремих унікальних елементів або комбінування декількох форм для створення спільної композиції [1].

Закономірності композицій у творах з кераміки також включають в себе врахування пропорцій, ритму, кольорів та текстур. Це сприяє створенню гармонійного та естетично привабливого виробу. Композиція також може відтворювати певні тематичні або символічні елементи, відображаючи творчість художника та його індивідуальний підхід до створення керамічних виробів. Залежно від частин, що входять до складу композиції, їх можна розділити на монолітичні (тобто такі, що складаються з однієї частини) та полілітні (тобто такі, що складаються з декількох частин). Залежно від розташування частин композиції у просторі, їх можна розділити на плоскі (тобто такі, що розташовуються на одній площині) та об'ємні (тобто такі, що мають тривимірний простір).

Узагальнюючи досвід ремісників, народних майстрів минулих поколінь і сучасних художників декоративно мистецтва, для зручності приводимо композиційні закономірності в умовну систему, виходячи з природи та особливостей виду мистецтва, художньої ідеї, матеріалу твору.

Основні закони композиції в декоративному мистецтві наступні:

Закон традиції. Композиція творів, мистецтва, в тому числі й декора- тивно-прикладного, тісно зв'язана з художньою спадщиною, «генетичним кодом» художньої традиції. **Закон цілісності.** Різноманітні прояви цілісності зустрічаються у природі, в суспільстві і мистецтві. Загалом цілісність розкривається у діалектичній єдності частин і цілого. Однак цілісність дерева, живого організму, навіть природи виступає в іншій смисловій площині, ніж «духовно-предметна» цілісність творів мистецтва. **Закон тектоніки.** Художнє осмислення функціональної і матеріально-конструктивної структури є засобом створення естетичної виразної форми твору. Закон тектоніки діє у народній і професійній творчості, однак з тією різницею, що в народній він закладений у традицію, в той час як художники вдаються до нього свідомо, вибірково застосовуючи той чи інший матеріал, техніку, конструкцію тощо.

У композиції творів декоративного мистецтва крім головних законів діють такі, як закон масштабу, закон пропорційності, закон контрасту. Закон масштабу, серед творів декоративного мистецтва трапляється чимало предметів, які мають однакову форму, але різні розміри, що викликано певними функціональними вимогами. Закон пропорційності передбачає інтуїтивну або свідому організацію площинного та

об'ємно-просторового формотворення на основі кратних і простих співрозмірних величин. Закон контрасту, поняття «контраст» означає чітко виявлену протилежність відповідних властивостей предмета, стану, дії тощо. Закон контрастів у композиції ґрунтується на філософському законі єдності і боротьби протилежностей, тому неможливо вичерпно окреслити всю широту його функціонування, ролі й значення. Він поширюється не тільки на духовний світ людства, матеріальний світ Землі, а й на мікро й макроструктуру Всесвіту.

У керамічних композиціях існує ряд закономірностей, які допомагають створити гармонійний та естетично привабливий твір. Закон рівноваги, який полягає в тому, що всі частини композиції повинні бути рівновагою між собою. Це означає, що вони повинні мати однакову вагу, розмір або значення. Іншим важливим закономірністю є закон контрасту. Він полягає в тому, що в композиції повинні бути присутні елементи, які відрізняються один від одного. Це може бути контраст кольору, форми, розміру або фактури. Закон ритму також є важливим для створення гармонійної композиції. Ритм - це повторення одних і тих самих елементів з певною періодичністю. Він може бути створений за допомогою повторення форм, розмірів, кольорів

Сучасна кераміка - це різноманітний і багатогранний вид мистецтва, який розвивається в різних напрямках. У творах сучасних керамістів закономірності композиції проявляються по-особливому, з урахуванням сучасних тенденцій і стилів. Однією з характерних рис кераміки є її експериментальний характер. У сучасній кераміці спостерігаються виразні особливості у виявленні композиційних елементів. В кераміці застосовують різноманітні інноваційні підходи та техніки, які визначають форму та композиційну організацію виробів, серед яких:

- Експеримент з формами та структурою. Сучасні митці експериментують з нестандартними формами та структурами, об'єднуючи різні геометричні форми для створення цікавих композицій.
- Гра з текстурами та поверхнею. Використання різних текстур глини, рельєфних деталей, глазурі чи декорування дозволяє створити багатшаровість та різноманітність у візуальному сприйнятті.
- Неочікуване використання кольорів та глазурі. Сучасні керамісти використовують нестандартні кольори та ефекти глазурі для створення вражаючих палітр та емоційно насичених аспектів у своїх роботах.
- Динаміка та рух. Застосування ліній, кривих та елементів, які створюють відчуття руху, може надати твору динамічності та енергії.
- Фокус і центральний елемент. Акцентування уваги на певних елементах, створення центральних фокусів, що привертають погляд та надають центральний зміст [7].

Аналіз творів художників-керамістів свідчить про те, що композиційні закономірності використовуються ними не лише як основа для побудови форми, але й як засіб емоційного впливу на глядача. Композиція стає інструментом для втілення авторського світогляду, розкриття глибинних тем та ідей. Так художниця Тетяна Ковач у своїх керамічних скульптурах використовує принцип контрасту, зіставляючи гладенькі та шорсткі фактури, світлі та темні кольори, геометричні та органічні форми. Це створює динамічні композиції, що вражають своєю експресивністю та емоційною напругою. Керамістка Олеся Дмитрук використовує мозаїчну техніку, викладаючи з дрібних керамічних плиток композиції на міфологічні та історичні теми. Її роботи відрізняються детальною проробкою та багатством кольорів, що робить їх схожими на вітражі або гобелени.

Важливими аспектами композиційної організації в кераміці є вибір формату та розміру. Формат і розмір керамічного виробу впливають на його сприйняття. Художники обирають відповідні пропорції, щоб підкреслити тему твору, створити

відчуття монументальності або камерності. Використання лінії, форми та кольору – це основні композиційні елементи, за допомогою яких художники організовують простір, розставляють акценти та передають емоції. Фактура керамічної поверхні може бути гладенькою, шорсткою, рельєфною. Вона використовується для створення контрастів, підкреслення об'єму та динаміки композиції. Декоративні елементи відіграють важливу роль у композиції сучасної кераміки. Вони можуть використовуватися для збагачення візуальної мови твору, декоративні елементи, такі як орнамент, розпис, мозаїка, аплікація, роблять керамічні вироби більш виразними та цікавими. Підкреслення теми. Декор може бути тематичним, пов'язаним з сюжетом або ідеєю твору. Створення контрастів. Декоративні елементи можуть контрастувати з формою, кольором або фактурою керамічного виробу, роблячи композицію більш динамічною. Вираження авторського стилю. Декор часто використовується художниками для створення унікального стилю, що відрізняє їхні роботи від інших.

Важливим роль в композиції в керамічних виробів відіграє взаємозв'язок форми, декору та функції. Художники прагнуть до того, щоб ці три компоненти гармонійно поєднувалися один з одним, створюючи цілісний та естетично досконалий твір. Форма керамічного виробу визначається його призначенням. Посуд, скульптури, декоративні панно – всі вони мають різні форми, що відповідають їх функціональному навантаженню. Декор керамічного виробу не повинен суперечити його формі та функції. Він має доповнювати та підкреслювати їх, роблячи твір більш виразним та цікавим. Функція керамічного виробу може бути практичною (посуд, вази, кашпо) або декоративною (скульптури, панно) [4].

Поширеними способами декорування в сучасній кераміці є орнамент, розпис, мозаїка, аплікація. Орнамент може бути геометричним, рослинним, тваринним, абстрактним. Він використовується для прикрашання поверхонь керамічних виробів, підкреслення їх форми або створення ритмічного візерунку. Розпис може бути ручним або машинним. Він використовується для зображення сюжетів, пейзажів, портретів, абстрактних композицій. Мозаїка – це техніка декорування керамічних виробів, коли на їх поверхню наклеюються дрібні шматочки керамічної плитки, скла або інших матеріалів. Аплікація – це техніка декорування керамічних виробів, коли на їх поверхню наклеюються шматочки глини, текстилю, інших матеріалів. Важливо зазначити, що декоративні елементи не повинні перевантажувати композицію [3].

Висновки: Отже, сучасні тенденції у мистецтві кераміки спонукають художників до експериментів і пошуку нових форм, матеріалів та технік, що дозволяє створювати більш виразні та оригінальні твори. Сучасні українські художники-керамісти з успіхом творчо використовують весь спектр композиційних та виражальних засобів в мистецтві кераміки.

Список використаних джерел:

1. Арнольд, Д. (2018) Декоративне мистецтво: від традиції до інновацій. Видавництво Мистецтво та Техніка.
2. Іванова, О. (2020) Технології в сучасній кераміці: від традиції до інновацій. Мистецький альманах Інновації в Мистецтві.
3. Костенко Т.В. (2003) Основи композиції. Харків. 190 с.
4. Орел Л.О. (2004) Короткий словник понять і термінів образотворчого мистецтва. Київ: ДАККіМ. 46 с.
5. Проців, В. І., та Кириченко, М. А. (2009) Образотворче мистецтво. Рад. шк.
6. Симоненко, Л. (2019) Композиційні аспекти в сучасній кераміці: від класики до експерименту.. Науковий журнал Сучасне Мистецтво.
7. Трач С. К. (2007) Уроки образотворчого мистецтва. Тернопіль: Навчальна книга Богдан. 128 с.

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ФІРМОВОГО СТИЛЮ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО БРЕНДУ ОДЯГУ

Панасова Ольга Дмитрівна

здобувач вищої освіти факультету дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Науковий керівник: Король Анатолій Миколайович

ORCID ID: 0000-0003-0429-4002

канд. пед. наук, доцент кафедри образотворчого мистецтва

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Створення фірмового стилю – це важливий етап для будь-якої компанії, оскільки він допомагає визначити її ідентичність та розпізнаваність серед конкурентів.

Фірмовий стиль є визначальним фактором успішного розвитку підприємства. Більшість науковців наголошують, що вдало сформований фірмовий стиль впливає на формування іміджевої складової закладу ресторанного господарства та в цілому впливає на ставлення споживачів до даного закладу [1].

Головна ціль будь-якого фірмового стилю – викликати у споживача виключно позитивні асоціації та емоції. Тож, анкетування з вище зазначеними методами – це ефективна метрика для відслідковування чи співпадає фактичний результат з очікуваними пропозиціями. Для вдосконалення брендингу компанії фахівці рекомендують використовувати в анкетуванні фірмові блоки конкурентів та враховувати отримані асоціації при наступному вдосконаленні [2].

Відмінні риси брендового одягу одразу будуть помітними:

- висока якість пошиття та застосування тільки перевірених матеріалів від надійних постачальників;
- виготовлення відповідно до прийнятих стандартів, тому річ легко підібрати за розміром;
- брендові речі від одного виробника чудово поєднуються між собою;
- підвищується статус жінки та створюється яскравий образ.

Фірмовий стиль (також відомий як корпоративний стиль або бренд-ідентичність) – це унікальний набір елементів, який визначає зовнішній вигляд та поведінку бренду. Він включає в себе такі компоненти, як логотип, кольорову палітру, шрифти, графічні елементи, фотографії, відео, текстові стандарти, оформлення приміщень та транспорту, а також способи комунікації [4].

Створення фірмового стилю для українського бренду одягу може включати в себе ряд особливостей, які відображають українську культуру, традиції та історію. Ось декілька ідей, які можна врахувати при створенні фірмового стилю для українського бренду одягу:

1. Використання етнічних мотивів. Український бренд одягу може використовувати етнічні мотиви у своїх дизайнах, такі як вишивка, вишиті рушники, візерунки та інші українські орнаменти.

2. Використання українських кольорів. Важливо вибрати кольори, які відображають українську культуру. Наприклад, традиційні українські кольори, такі як синій, жовтий та червоний, можуть бути використані у фірмовому стилі.

3. Використання українських тканин. Український бренд одягу може використовувати традиційні українські тканини, такі як льон, вовна та льяна тканина, у своїх колекціях.

4. Використання українських мотивів у дизайні логотипу. Логотип українського бренду одягу може включати українські мотиви, такі як вишивка, вишиті рушники або інші українські орнаменти.

5. Використання української мови. Український бренд одягу може використовувати українську мову у своїх назвах, слоганах та інших текстових елементах фірмового стилю.

6. Використання української історії та культури у маркетингових матеріалах. Український бренд одягу може використовувати українську історію та культуру у своїх маркетингових матеріалах, таких як рекламні фотографії, відео та інші матеріали.

Важливо, щоб фірмовий стиль відображав українську культуру, традиції та історію, а також був легко впізнаваним та відображав суть бренду (рис.1).

Рис.1. Приклад фірмового стилю української тематики

Фірмовий стиль повинен відповідати і також бути адекватним принципам компанії. Під час формування ідеї, підходи до неї можуть бути різними. Щоб визначити успішність стилю, потрібно глянути як він відображає компанію. Якщо стиль передає характер, значимість компанії, філософію, мету.

Перераховані якості якими повинен володіти стиль вони мусять бути відображені в ідеї стилю. Перше що зобов'язаний робити фірмовий стиль це відрізнитися і виділятися поміж конкурентів. Також стиль мусить бути легкий і близький для зрозуміння аудиторії що викличе зацікавленість потенційного споживача [3].

Отже, фірмовий стиль допомагає бренду відрізнитися від конкурентів, створює єдиний стиль для всіх матеріалів компанії та сприяє підвищенню впізнаваності бренду серед споживачів. Важливо, щоб фірмовий стиль був легко впізнаваним та відображав суть бренду та його цінності.

Список використаних джерел:

1. Етнодизайн: теорія та практика в сучасному освітньому просторі. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/34743/> (дата звернення: 01.03.2024).
2. Розробка фірмового стилю: творчий процес і мистецтво сучасного дизайн-проектування. URL: <https://docplayer/66630196-Razrabotka-firmennogo-stilya-tvorcheskiyprocess-i-iskusstvo-sovremennogo-dizaynproektirovaniya.html> (дата звернення: 02.05.2024).
3. Світлична О. Етнографічні інтерпретації у творчості молодих вітчизняних фахівців графічного дизайну. Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2016. Вип. 30. С. 207–216.
4. Удріс-Бородавко Н. Графічний дизайн з українським обличчям. Київ : ArtHuss, 2023. 204 с.
5. Черкесова І. Г. Етностиль як засіб культурної самоідентифікації. Етнодизайн. Європейський вибір розвитку і національний контекст : зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Степаненко ; відп. ред. Є. А. Антонович, В. П. Титаренко та ін. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. Кн. 2. С. 110–116.

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ У СТВОРЕННІ ДЛЯ УЧНІВ СИТУАЦІЙ УСПІХУ НА ЗАНЯТТЯХ З МИСТЕЦТВА

Тименко Володимир Петрович

ORCID ID: 0000-0002-5039-2511

доктор педагогічних наук,

професор, професор кафедри професійної освіти в сфері технологій та дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Мох Євгеній

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Анотація. У статті розглядається професійна здатність вчителя в створенні ситуацій, які сприяють успіху учнів, охоплюючи не лише їх академічні досягнення, а й аспекти їхнього соціального та емоційного розвитку. Педагогічна майстерність полягає у здатності педагога стимулювати в учнів впевненість у власних здібностях та відчуття їхньої особистісної значущості.

В умовах воєнного стану України в освітньому середовищі важливо не тільки навчати учнів нового матеріалу, але й створювати для них ситуації успіху у його здобутті. Важливо створювати для них ситуації успіху засобами не лише вербального інтелекту, але й емоційного та практичного. Словесний, ілюстративний, практичний методи мають взаємодоповнювати педагогічні впливи на учнів, щоб їхнє сприймання інформації відповідало «золотому правилу дидактики» Я.А. Коменського, суть якого полягає у методичному впливі вчителя на всі органи чуттів учнів. Полісенсорний вплив стимулює учнів до проєктного навчання, розвитку «множинного інтелекту» та успішної самореалізації в освітньому процесі. Це стосується не тільки академічного успіху, але й успіху в соціальному та емоційному розвитку. Педагогічна майстерність полягає в тому, щоб допомогти учням відчувати себе компетентними, впевненими та успішними.

Існує низка досліджень, які підтверджують важливість створення педагогічних ситуацій успіху для учнів [1]. Учні, які частіше відчували себе успішними в освітньому процесі, мали вищу мотивацію, самооцінку та академічні досягнення. Створення ситуацій успіху може допомогти учням з низькою успішністю поліпшити навчальні досягнення і визначитися з індивідуальною освітньою траєкторією. Коли учні частіше відчують себе успішними, це може підвищити їхню впевненість у правильному виборі їхніх індивідуальних освітніх потреб, сприяти більш позитивному ставленню до самоосвітньої діяльності. Важливо, щоб вчителі у професійній діяльності володіли здатністю створювати ситуації успіху для учнів.

Дослідники з Норвезької школи бізнесу BI та Університетського коледжу Лондона провели дослідження, в якому визначили, які фактори впливають на успішність школярів [2]. В Українському центрі оцінювання якості освіти проводяться дослідження у сфері освіти, включаючи дослідження м'яких і твердих навичок дітей [3]. Дослідження TALIS (Teaching and Learning International Survey), що координується Організацією економічного співробітництва та розвитку,

є одним з найбільших світових міжнародних досліджень умов викладання та навчання [4]. Ці дослідження підтверджують важливість створення ситуацій успіху для учнів і вказують на те, що успішність учнів у значній мірі залежить від компетентності вчителів.

Педагогічна майстерність у створенні для учнів ситуацій успіху – це важливий аспект сучасної освіти. Вчителі покликані постійно розвивати свою педагогічну майстерність, щоб допомогти учням досягати успіху в навчанні та житті. ПМ включає в себе знання предмету, вміння планувати та організовувати навчання, вміння створювати позитивне навчальне середовище, а також вміння забезпечувати індивідуальні потреби учнів в індивідуальній освітній траєкторії (таблиця 1).

Таблиця 1

Педагогічна майстерність та відповідні компетентності

Компетентності	Сутність компетентностей
Глибокі знання предмету	Вчитель повинен не лише володіти знаннями з предмету, але й вміти їх доступно та цікаво донести до учнів.
Уміння планувати та організовувати навчання	Важливо чітко структурувати уроки, використовувати різноманітні методи та форми роботи, щоб зацікавити учнів та забезпечити їх активну участь у навчанні.
Уміння створювати позитивне навчальне середовище	Вчитель повинен створювати атмосферу довіри, підтримки та співпраці, де учні не бояться помилок і відчувають себе впевнено.
Уміння відповідати на індивідуальні потреби учнів	Кожен учень має свої особливості, тому важливо враховувати їх під час планування уроків та підбору завдань.
Емоційний інтелект	Вчитель повинен розуміти емоції учнів, вміти їм співпереживати та допомагати їм долати труднощі.
Комунікативні навички	Вчитель повинен чітко та лаконічно висловлювати свої думки, вміти слухати учнів та вести конструктивний діалог.

Компетеності відображають ключові аспекти педагогічної майстерності, які допомагають вчителю ефективно організовувати навчальний процес, взаємодіяти з учнями та створювати сприятливе середовище для їхнього розвитку. Педагогічна майстерність – це сукупність навичок, знань та особистих якостей, які допомагають вчителю ефективно організовувати навчальний процес, взаємодіяти з учнями та створювати сприятливе середовище для їхнього розвитку.

Створення ситуацій успіху – це один з ключових аспектів педагогічної майстерності. Важливо враховувати індивідуальні особливості, потреби та інтереси кожного учня, щоб забезпечити його успіх. Вчитель повинен ставити перед учнями завдання, які вони можуть виконати з високим рівнем успіху. Це допоможе їм відчути свою компетентність і мотивує до подальшого навчання. Вчитель повинен давати учням чіткий та конструктивний зворотний зв'язок, який допоможе їм зрозуміти свої помилки та покращити результати. Використання різноманітних методів та форм навчання допоможе зацікавити учнів, активізувати їхню діяльність та зробити навчання більш ефективним. Водночас, учитель повинен давати учням можливість самостійно досліджувати матеріал, висловлювати свої думки та пропонувати власні рішення. Важливо відзначати та заохочувати навіть невеликі успіхи учнів, щоб підтримувати їхню мотивацію та віру у свої сили [5].

Створення ситуацій успіху для учнів – це один з ключових аспектів педагогічної майстерності, що включає в себе різні стратегії: *позитивне ставлення*, коли учитель повинен створювати позитивне навчальне середовище, де учні відчувають себе

впевненими та підтриманими; *індивідуальний підхід*, яким враховуються індивідуальні потреби, що забезпечують індивідуальну освітню самореалізацію кожного учня. Вчитель повинен ставити перед учнями завдання, які вони можуть виконати з високим *рівнем успіху*. *Зворотний зв'язок* також відіграє ключову роль у створенні ситуацій успіху. Чітке розуміння учнями того, що вони роблять правильно, що можна покращити, сприяє їхньому поступовому розвитку та підвищує їхню впевненість у власних здібностях та віру в обрану індивідуальну освітню траєкторію. Зосередження на позитивному ставленні вчителя, індивідуальному підході до кожного учня та створенні сприятливого навчального середовища – ключові аспекти, що сприяють повноцінному розвитку учнів в освітньому процесі.

На нашу думку, особливо ефективними можуть бути ситуації успіху, створені вчителем на заняттях з мистецтва. Успішні уроки мистецтва вимагають від педагога глибокого розуміння індивідуальних потреб та інтересів учнів до різних видів художньої творчості. Ефективні заняття з мистецтва сприяють самооцінюванню, дають учням швидше збагнути переваги і недоліки їхніх художньо-творчих успіхів. Цілеспрямоване створення ситуацій успіху на уроках мистецтва може включати в себе спільні проєкти, виставки, конкурси або зустрічі з професійними митцями. Такі форми діяльності не лише мотивують учнів, а й підтримують їхній інтерес до мистецтва та розвивають навички співпраці та творчості.

Список використаних джерел:

1. Створення ситуацій успіху – Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій. URL: <https://vcolnuft.volyn.ua/kabinet-psychologa/stvorenniya-sytuatsij-uspihu/>
2. Успішність у школі – вчені розкрили секрет навчального успіху учнів – Освіта URL: https://24tv.ua/education/uspishnist-shkoli-vcheni-rozkrili-sekret-navchalnogo-uspihu-uchniv_n2482565
3. Як змінюються діти в НУШ: розповідь батьків, учителів та результати дослідження | Нова українська школа URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-zminyuyutsya-dity-v-nush-rozpovid-batkiv-uchyteliv-ta-rezultaty-doslidzhennya/>
4. Успіх учня залежить від компетентності вчителя: дослідження (osvitoria.media) <https://osvitoria.media/experience/bez-sylnogo-vchytelya-ne-bude-uspishnogo-uchnya/>
5. Кайдалова, Л. Г., Щокіна, Н. Б., & Вахрушева, Т. Ю. (2009). Педагогічна майстерність викладача: Навчальний посібник. Харків: Вид-во НФаУ. URL: https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/1759/1/Book_%D0%9F%D0%9C%D0%92.pdf

ПРОБЛЕМИ РЕСТАВРАЦІЇ СТАНКОВОЇ ГРАФІКИ КІНЦЯ XVIII - ПОЧАТКУ XX СТ. ІЗ ЗОБРАЖЕННЯМ АРХІТЕКТУРНИХ ОБ'ЄКТІВ ГАЛИЧИНИ

Олещук М.В.

аспірант кафедри архітектури та реставрації
Національний Університет "Львівська політехніка", Україна

Науковий керівник: Рибчинський О.В.

д-р.арх., проф. кафедри архітектури та реставрації
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Вступ:

Предметом дослідження являються проблеми і особливості реставрації та консервації гравюр кінця XVIII- початку XX ст. із зображенням архітектурних об'єктів Галичини.

На кінець XVIII- початок XX ст. припадає розквіт типографічної справи на теренах Галичини. В цей час станкова графіка набуває популярності не лише , як ілюстративна складова книжки ,а й як окремий вид мистецтва. Переважно сюжетами для робіт слугували натюрморти, пейзажі природи та міста.

Часто сюжетами слугували архітектурні ландшафти та споруди.

Більшість з них зазнали значних змін , руйнувань ,як і часткових ,так і повних.

Мета:

Визначити проблеми реставраційного процесу Гравюр кінця XVIII- початку XIX ст. із зображеннями архітектурних об'єктів Галичини.

Запропонувати методи відновлення втрачених частин зображення архітектури.

Виклад основного матеріалу:

Реставрація гравюр із зображенням архітектури являється складним процесом ,який задіює в собі реставрацію паперу (на якому зображено сам об'єкт) та реставрацію зображення.

Роботи над реставрацією гравюри розпочинається з паперу, так як папір являється основою для зображення. Хороший стан паперу забезпечує якісне збереження зображення.

Для того щоб вибрати ефективний метод усунення пошкоджень ,насамперед необхідно встановити пошкодження за характерними ознаками. Це допоможе в подальшому розробити якісний план реставраційних робіт.

Пошкодження паперу діляться на такі типи:

- **механічні пошкодження** притаманні типові чіткі лінії(обриви , розриви, прориви) та відсутність чіткого переходу від цілого до зруйнованого. Вони не викликають змін хімічного складу і властивостей об'єкта, усуваються при реставрації матеріальної основи паперу.

- **хімічні пошкодження** Зумовлюють кислоти ,луги ,солі.

- **пошкодження комахами та гризунами** за характером дії також можна віднести до механічних.

-**пошкодження плісневими грибами** мають характерні зовнішні прикмети: плями ,втрати, зруйнований ,ламкий, крихкий аркуш

- **пошкодження водою** легко визначаються за ореолами, слідами підмочування, розмитим чорнилом ,деформацією паперу .

Намокання часто спричиняє “цементування” паперу та склеювання окремих аркушів.

- **пошкодження вогнем** має типові зовнішні ознаки: крихкість, втрати паперу, сліди обвуглення, деформація документа, сажеві забруднення, бурі плями, дефекти зображення.

- **загальне забруднення аркушів** викликаються наявністю пилу, бруду ,що найбільше збирається у прикореневій частині книги, а також слідами від пальців.

- **короблення та пожовтіння, втрата міцності паперу, порушення і вицвітання фарбового шару** спричиняють як різкі коливання температур ,так і дія світла.

- **підвищена крихкість та жовтизна країв аркушів** можуть бути спричинені дією повітряного середовища ,забрудненого кислотними газами. Наявність оксидів Сульфуру, Нітрогену, Карбону призводить до зміни кольору, зниження механічної міцності й значення рН паперу ,знебарвлення фарби.

Дія руйнівних факторів змінює структуру паперу, викликає руйнування органічних речовин роботи та утворення продуктів розпаду. У таких випадках реставраційні роботи слід розглядати як невідкладні.

Також не менш важливим аспектом в реставрації гравюр , являється типографічна фарба ,або наявність інших типів фарб.Важливо перед початком реставраційних робіт ретельно дослідити фарбу її міцність та вологостійкість і при потребі вжити запобіжних заходів.

Гравюра ретельно оглядається через лупу ,для оцінки цілісності фарбового шару. Наявність кракелюрів вказуватиме на втрату звязуючого у фарбі , що може призвести до осипання.

Якщо зауважено не міцний зв'язок фарби з основою ,потрібно здійснити заходи щодо зміцнення фарби ,або встановити бар'єр який буде захищати фарбу від дії будь яких реставраційних компонентів та процесів.

При втраті яскравості та чіткості деяких частин зображення використовують такі методи реставрації:

- зміцнення наявного фарбового шару та консервація .
- зміцнення наявного фарбового шару ,та тонування ліній та частин зображення ,які цілком або частково втратили насиченість кольору.Такий підхід запобігає подальшій втраті чіткості зображення.

Цей метод часто використовується для надання роботі більш презентативного вигляду.

Також при консервації потрібно враховувати вплив хімічних сполук фарби на папір. Негативний вплив топографічної фарби ,може бути мінімальний і не братись до уваги , все залежить від способу виготовлення паперу ,на якому нанесено відбиток.

Висновок:

У цьому дослідженні було висвітлено проблеми реставраційного процесу гравюр кінця XVIII- початку XIX ст. із зображеннями архітектурних об'єктів Галичини. Та запропоновано актуальні методи відновлення втрачених частин зображення.

Станкова графіка із зображенням замків Галичини являється важливим джерелом інформації для дослідників Галичини кінця XVIII-початку XIX ст. ,яке при неналежному догляді ми можемо втратити.

Тому варто звернути увагу на класифікацію за станом збереженості гравю, технікою виконання та унікальністю зображених об'єктів.Так як реставрація замкової гравюри сприяє збереженню спадщини Галичини, що в свою чергу збагачує наше культурне надбання та розвиток графічного мистецтва в Україні.

Список використаних джерел:

1. Бабич, О. В. Проблеми реставрації станкового живопису в Україні.// *Вісник Академії мистецтв України*, 12(4), 23-27.(2015р.)
2. Зубков, В. В., Іващенко, О. В. Новітні методи реставрації графічних творів.
3. // *Український вісник науково-технічної інформації*, 12(1), 45-49.(2016р.)
З. Кир'якова, О. В., Мельниченко, О. О.. Реставрація та консервація творів графіки з паперу.// *Мистецтвознавство*, 29(1), 102-111.(2017р.)
4. Матушевська, І. М., Яковенко, О. М. . Сучасні методи реставрації графічних творів на папері.// *Вісник Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського* (2018р.), 52(1), 78-83.
5. Смирнова, Л. В., Горощенко, О. В. Використання нових технологій при реставрації графічних творів.// *Вісник Харківського державного університету мистецтв і культури*, 14(2), 123-129.(2019р.)

РОЗВИТОК 3D ІЛЮСТРАЦІЙ У WEB-ДИЗАЙНІ

Літвінов Ярослав Юрійович

здобувач вищої освіти факультету дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Науковий керівник: Король Анатолій Миколайович

ORCID ID: 0000-0003-0429-4002

канд. пед. наук, доцент кафедри образотворчого мистецтва

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

У сучасному цифровому світі веб-дизайн постійно еволюціонує, відбиваючи зміни у технологічному ландшафті на вимоги користувачів. Із зростанням доступності потужних інструментів для створення графіки, а також з розвитком комп'ютерної графіки відкривається нова епоха для веб-дизайнерів – епоха 3D ілюстрацій. 3D ілюстрації виявляються не просто модним трендом, але й важливим кроком у розвитку веб-дизайну. Вони переосмислюють способи представлення веб-контенту, розширюючи межі можливостей та надаючи нові шляхи взаємодії з користувачами.

Проблема розвитку 3D ілюстрації в веб-дизайні є дуже актуальною з наступних причин:

1. Візуальна привабливість та враження користувачів. 3D-графіка може створювати більш реалістичні та захоплюючі веб-сайти, які привертають увагу користувачів та покращують їхні враження від сайту.

2. Забезпечення унікальності та диференціації. В умовах зростаючої конкуренції в Інтернеті, важливо мати веб-сайт, який вирізняється. Використання 3D-ілюстрацій дозволяє створити унікальну візуальну ідентичність щоб відрізнити свій сайт від інших.

3. Можливості взаємодії та анімації. За допомогою 3D-графіки можна створювати складні анімації та взаємодійні елементи, які поліпшують користувацький досвід та роблять сайт більш цікавим і взаємодійним.

4. Розвиток технологій та підтримка браузером. З розвитком технологій WebGL та WebGPU, а також підтримкою сучасними браузерами, використання 3D-графіки в веб-дизайні стає все більш доступним та ефективним.

5. Застосування в різних галузях. 3D-ілюстрації мають широкий спектр застосувань у веб-дизайні, від ігор та розваг до електронної комерції та освітніх ресурсів.

Отже, проблема розвитку 3D ілюстрації в веб-дизайні є актуальною і важливою для подальшого розвитку веб-технологій та поліпшення користувацького досвіду.

Мета роботи – проаналізувати та розглянути розвиток 3D ілюстрації в сучасному веб-дизайні, які дають змогу якісніше представити веб-продукт.

3D ілюстрація у веб-дизайні – це використання тривимірної графіки та об'єктів для створення візуальних елементів на веб-сайтах. Це може включати в себе створення тривимірних об'єктів, сцен та анімацій, які відрізняються від традиційних двовимірних (2D) графічних елементів.

Основна відмінність 3D ілюстрацій від звичайних 2D зображень полягає в тому, що вони мають третю вісь, яка дозволяє створювати об'ємні об'єкти, які можуть бути переглянуті з будь-якого кута. 3D ілюстрації у веб-дизайні використовують тривимірну графіку для створення візуально привабливих, реалістичних та

унікальних веб-елементів, які можуть покращити візуальний досвід користувачів та зробити веб-сайти більш цікавими та захоплюючими.

3D ілюстрації дозволяють створювати унікальні та ефектні веб-сайти, які привертають увагу користувачів. Вони дозволяють створювати складні та деталізовані об'єкти, які неможливо або важко реалізувати у 2D графіці.

3D ілюстрації можуть підвищити рівень взаємодії з користувачем, забезпечуючи анімацію та інтерактивність. Вони дозволяють створювати об'єкти, які можуть реагувати на дії користувачів, що поліпшує загальний враження від веб-сайту та збільшує його привабливість.

3D ілюстрації дозволяють створювати об'єкти, які більш точно відтворюють реальний світ. Це може бути корисним для представлення продуктів або об'єктів у віртуальному середовищі, що дозволяє користувачам отримати більш точне уявлення про них.

Застосування 3D ілюстрацій розширює можливості дизайну, дозволяючи використовувати широкий спектр кольорів, текстур та форм. Це дозволяє створювати більш креативні та привабливі веб-сайти. 3D ілюстрації можуть допомогти створити унікальну та легко впізнавану візуальну ідентичність для бренду. Вони дозволяють вирізнитися серед конкурентів та підкреслити унікальність бренду [5].

Застосування анімації та інтерактивності в 3D ілюстраціях набуває популярності. Це дозволяє створювати динамічні та цікаві веб-елементи, які залучають увагу користувачів та роблять веб-сайти більш привабливими. Завдяки розвитку технологій, 3D ілюстрації стають все більш реалістичними та деталізованими. Вони дозволяють використовувати різноманітні графічні ефекти, такі як відблиски, тіні, освітлення, щоб створити вражаючий візуальний ефект.

Часто веб-дизайнери поєднують 3D ілюстрації з традиційними 2D елементами для створення складних та багатошарових дизайнів. Це дозволяє створювати унікальні та цікаві веб-сайти, які вирізняються серед конкурентів. З урахуванням зростаючої кількості користувачів, які переглядають веб-сайти на мобільних пристроях, важливо забезпечити адаптацію 3D ілюстрацій під різні розміри екрану та швидкість завантаження.

3D ілюстрації широко використовуються у веб-іграх, додавання інтерактивних елементів на веб-сайтах, віртуальних турах тощо. Це відкриває нові можливості для взаємодії з користувачами та створює захоплюючий досвід від відвідування веб-сайтів.

На веб-сайті меблевої компанії, 3D ілюстрації використовуються для створення вражаючих візуалізацій їх асортименту продукції. Користувачі можуть переглядати різні предмети меблів у тривимірному просторі, обертаючи їх для перегляду під різним кутом. Це дозволяє покупцям отримати більш точне уявлення про товари та зробити інформовані покупки.

Іншим прикладом є веб-сайти компаній, які виробляють автомобілі. Тут 3D ілюстрації використовуються для відображення автомобілів у реалістичних сценах, дозволяючи користувачам розглядати автомобілі з усіх кутів та оцінювати їх дизайн та характеристики.

У сфері віртуальної туризму, веб-сайти туроператорів використовують 3D ілюстрації для створення інтерактивних віртуальних турів по популярних місцях відпочинку. Користувачі можуть "переходити" від одного місця до іншого, розглядаючи об'єкти в тривимірному просторі та отримуючи детальну інформацію про кожне місце.

Ще один приклад – веб-сайти в ігровій індустрії, де 3D ілюстрації використовуються для створення вражаючих ігрових світів та персонажів. Гравці можуть іммерсивно зануритися в світ гри, взаємодіючи з 3D об'єктами та персонажами, які виглядають реалістично та деталізовано.

У цих прикладах 3D ілюстрації не лише додають естетичну привабливість до веб-сайтів, а й поліпшують взаємодію з користувачами та сприяють покращенню їх відчуття взаємодії з веб-сайтом [2].

Використання 3D ілюстрацій у дизайні є доцільним в ряді випадків, коли потрібно створити ефектні та інноваційні веб-сайти або веб-додатки. У випадках, коли потрібно показати продукт або послугу з різних кутів або продемонструвати його взаємодію з користувачем, 3D ілюстрації можуть бути дуже корисними. Вони дозволяють створювати детальні візуалізації продукту або послуги, що може сприяти залученню уваги користувачів та зробити їх враження від продукту більш реалістичним.

У веб-ігровій індустрії використання 3D ілюстрацій є стандартним підходом для створення ігрових світів, персонажів та об'єктів. Це дозволяє створювати ефектні та іммерсивні веб-ігри, які залучають більше гравців та створюють неповторний ігровий досвід.

У сфері нерухомості, туризму або освіти використання 3D ілюстрацій може бути важливим для створення віртуальних турів, які дозволяють користувачам досліджувати реальні або уявні місця, переглядаючи їх з різних кутів та деталізацією.

Загалом, використання 3D ілюстрацій у дизайні є доцільним у випадках, коли потрібно створити вражаючі та інноваційні веб-сайти або додатки, які залучатимуть увагу користувачів та створюватимуть неповторний візуальний досвід [4].

Використання 3D ілюстрацій у веб-дизайні є важливим інструментом, який дозволяє створювати вражаючі та інноваційні веб-сайти, які привертають увагу користувачів та підвищують їх взаємодію з веб-контентом.

Успішне використання 3D ілюстрацій вимагає ретельного планування та уважного врахування потреб аудиторії. Надмірне використання 3D графіки може затормозити завантаження веб-сторінок та збільшити вимоги до ресурсів, що може негативно вплинути на користувацький досвід.

З урахуванням правильного підходу та відповідного контексту, 3D ілюстрації можуть додати значну цінність до веб-дизайну, створюючи ефектні та емоційно збагачені веб-середовища.

Список використаних джерел:

1. Бублик А. Дизайн веб-сторінки, як основа зручності читання, утримання та естетики сучасного веб-сайту. Computer-integrated technologies: education, science, production. 2021. № 45. С. 5–11. URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2524-0560-2021-45-01> (дата звернення: 04.04.2024).
2. Мікула О. Дизайн як культура. Українська культура. 2008. № 12 (987). С. 30–31.
3. Kamal S. N., Ibrahim A. A. 3d model visualization function for responsive web design. Iraqi journal for computer science and mathematics. 2023. С. 76–91. URL: <https://doi.org/10.52866/ijcsm.2023.04.04.007> (дата звернення: 03.04.2024).
4. MacGillivray C., Head A. Interface design for 3D websites. 3D for the web. 2005. С. 53–88. URL: <https://doi.org/10.1016/b978-0-240-51910-4.50005-2> (дата звернення: 03.04.2024).
5. Pentak S., Lauer D. A., Roth R. Design basics: 3D. Wadsworth, 2012. 224 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ III МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«НАУКОВІ ОРІЄНТИРИ: ТЕОРІЯ
ТА ПРАКТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ»**

17 травня 2024 року ♦ Ужгород, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 17.05.2024. Формат 70×100/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 31,62. Замовлення № 24/005. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: info@mcnd.org.ua

Видавець: ТОВ «УКРЛОГОС Груп».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.